

IV. ORMANCILIKTA SOSYO EKONOMİK SORUNLAR KONGRESİ

15-17 EKİM 2015 TRABZON

BİLDİRİLER KİTABI

Düzenleyen

**Karadeniz Teknik Üniversitesi
Orman Fakültesi
Orman Ekonomisi Anabilim Dalı**

IV. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 15-17 Ekim 2015, TRABZON

IV. ORMANCILIKTA SOSYO EKONOMİK SORUNLAR KONGRESİ

15-17 Ekim 2015
K.T.Ü. Orman Fakültesi
TRABZON

Editörler

Prof. Dr. Devlet TOKSOY
Yrd. Doç. Dr. Mahmut M. BAYRAMOĞLU

ISBN

978-975-6983-80-5

Başvuru Adresi

Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi
Orman Ekonomisi Anabilim Dalı 61080 TRABZON
Tel: 0 462 377 41 26 Fax: 0 462 325 04 06
<http://orman.ktu.edu.tr>
<http://foresteconomics.org>

Bildiriler kitabının yayım hakkı Karadeniz Teknik Üniversitesi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
Yayımlanan bildiri metinlerindeki yazı, fotoğraf, harita, gösterim, yazım, noktalama vb.
konularındaki tüm sorumluluklar yazarlara aittir.

Onursal Başkan

Prof. Dr. Süleyman BAYKAL, Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörü

Kongre Başkanı

Prof. Dr. Devlet TOKSOY, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Kongre Sekreteryası

Yrd. Doç. Dr. Mahmut M. BAYRAMOĞLU

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Cantürk GÜMÜŞ
Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN
Prof. Dr. Özden GÖRÜCÜ
Doç. Dr. Mehmet KORKMAZ
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AYAZ
Yrd. Doç. Dr. Nimet VELİOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Üstüner BİRBEN
Yrd. Doç. Dr. Hasan Emre ÜNAL
Yrd. Doç. Dr. Mahmut M. BAYRAMOĞLU
Dr. Süleyman ALKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ahmet TÜRKER
Prof. Dr. Avni Yücel ERYILMAZ
Prof. Dr. Aynur AYDIN
Prof. Dr. Cantürk GÜMÜŞ
Prof. Dr. Devlet TOKSOY
Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ
Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR
Prof. Dr. Hüseyin KOÇ
Alfabetik sıralama yapılmıştır.

Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR
Prof. Dr. Kadri Cemil AKYÜZ
Prof. Dr. Özden GÖRÜCÜ
Prof. Dr. Sedat AYANOĞLU
Prof. Dr. Selman KARAYILMAZLAR
Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN
Prof. Dr. Yalçın KUVAN
Prof. Dr. Yusuf GÜNEŞ

İletişim

Adres : Karadeniz Teknik Üniversitesi – 61080 / Trabzon
Tel : 0 (462) 377 41 26
Fax : 0 (462) 325 04 06
Kongre web : <http://www.forestconomics.org>

SUNUŞ

Günümüzde ormanlar gerek dünya’da gerekse ülkemizde önemi giderek artan bir doğal kaynak konumundadır. Orman ekosisteminin insanlığın geleceğini etkileyecek fonksiyonlara sahip olması bu kaynağın artan öneminin temelinde yatan nedendir. Ancak bu öneme rağmen ülkemizde ormancılık sorunlarında önemli bir azalma meydana gelmemiş aksine ormanlara karşı beklentilerin artması ve çeşitlenmesi nedeniyle yeni sorunlarla da karşılaşmıştır. Bu sorunların en önemlileri sosyo-ekonomik özellikli olanlardır. Çünkü bu gruptaki sorunlar, ormanlar ve ormancılık fonksiyonlarının yerine getirilmesini doğrudan engelleyen sorunları içerirler.

Ormancılığın iktisadi, sosyal, hukuksal ve kültürel boyutunun gerek küresel gerekse ulusal ölçekte araştırılması, tartışılması ve değerlendirilmesinin bütünleşik bir şekilde ve eşgüdüm içinde yapılması amacıyla 13 Eylül 2001 tarihinde “Ormancılık İktisadi ve Sosyal Çalışma Grubu (ORMİS)” kurulmuş ve bir dizi faaliyet gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetlerin başında 3 yılda bir düzenlenen “Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi” gelmektedir. Bu kongrelerin;

- Birincisi Ankara Üniversitesi Çankırı Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı organizasyonunda 26-28 Mayıs 2006 tarihinde Ilgaz’ da,
- İkincisi Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı organizasyonunda 19-21 Şubat 2009 tarihinde Isparta’da,
- Üçüncüsü İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Politikası ve Yönetimi, Ormancılık Ekonomisi ile Çevre ve Orman Hukuku Anabilim Dallarının organizasyonunda 18-20 Ekim 2012 tarihinde İstanbul’da,
- Dördüncüsü ise Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalının organizasyonu ile 15-17 Ekim 2015 tarihinde Trabzon’da düzenlenmiştir.

IV. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresine değerli katkı ve desteklerinden dolayı başta Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörlüğü olmak üzere Orman Mühendisleri Odası, Türkiye Ormancılar Derneği, Yalı Park Otel, BU-SE Ormancılık ile MİMOZA Ormancılığa teşekkürlerimi sunarım.

Kongreye fakültelerimiz başta olmak üzere çok sayıda bildiri ulaştırmış olup 41 bildirinin bilim kurulu tarafından sözlü sunumu ve basılması kararlaştırılmıştır. Bildirilerin sunum ve tartışmalarından elde edilecek sonuçların ülkemiz ormancılığına katkı yapacağı şüphesizdir.

18 - 20 Ekim 2012’de İstanbul’da düzenlenen 3. Kongre sonucu üstlendiğim ORMİS dönem başkanlığı ve 4. kongrenin düzenlenmesi görevini yerine getirmenin mutluluğunu yaşarken bu süreçte özveri ve yorucu çalışma yapan bilim kurulu ve kongre düzenleme kurulu üyeleri ile tüm katılımcılara şükranlarımı sunar, kongrenin ülkemize ve ormancılığa yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Devlet TOKSOY
ORMİS Dönem Başkanı

Kongre Programı

I. Gün 15 Ekim 2015 Perşembe

Karadeniz Teknik Üniversitesi – Osman Turan Kongre Merkezi

9:00-9:30	Kayıt
9:30-10:00	Açılış Konuşmaları
	I. Oturum Başkanı: Prof. Dr. Avni Yücel ERYILMAZ
10:15-10:30	Altındere Vadisi Milli Parkı'nda Yaşanan Tahriplerin Yasal Ve Yönetimsel Boyutları <i>Prof. Dr. Cantürk GÜMÜŞ, Prof. Dr. Avni Yücel ERYILMAZ</i>
10:30-10:45	Batı Karadeniz Bölgesindeki Kent Ormanlarının Kaynak Değerlerinin ve Yönetim Şekillerinin Değerlendirilmesi <i>Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ, Yrd. Doç. Dr. H. Batuhan GÜŞEN, Yrd. Doç. Dr. N. Kaan ÖZKAZANÇ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARTAR, Fatma ÇINIS</i>
10:45-11:00	Ekoturizmde Çatışma Yönetiminin Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları Örneğinde İrdelenmesi <i>Yrd. Doç. Dr. Pınar GÜLTEKİN, Arş. Gör. Yaşar Selman GÜLTEKİN, Doç. Dr. Osman UZUN</i>
11:00-11:15	İlgaz Dağı Milli Parkında Rekreatif Kullanımların Ekonomik Analizi <i>Prof. Dr. Özden GÖRÜCÜ, Mehmet Emin KAYA</i>
11:15-11:30	Korunan Alanlarda Turizmde Kaynaklanan Sorunlar: Kaçkar Dağları Milli Parkı Örneği <i>Yrd. Doç. Dr. Oğuz KURDOĞLU, Volkan BEKTAŞ</i>
11:30-11:45	Tartışma
11:45-13:00	Öğle Yemeği
	II. Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet TÜRKER (Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Sedir Amfisi)
13:00-13:15	Bartın'da 6292 Sayılı Kanun Uygulamaları ve 2/B Arazilerinin Satışından Elde Edilen Gelirler <i>Yrd. Doç. Dr. Gökçe GENÇAY, Ersin GENÇAY</i>
13:15-13:30	Orman Alanlarına 2/b Uygulanması Sonucunda Oluşan Hukuki Boyutlar (Antalya İli Vaka Analizi) <i>Yrd. Doç. Dr. Ufuk COŞGUN</i>
13:30-13:45	Orman Mülkiyeti Açısından Bir Sorun Analizi (Tapulu Araziler) <i>Yrd. Doç. Dr. Gökçe GENÇAY</i>
13:45-14:00	Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerler (2/B) Üzerinde Zilyetlik ve Hukuki Niteliği <i>Yrd. Doç. Dr. Üstüner BİRBEN, Yrd. Doç. Dr. Gökçe GENÇAY</i>
14:00-14:15	Orman Varlığı Aleyhine Mevzuat Değişiklikleri <i>Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AYZ, Alaettin ÇAKIR</i>
14:15-14:30	Tartışma
14:30-14:45	Kahve Arası
	III. Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sedat AYANOĞLU (Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Sedir Amfisi)
14:45-15:00	Su Hakkı ve Türkiye <i>Öğr. Gör. Y. Özhan TÜRKER, Prof. Dr. Aynur AYDIN</i>
15:00-15:15	Taslak Avrupa Orman Sözleşmesinin Ulusal Ormanlık Politikası Açısından Değerlendirilmesi <i>Yrd. Doç. Dr. H. Emre ÜNAL, Yrd. Doç. Dr. Üstüner BİRBEN, Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN</i>
15:15-15:30	Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde Azalmakta Olan Orman Suçlarının Analizi <i>Öğr. Gör. Damla YILDIZ, Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ</i>
15:30-15:45	Bir ORKÖY Desteklemesinin Değerlendirilmesi (Trabzon Şimşirli Köyü Maviyemiş Örneği) <i>Dr. Süleyman ALKAN, Dr. Fatma FEYZİOĞLU</i>
15:45-16:00	Diyarbakır-Çermik Orman İşletme Şefliğine Bağlı Orman Köylülerinin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Durum Analizi <i>Fırat ÖZGÜL, Doç. Dr. Birsen DURKAYA, Arş. Gör. Sinan KAPTAN</i>
16:00-16:15	Tartışma
16:15-16:30	Kahve Arası

Kongre Programı
I. Gün 15 Ekim 2015 Perşembe
KTÜ—Orman Endüstri Müh. Bölümü

	IV. Oturum Başkanı: Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR (Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Sedir Amfisi)
16:30-16:45	İç Göçlerin Orman Köylerinde ve Ormancılık Çalışmaları Üzerindeki Etkileri <i>Yrd. Doç. Dr. H. Batuhan GÜNŞEN, Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ</i>
16:45-17:00	İstanbul Ölçeğinde Odun Dışı Orman Ürünlerinin Ormancılık Politikası Açısından İrdelenmesi <i>Yrd. Doç. Dr. Hasan Tezcan YILDIRIM</i>
17:00-17:15	Kızılçam Ormanlarında Çam Balı Üretimine Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri <i>Doç. Dr. Mehmet KORKMAZ, Prof. Dr. Mustafa AVCI, Doç. Dr. İbrahim ÖZDEMİR</i>
17:15-17:30	Orman Köylerinde Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Lavanta Yetiştiriciliği <i>Kader Hale GÜLER, Doç. Dr. Mehmet KORKMAZ</i>
17:30-17:45	Orman Köylülerinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Durumları İle Orman Köylüsü-Orman İdaresi Çatışmalarının Yöresel Olarak Değişimi <i>Doç. Dr. Ali DURKAYA, Doç. Dr. Birsen DURKAYA, , Arş. Gör. Sinan KAPTAN</i>
17:45-18:00	Tartışma
19:00	Akşam Yemeği

II. Gün 16 Ekim 2015 Cuma
KTÜ—Orman Endüstri Müh. Bölümü

	V. Oturum Başkanı: Prof. Dr. Özden GÖRÜCÜ (Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Sedir Amfisi)
9:00-9:15	ORÜS'lerin Özelleştirilmesinin Yöre Halkının Sosyo-Ekonomik Yapısına Olan Etkisi (Ayancık Örneği) <i>Arş. Gör. Alper BULUT, Yrd. Doç. Dr. Tayyibe AÇIKGÖZ ALTUNEL</i>
9:15-9:30	Türkiye Orman Ürünleri Sanayinin Dış Ticaret Yapısı ve Sektörel Projeksiyonu <i>Yrd. Doç. Dr. Aytaç AYDIN, Arş. Gör. Sebahattin TIRYAKI, Yrd. Doç. Dr. Kemal UÇUNCU</i>
9:30-9:45	Dikili Satış Uygulamalarına Yönelik Sosyo-Ekonomik Çözümler <i>Doç. Dr. Hasan ALKAN, Emin DEMİR</i>
9:45-10:00	Kavak Odunu İşleyen Sanayi İşletmelerinin Talep Yapısını Etkileyen Faktörler (Sakarya ve Kocaeli Örneği) <i>Selda KARAKAYA, Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR</i>
10:00-10:15	Türkiye'de Orman Ürünleri Pazarında TSE Standartları <i>Arş. Gör. Seda ERKAN BUĞDAY, Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN</i>
10:15-10:30	Türkiye Ahşap Esaslı Levha Sektörünün Projeksiyonu ve Ekonomideki Durumu <i>Yrd. Doç. Dr. İbrahim YILDIRIM, Arş. Gör. Cumhur ALEVLİ, Prof. Dr. Kadri Cemil AKYÜZ</i>
10:30-10:45	Tartışma
10:45-11:00	Kahve Arası
	VI. Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN (Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Sedir Amfisi)
11:00-11:15	Karbon Piyasalarının Gelişimi ve Türkiye <i>Dr. Çağlar BAŞSÜLLÜ, Yrd. Doç. Dr. Türkay TÜRKÖĞLU, Yrd. Doç. Dr. Ayhan AKYOL, Doç. Dr. Ahmet TOLUNAY</i>
11:15-11:30	Ormancılıkta Karbon Piyasaları ve Karbon Hakkı Kavramı: Bazı Ülkelerdeki Uygulamalar ve Türkiye'deki Durum <i>Hülya KILIÇ, Dr. Çağlar BAŞSÜLLÜ, Suat TÜREYEN, Doç. Dr. Ahmet TOLUNAY</i>
11:30-11:45	Orman Amenajmanında Katılımcılık Süreci, Sorunları, Çözüm Önerileri: Çatalca Örneği <i>Doç. Dr. Ali DURKAYA, Doç. Dr. Birsen DURKAYA, Arş. Gör. Sinan KAPTAN</i>
11:45-12:00	Orman Kaynaklarının Stratejik Planlanması Kapsamında İşlevsel Alan Tahsisinin Optimizasyonu <i>Yrd. Doç. Dr. Ersin GÜNGÖR, Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR</i>
12:00-12:15	Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetiminde Model Ormanların Yeri ve Önemi: Yalova Model Ormanı Örneği <i>Doç. Dr. Sultan BEKİROĞLU, Mehmet ÖZDEMİR, Ercan ÖZYÜREK, Avni ARSLAN</i>
12:15-12:30	Tartışma
12:30-14:00	Öğle Yemeği
	VII. Oturum Başkanı: Prof. Dr. Erdoğan ATMIŞ (Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Sedir Amfisi)
14:00-14:15	Türkiye'de Orman Genel Müdürlüğü'nün Stratejik Planı ve Performans Esaslı Bütçesi <i>Prof. Dr. Ahmet TÜRKER</i>
14:15-14:30	Türkiye'de Orman İşletmeleri Düzeyinde Sürdürülebilir Orman Yönetimi Sosyoekonomik Göstergelerine Ait Standartların Belirlenmesi: İzmir Orman Bölge Müdürlüğü Örneği <i>Doç. Dr. Ahmet TOLUNAY, Gizem ÜÇÖK</i>
14:30-14:45	Orman Mühendisliği Bölümü Öğrencilerinin Mesleklerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Örneği <i>Yrd. Doç. Dr. Seçil YURDAKUL EROL</i>
14:45-15:00	Ormancılık Eğitiminde Akreditasyon ve Akreditasyon Değerlendirmesinin Eğitim Planı Üzerine Etkisinin İrdelenmesi <i>Yrd. Doç. Dr. Taner OKAN</i>
15:00-15:15	OGM Personel Atamalarının Ormancılık Araştırma Enstitü Müdürlüklerindeki Hukuksal ve Teknik Boyutlarının Değerlendirilmesi <i>Yrd. Doç. Dr. Ufuk COŞGUN</i>
15:15-15:30	Tartışma
15:30-15:45	Kahve Arası

II. Gün 16 Ekim 2015 Cuma
KTÜ—Orman Endüstri Müh. Bölümü

	VIII. Oturum Başkanı: Prof. Dr. Aynur AYDIN (Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Sedir Amfisi)
15:45-16:00	Türkiye’de Ormancılık Örgütündeki Döner Sermayeli İşletmelerin Bütçesi ve Muhasebe Sistemi <i>Prof. Dr. Ahmet TÜRKER</i>
16:00-16:15	Uluslararası Bazı Ormancılık Kuruluşları ve Ormancılık Ekonomisi <i>Yrd. Doç. Dr. Tuğba DENİZ</i>
16:15-16:30	6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve Ormancılığa Yansımaları Erzurum Orman Bölge Müdürlüğü Örneği <i>Yrd. Doç. Dr. Sevim İNANÇ, Cevdet AĞYÜREK</i>
16:30-16:45	Dikili Ağaç Satışı Tamimlerindeki Değişikliklerin İlgili Grupları Üzerine Etkileri (Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü Örneği) <i>Yrd. Doç. Dr. Gökhan ŞEN, Alper AKÖZLÜ</i>
16:45-17:00	Ormancılık Örgütünde 2010’dan 2014’e Mobbing Karadeniz Bölgesi Örneği <i>Prof. Dr. Devlet TOKSOY, Yrd. Doç. Dr. Mahmut M. BAYRAMOĞLU</i>
17:00-17:15	Tartışma
17:15-18:30	Değerlendirme ve Seçim
19:00	Kongre Yemeği (YALI PARK OTEL)

III. Gün 17 Ekim 2015 Cumartesi

07:00	Teknik Gezi (Batum – GÜRCİSTAN)
--------------	--

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

AÇILIŞ PROGRAMI

ALTINDERE VADİSİ MİLLİ PARKI'NDA YAŞANAN TAHRİPLERİN YASAL VE YÖNETSEL BOYUTLARI	4
BATI KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ KENT ORMANLARININ KAYNAK DEĞERLERİNİN VE YÖNETİM ŞEKİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	16
EKOTURİZMDE ÇATIŞMA YÖNETİMİNİN DÜZCE UĞURSUYU VE AKSU HAVZALARI ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ.....	29
ILGAZ DAĞI MİLLİ PARKINDA REKREATİF KULLANIMLARIN EKONOMİK ANALİZİ.....	44
KORUNAN ALANLARDA TURİZMDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR: KAÇKAR DAĞLARI MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ.....	60
BARTIN'DA 6292 SAYILI KANUN UYGULAMALARI VE 2/B ARAZİLERİNİN SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER.....	73
ORMAN ALANLARINA 2/B UYGULANMASI SONUCUNDA OLUŞAN HUKUKİ BOYUTLAR (ANTALYA İLİ VAKA ANALİZİ).....	82
ORMAN MÜLKİYETİ AÇISINDAN BİR SORUN ANALİZİ (TAPULU ARAZİLER)	95
ORMAN SINIRLARI DIŞINA ÇIKARILAN YERLER (2/B) ÜZERİNDE ZİLYETLİK VE HUKUKİ NİTELİĞİ	106
ORMAN VARLIĞI ALEYHİNE MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ.....	115
SU HAKKI VE TÜRKİYE.....	126
TASLAK AVRUPA ORMAN SÖZLEŞMESİNİN ULUSAL ORMANCILIK POLİTİKASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	140
YENİCE ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ'NDE AZALMAKTA OLAN ORMAN SUÇLARININ ANALİZİ.....	150
BİR ORKÖY DESTEKLEMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (TRABZON ŞİMŞİRLİ KÖYÜ MAVİYEMİŞ ÖRNEĞİ)	162
DİYARBAKIR-ÇERMİK ORMAN İŞLETME ŞEFLİĞİNE BAĞLI ORMAN KÖYLÜLERİNİN SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL DURUM ANALİZİ	169
İÇ GÖÇLERİN ORMAN KÖYLERİNDE VE ORMANCILIK ÇALIŞMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	177
İSTANBUL ÖLÇEĞİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN ORMANCILIK POLİTİKASI AÇISINDAN İRDELENMESİ.....	191
KIZILÇAM ORMANLARINDA ÇAM BALI ÜRETİMİNE YÖNELİK SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	202

ORMAN KÖYLERİNDE KIRSAL KALKINMA ARACI OLARAK LAVANTA YETİŞTİRİCİLİĞİ	214
ORMAN KÖYLÜLERİNİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL DURUMLARI İLE ORMAN KÖYLÜSÜ-ORMAN İDARESİ ÇATIŞMALARININ YÖRESEL OLARAK DEĞİŞİMİ	223
ORÜS'LERİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNİN YÖRE HALKININ SOSYO-EKONOMİK YAPISINA OLAN ETKİSİ (AYANCIK ÖRNEĞİ).....	243
TÜRKİYE ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİNİN DIŞ TİCARET YAPISI VE SEKTÖREL PROJEKSİYONU	254
DİKİLİ SATIŞ UYGULAMALARINA YÖNELİK SOSYO-EKONOMİK ÇÖZÜMLEMELER	261
KAVAK ODUNU İŞLEYEN SANAYİ İŞLETMELERİNİN TALEP YAPISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER (SAKARYA VE KOCAELİ ÖRNEĞİ).....	273
TÜRKİYE'DE ORMAN ÜRÜNLERİ PAZARINDA TSE STANDARTLARI	285
TÜRKİYE AHŞAP ESASLI LEVHA SEKTÖRÜNÜN PROJEKSİYONU VE EKONOMİDEKİ DURUMU	298
KARBON PİYASALARININ GELİŞİMİ VE TÜRKİYE	308
ORMANCILIKTA KARBON PİYASALARI VE KARBON HAKKI KAVRAMI: BAZI ÜLKELERDEKİ UYGULAMALAR VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM	324
ORMAN AMENAJMANINDA KATILIMCILIK SÜRECİ, SORUNLARI, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: ÇATALCA ÖRNEĞİ.....	335
ORMAN KAYNAKLARININ STRATEJİK PLANLANMASI KAPSAMINDA İŞLEVSEL ALAN TAHSİSİNİN OPTİMİZASYONU(*)	342
SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE MODEL ORMANLARIN YERİ VE ÖNEMİ: YALOVA MODEL ORMANI ÖRNEĞİ.....	356
TÜRKİYE'DE ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN STRATEJİK PLANI VE PERFORMANS ESASLI BÜTÇESİ.....	367
TÜRKİYE'DE ORMAN İŞLETMELERİ DÜZEYİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ SOSYOEKONOMİK GÖSTERGELERİNE AİT STANDARTLARIN BELİRLENMESİ: İZMİR ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ.....	377
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ORMAN FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ.....	390
ORMANCILIK EĞİTİMİNDE AKREDİTASYON VE AKREDİTASYON DEĞERLENDİRMESİNİN EĞİTİM PLANI ÜZERİNE ETKİSİNİN İRDELENMESİ.....	401
OGM PERSONEL ATAMALARININ ORMANCILIK ARAŞTIRMA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜKLERİNDEKİ HUKUKSAL VE TEKNİK BOYUTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	413

TÜRKİYE'DE ORMANCILIK ÖRGÜTÜNDEKİ DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELERİN BÜTÇESİ VE MUHASEBE SİSTEMİ	425
ULUSLARARASI BAZI ORMANCILIK KURULUŞLARI VE ORMANCILIK EKONOMİSİ	434
6331 SAYILI İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KANUNU VE ORMANCILIĞA YANSIMALARI:ERZURUM FİDANLIK MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ	445
DİKİLİ AĞAÇ SATIŞI TAMİMLERİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLERİN İLGİ GRUPLARI ÜZERİNE ETKİLERİ (KASTAMONU ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ)	455
ORMANCILIK ÖRGÜTÜNDE 2010'DAN 2014'E MOBBING: KARADENİZ BÖLGESİ ÖRNEĞİ	472

ALTINDERE VADİSİ MİLLİ PARKI'NDA YAŞANAN TAHRİPLERİN YASAL VE YÖNETSEL BOYUTLARI

Cantürk GÜMÜŞ¹

Avni Yücel ERYILMAZ²

¹Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, TRABZON

²Prof. Dr., Haliç Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, İSTANBUL

Özet

Altındere Vadisi 09.09.1987 tarihinde 87/12097 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamında Milli Park ilan edilmiştir. Bu Milli Park, 4468 ha alana sahiptir. Milli Park'ın turizm açısından en önemli kaynak değeri Meryemana (Sumela) Manastırı'dır. Manastırı her yıl yerli-yabancı binlerce turist ziyaret etmektedir. Bildiride öncelikle milli park kavramı tanımlanmakta, milli park konusunun küresel ve ulusal anlamdaki gelişimi kısaca verilerek. Anayasal düzenlemelerin yaşanan tahribatın konu ile doğrudan ilişkili bu yasal düzenleme karşısındaki durumu da ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Milli Park, Anayasa, Trabzon

LEGAL AND ADMINISTRATIVE DIMENSION OF DAMAGES IN ALTINDERE VALLEY NATIONAL PARK

Abstract

Altındere Valley has been declared National Parks about National Parks Act No. 2873 Ministers No. 87/12097 on 09.09.1987. This national park has 4468 hectares. The most important source of value in terms of the National Park tourism Virgin Mary (Sumela) Monastery. Monastery is visited by thousands of domestic and foreign tourists every year. The statement above is defined the concept of national parks, national park development in terms of national and global issues briefly given. Faced with the destruction of the constitutional issues directly related to the regulatory arrangements across the state are also discussed.

Keywords: National Park, Constitution, Trabzon

1. GİRİŞ

Altındere Vadisi Milli Parkı Trabzon'un en önemli kültürel ve doğal alanı olarak 1987 yılında milli park ilan edilmiştir. Yakın geçmişe kadar bir plana sahip olmayan milli parkın ortasından, Meryemana Deresi'ni takiben bir yol yapılmaktadır. Milli park sınırları dışında, milli parkın güneyinde yapılması planlanan turistik tesislere ulaşmak amacıyla milli parkın kuzeyinde yer alan ana girişi takiben yapılmakta olan bu yol, milli park kaynak değerlerine yönelik çok önemli bir tehdit oluşturmuştur. Halen devam etmekte olan yol çalışmalarının yol açtığı sorunlar bu bildirin ana konusu olarak ele alınmıştır. Yaşanan doğa tahribinin anayasa ve yasal düzlemde ele alınması, yolun yapılması ve yol yapımı sırasında yaşanan tahribatın yasalara karşısındaki durumu da yine bu bildiri kapsamında değerlendirilecek bir başka husustur.

Bildiride öncelikle milli park kavramı tanımlanmakta, milli park konusunun küresel ve ulusal anlamdaki gelişimi kısaca verilmektedir.

Altındere Vadisi Milli Parkında yol yapımına bağlı olarak yaşanan doğa tahribi fotoğraflarla belirlenmiştir. Yürürlükte olan 1982 anayasasının doğanın, çevrenin ve ormanların korunması ile ilgili hükümleri ile yaşanan doğa tahribatının bu hükümler karşısındaki durumu ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Konu ile ilgili bir başka değerlendirme de 1983 yılında yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu hükümleridir. Anayasal düzenlemelere karşın yaşanan tahribatın konu ile doğrudan ilişkili durumu bu yasal düzenleme çerçevesinde ele alınacaktır.

1.1. Dünyada ve Türkiye'de Doğa Koruma ve Milli Parklar

Milli parklar, tüm korunan alanlar içerisinde kavram olarak en köklü geçmişe sahip olan yapılardır. Günümüzde de bu özelliğini sürdürmektedir.

Dünyada azalan ve bozulan doğal kaynakların korunması düşüncesinden hareketle oluşturulan ilk milli park, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya Eyaleti'nde Yasomite Yöresi'nde 1872 yılında ilan edilen Yellowstone Milli Parkı'dır. Yellowstone Milli Parkı'nın ilan edilmesinden sonra diğer ülkeler de bu koruma anlayışına sahip çıkmışlar ve bazı alanlarını milli park kapsamına alarak korumaya başlamışlardır. Bununla birlikte ülkelerin milli park anlayışlarında bazı farklılıklar gözlenmektedir. Bu farklılıkları ortadan kaldırmak, milli park kavramı ile ilgili uluslararası bir tanım yapmak düşüncesi ile 1933 yılında Londra'da bir toplantı düzenlenmiştir. Buna rağmen halen ortak bir tanım geliştirilebilmiş değildir (Gümüş, 2004).

IUCN tarafından 1969 yılında Yeni Delhi'de düzenlenen bir kongrede "milli park" kavramının aşağıda özellikleri verilen alanlar için kullanılması tavsiye edilmektedir (Bayer, 1993).

İnsanların yerleşmesi ve kullanımı ile fiziksel yapısı değişime uğramamış, bir veya birkaç ekosistemiyle, bitki ve hayvan türleri, jeomorfolojik özellikleri ve habitatları yönünden özel bir bilimsel, eğitsel ve eğlenme-dinlenme değeri veya doğal peyzajın olağanüstü bir güzellik taşıdığı,

Ülkenin merkezi yönetiminin yöreyi milli park olarak ayırdığı ve milli park kaynak değerleri olan ekolojik, jeomorfolojik veya estetik kaynak değerlere yönelik tehditleri ortadan kaldırmak için çaba gösterildiği ve bu konuda aşama kaydedildiği,

Ziyaret edenlerin ilham alma, eğlenme-dinlenme, eğitim ve kültürel amaçlarla yararlanmasına belirli koşullar altında izin verilen oldukça geniş bir alandır.

Buna göre **milli park, insan müdahalesi ile yapısı bozulmamış, bilimsel, eğitsel ve eğlenme-dinlenme yönlerinden olağanüstü özelliklere sahip doğal değerlerin, belirli koşullar altında ve bu değerlere zarar vermeden yararlanılarak gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla, hükümetler tarafından güvence altına alınması ve bu amaçla yönetilmesidir.**

Ülkemizde "Milli Park" kavramı ilk kez Prof. Dr. Selahattin İNAL tarafından 1948 yılında yayınlanan "**Tabiatı Koruma Karşısında Biz ve Ormanlığımız**" adını taşıyan eserde kullanılmıştır. Aradan 8 yıl geçtikten sonra; 1956 yılında milli park ve milli parkçılık konusunda ilk yasal düzenleme 6831 Sayılı Orman Yasası bünyesinde yürürlüğe girmiştir.

1956 yılında yürürlüğe giren 6831 Sayılı Orman Yasası'nda "Milli Parklar" başlığını taşıyan VI. Bölüm milli parklara ayrılmış ve VI. Bölüm'de yer alan 25. Madde hükmüne göre¹, Orman Genel Müdürlüğü, sahip olduğu özellikler yönünden gerekli gördüğü ormanları ve orman rejimine giren alanları, bilim dünyasının ihtiyacının karşılanması, doğayı koruma, yurdun güzelliğini sağlama ve halkın spor ve dinlenme gibi ihtiyaçlarını karşılamak ve turistik hareketlere olanak sağlamak amaçlarıyla milli park olarak ayırabilmeye başlamıştır. Aynı maddede ayrılma konusunun koruma ormanlarını düzenleyen madde hükümlerine göre yapılacağına da yer verilmektedir. Ülkemizde milli park ve milli parkçılık konusundaki en önemli gelişme ise; 1983 yılında doğrudan milli parkları konu alan 2873 Sayılı Milli Parklar Yasası'nın çıkarılmasıdır. Çıkarılan bu yasa ile "**yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemek**" amaçlanmıştır.

2. ALTINDERE VADİSİ MİLLİ PARKI

Altındere Vadisi 09.09.1987 tarihinde 87/12097 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamında Milli Park ilan edilmiştir. Milli Park, 4468 ha alana sahiptir.

Milli Park'ın turizm açısından en önemli kaynak değeri Meryemana (Sumela) Manastırı'dır. Manastırı her yıl yerli-yabancı binlerce turist ziyaret etmektedir. Meryemana (Sumela) Milli park içerisinde yer alan ve bu yerin Milli park olmasında en etkin olan, Trabzon'un güneyinde Zigana dağlarının bir tepesinin yamacında sarp kaya üzerine yapılmış, tarihi yapıdır. Hemen hemen 1200 metre yükseklikte ve vadinin dibinden akan suyun 300 metre yukarısında dimdik denilebilecek sarp bir kayanın ortalarında oldukça geniş ve yüksek bir mağarada kurulmuştur. Bu erişilmesi zor kovuk önündeki dar çıkıntı, zamanla burada büyüyen, genişleyen, zenginleşen manastıra zemin olmuştur.

Manastıra orman içerisinde dönerek yükselen bir patika yolla tırmanılmaktadır. Girişte çok sağlam bir emniyet önlemi alınmış, dar ve uzun bir merdiven ile erişim mümkün kılınmıştır. Manastıra su getirilen görkemli kemerler giriş kapısının hemen yanında bulunmakta olup kısmen tahrip edilmiş durumdadır. Manastır içerisinde kilise ile bölümler inşa edilmiş ve ayrıca yukarıdaki taştan damlayan kutsal suyun altında da bir oda bulunmaktadır. Sumela, Trabzon çevresindeki birçok manastırdan en ünlüsü ve görkemlisidir.

¹ Madde 25- Orman Umum Müdürlüğü; mevki ve haiz olduğu hususiyeti dolayısıyla lüzum göreceği ormanları ve orman rejimine giren sahaları, memleketin ilim hayatının istifadesine tahsis etmek, tabiatı muhafaza etmek, yurdun güzelliğini sağlamak, halkın çeşitli spor ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak, turistik hareketlere imkan vermek maksadıyla (Milli Park) olarak ayırabilir.

Bu gibi sahaların ayrılma esasları muhafaza ormanları hükümlerine göre tatbik olunur.

Kilise'nin günümüzde ilgi odağı olmasını sağlayan en önemli faktör, tarihi ve dini özelliğinin yanısıra yapraklı ve iğne yapraklı ormanların arasında; sarp kayalar içerisine yapılmış bulunmasıdır.

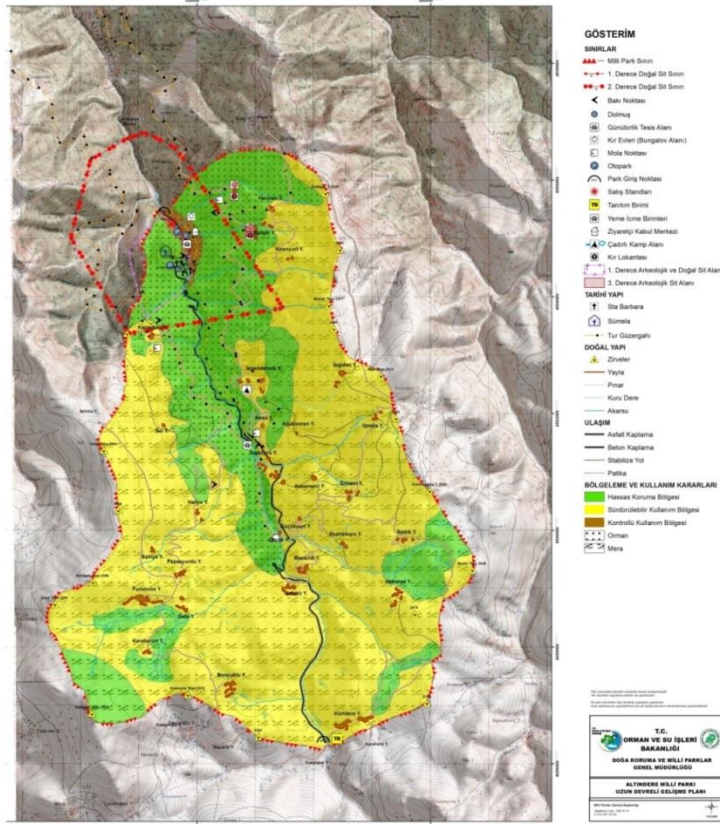
Trabzon ilinin sahip olduğu en önemli kültürel ve bu kültürel yapıyla bütünleşen doğal yapının milli park ilan edilip koruma altına alınmış olması çok isabetlidir. Çünkü milli park statüsü bütün dünyada en gelişmiş koruma düzenlemesi kabul edilmektedir.

3. ALTINDERE VADİSİ MİLLİ PARKINDA YOL YAPIM ÇALIŞMALARI VE ÇALIŞMALARIN MİLLİ PARK ÜZERİNE ETKİLERİ

Milli parkın güneyinde, milli park sınırlarının hemen dışında yapılması planlanan turistik tesislere ulaşmak amacıyla aşağıda yer alan milli park haritasında kuzey-güney hattında, milli parkın tam ortasından, Meryemana Dersine paralel bir yol yapılmaktadır. Aslında burada öteden beri "orman yolu" niteliklerinde dar bir araç yolu bulunmaktaydı. Şimdilerde bu yol karayolları standartlarında genişletilmektedir. Tamamen vahşi yöntemlerle gerçekleştirilen bu genişletme çalışmaları ile milli parkın varlığı tehlike altına girmiştir.

Halen bu yolun önemli bir bölümü doğal değerleri ve özellikle de Meryemana deresini tahrip etme pahasına gerçekleştirilmiştir. Yol yapımı aşağıdaki haritada yer alan sit alanı sınırlarına kadar önemli ölçüde tamamlanmıştır. Şimdilerde ise sit kararı yol yapımına izin verecek bir biçimde değiştirilmiş ve yol çalışmaları manastır bölgesinde gerçekleştirilmek üzere.

Aşağıda yapılan bu çalışmaların milli park üzerine etkilerine yer verilmektedir.

Şekil 1: Altındere Vadisi Milli Parkı

Kaynak: Altındere Vadisi Milli Parkı UDGP

3.1. Yol Çalışmalarının Milli Parkın Ekolojik Bütünlüğü Üzerine Etkileri

Milli parklar doğal ve kültürel kaynakların korunması ve gelecek kuşaklara olduğu gibi aktarılması için ilan edilirler. Bu alanlarda doğal alanlar kendi dinamikleri içerisinde gelişme gösterirler. Ağaçlar yaşlanarak, doğal seyir veya olayların etkisiyle ölür; öldükleri yerde dokunulmadan bırakılırlar. Dereler kendi doğal akış düzenini takip eder, dış müdahalelerle yapı ve özellikleri bozulmaz. Avlanmaya izin verilmez, yabancı yaşam özgürce yine kendi dinamikleri ile yaşamını sürdürür.

Bununla birlikte Altındere Vadisi Milli Parkı'nda, milli park sınırları dışında, milli parkın güney tarafında yapılması planlanan turistik tesislere ulaşımı sağlamak amacıyla 2-3 yıldır süren bir yol çalışması bu milli parkın tüm varlığını tehdit eder bir boyuta ulaşmıştır. Yolun yapımında izlenen teknik bir tarafa, milli parklarda bu genişlikte bir yolun yapımına karar vermek, milli park ilanının iptal edilmesine karar vermek demektir. Çünkü yapılmakta olan yol ve yol yapıldıktan sonra oluşacak araç yoğunluğu nedeniyle her şeyden önce bu milli parkın bütünlüğü bozulacak ve parkta yer alan doğal kaynakların doğallığı ortadan kalkacaktır.

Milli parklar için küresel anlamda, sınırları planlamacıların etkileriyle belirlenemeyecek olan “adalar” dışında, en az 1000 hektarlık alan büyüklüğü ilkesel olarak benimsenmektedir. Bu nedenle Altındere vadisi milli parkı çok büyük bir milli park olarak nitelendirilemez. Kaldı ki, milli parkın yabancı yaşam için önemli olan, ormanlık alan niteliğindeki 910 hektarlık bölümü de bu standartların biraz altındadır. Bununla birlikte yapılan yol ve yolun yapımı için dere kenarında oluşturulan istinat duvarları ile milli park alanı tam olarak ikiye bölünmektedir. Bu bölünme ile milli parkın bir bölümünde yabancı hayvanlarının dereden su içmeleri bile olanaksız hale gelmektedir. Ayrıca yabancı hayvanlarının çiftleşmek için daha uzak alanlara geçmesi olanağı da ortadan kalkmaktadır. Sonuç olarak milli parkın zaten küçük olan 910 hektarlık bölümü ekolojik olarak bütünlüğünü kaybetmekte, yapay bir müdahale ile ikiye bölünmekte ve yabancı yaşam dinamiklerine önemli bir darbe vurulmaktadır.

Şekil 2. Çalışma alanından bir görüntü

Kaldı ki, milli park UDGP’ında (Anonim, 2014) “Milli Park alanı içerisinde 11 tür etçil memeli tespit edilmiştir. Büyük yırtıcıların gecelik hareket alanlarının ortalama 25-50 km olduğu düşünüldüğünde Milli Park alanı yaban hayatının sürdürülebilirliği açısından yetersiz kalmaktadır.” denilerek milli parkın mevcut büyüklüğünün bile yeterli olmadığına işaret edilmektedir.

3.2.Yol Çalışmaları Göçük Tehlikesini Artırmıştır

Altındere Vadisi Milli Parkının yaklaşık yüzde 18,5’u orman içi açıklık ve ormanlarla kaplıdır. Geriye kalan yüzde 81.5’lik bölüm ise çayır-mera olup (Bahat, 2011), bu alanın hemen tamamına yakınında erozyon ve resimlerde de görülebileceği gibi göçük (heyelan) görülmektedir.

Şekil 3. Erozyona konu alanlardan bir görüntü

Gözlenmekte olan göçüğün en önemli sebeplerinden birisi özellikle tekniğine uygun yapılmayan yol çalışmalarındır. Mevcut yolun genişletilmesi de göçük olayları için yeniden davetiye çıkaracaktır.

Milli park içerisinde kuzeyden güneye doğru başlangıçta tek bir hat şeklinde ve güneye gidildikçe milli park içerisinde yer alan yaylalara ulaşımı sağlayan, orman yolu özelliklerinde birçok yol bulunmaktadır. Tamamı göçük (heyelan) bölgesi olan milli park için zaten önemli bir tehdit olan bu yollar için bir önlem alınmazken, şimdi karayolları standartlarında genişçe bir yolun yapılmakta olması kabul edilemez. Çünkü geniş yol için daha büyük kazılar yapılmakta ve yapılmakta olan bu büyük kazılarla göçük tehdidi daha da artmaktadır. Milli park planında (UDGM) hassas koruma bölgesi olarak ayrılan bölgenin hemen güneyinde yer alan Manıklı Yaylası’nın yapılan yol çalışması nedeniyle yakın bir tarihte bir göçükle karşılaşma ihtimali yüksek görülmektedir.

Milli park UDGP’nin jeolojik-jeomorfolojik etüdün yapıldığı bölümde (Anonim, 2014) “Mili Park sahasında heyelana Taşköprü ve Haliya Yaylalarında rastlanmaktadır. Eğimin yüksek olması, yaylalara giden yolun yarattığı şevin, yamacın dengesini bozması heyelanı tetikleyen faktörleri oluşturmaktadır.” şeklindeki bir ifadeye yer verilmektedir. Oysa bu tespit yetersizdir. Çünkü alanın tamamında bir göçük tehdidi vardır. Nitekim geçmişte Sumela Manastırına araçla ulaşmak için vadiden Agia Barbara Kilisesi’nin olduğu yere kadar 1987 yılında yapılan yol nedeniyle 1993 yılında büyük bir heyelan yaşanmıştır. Ormanlık alan içerisinde yaşanan bu göçük UNGP’nda yer verilen bir bilgi değildir.

3.3. Dere Yatakları Doldurulmuş ve Doğal Yapı Bozulmuştur

İki yıldır devam eden çalışmalar milli parkın güney bölümündeki yaklaşık 11 km uzunlukta bir kısımda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda yapılan kazılarla elde edilen bütün materyal dereye dökülmüş ve deredeki tüm canlılar vicdansızca yok edilmiştir. Öncelikle malzemenin bırakıldığı yamaçlar bozulmuş, dere yatakları doldurulmuş ve böylece lokal flora ve fauna tahrip edilmiştir (Gümüş ve ark., 2012).

Şekil 4. Dere yatağı

Milli parkın kuzey girişinden itibaren yaklaşık 2-3 km.lik yolun çevresi, manastır yakınları 1.derece sit alanı olarak ayrılmıştır. Bu nedenle başlangıçta yol genişletme çalışması bu bölümde gerçekleştirilememiştir. Bununla birlikte manastır bölgesinde yer alan bu 2-3 km.lik yolun çevresinde yer alan bölümde, tamamen aynı doğal özelliklere sahip olmasına rağmen, derenin doğu yamacı için sit kararı değiştirilmiştir. Böylece milli parkın en değerli doğal alanı olan bölgede yol çalışması için engel olan “sit” kararı ortadan kaldırılmış ve yol çalışmasına başlanmak üzeredir. Milli parkın diğer bölümlerinde yol çalışması için artık yapacak bir şey kalmamış, tahribat gerçekleştirilmiştir. Ancak şimdi milli parkın içindeki manastırın bulunduğu bu bölge de si yol tehdidi altındadır.

Aslında bu milli parkın yabanıl canlı yaşamı açısından en önemli kısmı orman ve orman içi açıklıklardan oluşan ve yol çalışmasının henüz başlamadığı bölümü de içine alan yaklaşık 910 hektarlık bölümüdür. Milli parkların önemli işlevlerinden birisi de yabanıl yaşamın dış etkilerden korunmak ve yaşam ortamının kendi dinamikleri içerisinde gelişmesine olanak sağlamaktır. Bunun için milli parkın yüzde 18.5’üklük bölümünü oluşturan ormanlık alanın önemli ölçüde dış etkilere kapatılması gerekmektedir. Bu çerçevede milli parkın içinden geçen yayla yolları zaten önemli bir tehdit durumundaydı. Bu yollardan yaylalara motorlu araçlarla ulaşımın sağlanması yabanıl yaşamı rahatsız etmekte idi. Milli park yönetiminin yaylalara ulaşım için başka seçenekler üzerinde çalışması beklenirken, şimdi bu yolda kullanım yoğunluğunu artıracak projelerin geliştirilmesi anlaşılır gibi değildir.

Milli park içerisinde ve milli park girişinden hemen sonra yer alan restoran vb. tesislerin yer aldığı dere kıyısı ile Sümela Manastırı arasında iki yol söz konusudur. Birisi tesislerden itibaren zikzaklar çizilerek manastıra çıkan patika yoldur. Bu yol muhtemelen manastır kadar eskidir. Diğeri ise yaklaşık 4 km. lik bir araç yolu ve bu yolun sonunda yer alan küçük kiliseden itibaren 300 m. lik bir patika yoldur. Araç yolunun 3 km. si vadiden yaylalara uzanan vadi içi, dere kenarı yoldur. Bu yoldan ayrılarak manastır yönüne yaklaşılmaması sağlayan 1 km. lik bölüm ise 1987 yılında yapılmış olup, yapıldıktan kısa bir süre sonra burada yol yapımına bağlı olarak büyük bir göçük (heyelan) de meydana gelmiştir.

Öte yandan yol genişletme çalışmalarında “vahşi yöntem” tercih edilmekte; kazılan materyal gelişi güzel olarak aşağılara bırakılmakta ve dere yataklarının dolması, doğal özelliklerinin yok olması, milli parkın karakteristiğinin tahrip edilmesi anlamına gelmektedir. Bir kez daha “hangi vazgeçilmez zorunlulukla” yol çalışmasına devam edildiği anlaşılamamaktadır. Bu katliamı durdurmak için ne yazık ki artık çok geçtir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı bütün teşkilatı ile doğayı böylece korumaktadır! Bu doğa katliamı herhangi bir alanda değil; bir milli parkta gerçekleşmektedir. Oysa milli parklar doğal ve kültürel kaynakların, yapının olduğu gibi korunarak gelecek kuşaklara aktarılması esasına dayanmaktadır.

3.4.Dere Yatağı Daraltılmıştır

Yol çalışması ile dere yatağının daraltılması bir başka önemli tehdit. Yapılan duvar ve tahkimatla birçok yerde dere yatağı daraltılmıştır. Daralan dere yataklarında yoğun yağış olması halinde akarsu bu dar bölgede sıkışacak ve suyun şiddeti artacaktır. Doğal akış ortadan kalkacak ve su şiddetinin (hızının) artması aşağı alanlarda tahribe de neden olacaktır.

Şekil 5. Dere yatağına ilişkin görüntü

Milli Parkla ilgili olarak hazırlanan uzun devreli gelişme planında(UDGP) (Anonim, 2014) “Park alanı içerisinde ulaşım ağında gerçekleştirilen iyileştirme çalışmaları alanın önemli kaynak değerlerini tehdit etmektedir. Ayrıca kış aylarında artacak motor trafiği de yaban hayatını olumsuz etkileyecektir. Bu kapsamda peyzaj değerleri ve yaban hayatı üzerindeki baskılar artmaktadır.” ifadelerine yer verilmiştir. Bu ise çok ilginç bir çelişkidir. Çünkü bu çalışmalara milli park yönetimi izin vermiştir. Hem izin vermiştir, hem de bunun milli park için çok büyük bir tehdit olduğuna işaret etmektedir.

3.5. Sit Kararı Değiştirilerek Yol Yapımına Olanak Verilmesi Hilelidir

Yine aynı planda “Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından Çakırgöl Turizm Merkezi yolu (Milli Park Şefliği İdari Binası ile Agia Barbara yol ayırımına kadar olan 2,230 km’lik kısım) projesi kapsamında genişletme çalışmaları yapılmak istenmektedir. Söz konusu yol projesinin bir kısmı arkeolojik sit alanı ve doğal sit alanında kalmakta olduğundan ilgili Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonundan, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’ndan ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nden uygun görüşünün alınması durumunda yapılmasına izin verilebilir.” şeklinde bir ifadenin yer alması da anlaşılabilir değildir. Bu plan kararı doğrultusunda sit kararı değiştirilerek sorun “yol yapımı” lehine çözülmüş gibi görünmektedir.

Sit kararı değiştirilerek yolun yapılmasının hileli olarak olanaklı hale getirildiği bölge milli park planında (Anonim, 2014) “Milli Park alanının ana kaynak değerlerinden doğal yaşlı orman alanları, Sumela Manastırı, doğal flora ve faunanın devamlılığı sağlanabilmesi için korunması zorunluluk teşkil eden ekolojik açıdan öneme sahip endemik bitki ve yaban hayatı alanlarını kapsamaktadır. Bu kapsamda hassas koruma alanı; Milli Park alanının kuzey doğusunda yer alan orman alanlarını (saf ladin mesçeresi, doğal yaşlı orman alanları), Parkın kuzey bölümdeki yaban faunası için önemli alanları, Parkın güneyindeki alpin/subalpin alanların ve parka boşalım sağlayan su kaynaklarının bulunduğu alanların bir kısmını içermektedir.” denilerek HASSAS KORUMA BÖLGESİ (HKB)” olarak ayrılmıştır. Milli parkın kaynak değerleri için tehdit niteliğinde olan bu yolun HKB’den geçmesine hangi gerekçeyle izin verildiği de bilinmemektedir.

3.6. Yabancı Turistler Teleferik İstememektedir

Son günlerde milli parkta bir teleferik heyecanı da yaşanmaktadır. Milli park konusunda doğal yapının, otantik değerlerle birlikte korunması ve geliştirilmesi düşünülmesi gerekirken, milli park yöneticilerinin bir teleferik projesi üzerinde çalışmalara başlaması da diğer bir ilginç gelişmedir. Yapılan bir araştırmada (Menteş, 1992) yabancı turistlerin sadece yüzde 6.9’unun teleferikle çıkılması tercihi söz konusudur. 1110 yabancı ziyaretçinin büyük bir çoğunluğu (954 kişi) manastıra yürüyerek çıkılmasının en iyi tercih olacağını vurgulamaktadır. Milli parkın kullanımıyla ilgili planlamalar yapan günümüz yöneticilerinin bilimsel çalışmaları ne ölçüde dikkate aldıkları bilinmemekte ve sadece ekonomik önceliklere göre, tek yanlı planlamalara yöneldikleri görülmektedir.

3.7. Zararlı Böcek Faaliyetleri Artacaktır

Bilindiği gibi Ladin ormanlarına 1960 ve 1980’li yıllardan itibaren D. Micans ve I. Typografus saldırısı söz konusudur. Ülkemizdeki zararlı etkilerinin 1960’lı yıllarda belirlendiği bilinen D.micans bu yıllarda Artvin; 1980’li yılların sonlarına doğru da Giresun ormanlarında toplam 230 bin hektar alanda zararlı olmuştur. 1998 yılından itibaren de Maçka ormanlarında zarar vermeye başlamıştır. Dolayısıyla toplam 286 bin hektar ladin ormanına sahip olan ülkemiz ladin ormanlarının 250 bin hektarında bu böceğin zararlı etkileri görülmektedir. Yüzbinlerce ağacın ölümüne neden olan bu böceğin zararlı etkileri halen sürmektedir (Alkan, 2000, Alkan vd., 2005).

Zararlı böceklerin yaygınlaşmasına yol açan önemli etkenlerden birisi de ormanlardaki doğal yapının bozulmasıdır. Çünkü bir ekosistem kendi dinamikleri içerisinde barındırdığı canlı-cansız ögeler arasında bir denge sağlayabilmektedir. Aslında “denge” diye bir şey söz konusu değildir. Doğal yapı sürekli bir değişim içerisindedir. Bununla birlikte değişimin dışardan müdahale olmaksızın, yani insan müdahalesi olmadan doğanın kendi dinamikleri çerçevesinde gerçekleşmesine “doğal denge” denilmektedir. Bu denge bir şekilde bozulduğunda dengeyi oluşturan ögelerden birilerinin ön plana çıkması kaçınılmazdır.

4. YAŞANAN DOĞA TAHRİPLERİNİN YASAL BOYUTLARI

4.1. İlgili Anayasa Hükümleri

Anayasa'nın "Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması" başlığını taşıyan 56 maddesinin ilk iki fıkrası şöyledir:

Madde 56 - Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların görevidir....."

Anayasa'nın "**Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması**" başlığını taşıyan 63. maddesi ise aşağıdaki gibidir.

Madde 63 - Devlet Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. ..."

"Madde 169 - Devlet ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zaman aşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez."

Yukarıda yer verilen anayasa hükümleri geneldir. Milli parklara özel değildir. Buna karşın anayasada yer alan bütün bu hükümlerin en yüksek duyarlılıkla uygulanacağı alanlar, hiç kuşkusuz milli parklar olmalıdır. Çünkü milli parklar, özellikle doğal ve kültürel kaynakların korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara olduğu gibi, doğal veya orijinal haliyle aktarılması amacıyla ilan edilen en gelişmiş koruma statüleridir. Dolayısıyla aslında sahip olunan tüm doğal ve kültürel değerler için anayasada yer alan yukarıdaki hükümler, diğer alanlara göre özel niteliklere sahip olduğu için milli park ilan edilmiş olan alanlarda daha büyük bir duyarlılıkla uygulanmalıdır.

Yukarıda yer verilen anayasal hükümler çerçevesinde alanda yaşananlar, alanın milli park olarak değil; herhangi bir alan olarak ele alındığında nasıl bir değerlendirme yapılabileceğine açıklık getirebilmek adına aşağıdaki fotoğrafları değerlendirilecek olursa;

Bu yaşananlar anayasanın 56. maddesinde yer alan "**Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların görevidir.**" Hükümlerine açıkça aykırıdır. Çünkü bu milli parkta çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak veya çevre kirlenmesini önlemek bir tarafa çevre katledilmiştir. Dere yatağı doldurularak derede var olan canlılar yok edilmiştir. Dolayısıyla bu alanda yaşanan tahripler anayasanın 56. Maddesine aykırıdır.

Anayasada yer alan bir başka hüküm ile "Madde 63 - Devlet Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. ..."devlete doğal varlıkların korunması konusunda önlem almak görevi verilmiştir. Peki, Altındere Vadisi Milli Parkında Devlet ne yapmıştır? Bizatihi kendisi doğayı tahrip etmiştir. Bu nedenle yaşanan bu tahribat anayasanın 63. Maddesine de aykırıdır.

Anayasanın ormanlarla ilgili 169. Maddesine göre de Devlete, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi görevi verilmiştir. Ayrıca "**Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez.**" şeklinde bir hüküm de söz konusudur. Burada ormanlara zarar verilip, verilmediği açıkça görülmektedir.

Son olarak, yine Anayasanın ormanlarla ilgili 169. Maddesinde Devlet ormanlarının kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağına ilişkin bir hüküm de bulunmaktadır. Bu alanda yaşanan orman tahriplerinin, yapılan yolun kamu yararı açısından gerekli olduğu yorumu çerçevesinde yapıldığı düşünülebilir. Bununla birlikte yol çalışması için başlangıçta başka bir orman alanından 7000 civarında ağaç kesilerek ve tahminen 8-10 milyon TL harcanarak başlatılan ve sonrada güzergâhtan vazgeçerek kaderiyle baş başa bırakılan betonlaştırılıp yok edilen orman alanının hangi kamu yararını taşıdığına açıklanması gerekmektedir. Sadece yaşanan bu tahribat bile, bu yolun özellikle milli parkın kaynaklarını

tahrip ederek yapılmasında, ya da başka güzergâh yokmuş gibi yapılmasında bir kamu yararı olmadığını göstermektedir. Ayrıca yaşanan bu deneyim, yolun yapılması konusunda ne kadar özensiz davranıldığını da göstermektedir.

4.2. 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu

Yürürlükteki 2873 sayılı Milli Parklar Kanununa göre, başka çare yoksa böyle bir yol çalışmasına izin verilebilir. Aslında, milli park dışından bir yolla bu turistik tesislere ulaşımı sağlayacak bir yol yapımı mümkündür. Yani başkaca çareler vardır. Bu nedenle yolun, en kısa güzergâh olduğu gerekçe gösterilerek, milli parkın tam ortasından geçirilmesinde bir zorunluluk ya da milli parklar kanununda ifadesini bulduğu gibi “mutlak bir zorunluluk” bulunmamaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmalar yasal da değildir.

Milli Parklar kanununun söz konusu 14.maddesinin e bendinde “**onaylanmış planlarda belirtilen yapı ve tesisler ve Genel Kurmay Başkanlığınca ihtiyaç duyulacak savunma sistemi için gerek-li tesisler dışında kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk bulunmadıkça her ne suretle olursa olsun hiçbir yapı ve tesis kurulamaz...**” şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Yapılan yol her şeyden önce bu yasa hükmüne aykırıdır.

Öte yandan Anayasamızın çevrenin korunması, doğal ve kültürel kaynakların korunması ve ormanların korunması ile ilgili birçok maddesine de aykırı davranılmaktadır.

Milli Parklar Kanununun 14. Maddesi, milli parklarda, “tabii ve ekolojik denge ve tabii ekosistem değeri bozulamaz, yaban hayatı tahrip edilemez, bu sahalarının özelliklerinin kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olan veya olabilecek her türlü müdahaleler ile toprak, su ve hava kirlenmesi ve benzeri çevre sorunları yaratacak iş ve işlemler yapılamaz.” şeklinde hükümler içermektedir. Bu bildiri ekinde verilen resimlere bakıldığında bu yasakların ne anlama geldiğini anlamakta zorluk çekeceklerdir. Bazı kurum veya kişiler için yasalar hiçbir anlam ifade etmemektedir. Özellikle yasaları uygulamak, ormanları korumak, milli parkları yönetmek sorumluluğunu üstlenen kurumun bu tahriplere izin vermesi, göz yumması anlaşılabilir değildir.

Yapılmakta olan ve milli parkın kaynak değerlerini yok sayarak, doğayı katlederek gerçekleştirilen bu yol genişletme çalışmasının hangi nedenlerle kamu yararı açısından vazgeçilmez bir zorunluluk olduğunun açıklanması gerekir. Varsa, kamu yararı açısından vazgeçilmez olması gereken bu zorunluluğun herkes tarafından anlamlandırılabilir olması gerekmez mi?

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çakırgöl turistik tesislerine ulaşmak için başlangıçta milli park dışında 100-120 yaşlarında binlerce ladin ağacı kesilerek yapılan ve sonra da vazgeçilerek kaderine terkedilen 3 km uzunluğundaki yol konusunda kesinlikle bir soruşturma yapılmalıdır. Kamu kaynaklarının yok yere israf edilmesinin ve gereksiz yere bir orman alanının tahrip edilmiş olmasının hesabı sorulmalıdır.

Milli park içerisinde yapılmakta olan yol ise anayasanın birçok maddesine aykırıdır. Konu ile ilgili 2873 sayılı yasaya da açıkça aykırılık söz konusudur.

Trabzon’un sahip olduğu en önemli kültürel ve doğal alanın tek yönlü, sadece ekonomik planlamalara konu olması düşündürücüdür. Bundan vazgeçilmelidir.

Yapılacak yolun, hiçbir ağaç kesilmesine gerek olmaksızın, Trabzon-Gümüşhane devlet Karayolunun Zigana Tüneli Mevkii’nden itibaren sırtı takip ederek yapılması olanaklı

iken, ormanlar tahrip edilerek hem terkedilen güzergâhtan ve hem de Meryemana Deresi'ni takiben ormanlık alanları tahrip ederek geçirilmesi kamu yararı içermemektedir.

Milli park içerisinde yapılacak olan yolun, insanların bir yerden başka bir yere ulaşımını en kısa yoldan sağlanması konusunda bir önceliği olmaması gerekir. Turizm amacıyla yapılacak yolun biraz daha uzak bir güzergâh takip edilerek yapılmasında hiçbir sakınca görülmemelidir. Aslında Çakırgöl'e milli parkın içinden geçilerek gitmek seçeneği dışında 20-30 dakika daha uzun sürede ulaşım olanaklarının bulunduğu en az 5 farklı seçenek söz konusudur. Bu seçeneklerden birisi tercih edildiğinde Çakırgöl'e 20-30 dakika sonra ulaşılacak, buna karşın ormanın daha da önemlisi milli parkın tahrip edilmesine veya kaynak değerlerinin doğallığını yitirmesine gerek kalmayacaktır.

Aslında bu milli parkın öteden beri yaşadığı önemli sorunlardan birisi de milli park içerisindeki motorlu taşıt ulaşımıdır. Yaylacıların bile milli parkın ormanlık alanından araçla geliş-gidiş yapmaları bile önemli bir çevresel sorundur. Milli parkta araç ulaşımının en alt düzeye indirilmesi gerekir. Bunun için yaylacıların katkısıyla ulaşımın binek hayvanlarıyla sağlanması yerinde olacaktır. Böyle bir otantik denemenin milli parkın değerini artıracığı düşünülmektedir.

Milli park sınırları Maçka yönünde yer alan kanyonu da içerecek şekilde genişletilmelidir. Yol güzergâhı üzerinde yer alan terkedilmiş taş ocağı doğal görünüm kazanacak biçimde onarılmalı ve bu bölgede otobüsler ve küçük araçlar için otoparklar planlanmalıdır. Yapılacak otoparklar ile manastır yöresine, vadi içerisindeki ticari alanların olduğu yere kadar ulaşımı ise milli park yönetimince üstü açık veya cam tavanlı vagonlarla hafif raylı sistemler oluşturularak veya yine aynı özelliklere sahip otobüslerle sağlanmalıdır. Bu sistemin milli park yönetimi tarafından kurulması veya özel kesime kurdurulması sağlanabilir. Ticari alanların yer aldığı vadi içerisinden itibaren ulaşım da binek hayvanlarının kullanılması ile milli parkın otantik değeri artacak, yaylacılar tarafından yürütülecek binicilik organizasyonu ile milli park yerel halk için daha da anlamlı hale gelecektir.

KAYNAKLAR

Alkan, H.A., Özcan, G.E., Eroğlu, M., 2005. Dendroctonus micans (Kugelann) (Cleoptera: Scolytidae)'nın Zarar Durumu, Populasyon Düzeyi ve Mortalite Etkenleri, Ladin Sempozyumu 20-22 Ekim 2005, Bildiriler Kitabı, s.163-173, Trabzon.

Anonim, 2014. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Altındere Vadisi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı

Bahat, B., 2011. Altındere Milli Parkı Yaylalarının Milli Park Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi Olanakları, Yüksek Lisans tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 102 s., Trabzon.

Bayer, M.Z., 1993. Milli Parklar ve Ülkemiz Açısından Önemi, Alınması Gerekli Önlemler ve Öneriler, I. Ormanlık Şurası, Tebliğler ve Ön Çalışma Grubu Raporları, Cilt 2, 1-5 Kasım 1993, s. 43-55, Ankara.

Gümüş, C., 2004. Ormanlık Politikası, KTÜ Orman Fakültesi Genel yayın no: 216, Orman Fakültesi yayın no: 34, Cilt 1, 44 s., Trabzon.

Gümüş, C., Hacısalihoğlu, S. ve Ünver, S., 2012. Altındere Vadisi Milli Parkında Yol Yapımına Bağlı Doğaya Aykırı Uygulamalar, Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl 49, Sayı 7-8-9, Sayfa 16-19.

Menteş, İ., 1992. Altındere Vadisi Ulusal Parkı Uzun Devreli Gelişme Planlamasına Yönelik Araştırmalar, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, Trabzon.

BATI KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ KENT ORMANLARININ KAYNAK DEĞERLERİNİN VE YÖNETİM ŞEKİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Erdoğan ATMİŞ¹ H. Batuhan GÜNŞEN² N. Kaan ÖZKAZANÇ² Mustafa ARTAR² Fatma ÇİNİS³

¹Prof. Dr., Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, 74100 Bartın

²Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, 74100 Bartın

³YL. Öğrencisi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 74100 Bartın

Özet

Türkiye’de kentsel nüfus oranı, yüksek doğum oranı ve alınan göçlerle birlikte her geçen gün artmaktadır. Buna bağlı olarak kent sakinlerinin kent içindeki veya kenarındaki yeşil alanlardan ve ormanlardan beklentileri de hem artmakta, hem de çeşitlenmektedir. Orman Genel Müdürlüğü, kent halkının bu beklentilerinin karşılanması amacıyla 2003 yılında bütün illerde ve büyük ilçelerde kent ormanları kurmaya başlamıştır. 2015 yılı itibariyle sayısı 127’e ulaşan kent ormanlarının; ne yazık ki merkezi direktiflerle, elde yeterince bilimsel veri bulunmadan, hukuksal altyapısı tamamlanmadan ve hazırlıksız olarak kurulduğu, bunlardan kaynaklanarak bu alanlarda süreç içinde yönetsel boyutta ve uygulama düzeyinde yaşanan eksikliklerin gündeme geldiği bilinmektedir. Bu bildiride Batı Karadeniz Bölgesi’ndeki kent ormanlarının kaynak değerlerinin ve yönetim şekillerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada öncelikle kent ormanı ve kent ormancılığıyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Araştırma kapsamında Düzce, Bolu, Zonguldak, Bartın, Karabük, Kastamonu ve Sinop illerinde bulunan 10 kent ormanı ziyaret edilerek incelenmiş, ilgililerle görüşmeler yapılmış, alınan not ve fotoğraflar çalışma ekibi tarafından tartışılarak değerlendirilmiştir. Her bir kent ormanından 27 farklı değişkene ait bilgiler toplanmış, bu değişkenler farklı tablolar oluşturularak analiz edilmiştir. Çalışmada kent ormanlarının kuruluşunda; fiziksel yapısı ile barındırdığı flora ve faunanın, kent ormanı içinde hizmet amacıyla inşa edilecek tesislerin, yönetim şeklinin, personel sayısının, tanınırlığının, erişilebilirliğin, yönetim planı varlığı vb. değişkenlerin büyük öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca bu sonuçlar ışığında kent ormanı yönetimine ilişkin çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent Ormancılığı, Kentleşme, Rekreasyon

EVALUATION OF RESOURCE VALUES AND MANAGEMENT FORMS OF WESTERN BLACK SEA REGION URBAN FORESTS

Abstract

Urban population is rising due to increasing birth and migration rates the day by day. Accordingly, expectations of the urban dwellers about green areas inside and also at the fringe of the urban areas are increasing and diversifying. On 2003, the General Directorate of Forestry became to establish urban forest areas at the all provinces for satisfying the expectations of the urban dwellers. By year 2015, 127 urban forests were established with central directives and unprepared, non-scientific data, incomplete legal infrastructure and it is known that deficiencies which are administrative scale and application level are brought to agenda with these kind of reasons during the process. This study aims to investigate evaluation of the Western Black sea region urban forests resource values and management forms. In this research, first of all, the literature review was done about urban forest and forestry. Then, ten urban forests which are in Düzce, Bolu, Zonguldak, Bartın, Karabük, Kastamonu and Sinop were visited and analyzed in the context of the study topic, interviews were made with the authorized people and notes and photos were evaluated. The data were collected from every urban forest about concerning of the 27 different changeable factors which were analyzed with different schedules. Consequently, changeable factors which are related with physical structure and flora-fauna, constructing the facilities to serve in the urban forest, management forms and number of the employees, accessibility of recognition, existing management plan have significance roles. Besides, several suggestions about urban forest management were found at end of this research.

Keywords: Recreation, Urban forestry, Urbanization

1. GİRİŞ

Geleneksel ormancılık anlayışından farklı olan kent ormancılığı; “kent ekosistemlerinin içindeki ve etrafındaki ağaçların ve orman kaynaklarının, topluma psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve estetik faydalar sağlaması için teknolojik, bilimsel ve sanatsal olarak yönetilmesi” olarak tanımlanır (Konijnendijk, 2003; Miller, 2007). Kent ormancılığında asıl amaç; öncelikli olarak odun üretimi olmayıp, karbon emisyonunu azaltma, hava kirliliğini engelleme, mikroklimayı düzenleme ve rekreasyon alanları yaratma gibi hizmetler sunmaktır. Bu ekosistem hizmetleri; çevresel kalitenin, yaşam kalitesinin ve sürdürülebilir kent yönetiminin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Dirik ve Ata (2005)’ya göre; dünyada özellikle 1990’lı yıllardan sonra ilerleme kaydeden kent ormancılığı çalışmaları kent halkının ağaç ve ağaç varlığını çok yönlü yararları ile tanıması ve algılaması, ormancılığın şehir planlama ile entegre edilmesi, kent ormanlarının ekolojik fonksiyonları, kentlerle kent çevresi ormanlar arasındaki ilişkilerin dengelenmesi, kent çevresindeki orman kaynaklarının planlanması ve yönetimi, kent ormancılığı konusunda kurumsal altyapının oluşturulması ve hukuksal çerçevenin belirlenmesi gibi başlıca uğraşlara sahiptir.

Orman Genel Müdürlüğü 2003 yılından itibaren kent ormanlarını kurmaya başlamıştır. Her il ve büyük ilçede kısa süre içinde kurulması hedeflenen kent ormanlarının sayısı Orman Genel Müdürlüğü verilerine göre 2015 yılı itibariyle 127’e ulaşmıştır.

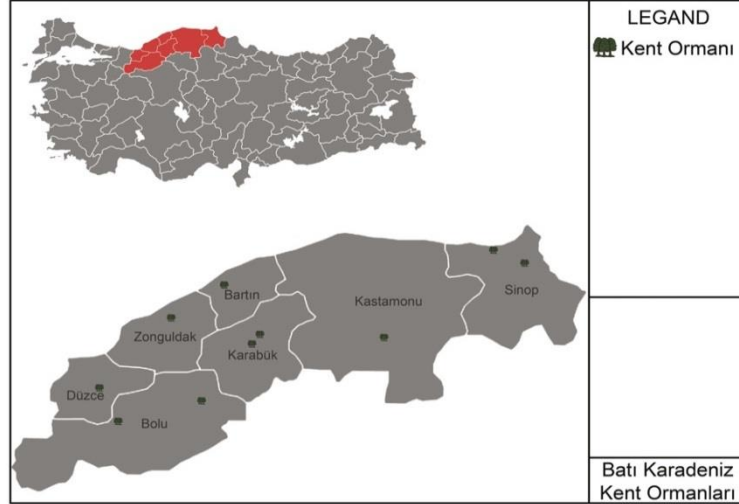
Türkiye’de kent ormanları, ormanların sağlık, spor, estetik, kültürel ve sosyal fonksiyonlarını halkın hizmetine sunmak, teknik ormancılık faaliyetleri ile flora ve faunanın da tanıtılarak, özellikle çocuklara ve gençlere doğa eğitimi verilmesi amacıyla kurulmaya başlanmıştır. Fakat süreç içinde bu amaçların çok ötesine düşülmüş, kent ormanları hızlı ve plansız bir şekilde kurulmuş olduğu için; toplum tarafından pek tanınmayan, sadece piknik yapmak amacıyla düşük kapasiteli olarak kullanılan ve kötü yönetilen bir kaynak olarak kullanılmışlardır (Atmış ve ark., 2007; Atmış ve ark., 2011; Atmış ve ark., 2012).

2004 yılında Ankara’da yapılan Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi’nde; kent ormanının planlama literatüründe ve ilgili yasal mevzuatta yer almayan bir kavram olduğu, kent ormanı kurma kriterlerinin yetersiz olduğu, bu süreçte kentte yaşayanların talepleri ve temel ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmadığı, ilgili kuruluşlar arasında yetki tartışmasına yol açabilecek belirsizlikler bulunduğu şeklindeki değerlendirmeler yapılmıştır (Çağlar, 2004; Çakıcı ve Çelem, 2004; Coşkun ve Velioğlu, 2004; Elvan ve Velioğlu, 2004; Oğuz, 2004).

Bu çalışma; kent ormanlarının mevcut durumunun araştırılması ve yönetiminin iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bunun için; Türkiye’nin orman bakımından en zengin ve ormancılık etkinliklerinin en yoğun yapıldığı bölgesi olan Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan tüm kent ormanları (10 kent ormanı) seçilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Türkiye’deki 127 kent ormanının 52’si ilçelerde 75’i ise il merkezlerinde yer almaktadır. Bu kent ormanlarının toplam alanı 11.445 hektar, ortalama büyüklüğü ise 90 hektardır (OGM, 2015). Çalışmada Batı Karadeniz Bölgesi’nde bulunan kent ormanlarının tümü (10 kent ormanı) değerlendirmeye alınmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Batı Karadeniz Bölgesindeki Kent Ormanlarının Dağılımı

Bölgedeki kent ormanlarının yedisi il merkezinde üçü ise ilçe merkezinde tesis edilmiştir. Bolu ve Gerede kent ormanları Bolu Orman Bölge Müdürlüğü'nün; Kastamonu, Sinop Bektaşğa ve Ayancık kent ormanları Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü'nün ve Zonguldak, Bartın, Karabük ve Safranbolu kent ormanları Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'nün faaliyet alanı içinde bulunmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Batı Karadeniz Bölgesi Kent Ormanları

Sıra No	Kent Ormanı Adı	Orman Bölge Müdürlüğü	Bulunduğu İl
1	Bartın Kent Ormanı	Zonguldak OBM	Bartın
2	Bolu Kent Ormanı	Bolu OBM	Bolu
3	Gerede Kent Ormanı	Bolu OBM	Bolu
4	Düzce Kent Ormanı	Bolu OBM	Düzce
5	Karabük Kent Ormanı	Zonguldak OBM	Karabük
6	Safranbolu Kent Ormanı	Zonguldak OBM	Karabük
7	Kastamonu Kent Ormanı	Kastamonu OBM	Kastamonu
8	Sinop Bektaşğa Göleti Kent Ormanı	Kastamonu OBM	Sinop
9	Ayancık Kent Ormanı	Kastamonu OBM	Sinop
10	Zonguldak Kent Ormanı	Zonguldak OBM	Zonguldak

Çalışmada; kent ormanı ve kent ormanlığıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde araştırmaların incelenmesini içeren ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Kent ormanlarıyla ilgili çalışan uzmanlar ve akademisyenlerle konu hakkında görüşmeler yapılarak, düşünceleri alınmıştır. İlgili kurumlar ile temasa geçilerek Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan kent ormanlarının kuruluş aşamasından, günümüze kadar geçen sürede yapılanlar değerlendirilmiş, kent ormanları tek tek gezilerek incelemeler yapılmıştır.

Ayrıca Batı Karadeniz Bölgesindeki kent ormanlarının genel özelliklerini, kaynak değerlerini ve yönetsel yapısını belirlemek için 27 değişken geliştirilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Araştırmada kullanılan değişkenler

No	Değişken adı	Ölçü	No	Değişken adı	Ölçü
1	Faaliyet gösterdiği süre	[3-10]	15	Kent ormanının işletmesi	[1-5]
2	Bulunduğu il/ilçe	[1-2]	16	Dinlenme yerlerinin sayısı	[0-3]
3	Personel sayısı	[0-3]	17	Su kaynakları	[0-2]
4	Teknik personel sayısı	[0]	18	Genel hizmetler	[0-4]
5	Uzaklık	[0,5-20]	19	İl/ilçe nüfusu	[12971-143018]
6	Orman alanı oranı	[44-69]	20	Ortalama ziyaretçi sayısı	[300-50.000]
7	Kent ormanı alanı	[10-284]	21	İl/ilçe rakımı	[10-1350]
8	Ağaç türü sayısı	[1-13]	22	Sıcaklık	[9,76-14,18]
9	Sahanın önceki durumu	[1-6]	23	Yağışlı gün sayısı	[9,54-12,25]
10	Bilgilendirme	[0-2]	24	Mesire yerleri	[2-6]
11	Sınırlayıcı faktörler	[0-3]	25	Eğitim	[1-3]
12	İşlevler	[3-5]	26	Kişi başına düşen kent ormanı alanı	[0,30-9,27]
13	Ulaşım şekli	[1-4]	27	Kentleşme oranı	[38-75]
14	Yönetim planı	[1-2]			

3. BULGULAR

Çalışmanın bulguları kent ormanlarının genel özellikleri, kaynak değerleri, yönetimi ve sahip olduğu üst yapı olmak üzere 4 başlık altında değerlendirilmiştir.

3.1 Genel Özellikler

Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki kent ormanlarının dördü (Bolu, Karabük, Kastamonu, Zonguldak) 10 yıldır faaliyet gösteren bölgenin en eski kent ormanlarıdır. Sinop Bektaşağa Kent Ormanı 3 yıldır faaliyet gösteren en yeni kent ormanıdır (Tablo 3). Kent ormanlarından yedisi il merkezinde üçü ise ilçe merkezlerinde kurulmuşlardır.

Batı Karadeniz Bölgesi orman oranı bakımından ülkenin en zengin bölgesidir. Bu bölgede ormancılık etkinlikleri de yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Zonguldak ve Karabük illerinde orman oranı % 69'u bulmaktadır. Diğer illerde de orman oranı % 50'ye çok yakın veya üstündedir. Sadece sanayi ve tarım bakımından oldukça gelişmiş olan düz ovalara sahip Düzce ilinde orman oranı % 44 civarındadır. Fakat bu oran da genel orman oranı % 27 olan Türkiye ortalamasının oldukça üstündedir.

Tablo 3. Kent ormanlarıyla ilgili genel bilgiler

	Faaliyet Süresi (Yıl)	İlde (1) İlçede (2)	Uzaklık (km)	Ulaşım ¹	Orman Alanı Oranı (%)	Kent Ormanı Alanı (Ha)
Bartın KO	5	1	3	B,Y,Ö	49	18
Bolu KO	10	1	13	D,Ö	62	131
Gerede KO	5	2	1	Y,Ö	62	108
Düzce KO	4	1	7	D,B,Y,Ö	44	117
Karabük KO	10	1	1	D,B,Y,Ö	69	100
Safranbolu KO	9	2	5	D,Y,Ö	69	284
Kastamonu KO	10	1	15	Ö	67	30
Sinop Bektaşağa KO	3	1	20	Ö	60	35
Ayancık KO	6	2	1	Y,Ö	60	10
Zonguldak KO	10	1	11	Ö	69	193

¹ D: Dolmuş, B: Belediye Otobüsü, Y: Yürüyerek, Ö: Özel araç

Bölgedeki kent ormanlarının toplam alanı 1026 hektar, ortalama büyüklüğü ise 102,6 hektardır. Alan büyüklüğü açısından kent ormanlarının arasında herhangi bir standart görülmemektedir. Ayancık Kent Ormanı 10 hektarlık alanıyla en küçük, Safranbolu Kent Ormanı 284 hektarlık alanıyla en büyük alana sahip kent ormanıdır. Mesire Yerleri Uygulama Tebliği'ne göre kent ormanlarının alanı en küçük 5 ha, en büyük ise 300 ha olabilmektedir.

İncelenen kent ormanlarının tebliğde belirtilen ölçülere uygun olduğu görülmektedir. Ancak tebliğde yer alan bu değerlerin hangi verilere dayanılarak belirlendiği net değildir.

Kent ormanlarının sadece 6'sına yürüyerek, 3 tanesine de toplu taşıma aracıyla ulaşılabilir. Kastamonu, Zonguldak ve Sinop Bektaşğa kent ormanlarına sadece özel araçla ulaşılabilmesi bu kent ormanlarının ziyaret edilme miktarını da düşürmektedir.

Kent ormanlarının 6'sının kent merkezine uzaklığı 10 km'nin altındadır. Geri kalan 4'ü ise kent merkezine 10 km'den daha fazla uzaklıktadır (Tablo 3). Sinop Bektaşğa Kent Ormanı'nın kent merkezine 20 km uzak olması alanın kent ormanı niteliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Çünkü kente uzaklık arttıkça ve ulaşılabilirliği azaldıkça alanın kent ormanı niteliği sorgulanmaktadır. Buna rağmen Atmış ve ark. (2012) Türkiye'de kent merkezinden 40 km uzaklıkta dahi kent ormanı kurulmuş olduğunu bildirmektedir. Kent ormanı ile yerleşim alanı arasındaki mesafe kullanıcılar açısından önem taşımaktadır. Bu konuda Hörsten ve Fredman (2000) çalışmalarında İsveç nüfusunun %40'dan fazlasının rekreasyonel faaliyetler için 1 km'den daha kısa mesafedeki kent ormanlarını tercih ettiklerini belirtmektedir. Başka bir çalışmada da ziyaretçi sıklığının uzaklık ile negatif yönde ilişkili olduğu belirtilmektedir (Roovers ve ark., 2002).

Kent ormanlarının tesis edildiği il/ilçe merkezlerinden nüfusu en yüksek olan Düzce'dir. Kent nüfusunun genel nüfus içindeki payını veren "kentleşme oranı" değerlendirildiğinde ise bu oranın en yüksek olduğu ilin Karabük (%75) olduğu görülmektedir. En düşük kentleşme oranına ise %38 ile Bartın sahiptir (Tablo 4).

Kent ormanlarının bulunduğu merkezlerdeki mesire yerleri sayısına bakıldığında; en fazla mesire yerinin 6 mesire yeriyle Bolu ve Düzce illeri ile Safranbolu ilçesinde olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Bölgede, kent nüfusu açısından kişi başına en fazla kent ormanı alanı düşen kent ormanı 66,33 m² ile Safranbolu Kent Ormanıdır. Bartın Kent Ormanında ise kişi başına sadece 2,93 m² kent ormanı alanı düşmektedir (Tablo 4). Kent ormanlarında elde edilen önemli değişkenlerden biri de yıllık ziyaretçi sayısıdır. Bu konuda ne yazık ki yetkililerden sağlıklı veriler alınamamıştır. Tablo 4'te de verildiği gibi ziyaretçi sayıları arasındaki ciddi farklar dikkati çekmektedir. Bunun nedeni kent ormanlarının ziyaretçi sayısını kaydedecek veya istatistiki olarak hesaplayacak çalışmaların henüz yapılmaya başlanmamış olmasıdır.

Tablo 4. Nüfus ve kent ormanları ilişkisi

	Kent Nüfusu	Kentleşme Oranı (%)	Kişi başına düşen kent ormanı alanı (m ²)	Ortalama yıllık ziyaretçi sayısı	Mesire yerleri sayısı
Bartın KO	61289	38	2,93	10000	5
Bolu KO	140131	67	9,35	300	6
Gerede KO	24127	69	44,76	100	2
Düzce KO	143018	59	8,18	10000	6
Karabük KO	110338	75	9,06	18000	5
Safranbolu KO	42813	73	66,33	-	6
Kastamonu KO	98456	56	3,04	1000	2
Sinop Bektaşğa KO	38459	53	9,10	50000	2
Ayancık KO	12971	57	7,71	500	3
Zonguldak KO	107783	59	17,91	700	5

Bölgede rakımı en düşük olan kent ormanı Ayancık Kent Ormanı (10 m.)'dir. En yüksek rakımda ise 1350 metreye Gerede Kent Ormanı bulunmaktadır. Kent ormanlarının beşinin arazisi hafif eğimli, dördünün ki ise orta eğimlidir. Bölgedeki kent ormanları arasında

sadece Ayancık Kent Ormanının arazinde şiddetli eğim vardır. Bartın, Düzce, Karabük ve Kastamonu kent ormanlarının arazisi ise orta eğimlidir (Tablo 5).

Yıllık ortalama sıcaklık en yüksek Sinop'ta en düşük ise Kastamonu'dadır. Zonguldak ili ise aylık yağışlı gün sayısı en yüksek olan ildir (Tablo 5). Kent ormanlarının yıllık ziyaretçi sayısı sağlıklı şekilde tespit edilemediği için yağışlı gün sayısının ve ortalama sıcaklığın ziyaretçi sayısını ne şekilde etkilediği konusunda bir değerlendirme yapılamamıştır.

Tablo 5. Kent ormanlarının arazi şekli ve iklim özellikleri

	İl/ilçe Rakımı (m)	Ortalama Sıcaklık (°C)	Aylık Yağışlı Gün Sayısı	Eğim ¹
Bartın KO	25	12,70	11,63	O
Bolu KO	1000	10,56	11,69	H
Gerede KO	1350	10,56	11,69	H
Düzce KO	150	13,26	11,17	O
Karabük KO	278	13,35	9,54	O
Safranbolu KO	400	13,35	9,54	H
Kastamonu KO	775	9,76	10,55	O
Sinop Bektaşoğlu KO	32	14,18	11,19	H
Ayancık KO	10	14,18	11,19	Ş
Zonguldak KO	154	13,65	12,25	H

¹H: Hafif, O: Orta, Ş: Şiddetli

3.2 Kaynak Değerleri

Kent ormanları ağaçlandırma alanlarına, doğal ormanlara veya daha önce piknik alanı olarak kullanılan ormanlık alanlara tesis edilebilmektedir. Batı Karadeniz Bölgesi'nde bulunan kent ormanlarının 5'i doğal orman alanında, 5'i de ağaçlandırma sahasında kurulmuştur (Tablo 6).

Kent ormanı gibi açık hava rekreasyon faaliyetlerinin yapıldığı alanlarda göl ve akarsu gibi su kaynaklarının bulunmasının insanların bu alanları tercihini arttırdığı belirtilmesine rağmen (Gezer ve Gül, 2009), Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki kent ormanlarının sadece ikisinde akarsu, birinde gölet ve ikisinde yapay havuz bulunmaktadır. Geri kalan 5 kent ormanında bunlardan hiçbiri bulunmamaktadır. Atmış ve Ark. (2012) Türkiye genelindeki 52 kent ormanının sadece 22'sinde (% 42) su kaynağı bulunduğunu tespit etmiştir.

10 kent ormanının ikisinde otopark bulunmamakta, sadece 4'ünde büfe-kafeterya bulunmaktadır. Tuvalet ve çeşme gibi yapılar hemen hemen her kent ormanında bulunmaktadır. Fakat, bakımsızlık ve kötü kullanımlar nedeniyle bunların çoğunun tahrip edildikleri ve kullanım dışı kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Kent ormanlarının altyapısıyla ilgili bilgiler

	Sahanın Önceki Durumu ¹	Su Kaynakları ²	Genel Hizmetler ³	Sınırlayıcı Faktörler ⁴	İşlevler ⁵	Ağaç Tür Sayısı
Bartın KO	AS	-	Ç,T,O	Y	SA, R, E, FF, SP	6
Bolu KO	DO	-	Ç,T,O	K	SA, R, E, SP	5
Gerede KO	AS	A	Ç,T,O	Y,S,ÇP	SA, R, E, SP	1
Düzce KO	AS	-	Ç,T,B	Y	SA, R, E, SP	4
Karabük KO	AS	H	Ç,T,O,B	Y	SA, R, E, FF, SP	3
Safranbolu KO	AS	H	Ç,T,O	-	SA, R, E, FF, SP	4
Kastamonu KO	DO	-	T,O	K	SA, R, E, SP	6
Sinop Bektaşoğlu KO	DO	G	T,O,B	-	SA, R, E, SP	7
Ayancık KO	DO	-	O,T,B	K	SA, R, E	3
Zonguldak KO	DO	A	Ç,T,O	K	SA, R, E, SP	13

¹ DO: Doğal Orman, AS: Ağaçlandırma Sahası PA: Piknik Alanı

² A: Akarsu, G: Gölet, H: Yapay havuz veya yapay gölet

³ Ç: Çeşme, T: Tuvalet, O: Otopark, B: Büfe, Kafeterya

⁴ Y: Yerleşim Yeri, S: Sanayi Kuruluşları, ÇP: Çöplük, K: Karayolu

⁵ SA: Sağlık, R: Rekreasyon, E: Estetik- görsellik, FF: Flora Fauna Tanıtımı, SP: Spor

Kent ormanlarının alanlarını sınırlayan faktörler incelendiğinde; Bartın, Düzce, Gerede ve Karabük kent ormanları yerleşim alanlarıyla bitişik olduğu görülmektedir. Bu durum kullanıcıların kent ormanına ulaşımı açısından büyük bir kolaylık sağlarken, diğer yandan kent ormanlarını özellikle flora ve faunanın yayılışı açısından sınırlandırmaktadır. Bolu, Kastamonu, Ayancık ve Zonguldak kent ormanlarının yanından geçen karayolları da sınırlayıcı faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Kent ormanları sağlık, rekreasyon, eğitim vb. gibi birçok hizmeti topluma sunabilecek doğa parçalarıdır. Batı Karadeniz Bölgesindeki 10 kent ormanından dokuzunun sağlık, rekreasyon, estetik-görsellik ve spor işlevi bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 6). Sadece Ayancık Kent ormanında bunların hiçbirisi tespit edilmemiştir.

Kent ormanları içinde en çok ağaç türüne sahip kent ormanı 13 farklı türle Zonguldak Kent Ormanı'dır. Sekiz kent ormanında 3-7 arasında ağaç türü varken, Gerede Kent Ormanı sadece bir ağaç türü barındırmaktadır.

3.3 Yönetim

Mevzuata göre kent ormanları ya orman işletme müdürlükleri tarafından yönetilmekte, ya da işletilmesi için belediyelere veya özel işletmecilere devredilmektedir. Belediyelerin de genellikle orman işletme müdürlüklerinden aldıkları işletme hakkını özel işletmelere devrettiği görülmektedir. Bartın, Bolu, Gerede ve Zonguldak kent ormanları orman işletme müdürlükleri tarafından, Düzce, Kastamonu, Sinop, Karabük ve Sinop Ayancık kent ormanları özel işletmeler tarafından ve Safranbolu kent ormanı da belediye tarafından işletilmektedir. Ormanlık örgütü kent ormanlarının yönetimini kendisi üstlenmektense, belediyelere veya özel sektöre devretmeyi tercih etmektedir. Belediyeler ve özel sektör ise kent ormanının kuruluş amacına uygun olmayan birçok tesisi gelir sağlamak amacıyla bu alanlarda inşa etmekte ve kent ormanlarının daha çok piknik ve eğlence amaçlı kullanılmasına neden olmaktadır. Uslu ve Ayaşlıgil (2007) İstanbul'daki kent ormanlarının genellikle piknik alanı olarak hizmet verdiğini tespit etmiştir.

Bölgede bulunan 10 kent ormanının hiçbirinde yönetim planı yoktur (Tablo 7). Benzer şekilde Türkiye genelindeki kent ormanlarının çok azının yönetim (gelişme) planı vardır. Atmış ve ark. (2012)'na göre; 2011 tarihi itibarıyla aktif olan 52 kent ormanının sadece 5'inin (%9,6) yönetim planı vardır. Geri kalan 47 kent ormanının yönetim planı yoktur.

Tablo 7.Kent ormanlarının yönetimiyle ilgili bilgiler.

	Personel Sayısı	Teknik Personel Sayısı	Yönetim Planı	Kent Ormanı İşletmesi ¹	Dinlenme Yerlerinin Sayısı ²	Bilgilendirme ³
Bartın KO	0	0	Yok	OBM	K,P	T
Bolu KO	0	0	Yok	OBM	B,K,Y	-
Gerede KO	0	0	Yok	OBM	K,P	-
Düzce KO	0	0	Yok	ÖŞ	K,Y	-
Karabük KO	0	0	Yok	ÖŞ	B,K,P	T
Safranbolu KO	3	0	Yok	B	K,Y,P	T
Kastamonu KO	1	0	Yok	ÖŞ	B,Y	-
Sinop Bektaşğa KO	0	0	Yok	ÖŞ	B,K,	-
Ayancık KO	0	0	Yok	ÖŞ	B,K,Y	-
Zonguldak KO	0	0	Yok	OBM	B,K,Y	M

¹ B: Belediye, OBM: Orman Bölge Müdürlüğü, ÖŞ: Özel Şahıs

² B: Bank, K: Kameriye, Y: Yağmur Barınağı, P: Piknik masası

³ T: Bilgilendirme Tabelası, M: Müze veya Sergi alanı

Kent ormanlarının çoğunda personel bulunmamaktadır. Bu çalışma kapsamındaki 10 kent ormanı içinde sadece Safranbolu Kent Ormanı'nda üç, Kastamonu Kent Ormanı'nda bir personel bulunmaktadır. Kastamonu Kent Ormanı'nda bulunan görevli mesai saatleri içinde sadece güvenlik görevi üstlenmekte, yönetimi belediyeye devredilmiş olan Safranbolu Kent Ormanı'ndaki görevliler ise nöbetleşe olarak mesai saatleri dışında da görev yapmakta, kent ormanının temizlik ve düzeni ile de ilgilenmektedirler. Oysa kent ormanlarındaki personel ve teknik personel sayısı yeterliliğinin hem kent ormanının sürekliliğinin sağlanması, hem de kullanıcıların kent ormanından daha memnun şekilde ayrılması açısından son derece önemli olduğu belirtilmektedir (Atmış ve ark., 2011).

Kent ormanları aynı zamanda politik bir obje olarak ele alınmaktadır. Bir yerleşimde kent ormanı kurulması oraya merkezi hükümet tarafından sunulmuş ayrıcalıklı bir politik hizmet gibi sunulmaktadır. Bu nedenle bazı yerleşimlerde tabelasında kent ormanı yazan mesire yerleri, aslında kayıtlara kent ormanı olarak geçmemektedir (Atmış ve Günşen, 2015). Karabük'ün Yenice ve Zonguldak'ın Çaycuma ilçelerinde bulunan tabela kent ormanları buna örnektir. Bu alanlar, girişinde bulunan tabelada kent ormanı yazmasına rağmen, resmi kayıtlarda kent ormanı olarak yer almamaktadır.

Farklı tarz işlevleri barındırmasına karşın kent ormanlarında tanıtım-yönlendirme tabelalarının çoğunlukla olmadığı, bank-kamelya- yağmur barınağı gibi ünitelerin ise sayıca yetersiz ve kötü kullanımdan dolayı zarar görmüş oldukları tespit edilmiştir. Bartın, Karabük ve Safranbolu kent ormanlarında yapılan anketlere göre; kullanıcıların % 46,11'i kent ormanlarında bulunan üst yapı tesisleri ve verilen hizmetlerin yeterli olmaması nedeniyle kent ormanlarını daha sık ziyaret etmediklerini belirtmiştir. Kullanıcıların %78,33'ü kent ormanının temizliğini, yine %78,33'ü tuvaletlerin sayısını ve temizliğini yetersiz bulmuş, %81,11'i ise çeşmelerin kırık ya da kullanılamaz halde ve yetersiz sayıda olduğunu belirtmiştir. Kullanıcıların sadece %34'ü kent ormanı yönetiminden memnun olduğunu ifade etmiştir (Atmış ve ark., 2015).

Daha önce de bahsedildiği gibi ormancılık örgütü veya belediyelerin elindeki kent ormanlarının çoğunda personel bulunmadığı için çöpler düzenli olarak toplanmamaktadır. Ayrıca, birçok kent ormanı mobilyasına kullanıcılar tarafından zarar verilmesi, tuvaletlerin kırılması, su borularının ve çeşmelerin sökülmesi, bankların, kameriyelerin, seyir terasları ve gözlem kulelerinin yakılması gibi birçok vandalca saldırı söz konusudur. Özel işletmeye devredilmiş kent ormanlarında ise sadece kafeterya ya da işletmede olan tesislerin etrafında

temizlik çalışmalarının yapıldığı ve bu tür yıkımlara rastlanmadığı, fakat bu tesislerden uzaklaştıkça kent ormanının geri kalan kısımlarında benzer vandalca davranışların yoğunlaştığı görülmektedir.

Kent ormanları mevzuat içinde ilk kez 2006 tarihli “Mesire Yerleri Yönetmeliği” içinde yer almış, bu yönetmelik 2013 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine yeni yönetmelik getirilmiştir. Daha öncekinde kent ormanlarında ateşli piknik yapılamayacağı hükmü bulunması, kent ormanlarını diğer rekreasyon alanlarından ayıran en önemli özellik olmuştur. 2013 tarihli yönetmelikte ateşli piknik yapma konusunda herhangi bir sınırlama getirilmemiş, kent ormanlarının bağlı oldukları orman bölge müdürlüklerinin ziyaretçi talepleri doğrultusunda ateşli piknik yapılmasına izin verebileceği belirtilmiştir. Böylece kent ormanlarının kendisini diğer mesire yerlerinden ayıran bu özelliği de kalmamıştır.

3.4 Altyapı ve Üstyapı

Kent ormanlarının tümünde farklı sayılarda da olsa kameriye varken, sadece 6’sında bank, 4’ünde piknik masası vardır. Kent ormanlarının sadece birinde (Zonguldak) kayaçların sergilendiği bir sergi alanı, üçünde de alan içinde ormanlar, bitkiler, yaban hayatı vb. konularda bilgiler aktaran bilgilendirme tabelaları vardır (Tablo 8).

Tablo 8.Kent ormanlarının üst yapısıyla ilgili bilgiler.

	Dinlenme Yeri Çeşitleri ¹	Bilgilendirme ²
Bartın KO	K,P	T
Bolu KO	B,K,Y	-
Gerede KO	K,P	-
Düzce KO	K,Y	-
Karabük KO	B,K,P	T
Safranbolu KO	K,Y,P	T
Kastamonu KO	B,Y	-
Sinop Bektasğa KO	B,K,	-
Ayancık KO	B,K,Y	-
Zonguldak KO	B,K,Y	M

¹ B: Bank, K: Kameriye, Y: Yağmur Barınağı, P: Piknik masası

² T: Bilgilendirme Tabelası, M: Müze veya Sergi alanı

Mesire Yerleri Uygulama Tebliği’ne göre kent ormanlarında 38 ayrı altyapı ve üstyapı tesisinin yapılabileceği belirlenmiştir. Ülke genelindeki kent ormanlarına bakıldığında, daha çok rekreasyona yönelik tesislerin ağırlık kazandığı, özellikle kent ormanı tanımına uygun olan orman ve ormancılığı, flora ve faunayı tanıtıcı ziyaret merkezi veya tabelalar, bisiklet parkurları, kültür evi gibi tesislerin kent ormanlarında çok az bulunduğu görülmektedir. Batı Karadeniz Bölgesindeki 10 kent ormanı incelendiğinde tuvalet, çocuk oyun alanı, çeşme, otopark, doğa yürüyüş alanı, pergola, kameriye gibi diğer rekreasyon alanlarında da mutlaka bulunan tesislerin bu kent ormanlarının hemen hemen tümünde yer aldığı, fakat kent ormanı özelinde öne çıkması gereken tabloda verilen kent ormanına özgü tesislerin çok az sayıda olduğu veya hiç olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 9). Bu tesislerin birçoğu konseptte uygun olması için odundan inşa edilmiş, ya da odunla kaplanmıştır. Özellikle giriş kapısı, tuvalet, gözlem kulesi ile çocuk oyun alanlarındaki oyun gruplarının odun malzemeyle yapılmış olması dikkat çekmektedir.

Tablo 9. Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki kent ormanlarının altyapı ve üstyapı olanakları

Yapı ve tesisler	Sayı	Yapı ve tesisler	Sayı	Yapı ve tesisler	Sayı
İzcilik faaliyet yerleri	0	Bisiklet parkuru	0	Gözlem kulesi	5
Binicilik faaliyet yerleri	1	Mini spor alanları	1	Giriş kontrol binası	5
Araç yolu	0	Amfi tiyatro	1	Macera Parkı	0
Tuvalet	10	Manzara seyir terası	2	Bekçi kulübesi	0
Çeşme	7	Spor tesisleri destek binası	0	Depo	0
Çocuk oyun alanı	10	Ormanlık uygulamaları tanıtımı	0	Kır lokantası	4
Su deposu	2	Flora ve fauna tanıtım	3	Kır kahvesi	4
İbadethane	1	Yöresel ürünler satış yeri	0	Kültür evi	0
Teleski ve teleferik hattı	0	Yağmur barınağı	6	Pergola	10
Fosseptik	0	İdare ve ziyaretçi binası	0	Büfe	4
Çevre ihata	0	Otopark	9	Kameriye	9
Doğal ve yapay su göletleri	5	Doğa yürüyüş alanı	10	Paintball alanı	0
Süs havuzları vb.	0	Doğal gezinti köprüsü	1		

Bu yapı ve tesisler her bir kent ormanında farklılık gösterebilmektedir. Bunların bakımında çoğu zaman sorunla karşılaşmaktadır. Özellikle ziyaretçi sayısının düşük olduğu kent ormanlarında bu yapılar kendi hallerine bırakılmakta, herhangi bir bakım veya onarım görmediklerinden zamanla yıkılıp yok olmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent ormanı kavramı ülkemizde 2003 yılında kent ormanlarının kurulmaya başlamasıyla birlikte daha yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır. Ancak, kent ormanlarının toplumun gereksinim ve beklentilerini gözetmeden, hukuksal ve bilimsel dayanağı olmadan tesis edilmeye başlanması, bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Günümüzde ülke genelinde 127 kent ormanı bulunmakta ve bunların 10 tanesi Batı Karadeniz Bölgesinde yer almaktadır. Bölgedeki kent ormanlarının genel özellikleri, kaynak değerleri ve yönetimi değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır;

Faaliyet süreleri değerlendirildiğinde Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan bazı kent ormanlarının (Bolu, Kastamonu, Karabük ve Zonguldak kent ormanları) ülke genelinde ilk kurulanlardan olduğu görülmektedir. Bölgede yeni tesis edilen kent ormanları da bulunmaktadır (Sinop Bektaşoğlu Kent Ormanı).

Yedi il merkezinde ve üç ilçe merkezinde tesis edilen kent ormanlarının alanı 10 hektar ile 284 hektar arasında değişmektedir. Sadece niceliksel olarak bir değerlendirme yapıldığında bu alanların mesire yerleri uygulama tebliğine uygun olduğu söylenebilir. Ancak bu tebliğdeki kent ormanının alanıyla ilgili alt ve üst değerlerin neye göre belirlendiği belli değildir. Kişi başına düşen kent ormanı alanları değerlendirildiğinde de kent ormanlarının alanları konusunda bir standartın olmadığı ortaya çıkmaktadır. Örneğin Bartın Kent Ormanında kişi başına düşen kent ormanı alanı 2,93 m² iken Safranbolu Kent Ormanında kişi başına 66,33 m² kent ormanı alanı düşmektedir.

Bölgede bulunan kent ormanlarının altısının kent merkezine uzaklığı 10 km'nin altındadır. Bu kent ormanlarına yürüyerek ulaşılabilir. Fakat, Kastamonu, Sinop Bektaşoğlu ve Zonguldak kent ormanlarının şehir merkezinden uzakta tesis edilmiş olması, bu alanların kullanımını da azaltmaktadır.

Kent ormanlarının yarısı doğal orman diğer yarısı ise ağaçlandırma sahası üzerine tesis edilmiştir. Bu kent ormanları insan sağlığına olumlu katkıda bulunma, rekreasyonel imkân sunma, estetik değer katma ve spor yapabilme açısından farklı işlevleri barındırmaktadır. Ancak bu işlevlerden tam anlamıyla yararlanılabildiğini söylemek güçtür. Ziyaretçiler kent ormanlarını çoğunlukla piknik amaçlı kullanmaktadırlar.

Kent ormanlarının bulunduğu şehirlerin genel orman alanı oranları ülke ortalamasının çok üstündedir. Aynı zamanda bu kentlerde çoğunlukla odun hammaddesi üretiminden oluşan ormancılık etkinlikleri de yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Bu bakımdan bölgede bulunan kent ormanları bir yandan topluma başta rekreasyon olmak üzere çeşitli hizmetler sunarken, diğer yandan ormancılık örgütünün halkla ilişkiler çalışmalarını başarılı biçimde yürütebilmesi için çeşitli olanaklar sağlamaktadır. Ancak ormancılık örgütünün kent ormanlarını diğer mesire yerlerinden farklı görmemesi ve önemsememesi, kent ormanlarının niteliği değil de niceliği ile uğraşması, hem bu alanların yönetimi için sürdürülen faaliyetlerin hem de buralarda yapılacak halkla ilişkiler çalışmalarının başarısızlığa uğramasına neden olmaktadır.

Diğer yandan ormancılık örgütünün kent ormanlarının yönetimine gerekli önemi vermemesinden dolayı; kent ormanlarıyla ilgili etkili bir mevzuat geliştirilememiş, kent ormanlarının kurulmasında dikkate alınacak bilimsel ölçütler oluşturularak kent ormanları kent yaşamının bir parçası haline getirilememiştir. Tam aksine kent ormanları iktidarın halkın sempatisini kazanmaya yönelik bir aracı haline dönüştürülmüştür.

Ormancılık örgütü kent ormanlarıyla ilgilenmektense işletmesini belediyelere ya da şahıslara devretmeyi tercih etmektedir.

Bölgedeki kent ormanlarının hiçbirinin yönetim planı yoktur. Bu alanlarda çalışan personel sayısı ise yok denecek kadar azdır. Teknik personel ise hiç yoktur. Kent ormanlarında altyapı ve üstyapı tesisleri yetersizdir. Var olanlar ise kötü kullanım ve bakımsızlıktan dolayı yok olmaktadır.

Bölgedeki kent ormanlarının kaynak değerlerinin yüksek olmasına rağmen ormancılık örgütünün bu alanları yönetmedeki isteksizliği nedeniyle kent ormanlarının sunduğu hizmetleri topluma ulaştıramadığı söylenebilir. Kent ormanlarının yönetiminde yaşanan bu eksiklikleri aşmak için; başta ormancılık örgütü olmak üzere diğer devlet kurumları, belediyeler ve sivil toplum örgütlerinin kent ormanlarının kentte yaşayanlar için önemini farkına varıp, kent ormanı yerinin seçimi, planlaması ve yönetiminde işbirliği yapması gerekmektedir. Bu çalışmalar sırasında orman mühendisliği dışındaki meslek mensupları da yer almalıdır. Yapılacak çalışmalar kent halkının beklentilerine göre şekillendirilmelidir. Bunun için de kent ormanları yönetiminin kent ormanlarının ayrıcalıklarını öne çıkararak, katılımcılığı artıracak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu yeni bakış açısı doğrultusunda kent ormanlarının yönetiminde başarıya ulaşmak için;

Kent ormanlarının kurulması ve yönetimiyle ilgili mevzuat gereksinimlere yanıt verecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Kent ormanlarının yönetim (gelişim) planları en kısa süre içinde hazırlanmalıdır.

Ormancılık örgütü ve belediyeler kent ormanlarıyla ilgili tanıtım ve halkla ilişkiler çalışmalarını artırmalıdır.

Kent ormanlarının yönetimi ve işletmesinde işletme karlılığı yerine kamusal yarar öne çıkarılmalıdır.

Kent ormanı tesis edilecek yerlerin seçiminde alan büyüklüğü, kente uzaklık, uygun vejetasyon tipi seçimi gibi kriterler geliştirilmelidir.

Kent ormanları kente yakın yerlerde kurulmalıdır.

Kent ormanlarında gerekli sayıda ve nitelikte personel görevlendirilmelidir.

Kent ormanlarındaki altyapı ve üstyapı tesisleri ihtiyacı karşılayacak hale getirilmeli, bakım ve temizlikleri düzenli yapılmalıdır.

Kent ormanlarında var olan tesisler ve sunulan hizmetler diğer mesire yerlerinden farklı özellikler taşımaktadır.

Ormancılık haftasındaki bazı etkinlikler kent ormanlarında yapılmalıdır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nce desteklenen 2013-1-89 numaralı "Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki Kent Ormanlarının Yönetimsel Alt Yapısının ve Sosyal Etkilerinin İyileştirilmesi Üzerine Araştırmalar" adlı proje kapsamında hazırlanmıştır. Çalışma sırasında yardımlarını gördüğümüz Bolu, Kastamonu ve Zonguldak orman bölge müdürlükleri yetkililerine çok teşekkür ederiz

KAYNAKLAR

Atmış, E., Özden, S. Lise, W., 2007. Urbanization pressures on the natural forests in Turkey: an overview. *Urban Forestry and Urban Greening*, 6(2): 83-92.

Atmış E., Günşen H.B., Yücedağ C., 2011. Akdeniz Bölgesindeki Kent Ormanları Üzerine Bir Değerlendirme. I. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Kahramanmaraş, s:78-91.

Atmış E., Günşen H.B., Yücedağ C. ve Lise W., 2012. Status, use and management of urban forestry in Turkey. *Scientific Journals for Forestry of South Eastern Europe*, 3(2): 69-78.

Atmış, E. ve Günşen, H.B., 2015. Kent Yaşamında Önemi Anlaşılamayan Bir Değer: Kent Ormanları. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi, 16-17 Nisan 2015, Eskişehir.

Atmış, E., Günşen, H.B., Özkazanç, N.K., Artar, M., Çinis, F., 2015. A Forestry Service That Cannot Reach Urban People: Urban Forests. XIV World Forestry Congress, Durban, South Africa, 7-11 September 2015.

Coşkun, A. A., Veliöğlu, N., 2004. Kent Ormanı Tanımı ve Hukuksal Boyutu. 1. Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara, sayfa: 19-33.

Çağlar, Y., 2004. Türkiye Ormancılığı'nın Yeni Serüveni:"Kent Ormancılığı". 1. Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara, sayfa: 472-481.

Çakıcı, I., Çelem, H., 2004. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kent Yaşam Kalitesinin Artırılmasında Çok Amaçlı Kent Ormancılığı Uygulamaları. 1. Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara, sayfa: 237-249.

Dirik, H. ve Ata, C., 2005. Kent ormancılığının kapsamı, yararları, planlanması ve teknik esasları. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. Seri: B, 55(1):1-14.

Elvan, D., Veliöğlu, N., 2004. Kent Ormanı Yönetiminin Yasal Esasları. 1. Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara, sayfa: 118-133

Gezer A. ve Gül A. 2009. Kent Ormancılığı: Kavramsal, Teknik ve Kültürel Yaklaşımlar. SDÜ Orman Fakültesi Yayını, Yayın No: 86. 244 s.

Hörnsten L. ve Fredman P. 2000. On the distance to recreational forests in Sweden. *Landscape and Urban Planning*, 51(1): 1-10.

Konijnendijk, C.C., 2003. A decade of urban forestry in Europe. *Forest Policy and Economics*.5:173-186.

Miller, R.W., 2007. Urban Forestry: Planning and Managing Urban Green Spaces. Waveland Press, In.; Second Ed. Prentice Hall, New Jersey. 512p.

OGM, 2015. Orman Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi: 02.02.2015.
<http://www.ogm.gov.tr/Lists/SehirOrmanlari/AllItems.aspx>

Oğuz, D., 2004. Avrupa Ülkelerinde Kent Ormanlığı Araştırmaları. 1. Ulusal Kent Ormanlığı Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara, sayfa: 223-236

Roovers P., Hermy M., Gulinck H. 2002. Visitor profile, perceptions and expectations in forests from a gradient of increasing urbanization in central Belgium. *Landscape and Urban Planning* 59: 129-145.

Uslu, Ş. ve Ayaşlıgil, T., 2007. Kent ormanlarının rekreasyonel amaçlı kullanımı ve İstanbul ili örneğinde irdelenmesi. *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*. 2(4):213-236.

EKOTURİZMDE ÇATIŞMA YÖNETİMİNİN DÜZCE UĞURSUYU VE AKSU HAVZALARI ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ

Pınar GÜLTEKİN¹

Yaşar Selman GÜLTEKİN²

Osman UZUN³

¹Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Konuralp Yerleşkesi DÜZCE

²Arş. Gör., Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, Konuralp Yerleşkesi DÜZCE

³Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Konuralp Yerleşkesi DÜZCE

Özet

Ekoturizmde başarılı bir planlama çalışması tüm paydaşların etkin katılımı ile mümkün olabilir. Ekoturizmde yer alan taraflar; ekoturizm yapılacak alanın yönetim kadrosu, kamu kurum temsilcileri, uzmanlar ve bilim adamları, yerel temsilciler, tur operatörleri, kar amacı gütmeyen sivil toplum temsilcileri olarak ifade edilebilir. Düzce İli Uğursuyu ve Aksu havzalarında katılımcı ekoturizm planlamasından sorumlu bir yerel organizasyon oluşturulması amacı ile paydaş analizi yapılmış, ardından tüm paydaşların ekoturizm algılarının değerlendirilmesi amacı ile anket çalışması yapılmıştır. Hazırlanan anket formları, sivil toplum örgütleri (TEMA, Kuzey Kafkas Kültür Derneği), meslek odaları (Ziraat odası), yerel halkı temsil eden muhtarlar, kamu kurumları kapsamında; Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri İl Müdürlüğü, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Kaynaşlı Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü, Gölyaka ve Kaynaşlı Kaymakamlıkları, Düzce Orman İşletmesi, Gölyaka Orman İşletme Şefliği), yerel yönetimler (Düzce, Gölyaka ve Kaynaşlı Belediyeleri), Üniversite (Orman Fakültesi) çalışanlarına 15.01.2013-10.03.2013 tarihleri arasında uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 19.0 programına girilmiş ve öncelikle uygulanan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği sorgulanmıştır. Çalışmada, Uğursuyu ve Aksu Havzalarında sürdürülebilir ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi amacı ile paydaşlar arasındaki çatışmanın zararlı yönlerinin en aza indirilmesi, yararlı yönlerinin en üst düzeyde tutacak etkin bir çatışma yönetim modeli önerilmiş ve stratejiler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma Yönetimi, Düzce, Ekoturizm, Paydaş

INVESTIGATION OF CONFLICT MANAGEMENT IN ECOTOURISM A CASE STUDY OF DUZCE UGURSUYU AND AKSU WATERSHEDS

Abstract

A successful planning study for ecotourism can be achieved by full participation of all stakeholders. Parties of ecotourism include management board of the potential ecotourism area, representatives of public institutions, experts and scientists, local representatives, tour operators and non-profit non-governmental organizations. In Uğursuyu and Aksu watersheds in Duzce Province, a stakeholder analysis was carried out in order to establish a local organization that would be in charge of ecotourism planning and afterwards, a survey was carried out in order to evaluate ecotourism perceptions of all stakeholders. The survey forms that were prepared were conducted to the employees of non-governmental organizations (TEMA, North Caucasian Cultural Association); trade associations (Chamber of Agriculture); *mukhtars* who represent the local communities; public institutions such as Provincial Directorate of Culture and Tourism, Provincial Directorate of Environment and Urban Planning, Provincial Directorate of Forestry and Water Affairs, Provincial Directorate of Youth and Sports, Provincial Directorate of Food, Agriculture and Livestock, Kaynaşlı District Directorate of Food, Agriculture and Livestock, Gölyaka and Kaynaşlı District Governorships, Düzce Department of Forestry, Gölyaka Sub-District Directorate of Forestry; local managements (Municipalities of Düzce, Gölyaka and Kaynaşlı) and University (Faculty of Forestry) between 15th January 2013 and 10th March 2013. Data obtained from the surveys were entered into SPSS 19.0 software and initially, validity and reliability of the scale applied were queried. In the study, an efficient conflict management model that would minimize the harmful aspects and maximize the useful aspects of the conflict among stakeholders was suggested and relevant strategies were developed in order to carry out sustainable ecotourism activities in Uğursuyu and Aksu watersheds.

Keywords: Ecotourism, Conflict Management, Duzce, Stake holder

1.GİRİŞ

Ekoturizm kavramı, “turistlerin doğal alanlara yaptıkları seyahatler” tanımından çok daha fazlasını kapsamaktadır (Ross and Wall, 1999). Yerel nüfusun ve destinasyonun doğal kaynaklarının ekoturizm endüstrisinin özünü oluşturduğu düşünülecek olursa, yerel halkın yerinde kalkındırılması, doğal ekosistemlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yerel kimliğin korunarak yaşam kalitesinin arttırılması ekoturizm uygulamalarının en önemli getirileri olarak düşünülmelidir (Simmoms, 1994; Akova, 2006; Bekiroğlu, 2008; Gültekin, 2010; Gültekin ve diğ., 2014; Gültekin, 2014).

Toplumun en yoksul kesiminin dağ ve orman köylüleri oldukları düşünüldüğünde, bu kesimin ekoturizm faaliyetlerinde rehberlik, el sanatları ürünleri üretimi ve satışı, konaklama, gıda ve malzeme temini vb. faaliyetlerde işlendirildikleri takdirde sosyal ve ekonomik açılardan iyileşme gösterebilecekleri açıktır (Türker ve Çetinkaya, 2009). Ancak ekoturizm faaliyetlerinden beklenen faydanın sağlanabilmesi, elde edilen gelirin yerel ceplere ulaşabilmesi (Erdoğan ve Yağcı, 2002) doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliği ve ekoturist memnuniyetinin sağlanabilmesi için katılımcı ekoturizm planlamasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yöre insanından kadın-erkek, genç yaşlı, zengin-fakir, tüm taraflar ile kamu kurumları, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uzmanlar gibi diğer tarafların da ekoturizm hazırlık ve uygulama süreçlerinde etkin rol alması sağlanarak katılımcı ekoturizm planlaması gerçekleştirilmiş olur (Rahemtulla and Wellstead, 2001;Drumm and Moore, 2002; Yılmaz ve diğ., 2004; Yenilmez Arpa 2011, Gültekin 2014). Bahsedilen tüm grup ve kişilerin çalışmayı sahiplenmesi, hepsi için en doğru olan ortak noktalarda uzlaşılması sağlanmalıdır (Beşen 2006).

Ekoturizm planlamasında paydaşların gereksinimleri ve potansiyel güçleri paydaş analizi ile anlaşılabilir. Paydaş analizi ile paydaşlar belirlenir, öncelikleri sıralanır ve düşünceleri toplanır (Garriga and Mele, 2004). Paydaşların tanımlanması, paydaşları anlamak, paydaşların analizi ve paydaşların yönetimi etkin bir paydaş yönetiminin fonksiyonlarını oluşturmaktadır (Carroll 2000). Paydaş analizi tanımlandıktan sonraki adım olan paydaş planlamasına geçilir. Bu süreçte paydaşların nasıl yönetilmesi gerektiği ve paydaşların desteğinin nasıl sağlanacağına ilişkin planlar yapılmaktadır (Batı 2006). Katılımcı ekoturizm planlamasının vazgeçilmez paydaşları olan yöre halkı, karar vericiler, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve bilim adamlarının iş ve düşünce ortaklığı, bu süreci uygulanabilir kılan ve kolaylaştıran bir nitelik taşımaktadır.

Katılımcı ekoturizm planlaması sürecinde tüm paydaşlar ile iletişim kurmak, görüşme ve anlaşma yapmak, paydaşların tutum ve davranışlarını ekoturizm çalışmaları yararına olacak şekilde yönlendirebilmek için etkin bir paydaş yönetimi gerekmektedir. (Sarıkaya, 2008; Gültekin 2014). Dönmez (2008) tarafından paydaşlar arasındaki ilişkilerde başarıya götürecek unsurlar; sık ve açık bir iletişim, bilgi paylaşımı, yapıcı çatışma çözüm yolları, bağlılık ve güven olarak tanımlanmıştır. Ancak ekoturizm planlaması içerisindeki bu etkileşim sürecinde kişilerin ve/veya grupların birbirleri ile fikir ayrılıkları olabileceği kabul edilmeli, tam bir uzlaşma ve işbirliği beklenmemelidir. Paydaşlar arasında yaşanan uyumsuzluklar eğitim seviyeleri ve meslek disiplinlerinin farklı olması, inanç, tutum ve davranışlarının benzeşmemesi (Karip, 2010) ekoturizmden bekledikleri faydanın ortak olmaması gibi nedenlere dayandırılabilir. Plancılar veya ekoturizm organizasyonu yöneticileri tarafından farklılıklardan kaynaklanan güçlükler ile mücadele yollarının diğer bir deyişle çatışma çözümlerinin üretilmesi gerekmektedir.

Rahim (1992)'ye göre; “Çatışma” bir güç ve statü çekişmesi olarak tanımlanabilir (Karip, 2010). Thomas (1990)'a göre ise çatışma “taraflardan birinin diğeri tarafından

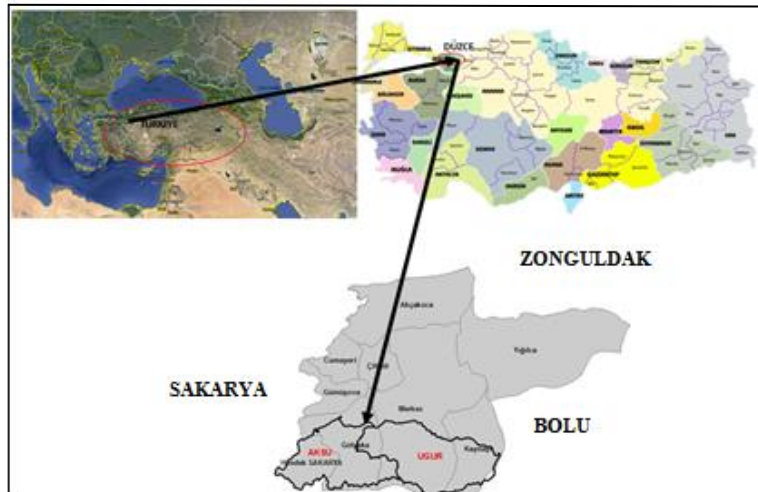
engellendiği veya engelleneceğini hissettiği anda ortaya çıkan bir süreç”dir (Çürük, 2014). Paydaşlar arasında yaşanan çatışma durumunun ekoturizm organizasyonunun başarısını olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmazdır. Çatışmanın olumsuz sonuçlarını en alt düzeye indirmek, olumlu sonuçlar getirmesini sağlamak, yapıcı ve uzlaşmacı bir yönetim yaklaşımı ile mümkündür. Ekoturizm organizasyonunda bulunan paydaşların beklentilerine ve yöreye özgü çatışma yönetim şekli geliştirilmelidir.

Bu çalışmada İstanbul ve Ankara metropollerine gününbirlik ulaşım mesafesinde olan, doğal ve kültürel kaynak çeşitliliği açısından zengin bir alan olan, yüksek ekoturizm potansiyeli barındıran Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzalarında ekoturizm paydaşlarını belirlemek amacı ile paydaş analizi yapılmış, öneri bir ekoturizm yönetim modeli geliştirilmiştir. Tüm paydaşlara ekoturizme yönelik algılarını belirlemek amacı ile uygulanan anketlerin değerlendirilmesi ve sözlü görüşmelerin yorumlanması sonucunda paydaşlar arasında ekoturizm etkileri, yönetim stratejileri, kaynak çekiciliğinin geliştirilmesi konularında; amaç, beklenti, yetki, sorumluluk, ekoturizm algısı, mesleki ve kurumsal bakış açısı farklılıkları olduğu saptanmıştır. Görüş farklılıkları ve nedenleri değerlendirilerek, ekoturizm organizasyonunun devamlılığının sağlanabilmesi açısından bir çatışma yönetim modeli önerilmiş ve stratejiler geliştirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı ekoturizm planlaması ve yönetimi sürecinde paydaşlar arasında çatışmaların olduğunu ortaya koymak, çatışmaların nedenlerini araştırmak ve çatışmanın olumsuz yönlerini azaltan bir çatışma yönetim modeli önermektir. Ekoturizm planlamasında çatışma yönetimi konusu araştırmanın kamu ya da özel sektörde yapılmasına karşı duyarlı olduğu gibi, zamana karşı da duyarlıdır. Dolayısıyla aynı örneklem grubu üzerinde belli aralıklarla yapılacak olan çalışmalarda farklı bulgulara ulaşılması mümkündür.

Araştırmanın örneklem kitlesini Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzalarında yapılacak, ekoturizm planlama sürecinden etkilenen ve etkisi bulunan tüm paydaşlar oluşturmaktadır. Düzce İli Uğursuyu ve Aksu havzalarında öncelikle katılımcı ekoturizm planlamasından sorumlu bir yerel organizasyon oluşturulması amacı ile paydaş analizi yapılmış, ardından tüm paydaşların ekoturizm algılarının değerlendirilmesi amacı ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışma alanı olarak belirlenen Düzce Uğursuyu ve Aksu havzalarının konumu şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Çalışma Alanı Konumu (Google Earth 2014)

Çalışma için geliştirilen anketlerde Uğursuyu ve Aksu Havzalarında, “Ekoturizmin Olumsuz Etkileri”, “Ekoturizm Yönetimi”, “Ekoturizmin Uygulanmasının Önündeki Engeller” ve “Ekoturizm Kaynaklarının Çekicilik Dereceleri” başlıkları altında 77 önerme yer almaktadır. Anketler paydaşlar kurumlarında ziyaret edilerek yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Yerel halkı temsil eden muhtarlar anketlerin uygulanmasında Düzce Valiliği Toplantı salonunda muhtarlar için odak grup toplantısı düzenlenmiştir. Davet edilen 50 muhtardan 27’sinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantıda öncelikle ekoturizm konusunda bilgilendirme yapılmış ve ardından anket formlarının doldurulması istenmiştir. Ankete verilen yanıtlar kesinlikle katılmıyorum-kesinlikle katılıyorum değer aralığında 5’li likert ölçeğinde değerlendirilmiştir.

Hazırlanan anket formları, sivil toplum örgütleri (TEMA, Kuzey Kafkas Kültür Derneği), meslek odaları (Ziraat Odası), yerel halkı temsil eden muhtarlar, kamu kurumları kapsamında; Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri İl Müdürlüğü, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Kaynaşlı Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü, Gölyaka ve Kaynaşlı Kaymakamlıkları, Düzce Orman İşletmesi, Gölyaka Orman İşletme Şefliği), yerel yönetimler (Düzce, Gölyaka ve Kaynaşlı Belediyeleri), Üniversite (Orman Fakültesi) çalışanlarına 15.01.2013-15.03.2013 tarihleri arasında 167 anket uygulanmıştır. 131 Adet anket geçerli kabul edilmiştir. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 19.0 programına girilmiş ve öncelikle uygulanan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği sorgulanmıştır. Anket tasarımına uygun olan frekans dağılımları, ortalama değerler, standart sapma değerleri belirlenmiş, açıklayıcı faktör analizi ve nitel değerlendirme yapılmıştır.

3. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Araştırma 131 ekoturizm paydaşı üzerinde değerlendirildiği için elde edilen bulgular, katılımcılar ile sınırlıdır. Ayrıca anketi yanıtlayanlar başta muhtarlar olmak üzere diğer paydaşların isteksiz tutumları ile sınırlanmaktadır. Ankete katılan yerel paydaşların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo.1 ‘de belirtilmektedir.

Tablo 1. Ankete katılan paydaşların sosyo-demografik özellikleri

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER		SAYI	YÜZDE	DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER		SAYI	YÜZDE
Cinsiyet	Bay	97	66,9	Kurumu	Gölyaka Orman İşletmesi	5	3,4
	Bayan	34	23,4		Orman ve Su İşleri Müdürlüğü	7	4,8
Yaş	20-30	27	18,6		Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü	14	9,7
	30-40	58	40,0		Üniversite	32	22,1
	40-50	27	18,6		Belediye	16	11,0
	50 ve üzeri	19	13,1		Kaynaşlı Gıda Tarım ve Hayvancılık	2	1,4
Temsil Ettiği Grup	Kamu	45	31,0		Gölyaka Belediyesi	2	1,4
	Muhtarlık	24	16,6		Gölyaka kaymakamlığı	1	,7
	Yerel Yönetim	18	12,4		Gölyaka Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	1	,7

Özel İşletme	2	1,4	Kültür ve Turizm İl Müd.	8	5,5
STK	4	2,8	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü	2	1,4
Orman İşletme	6	4,1	Gıda tarım ve Hayvancılık İl Müd.	10	6,9
Üniversite	32	22,1	Muhtarlık	24	16,6
Merkez	109	75,2	Ziraat odası	1	,7
Gölyaka	17	11,7	Tema	1	,7
Kaynaşlı	4	2,8	Kafkas Kültür der.	1	,7
Özel İşletme			Özel İşletme	2	1,4

Anket formunda ekoturizm paydaşlarına dört bölümde sorular yöneltilmiştir. Bölümler sırasıyla bağlamda ekoturizmin etkileri, ekoturizm faaliyetlerinin uygulanmasının önündeki engeller, ekoturizm kaynakların çekicilik derecesi ve kaynak geliştirilmesi ve yönetim stratejileri başlıklarıyla beşli likert ölçeğinde yetmişyedi önerme sunulmuştur. Faktör analizi uygulanarak değerlendirme yapılmıştır. Analiz sonucunda 6 faktör altında bu önermeler değerlendirilmiştir.

Tablo 2’de paydaşlara uygulanan anketlerin faktör analizi değerlendirmelerine ilişkin sonuçlar belirtilmektedir.

Tablo 2. Faktör analizi sonuçları

Faktör Adı	Önermeler	1	2	3	4	5	6	Güvenilirlik
Ekoturizmin geliştirilmesine yönelik stratejiler	Ekoturizm planlaması sürecinde, yerel halk, devlet, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör birlikte karar almalıdır.							,989
	Turizm acentalarının faaliyetlerini arttırmaları özendirilmelidir.							,885
	Ekoturizmin gelişmesini destekleyici maddi kaynakların yaratılması gerekmektedir.							,876
	Ekoturizm faaliyetleri içerisinde yer alacak tüm birimler arasında eşgüdüm sağlanmalıdır.							,872
	Yerel halkın ekoturizm faaliyetlerine olumlu bakması sağlanmalıdır.							,868
	Bölge Ekoturizm Potansiyeli Tespit Komisyonunun kurulması gerekmektedir.							,851

Düzce ve yakın çevresinde tüm paydaşların yer aldığı bir yönetim birimi oluşturulmalıdır.	,846
Ekoturizmin planlı bir şekilde yapılmasıyla ekonomik kazancı arttırır.	,843
Yapılacak bir ekoturizm uygulaması yöremize faydalı olacaktır.	,835
Yöreye gelen turistlerin görüşleri alınarak yörenin eksikleri değerlendirilmelidir.	,829
Yapılacak ekoturizm tesisleri için Düzce'ye özgü standartlar geliştirmek gerekmektedir.	,829
Ekoturizm planlama çalışmalarında yerel halkın sorunları belirlenmelidir.	,822
Düzce'de ekoturizm faaliyetlerinin kontrollü yapılması gerekmektedir.	,815
Önceden düzenlenmiş, çekici tur paketlerinin oluşturulması ekoturistlerin talebini arttırır.	,800
Pazarlama ve tanıtım çalışmaları yapması yörede ekoturizmi geliştirir.	,792
Ekoturizm etkinliklerinin çeşitlendirilmesi turistlerin yöreye talebini arttırır.	,766
Doğa ile uyumlu turistik tesislerin yapılması ekoturizmi geliştirir.	,758
Ekoturizm etkinliklerinde ürün-hizmet çeşitliliği bölgede ekoturizmi geliştirir.	,755
Ekoturizm envanteri oluşturulması, turizm kaynaklarının korunmasını kolaylaştırır.	,749
Ekoturizm etkinliklerinin çeşitlendirilmesi (Kayak,	,741

	binicilik, kuş gözlemi, bitki gözlemi vb.) turistlerin yöreye talebini artırır.		
	Ekoturizm planlamasına katkı sağlamak amacıyla konferans, bilgilendirme toplantıları ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır.	,716	
	Yöreye özgü el sanatlarına yönelik ürünlerin kaliteli üretilmesi ekoturizmi geliştirir	,711	
	Doğayı koruma konusunda gelen ekoturistlerin bilinçlendirilmesi yörede ekoturizmi geliştirir	,689	
	Ekoturizm sektöründe çalışan personelin bilinçlendirilmesi turistlerin bölgeye talebini artırır.	,671	
	Çevre kalitesi ve koruma konularında eko turistler için eğitsel fırsatların yaratılması yöreye talebi artırır.	,661	
	Ekoturizm yöre halkının yaşam koşullarını iyileştirir.	,868	,952
	Ekoturizm yöre halkı için iş imkanları sağlar.	,836	
	Ekoturizm yöre halkı ve turistler arasında dostlukların gelişmesini sağlar.	,826	
	Ekoturizm yöreye yapılan yatırımları olumlu etkiler.	,803	
	Ekoturizm yöredeki işletmelere ekonomik kazanç sağlar.	,797	
	Ekoturizm, turistler ve yöre insanı arasında dostluklar gelişmesini sağlar.	,791	
	Ekoturizm yöre halkının yaşam biçimini olumlu etkiler.	,745	
	Ekoturizm yapılan alanda altyapı ve üst yapı gelişir.	,707	

Ekoturizmin yöre halkına katkıları

Ekoturizmin Önündeki Engeller	Yörede ekoturizm ve turizm konularında liderlik edebilecek kişiler bulunmamaktadır.	,752	,926
	Ekoturizm planlama çalışmalarında yeterli devlet teşviki yoktur.	,751	
	Yöredeki turizm kaynakları oldukça bakımsız durumdadır.	,681	
	Ekoturizmin sağlayacağı gelir kaynakları konusunda yerel halkın bilgisi yoktur.	,648	
	Yerel halkın ekoturizm ile ilgili talepleri yöneticiler tarafından dikkate alınmamaktadır.	,610	
	HES yapımı, fındıklıklar, heyelan riski olan alanlar bölgenin ekoturizm potansiyelini azaltmaktadır.	,609	
	Turistler yöredeki kültürel etkinlikler hakkında yeterince bilgi sahibi değildir.	,554	
	Yöredeki köylerde ekoturizm faaliyetlerini destekleyecek yeterli alt yapı yoktur.	,553	
	Turistler yöredeki doğal güzellikler hakkında bilgi sahibi değildir.	,523	
Ekoturist-yerel halk etkileşimi	Yerel halk turizmin dini inançlarına ters olduğunu düşünmektedir.	,751	
	Yerel halk turistlerin kültürel yapıya, geleneklerine zarar vereceğini düşünmektedir.	,731	
	Yerel halk yöresel ürün satışı, taşımacılık, pansiyonculuk, hediyelik eşya satışı gibi faaliyetlerde bulunmak istememektedir.	,680	
	Yerel halk turistlerin doğal çevreye zarar vereceğini düşünmektedir.	,598	

Ekoturizmin yöre halkı yaşam biçimine olumsuz etkileri	Ekoturizm yöre halkının kılık-kıyafet alışkanlıklarında olumsuz değişiklikler yaratmaktadır					,838	0,864
	Turistler yöre halkının yaşam biçimini olumsuz etkiler.					,811	
	Ekoturizm yöre halkının yeme-içme alışkanlıklarında olumsuz değişikliğe neden olmaktadır.					,801	
Ekoturizm kaynakları	Ekoturizm kaynakları çevresinde turistler için yeterli güvenlik önlemleri vardır.					,716	,769
	Yörede yer alan ekoturizm kaynaklarının iyi bir algısı vardır.					,666	
Öz Değeri		27,934	4,103	3,038	1,965	1,537	1,141
Varyansı açıklama oranı		35,719	14,436	11,143	6,826	5,146	4,608
Toplam varyansı açıklama oranı	77,879						
KMO	0,935						
Sphericity	8639,306						

Tablo 2’de faktör analizi sonucunda elde edilen 6 faktör ve bunlara ilişkin öz değer ve varyansı açıklama oranları ile birlikte ölçekte yer alan her bir maddenin hangi faktörle ilişkili olduğunu ifade eden faktör yük değerleri gösterilmiştir. Verilere uygulanan temel bileşenler (principal component) analizinde varimax döndürme yöntemi (dikey döndürme yöntemi) kullanılmış ve elde edilen serpilme diyagramı dağılımına göre öz değerleri 1’in üzerinde olan veriler değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak öz değerleri 1’den büyük 6 faktör ve bu faktörlerin altında 52 değişken belirlenmiştir.

Tablo 3’de her bir faktörün aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Tablo 3. Faktörlere ilişkin aritmetik ortalamalar ve standart sapma

Faktör Adı	Katılım	
	Aritmetik ort.	Standart sapma
Ekoturizmin geliştirilmesine yönelik stratejiler	3,7221	1,419
Ekoturizmin yöre halkına katkıları	3,6163	1,36
Ekoturizmin Önündeki Engeller	3,327	1,358
Ekoturist-yerel halk etkileşimi	2,4962	1,343
Ekoturizmin yöre halkı yaşam biçimine olumsuz etkileri	2,180	1,186
Ekoturizm kaynakları	2,6565	1,2611

Tablo 3'te belirtilen değerlendirmelere göre katılımcılar yönetim stratejileri hakkında ortaya konulan önermelere katılmışlardır. Ekoturizmin geliştirilmesine yönelik yönetim stratejileri arasında özellikle tüm paydaşların bir arada hareket etmelerinin gereğine, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin hız kazanmasına, yöre halkının bilinçlendirilmesine ilişkin eğitim çalışmalarına başlanmasına, yörenin ekoturizm envanterinin oluşturulmasına ilişkin görüşlerde fikir birliği söz konusudur. Timothy (1999) paydaşların ve yerel halkın katılımının olmadığı Yogyagharta niçin yaptığı çalışmada planlama sürecinde yönetim stratejilerinin önemine dikkat çekmiş, özellikle hem bürokratlar hemde yerel halk için konu hakkındaki eğitim ve bilgilendirmenin gerekliliğine değinmiştir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğüne Zonguldak İli için hazırlanan "Doğa Turizmi Master Planı 2013" incelendiğinde paydaşların benzer başlıklarda hemfikir oldukları görülmektedir (Anonim 2013). Ayrıca Bonilla (1997), Aas et.al. (2005), Yates et.al. (2010) katılımcı turizm planlaması, ekoturizm planlaması ve yönetimi konularında paydaşların bir araya gelmelerinin önemini vurgulamışlardır. Aydın ve Selvi (2012) tarafından hazırlanan Kırsal Turizm Tanıtımında Yerel Paydaşların Rolü: Arhavi Örneği başlıklı çalışmada tüm paydaşların ekoturizm planlaması için olumlu bakış açılarının olduğu, kendi açılarından çaba ve emek sarfettikleri vurgulanmakta, bir araya gelerek eşgüdümlü çalışmaları önerilmektedir.

Katılımcılar ekoturizmin yöre halkına katkıları hakkında ortaya konulan önermelere katılmışlardır. Uğursuyu ve Aksu havzalarındaki ekoturizm planlaması paydaşları ekonomik ve sosyal anlamda yöre halkının kazanımlarının olacağını, doğal ve kültürel çevrenin ise ekoturizm faaliyetlerinden zarar görmeden korunabileceğini düşünmektedirler. Drumm ve Moore (2005) tarafından belirtildiği üzere koruma ve kullanma dengesinin sağlandığı katılımcı ekoturizm planlaması iyi bir yönetim ve gerekli planlama çalışmalarının tamamlanması ile mümkün olmaktadır.

Katılımcılar Ekoturist-yerel halk etkileşimi ile ilgili önermeler hakkında kararsız kalmışlardır. Çalışma alanında yapılan ekoturizm faaliyetleri henüz istenilen düzeyde değildir. Paydaşların çoğunluğunun alandaki ekoturizm çalışmaları ile daha önceden bir deneyimleri olmamaları nedeni ile yerel-halk ve ekoturistlerin etkileşimi ile ortaya çıkabilecek durumlar hakkında bilgi sahibi değillerdir. Gültekin ve diğ. (2014), çalışma alanı içerisinde yer alan ekoturizm faaliyetlerinin en yoğun olduğu yerleşim birimi olan Aydımpınar köyünde, yerel halk- ekoturizm etkileşimi içerikli çalışmalarında yerel halkın ekoturizm faaliyetlerine olumlu baktıklarını, ekoturizmden maddi getiri beklentisi içerisinde olduklarını, doğal ve kültürel

yaşamın korunmasının önemini bilincinde olduklarını vurgulamışlardır. Güneş (2011) yerel toplulukların diğer paydaşlar ile işbirliği içerisinde bulunmasının önemine değinmiştir. Tayfun (2002) ise farklı alanlarda yaşayan yerel toplulukların turistlerden olumlu veya olumsuz etkileneceklerine dair fikir ayrılıklarının olduğunu belirtmiştir. Nicholas et al. (2009) ise Dünya miras alanı olan St Lucia’da yaşayan yerel halkın turizm faaliyetlerine destek verdiğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Ekoturizmde gezi bölgesi olarak değerlendirilmesi düşünülen her yöre, farklı doğal ve kültürel oluşumları barındırmaktadır. Yerel halk ve ekoturizm etkileşimi yöre halkının kültürel yapısına, sosyo ekonomik durumuna, gelen turistlerin profiline ve çevre koşullarına bağlı olarak değişimler gösterebilmektedir.

Ankete katılan ekoturizm paydaşları alana gelecek turistlerin yöre halkının özellikle kültürel alışkanlıklarının (yeme-içme, giyim kuşam, dini inanç vb) değişikliğe uğramayacağı görüşündedirler. Eren ve Aypek (2012) tarafından Cumalıkızık köyünde yapılan araştırma da “*Yerel halkın turizmi kültürlerini korumaya ve geliştirmeye katkısı olan bir faktör olarak gördükleri*” belirtilmiştir.

Ancak, Roberts ve Hall (2003) ekoturizm faaliyetleri ile kadınların iş olanaklarının artacağını, yerel ev yapısının bozulabileceğini vurgulamıştır (Akın ve Selvi, 2012).

Ekoturizmin yöre halkının gelir düzeyini arttırmayı ve iş olanakları sağlamayı amaçlayan, doğal ve kültürel değerleri koruma bilincini yerleştirmekte kullanılan bir araç olduğu dikkate alındığında, yöre insanının yaşam biçiminde değişiklikler yaratacağı sonucuna varılabilmektedir. Özellikle genç nüfus için iş olanaklarının artması ile kırdan kente göçü azaltmak, yöredeki geleneklerin ve kültürel dokunun sürekliliği sağlanırken diğer yandan yaşam koşullarının iyileştirilmesi, teknolojik imkanlardan yararlanma oranının artması, eğitim düzeyinin yükselmesi çalışma alanında ekoturist-yerel halk etkileşiminin beklenen sonuçlarıdır.

Özellikle alanda yer alan ekoturizm kaynaklarının çekicilik derecesinin ve insanlar tarafından algısının yeterli olup olmadığı konusu çalışmaya katılan paydaşların kararsız kaldıkları noktalardan birisi olmuştur. Literatür incelendiğinde (Duman ve Öztürk 2005, İnan ve diğ. 2011, Ateşoğlu ve Bayraktar 2011, Sevim ve diğ. 2013) gezi bölgesi algısının göstergelerinin turistlerin alanı önermeleri ve tekrar gelmeleri olduğu söylenebilmektedir. Alana ilişkin algı düzeyi ekoturizm planlama çalışmalarının ardından, izleme ve denetleme aşamalarında turistlerin görüşleri alınarak ölçülmesi önerilmektedir.

Ekoturizmin yöre halkı yaşam biçimine olumsuz etkileri ile ilgili olarak bu önermelere katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ekoturizm kaynakları ve ekoturist-yerel halk etkileşimi ilgili kararsız kalmaları ise ekoturizm konusundaki bilgi düzeyinin yetersiz olması ile ilişkilendirilebilir şeklinde yorumlanmıştır.

3.1. Ekoturizmde Çatışma Yönetimi ve Çatışmaların Çözümü

Ekoturizmin özellikle kitle turizmindeki plansız ve kontrolsüz gelişmelerin yol açtığı olumsuz çevresel etkilere yanıt olarak ortaya çıktığı düşünülecek olursa planlama ve yönetim ekoturizmin en önemli kısımlarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Yeni ve diğ. (2013) Zonguldak Doğa Turizm master Planı içerisinde “İl Doğa Turizmi Yürütme ve Danışma Kurulu” başlığı altında, öngördükleri örgüt şekli Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları için önerilmektedir.

Düzce Valiliği’nin koordinasyondan sorumlu olduğu, yöre halkı, muhtarlar ve STK’ların izleme ve geri bildirim mekanizmasını oluşturduğu, Üniversite’de konu ile ilgili uzmanların danışmanlık hizmeti verdiği ve ilgili diğer tüm birimlerin organizasyon yapısı

içerisinde yer aldığı “Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları Ekoturizm yürütme ve Danışma Konseyi” adı altında bir örgüt yapılandırılmalıdır. Organizasyona, ekoturizm unsurlarından en önemlisi olan yerel halkın her aşamada katılımı sağlanmalıdır.

Ekoturizm paydaşlarının fikir ayrılıkları anketlerin doldurulması sırasında yapılan sözlü görüşmelerden yola çıkılarak nitel bir değerlendirme ile ortaya konulmuştur.

Yörede, mevcut durumda en önemli sorunun her kurumun kendi dinamikleriyle bir plan ortaya koymak istemeleri ve yörenin geleceğinde farklı yönler çizmek istemeleridir. Her kurum kendi bünyesinde yöre ile ilgili envanter çalışmalarını tamamlamıştır ancak ekoturizm planlaması aşamasına geçilememiştir. Yapılan envanter çalışmalarının tüm kurumların bakış açıları ile değerlendirilerek geliştirilmesi gerekmektedir.

Çalışma alanındaki ekoturizm paydaşları arasında gözlemlenen bir diğer sorun iletişim eksikliğine bağlı olarak ekoturizm kaynaklarının yanlış yönetilmesidir. Ekoturizme kaynak teşkil eden değerleri kapsayan planlar diğer kurumlar ile işbirliği sağlanarak geliştirilmelidir. Yöreyle ilişkin oluşturulacak ekoturizm planında en önemli sorunlar; teknik, kurumsal ve finansal destek sağlanmasıdır. Ulusal ve bölgesel ölçekte bu desteklerin alınması için olanaklar araştırılmalıdır.

Paydaşlar arasındaki çatışma konuları ve nedenleri incelendiğinde ekoturizm planlaması genellikle ekoturizm yönetim stratejileri konusunda yetki karmaşası yaşadıkları, faaliyetlerin gerçekleştirileceği alanlara yönelik farklı stratejiler izlemek istedikleri, ortak çözüm önerileri geliştirmek yerine kendi çözümlerini üretmeye çabaladıkları gözlenmiştir.

Ekoturizm planlamasında yaşanan çatışmaların çözüm yaklaşımı olarak “ortak çözüm” yöntemi önerilmektedir. Ekoturizm planlamasını hedefleyen bir organizasyon içerisinde tek taraflı çözüm veya üçüncü tarafın kararı ile çözüm, bu süreçte gücü elinde bulunduran paydaştan yana yönlenebileceği için ortak çözüm süreci ile uzlaşmanın sağlanması en doğru yol olarak görülmektedir.

Karip (2010)’a göre ortak çözüm sürecinde tarafların her ikisi de söz sahibidir. Bir tarafın kazancı diğer tarafın kaybına eşittir. Ortak çözüm sürecinin araçları olarak Uğursuyu ve Aksu Havzaları ekoturizm konseyi adı ile oluşturulması önerilen örgüt içerisinde “müzakere” ve “uzlaşma” önerilmektedir. Ortak ilgiler ve amaçlar etrafında kamu kurumları, yerel yönetimler, uzmanlar, özel sektör, yerel halk ve sivil toplum örgütleri birleşmelidirler. Ancak sadece kamu kurumlarını oluşturan grup içerisinde bile çatışmalar olduğu görülmektedir. Düzce Kültür Turizm İl Müdürlüğü ve Orman ve Su İşleri IX. Bölge Düzce İli Şube Müdürlüğü ekoturizm faaliyetlerinde birlikte görev almak konusunda isteklidirler ancak faaliyetlerin yapılacağı alanlar ve finansal kaynak yaratılması konusunda, oluşturulacak yönetim mekanizmasını denetleyecek birim ve ekoturizm faaliyetlerinden bekledikleri çıkarlar konusunda çatışmaları bulunmaktadır.

Çalışmada anketlerin doldurulması sırasında tüm paydaşlar ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Genel olarak tüm paydaşların ortak noktalarından bir tanesi finansal destek ve projelendirme konularında Doğu Marmara Kalkınma Ajansı’nın öncülük etmesidir. Muhtarların ve kamu kurumlarının ekoturizm faaliyetleri, kaynakların geliştirilmesi vb. konularda benzer görüşlere sahip olduğu, alt ve üst yapı eksikliklerinin giderilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Kamu kurumlarından sadece Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü alt ve üst yapı eksikliğine değinmemiştir. Yerel yönetimlere bağlı paydaşlar ise ekoturizm faaliyetleri konusunda diğer paydaşlar kadar istekli değildirler. Düzce Üniversitesi ilgili birimlerinde ise, konu ile ilgili bilim insanlarının yörenin geleceği ve yöre insanının yerinde kalkandırılması konusunda ekoturizmi önemli bir araç olarak gördükleri ancak, ekoturizm ile ilgili yapılan faaliyetlerde önemli roller üstlenemedikleri, üniversite tarafından ekoturizm konusunda

hazırlanan çalışmaların uygulanma konusunda yerel yöneticilerin, özel sektörün ve kamu kurumlarının karlılığı ön planda tutmaları, bilimsel doğrular ile kurumsal çıkarlarının uyuşmaması gibi nedenlerle dikkate almadıkları görülmektedir. Üniversitede bulunan bilim insanlarının uzmanlık alanlarından yararlanılmalı ve ekoturizm planlama sürecine mutlaka dahil edilmelidirler.

Yöre halkının çıkarları ve kaynak değerlerinin korunması; yöneticilerin yetkilerinin artırılması ve özel sektörün karlılığından daha önemli kabul edilmelidir. Bu süreçte fiziksel, ekolojik ve görsel taşıma kapasitelerinin aşılmaması ve kullanımın sınırlandırılması, doğayı ve kültürel yapıyı ekonomik rant kaynağı olarak görmeyen bir kamu duyarlılığı geliştirmek ön koşuldur. Yöre halkını temsil eden muhtarların ise katılım sürecinde isteksiz oldukları gözlenmiştir. Özellikle ekoturizm ile birlikte yaşam kalitesinin artacağı konusunda tam bir inanca göstermemektedirler. Ekoturizmin gelir getirici hizmetleri konusunda bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir.

Seyahat acentaları ve tur düzenleyicilerinin sıkıntı ve şikayetleri genellikle alanda ürün çeşitliliğinin artırılması, festival ve şenlik sayılarının artırılması, alt ve üst yapı çalışmalarının yapılması, Samandere Şelalesi'ne ulaşım konusunda zaman zaman yaşanan sıkıntıların çözülmesi şeklinde olmuştur.

Acenteler ayrıca, içerisinde, bir alana ilişkin konaklama, yemek, doğa etkinlikleri gibi unsurların önceden belirlenmiş olduğu hazır sunulan paket programları, diğer olası alanlardan önce pazarlamayı tercih ettiklerini ve bu nedenle seçim yaparken, bu tarz sunulan paketlere öncelik verdiklerini belirtmişlerdir.

Hali hazırda bulunan Düzce Doğa Turizmi Master Planının eksiklerinin tamamlanması ve ek olarak hazırlanacak alt planlar (Atık kontrolü, vb.) ile desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca doğa turizmi ve ekoturizme ilişkin yapılacak planlama çalışmaları tek bir kurumun sorumluluğunda olmamalı ilgi alanlarına göre tüm paydaşlar bilgisi dahilinde katkı sağlamalı, farklı doğal ve kültürel özelliklere sahip alanlar ile benzer plan özellikleri taşımamalı, yöreye özgü planlar üretilmelidir.

Uğursuyu ve Aksu havzalarında ekoturizm planlaması sürecinde müzakere ve uzlaşma ile ortak çözüm sürecine ulaşılabileceği, kalıcı çözümler üretilerek ekoturizm faaliyetlerinin ve kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasının gerektiği ortaya konulmaktadır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Düzce Üniversitesi BAP-2012.02.HD.045 numaralı Bilimsel Araştırma Projesiyle desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

Aas C., Norway M.I., Ladkin A., Fletcher J.,2005. Stakeholder collaboration and heritage management, *Annals of Tourism Research*, Vol. 32 No. 1,28–48.

Akova, O., 2006. Yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sayı:2 Cilt:1.

Anonim 2013 Düzce Doğa Turizm Master Planı 2013, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 9. Bölge Müdürlüğü Düzce.

Ateşoğlu İ., Bayraktar S.,2011. Ağızdan ağıza pazarlamanın turistlerin destinasyon seçimindeki etkisi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14.

Aydın E., Selvi M.S., 2012. Kırsal Turizm Tanıtımında Yerel Paydaşların Rolü: Arhavi Örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2 (2),133-144.

Bekiroğlu, M.,2008. Uçmakdere ‘nin (Tekirdağ) doğal ve kùltùrel òzelliklerinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

Beşen, T., 2005. Katılımcı havza planlaması yaklaşımı ile kırsal kalkınma potansiyelinin belirlenmesi üzerine bir araştırma Düzce ili Cumayeri ilçesi Avlıyan havzası örneği, *Yüksek lisans tezi*, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilimdalı, Ankara.

Bonilla C.J., 1997. *Participatory Ecotourism Planning*, Conservation International Foundation.

Carroll A. B., 2000. Ethical challenges for business in the new millennium: corporate social responsibility and models of management morality. *Business Ethics Quarterly*, Volume 10, Issue 1, 33-42.

Dönmez D.,2008. Paydaş teorisi çerçevesinde otel işletmelerinin seyahat acentaları ile ilişkileri bu ilişkileri yönetmede izlenen stratejiler ve otel işletmelerinin performansı arasındaki ilişkiler ve bir araştırma, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Drumm, A., Moore, A., 2005. *Ecotourism Development – A Manual for Conservation Planners and Managers, Vol I. An Introduction to Ecotourism Planning, Second Edition*, The Nature Conservancy, Arlington, Virginia, USA.

Duman T., Öztürk A.B., 2005. Yerli Turistlerin Mersin Kızkalesi Destinasyonu Ve Tekrar Ziyaret Niyetleri İle İlgili Algılamaları Üzerine Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt. 16, Sayı: 1, 9-23.*

Çürük, R., 2014. Organizasyonlarda Çatışma Ve Çatışma Yönetiminde Liderlik Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı, Samsun.

Erdoğan, N. ve Yağcı,Ö., 2002. Evaluating the Ecotourism from the Point of social, Economic and Environmental Perspectives in terms of Sustainability. First Tourism Congress Of Mediterranean Countries, *Tourism in Mediterranean From Past To Future*, 405–418, Antalya.

Eren R., Aypek N.,2012. Kırsal turizm bölgesinde yerel halkın turizmin gelişimine karşı tutumları: Cumalıkızık Köyü Örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, (2), 43-47.

Garriga E., Melé D., 2004. Corporate Social Responsibility Theories: Mapping The Territory. *Journal of Business Ethics*, Vol. 53, 51–71.

Gültekin, P., 2010. Düzce Uğursuyu ve Aksu havzalarında Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Ekoturizm Yönetimi. Yüksek lisans Tezi, Düzce Üniversitesi fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilimdalı, Düzce.

Gültekin, P., 2014. Uğursuyu ve Aksu Havzalarında Peyzaj Planlama ve Ekoturizm Odaklı Kırsal Kalkınma. Doktora Tezi, Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj mimarlığı Anabilimdalı, Düzce.

Gültekin, P., Gültekin, Y.S., Uzun, O., 2014. Katılımcı Planlamada Yerel Halk Ekoturizm İlişkisi: Düzce Aydınpınar Köyü Örneği. III. Odunđışı orman ürünleri Sempozyumu 8-10 Mayıs 2014 Kahramanmaraş, 658-671.

Güneş G.,2011. Korunan alanların yönetiminde yeni bir yaklaşım: katılımcı yönetim planları, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, No 1.

İnan E. A., Akıncı S., Kıymalıoğlu A., Akyürek M. S.,2011. Kruvaziyer turizmde turistlerin tavsiye niyetlerinde destinasyon imajının etkisi, *Ege Akademik Bakış*, 11(3),487-497.

Karip, E.,2010. Çatışma Yönetimi. Pegem Akademi yayınları, 4. Baskı, Ankara.

Nicholas N.L., Thapa B., Ko Y.J.,2009. Residents' perspectives of a world heritage site the pitons management area, st. Lucia, *Annals of Tourism Research*, Vol. 36, No. 3, 390–412.

Rahemtulla, Y.G., Wellstead, Y.G., 2001. Ecotourism: understanding competing expert and academic definitions. Canadian Forest Service, Northern Forestry Centre, Edmonton, Alberta. Information Report NOR-X-380.

Ross, S., Wall, G., 1999. Ecotourism: towards congruence between theory and practice, *Tourism Management* 20, 123—132.

Sarıkaya, M.,2008. Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Yeni Bir Bakış: Paydaş Teorisi. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Eskişehir.

Sevim B., Seçilmiş C., Görkem O.,2013. Algılanan destinasyon imajının tavsiye davranışı Üzerine etkisi: safranbolu'da bir araştırma, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 9, Sayı 20.

Simmons, D., 1994. Community Participation in Tourism Planning. *Tourism Management*, 15 , pp. 98–10.

Tayfun A.,2002. Turist yerel halk etkileşimi üzerine bir araştırma, Gazi Üniversitesi ttef dergi, Sayı 1,1-12.

Timothy D.J.,1999. Participatory planning A view of tourism in indonesia, *Annals of Tourism Research*, Vol. 26, No. 2, 371-391.

Türker, N., Çetinkaya, A., 2009. Batı Karadeniz bölümü ekoturizm potansiyeli, Detay Yayıncılık.

Yates E.G., Stein V.T., Wyman M.S.,2010. Factors for collaboration in Florida's tourism resources: Shifting gears from participatory planning to community-based management, *Landscape and Urban Planning*, Volume 97,213–220.

Yenilmez Arpa, N.,2011. Türkiye'de korunan alanların belirlenmesi, planlanması ve Yönetimi sürecinde katılımcılığın değerlendirilmesi: Sultan sazlığı milli parkı. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.

Yılmaz, E. ,Ok, K., Okan, T., 2004. Ekoturizm planlamasında katılımcı yaklaşımla etkinlik seçimi: Cehennemdere Vadisi Örneği. Teknik Bülten No: 21, T.C. Çevre Ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü, Tarsus.

ILGAZ DAĞI MİLLİ PARKINDA REKREATİF KULLANIMLARIN EKONOMİK ANALİZİ

Özden GÖRÜCÜ¹

Mehmet Emin KAYA²

¹Prof. Dr., Sütçü İmam Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, K.Maraş

²Orman YüksekMühendisi, Adana Orman Bölge Müdürlüğü, Adana

Özet

Bu tez çalışmasında seyahat maliyet yöntemi kullanılarak, Ilgaz Dağı Milli Parkında giriş ücreti belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada seyahat maliyet yöntemi açıklanmıştır. İkinci aşamada ise Ilgaz Dağı Milli Parkında seyahat maliyet yönteminin kullanılması için gerekli veriler toplanmıştır. Son olarak üçüncü aşamada ise elde edilen verilerin seyahat maliyet yöntemiyle değerlendirilmesi yapılmıştır. Ziyaretçi sayısını artırmak amacıyla milli parkın nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda bilimsel ve teknik önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca bu tez çalışmasında, ormanların odun üretiminden başka faydalarının da olduğunu ortaya koymak ve ormanların sadece odun üretilen yerler olmadığından hareketle, çok fonksiyonlu özellikleri açısından rekreasyon fonksiyonunun ekonomik yönden değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre; Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Tüketici rantı negatif değer olarak bulunmuş olup, ilçeler bazında ortalama -22.651 TL olarak belirlenmiştir. Ziyaretçilerin ödemeye istekli oldukları gönüllü ortalama giriş ücreti ise 7.70 TL dir. Sonuç olarak; Ilgaz Dağı Milli Parkının tüketici rantının pozitif değere dönüşmesi için öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seyahat Maliyet Yöntemi, Tüketici Rantı, Ilgaz Dağı Milli Parkı

AN ECONOMIC ANALYSIS OF RECREATIVE UTILIZATIONS IN THE ILGAZ MOUNTAIN NATIONAL PARK

Abstract

In this dissertation determination of entry cost to the Ilgaz Mountain National Park is practised by using travel-cost method. This study includes three stages. In the first stage travel-cost method is explained. In the second stage required data in order to apply travel-cost method in the Ilgaz Mountain National park is collected. And finally, obtained data is evaluated through travel-cost method in the third stage. Scientific and technical suggestions were made regarding how to manage the national park in order to increase the number of visitors to the site. Besides this study reveals the other benefits of forests rather than wood production with regard to multi functional properties of forests and in this context economics analysis of recreation function of forests is carried out. According to results of this research, consumer surplus in the Ilgaz Mountain National Park was found negative, as average of -22.651 TL at the district level. The average entry fee which reflects willingness to pay of visitors for the site is about 7.70 TL. As a result, some suggestions were given in order to make consumer surplus positive in the Ilgaz Mountain National Park.

Keywords: Travel-Cost Method, Consumer Surplus, Ilgaz Mountain National Park

1. GİRİŞ

Doğal ve kültürel kaynakların ekonomik değerinin tahmin edilmesinde temel amaç, var olan kaynakların rasyonel kullanımıyla sağlanacak faydanın değerinin belirlenmesi ve dolayısıyla çevre unsurlarının mevcut ve gelecekteki faydalarının dikkate alınmasını sağlayarak çevrenin rasyonel kullanımıyla sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Parasal değeri olmayan doğal kaynaklardan biri olan insan sağlığı üzerindeki gözlenebilir olumlu etkileri nedeniyle milli parklar, dinlenmek ve zindeleşmek amacıyla kullanılmaktadır. İnsan sağlığının korunması ve tedavisi, açık hava spor ve dinlence eylemlerinin yapılmasıyla birlikte doğal çevrenin de bozulmadan kullanılması amaçlanmaktadır (Ülker, 1992). Türkiye’de kış turizm alanlarından önemli bir örnek olan Ilgaz Dağı Milli Parkı, gerek doğal-kültürel kaynak ve peyzaj değerleri açısından gerekse de rekreasyonel ve turistik kullanım değeri açısından ayrıcalıklı bir öneme ve potansiyele sahiptir. Bu çalışmada Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın seçilmesinin en önemli sebebi çok fazla tanınmamış olması ve daha önce üzerinde rekreatif kullanımların ekonomik analizine ilişkin bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

Doğal ve kültürel kaynakların ve çevresel değerlerin sağladığı faydaların, ülkelerin büyüme hızının bir ölçüsü olan milli gelir hesaplarında yansıtılması konusu henüz pek çok ülkede dikkate alınmamakta, ülkelerin sahip oldukları doğal ve kültürel miraslar yok sayılmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin doğal-kültürel ve çevresel kaynak varlıkları ile sağlanan ekonomik katma değer arasındaki bağ göz önüne alınmadan yapılan milli gelir hesaplamalarında, ekonomik büyüme ile ilgili eksik ya da yanlış göstergeler oluşabilmektedir. Doğal kaynaklar değeri olmayan, bedava kaynaklar değildir. Bu kaynakların belirli bir kullanım değeri bulunmaktadır. Bu değer artırılması için gerekli yatırımların yapılması gerekmektedir. Yapılan yatırımlarla turizmde elde edilen gelir artışı milli gelirin de artmasını sağlayacaktır. Hazırlanan bu tez çalışmasının en önemli çıktısı, amaç Türkiye’de rekreasyon amacıyla kullanılan alanların değerinin tespit edilerek milli gelir hesaplarına dahil edilmesi gerekliliğine dikkat çekilmesi olacaktır. Bunun yanı sıra tezin diğer amaçları aşağıda sıralanmıştır;

- Alanın değerini artırıcı akılcı ve sürdürülebilir kullanımlar tespit edilmeye çalışılmıştır,
- Alandaki doğal ve kültürel yapının önemine dikkat çekilerek korunması ve geleceğe aktarılması gerekliliği vurgulanmıştır,
- Elde edilen veriler ve hesaplanan kullanım değerleri yerel yönetimler için alana yapılması planlanan yatırımlar arasında tercih yapılabilmesine yol gösterici nitelik taşıyacaktır.

Hazırlanan tez çalışmasının, Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın tespit edilen doğal ve kültürel değerinin yerli-yabancı ziyaretçiler ve yöre halkı tarafından algılanmasına, bu değere yakışır kullanımların geliştirilmesiyle tüm dünyada tanınır bir alan olmasına ve alandaki kaynakların doğru şekilde kullanımı sayesinde gelecek nesillere aktarılmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın rekreasyon ve turizm amaçlı kullanımına bağlı olarak tespit edilen ekonomik değeri, alanın mevcut durumunu ve olası yatırımlar sonucu elde edilecek değerini ifade etmektedir. Dolayısıyla tespit edilen değerler alana yapılacak yatırımlardan hangisinin tercih edileceğine yol gösterici olacaktır. Zor ekonomik koşullar altında ve bazı doğal ve kültürel kaynakların nadir bulunur olması kıstası altında alana yapılacak yatırımlarda yerel yönetimler kararsız kalmaktadır. Alana yapılacak yatırım için yapılacak masrafin değip değmeyeceği kısıtlı kaynakları olan yönetimleri sıkıntıya sokmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın bir diğer faydası, yapılacak yatırımlar için fayda maliyet analizi yaparak en uygun yatırımın seçilmesine yardımcı ve yol gösterici olmaktadır.

Bu çalışmayla, araştırma alanı olarak seçilen Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın rekreasyon ve turizm amacıyla kullanımının ekonomik değerinin belirlenmesi, elde edilen kullanım değerlerinin karşılaştırılması, rekreasyon ve turizm amaçlı kullanım talebi ve kullanıcıların Ilgaz Dağı Milli Parkı'na giriş ücreti ödeme eğilimlerini etkileyen değişkenlerin incelenmesi ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın rekreasyonel ve turizm amaçlı kullanımına bağlı olarak mevcut ve gelecekteki faydalarının dikkate alınması sağlanarak alanın rasyonel kullanımıyla sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

1.1.Milli Park Kavramı

Korunan alanlarla ilgili olarak Dünya tarihine baktığımızda, Hindistan'da İsa'dan önce 4. yüzyıldan beri koruma bölgelerinin bulunduğu, 16. yüzyılda İngiltere'de "New Forest" in VIII. Heinrich tarafından "yaban hayatı rezervi" olarak seçildiği (Çolak, 2001), Avrupa'da yaklaşık olarak bin yıl kadar önce bazı alanların avlanma sahası olarak zengin ve güçlü kimseler tarafından korunduğu, Afrika'da var olan "kutsal koru"lar ve Pasifik Ülkelerinde "tabu" olarak adlandırılan kutsal yerlerin varlığı (Eagles, Mccool, Haynes, 2002) bilinmektedir. Bin yıllardır dünya'nın çeşitli yerlerinde dinsel, geleneksel ve kaynak kullanımı ile ilgili olarak bazı alanların ayırmakta ve korunmakta olduğu söylenebilir.

Korunan alan yönetim kategorilerinden birisi olan "Milli Park" kavramı ise doğaya duyulan hayranlığın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Amerikalı ressam Thomas Moran 1870 yılında Amerika Kongresi'ne Yellowstone'da yaptığı sulu boya çalışmalarını sunmuştur. Bu çalışmalarıyla, milletvekillerini Yellowstone'daki vahşi güzelliğin korunması ve gelecek jenerasyonlara korunarak bırakılması için yeterince hassas duruma getirmiştir. Böylelikle 1872 yılında Yellowstone ilk "milli park" olmuştur (Arpa, 2005). Dolayısıyla milli park kelimesi ilk olarak özel bir kanunla, 1872 yılında Amerika'da "Yellowstone Milli Parkı"nın ilan edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu milli parkın o zamanki amacı; şimdiki ve gelecekteki kuşaklar için doğal kaynaklardan yararlanmayı sınırlandırarak, büyük alanlı doğal peyzajı korumaktır. 1864 yılında ise, Kaliforniya'da insanın yararlanması bakımından tehlike altına girmiş iki bölge olan Yosemite Vadisi ve Mariposa Sekoya Ormanı "doğal rezerv" olarak kabul edilmiş ve buralarda ekonomik yararlanma ortadan kaldırılmıştır. Burasının milli park olması ise resmi olarak 1890 yılında kabul edilmiştir. Bu nedenle, Yellowstone, dünyanın ilk milli parkı, Yosemite ise ilk doğal rezervdir. Ancak, Amerika'da 1916 yılında gerçek anlamda bir milli park sistemi oluşturulabilmiştir(Çolak, 2001).

Avrupa'da milli park düşüncesi 1909 yılında "Abiskopark" (6900 ha) ve "peljekaisepark" (14000 ha)'ın Lappland'da düzenlenmesiyle ortaya çıkmıştır. 1933 yılında Londra'da ve 1932 yılında Washington'daki anlaşmalarla ilk olarak milli parkların özellikleri ve uluslararası kriterleri ortaya konulmuştur. Uluslararası düzeyde bu çabaların arkasından 1948 yılında Fontainebleau'da IUCN (The World Conservation Union-International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) kurulmuştur. Bu kuruluşun ana amacı uluslararası düzeyde; doğa korumanın koordinasyonu, sınıflandırılması ve teşvikidir. 1958 yılında IUCN'de bir milli park komisyonu (ICNP) oluşturulmuştur. Milli park kavramının tanımı ise, 1960 yılında uluslararası olarak benimsenmiştir. Koruma bölgelerinin başlangıçtaki ilk amacı, doğal peyzajın güzelliğini, flora, fauna ve jeolojik yapısını tahrip etmeden korumaktır. 1967 yılında milli parklardaki doğa koruma çalışmalarında ilk planda, doğal sürecin korunması ve yeniden oluşturulması esas alınmıştır. Bu nedenle milli parklarda, yönlendirilmemiş vejetasyon güvence altına alınarak daha çok doğaya yakın süreç ve mümkün olduğunca doğaya yakın flora ve faunaya ulaşmak amaçlanır (Scherzinger, 1996'dan akt.Çolak, 2001).

Milli park konusu üzerine ilk dünya kongresi 1962 yılında Amerika'da Seattle'de gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl Dünya çapında seçilmiş bütün milli parkların listesi ortaya konulmuştur. Milli parkların yaklaşık 130 yıllık tarihçesi içerisinde amaçlar belirgin şekilde değişmiştir. Başlangıçta milli parklarda öncelikli olarak estetik, kültürel ve etik ön planda iken, bugün tehlike altındaki ekosistemlerin korunması ve güvence altına alınması, doğal kaynakların korunması, araştırma ve eğitim ağırlıktadır.

IUCN' in 1969 yılının Kasım ayında Yeni Delhi'deki 10. Genel Toplantısı sonucundaki genel önerilere göre; bir milli park, genel olarak büyük bir bölgeyi kapsamalı ve özellikle aşağıdaki yerler milli park seçiminde dikkate alınmalıdır (IUCN):

-İnsan yararlanması ile değiştirilmemiş, bir veya birçok ekosistemi içinde bulunduran yerler,

-Bitki ve hayvan türlerinin, jeomorfolojik ve biyolojik özelliklerinin; bilimsel, eğitim ve dinlenme için özellik taşıdığı yerler,

-Çok güzel doğal peyzajları içerisinde bulunduran yerler,

-Ülkenin en üst düzeydeki resmi kurumları tarafından bu alan içerisinde her tür yararlanmanın ortadan kaldırılabilirdiği ve ekolojik, jeomorfolojik ile estetik özelliklerini koruyucu düzenlemelerin yapılabildiği yerler,

-Ziyaretçilerin belli koşullar altında ve kontrollü giriş yapabileceği yerler.

1972 yılında Grand Teton'daki milli parklar konulu ikinci dünya konferansında, milli parklar üzerine daha ayrıntılı öneriler (milli parkların sürekliliğine yönelik bakım ve yönlendirici önlemler) gündeme getirilmiştir. Bu konferansın önemli sonuçları ise şunlardır (Çolak, 2001);

-Yol ağları ve her türlü yararlanmalar için sınırlandırmalar getirilmelidir,

-Yeni milli park alanları oluşturulmalıdır,

-Değişmemiş doğal ekosistemler içinde, bilimsel ve estetik değerler korunmalıdır,

-Ülkeler arasında bilgi alışverişi iyileştirilmelidir.

IUCN'e göre günümüzdeki milli parkların ödevleri, çok kısa olarak aşağıdaki gibidir (www.iucn.org);

-Tür ve ekosistem koruma,

-Biyolojik çeşitliliği koruma,

-Bilimsel araştırmalara araştırma objesi olma,

-Eğitime katkı,

-Rekreasyon (dinlenme) işlevi.

IUCN koruma alanını; "biyolojik çeşitliliğin, doğal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilmesi amacıyla özellikle ayrılmış ve hukuki veya diğer etkili yöntemlerle yönetilen bir kara veya deniz alanı" olarak tanımlamakta ve "milli park"ı özellikle bütün ekosistemin korunmasına hizmet eden ve dinlenme (rekreasyon) amaçlı yönetilen doğa koruma bölgesi olarak nitelemektedir (Eagles, Mccool, Haynes, 2002).

Kısaca bir milli parkın, içinde birçok ekosistemin bulunduğu, insanın kullanım ve yerleşimlerle yapısının değişmemiş olduğu büyük bir alanı kapsaması gerekir. İçerisinde bulunan bitkiler ve hayvan türleri, jeolojik yapı ve biyolojik yaşam alanları özellikle bilimsel ve rekreasyon açısından önemlidir. Milli parklar içerisinde bulunan birçok ekosistem, açık

alan laboratuvarları olarak kullanılır. Yani milli parklar yalnızca koruma işlevini yerine getirmeyip, ayrıca doğal yaşam seyrini de güvence altına alır. Milli parklar uluslararası, insana kapatılmamış, büyük alanlı doğa korumanın en üst kategorisindedir. Çoğunlukla koruma amacı ön plandadır.

1989 verilerine göre dünya genelinde 4.846.300 km² lik bir alanı kaplayan 4545 korunan alan belirlenmiştir. Bu sayı rakamsal olarak etkileyici olarak görülmele birlikte, dünya kara alanının sadece 3.2% sini temsil etmektedir. 1990 verilerine göre, yeryüzü kara alanının yaklaşık %2.3'ü (3.1 milyon km²) milli park alanlarına ayrılmıştır. Dünyanın en büyük milli parkı Grenland'dir ve 700.000 km² lik bir alanı kaplamaktadır (Primack, 1993). 19.yüzyıl itibariyle ortaya çıkan modern anlamda korunan alan kavramı ile birlikte dünya genelinde korunan alan sayısında dikkate değer bir artış gözlenmektedir. Hemen hemen her ülke korunan alanlarla ilgili yasal düzenlemelerini yapmış ve korunan alanlarını belirlemeye başlamıştır. 2002 yılı itibariyle, IUCN'in korunan alan tanımlamalarına uyan 44.000 alan korunan alan olarak ilan edilmiş, bu alanların toplamı gezegenimizin karasal yüzeyinin yaklaşık %10 una tekabül etmektedir(Eagles, Mccool, Haynes, 2002).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırmanın materyalini, birincil ve ikincil kaynaklı veriler oluşturmaktadır. Araştırmanın ana materyali, Milli Parka gelen ziyaretçilerle yapılan anketlerle elde edilen özgün verilerdir. Araştırmada kullanılan ikincil kaynaklı veriler ise bu konuda yapılmış benzer çalışmalara ait kaynaklar ile Milli Parklar Mühendisliğinden alınan verilerdir. Toplam 179 kişi ile anket görüşmesi yapılmıştır.

2.2. Yöntem

2.2.1. Doğal Kaynaklar Ekonomisi ve Ekonomik Değer Tespitinde Kullanılan Yöntemler

Ekonomistler, çevresel malların arzının sınırsız olduğunu düşünerek ekonomik bir değeri olduğunu uzun süre göz ardı etmişlerdir. Ancak 1980'li yıllardan sonra çevresel malların arzının ve kendini yenileme kapasitesinin sınırlı olduğu gerçeği kabul edilmiş ve bunların kıt kaynaklar arasında görülmesi gerektiği benimsenmeye başlamıştır. Buna göre çevresel malların tüketiciler tarafından kullanılarak bir fayda sağlamaları karşılığı olarak belli bir fiyatın olması gerekmektedir. Tüketiciler, bir mal veya hizmet için sağladıkları fayda oranında bir değer biçmektedirler. Ancak mal veya hizmetin fiyatı bu değer altında veya üstünde olabilmektedir. Doğal kaynakların değerinin belirlenmesinde tüketici tercihi teorisinden yararlanılmaktadır (Kubaş, 1997).

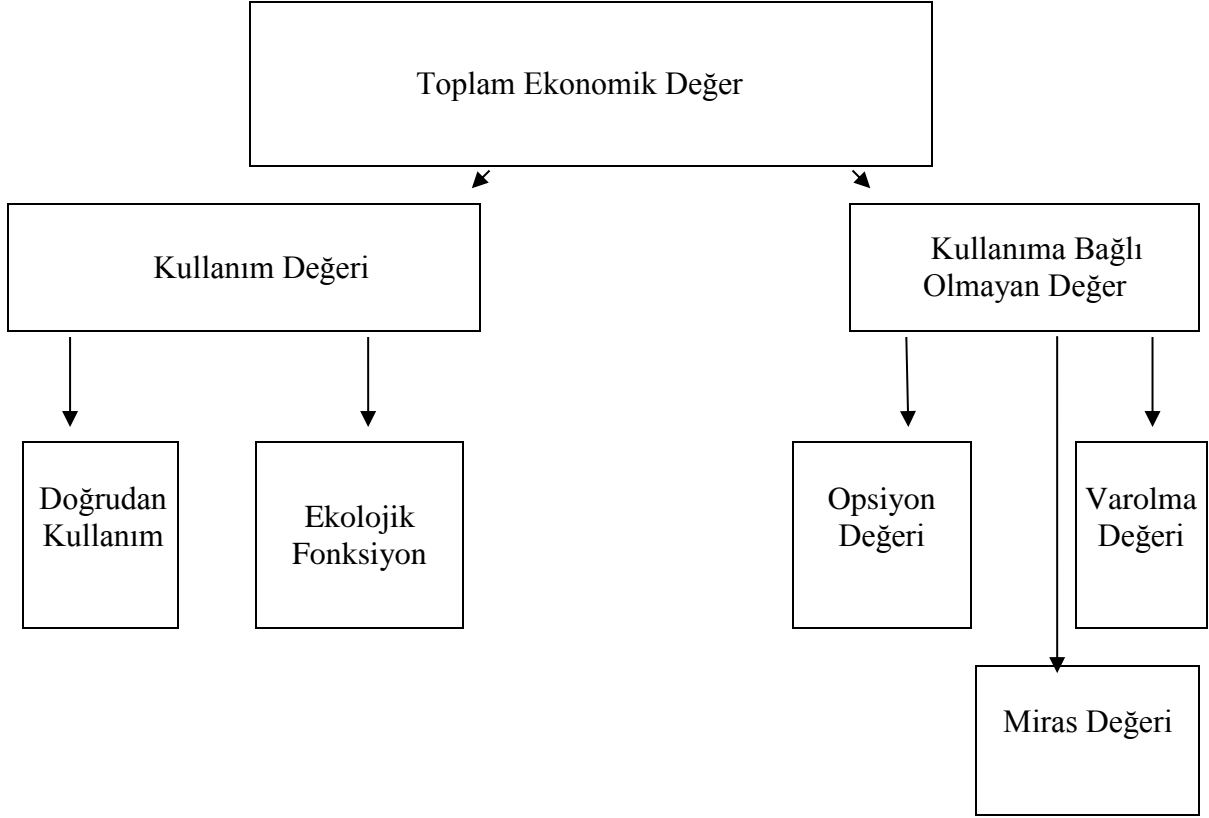
Doğal kaynak varlığının sağladığı fayda akımlarının ve çevre kalitesinin değerinin para ile ölçülmesinin önemi iki neden ile açıklanabilmektedir: Birinci neden, ekonomik büyüme ve kalkınmayı hedefleyen projelerin oluşturduğu sosyal faydanın ölçülmesi ile ilgilidir. Kalkınma projelerinin sosyal fayda-masraf analizi yapılırken, proje ile sağlanan sosyal fayda, bu projenin gerçekleştirilmesi için katlanılan sosyal maliyet ile karşılaştırılmaktadır. Sosyal maliyet unsurlarının içinde ise, projenin çevre ve doğal kaynak varlığına yapacağı olası zararın da hesaba katılması gerekli görülmektedir. ikinci neden ise, doğal kaynakların ve çevre ile ilgili varlıkların sağladığı faydaların, ülkelerin büyüme hızının bir ölçüsü olan milli gelir hesaplarında yansıtılması konusudur. Milli gelir hesapları, ülkenin ekonomik büyüme süreci hakkında karar alıcılara önemli bilgiler sağlamaktadır. Politika alternatiflerini değerlendiren kişileri yönlendiren çoğu veri, milli gelir hesaplarında

bulunmaktadır. Ancak pek çok ülke, milli gelir hesaplarında çevre ve doğal kaynakların sunduğu fayda akımlarının parasal değerini yansıtmamaktadır. Ülkelerin doğal kaynak varlıkları ile sağlanan ekonomik katma değer arasındaki bağ göz önüne alınmadan yapılan milli gelir hesaplamaları, ekonomik büyüme ile ilgili eksik ya da yanlış göstergeler oluşturabilmektedir. Oysa kalkınmada sürdürülebilirliğin sağlanması ve ekonomik büyümenin doğru olarak belirlenmesi için çevre ve doğal kaynak varlığından sağlanan fayda akımının parasal değerinin milli gelir hesaplarında göz önünde bulundurulmasının gerekli olduğu düşünülmektedir (Pak ve Türker, 2005). Doğal kaynakların fiyatlandırılmasını önemli yapan nedenler;

1. Doğal kaynakları korumak, düzenlemek veya onarmak için yapılacak yatırımlar için haklı gerekçeler ortaya koymak,
2. Doğal kaynaklara halkın verdiği değeri belirlemek,
3. Farklı proje ya da programların faydalarını karşılaştırabilmek,
4. Koruma veya onarım projelerine öncelik kazandırmak,
5. Ödenen her birim paranın ekonomik faydasını en üst düzeye çıkarmak olarak sıralanabilir.

Öte yandan bütçe sıkıntıları ve doğal kaynaklara ihtiyacın artması çevresel projelere ayrılacak fonların miktarının belirlenmesinde hükümetlerin karar vermesini zorlaştırmaktadır. Hükümetler bu kararları alırken çevresel kalite ve halkın yaşam kalitesine etkileri gibi pek çok unsur dikkate almak zorundadır. Bu bağlamda, ekonomik maliyetlerle benzer kararların faydalarının karşılaştırılmasında yatırımların ekonomik faydalarının para cinsinden ifade edilmesi ihtiyacı hissedilmektedir.

Çevresel malların toplam ekonomik değeri, kullanıma bağlı olan ve kullanıma bağlı olmayanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Kullanıma bağlı olanlardan doğrudan kullanım değerine bağlı olanlarda, fiyatı olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Fiyatı olanlara örnek olarak tahta, et vb. fiyatı olmayan ancak fayda sağlayan doğal kaynaklara örnek olarak da yeşil alanlar örnek olarak verilebilir. Kullanıma bağlı olanlardan ekolojik fonksiyon değerine örnek olarak taşkın kontrolü, erozyon kontrolü vb. gösterilebilir.

Şekil 1. Doğal Kaynakların Toplam Ekonomik Değeri (Armağan, 2005).

Kullanıma bağlı olmayan değerlerden; opsiyon değerine örnek ise genetik havuzları, tıbbi bitkiler, rekreasyon alanlarıdır. Var olma değeri, herhangi bir doğal kaynağın varlığının bilinmesinden dolayı olan değerdir ve örnek olarak Amazon ormanları verilebilir. Miras değeri, doğal kaynakların gelecek kuşaklara aktarılma faydasıdır (Kubaş, 2006).

Doğal kaynaklardan rekreasyonel amaçlarla yararlanma gibi parasal değerinin ölçülmesi zor olan ürün ve hizmetler için ekonomik değer takdir etme amaçlı yöntem önerileri, 1950’li yıllarda yapılmış olmasına rağmen, uygulamalar 1970’lerin ilk yıllarına kadar çok yavaş gelişme göstermiştir (Pak ve Türker, 2005).

Geliştirilen bu yöntemler, doğrudan ve dolaylı değer belirleme yöntemleri olmak üzere, iki grupta toplanmaktadır.

Doğrudan değer belirleme yöntemi, potansiyel bir pazar varsayımından kaçınmakta ve karşılıklı görüşme ve anket yoluyla bireylerin çevresel mal ve hizmetlere yönelik tercihlerini ifade etmelerini sağlamaktadır. Doğrudan yöntemlerden en yaygın kullanılanı, Koşullu Değerlendirme Yöntemi (Contingent Valuation Method)’dir.

Dolaylı yöntemler ise, ekonomik göstergelerin seyrini izleyerek bunların değişik çevresel unsurlar bakımından ifade ettiği değeri belirleme esasına dayanmaktadır. Bu yaklaşım tüketici tercihlerine dayanmaktadır. Bu yöntemlerden en sık kullanılanlar ise, Seyahat Maliyeti Yöntemi (Travel Cost Method) ve Hedonik Fiyatlandırma Yöntemi (Hedonic Pricing Method)’dir.

Çevre ya da doğal kaynak yönetiminde, doğal kaynaklardan rekreasyon amaçlı yararlanmanın ekonomik değerinin tahmin edilmesi amacıyla geliştirilen söz konusu yöntemlere ait, özet bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.2.1.1. Seyahat Maliyeti Yöntemi

Seyahat Maliyeti Yöntemi (SMY) daha çok rekreasyonel faaliyetler amacıyla kullanılan doğal alanların kullanım değerini (use value) saptamada yaygın olarak kullanılmaktadır. Yöntemin ilk uygulaması, 1930'lu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri Milli Parklar Servisi için Harold Hotelling tarafından yapılmıştır. Araştırmacı, ziyaret edilen alanlardaki rekreatif faaliyetlerin ekonomik değerini hesaplamak için ziyaretçilerin bu faaliyet için yaptıkları harcamaları kullanmıştır. Bu yaklaşım daha sonra "Seyahat Maliyeti Yöntemi" adı ile Clawson ve Knetsch tarafından geliştirilmiştir (Tisdell, 1991).

Seyahat Maliyeti Yöntemi (SMY), belirli bir rekreasyon alanında, o alan ve alanın bedeli için mevcut talebi tespit ederek, alanın rekreasyonel yararlanma değerini tahmin etmeyi hedeflemektedir. Buradaki varsayım; bir rekreasyon gezisi için harcanan zamanın fırsat maliyetinin ve ulaşım giderlerinin, o gezinin dolaylı fiyatı, yani seyahat maliyeti olduğunu kabul etmekte ve talep fonksiyonları, seyahat maliyetleri ile yapılan ziyaret sayısı arasında tahmin edilmektedir. Yani, kabul edilen varsayım, alana olan talep ile yapılan harcamalar arasındaki ilişkinin, bir seyahat-üretim fonksiyonu tanımlanabileceğinden oluşmaktadır (Ortaçşme vd. 1999). Söz konusu fonksiyon aşağıdaki şekilde ifade edilebilmektedir (Iamtrakul et al. 2005).

$$V=f(c,x)$$

Formülde;

V: alana yapılan seyahat sayısı,

c: ziyaretlerin maliyetini,

x: diğer değişkenlerin tümünü ifade etmektedir.

Verileri elde etmek için alanı ziyaret edenlerin geldikleri yerleşim yerlerini ve rekreasyon alanına olan uzaklıklarını belirlemek üzere yüz yüze görüşme ya da posta yolu ile bir anketin yapılması gerekmektedir (McConnell, 1985). Nitekim rekreasyon talep analizlerinin çoğunluğu için veri, rekreasyon alanında yapılan anketlerle elde edilmektedir (Pak 2003). Eğer anketler posta yoluyla yapılırsa, anket formlarının araştırma alanı olarak seçilen rekreasyon alanının özellikleri ile ilgili tanıtıcı bilgileri de içermesi gerekmektedir. Çünkü bu bilgiler, SMY'nin temel verilerini oluşturmaktadır. SMY, doğal veya çevresel kaynağı fiili olarak kullanmayan bireylerin tayin edecekleri değerleri tahmin edememektedir (Hanley et al. 1997, Bateman and Turner 1993, Kula 1994).

SMY özellikle dinlenme-eğlenme alanlarının fayda analizinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Yöntemin temelinde çevresel varlığın sunduğu hizmetlerin tüketimi için yapılan masraflar, onların bedeli olarak kullanılmaktadır. Bu tüketim maliyetleri, ulaşım masrafları, giriş ücretleri, alan üzerinde yapılan masraflar ve tüketim için gerekli olan temel gereçler için harcanan paraları göstermektedir. Bazı alanlarda giriş ücreti uygulamasının bulunmaması ya da ihmal edilebilir miktarda olması talebin tayininde sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunların çözümünde bireylerin değişik seyahat maliyetlerine verdikleri tepkiler yardımıyla değişik giriş ücretlerine karşı olası tepkilerini yorumlamaya olanak sağlayan yaklaşımdan yararlanılmaktadır. Seyahat maliyeti fonksiyonu, sağlanan eğlenme-dinlenme faaliyetlerine bağlı olan mal ve hizmetlerin talebinin türevi gibi yorumlanabilmektedir. Bu nedenle kullanım değerleri göz önüne alınırken, rekreasyon alanının varlık değeri gibi kullanılmayan değerler ihmal edilmektedir (Tümay ve Gönenç 2006). SMY, bağımlı değişkenin tanımlanmasına göre iki farklı şekilde uygulanmaktadır. Bunlar; Bölgesel Seyahat Maliyeti Yöntemi ve Bireysel Seyahat Maliyeti Yöntemidir.

Seyahat Maliyeti Yöntemi ile bir rekreasyon alanının rekreasyon etkinliklerine göre net ekonomik değeri belirlenirken aşağıdaki aşamalardan geçilmektedir (Kaya, 2002).

Rekreasyon alanına yönelik talebi etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve modelin kurulmasıdır.

2. Veri toplama
3. Talep fonksiyonunun tipinin belirlenmesi
4. Regresyon analizi ve birinci aşama talep eğrisinin belirlenmesi
5. Rekreasyon veya seyahat maliyetini yansıtan bağımsız değişkendeki hipotetik değişikliklerle ikinci aşama talep eğrisinin belirlenmesi
6. Tüketici rantı ve dolayısıyla net ekonomik değer hesaplanması

2.2.1.1. Bölgesel Seyahat Maliyeti Yöntemi

Bu yöntemde öncelikle ziyaretçiler geldikleri yerleşim yerleri dikkate alınarak bölgelere (zonlara) ayrılmaktadır. Her bir bölgeden rekreasyon alanına gelen ziyaretçi sayısı toplamının o bölgenin toplam nüfusuna oranı, bağımlı değişken olarak kabul edilmektedir (Bateman and Turner, 1993). Bölgesel seyahat maliyeti yönteminde bağımlı değişken, ziyaretlerin oranıdır. Bu durum aşağıdaki formül ile ifade edilmektedir:

$$V_{ab}/N_a = f(C_a + X_a)$$

Formülde;

V_{ab}: a bölgesinden b alanına yapılan ziyaretlerin sayısını,

N_a : a bölgesinin nüfusunu,

C_a : a bölgesinden b alanına yapılan ziyaret harcamalarını,

X_a : a bölgesinin sosyo-ekonomik değişkenlerini ifade etmektedir.

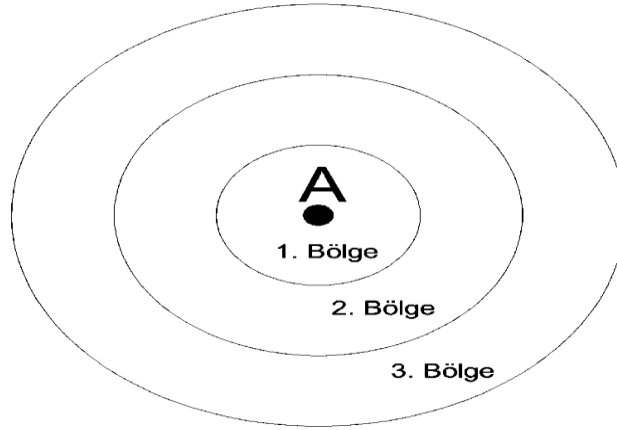
Bölgesel SMY'nin uygulama aşamaları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

1. Yüz yüze görüşme yoluyla anket yapılarak, birey başına yapılan ziyaret sayısı ve kat edilen mesafeye ilişkin veriler elde edilir,
2. Ziyaretçilerin yola çıktıkları farklı noktalar tek merkezli iç içe halkalardan oluşan bölgelere bölünür ve her bir bölgeden yapılan ziyaretlerin toplam sayısı saptanır,
3. Her bölgeden yapılan ziyaretlerin toplam sayısının, ilgili bölgede yaşayanların toplam nüfusuna (ya da konut sayısına) bölünmesi ile birey başına ortalama ziyaret oranı bulunur,
4. Her bölgenin ortalama seyahat maliyeti, ziyaretçinin hareket noktası ve ziyaret edilen alan arasındaki mesafeye bakılarak hesaplanır,
5. Talep eğrisi, bir bölgeden yapılan ziyaretlerin ortalama fiyatı ve bu bölgeden birey başına yapılan ziyaretlerin ortalama sayısının karşılaştırılmasıyla oluşan noktaların birleştirilmesiyle elde edilir,
6. Her bölgenin tüketici rantı, ilgili bölgeden olan ziyaretlerin masrafı ve ziyaret oranının sıfır (0) değerine ulaştığı masraf arasındaki talep eğrisinin integralinin alınmasıyla hesaplanır,
7. Her bölgedeki tüm rekreasyon faaliyetinin yıllık tüketici rantını hesaplayabilmesi için bireysel tüketici rantının, ilgili bölgedeki her bireyin ziyaret sayısı ortalamasına

bölünmesi gerekir. Bu işlem, ilgili bölgeden yapılan bireysel ziyaret başına tüketici rantı ortalamasını verir. Eğer bu ortalama, bölgeden yapılan yıllık ziyaret sayısı ortalaması ile çarpılırsa, bölgenin yıllık tüketici rantı hesaplanmış olur,

8. Her bölgedeki yıllık tüketici rantı toplanarak, alana ziyaretle elde edilen rekreasyon faaliyetinin tümünün yıllık toplam tüketici rantı elde edilmiş olur (Ortaçesme vd. 1999).

Bölgesel SMY, Şekil yardımıyla açıklanabilir. Anılan şekilde görülen A noktası rekreasyon alanını temsil etmektedir. Ziyaretçilerin geldiği bölgeler üçe ayrılmış olup, bu bölgeler dışından alana ziyaretçi gelmediği kabul edilmektedir. Rekreasyon alanına girişin ücretsiz olduğu varsayıldığında, her bölgeden yapılan ziyaretlerin ortalama harcama miktarı, bu ziyaretçi tarafından bu rekreasyon alanı için ödenmeye razı olunan efektif (cari) fiyatın bir göstergesi olarak kullanılabilir.

Şekil 2. Bölgesel Seyahat Maliyeti Yöntemi'ne göre ziyaretçilerin geldiği noktaların bölgelere ayrılması (Ortaçesme vd. 1999).

Bu bağlamda, bölgesel SMY uygulanmasında öncelikle her bölgeden gelen ziyaretçilerin sayısı kaydedilir. Bölgelerden yapılan ziyaretlerin oranı, ilgili bölgeden yapılan ziyaret sayısının o bölgenin nüfusuna bölünmesiyle hesaplanabilir. Elde edilen bu oransal değer, ilgili bölgenin ortalama ziyaret harcamalarıyla ilişkilendirilerek, "en iyi" eğri (veya doğru) elde edilir. Bu eğri, ziyaret oranına ilişkin talep eğrisidir. Bu eğrinin, normal talep eğrilerinin özelliklerine sahip olması beklenir. Örneğin, ziyaretin maliyeti azaldıkça, ziyaret oranının artması gerekir.

Ziyaret oranı için elde edilen talep eğrisinden, alana giriş için uygulanacak olası bir giriş ücretinin fonksiyonu olarak rekreasyon alanına yapılan mutlak ziyaret sayısının talep eğrisi hesaplanabilir. Giriş ücreti değiştikçe, farklı bölgelerden yapılan ziyaretlerin oranı değişecek, uzak bölgelerden yapılan ziyaretlerin oranı azalacaktır.

2. 2.1.2. Bireysel Seyahat Maliyeti Yöntemi

Belirli bir zaman diliminde (örneğin 1 yıl) her bir ziyaretçinin belirli bir rekreasyon alanına yaptığı gezilerin sayısını bağımlı değişken olarak tanımlayan Seyahat Maliyeti Yöntemi şeklindedir (Bateman and Turner, 1993).

Bireysel SMY'de bölge ortalamaları yerine, bireysel veriler kullanılmaktadır. Bu yöntemde bireyin bir rekreasyon alanına belirli bir zaman sürecinde yaptığı ziyaretlerin sayısı bağımlı değişken olmaktadır. Bireysel SMY'de ziyaretçilere ilişkin verilerin birleştirilmesine gerek bulunmamaktadır. Bireysel SMY, kavramsal olarak Bölgesel SMY'ye benzer olmasına rağmen, bu yöntemde seyahat maliyeti - ziyaret ilişkisi tamamen bireysel gözlemlere

dayanmaktadır (Pak, 2003). Bu nedenle yapılacak anket sayısı Bölgesel SMY'ye göre çok daha az olmaktadır.

Ilgaz Dağı Milli Parkında yapılan bu çalışmada iki farklı hesaplama gerçekleştirilmiştir. Bu hesaplamalardan birincisi genel aritmetik ortalama ve ödeme gönüllüğüne ilişkin bulunan sonuçlardır. İkinci olarak ise logaritmik hesaplamalar sonucunda elde edilen verilerdir. Anketin büyüklüğü dönem içerisinde gelen ziyaretçilerin bir kısmına uygulanmıştır. Yapılan anket çalışmasıyla, Ilgaz Dağı Milli Parkının rekreatif kullanımının ekonomik analizi yapılarak, ziyaretçilerin ödemeye razı oldukları ortalama giriş ücreti hesaplanmıştır. Ziyaretçilere uygulanan anket çalışmasında, ziyaretçilerin görüş ve önerileri, beklentileri, milli parkı ziyaret sıklıkları, ziyaretçilerin gelir durumları, milli parkı ziyaret etmek için ne kadar yol masrafı yaptıkları, ödemeye istekli oldukları giriş ücretleri gibi sorular sorularak alınan cevaplar vasıtasıyla hesaplamalar gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada il, ilçe ve coğrafi bölge bazında hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Örnek olarak coğrafi bölge bazında yapılan çalışma verilmiştir.

Aşağıda yer alan çizelge incelendiğinde aynı coğrafi bölgeden gelen ziyaretçiler alt alta satırlara yazılmıştır. Bu ziyaretçilerin yaptıkları yol masrafları ve Ilgaz Dağı Milli Parkına gelirken kaç kişi ile geldikleri sayısına bölünerek seyahat ücretleri hesaplanmıştır. Ilgaz Dağı Milli Parkına aynı coğrafi bölgeden gelen ziyaretçi sayısına bölünerek ortalama seyahat ücretine ulaşılmıştır. Ayrıca aynı coğrafi bölgeden gelenlerin milli parka girişte ödemek istedikleri giriş ücreti de aynı şekilde bulunmuştur. Ortalama seyahat ücreti, ortalama giriş ücretinden çıkarılarak ödeme gönüllüğü bulunmuştur. Tüketici rantı ise, ödeme gönüllülüğünden ortalama seyahat ücretinin çıkarılmasıyla hesaplanmıştır. Son olarak Türkiye Cumhuriyeti Karayolları internet adresinden, Tüm yerleşim yerlerinin Ilgaz'a gelirken yolda geçirdikleri süre bulunmuş, bu süreye 30 dakika eklenerek Ilgaz Dağı Milli Parkına Geliş süreleri bulunmuştur. Seyahat ücreti bulunan bu sayıya oranlanarak, Ilgaz Dağı Milli Parkına gelirken dakika başına harcadıkları para hesaplanmıştır.

Çizelge 1. Coğrafi Bölge Bazında Seyahat Ücreti, Ortalama Seyahat Ücreti, Ortalama Giriş Ücreti, Ödeme Gönüllüğü, Tüketici Rantı, Ziyaretçilerin Dakika Başına Harcadıkları Ücret Hesaplamaları.

Nerede İkamet Ediyorsunuz	Yol Masrafınız Nedir (TL)	Seyahat Ücreti (TL)	Ortalama Seyahat Ücreti (TL)	Ortalama Giriş Ücreti (TL)	Ödeme Gönüllülüğü (TL)	Tüketici Rantı (TL)	Yolda Geçen Süre (Dk)	Yolda Geçen Dakika Başına Ücret (TL)
	a	b	c	d	e	f=(e-d)	j	k=(b/j)
KARADENİZ BÖLGESİ	225.62	82.29	82.83	1.38	82.83	-82.83	170	0.48
İÇANADOLU BÖLGESİ	199.92	103.57	100	1.43	100.00	-100.00	228	0.45
MARMARA BÖLGESİ	208.87	103.54	107.98	8.05	107.98	-107.98	384	0.27
DOĞUANADOLU BÖLGESİ	500	108.33	108.33	5	108.33	-108.33	592	0.18
GÜNEYDOĞU ANADOLU	210	210	210.00	0	210.00	-210.00	694	0.30

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır;

Ortalama Seyahat Ücreti: 121.83 TL

Ortalama Giriş Ücreti : 3.17 TL

Ortalama Ödeme Gönüllüğü Ücreti: 121.83TL

Ortalama Tüketi Rantı Ücreti : - 121.83 TL

Ortalama Ziyaretçilerin Dakika Başına Harcadıkları Ücret: 0.34 TL dir.

Buradan, coğrafi bölge bazında ortalama tüketici rantı -121.83 TL dir. Yukarıdaki çizelgede görüldüğü gibi anketimize katılan ziyaretçilerin bir yılda Ilgaz Dağı Milli Parkını ziyaret sayısı 254 dir. Bu iki sayının çarpımı bize toplam tüketici rantını verecektir. Coğrafi bölge bazında toplam tüketici rantı: $-121.83 \times 254 = -30945$ TL dir.

3. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

- Ilgaz Dağı Milli Parkına gelen ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını görebilecekleri alışveriş yerleri olmalıdır.
- Otellerin önünde park eden araçlar hem görsel olarak çirkin bir görüntü oluşturmakta hem de kayak yapan kişiler için özellikle yeni başlayanlar için tehlike yaratmaktadır. Milli park içersine özel araçlarla girilmesi hem doğal yapının tahrip olması hem de ziyaretçilerin yollarda rahat dolaşmasını engellemesi açısından sıkıntı yaratmaktadır. Gelen ziyaretçilerin kullanımına yönelik yeterli sayıda otopark alanının doğaya zarar vermeyecek şekilde planlanması gerekmektedir.
- Ziyaretçilere doğa ve ağaç sevgisi aşılanmalı, böylelikle bireylerin bu tür alanları koruması ve sahiplenmesi sağlanacaktır.
- Milli park alanı içinde yönlendirme ve bilgilendirmelerin levhaları doğa ve çevre kirliliği oluşturmayacak şekilde konmalıdır.
- Kayak tesisleri yetersiz ve çok bakımsızdır. Özellikle kayak pistleri bakımının yapılması gerekmektedir. Ziyaretçilerin alandan memnun bir şekilde ayrılmaları için mekânların tadilatının yapılarak, hizmetleri artırılmalıdır.
- Ziyaretçilerin gelişi güzel ateş yakmaları engellenerek, piknik alanlarının belirli alanlarda yapılması sağlanmalıdır. Çevrenin temiz tutulması hususunda, yangın v.s konularda yeterince uyarıcı levhalar bulunmalıdır.
- Milli parkı ziyaret eden ziyaretçiler için kayak sporunun yanı sıra çevreyi tahrip etmeyecek şekilde yapabilecekleri başka spor aktivitelerinde olmalıdır.
- Ilgaz Dağı Milli Parkına gelen ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını görebilecekleri alışveriş yerleri olmalıdır.
- Çocukların da alanda zaman geçirmelerine olanak sağlayacak çocuk oyun alanları tesis edilmelidir.
- Alana gelenler, yönlendirme levhaları ve tanıtıcı bilgi olmadığından yakın çevreyi yeterince gezememektedirler. Oysa alan, eko-turizm anlayışının geliştirilmesine çok uygun bir bölgedir.
- Alan, öğrencilerin ve özellikle üniversitelerde ilgili bölümlerinin hem bilimsel amaçlı hem de rekreatif amaçlı ihtiyaçlarına yönelik zengin materyale sahiptir. Eğitim amaçlı kullanılması uygun olacaktır.
- Milli parklardan alınan giriş ücretleri incelendiğinde ücretlerin aynı olduğu veya birbirine çok yakın ücretler talep edildiği görülmektedir. Benzer şekilde tüm milli parklarda seyahat maliyetinin tespitinin yapılarak ziyaretçilerin benimseyeceği ve milli parkın ihtiyaçlarını karşılayacak bilimsel bir giriş ücreti belirlenmelidir.
- Ilgaz Dağı Milli Parkı için ödeme gönüllüğüne bakıldığında ziyaretçilerin yüksek ücretlerle seyahat etmelerine rağmen, tüketici rantının negatif olarak gerçekleşmiş olduğu ve dolayısıyla ziyaretçilerin beklentilerini karşılamadığı görülmektedir. Milli park ziyaretçilerin beklentilerini karşılayacak şekilde geliştirilmelidir.
- Herhangi bir kaynak kullanımı ile ilgili uygulama kararının alınması aşamasında seyahat maliyeti yöntemi uygulamasının yapılması milli parkın geleceği ile ilgili

doğru kararların alınmasını toplumun doğaya karşı daha hassas olmasını sağlarken, aynı zamanda bu alanlardan gelir elde edilmesi de sağlanacaktır.

- Yapılan çalışmanın, Türkiye’de doğal kaynak değerlerinin tespiti konusunda seyahat maliyet yönteminin uygulandığı az sayıdaki çalışmalardan birisi olması nedeniyle son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle Ilgaz Dağı Milli Parkı ile ilgili daha önce böyle bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışmaların sayıları artırılmalı ve bakanlıkça gerekli önem verilmelidir.
- Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın rekreasyonel ve turizm amaçlı kullanım değerini arttırmak için kaynakların koruma kullanma dengesi kurularak planlanması gerekmektedir. Ayrıca, önemli bir kış turizmi merkezi niteliğindeki Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın ülke turizmi ve ülke ekonomisi açısından taşıdığı büyük önem dikkate alınarak, bölgeye yapılacak yatırımlarda alanın turizm ve rekreasyon amaçlı kullanımının ekonomik değeri ve özellikle kış turizmi amaçlı kullanım değeri kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın gerçek değerine ulaşabilmesi için alan sadece kış turizmi kapsamında değerlendirilmemeli yapılacak planlama çalışmalarında alan ve çevresi bir bütün olarak ele alınıp, yöresindeki diğer turizm olanakları ve kaynakları da vurgulanmalıdır.
- Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre; ziyaretçilerin ulaşım için de toplu taşıma araçlarını ve kendi otomobillerini yoğun olarak kullandıkları belirlenmiştir. Doğal yapı korunarak alanda toplu taşıma araçları için park alanlarının oluşturulması doğal yapının tahrip olmaması açısından önemlidir. Alan içersine otomobil ile girilmesi ziyaretçilerin yollarda rahat dolaşmasını engellemesi açısından sıkıntı yaratmaktadır. Alana araç girişinin engellenmesi ve toplu taşıma araçlarıyla alana ulaşımın desteklenmesi gerekmektedir. Gerekli durumlarda alan içine yürüyerek ulaşımında sıkıntı olan ziyaretçiler için akülü arabalar temin edilebilir.
- Ülkemizde bulunan seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile paket anlaşmalar yapılarak, kış turizminin tüm vatandaşlara olanak sağlanarak maliyetlerin düşürülmesi sağlanabilir. Ilgaz Dağı Milli Parkı iyi bir tanıtım ve pazarlama ile ziyaretçi sayısı artırılabilir.
- Alan hakkında ülkemizde ve dış ülkelerde yeterli tanıtımın yapılmaması ve verilen hizmet kalitesinin düşüklüğü yabancı ve yerli ziyaretçi sayısının düşük olmasına sebep olmaktadır. Ülkemizden ve yabancı ülkelere ziyaretçilerin gelmesinin sağlanması için yazılı ve görsel basında gerekli tanıtım yapılmalı, tesislerdeki eksiklikler tamamlanmalıdır. Avrupa standartlarında verilecek hizmet ve hizmet ortamı sayesinde kaliteli yerli ve yabancı ziyaretçilerin alana gelmesi sağlanabilecektir. Özellikle yerli turistler tarafından ziyaret edilen bir yer olması dolayısıyla Ilgaz Dağı Milli Parkı ülkemiz açısından yüksek bir öneme sahiptir. Alanın dünya açısından da yüksek bir var olma değerine sahip olması için gerekli yatırımların yapılarak, alanın sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.
- Ülkemizden gelen ziyaretçilerin gelir durumuna bakıldığında yoğun olarak 1500TL ile 4000TL arasında gelire sahip aileler tarafından ziyaret edildiği görülmektedir. Bu da rekreasyon alanlarının asgari ücret düzeyinde geçinen insanlarca ve üst düzey gelire sahip insanlarca ziyaret edilmediğini göstermektedir. Bu iki gelir grubuna yönelik çalışmalar yapılarak halkın rekreasyon ihtiyacı karşılanmalıdır. Unutulmamalıdır ki milli parkın geliri artıkça sürdürülebilirliği sağlanacaktır.
- Milli Parkı ziyaret eden kişilerin genellikle aileleriyle beraber ve en fazla iki-üç kişilik gruplar halinde geldikleri görülmektedir. Ailelere yönelik aktiviteler artırılarak beklentinin karşılanması ve böylelikle tüketici rantının pozitif yöne yaklaştırılması sağlanabilir.
- Ilgaz Dağı Milli Parkına gelen ziyaretçilerin % 75’i 201km mesafenin üzerinden gelmektedir. Milli parklar büyükşehirlerde rekreasyon ihtiyacını gidermek isteyen

insanların, aileleriyle huzurlu, sakin ve doğayla baş başa geçirmek istedikleri alanlar olarak görülmektedir. Yakın mesafede bulunan insanlarca çok fazla tercih edilmediği görülmektedir. Yakın çevresine tanıtımı ve öneminin anlatılması korunması ve sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

- Ilgaz Dağı Milli Parkına gelen ziyaretçilerin % 37'si milli parkın varlığını arkadaşlarından öğrenmektedir. Görsel basında, kitle iletişim araçları kullanılarak milli parkın tanıtımı sağlanmalıdır. Özellikle Ilgaz Dağında güzergâhı bulunan seyahat acentelerine örneğin tanıtıcı broşürler yapılarak otobüs firmalarınca dağıtımı sağlanabilir. Bu firmaların otogarlardaki yerlerine tanıtıcı afişler kullanılması uygun olacaktır.
- Ilgaz Dağı Milli Parkını ziyaret eden kişilerin % 40'ı milli parkı tercih nedeni olarak merak ettiklerinden dolayı geldiklerini belirtmişlerdir. Tanıtımlarda insanları da merak duygusu uyandırabilecek vurguların yapılması uygun olacaktır.
- Ilgaz Dağı Milli Parkına gelen ziyaretçilerin büyük çoğunluğu milli parkta katıldıkları etkinlikleri kayak ve dinlenme olarak belirtmişlerdir. Ziyaretçilerin spor aktivitelerini rahatça yapabilecekleri, özellikle çocuklarına bitki ve hayvanları tanıtıcı, doğa hakkında bilgi alabilecekleri imkânların olması milli parka katkı sağlayacaktır.
- Ilgaz Dağı Milli Parkına gelen ziyaretçilerin çoğu bir yıl içerisinde milli parkı bir kez veya çok nadir olarak ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Bu dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Ziyaretçilerin milli parktan memnun ayrılması, milli park için hayati önem taşımaktadır. Tüketici rantının pozitifite ulaşması için insanların milli parktan memnun ayrılması gerekmektedir. Ayrıca bu alanların insanların ruh sağlığına olumlu yönde etkileyecek ülkelerin gelişimine indirekt olarak da katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.
- Ziyaretlerin en fazla kış aylarında yoğunlaştığı görülmektedir. Milli parkı yaz aylarında ziyaret potansiyelini artıracak çalışmaların yapılması uygun olacaktır. Örneğin daha önce yapıldığı gibi çeşitli televizyon programlarında konu edilmesi, yarışma programları düzenlenmesi gibi. Çünkü bir yarışma programı çekimlerinin Ilgaz Dağı Milli Parkında yapılmış olması ziyaret sayısını belirgin şekilde artırmıştır.
- Ziyaretçiler en fazla milli parkta 1-3 gün kaldıklarını belirtmişlerdir. Ziyaretçilerin milli parkta kalış sürelerini artırmak, Ilgaz Dağı Milli Parkının gelirlerini artıracığı gibi, civar yerleşim yerlerinin ziyaretçilerden daha fazla para kazanabilmesini sağlayabileceğinden milli parkın benimsenmesi ve korunması kolaylaşacaktır.
- Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu ailesinde çalışan sayısının bir ve ya iki olduğunu söylemiştir. Milli parkın gelir seviyesi yüksek insanlar tarafından ziyaret edilmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Oysa kış turizmine uygun Ilgaz Dağı Milli Parkında kayak pistlerinin ve tesislerin iyileştirilmesi ve gelir seviyesi yüksek insanlara tanıtımının yapılması ile milli parkın elde edeceği gelir artırılabilir.
- Ziyaretçilerin tamamına yakını milli parka konaklamayarak gelmişlerdir. Ziyaretçilerin yollarda konaklamasını sağlamak, milli parkın etrafına gelir elde ettirmesi milli parkın varlığı, geleceği ve geliştirilmesi için önemlidir.
- Milli parkı ziyaret eden kişilerin % 67'si daha önce bir milli parkı ziyaret etmediklerini söylemişlerdir. Yapılan araştırmaya göre ziyaretçilerin çoğunun milli park kavramının ne olduğunu bilmedikleri, daha önce gitmiş oldukları bir mesire yerini milli park zannettikleri görülmüştür. Bu nedenle milli parklar içerisinde milli parkları tanıtıcı tabelaların olması gerekmektedir.
- Ziyaretçilerin tamamına yakını Ilgaz Dağı Milli parkını tekrar ziyaret edeceklerini bildirmişlerdir. Bu kişilerin çoğunluğu konaklama, ulaşım ve tesis yönünden milli parkın gelişmesi gerektiğini savunmuşlardır. Buradan çıkarılacak sonuç; milli parkın doğal yapısının tekrar ziyaret edilme isteğini uyandırmaktadır. İnsanların uzun süre

kalmasını sağlayacak, her türlü sosyal tesisin olacağı milli parkların gayri safi milli hâsılaya katkısı olacaktır. İnsanların çoğu milli parktan memnun ayrılmış olmalarına rağmen tüketici rantının negatif olması milli parkların yönetimi hususunda düşünülmesi gereken bir konudur.

- Milli parka gelen ziyaretçilerin ödemeye gönüllü oldukları ortalama giriş ücreti 7.70 TL dir. Buradan çıkarılabilecek sonuç, ülkemizde milli parklardan alınan giriş ücretlerinin makul fakat halkın beklentisinin altında olduğu, milli parklardaki şartların düzeltilmesiyle, ziyaretçilerin giriş ücretlerindeki artışı kabulleneceği görülmektedir. Yabancı ülkelerle Türkiye’de alınan giriş ücretleri kıyaslandığında, ülkemizde alınan ücretler oldukça düşüktür.
- Ilgaz Dağı Milli Parkına ilişkin ortalama seyahat ücreti 109.25 TL dir. Bu rakam aşağı seviyelere çekildikçe ziyaretçi sayısı artacaktır. Ziyaretçilerin seyahat acenteleri, tur operatörleri, sivil toplum kuruluşları ve dernekler vasıtasıyla toplu olarak gelmeleri maliyeti azaltacaktır.
- Yapılan hesaplamalardan elde edilen sonuçlar incelediğinde, logaritmik hesaplamaların için Ilgaz Dağı Milli Parkına yakın yerleşim yerlerinden gelenlerin seyahat maliyet ücretlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Mesafe arttıkça uzak yerlerden gelen ziyaretçilerin seyahat maliyet ücretlerinin azaldığı görülmüştür. Bu azalmanın temel sebebi ziyaretçilerin milli parkı fazla kişi ile ziyaret etmeleri olmaktadır.

KAYNAKLAR

Armağan 2005). Doğal kaynakların toplam ekonomik değerinin belirlenmesi.

Bateman, I.J.Turner, R.K. (1993). “Valuation of the Environment, Methods and Techniques: Revealed Preference Methods, In R.K. Turner”, *Sustainable Environmental Economics and Management*, Bellhaven Pres, London.

Belkayalı,(2009).Yalova Termal Kaplıcalarının Reaksiyonel ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Belirlenmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 224syf.

Hanley, N (1997). Environmental Economics in Theory and Practice. Macmillan Ltd., UK.

Iamtrakul, P., Teknomo, K. and Hokao, K. (2005). “Public Park Valuation Using Travel Cost Method”, *Proceedings of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, Vol. 5, 1249 – 1264.

Kaya, G.(2002) Pazarı Olmayan Ürünler Çerçevesinde Orman Kaynaklarının Değerinin Belirlenmesi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 308syf.

Kubaş, A. (1997). *Trakya Bölgesinde Bulunan Sanayi İşletmelerinin Neden Olduğu Kirliliğin Çözümünde Kullanılabilecek Yöntemler*, Kırklareli İli Poyralı Çevre Paneli, Kırklareli.

Kubaş, A. (2006). *Trakya Bölgesinde Bulunan Tekstil, Deri Ve Yağ Sanayi İşletmelerinin Çevresel Etki Analizi*, (http://ahmetkubas.trakya.edu.tr/FullText_en/DoktoraTezi.doc., 28.10.2006).

Kula, E. 1994. Economics of Natural Resources, the Environment and Policies, Chapman&Hall Press, UK, Second Edition.

McConnell, Kenneth E. "The Economics of Outdoor Recreation," *Handbook of Natural*

Resource and Energy Economics. North-Holland: Amsterdam. 1985.

Ortaçesme, V., Özkan, B. ve Karagüzel, O. (1999). *Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkının Ekonomik Değerinin Saptanması*, TÜBİTAK Proje No:25 Raporu, Antalya.

Pak, M. (2003) Orman Kaynaklarının Rekreatyonel Amaçlı Yararlanmanın Ekonomik Değerinin Tahmin Edilmesi ve Bu Değer Üzerinde Etkili Olan Değişkenler Üzerine Bir Araştırma (Doğu Akdeniz ve Doğu Karadeniz Bölgesi Orman İçi Dinlenme Yeri Örneği) Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Trabzon ,274syf.

Pak, M., Türker, F. (2005). *Orman Kaynaklarının Rekreatyon Amaçlı Yönetiminde ve Yararlanılmasında Ekonomik Değer Tahmini*, ([http://sura.cevreorman.gov.tr / gelen_tebliğ/4_konu /mehmet_mustafa.doc.](http://sura.cevreorman.gov.tr/gelen_tebliğ/4_konu/mehmet_mustafa.doc), 17 Ekim 2005).

Tisdell, C.A., (1991). *Economics of Environmental Conservation*. Elsevier Science Publisher, Amsterdam, Holland, 359.

Tümay Ve Gönenç, (2006). Köyceğiz – Dalyan su havzasında bir SDD yöntemi uygulaması İTÜ mühendislik dergisi, cilt:5, sayı:3.

KORUNAN ALANLARDA TURİZMDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR: KAÇKAR DAĞLARI MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ

Oğuz KURDOĞLU¹ Volkan BEKTAŞ²

¹Yrd.Doç.Dr. KTÜ Orman Fak. Trabzon

² Orman Müh. KTÜ Orman Fak. YL Öğr. Trabzon

Özet

Önceden olduğu gibi konvansiyonel turizm günümüzde de önemini korumaktadır. Bununla birlikte bozulmamış doğa ve geleneksel yaşama olan turistik talep de daha fazla artmaya devam etmektedir. Diğer deyişle turizm dünyanın en büyük işkollarından ve ülkelerin ekonomik gelişmeleri için en önemli sektörlerden biri olma durumunu güçlendirerek sürdürmektedir. Öte yandan turizm çevreyi doğrudan da etkileyen bir sektördür. Turizmin yoğunluğunu ve gücünü arttırmaya devam etmesi, bir taraftan çevresel yıkımlarını büyütmekte, diğer yandan da koruma yatırımlarının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Pek çok işlev ve yararına ilave olarak milli parklar, hemen tüm gelişmekte olan ülkelerde turizmi desteklemede öncelikli rol oynamaktadır. Doğu Karadeniz, sahip olduğu doğal ve kültürel kaynaklar nedeniyle çok sayıda korunan alana ev sahipliği yapmaktadır ve bu özelliği bölgeyi, doğa temelli turizm ve özellikle ekoturizm açısından Türkiye’de öncelikli değerlendirilmesi gereken bir yöre konumuna taşımaktadır. Yörenin en önemli koruma alanı olan Kaçkar Dağları Milli Parkı ülkeye olan talebe paralel, gün geçtikçe daha fazla turistik taleple karşı karşıya kalmaktadır. Ancak son yıllarda turizm adına yapılmakta olan kimi yatırımların yıkıcı etkisi, tartışılması çok gerekli ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Kaçkar Dağları Milli Parkının turizm potansiyeli, turizmden kaynaklanan somut problemler anlatılmakta ve kaynakların zarar görmesini engellemek amacıyla bazı öneriler ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kaçkar Dağları Milli Parkı, Turizmin etkileri, Çevre Sorunları,

PROBLEMS CAUSED BY TOURISM IN PROTECTED AREAS: KACKAR MOUNTAINS NATIONAL PARK EXAMPLE

Abstract

Conventional tourism, as it has always been, maintains its importance today. In addition, there is an increasing touristic demand on unspoiled nature and traditional life. In other words, tourism is still one of the biggest businesses in the world and has an increasing importance as one of the most important sectors for economic development of countries. Tourism also a sector that affects nature. Increasing power and density of tourism on one hand intensify the destruction of environment but on the other hand shows necessity of conservation investments. Along with their many functions and benefits, national parks are important in supporting tourism in countries. Eastern Black Sea Region has many protected areas due to its natural and cultural resources. These resources make this region one of the more important regions in Turkey, which should be considered by nature-based tourism and especially ecotourism aspects. Kaçkar Mountain National Park is the most important protected area in the region and it is facing an increasing touristic demand with every passing day. However, some investments on tourism in recent years has destructive effects on environment, and these effects creating some serious issues. In this study, tourism potential and problems caused by tourism in Kaçkar Mountain National Park were investigated. Possible solutions to these problems and suggestions were given to prevent resources from harm.

Keywords: Tourism, Kaçkar Mountains National Park, Tourism impact, Environmental Impact

1. GİRİŞ

Turizm, yerkürenin en büyük ekonomik sektörü olma yolundadır ve 2013 yılında yaklaşık 266 milyon insana iş sağlamanın yanında dünyanın gayri safi milli hasılasının da %9,5 kadarını oluşturmaktadır. Yine her 11 istihdamın 1'ini turizm sektörü sağlamaktadır. İstihdam rakamların 2014 yılı için 273 milyon, 2024 yılında ise 347 milyon olacağı tahmin edilmektedir (WTTC, 2014). Sadece uluslararası turizm seyahatleri 2013 yılında 1,100 milyar kişiye ulaşmıştır. Çeşitli kaynaklar yıllık turist sayısının en az %7-20 kadarının doğa temelli turizm faaliyetine katıldığını, 2010 yılındaki uluslararası seyahatin 65-187 milyon kadarının doğa turizmi kökenli olduğunu bildirmektedir (Ceballos-Lascurain, 1996; Chawla,2005). Global turizmin %2-4 kadarını ise ekoturizm oluşturmaktadır (Fennel, 2008). Dünya Ekoturizm Derneğinin 2000 yılı verilerine göre 1994 yılında uluslar arası turizm seyahatlerinin 529 milyon kişiye ulaştığı ve bu sayının 211-317 milyonluk bölümünün doğa turizmine ait olduğunu anlaşılmaktadır. Yine bu kaynağa göre; her yıl turizmde % 4'lük bir artışa karşılık, doğa temelli turizmde % 10-30 arasında artış olmaktadır (Anonim, 2001).

Bu yüksek veriler, doğal alanlara seyahatlerin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu seyahatlerin en önemli varış noktaları olan korunan alanlar, her yıl milyonlarca ziyaretçiyi cezbetmektedir. Bunda dünya nüfusunun gitgide artması kadar, etkileyici güzellikte doğal alanların çok talep görmesinin de büyük etkisi vardır (Rabbany vd 2013). Bu açıdan değerlendirildiğinde; bozulmamış ekosistemler ve geleneksel kırsal yaşamın özgün örneklerinin bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin, iyi planlamalar ve çevre korumalı kalkınma modelleriyle turizm pastasından daha büyük pay alabilme konusunda şanslı oldukları görülmektedir (Kurdoğlu, 2002). Örneğin pekçok ülkede turizm talebinin de Global 200 ecoregion olarak belirlenmiş bölgelerde artış göstereceği beklenmektedir (Lacy ve Whitmore, 2006).

Öte yandan turizm çevreyi doğrudan etkileyen de bir sektördür. Turizmin yoğunluğunu ve gücünü arttırmaya devam etmesi, bir taraftan çevresel yıkımlarını büyütmede, diğer yandan da koruma yatırımlarının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bununla birlikte artan bilinçlenme düzeyi ve çevreci eğilimlerin de baskısı ile doğal kaynakların korunması için önlemler de arttırılmakta ve buna uygun koruma yatırımları da hızla artmaktadır. Bu artışa paralel olarak günümüzde ilan edilen korunan alanların sayısı 177 547'ye ulaşmıştır (Bertzky vd 2012). Pek çok ülkede korunan alanlar turizm ve rekreasyonun mihenk taşı ve ekoturistler için ana cazibe unsuru durumundadır (Campbell vd 2008). Bilinen çok sayıda işlev ve yararına ilave olarak milli parklar, hemen tüm ülkede turizmi desteklemede öncelikli rol oynarlar.

Turizmin ekosistem üzerindeki etkileri 1960'lar ve 70'lerde endişe konusu olmaya başladı (Eagles, 2008). Dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızla gelişen turizm yatırımları, hep en kısa sürede en fazla kâr sağlama ilkesi üzerine oturtulmuştur. Turizm yatırımlarına yön vermek üzere çeşitli çalışmalar yapılsa bile gerçek anlamda ulusal politika ve programların oluşturulmadığı görülmektedir. Turizm adına milli parklar gibi son derece değerli ekosistemlerin, tarihsel ve arkeolojik mirasın tahribine neden olacak uygulamaların günümüzde sürüyor olması buna örnek verilebilir.

Öte yandan kaynak kullanımındaki bu çelişkilere karşılık turizm etkinliklerinde artış sürmektedir. Büyüme sürerken, kitle turizminin ağırlığını koruyacağı ancak dağcılık bisiklet, kuş gözleme, rafting gibi faaliyetlerin giderek daha fazla sayıda insanı kendine çekeceği, bakir ve yabanıl alanların ve özellikle milli parkların ziyaretinde artış görüleceği şeklinde değerlendirmeler yapılmaktadır (Türkeri, 1996; T.C. Turizm Bakanlığı, 2002).

Gerçekten de bu değerlendirmeleri doğrulayacak gelişmeler söz konusudur. Sahip olduğu en özgün doğal ve kültürel mirası ile dünya turizm talebinin en önde gelen ülkelerinden biri olan ülkemize 1980 yılında gelen turist sayısı 1.2 milyon iken, toplam gelir ise 327 milyon dolardı (TÜRSAB, 2006). Günümüzde ise turist sayısı 41,5 milyona, turizm gelirleri ise 34,5 milyar Dolara ulaşmıştır (Anonim, 2014). Bu gelişmelere paralel olarak Ülkemizde korunan alanlarda uygulanan turizmden elde edilen gelir azımsanmayacak bir artış göstermektedir. Ancak çoğu korunan alanda uzun yıllardır giriş kapılarının olmaması veri sağlanmasında güçlükler yaşanmasına yol açmıştır.

2. TÜRKİYE'DE KORUNAN ALANLARDA TURİZM GELİŞMELERİ

Milli Parklar Genel Müdürlüğü verilerine göre, korunan alanları ziyaret edenlerin sayısı 1995 yılında 4.2 milyondan 1997 yılında 5.5 milyona yükselmiştir. Sonuç olarak ziyaretçi sayıları bilinen korunan alanlardan elde edilen faydaların toplam alt sınır değeri 6.5 milyon Doları bulmaktadır (Bann ve Clemens, 1999).

Korkmaz (2001) yaptığı çalışmada Kızıldağ Milli Parkı'ndan 2000 yılında araç giriş ücretlerinden 1810,50 TL gelir sağlandığını belirlemiştir. Milli Parklar Genel Müdürlüğü verileri kullanılarak 2014 yılı için yapılan hesaplamalarda Kızıldağ Milli Parkı'ndan 2014 yılında araç girişlerinden elde edilen gelir 48 906,00 TL olarak belirlenmiştir. Ülkemizdeki bazı korunan alan ziyaretlerinden elde edilen gelirler Tablo 1'de gösterilmektedir. Buna göre ülkemizde korunan alan ziyareti için yaklaşık 26 milyon TL* ücret ödenmektedir.

Tablo 1. Türkiye'deki bazı korunan alanların ziyaret durumu

Korunan Alan	Ziyaret Bilgileri	Küçük Vasıta	Minibüs	Otobüs	Motorbisiklet	Toplam
Kaçkar Dağları Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	30600	800	400	200	32000
	Ücret Tarifesi (TL)	9.00	25.00	95.00	6.00	
	Gelir (TL)	275.400,00	20.000,00	38.000,00	1.200,00	334.600,00
Altındere Vadisi Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	51049	2361	1212	479	55101
	Ücret Tarifesi (TL)	9.00	25.00	95.00	6.00	
	Gelir (TL)	459.441,00	59.025,00	115.140,00	2.874,00	636.480,00
Uzungöl Tabiat Parkı	Araç Sayısı (Adet)	48500	9034	2630	180	60344
	Ücret Tarifesi (TL)	-	-	-	-	
	Gelir (TL)	-	-	-	-	
Marmaris Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	1050	-	-	-	1050
	Ücret Tarifesi (TL)	9.00	25.00	80.00	6.00	
	Gelir (TL)	9.450,00	-	-	-	9.450,00
Dilek Yarımadası Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	177055	3298	79	3298	183730
	Ücret Tarifesi (TL)	14.00	40.00	120.00	9.00	
	Gelir (TL)	2.478.770,00	131.920,00	9.480,00	26.682,00	2.659.932,00
Belgrad Ormanı Bahçeköy Kapısı	Araç Sayısı (Adet)	302080	31987	823	6884	341774
	Ücret Tarifesi (TL)	12.00	35.00	110.00	8.00	
	Gelir (TL)	3.624.960,00	1.119.545,00	90.530,00	55.072,00	4.890.107,00
Uludağ Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	119300	12077	1167	1556	136011
	Ücret Tarifesi (TL)	9.00	25.00	80.00	6.00	
	Gelir (TL)	1.073.700,00	301.925,00	93.360,00	9.336,00	1.553.291,00
Abant Tabiat Parkı	Araç Sayısı (Adet)	89000	3211	943	154	93308
	Ücret Tarifesi (TL)	12.00	35.00	110.00	8.00	
	Gelir (TL)	1.068.000,00	112.385,00	103.730,00	1.232,00	1.285.347,00
Ilgaz Dağı Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	1800	24	18	-	1842
	Ücret Tarifesi (TL)	15.00	45.00	135.00	10.00	
	Gelir (TL)	27.000,00	1.080,00	2.430,00	-	32.185,00
Aladağlar Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	7224	606	3	308	8141
	Ücret Tarifesi (TL)	14.00	40.00	120.00	9.00	
	Gelir (TL)	101.136,00	24.240,00	360,00	2.772,00	128.508,00
Küre Dağları Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	127	67	31	30	255
	Ücret Tarifesi (TL)	11.00	35.00	95.00	7.00	
	Gelir (TL)	1.397,00	2.345,00	2.945,00	210,00	6.897,00
Kızıldağ Milli Parkı	Araç Sayısı (Adet)	3393	-	-	156	3549
	Ücret Tarifesi (TL)	14.00	40.00	120.00	9.00	
	Gelir (TL)	47.502,00	-	-	1.404,00	48.906,00
Türkiye Geneli Tüm Korunan Alanlar	Araç Sayısı (Adet)	1442447	88426	23473	32708	1587054
	Ücret Tarifesi (TL)	13.36	39.66	121.89	8.83	
	Gelir (TL)	19.271.091,92	3.506.975,16	2.861.123,97	288.811,64	25.928.002,69

*Bu fiyatlar 2014 yılı ziyaret bilgileri ile 2015 yılı fiyat tarifesi kullanılarak elde edilmiştir.

Bu miktarlara, yerel halkın kendi mal ve hizmet üretimi ile yaptığı katkılar dahil edildiğinde oluşan değerler düşük gelirli kırsal bölge insanı için önemli miktarlara ulaştığı kolayca anlaşılabilir.

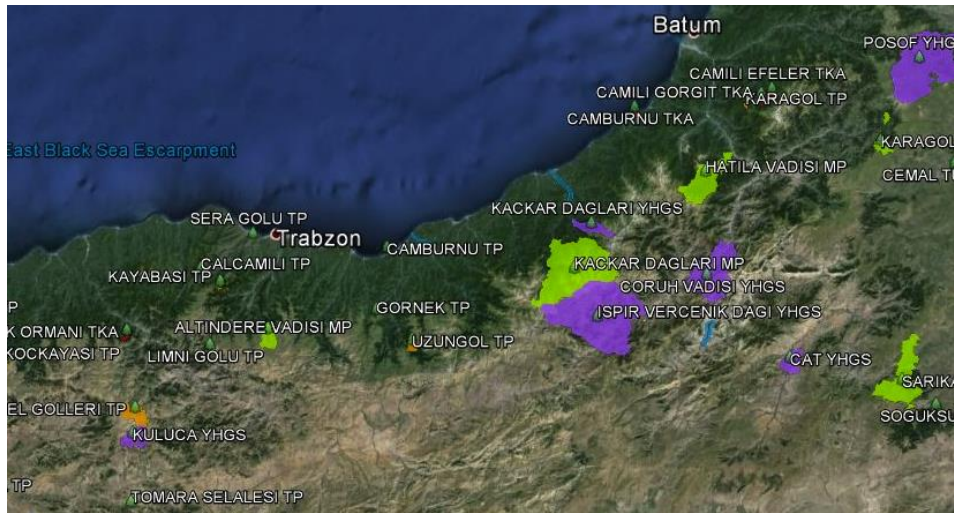
3. DOĞU KARADENİZ DAĞLARININ ÖNEMİ

Çeşitli jeolojik özelliklerin bir araya geldiği, yükseklik farklarının oluşturduğu geniş varyasyon ve yaklaşık 300 mm ile 2500-3000 mm arasında değişen yıllık yağış ve farklı iklim şartları, Doğu Karadeniz'e çok ayrıcalıklı ve zengin habitatlar bahşetmiş, bunun doğal bir sonucu olarak bölgede olağanüstü bir bitki örtüsü ile hayvan türü çeşitliliği meydana gelmiştir (Kurdoğlu, 1996). Doğu Karadeniz, gündüz yırtıcı kuşları açısından Kuzey Yarıküre'nin en önemli üreme ve göç alanlarından biridir. Bölge dağları Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD) ve BirdLife International (1995) tarafından ülkemizin 100 önemli kuş alanından biri olarak da ilan edilmiştir. Ayrıca dağ horozu toplulukları (*Tetrao mlokosiewiczzi*), yöreye dünyada korumada öncelikli 217 endemizm alanından biri olma özelliğini kazandırmıştır. Ve nihayet Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF), Uluslararası BirdLife ve Wetlands kuruluşları desteğinde hazırladığı raporda, bölgenin ılıman kuşak ormanlarını, dünyadaki savunmasız 200 önemli karasal ekolojik bölgeden biri (Global 200 Ecoregion) olarak belirlemiş bulunuyor (Olson ve Dinerstein, 1997).

Alan aynı zamanda dünyadaki 34 biyoçeşitlilik sıcak noktası (The 34 world Biodiversity hotspots) olarak değerlendirilmektedir. Doğu Karadeniz'deki iki önemli yöre: Karçal Dağları ve Fırtına Havzası, sahip oldukları çeşitlilik, doğal yaşlı ormanlar, derin vadiler, büyük memeli ve yırtıcı kuşların üreme ve göç alanı olması ve dokunulmamış akarsu sistemleri nedenlerinden WWF, UNEP ve IUCN gibi dünyanın en büyük doğa koruma kuruluşlarının kurduğu "Dünya Koruma İzleme Merkezi" tarafından Avrupa'daki "daha iyi korunmaya acil ihtiyacı olan 100 orman" (100 Forest Hotspots) sıcak noktalarından ikisidir.

Doğu Karadeniz Dağları yine Kafkasya Ekobölgesinin öncelikli koridoru olarak kabul edilmektedir. Bu alan Kuzeydoğu Anadolu bitki çeşitlilik merkezi (SWA No. 19) olarak Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanından (ÖBA) biridir (WWF & IUCN, 1994; Zazanashvili et al., 1999; Eken et al., 2006).

Fırtına Vadisi ve Kaçkar Dağları bu özellikleri bakımından bölge zenginliğinin en önemli gösterge alanlarından biridir (Kurdoğlu vd. 2004). Doğu Karadeniz bu zenginliğinin tam olarak karşılığı olmasa da hatırı sayılır sayıda ancak büyüklük olarak düşük oranda korunan alana ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 1, Tablo 2)

Şekil 1. Doğu Karadeniz Bölümündeki korunan alanlar ve konumları

Tablo 2 . Doğu Karadeniz'deki Korunan alanlar

<i>Korunan Alan</i>	<i>Yasal Statüsü</i>	<i>Alanı (Ha.)</i>
Trabzon - Altındere Vadisi (Sumela)	Milli Park	4 580
Rize - Kaçkar Dağları	Milli Park	51 550
Artvin - Hatıla Vadisi	Milli Park	16 988
Artvin - Karagöl Sahara	Milli Park	3 196
Arhavi - Çamburnu	Tabiatı Koruma Alanı	180
Borçka - Camili- Efeler	Tabiatı Koruma Alanı	1 453
Borçka - Camili- Gorgit	Tabiatı Koruma Alanı	490
Kürtün - Örumcek Ormanı	Tabiatı Koruma Alanı	263
Artvin - Altıparmak	Tabiat Parkı	2111
Borçka - Karagöl	Tabiat parkı	368
Giresun - Ağaçbaşı	Tabiat Parkı	89
Giresun - Kuzalan	Tabiat Parkı	482
Giresun - Yedideğirmenler	Tabiat Parkı	103
Gümüşhane - Artabel Gölleri	Tabiat Parkı	5 859
Ordu - Çinarsuyu	Tabiat Parkı	7
Rize - Tunca Vadisi	Tabiat Parkı	4082
Trabzon - Görnek	Tabiat Parkı	5
Trabzon - Kayabaşı	Tabiat Parkı	120
Trabzon - Çamburnu	Tabiat Parkı	5
Trabzon - Çalcamili	Tabiat Parkı	17
Trabzon - Uzungöl	Tabiat Parkı	1 625
Gümüşhane - Örumcek ormanında 8 adet Diğer alanlarda 2 adet	Tabiat Anıtı (Anıtsal nitelikte ladin, göknar ve kavak ağaçları)	10
TOPLAM		93 583

Kaynak: <http://www.milliparklar.gov.tr> 'den derlenmiştir.

4. KAÇKAR DAĞLARI MİLLİ PARKI EKOLOJİK ÖNEMİ VE TURİZM POTANSİYELİ

Kaynak değerleri yönünden oldukça zengin çok sayıda vadi ve diğer doğal alanlara sahip olan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Çamlıhemşin-Fırtına Vadisi, bu değerleri açısından sadece ulusal değil uluslararası düzeyde önemli bir vadidir (Kurdoğlu vd. 2004). Aslında havza, Kaçkar Dağları Milli Parkını da içinde bulunduran Fırtına Vadisi (76300 Ha) ve Tunca Vadisi (41050 Ha) bölümleri ile iki alt havzadan oluşmakta ve toplam 117350 Ha alan kaplamaktadır.

Havza deniz seviyesinden başlayarak 50 km gibi kısa sayılabilecek bir mesafede yaklaşık 4000 m yüksekliğe ulaşmakta ve bu yükseklikler arasında neredeyse bölgede bulunan tüm ekosistemleri ve canlıları barındırmaktadır. Bozulmamış doğal ekosistemler; alüviyal ormanlar, doğal yaşlı ormanlar, subalpin çalı formasyonları, alpin çayırları, buzul jeomorfolojisine ait bütün izler ve bu doğal sistemler içerisinde yüzyıllar içinde gelişmiş ve halen önemli oranda geçmiş yıllardaki tazeliğiyle olmasa da süren kırsal yaşam ve folklor kendini göstermektedir.

Milli Park, birçok buzulla birlikte 79 buzul gölü, 1700 m'lere kadar inen buzul vadileri ve pleistocene ait neredeyse tüm buzul izlerinin, sirklerin ve moren depolarının görüldüğü ve alp orojenezinin tipik etkilerinin izlenebildiği bir alandır (Kurdoğlu, 2002).

Geç kalınmış olmakla birlikte Fırtına Havzasının bir bölümü 31 Ağustos 1994 tarih ve 94/5863 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla milli park olarak ilan edilmiştir. Resmi rakamlara

göre 51 550 Ha büyüklükte olan park alanının 3 945.4 Ha'ı Erzurum; 4 986.5 Ha'ı Artvin; kalan 42 618 Ha'ı ise Rize sınırları içerisinde (Kurdoğlu, 2002). Çamlıhemşin'deki kaleler, köprüler ve konaklar ile zengin folklorik yapı (geleneksel yayla yaşamı, yayla ve ot biçme şenlikleri vb) dikkate değer kültür kaynaklarıdır. Rekreatif kaynaklar açısından bakıldığında da ilginç ve bir o kadar da zengin bir tablo ve azımsanmayacak potansiyeli vardır. (Kurdoğlu vd. 2004).

5. FIRTINA HAVZASI VE KAÇKAR DAĞLARI MİLLİ PARKI TURİZM GELİŞMELERİ

Milli Park alanının çok zengin doğal ve kültürel kaynakları aynı zamanda çok önemli doğa turizmi çekiciliklerini oluşturmaktadır. Büyük bölümünü Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın oluşturduğu turizm alanı özellikle yaz sezonu boyunca dikkat çekici bir yoğunluk yaşamaktadır. Dört farklı yerden girişi olmasına rağmen sadece Ayder (Kuzey) yönünde resmi giriş mevcuttur. Bu nedenle son yıllara kadar sağlıklı bir envanter çalışması yapılamamıştır. 2001 yılı için günübirlik ziyaretçilerde dahil olmak üzere yılda ortalama 120.000 ila 150.000 kişi milli parkı ziyaret ettiği tahmini yapılmıştır (Kurdoğlu, 2002). Resmi olarak açıklanmamakla birlikte Çamlıhemşin Belediyesince Ayder Yaylasına giriş için 2000 yılında 35 bin YTL (67 000 USD) giriş ücreti alınmıştır. Bu para yaklaşık 17 500 araçtan alınan ve 2 YTL olan araç başına giriş ücretinin toplamıdır (Kurdoğlu, 2002). Diğer yandan 2000 yılında Yusufeli Yaylalar Köyü'nden Kaçkar Dağları Milli Parkına %85'i yabancı olmak üzere 2500 turist giriş yapmıştır. 2006 yılı saha çalışmaları ve işletmecilerle yapılan yüzyüze görüşmelerde Yusufeli Yaylalar Köyü'nden Kaçkar Dağları Milli Parkı'na giren turist sayısını 15.000'e yaklaştığı belirtilmiştir. Katır taşımacılığı için ödenen para ise yaklaşık 25.000 Amerikan Doları'na ulaşmış ve konaklama ücretlerinin toplamı da katlanarak artmıştır.

Günübirlik ziyaretçiler dışında tüm turistler Kaçkar Dağları Milli Parkı ve yakın çevresinde bulunan otelleri kullanmaktadırlar. Bu otellerin sahip olduğu 887'si Ayder'de olan ve 934'ü belediye belgeli toplam 1060 adet yatak özellikle yılın Temmuz ve Ağustos aylarında önemli oranda doluluk göstermektedir. Ortalama % 50 doluluk dikkate alınarak yapılan değerlendirmede, Ayder'de bulunan 30 oteldeki 887 belediye belgeli yataktan 777 bin YTL (500 000 USD) otel geliri elde edildiği saptanmıştır. Bu rakamlara, yerel rehberlik, yerel el sanatları ve yemekler ile taşıma ücretleri eklendiği zaman alana bırakılan para son derece önemli miktarlara ulaşmaktadır (Kurdoğlu, 2002). Arazi gözlemleri ve tur operatörleri ile yapılan görüşmeler ışığında Kaçkar Dağları ve yüksek yaylalarında rehberler eşliğinde ya da bağımsız olarak gezen yerli ve yabancı turist sayısının da 4-5 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Aynı firma sahibiyle 2004 yılında yüz yüze yapılan görüşmelere göre; Kaçkarlarda doğrudan doğa turizmi ile uğraşan firma sayısının 10 civarında, Kaçkarlara gelen çadırılı, organize turist sayısının ise 2000 kadar olduğu anlaşılmıştır. Bu geziler sonucu 750 bin YTL olarak ortaya çıkan tek bir şirket cirosunun 500 bin YTL'lik bölümü yerel işletmelere kalmıştır (Kurdoğlu ve Yüksek, 2006).

Günümüzde ise Kaçkar Dağları Milli Parkı için elde edilen 2014 resmi rakamlarına göre yaklaşık 335 bin TL giriş ücreti alınmıştır (Tablo 1) (Ücretler araç başına olmakla birlikte yapılan hesaplamalara göre yaklaşık 160 bin kişi giriş yapmıştır).

Görülmektedir ki Kaçkar Dağları Milli Parkı her yıl artan bir şekilde ziyaretçi akımına uğramaktadır. Bu yoğun ziyaretçi akımının doğal bir sonucu olarak önemli bir çevresel yük oluşmaktadır.

6. FIRTINA HAVZASINDA TURİZM KAYNAKLI SORUNLAR VE NEDENLERİ

Turizmin yararları yanında şüphesiz ki sosyo-kültürel, ekonomik, fiziksel ve çevresel bir çok sorun yarattığı kabul edilmektedir. Kaçkar Dağları Milli Parkında da turizm kaynaklı kültürel/geleneksel durumda değişim, geleneksel yaşamın terkedilmesi; hayvancılık/yaylacılık gibi yerel ekonomik faaliyetlerin hizmet sektörüyle yer değişimi, arazi fiyatlarındaki anormal artış; yollar ve çeşitli hafriyat çalışmalarıyla topoğrafyanın değiştirilmesi ve çöp, derelerin kirlenmesi, orman azalması vb çevresel çok sayıda etkiyi görmek söz konusudur.

Çalışma sahası içerisinde bulunan Ayder Yaylası ülkemizin en eski termal turizm merkezlerinden biri olarak tanınmaktadır. Özellikle Karadeniz Bölgesi'nde günübirlik ya da daha uzun süreli ziyaret edilen alan bu yayladır. Kaçkar Dağlarının 1994 yılında Milli Park olarak ilan edilmesinin ardından alana olan talep daha da artmıştır. Bu talep var olan çok sayıdaki problemlerin artmasına, diğer deyişle gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Bu çalışmada turizmin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel etkilerinden sonraki bir araştırmaya giriş olmak üzere sadece çevresel konular değerlendirilmiştir (Kurdoğlu, 2001; Kurdoğlu, 2002; Kurdoğlu vd, 2004; Kurdoğlu, 2008,

A-YAPISAL SORUNLAR

1- Plansız ve Nitelsiz Yapılaşma

a- İkinci Konut Yapımı

1990'ların başına kadar dramatik bir şekilde azalan yaylacılık talebi, yukarı havza bölgelerindeki köylerin nüfusunun ciddi şekilde azalmasına neden olmuştur. 1994 yılında milli park ilanı ile bir anda ciddi konut patlaması yaşanmış ve oluşan yönetim boşluğu bu anlamda çok iyi değerlendirilmiştir. Bu yıllarda başlayan yol yapımları ile de yaylalar beton, ya da briket malzemeleri kullanılarak nitelsiz konut mezarlığına dönmüştür. Örneğin geleneksel ev tiplerinden ve yaşamdan uzaklaşmış, yaylacılığın temel nedeni olan hayvancılık büyük oranda terkedilmiş, yaylalar vatandaşlar tarafından tatil amaçlı kullanılan bir yer durumuna gelmiştir. Görsel kirliliğin bir diğer nedeni ise şehirleşme (aşırı yapılaşma) ve mimari başkalaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Görsel kirliliğin yoğunlaştığı bölümlerin başında Ayder Yaylası gelmektedir. Bölgenin ayakta kalan özgün mimarisi de düzensiz ve nitelsiz yapılar arasında kaybolmuştur. Yaklaşık 30 ahşap yapıya karşılık 90'a yakın çok katlı beton bina mevcuttur. Mimari başkalaşım ve yapılaşmadan kaynaklanan görsel kirlilik örneklerini (Hazindak, Sal, Pokut, Amlakit, Haçivanak, Avusor gibi) birkaç yayla dışında diğer yayla merkezlerinde de görmek olanaklıdır.

b. Turizm Amaçlı Yapılaşma

Talebe karşılık oluşturulmaya çalışılan turizm arzları özellikle konaklama birimleri ile sınırlı kalmıştır. Diğer deyişle turizm sıradan ya da değil konaklamadan ibaret sayılmış ve derme çatma binalar otel olarak özellikle Ayder'de ve tüm havzada yapılmaya başlanmıştır. Özellikle turizm adına yapılmakta olan bina ya da yolların belli bir planın parçaları olmadığı, doğa turizminin kitle turizmi gibi algılandığı ve o beklenti ile yoğun yatırım içerisine girildiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak yakın çevrede ve özellikle Ayder'de büyük çoğunluğu doğa ile uyumsuz ve çok katlı 70'nin üzerinde otel inşa edilmiştir. Son yıllarda bu otellerin restore edilerek çevre ile uyumlu hale getirilme çabaları artan bilinç düzeyi ile ilgili olmalıdır.

2- Yol İnşaatları ve Habitatların Parçalanması

Habitat tahribinin en önemli nedenlerinden birincisi yol inşaatlarıdır. Arazinin çok dik oluşu, yol yapımlarında hem ekonomik hem de ekolojik maliyetin yüksek olması sonucunu doğurmaktadır. Bu alanlarda yapılan yollar aynı zamanda uzun ve yüksek istinat duvarları ve diğer sanat yapıları desteklenmek zorunda olduğu için yapım maliyetleri çok yüksek olmakta, maliyetleri düşürmek için kazı materyallerinin şevlerden aşağıya boşaltılması sonucunda da çok geniş şev alanları tahrip olmaktadır. Yol açma çalışmaları ve yeni yollar, peyzaj bütünlüğünü bozan en etkili unsur olmakta, aynı zamanda doğal vejetasyonu daha küçük alanlara (adalara) bölerek ekosistemin sağlığını bozacak bir başka süreci başlatmaktadır. Bu etkilerin yanı sıra yolların tekniğine uygun yapılmaması, aynı zamanda yeni ve sürekli heyelan sahaları ortaya çıkarmaktadır. Tüm karşı koymalara rağmen yol yapım çalışmaları hızla sürmektedir. Açılan her yeni yol güzergahı mevcut ekosistemi daha küçük parçalara ayırmakta ve turizmin halka yayılmasına biraz daha engel olmaktadır. Oysa sadece Kaçkar Dağları Milli Park içindeki yol uzunluğu 150 km'yi aşmıştır. Yol yoğunluğu ise bu durumda yaklaşık 3 m/ha. olarak ortaya çıkmaktadır ki doğallığı öne çıkmış bir milli park için ciddi bir rakamdır.

Diğer yandan yolların yapılaşmada da büyük etkisi olduğu kabul edilmektedir. Eğer yol bir alt yapı yatırımı ise yapılan yolların ardından üst yapının gelişi kaçınılmaz olmaktadır. Yol yapıldığında ardından yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmakta ve alanın tüm doğallığı kaybolmaktadır (Kurdoğlu, 2001). Yol yapımlarından kaynaklanan çevresel bozulmalar Ayder-Yukarı Kavron arası, Şenyuva Köyü-Sal Yaylası arası, Tirovit Yayla-Palovit Yayla arası, Şenköy-Zilkale arasında çok çarpıcı şekilde görülmektedir. Özellikle Meydan Köyü civarındaki yol yapımı sırasında ortaya çıkan tahribat ve yapılan uzun istinat duvarı aynı zamanda orijinal dere yatağını ve riparian ormanları yok etmiştir. Doğu Karadeniz'de sadece Fırtına Deresinde varlığını sürdürdüğü bilinen su samuru ve diğer suya bağımlı türler için bozulmamış (intact) dere ekosistemleri yaşamsal öneme sahiptir.

3-Sıvı ve Katı Atık Sorunu

Ayder Yaylasının hem milli parkın bir parçası oluşu, hem de kaplıca nedeniyle 50'den fazla otelin bu alanda bulunması, yoğun gününbirlik piknik talebi nedeniyle özellikle hafta sonunda ziyaretçi sayısının 2-3 bin kişiye çıkması, bu alanda büyük bir çöp ve atık su sorunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de kişi başı ortalama belediye atık miktarı, 2008 verilerine göre 1.15 (kg/kişi-gün) olarak hesaplanmıştır (Anonim, 2011). Bu durumda gününbirlik piknikçilerden kaynaklanan çöp miktarı yaklaşık 3.5 tona ulaşmaktadır. Ancak bilgi alınan Çamlıhemşin Belediye yetkilisi yaz sezonunda hergün 10 ton çöp toplandığını belirtmiştir . Bu çöplere yaylalarda ve diğer turizm merkezlerinde oluşan miktarlar dahil değildir. Ne yazık ki bu çöplerin bir bölümü yerinde yakılmakta, gömülme kalanı ise derelere atılmaktadır.

Milli park içindeki yerleşim noktalarında özellikle yaz mevsiminde ortaya çıkan sıvı atıkların bir bölümü ise doğal koşullarda kaybolmakla kalan az bir bölümü ise fosseptik çukurlar yoluyla çözülmektedir. Bazı yaylalarda ve sadece bazı evlerde bulunan fosseptik çukurlar dışında atıkların bertarafına yönelik hiçbir altyapı çalışması yoktur. Bu durumun ana nedeni alanı yöneten kurumun net olarak tanımlanamamış olması ve Ayder'in bağlı olduğu Çamlıhemşin Belediyesi olanaklarının yetersizliğidir. Ancak ortada olan sorun Çamlıhemşin Belediyesi'nin tek başına bu maddi olanaklarla çözebileceğinden çok daha büyük olarak görülmektedir.

B-YÖNETSEL PROBLEMLER

1-Alanın Birden Fazla Yönetim Statüsünün Bulunması

Fırtına Havzası alanı yaklaşık 117 bin Ha büyüklüğündedir ve bir bölümü 1994 yılında Milli Park, milli parkın da içinde olduğu daha büyük bir bölümü ise 1998 yılında SİT alanı olarak ilan edilmiştir. Yine içinde birden fazla farklı derecelerde ve yapıda sit alanı olan Ayder bölümü Çamlıhemşin İlçesine (ve Belediyesine) bağlıdır. Ve burası aynı zamanda Turizm merkezidir. Bu durumda koruma ve kullanıma ait yönetim talepleri arasında çatışmaların çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Şöyle ki; alan üzerinde turizm merkezi ve mücavir alan gibi farklı amaçlı ve gücünü farklı yasalardan alan statüler mevcuttur. Örneğin Ayder Yaylası; milli park ve 1. derece doğal sit gibi koruma öncelikli alan olmasına rağmen, mücavir alan ve turizm merkezi gibi bu amaçlarla zaman zaman çatışabilen başka yönetim statülerine de sahip olan bir alandır. Bu durum alan yönetiminde sürekli bir kaos doğurmaktadır ve yaylanın, ağırlıklı olarak bu nedenle mevcut dört statünün de tanımına uymayan son derece çirkin bir yerleşim yeri haline dönmesi önlenememiştir.

2- Yasadışı Avcılık

Milli Park alanı içinde ve yakın çevresinde en belirgin sorun olarak yasa dışı avcılık görülmektedir. Özellikle kışın yayla ve daha yukarı bölümlerde çengel boynuzlu dağ keçisi ve Yusufeli bölümünde yaban keçisi avcılığı yasalara aykırı olmasına rağmen yaygın olarak yapılmaktadır. Bu türlerin dışında domuz, ayı, karaca ve tilki avı da devam etmektedir. Ayrıca nadir türler olan kafkas horozu gibi kuşların da avlandığı bilinmektedir. Derelerde ve göllerde ise alabalık avcılığı en yaygın yapılan avcılık şekli olarak dikkati çekmektedir. Bu avlar bazen olta ile olmasına rağmen, çok zaman ağlar yardımı ile yapılmaktadır. Kaçak avcılığın denetlenmesinde, personel sayısının yetersiz kalması nedeniyle yasa dışı avcılık ne yazık ki Fırtına Havzasının özellikle yüksek kesimlerinde yıl boyu devam etmektedir. Var olan çevre sorunları yerel halkın katıldığı 2001 yılındaki bir çalışmada net olarak ortaya konmuştur. Örneğin, Kaçkar Dağları Milli Parkındaki en önemli çevresel sorunların başında o tarihlerde gündemde olan HES yapımı gelirken, orman azalması ve manzara bozulması, yol inşaatları, betonlaşma, çöp, kaçak avcılık, yoğun trafik ve gürültü gibi sorunlar öne çıkarılmıştır (Kurdoğlu, 2002). Bu sorunlar başka ülkelerdeki milli parklarda öne çıkarılan sorunlarla bire bir uyumlu olduğu görülmektedir (Chawla, 2005; Rabbany, 2013).

7. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaylalarda geleneksel mimari varlığını yok eden betonlaşma ve benzeri olumsuzluklar 4342 sayılı Mera Kanunu (20. madde) ve 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerinden de destek alınarak ortadan kaldırılmalıdır.

Fırtına Havzası bütününde avcılığa yasaklama getirilmesi gerekmekte ve bu sorunun önlenmesinde yerel avcı eğitimleri yanında MP örgütünün araç-gereç ve personel açısından yeterli düzeye çıkartılması gerekmektedir.

Turizmin geleneksel kültür ve ekonomide yaptığı değişiklik doğrudan gelirleri de etkileyecektir. Korunan alanlarda ya da geleneksel yaşamın sürdürüldüğü doğal alanlarda turizm çok iyi planlanmalı ve yönetilmelidir. Ülkemizde sürekli olarak turizm plan ve stratejileri yapılmasına rağmen yönetim sorunu giderilememektedir. Pek çok konuda planın yönetimin parçası değil tamamı olduğu yanılgısı henüz aşılamamıştır. Yapılan planlar yerel turistik unsurların ve halkın yararına oluşturulmalıdır. Harcanan paranın yerel ekonomide kalması turizm yönetiminin en öncelikli konusudur. Oysa dünya tersi örneklerle doludur.

Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde 100 Dolar harcamanın ancak 5 dolar kadarı gerçekten o ülkeye kalmaktadır (UNEP, 2015).

Kaçkar Dağları Milli Parkında Atık Yönetim Sisteminin olmaması önemli bir eksikliktir. Katı atıkların toplanması ise sadece Ayder ve bazı yaylalarla sınırlı kalmaktadır. Otellerin kanalizasyonları ise doğrudan derelere gitmektedir. Türkiye'deki milli parklarda turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin su kalitesi üzerindeki en önemli olumsuz çevresel etkisi, konaklama tesislerinin kanalizasyon atıklarından kaynaklandığı belirlenmiştir. Yine Türkiye'deki milli parkların florası üzerinde olumsuz etki yaratan en önemli faktörün; çöplerin çevreye atılması olduğu belirtilmiştir (Demir 2002). Kurulacak Ayder Turizm Birliği, ortak arıtma ve katı atık bertaraf sistemini devlet ya da Avrupa Birliği fonları desteğinde hayata geçirmelidir.

Amerika'da milli parklardaki turizmin etkisi üzerine 44 milli park için yapılan bir çalışmada, 24 park su kalitesi problemini, 27'si hava kalitesi problemini, 37'si flora ve fauna problemlerini turizmle ilişkilendirmiştir (Wang ve Miko 1997). Türkiye'deki Milli parkların faunası üzerine en çok etkide bulunan faktörün ise kaçak avlanma olduğu bildirilmiştir (Demir, 2002). Bu problemler Kaçkarlar yöresi ile ciddi bir benzerlik göstermektedir.

Öte yandan yol yapımlarının bu denli yoğun olarak hayata geçirilmesi dikkatle değerlendirilmelidir. Kaçkar Dağlarının bir jeep safari mekanı haline getirilmesi gerçek bir çevresel yıkım olabilir. Kaldı ki bu gibi etkinliklerin yerel ekonomiye sağladığı yarar kesinlikle düşük düzeyli ve de çok tartışmalıdır.

Aslında gözden kaçırılmaması gereken en önemli konu ise turizm bölgelerinin yönetiminde ortaya konan çevresel performanstır. Çevresel açıdan yetersiz uygulamalar ve kaynak korumada özensiz davranışlar, sadece turizmin geleceğini değil korunan alanların ve turizmin ana sermayesini oluşturan doğal ve kültürel kaynakların da bitişi ile sonuçlanmaktadır.

KAYNAKLAR

Anonim,2001. Ecotourism: Facts and Figures, Industry and Environment, July-December.

Anonim, 2011. Türkiye Çevre Durum Raporu, TC Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, Ankara.

Anonim, 2014. TÜRSAB Turizm İstatistikleri. <http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler>

Bann,C.,Clemens,M., 1999. Türkiye’de Orman Kaynaklarının Yönetimi ve Ormandan Faydalanma ile ilgili Dışsallıklarda Alt Sınır (minimum) Değerlerinin Tahmini ve Bu Bilgilerden Yararlanılması Konusunda İlgili Öneriler, Ormancılık Sektör İncelemesi Küresel Örtüşme Programı Çalışması Final Raporu, T.C. Orman Bakanlığı –Dünya Bankası

Bertzky,B., Corrigan, C., Kemsey,J., Kenney,S., Ravilious,C., Besançon,C. ve Burgess,N., 2012. Protected Planet Report 2012: Tracking progress towards global targets for protected areas. IUCN, Gland, Switzerland and UNEP-WCMC, Cambridge, UK

BirdLife International, 1995. Endemic Bird Areas of the World

Campbell,L.M., Gray,N.J., Meletis,Z.A. 2008. Political ecology perspectives on ecotourism to parks and protected areas in Transforming Parks and Protected Areas (Eds. Kevin S. Hanna, Douglas A. Clark and Scott Slocombe) ISBN: 0-203-96190-0, UK.

Chawla, R., 2005. Protected Areas Tourism, Sonali publication, ISBN 81-88836-71-0.

Demir,C., 2002. Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye’deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama, D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi Cilt:17 Sayı:2, Yıl:2002, ss:93-117.

Eagles, P.F.J., 2008.“Governance models for parks, recreation, and tourism” in Transforming Parks and Protected Areas (Eds. Kevin S. Hanna, Douglas A. Clark and Scott Slocombe) ISBN: 0-203-96190-0, UK.

Eken G, Bozdoğan M, İsfendiyaroğlu S, Kılıç D T, Lise Y (Editors) (2006). Turkey’s Key Biodiversity Areas, Doga Derneği, ISBN:978- 975-98901-3-1, Ankara, Turkey.

Fennel, D., 2008. Ecotourism. Third edition, ISBN:0-203-93958-

Kurdoğlu,O., 1996, Doğu Karadeniz’in Doğal Yaşlı Ormanları (Kitapçık)Doğal Hayatı Koruma Derneği Yayınları, ISBN 975-96081-2-2, İstanbul.

Kurdoğlu,O. 2001. Korunan Alanlar ve Ekoturizmin Karadeniz Bölgesi Açısından İrdelenmesi, Orman ve Av, Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, ISSN 1303-040X, Sayı: 2001-4, s:3-12.

KURDOĞLU, O.,2002., Kaçkar Dağları Milli Parkı ve Yakın Çevresinin Doğal Kaynak Yönetimi Açısından İncelenmesi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, XVI+294 sayfa , Trabzon (Yayınlanmamıştır).

Kurdoğlu,O., Kurdoğlu, B.Ç., Eminağaoglu,Ö. 2004. Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması Açısından Kaçkar Dağları Milli Parkı’nın Önemi ve Mevcut Çevresel Tehditler, D.K. Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Ormancılık Araştırma Dergisi, DKOYA Yayın No: 21, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No:231, s: 134-150, Trabzon.

Kurdoğlu, O., ve Yüksek, T., 2006, Kaçkar Dağları Milli Parkı Ve Çevresinin Ekoturizm Yönünden Değerlendirilmesi, 1. Ulusal Rize Sempozyumu, 16-19 Kasım 2006, Bildiriler Kitabı.

Kurdoğlu, O., 2008. Sürdürülebilir Turizm (Ekoturizm) Yönetimi Raporu, WWF – Türkiye Fırtına Vadisinde Entegre Havza Yönetimi Projesi.

Lacy TD, Whitmore M. 2006. Tourism and Recreation. in Managing Protected Areas: A Global Guide. Edited by Michael Lockwood, Graeme L. Worboys, Ashish Kotari. ISBN 1-84407-303-3. Published by Earthscan in the UK and USA.

Olson,D.M. and Dinerstein,1997. The Global 200:Conserving the World's Distinctive Ecoregions,World Wildlife Fund, Washington, USA

Rabbany, M.G., Sharmin Afrin, Airin Rahman, Faijul Islam, Fazlul Hoque, 2013. Environmental Effects of Tourism. American Journal of Environment, Energy and Power Research Vol. 1, No. 7, September 2013, PP: 117-130, ISSN: 2329-860X (Online) Available online at www.ajepr.com

T.C. TURİZM BAKANLIğI, 2002, Turizmde Altın Dönem –Bir Yılın İcraat Raporu- Ankara

TÜRSAB, 2006, Turizm İstatistikleri, WWW.tursab.org.tr. (14.11.2006).

UNEP, 2015. Negative Economic Impacts of Tourism,

<http://www.unep.org/resourceefficiency/Business/SectoralActivities/>

Wang, C.Y., Miko, P.S., 1997. Environmental Impacts of Tourism on U.S. National Parks, Journal of Travel Research March 20, 1997,35: 31-36, doi:10.1177/004728759703500413

WTTC, 2014. World Travel and Tourism Council , 2014 Annual Research: Key Facts Economic Impact 2014.

WWF, IUCN, 1994. Centres of Plant Diversity: A guide and strategy for their conservation. IUCN Publications Unit, Cambridge, UK. Vol. 1.

Zazanashvili N, Sanadiradze G, Bukhnikashvili A 1999. Earth's biologically richest and most endangered terrestrial ecoregions. Caucasus Hotspots, pp. 268-277.

BARTIN'DA 6292 SAYILI KANUN UYGULAMALARI VE 2/B ARAZİLERİNİN SATIŞINDAN ELDE EDİLEN GELİRLER

Gökçe GENÇAY¹

Ersin GENÇAY²

¹Yrd.Doç.Dr. Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Hukuku A.B.D., BARTIN

² Başmühendis, 100.nolu Orman Kadastro Başmühendisliği, BARTIN

Özet

6831 sayılı Orman Kanununun 2'inci maddesine dayanarak yapılan orman sınırları dışına çıkarma işlemlerinin (2/B) miladı 1974 yılına dayanmakta olup bu yıldan günümüze kadar yapılan yasal düzenleme ve değişikliklerle uygulanmaya devam etmektedir. Bu tarihten beri 2/B ile çıkarılan araziler yasal düzenlemeler nedeni ile satılamamaktaydı. Ancak 2009 yılında yürürlüğe giren 5831 sayılı kanun ile bu arazilerde envanter çalışmaları başlatılmış, 2012 yılında yürürlüğe giren 6292 sayılı kanun ile de satışları mümkün kılınmıştır. Bu kanundan beklenen amaç, vatandaşlarla devletimiz arasındaki davalara son verilerek mülkiyet sorunlarının çözülmesi, vatandaşların yıllardır tapusuz kullandıkları taşınmazların tapularına sahip olmaları amaçlanmıştır. Kanunun uygulamaya girmesinden sonra 31/12/2014 tarihi itibarıyla Türkiye genelinde 283.587 ha yüzölçümlü taşınmazın 882.981 hak sahibine satış işlemi gerçekleşmiş olup, bu satışlardan da; yaklaşık iki yıl içinde toplam 2,7 milyar gelir elde edilmiştir. Bu çalışmada öncelikle 6292 sayılı kanun ve ilgili yönetmeliklerce 2/B arazilerinin satışında izlenen yol incelenecek olup daha sonra Bartın il sınırları içinde orman kadastro komisyonlarıncaya yapılan 2/B çalışmaları ortaya koyulacaktır. Bir sonraki bölümde, kanunun yürürlüğe girdiği 2012 yılından günümüze ne kadarlık bir arazinin satışının kimlere hangi miktarla yapıldığı incelenecektir. Neticede yıllardır satışının yapılmayarak kangren sorun şeklinde bekletilen 2/B arazilerinden beklenen gelirlerin gerçekleşme oranları hakkında öncelikle bölgesel daha sonra Türkiye bazında bir fikir ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Orman sınırları dışına çıkarma, 2/B satış, 6292 sayılı kanun, Bartın

THE 6292 LEGISLATION PRACTICE IN BARTIN AND INCOME FROM THE SALE OF 2/B LAND

Abstract

Transactions taken out of forest boundary according to second article of 6831 Forestry Law have been made since 1974, and related article have been amended many times. These lands (2/B) could not be sold due to legal regulations for many years. But with legislation changes in recent years, inventory work was done (with the Law No. 5831) in 2009; and then sales were made from 2012 (with Law No. 6292). Purpose of this law is termination to the cases between citizens and government, solve the property problems and provide title deeds who has right to be owner. After entering law practice in 31/12/2014 the sale transaction took place of immovable property that is 283.587 ha, to the beneficiary in Turkey. Total 2.7 billion revenues from these sales have been obtained about two years. In this study, firstly, Law No. 6292 practices and sales transactions will be examined. Then, 2/B studies made by forest cadaster commissions in Bartın will be considered. In the next section, sales made and beneficiaries since 2012 will be examined. Eventually, about realization rates of revenues expected from 2/B lands that lingering as gangrene for years was tried to put out some ideas both in regional and throughout the country.

Keywords: taken out of forest boundary, 2/B sales, Law no: 6292, Bartın

1. GİRİŞ

Dünya’da ve ülkemizde en önemli doğal kaynaklar arasında görülen ormanların, korunması ve iyileştirilmesi konusu gün geçtikçe önem kazanmakta olup bu konuda ulusal ve uluslararası birçok düzenlemenin yapılmakta olduğu görülmektedir. Ülkemizde, ormanların korunması konusunda en üst düzey hukuk normu olan Anayasada dahi düzenlemeler vardır. TC Anayasa’sının Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi başlıklı 169’uncu maddesinde “Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır” denilerek ormanların korunmasının ve geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Biliniyor ki, normlar hiyerarşisine göre Anayasanın altında yer alan diğer hukuk normları (kanun, tüzük, yönetmelik, tamim, tebliğ vb.) hiçbir zaman bir üst düzey hukuk normuna dolayısıyla hiç biri Anayasaya aykırı olamaz. Diğer bir deyişle, ormanların korunması konusunda anayasanın altında yapılan hiçbir düzenlemenin de bu hükme aykırı olması beklenemez.

Orman alanlarının korunması konusunda birçok kanun, yönetmelik ve tebliğ olmasına rağmen ormanların yeteri ölçüde korunamadığı ve var olan ormanların gün geçtikçe tahrip edilerek azaldığı düşünülmektedir. Mevcut orman alanlarının azalması konusunda yaşanan en büyük sorun da şüphesiz orman sınırları dışına çıkarma işlemleri olarak görülmektedir. Bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmiş alanların orman rejimi dışına çıkartılması işlemleri ilk olarak 1956 yılında 6831 sayılı Orman Kanununun 2’nci maddesi ile ormancılık mevzuatına girmiştir.

Orman sınırları dışına çıkarma işlemleri konusundaki bu düzenlemeler, 1956 yılından beri birçok kez değişikliğe uğramış olsa da her zaman orman kanununda yer almıştır. Ancak yakın zamana kadar, çıkarılan bu yerlerin nasıl değerlendirileceği konusu henüz netleştirilememiş ve kanunlaşmamış bir durum olarak çözümlenmeyi beklemekteydi. Nihayetinde konu ile ilgili 19 Nisan 2012 tarihinde kabul edilen ve 26 Nisan 2012 tarihli 28275 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6292 sayılı “Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun” çıkarılarak bu yerlerin değerlendirilmesi konusunu düzenlemiştir.

Bugüne kadar yapılan kadastro çalışmaları sonucunda; tarla, bağ, narenciye, zeytinlik, seracılık ve hayvancılık faaliyetleri ile toplu yerleşim yerleri ve sanayi alanları gibi amaçlarla kullanılan toplam 410.000 hektar alan orman sınırları dışına çıkarıldığı istatistiksel verilerde bulunmaktadır (MEGM, 2012).

Bu çalışmada da yürürlüğe giren bu yeni kanunun getirdiği yenilikler ve Bartın ilinde uygulanması değerlendirilecek, ardından 6292 sayılı Kanunun öngördüğü satış miktarları hakkında bilgiler verilecektir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. 6292 sayılı Kanunun Getirdikleri

Orman sınırları dışına çıkarma ile ilgili ilk yasal düzenleme 1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanununun 2’inci maddesinde yer almıştır fakat 1974 yılına kadar hiçbir uygulamasına rastlanmamıştır. Orman sınırlarının daraltılması ile orman oranının azalmasına neden olan 2’inci madde uygulamaları 1973 yılında Anayasa’da yapılan değişiklikler ile Orman Kanununa da yansıtılmış, o yıldan günümüze kadar yapılan kanun değişiklikleri ile büyüyen bir çığ halini almıştır (Velioğlu, 2008).

Her ne kadar 6292 sayılı Kanunun Anayasaya aykırı olduğu düşünülmüş ve savunulmuş (Yıldırım ve Ayanoğlu, 2014, Çağlar, 2015, TOD, 2015) olsa da kanun hâlihazırda yürürlüktedir ve orman sınırları dışına çıkarılan alanların satışı 2013 yılı itibarıyla başlamıştır.

Orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin değerlendirilmesi konusunda ise yapılan en detaylı düzenleme 2924 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanundur. Ancak, bu Kanunun orman dışına çıkartılan yerlerin değerlendirilmesine ilişkin bazı maddeleri Anayasa Mahkemesinin değişik tarihlerde verdiği kararlar ile iptal edilmiş, bazı maddeleri ise çeşitli kanunlar ile yürürlükten kaldırılmış, yürürlükteki maddeleri ise Anayasamızın 170 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan hususlara ilişkin düzenlemeleri karşısında uygulanamaz hale gelmiştir. 2924 sayılı kanun son olarak 2012 yılında yürürlüğe giren 6292 sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılmış, bu yeni kanun ile orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin nasıl değerlendirileceği konusunda yeniden düzenlemeler yapılmıştır.

İlgili kanunun amacı; 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 2'nci maddesi gereği hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin değerlendirilmesi, yeni orman alanlarının oluşturulması, nakline karar verilen Devlet ormanları içinde veya bitişiğinde bulunan köyler halkının yerleştirilmesi ve orman köylülerinin kalkındırılmasının desteklenmesi ile Hazineye ait tarım arazilerinin satışına ilişkin usul ve esaslarının belirlenmesi olarak düzenlenmiştir.

Kanunda belirtilen değerlendirilmeye alınacak 2/B alanları üzerinde hak sahibi olan kişiler, 6292 sayılı kanunun yürürlük tarihinden önce düzenlenen güncelleme listelerine veya kadastro tutanaklarına ya da kesinleşmiş mahkeme kararlarına göre adı tapu kütüklerine yazılmış olan kişilerden bu taşınmazları satın almak için süresi içinde idareye başvuran ve başvuruları kabul edilen kişilerdir. Bu kişiler 6292 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde idareye başvurarak bu taşınmazı bedeli karşılığında kendisine satılmasını isteyebileceklerdir.

Güncelleme listeleri ve muhtesadın belirlenmesi bilindiği üzere 5831 sayılı kanuna göre 2009 yılında yapılmaya başlanmıştır. Ancak bu kısa sürede ülkedeki tüm 2/B taşınmazlarının envanter çalışması yapılamadığı için 6292 sayılı kanun yürürlüğe girdiğinde hala hiç çalışma yapılmamış 2/B alanları da bulunmaktadır. 6292 sayılı kanunda bu konuda şöyle bir düzenleme yapmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra, 2/B alanlarında bulunan taşınmazlar hakkında yapılacak bir envanter çalışması sonrasında belirlenen hak sahibi kişiler, bu yerleri güncelleme listelerinin tescil edildiği veya kadastro tutanaklarının kesinleştiği tarihten itibaren 8 ay içinde idareye başvurarak, bu taşınmazı bedeli karşılığında kendisine satılmasını isteyebilecektir. Kanunda belirtilen bu sürelerin iki katına çıkarılması konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki de verilmiştir. Dolayısıyla envanter işlemleri daha önceden tamamlananlar için 1 yıl, henüz başlamamış olanları için ilan edildikleri tarihten itibaren 16 aylık bir süre verilmesi gibi yeni bir durum ortaya çıkabilecektir.

Bu yerlerin hak sahiplerine satış işlemleri için idarece, başvuru süresinin bittiği tarihten itibaren en geç 6 ay içinde sonuçlandırılması gerekmektedir. Bununla birlikte kanunda belirtilen zamanında başvurularını yapan hak sahiplerine doğrudan satılacak olan taşınmazların satış bedeli rayiç bedelin %70'i olarak belirlenmiştir (daha sonradan bu oran bazı şartlarla düşürülmüştür). Bu satış bedelleri kanunda belirlenen şekilde taksitle veya peşin olarak ödenebilir. Ancak, tebliğ edilen satış bedeline itiraz edilemeyeceği, dava açılmayacağı da yine aynı kanunda belirtilmiştir. Hak sahipleri başvurularını yapıp satış bedellerini ödeme şeklini seçtikten sonra, peşin satışlarda satış bedelinin tamamını, taksitli satışlarda ise peşinatı veya taksitleri zamanında ödeyememesi halinde, hak sahibinin doğrudan satın alma hakkının düşmesine neden olur.* Hak sahibi bulunmayan taşınmazların ise tapu kütüklerinde yer alan

* Taksitlerin ödenmesi konusunda kanun hak sahiplerine bir istisna durum getirmiştir. Bu düzenlemeye göre; taksit süresinin sonuna kadar ödenmek kaydıyla taksitlerden ikisinin vadesinde ödenmemesi yükümlülüklerin

2/B, kullanıcı ve muhdesat belirtmeleri silinir ve bu taşınmazlar Maliye Bakanlığınca satış dâhil genel hükümlere göre değerlendirilir. Diğer bir deyişle bu yerler artık 2/B arazisi olarak değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Kanunda dikkat çeken önemli bir husus da, tapuda kişiler adına kayıtlı olan arazilerin daha sonradan orman sınırları dışına çıkarılarak, tapuya 2/A veya 2/B şerhi ile hazine adına belirtmesi yapılan yerlerin eski tapu sahiplerine geri verilmesi üzerine yapılan düzenlemedir. Bu yerler için herhangi bedel alınmaksızın 2/A veya 2/B şerhlerinin silinmesi ve tapuların eski sahiplerine geri verilmesi de aynı maddede düzenlenmiştir. Bu nitelikteki taşınmazlar hakkında artık dava açılmaz, açılan davalardan da vazgeçilir. Eğer daha önceden bir dava açılmışsa ve dava tapu iptaline yönelik bir karar ile sonuçlanmış ancak karar tapuda infaz edilmemiş ise de aynı şekilde işlem yapılması uygun görülmüştür. Ancak eğer bu tür kararlar sonucunda tapuda hazine adına tescil edilen taşınmazlar hakkında kanun eski tapu sahiplerine 2 senelik bir süre tanımıştır. Eğer ilgili kişiler bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 2 yıl içinde idareye başvururlarsa, bu yerler bedelsiz olarak eski tapu sahiplerine veya mirasçılarına verilecektir. Bu hükümler ayrıca, özel kanunları gereğince devlet tarafından kişilere satılmış, dağıtılmış, trampa edilmiş yerler içinde geçerli kılınmıştır.

Bu uygulamaya benzer bir düzenlemenin daha önce 1744 sayılı kanun ile 1973 yılında bir kez daha yapılmış olduğu bilinmektedir. 1744 sayılı Kanun'un 2'inci maddesinin B fıkrasının son cümlesi şöyledir: "Bu düzeltme sonucu orman sınırları dışına çıkarılacak yer, sınırlaması itirazsız kesinleşmiş tapulu arazi ise mülkiyeti tapu sahiplerine intikal eder." Ancak burada yerin sınırlarının itirazsız kesinleşmiş olması şartı koyulmuştur.

Yeni kanun uygulamasına göre önceden tapusu olan 2/B alanlarını sahipleri talep ederse, daha önceden dava açılıp açılmamış olmasına bakılmaksızın bedelsiz olarak geri verileceği düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenleme kişilerin devlete ve devletin verdiği tapuya güveni de sağlamış olacaktır. Aksi halde kişilerin mülkiyet haklarının en temel tespitine yarayan tapuya güven ilkesi zedelenecek ve kişilerin mülkiyet hakları ellerinden alınacaktır. Hatta eğer bu yerlerin fiili durumda başka bir kullanıcısı varsa ve envanter tespiti sırasında hak sahibi olarak fiili kullananın ismi yazılmış olsa bile gerçek tapu sahiplerinin hak kayıpları yaşamaları için kanun kayıt maliklerinin hak kaybına uğramaması için kullanıcılar tüm şartları sağlasa bile doğrudan satış hakkını vermemiştir. Eğer belirtilen 2 yıllık süre içinde tapu sahipleri herhangi bir başvuruda bulunmaz ise ilgililerin hakları bu süre sonunda sona erer ve bu kişiler idareden başkaca bir talepte bulunamazlar.

Bu uygulama henüz orman sınırları dışına çıkarılmamış ancak çıkarılacak olan ve bu sebeple tapu kütüklerine 2/B belirtmesi konulması gereken taşınmazlar hakkında da uygulanacaktır. İlgili kanuna göre bu taşınmazlar için tapu kütüklerine 2/B belirtmesi konulmaz ve bu yerler için dava açılmaz denilerek henüz uygulama yapılmamış yerlerdeki tapu sahiplerinin de mülkiyet haklarının koruma altına almış olduğu görülmektedir.

Eğer ilgililerine iade edilmesi gereken taşınmazlardan orman olduğu iddiasıyla OGM'ce açılan davalar sonucunda orman niteliği ile hazine adına tescil edilen ve fiilen orman niteliğinde olan yerlerden ise bu yerler iade edilmeyecektir. Ancak bu gibi yerler için kanun idarece belirlenen ve ilgililerince itiraz ve dava konusu edilmeksizin kabul edilen rayiç bedelleri ödenebilir veya bu bedellere uygun taşınmazlar verilebileceğini düzenlemiştir.

Öncesi tapulu olan bu tür taşınmazlar hakkında kanunun yapmış olduğu düzenleme eski tapu sahipleri için oldukça önemlidir. Çünkü daha önceki yıllarda halk ile yapılan görüşmelerde, halkın en çok tapulu arazilerinin ellerinden gitmesine, devlete ve devletin

verdiği tapuya güvenlerinin azaldığı üzerinde durdukları, dedelerinden kalma yerleri kaybettikleri için yaşadıkları üzüntü ve sıkıntıları dile getirmişlerdir. 6292 sayılı kanun, her ne kadar orman alanlarının (diğer bir deyişle öncesi orman alanı olup da sonradan orman sınırları dışına çıkarılmış yerleri eski sahiplerine verdiği için) azalmasına neden olmuş olsa da, kişilerin geçmişten gelen mülkiyet hakkını koruma güdüsüyle hazırlandığı söylenebilir ve eski tapu sahipleri açısından olumlu bir kanun olarak değerlendirilebilir.

3. BULGULAR

3.1. Bartın'da Yapılan 2/B Çalışmaları

Bartın Orman İşletmesinin bağlı olduğu Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü, Zonguldak, Bartın ve Karabük illerini kapsamaktadır. Çalışma alanı olarak Bartın seçildiği için, veriler sadece Bartın Orman İşletme Müdürlüğünden alınmıştır.

Bartın Orman İşletmesinde 2009 yılı öncesi yapılan çalışmaların orman kadastro ve 2/B uygulaması, 2009 yılı sonrası çalışmaların ise aplikasyon, mahkeme kararları uygulaması ve 2/B uygulaması şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Bartın ilinde orman kadastro ve 2/B uygulamaları gibi arazi kadastrounun da diğer illere ve bölgelere göre geri kalmış olduğu söylenebilir. Bartın ilinin çok büyük bir kısmı 2005 yılında yürürlüğe girerek 3402 sayılı Kadastro Kanununun 4'üncü maddesinde değişiklik yapan 5304 sayılı kanun ile orman ve arazi kadastrounu bir arada yürütmeyi mümkün kılan, ayrıca tüm bu çalışmaları ihale yolu ile özel sektör destekli olarak yürüten uygulamaya konu olmuştur. Bartın ilinde 200'ün üzerinde kadastral birimde arazi kadastro ve orman sınırlandırması işlerinin 2007-2008 yılları arasında yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Orman sınırlandırılması işlemlerinin bitirildiği 2008 yılından sonraki dönemde de, oluşan 2/B uygulaması ihtiyaçlarına yönelik olarak 2/B çalışmaları hız kazanmış olduğu görülmektedir.

Uygulama yönünden incelendiğinde ise, 2009 yılı öncesi çalışmalarda orman kadastro ve 2/B uygulaması aynı çalışma içinde ve aynı komisyon marifetiyle yürütüldüğünden 2/B tespiti daha az yoğunlukta gerçekleşmiştir. Ancak yukarıda belirtilen 3402 sayılı kadastro kanununun 5304 sayılı kanun ile değişik 4'üncü madde uygulamaları ile ve ihaleli olarak iki yıl içinde 200'ün üzerinde birimde yürütülen arazi kadastro ve orman kadastro çalışmalarında orman sınırlarını tespit eden komisyonda orman kadastrounda tecrübeli olmayan orman mühendislerinin görevlendirilmesi, şeflik bazında yürütülen çalışmalara rutin diğer işlerinin yanında şeflerin kişisel görevlendirme ile bu işlerden sorumlu tutulmaları, kısa sürede çok miktarda birimde çalışılması ve bölgede yaşanan büyük şehre göçün etkisi ve eski tarım alanlarının kullanılmaması ile ormanlaşması gibi sebeplerden dolayı yapılan çalışmaların 2009 öncesi orman kadastro komisyonlarının yürüttüğü çalışmalar ile aynı hassasiyet ve doğrulukta olmadığı açıktır.

5304 sayılı kanun uygulaması ile bu hızlı ve iş yükü ağır çalışma sonucu çalışma yapılan birimlerde çalışmaların amenajman planları ile karşılaştırılması sonucunda normalden çok daha fazla alanın orman sınırları içerisinde bırakılmış olduğu aşikârdır. Bunun sonucu olarak 2009 sonrası yapılan 2/B uygulamalarında 2/B tespitleri çok daha büyük yoğunlukta olmuştur. 1987 yılından günümüze Bartın ilinde yapılan 2/B çalışmaları incelendiğinde en fazla 2/B arazisinin tespit edildiği yerler, 19.11.2013 tarihinde Bartın(Merkez-Kozcağz/Bakraçboz da 3302 sayılı Kanun kapsamında 2/B yönetmeliği ile 83,5511 ha alan çıkarılmış olmasıdır. Ayrıca Ulus İlçesine bağlı Abdipaşa Beldesinde 2001 yılında 3402 sayılı kanun uyarınca resen yapılan arazi kadastro sonucu açılan mahkemeler neticesinde orman olarak kesinleşen 691 adet mahkeme kararının uygulanması ve 2/B yönünden incelenmesi sonucu Abdipaşa Beldesine bağlı 4 mahallede toplam 134,8842 ha alan 2/B ile orman sınırları dışına çıkarılmış olması Bartın ili için en büyük 2/B çalışmasının yapıldığı köy olarak tespit

edilmiştir. Nihayetinde bu tarihler arasında Bartın işletmesinde 2/B ile çıkarılmış toplam alanın 897,9306 ha olduğu da tespit edilmiştir.

3.2. 6292 sayılı Kanun Uygulamaları

Orman sınırları dışına çıkarılan arazilerin değerlendirilmesini düzenleyen 6292 sayılı Kanun uygulamaları ve vatandaşların bu yerleri almaları konusunda nasıl davranacaklarını konusunda Milli Emlak Genel Müdürlüğü bir broşür bastırmıştır. Bu broşüre göre (MEGM, 2012);

2/B taşınmazlarının kullanıcılarına sağlanan avantajlar,

Kullanıcıların Kanunda belirtilen yükümlülükleri yerine getirmemesi durumunda karşılaşılabilecek yaptırımlar,

Başvuru, satış ve iade işlemleri süreci,

Gecekondu ve kentsel dönüşüm projelerinde kalan 2/B alanlarının durumu ile ilgili yol gösterici ve bilgilendirici çeşitli açıklamaları yapılmıştır.

Buna göre, taşınmazları 31/12/2011 tarihinden önce kullandıkları güncelleme listeleri ve kadastro tutanakları ile kesinleşmiş mahkeme kararlarına göre belirlenen kişiler ile bunların mirasçıları ve akdi halefleri doğrudan satış hakkından yararlanabilecektir. Doğrudan satın alma başvuru bedeli belediye ve mücavir alan sınırları içinde 2000 TL iken, belediye ve mücavir alan sınırları dışında 1000 TL olarak belirlenmiştir. Ancak bu başvuru bedelleri daha sonradan kaldırılmış şuan herhangi bir başvuru bedeli ödenmemektedir.

Hak sahiplerine doğrudan satılacak olan taşınmazların satış bedeli; dört yüz m²'ye kadar olan kısmı için rayiç bedelin %50'si, fazlası için rayiç bedelin %70'i üzerinden hesaplanmaktadır. Bedelin peşin ödenmesi halinde ise ayrıca %20, yarısının peşin ödenmesi halinde %10 indirim uygulanacaktır.

6292 sayılı Kanunun 6'ncı maddesinin dördüncü fıkrası 30/01/2013 tarihinde 6412 sayılı Kanun ile değiştirilmiş ve yapılan düzenlemeye göre belirlenecek satış bedeli dört yüz m²'ye kadar olan yerler için %70'ten %50'ye düşürülmüştür. Özellikle meskun alanlarda ve kırsal kesimlerde bulunan 2/B taşınmazlarının dört yüz metre kareye kadar kısmı veya bir tane ve daha küçük ise bu taşınmazın üzerinde sadece oturabilecek bir evi, müstemilâtı, işyeri ya da geçimini sağlayabilecek bir bahçesi olan dar gelirli ve alım gücü olmayan vatandaşların ödemede zorlanabilecekleri değerlendirilmiş, hak sahibi olan dar gelirli ve alım gücü olmayan vatandaşlara satılacak taşınmazların en fazla dört yüz metre kareye kadar olan kısmının veya daha küçük olan taşınmazlarının satış bedelinin rayiç bedelin yüzde ellisi, fazlası için ise yüzde yetmiş üzerinden hesaplanmak ve ayrıca, bu uygulamanın da hak sahiplerinin satın alacakları bir taşınmazıyla sınırlı tutmak suretiyle hakkaniyete daha uygun düzenleme yapılması amaçlanmıştır.

2012 yılında yürürlüğe giren 6292 sayılı kanunun uygulanması ile 2/B'ye ayrılan ve satışları yapılan yerlerin sayıları ve miktarları Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün (MEGM) her yıl yayınladığı Faaliyet Raporunda tablolar halinde verilmektedir. 2012, 2013 ve 2014 yıllarına ait değerler incelendiğinde 2012'de 55, 2013'te 58 ve 2014'te 62 ilde 6292 sayılı Kanun uygulamalarının ve 2/B satışlarının yapıldığı görülmüştür. Türkiye geneli ve Bartın iline ait veriler Tablo 1'de aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Bartın ve Türkiye genelinde 2/B satışları

Yıllar	Teslim Edilen 2/B		Yüzölçümü		Kullanıcı sayısı		Başvuran		Satış Yapılan Kişi		Taşınmaz sayısı		Yüzölçümü	
	(adet)	%	(ha)	%	(adet)	%	(adet)	%	(adet)	%	(adet)	%	(ha)	%
2012	Bartın	792	0,18	368	0,17	1.749	0,33	15	0,01					
	Türkiye	442.567		219.502		525.339		101.193						
2013	Bartın	840	0,15	333	0,13	3.700	0,45	850	0,14	609	0,16	458	0,15	186
	Türkiye	559.418		255.446		814.508		620.338		374.153		301.842		125.779
2014	Bartın	1.126	0,12	3986	1,35	4.317	0,50	1.867	0,26	1.218	0,24	700	0,18	251
	Türkiye	629.462		295.944		866.576		714.831		508.828		384.833		157.808

*Satış işlemlerine 2013 yılından itibaren başlanıldığı için 2012 yılına ait "satış yapılan kişi", "taşınmaz sayısı" ve "yüzölçümü" miktarları bulunmamaktadır.

Tablodan görüldüğü üzere 3 yılda Bartın'da yapılan 2/B satışı Türkiye geneline bakıldığında oldukça düşük bir orandadır. Bartın'da toplam 2758 adet 4687 ha. lık 2/B taşınmazın tespitinin yapılarak teslim edilmiş olduğu, bunun da 1158 adedinin 437 ha. lık 2/B taşınmazının satıldığı görülmüştür. Yıllar itibarıyla bakıldığında ise hem Türkiye geneli hem de Bartın için gittikçe artan bir oran olduğu söylenebilir.

Tüm Türkiye geneline bakıldığında beklenen satış oranlarının gerçekleşmediği söylenebilir. Çünkü üç sene içinde toplam 770.892 ha. lık alan 2/B arazisi olarak teslim edilmişken, üç senenin sonunda satışı yapılan 2/B arazilerinin yüzölçümünün 287.587 ha. olduğu görülmektedir. Bunda vatandaşların ödeme gücü nedeniyle başvuramaması, zamanında 2/B arazisi olarak kullanırken son yıllarda kentlere göç sebebi ile bu yerleri boş bırakarak sahiplenilmemesi neden olabilmektedir. Sahiplenilmeyen bu yerler için ise kanunda düzenleme yapılmıştır.

6292 sayılı Kanununun 11'inci maddesi gereği, hak sahibi bulunmayan taşınmazlar ile ilgilileri tarafından süresi içerisinde başvuruda bulunulmaması veya başvuruda bulunulmasına rağmen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi ya da gerekli şartları sağlayamaması sebebiyle haklarında işlem yapılamayan taşınmazların tapu kütüklerinde yer alan 2/B, kullanıcı ve muhdesat belirtmeleri Maliye Bakanlığının talebi üzerine tapu idaresince terkin edilir. Bu taşınmazlar Maliye Bakanlığınca genel hükümlere göre değerlendirilir ve kamu hizmetlerinde kullanılanlar, kamu idarelerinin ihtiyaçları için gerekli olanlar ve özel kanunları gereğince ilgili idarelere tahsisi gerekenler Maliye Bakanlığınca tahsis edilir.

Elde edilen gelirlere bakılacak olursa yine MEGM'nün faaliyet raporlarına göre aşağıdaki oranlar çıkarılmıştır.

Tablo 2: Türkiye Genelinde 2/B Satışlarından Elde Edilen Gelirler			
Yıllar	Hedef	Yılsonu gerçekleşen	Gerçekleşme Oranı
2013 yılı	4.838.345.252	1.432.980.000	29,62%
Açıklama	Satış bedeli hesaplamalarına ilişkin %50 indirim yapılması ve taksitli ödemelerin cazip hale gelmesi sonucunda hedefe ulaşılamamıştır.		
2014 yılı	790.776.000	1.339.700.000	169,42%
Açıklama	Başvuru ve ödeme yapmamış olanlara ek süre verilmiş olması sebebiyle hedeflenen gelir aşılmıştır.		

2012 yılında çalışmalara başlanılmış ancak vatandaşlara satışlar 2013 yılının ocak ayı sonunda başlamıştır. Bu nedenle satış rakamları sadece 2013 ve 2014 yıllarına ait bulunmaktadır. Rakamlara bakıldığında ilk sene hedeflenen miktarın oldukça yüksek olduğu diğer bir deyişle 2013 yılında 2/B arazilerinin satışından elde edilecek maksimum gelirin yaklaşık 4.8 milyar olduğu görülmektedir. Ancak yıl sonu gerçekleşen miktar yaklaşık 1.4 milyar olup gerçekleşme oranı %29,6 olarak tespit edilmiştir. Hedefe ulaşılamamış ve bunun

sebebi olarak, satış bedeli hesaplamalarına ilişkin olarak 6444 sayılı Kanun ile tarım arazisi vasfındaki 2/B taşınmazlarında %50, diğer 2/B taşınmazlarında 6412 sayılı Kanun ile bir hak sahibinin bir defa kullanabilmesi şartıyla 400 m²'ye kadar olan kısmında %50 indirim yapılması şartları getirilmesi ve taksitli ödemelerin de cazip hale gelmesi sonucunda hedefe ulaşamadığı tespit edilmiştir (MEGM, 2014).

2014 yılında ise hedeflenen değerler daha düşük tutulmuştur. Yaklaşık 790 milyon gibi bir rakam hedeflenmişken 2014 yılının sonunda Türkiye genelinde 1.3 milyar liralık bir 2/B gelirin elde edildiği tespit edilmiştir. Hedefin %169'un üstüne çıkmasının sebebi olarak ise; 6527 sayılı Kanunun geçişi 2'inci maddesi gereğince kanunun yürürlük tarihi itibarıyla başvuru ve ödeme yapmamış olanlara 6 ay ek süre verilmiş olması sebebiyle hedeflenen gelirin aşıldığı görülmüştür (MEGM, 2015).

6292 sayılı Kanuna göre, bu kanunun yürürlüğe girdiği 26/04/2012 tarihinden önce güncelleme ve kullanım kadastraları kesinleşmiş taşınmazlarda Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde başvurulması belirlenmişti. Ancak bu süre 26/02/2014 tarihli 6527 sayılı Kanunla değiştirilmiş, 6292 sayılı Kanuna Geçici 2'nci madde eklenerek 6 ay süre uzatılarak ek başvuru süresi 1 Eylül 2014 yılında sona ermiştir.

Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra güncelleme ve kullanım kadastraları kesinleşen taşınmazlarda ise, güncelleme listelerinin tescil edildiği veya kadastro tutanaklarının kesinleştiği tarihten itibaren 8 ay başvuru süresi verilmiştir. 10/01/2013 tarihli ve 28524 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 28/12/2012 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra kesinleşen/kesinleşecek güncelleme ve kadastro çalışmaları sonucunda belirlenen kullanıcıların başvuru süreleri de iki ay ilave süre verilerek 10 ay olacak şekilde uzatılmıştır. Buna göre; 3402 sayılı Kadastro Kanununun Ek 4 üncü maddesi gereğince güncelleme veya kullanım kadastrası çalışmaları halen devam etmesi nedeniyle 2/B taşınmazlarının satış işlemleri de devam etmektedir.

Dolayısıyla her ne kadar kanun son süreyi vermiş olsa da henüz 2/B çalışması yapılmamış alanlar olduğu, bu yerler içinde satışların yapılacağı ve gelirlerin elde edileceği ortadadır. Bartın'da 6292 sayılı Kanun gereği satışı yapılması için 2/B ile orman sınırları dışına çıkarılan alan miktarı yıllar itibarı ile düşecektir.

4.SONUÇLAR

Orman sınırları dışına çıkarılan alanlar yıllarca vatandaşların zilyetliğinde bulunurken, artık bu alanlarda ormana geri dönüşümün çok zor olduğu bilinmektedir. Bu alanlarda imar planlarının yapılamaması nedeni ile düzenli ve planlı bir kentleşme gerçekleşmemiş, çarpık kentleşmeler meydana gelmiş, bu yerlerden vergi alınamamış ve Devletle vatandaş arasında sürekli bir anlaşmazlık, uyuşmazlık ve uzun yıllar süren mahkemeler yer almıştır.

Yıllar süren bu uyuşmazlık ve kangren olmuş 2/B sorununu çözmek adına 2009 yılında envanter çalışmaları başlanmış, 2012 yılından itibaren ise bu alanların vatandaşları rayiç bedelleri üzerinden satışları başlamıştır.

Bartın'da yaklaşık 230 kadastral birimde (köy+mahalle) daha 2/B çalışması yapılacaktır. Yaklaşık 150 kadastral birimde 5304 sayılı kanun ile orman kadastrası yapılmış ancak 2/B çalışması yapılmamış yerler vardır. 83 kadastral birimde de 6495 sayılı Kanun ile 3402 sayılı kanuna eklenen Ek 5'inci maddeye göre; 766 ile tapulaması yapılmış ancak orman kadastrası hiç yapılmamış yerler için önce orman kadastrası ardından da 2/B çalışmaları yapılacaktır.

Mevcut çalışma gücü 2 komisyon ile senede ortalama 15-20 birim olup minimum 15-20 sene içinde Bartın ilinde orman kadastrası ve 2/B çalışmalarının tamamlanabileceği

öngörülmektedir. Ancak OGM'nün orman kadastrosu çalışmalarının yoğun olduğu yerleri odak noktası seçip Türkiye'deki diğer atıl komisyonları bu yerlere görevlendirmesi gibi bir projesi bulunmaktadır. Eğer Bartın'a da daha fazla orman kadastro komisyonu görevlendirilirse çalışmaların daha erken biteceği düşünülmektedir.

2013 yılından itibaren düzenli bir şekilde 2/B çalışması yapmaya başlayan 100'nolu komisyonun Bartın Orman İşletmesindeki kuruluş tarihi 2012 yılıdır. Bu nedenle bu tarihten sonra yapılan çalışmaların daha hızlı ve sistematik olduğu söylenebilir. Ayrıca 2015 yılının temmuz ayı itibarıyla 196'nolu Orman Kadastro Komisyonu da kuruluşunu tamamlayarak Bartın ilinde çalışmalarına başlayacağı bilinmektedir.

Türkiye geneline bakıldığında, 2/B çalışmalarından elde edilen gelirlerin iki yıl içinde toplam 2.7 milyar lira olduğu görülmektedir. Ancak, kadastro çalışmaları sonucunda orman sınırları dışına çıkarılan ve hazineye teslim edilen 2/B taşınmazlarının yüzölçümü 770.892 ha iken 2014 yıl sonu itibarıyla satışı yapılan 2/B taşınmazlarının yüzölçümü sadece 283.587 ha dır. Diğer bir deyişle orman sınırları dışına çıkarılan yerlerden elde edilen gelirler mevcut arazinin sadece %36,79'undan elde edilmiştir. İllere göre rayiç bedeller ve satılan veya satılmayan alanlar değişiklik göstermekle birlikte Bartın'da rayiç bedeller en düşük ücra, çorak yerlerde 1-2 tl (m² birim fiyatı) iken en yüksek denize yakın ve arsa olma ihtimali yüksek yerlerde 20.000 tl ye (m² birim fiyatı) kadar çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Çağlar, Y., 2015. 2B tamam, sırada daha yıkıcı 2A var (Erişim Tarihi: Mayıs, 2015).

<http://haber.sol.org.tr/ekonomi/2b-tamam-sirada-daha-yikici-2a-var-haberi-54376>

MEGM, 2012. 2/B Başvuru Kılavuzu, Maliye Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Proje Daire Başkanlığı, Yayın no: B-2012/1, Ankara.

MEGM, 2013. 2012 yılı Faaliyet Raporu.

MEGM, 2014. 2013 yılı Faaliyet Raporu.

MEGM, 2015. 2014 yılı Faaliyet Raporu.

TOD, 2015. 6292 Sayılı Yasanın Uygulamalarından Ormancılık ve Orman Köylüsü Yararına! Bakalım Ne Çıkacak? (Erişim Tarihi: Mayıs, 2015).
http://ormancilardernegi.org/Icerik_Detay.asp?Icerik=1251

Velioğlu, N., 2008. Orman Sınırları Dışına Çıkarma İşleminin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi, *İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, Seri B, 58 (2), 53-80.

Yıldırım, H. D. ve Ayanoğlu, S., 2014. 6292 Sayılı Yasa Hakkında Düşünceler, *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University* 2014, 64(1): 1-11.

ORMAN ALANLARINA 2/B UYGULANMASI SONUCUNDA OLUŞAN HUKUKİ BOYUTLAR (ANTALYA İLİ VAKA ANALİZİ)

Ufuk COŞGUN

Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Politikası Anabilim Dalı

Özet

Ormanlar ve Ormancılığımız üzerindeki en önemli konulardan birisini de ormancılık politikasına yönelik olan ormanla ilgili yasal düzenlemeler oluşturmaktadır. Cumhuriyetimizin başlangıcından buyana ormancılık yasalarında çok sayıda değişiklikler yapılmıştır. Değişiklikler süreci 1920-1937 yılları arasında 39 sayılı “Baltalık Kanunu” ile başlamıştır. 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı “orman kanunu” günümüze dek çok sayıda değişikliğe uğramıştır. 1939 yılındaki 3573 sayılı “Zeytinliğin Aşılması ve Yabanilerin Aşılattırılması” hakkında kanun, 1950 yılındaki 5653 sayılı yasa ve 4785 sayılı yasa, 1956 yılında çıkarılan ve halen yürürlükte olan 6831 sayılı yasa ve bu yasa üzerinde yapılan çok sayıdaki değişiklikler (1744, 2896, 3302, 3373, 3402, 4999 vb gibi sayılı yasal düzenlemeler) orman alanlarının sınırlandırılması ve kullanımlarına yönelik düzenlemeleri içermiştir. Orman alanlarının sınırlarının belirlenmesi, orman sayılan veya sayılmayan alanların belirlenmesi ve bu alanların değerlendirilmesi süreçleri oldukça uzun bir süredir ormancılık ve ülke kamuoyunu yakından ilgilendirmiştir. Bu çalışmada orman alanlarında gerçekleştirilen 2/b uygulamalarının satışı sonrası ortaya çıkan ve hukuki boyut kazanan uygulamalar örnek olaylar şeklinde ormanların lehinde ve aleyhindeki örneklerle vaka analizleri yoluyla Antalya ili ormanları özelinde tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 2/b arazileri, orman alanlarının amaç dışı kullanımı

LEGAL ASPECTS ARISING AS A RESULT OF 2/B APPLICATIONS ON FOREST LAND (A CASE STUDY FOR THE PROVINCE OF ANTALYA)

Abstract

One of the most important issues concerning forests and forestry in Turkey is the legal regulations concerning forestry policies. Since the first years of the establishment of the Turkish Republic, there have been many changes in forestry legislation. The process of changes began between the years 1920-1937, with the “Marsh Law” No. 39. Law No. 3116 for Forests enforced in 1937 has been amended several times. The 1939 dated Law No. 3573 on the “Grafting of Olive Groves and Wildlings”, Law No. 5653 and Law No. 4785 of 1950 and Law No. 6831 of 1956, which is still in force today following many amendments (such as regulations 1744, 2896, 3302, 3373, 3402, 4999) all include legislation which limits and regulates the use of forest land. Determining the boundaries of forest land, identification of areas to be considered forest areas and which are not and making use of this land has been of interest to forestry and the public for a long time. In this study, case studies for and against of cases arising as a result of the practice of sale of forest land as 2/b land and its legal aspects are discussed in light of the example of the province of Antalya.

Keywords: land categorised as 2/b, misuse of forest land

1.GİRİŞ

Ormanlarımıza yönelik iş ve işlemler ormancılık yasalarıyla düzenlenmektedir. Cumhuriyet döneminden günümüze kadar gelen yasal düzenlemeler içerisinde en çok değişiklik orman alanlarının tanımlanması ve sınırlandırılması üzerine olmuştur. Orman alanlarının ormancılık dışı amaçlar için kullanımları giderek artmıştır. Ne yazık ki, bu kullanımların yolu yasal düzenlemelerle olmuştur. Orman alanlarından yasal olmayan yollarla yararlanmalar bir hak niteliği haline dönüştürülmüştür. Bu nedenle de gelinen süreçte bu alanların hak sahiplerine satışı ortaya çıkarılmıştır. Tüm bu süreçte ormanlara ve yasalaya saygılı vatandaşlar ne yazık ki hak kaybına uğratılmıştır.

Orman alanlarından ormancılık dışı amaçlarla yararlanmaların boyutları her geçen gün giderek artmıştır. Kısaca 2/b olarak adlandırılan bu uygulama; ormancılık dışı amaçlar için kullanılacak ve/veya kullanılmakta olan arazilerin belirlenmesi ve satışı ile sonuçlanmıştır. Orman Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin en çok 2/b arazisine sahip illerini tespit etmiştir. Türkiye'de 473 bin 420 hektar 2/b alanı olduğu bilinmektedir. Bu alanlar, orman sınırları dışına çıkarıldıkları tarihler itibarıyla yaklaşık 10 ila 30 yıldır herhangi bedel ödenmeksizin kullanıcıların tasarrufunda bulunmakta ve kullanıcıları tarafından senet düzenlenmek suretiyle alınıp satılmaktadır. En fazla 2/b arazisine sahip iller arasında ise; 45 bin 548 hektarla Antalya birinci, 39 bin 287 hektarla Mersin ikinci, 34 bin 887 hektarla Balıkesir de üçüncü sırada yer almaktadır. Oldukça büyük ekonomik getiri elde edileceği ümidiyle bu alanların satışı için yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

2/b yasası olarak bilinen orman vasfını kaybetmiş alanların satışına ilişkin kanun kapsamında 19 Kasım 2013 tarihi itibarıyla yaklaşık 810 bin hak sahibinden 662 bini başvuru yapmıştır. Maliye Bakanı tarafından; 2/b arazilerinin rayiç bedelinin 27 milyar lira hesaplandığı ve satışlardan 9.8 milyar liralık bir gelir beklendiği belirtilmiştir. 2013 yılı için 2/b satış gelirlerinden 4.8 milyar liralık bir gelir öngörüldüğü vurgulanmıştır (<http://emlakkulisi.com/mehmet-simsek-2bden-15-milyar-lira-gelir-elde-ettik/210129>, 08.02.2015). Gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda beklenen düzeyde ekonomik getiri sağlanamadığı görülmüştür. Ancak yapılan uygulamaların yasal boyutları kadastro ve/veya Asliye Hukuk Mahkemelerinde “Kadastro Tespitine İtiraz” şeklinde somuta yansımaktadır. Dolayısıyla, 2/b arazilerinin satışı uygulamaları yeni bir hukuksal boyutu daha ortaya çıkarmıştır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

İncelemenin materyalini; konu ile ilgili yayınlanmış yasal düzenlemeler, konuyu değerlendiren çeşitli mekale ve bilimsel çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmalar çeşitli değerlendirmelerle karşılıklı olarak kontrol edilerek neden-sonuç ilişkileri irdelenmiştir. Çalışmada ormancılık yasal düzenlemelerin orman alanları tanımları, orman sayılan ve sayılmayan alanların oluşturulmasına temel olan yasal uygulamalar kısaca değerlendirilmiştir.

Özgün alan verilerini ise, orman sınırı dışına çıkarılan ve 2/b kasamında yer alan alanlara idarenin itirazı sonucu mahkemelerin değerlendirme örnekleri oluşturmuştur. Bu kapsamda 4-5 örnek orman sayılan ve yine 4-5 örnek orman sayılmayan alanlar için seçilmiştir. Ancak, sempozyum yayın koşullarındaki kısıtlılıklar nedeniyle bir olumlu (orman sayılan) ve bir olumsuz (orman sayılmayan) örnek sunulmuştur.

3.ORMAN TANIMLARI VE ORMAN ALANI KAPSAMINA YÖNELİK YASAL SÜREÇLER

Cumhuriyet döneminde ormancılığımızın tüm boyutlarını kapsayan ilk yasal düzenlemenin 1937 yılında 3116 sayılı yasa ile gündeme geldiği görülmektedir. Dönem

itibariyle yapılacak ormancılık uygulamalarının yasal zemin kazandığı bir yasal düzenlemedir. Ormanların tanımı öncelikle yer almıştır (Özdönmez ve ark. 1996). Burada orman alanlarının sınırlandırılmasına da yer verilmiştir. Ormanların sınırlandırılması 3116 sayılı yasanın birinci fasıl; ormanların sınırlandırılması, madde 5, 6 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13 ve dördüncü fasıl ormanların kadastrosu maddde 21, 22 kapsamında yer almıştır (Anonim, 1937). Daha sonar 1945 yılında çıkarılan 4785 sayılı yasa ile orman alanlarının devletleştirilmesi gündeme gelmiştir (Anonim, 1945). Bu yasal düzenleme ile de orman alanlarının tanımına ilişkin düzenlemeler yer alırken orman alanlarının devletleştirilmesi ile orman alanlarının mevcut durumunda değişiklikler gündeme gelmiştir. 1950 yılında yayınlanan 5653 sayılı yasa ile de yine orman alanları tanımı üzerinde değişiklikler oluşturulmuştur (Kızılay,1988). 1950 yılında çıkarılan 5658 sayılı yasa 31.03. 1950 tarih ve 7471 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Anonim, 1950). Bu değişikliklerle birlikte orman alanlarının devletleştirilmesinden doğan aksaklıklarla ilgili yaklaşımlara da yer verilmiştir. 1956 yılında yürürlüğe konulan 6831 sayılı orman yasası günümüzdek gelen yasadır. Öncelikle orman tanımı üzerinde değişiklikler içermektedir(Kaygaacoğlu ve ark. 1976 ve Mestav, 2001). Diğer tüm ormancılıkla ilgili konular yer almaktadır. Üzerinde bir çok değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yasada orman sayılmayan alanlar tanımları ve orman kadastrosu ile ilgili düzenlemeler de dikkat çekmektedir. Bir yerin orman sayılması ve/veya sayılmaması ile Orman sınırları dışındaki yerlerde ise sahiplik "Orman Kadastrosu ve 2/B Maddesi Hakkında Yönetmeliğinin" 21. maddesindeki maddelerle kanıtlanabileceği çeşitli çalışmalarla tartışılmıştır (Aras, 2000 ve Özdemir ve Deda, 1991).

1973 yılında gerçekleştirilen 1744 sayılı yasa değişikliği ile 6831 sayılı Orman Kanununun 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 19 ve 34 üncü maddeleriyle muvakkat 1 inci maddesi değiştirilmiştir (Anonim, 1973). 6831 sayılı Orman Kanunu 2. maddesinde yer alan hükümler 1961 Anayasası güvencesi altında olduğu için 1744 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1974 yılına kadar uygulama imkanı olmamıştır. Fakat 1255 sayılı Kanunla 1961 Anayasasının 13 J. maddesi buna bağlı olarak 1973 yılında 1744 sayılı kanunla 6831 sayılı kanunun 2. maddesi değiştirilmiş, 1974 yılında orman sınırları dışına çıkarılacak yerler hakkında tüzük yürürlüğe konulup, orman sınırları dışına çıkarma işleminin koşulları belirtilerek uygulamalara başlanmıştır. 1974-1982 yılları arasında bu yasa ile 102.560 ha alan orman sınırları dışına çıkarılmıştır (Turan, 2003). 1961 Anayasasında 1255 sayılı Kanunla yapılan değişiklik, 6831 sayılı Orman Kanuna 1744 sayılı Kanunla taşınmış ve orman sınırları dışına çıkarma işlemi "orman bütünlüğünü bozmamak" ve "su ve toprak rejimine zarar vermemek" koşullarına bağlanmıştır. 1744 sayılı Kanun bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmeyi tarif etmemiş bunu tüzüğe kurallamıştır (Velioğlu, 2008).

5.6.1986 tarih ve 3302 sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanunla ormanlar aleyhine çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi de 2. maddenin A ve B fıkralarında yapılan değişikliklerdir'. 6831 sayılı Kanun'un 2. maddesi (A) bendine "orman rejimi içinde bulunan funda ve makilerle örtülü yerlerden tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler" ifadesi eklenmiştir. B bendinden ise "Su ve toprak rejimine zarar vermemek", "Orman bütünlüğünü bozmamak" koşulları çıkarılmıştır. 3302 sayılı Kanunla 1986-2002 yılları arasında orman sınırları dışına çıkarılan alan 343.829 ha' dır (Velioğlu, 2008).

1987 yılındaki 3373 sayılı yasa ile yasanın 1.maddesinde değişiklikler getirmiştir (Anonim, 1987). Bu değişimle sahiplilik kavramı yumuşatılmış olmaktadır. Daha önceki düzenlemelerde sahiplilik geçerli tapu kaydı ile kanıtlanırken 3373 sayılı Kanun ile tapu yerine sadece sahipli arazi deyimi ile yetinilmiştir. Başka bir deyişle. orman sınırları dışında olan yerler söz konusu olduğu için tapu şartı aranmamıştır. 3373 sayılı kanunun 2. maddesi ile

6831 sayılı Orman Kanununun 2. maddesinin B bendine bir fıkra eklenmiştir: Bu maddenin B bendi ile orman sınırları dışına çıkarılıp, 2924 sayılı Kanununun 11. ve 12. maddeleri gereğince fiili durumlarına göre ifraz edilerek bedeli karşılığı satılacak yer, yapı ve tesisleri kullananlarda. satış işlemleri tamamlanıncaya kadar eciri misil alınmaz hükmü getirilmiştir (Anonim, 1983/a).

23.9.1983 tarih ve 2896 sayılı Kanunla, 1982 Anayasasında değişen hükümler Orman Kanununa taşınmıştır (Anonim, 1983/b). 15.10.1961 olan tarih, 31.12.1981 olarak değiştirilmiştir. Bu tarihler arasındaki 20 yıl boyunca orman sınırları dışına çıkartma işlemleri yasallık kazanmıştır. 2896 sayılı Kanun 1984-1985 yıllarında yürürlükte kalmış ve 27.030 ha alan orman sınırları dışına çıkarılmıştır (Turan, 2003).

Gelinen noktada yasa koyucu, 2B sorunu için bir çözüm arayışındadır ve bu süreçte 5831 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. 5831 sayılı Tapu Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (anonim, 2009), 6831 sayılı Orman Kanununun 7,9,45.maddelerinde değişiklikler yapmış; Kanunda yer alan Ek madde 1 ve 4 ile de Orman Kanununda eklemelere gidilmiştir. 5831 sayılı Kanunun Ek 4. maddesi ile 2B alanlarının değerlendirilmesi konusu düzenlenmiştir (Coşkun ve Güneş, 2008).

4. ORMAN ALANLARINDAKİ 2/B UYGULAMALARININ HUKUKİ BOYUTLARI

Orman alanlarının ormancılık dışı amaçlara yönelik olarak kullanımlarının sonucunda bu alanlar nitelik değiştirmiştir. Orman alanlarında gerçekleştirilen 2/b uygulamalarının satışı sonrası ortaya çıkan ve hukuki boyut kazanan uygulamalar örnek olaylar şeklinde ormanların lehinde ve aleyhindeki örneklerle vaka analizleri yoluyla sunulmaktadır.

4.1. Orman Alanlarındaki 2/b Uygulama Sonrası Devlet Ormanı Sayılan Örnek

Çalışmaya konu taşınmaz; Antalya ili, Kaş İlçesi, sss köyü, jji mevkiinde 5831 sayılı yasaya göre yapılan tespit kkk ada y parsel numarasında kayıtlı bulunmaktadır.

1- sss Köyünde; 3116 sayılı Yasaya göre orman tahdidi rrsrsrs Köyü olarak 1942 tarihinde yapılmıştır. Ancak; Köy daha sonra rrr ve sss Köyleri olarak ikiye ayrılmıştır. Çalışmaya konu taşınmazın bulunduğu yerde 3116 sayılı Yasaya göre 6 Nolu Orman Tahdit Komisyonunca 23.05.1942 Tarihinde bitirilerek; 20.07.1942 tarihinde rrr Köyünde; ve ayrıca 18.09.1942 gün ve 5214 sayılı Resmi Gazetede ilan edilerek 20.01.1943 tarihinde kesinleşmiştir. Çalışmaya konu taşınmazın bulunduğu yerin tamamı Devlet Ormanı sınırları içerisinde kalmaktadır.

2- Çalışmaya konu taşınmazın önceki durumu “**Devlet Ormanı**” olup; 4785 sayılı Yasaya göre “**Devletleştirilmemiş**” ve 5658 sayılı Yasaya göre de “**iadeye tabii**” yerlerden değildir.

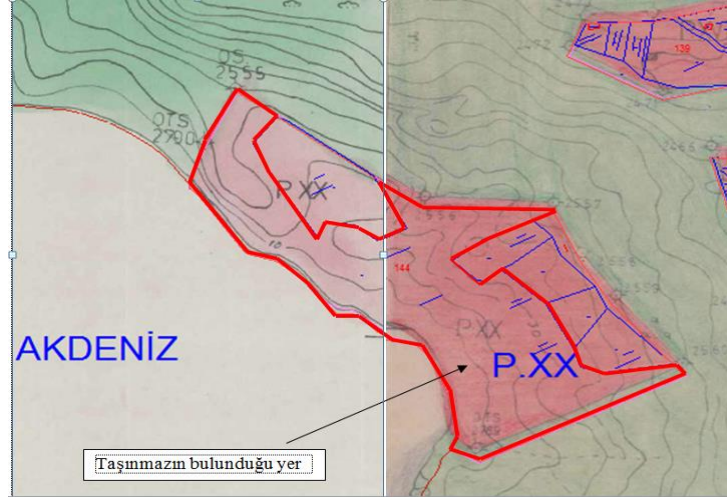
3- sss köyünde 3116 sayılı Yasaya göre yapılan tahdidin aplikasyonu, 6831 sayılı Orman Yasasının 3302 sayılı Yasayla değişik 2/B Maddesi uygulaması çalışmaları 22 Nolu Orman Kadastro Komisyonunca yapılarak; 25 Nolu Orman Kadastro Komisyonunca 16.08.1991 tarihinde Köyde askıya çıkartılarak ilan edilmiş ve tapusuz yerlerde 16.02.1992 tarihinde; tapulu yerlerde ise 16.08.2002 tarihinde kesinleşmiştir.

Bu verilere göre çalışmaya konu taşınmazın bulunduğu yer OS.2555,2556,2557,2558,2559,2560,2789/1-32, 2790,2555 hattıyla çevrili P.XX blok 2/B parseli içerisinde kalmaktadır. kkk ada y parsel numarasında kayıtlı ttt m² yüzölçümündeki taşınmazın; Doğusu, Batısı: Devlet ormanı, Kuzeyi: Kısmen Devlet ormanı ve kısmen 1,3,4,5,6 nolu tapulama parselleri, Güneyi: Akdeniz ile çevrili olup; 6831 sayılı Yasanın 3302

sayılı yasa ile değişik 2/B maddesine göre Maliye Hazinesi adına orman sınırları dışına çıkartılan P.XX nolu 2/B parseli olduğu belirlenmiştir (şekil 1).

4- Dava konusu taşınmazın bulunduğu sss köyünde 3402 Sayılı Kadastro Kanunu çerçevesinde mülkiyet kadastrosu yapılmıştır.

5- sss köyünde 27.01.2009 tarih ve 27123 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5831 Sayılı Kanunun 8. Maddesiyle 3402 Sayılı Kanuna eklenen ek 4. Maddesi gereğince yapılan güncelleme işlemi 14.08.2010 tarihinde ilan edilmiş 24.08.2010 tarihinde ilandan inmiş ve 14.09.2010 tarihinde kesinleşmiştir.

şekil 1: P.XX nolu 2/B parseli

6- Kaş İlçesi, sss Köyü, jjj mevkiinde bulunan kkk ada y parsel numarasında kayıtlı çalışmaya konu taşınmaz; Kaş Orman İşletme Müdürlüğünce orman olarak kullanılmak üzere, Kaş Malmdrlğnden talep edilmiş ve T.C. Kaş Kaymakamlığı Malmüdürlüğünce hhhhh tarihli ddddd sayılı yazıları ile tahsisi gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya konu taşınmaz üzerinde (şekil 2):

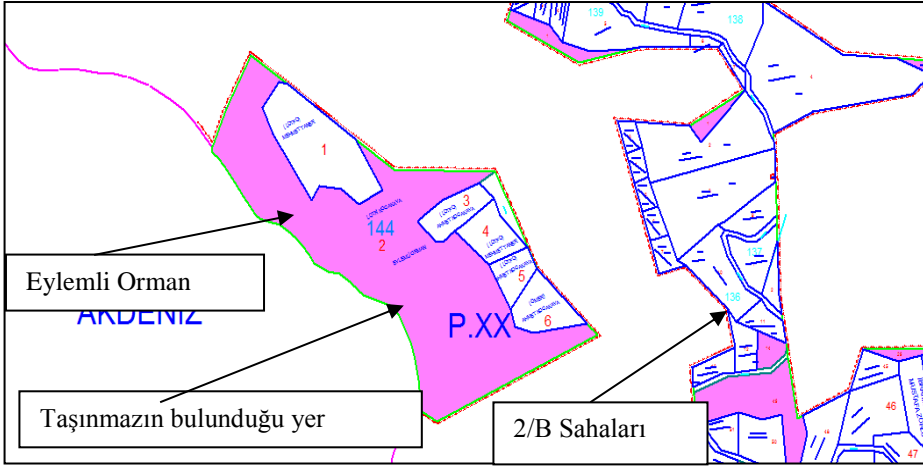
6831 sayılı kanunun 2/B maddesi uyarınca Hazine adına orman sınırı dışına çıkarılmıştır.

Bu parselin tamamı Eylemli Orman haline dnşmştir.

3- Eski eserdir.

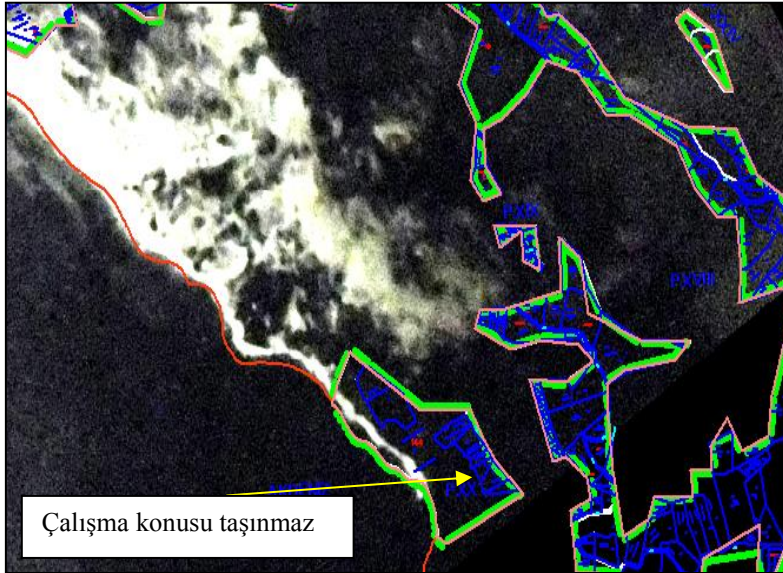
4- 1.Derece doğal sit alanında kaldığından korunması gereken kültür varlığıdır

şerhi bulunmaktadır.

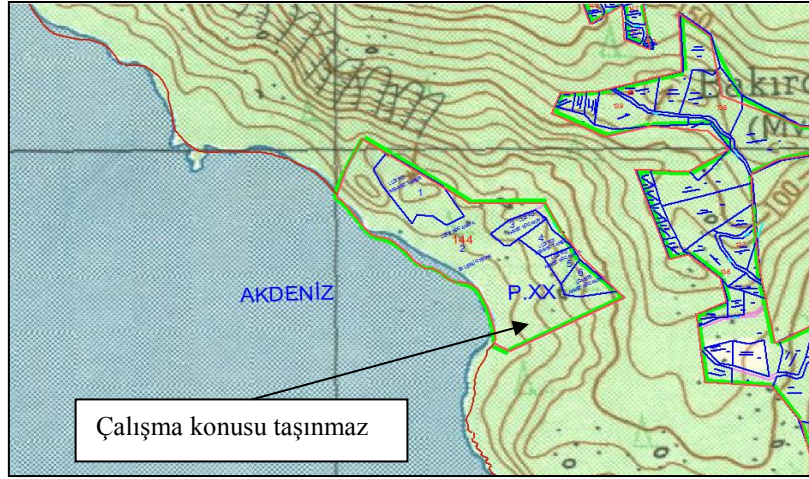
Şekil 2: Taşınmazın Konumu

6- Dava konusu taşınmazın bulunduğu yer 1975 tarihli Rulo: 3090, resim no: 869-870 olan hava fotoğraflarının tarafımdan üç boyutlu olarak yapılan incelemesinde taşınmaz üzerinde çok yoğun vaziyette çalılık olduğu görülmektedir (Şekil 3).

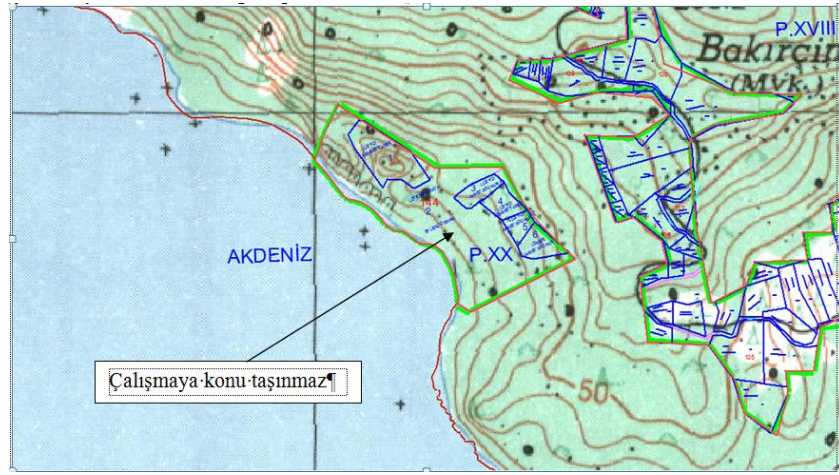

Şekil 3: Taşınmazın Hava Fotoğrafındaki Konumu

7-a) Taşınmaz Fethiye P.22-c1 pafta nolu,1958 basımı Memleket haritasında taşınmazın tamamı üzerinde orman ağaçları ve çalılar bulunan yeşil alanda kaldığı tespit edilmiştir (Şekil 4).

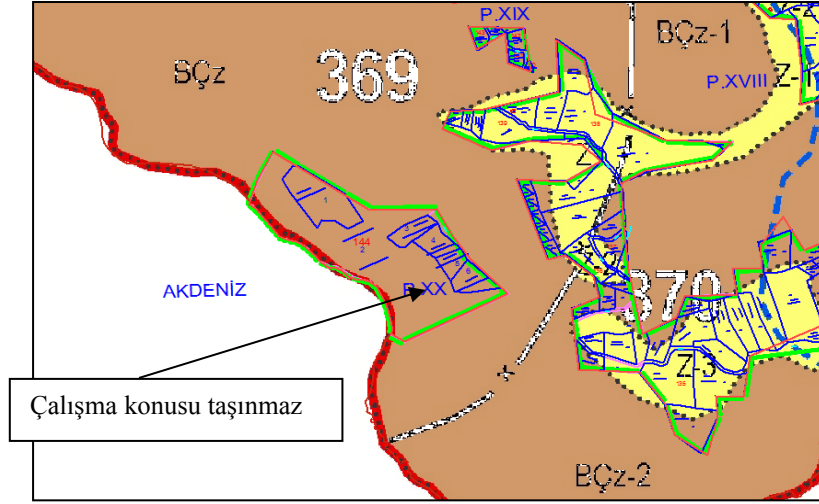
Şekil 4: 1958 basımı Memleket haritasındaki Fethiye P.22-c1 pafta no'da yer alan taşınmaz

Şekil 5: 1995 basımı Memleket haritasındaki Fethiye P.22-c1 pafta no'da yer alan taşınmaz

b) Çalışmaya konu taşınmaz Fethiye P.22-c1 pafta nolu, 1995 basımı Memleket haritasında yer almakta ve tamamı üzerinde orman ağaçları ve çalılar bulunan ve orman olarak görünen yeşil sahada kaldığı tespit edilmiştir (Şekil 5).

c) Çalışmaya konu taşınmazın Kalkan Orman İşletme Şefliği'ne ait kızılçam işletme sınıfı için 1997-2006 yılları arası uygulama amenajman planına göre; 369 no.lu bölmede BÇZ rumuzu ile gösterilen orman alanında kalmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6: Kalkan Orman İşletme Şefliği Amenajman Planı Haritası

8- Tüm bu veriler ışığı altında; a) 6831 sayılı Orman Kanununun 3302 sayılı Kanunla değişik 2. Maddesine göre; “Madde 2 – (Değişik: 5.6.1986 - 3302/1 md.)

Orman sayılan yerlerden:

A) Öncelikle orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen yerleştirilmesi amacıyla, orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler ile halen orman rejimi içinde bulunan funda ve makilerle örtülü yerlerden tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler,

B) 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş yerlerden; tarla, bağ, bahçe, meyvelik, zeytinlik, fındıklık, fıstıklık (antep fıstığı, çam fıstığı) gibi çeşitli tarım alanları veya otlak, kışlak, yaylak gibi hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler ile şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerleşim alanları,

Orman sınırları dışına çıkartılır.

Orman sınırları dışına çıkartılan bu yerler Devlete ait ise Hazine adına, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ise bu müesseseler adına, hususi orman ise sahipleri adına orman sınırları dışına çıkartılır. Uygulama kesinleştikten sonra tapuda kesin tashih ve tescil işlemi yapılır.

Bu yerler dışında orman sınırlarında hiçbir suretle daraltma yapılamaz.” denilmektedir.

b) Dava konusu kkk ada y parsel numarasında kayıtlı ttt m². Yüzölçümündeki taşınmazın üzerinde pırnal meşesi, yabancı zeytin, menengiç, sakızlık, keçiboğan, mersin, geven, kekik, adaçayı, çalba, laden gibi maki bitkileri bulunan kayalık taşlık yapıdaki hiç imar ve ihya edilmemiş yer olduğu ve arazi meyilinin klizimetre ile yapılan ölçümünde % 25-30 olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla çalışmaya konu taşınmazın 6831 sayılı Orman Kanununun 3302 sayılı Kanunla değişik 2. maddesi hükmüne uymadığı ve eylemli olarak orman olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerle kkk ada y parsel numarasında kayıtlı ttt m² yüzölçümündeki taşınmazın **tamamı DEVLET ORMANI SAYILAN** yer olmaktadır.

4.2. Orman Alanlarındaki 2/b Uygulama Sonrası Devlet Ormanı Sayılmayan Örnek

Orman alanlarına yönelik olarak gerçekleştirilen 2/b uygulaması sonrası yaşanan yasal süreçlerde idare tarafından itiraz edilen bir çok parsel de orman olmayan alan olarak belirlenmektedir. Kemer ilçesi Ulupınar köyünde daha çok tanınan adıyla “çıralı-olimpus” yöresindeki bir örnek olay.

1-3116 Sayılı Orman Yasasına göre yapılan tahdit çalışmalarına 07.10.1946 tarihinde başlanmış, bitirilerek 18.02.1947 günü Ulupınar köyünde ve 25.06.1948 gün ve 6941 sayılı Resmi Gazetede ilan edilerek kesinleşmiştir. Bu çalışmalara göre dava konusu P.IV parselinin bulunduğu yer orman sınırları içerisinde kalmaktadır.

2- 6831 Sayılı Orman Yasasının 1744 Sayılı Yasa ile değişik 2 nci madde uygulaması 7 Nolu Orman Kadastro Komisyonuna bağlı 2 nolu Orman Kadastro Ekibi tarafından 14.06.1976 gününde başlanmış, 30.07.1976 tarihinde tamamlanmış, 11.04.1977 ilan edilmiştir. İlan edilen ekip çalışmalarına karşı yapılan itirazlar 7 Nolu Orman Kadastro Komisyonu tarafından incelenip sonuçlandırıldıktan sonra, Komisyon tutanakları ilan edilerek 04.02.1980 tarihinde kesinleşmiştir.

Bu çalışmalara göre dava konusu parselin içinde bulunduğu P.IV NOLU 2nci madde parseli, 34 OTS-2015 OS-35 OTS- 34 OTS orman tahdit ve orman sınır noktalarını birleştiren kapalı poligon içerisindeki alan; Maliye Hazinesi adına orman sınırları dışına çıkarılmıştır.

3- Mülkiyet (Arazi) kadastro çalışmaları 766 Sayılı Tapulama Yasasına göre yapılmış ve 27.11.1981 tarihinde kesinleşmiştir. Tapulama sırasında dava konusu parselin bulunduğu yer tapulama harici alan olarak bırakılmıştır.

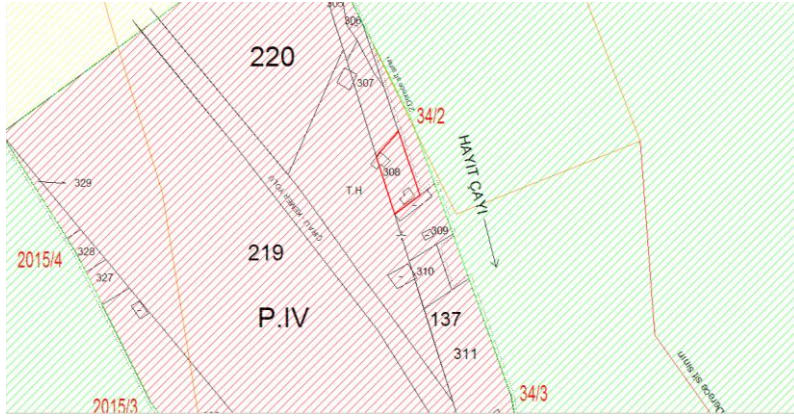
4- 6831 Sayılı Orman Yasasının 3302 Sayılı Yasa ile değişik 2/B Maddesi uygulama çalışmalarına 20 Nolu Orman Kadastro komisyonu tarafından 15.03.1989 gününde başlanılmış, 04.04.1989 tarihinde ikmal edilerek 18.04.1990 tarihinde ilan edilmiş 19.10.1990 tarihinde davalı yerler dışında kesinleşmiştir.

Ulupınar Köyü; Beydağları Sahil Milli Parkı sınırları içerisinde yer aldığından: 6831sayılı orman kanununun 3302 sayılı Yasaya göre 2/B çalışması; 02.09.1988 gün ve 88/13268 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Milli Park niteliği kaldırılmış orman alanlarında, yani Milli Park sınırları dışına çıkarılan alanlarda yapılmıştır. Bu çalışmalarda, P.IV nolu 2 nci madde parselini ilgilendiren bir işlem yapılmamıştır.

5-6831 Sayılı Orman Yasasının 4999 Sayılı Yasa ile değişik 9 uncu madde uygulama çalışmaları 3 Nolu Orman Kadastro Komisyonu tarafından yapılarak 07.09.2007 tarihinde köyde ilan edilmiş 08.10.2007 tarihinde kesinleşmiştir. Bu çalışmalarda; Orman tahdidi veya kadastro yapıp ilan edilerek kesinleşmiş yerlerde, vasıf ve mülkiyet değişikliği dışında aplikasyon, ölçü, çizim ve hesaplamalardan kaynaklanan yüzölçümü ve fenni hatalar tespit edilmiş, bu hatalar Orman Genel Müdürlüğünün bilgisi ve denetimi altında 3 Nolu Orman Kadastro Komisyonu tarafından düzeltilerek ilan edilmiştir. Bu çalışmalara göre hataları düzelten 3 Nolu Orman Kadastro Komisyonu tarafından yapılan işlemler Yersel olarak ölçülen orman sınır noktalarının ilan edilerek kesinleşmiş orman kadastro haritaları üzerine yeniden tersimatı sonucu, tüm orman sınır noktalarında ve dolayısı ile parsellerde fotoğrafa işleme hassasiyeti oranlarında konum, yani tersimat hatası olduğu tespit edilmiştir. Bu tersimat hataları, yersel olarak ölçülen orman sınır noktalarının koordinat değerlerine göre haritalar üzerine yeniden tersim edilmesi ile giderilmiştir. Ulupınar köyünde, 3 Nolu Orman Kadastro Komisyonu tarafından yukarıda 3 madde halinde belirlediği fenni hataların düzeltilmesi çalışmasından sonra; düzenlenen “Fenni Hataları Düzeltme Tutanağının” 10. ve

11. sayfalarında P.IV 2nci madde parseli ile ilgili: “Genel arazi kadastrosu ve komisyonumuzca yapılan ölçü değerlerine göre orman kadastro haritalarında tespit edilen tersimat hatasının düzeltilmesine, 34-2015-35 OS hattının eğri hat, 35-34 OS hattının ise düz hatla birleştirilmesine oybirliği ile karar verildi.” denilerek düzeltilmiştir (Şekil 7).

19 Ağustos 1974 gün ve 14981 sayılı resmi gazetede yayınlanan Orman Kadastro Yönetmeliği 8. Bölüm; Teknik İşler Kısmı başlığı altında 84. Madde 3. Paragrafında; “Orman sınırı üzerindeki her kırık noktaya bir sınır noktası tesis edilir.” Aynı maddenin 4. Paragrafında “ancak orman sınırı doğal olarak fotoğraflarda ve arz üzerinde belli olan yerlerde; Şose, dere veya kültür arazisi gibi kesin hatlarla belli edilmesi mümkün olan yerlerde her kırık noktada bir sınır noktası tesisine lüzum yoktur.” denmiştir. 4999 sayılı yasa kapsamında 34 nolu OTS. noktasından OS.2015 nolu noktaya gidilirken; bu iki nokta arasında her kırık noktaya tesis edilen 34/1, 34/2, 34/3, 34/5, 34/6, 34/7, 34/8, 34/9, 34/10 nolu noktalar yasa ve yönetmeliklere uygun olarak üretilmiştir.

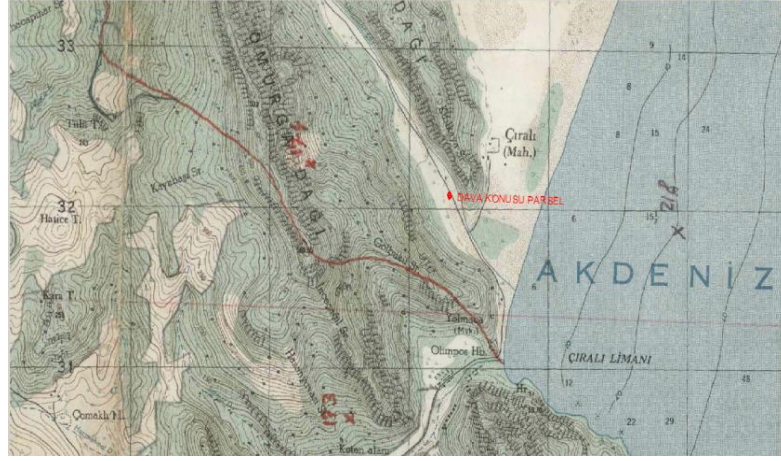

Şekil 7: Çalışmaya konu taşınmazın 4999 sayılı Yasaya göre düzeltilmiş orman sınırı durumu

6- yyy ada k parsel ttt m² yüzölçümü ve tarla vasfı ile Maliye Hazinesi adına tespiti yapılmış, beyanlar hanesine “ 6831 sayılı Kanunun 2/B maddesi uyarınca orman sınırı dışına çıkarılmıştır. Kkkk şahsı tarafından 1989 yılından beri kullanımındadır. İş bu parselin tamamı 3. Derece Doğal Sit alanı içinde kalmaktadır. jjj Asliye Hukuk Mahkemesinin hhh tarih dddd. sayılı Mahkeme Müzekkeresi sayılı yazıları ile Şerhi bulunmaktadır.” belirtmesi yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmalar 3402 sayılı yasanın 11. Maddesine göre 01.04.2011 ile 02.05.2011 tarihleri arasında askı ilanına çıkarılmış ve askı ilanında dava açılmadığından 03.05.2011 tarihinde parseller kesinleşerek bu şekilde tapuya tescili yapılmıştır. **i)Tapu Kaydı:** yyy ada k parsel ttt m² yüzölçümü **ii)cinsi:** Tarla, **iii)Malik:** Maliye Hazinesi, **iv)Beyanlar:** İş bu parselin tamamı 3. Derece doğal sit alanında kalmaktadır.6831 sayılı Kanunun 2/B maddesi uyarınca Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılmıştır. **v)Şerh-İhtiyati Tedbir:** jjjj Asliye Hukuk Mahkemesinin hhh tarih ve dddd sayılı Mahkeme müzekkeresi sayılı yazıları ile Başlama Tarihi: 14.06.2012, **vi) Muhdesat bilgileri:** Kkkk şahsının 1989 yılından beri kullanımındadır.

7- Dava konusu Parselin 1958 yılı Film No:1423, Resim No:218-219- Şerit No:54/3 olan hava fotoğraflarına ve 1963 yılı basımı ANTALYA-P24-b2 pafta numaralı Memleket Haritasında; üzerinde münferit ağaçlar bulunan açıklık yer olarak görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8: 1963 yılı basımı Memleket Haritasında ANTALYA-P24-b2 paftadaki konumu

8-Dava konusu parsel jfff Kadastro Mahkemesinin hhhh tarihli dddd Esas ve www Karar sayılı kararı dava konusu parsellerle ilgili olmayıp, 6831 sayılı Yasanın 3302 sayılı yasanın değişik 2/B maddesi ile orman sınırları dışına çıkarılan P.CXI, P.CXII ve P.CXIII parsel nolu 2/B Blok parselleri ile ilgilidir.

Dava konusu yyy ada k no'lu parselin elde edilen veriler ışığı altında; 6831 sayılı Yasanın 1744 sayılı Yasa ile değişik 2'inci maddesine Maliye Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan ve 6831 Sayılı Orman Yasasının 4999 Sayılı Yasa ile değişik 9'uncu madde uygulama çalışmaları ile tersimat hatası giderilerek 2'inci madde parseli sınırları içerisinde alınan ve tahdidi kesin Devlet Ormanı olmayan yer olduğu ortaya çıkmıştır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2B olarak nitelenen ve bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybeden alanların orman sınırları dışına çıkarılmasını öngören yasal düzenleme yürürlüğe girdiği günden beri tartışılmaktadır. Bu tartışma, bir orman alanının hangi koşullarda orman olma vasfını kaybettiğinin tespitinden başlayıp, bu tespiti yapan kişilerin yetkinliği, işlemin usul ve esasları, orman toplum ilişkileri açısından yarattığı dinamikler, Anayasaya aykırılık sorunu ve en son olarak da bu alanların değerlendirilmesine kadar uzanmaktadır.

Antalya milletvekili'nin 2/b konusundaki soru önergesinin yanıtında; Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, Antalya Kemer İlçesinde yaklaşık 5.5 milyon metrekare yüzölçümlü taşınmazdan 4.7 milyon metrekaresinin satışının yapılarak, 19 milyon 777 bin TL tahsil edildiğini belirtmiştir. Kemer'de başvuru bedellerini yatırarak satın alma başvurusunda bulunan 546 kişinin taleplerinin, Orman Genel Müdürlüğü'nün taşınmazların "orman sınırları içinde ve fiilen orman olduğu" ve "milli park içinde kaldığı" gibi itirazları üzerine değerlendirilemediği belirtilmiştir. "Kemer İlçesi Ulupınar ve Beycik mahallelerinde toplam yüzölçümü 520.5 bin metrekare olan 368 taşınmazın Orman Genel Müdürlüğü'nce açılan davalar nedeniyle, Kuzdere ve Tekirova mahallelerinde bulunan toplam yüzölçümü 460 bin metrekare olan 78 taşınmazın ise milli park sınırları içinde kaldığının anlaşılması üzerine satışlarının yapılamadığı ortaya çıkmıştır. Antalya ilindeki Kaş, düzlerçamı, Kepez vb. gibi diğer ilçelerde de benzeri yönde gelişmeler yaşanmıştır. İdarenin 2/b satışına çıkarılmış alanlara itirazı sonucunda binlerce hak sahibi (ödeme yapanlar da dahil olmak üzere) bu alanlara sahip olmayı beklerken geçmişten buya kullandıkları alanlardan da olmuşlardır. Aslında bu olgu 2/b uygulamalarının getirildiği son noktanın ne kadar yanlış bir çizgide olduğunu da ortaya koymaktadır. Türkiye Ormancılar Derneği Antalya temsilciliği tarafından düzenlenen "Ormancılığımızın Yasal Sorunlar ve Çözüm Önerileri" konulu çalıştayda konu

tüm boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Coşgun ve ark. 2013'e göre konunun çözümünde "...2. madde ve "2 B" uygulaması ile orman sınırları dışına çıkarılmış alanlarda, yerleşim alanı haline dönüşmüş yerlerin kullanım kadastro yapıp, sınırları belirlendikten sonra bu sınırlar içinde kentsel dönüşüm planları yapılmalı, buralarda oluşacak olanaklar ile 2/B alanlarındaki haklar mülkiyet devri söz konusu olmaksızın tahsis ve/veya kullanım hakkı verilerek dengelenmelidir. ii) Bu alanlardan eylemli orman niteliğinde olanlar ve Anayasa ile Orman Yasasının tanımladığı "2 B" koşulu taşımayan müstakil birimler ile yerleşim alanlarının dışında olan ve tekrar ormana dönüşme olanağı bulunan yerler yeniden orman rejimi içine alınmalıdır." şeklinde başlıca çözüm olanakları ortaya konulmuştur. Aslında konu çok kısa sürede siyasallaştırılmış önemli bir çıkar olarak görülmüştür. Bu açıdan yapılan değerlendirmelerden beklentilerin karşılanamadığı karar vericilerin ciddi bir şekilde yanıtıldığı da ortaya çıkmıştır.

Orman alanlarının orman dışı amaçlarla kullanımları hiç bir nedenle kabul edilebilecek bir yaklaşım değildir. Tüm ülkenin vatandaşlarının ortak malı, kamu malı niteliğindeki orman alanlarının ve bu alanlarda yapılacak iş ve işlemlerin kimi çıkar gruplarına yönelik olarak yararlandırılmasının sağlanmasına yönelik yaklaşımlar hiç bir sistemle bağdaşabilecek bir nitelik taşımamaktadır.

KAYNAKÇA

Anonim, 1937; 3116 Sayılı Yasası, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1945; 4785 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1950; 5653 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1950; 5658 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1958; 6831 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1973; 1744 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1983/a; 2924 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1986; 3302 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1987; 3373 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 1983/b; 2896 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 2009; 5831 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Anonim, 2003; 4999 Sayılı Yasa, <http://www.resmigazete.gov.tr/>, , internet sitesi, 14.06.2015.

Aras, C., 2002; Açıklamalı-İçtihatlı Orman Kanunu. Adil Yayınevi. Ankara.

Aygen, D., 2000; Gerekçeli, Açıklamalı. İçtihatlı. Orman Kanunu Cilt 1, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara

Coşgun, U, Mızraklı, A., Baş, M., N., Şirin, G., Örtel E., 2013; Ormancılığımızdaki Yasal Sorunlar ve Çözüm Önerileri” Çalıştayı, Raportörleri, Antalya.

Coşkun, A., A., Güneş, Y., 2008; 2b Arazilerinde İlk Perde (5831 sayılı Kanun Eleştirisi), Türk Hukuk Sitesi Yayını.

Kızılay, E., 1988; Yeni Orman Kanunu. Gelişim Matbaacılık. Ankara.

Mestav, M., 2001; Açıklamalı İçtihatlı Orman Kanunu ve ilgili Mevzuat, Yayın Yayınları, Ankara.

Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A, Ekizoğlu, A., 1996; Ormancılık Politikası, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, İstanbul.

Özdemir, Ş. ve Deda, N., 1991; Orman Hukuku, Hukuk, Ceza ve Kadastro Davaları Cilt I, Feryal Matbaacılık, Ankara

Kayganacoğlu, M,R., Renda, N., Ye Onursan. G., 1976; Gerekçeli. Açıklamalı, içtihatlı Orman Kanunu ilgili Mevzuat, Olgaç Matbaası, Ankara.

Turan, S., 2003; Orman Yasalarında 2. Madde Hükümleri, Orman Kanununun 2/B Maddesinin Uygulanması İle Değerlendirilmesindeki Sorunlar, Mart 2003 Ankara.11-15.

Velioğlu, N., 2008; Orman Sınırları Dışına Çıkarma İşleminin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 58, Sayı:2, Seri:B, sayfa: 53-80, İstanbul.

<http://emlakkulisi.com/mehmet-simsek-2bden-15-milyar-lira-gelir-elde-ettik/210129>, 08.02.2015

ORMAN MÜLKİYETİ AÇISINDAN BİR SORUN ANALİZİ (TAPULU ARAZİLER)

Gökçe GENÇAY

Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Hukuku A.B.D., Bartın

Özet

Eşya hukukunun konusunu oluşturan taşınır ve taşınmaz malların kime ait olduğu ve onlardan kimlerin nasıl yararlanacağı sorununu “mülkiyet” çözümlenmektedir. Taşınmaz mülkiyetinin ana konusunu oluşturan arazinin üzerine kurulan mülkiyet hakkı ise, aynı hakların en kapsamlısı ve en mükemmeli olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde orman mülkiyetinin tapulu arazilerle çakışması sorunu uzun yıllardır süregelen bir sorun halindedir. Yaşanan bu sorunun temelinde aynı arazi için hem vatandaşlara tapu verilmesi hem de daha sonradan bu yerlerin orman olduğu iddiasıyla tapularının geçersiz sayılarak iptal edilmesi vardır. Orman olduğu gerekçesi ile devletle davalık olan vatandaşların tüm hukuk yollarını denedikleri halde tapularını kaybettikleri gibi her hangi bir tazminat da alamamaları önemli bir mülkiyet hakkı sorunu oluşturmaktadır. Uzun yıllardır yaşanan bu durum vatandaşın devlete olan güvenini sarsmış, tapu siciline güvenerek yapılan arazi satışlarında üçüncü şahısların mağdur olmalarına da neden olmuştur. Bu çalışmada, öncelikle hak, orman mülkiyet hakkı ve mülkiyet hakkı ihlali gibi kavramlar ulusal ve uluslararası hukuk kaynakları taranarak ortaya koyulmuştur. Daha sonra orman sınırları içinde kaldığı gerekçesi ile tapusu iptal edilen arazilerde mülkiyet hakkının ihlal edilip edilmediği, ülkemizde yapılan son yasal düzenlemeler ve konu ile ilgili yüksek mahkeme kararları ışığında tartışılmıştır. Ayrıca taraf olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne göre karar veren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, mülkiyet hakkının ihlali ve tazminat ödenmesi konusunda vermiş olduğu Türkiye kararları da kısaca değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülkiyet Hakkı, Orman, Tapu İptali, Mülkiyet Hakkı İhlali

A PROBLEM ANALYSIS IN TERMS OF FOREST OWNERSHIP (TITLE DEED LAND)

Abstract

The term "Property" resolves the problem of who has the possession of movable and immovable properties that form the subject matter of property law, and how they benefit from them. The right to property on land that constitutes the main topic of immovable property is accepted as the most comprehensive and excellent one among the real rights. The conflict that forestland, at the same time, may regarded as private registered land in our country has remained unsolved for years. The main reason is that a title deed for the land is given to citizen but then it is concluded invalid claiming that it is forestland. Hence, it becomes an important property rights issue that although they tried all the remedies they can, the citizens have lost their title deeds without any compensation for the reason that the land is regarded as forest. As a result, the issue being experienced for years have undermines the confidence of citizens in the state for land sales made relying on land registry (especially in sales to third person). In this study, first, the terms 'rights', 'forest property rights' and 'Property Rights Infringement' are defined considering national and international legal sources. Then, it is discussed in the light of recent legislation in Turkey and high court decisions related to the subject weather property rights are contravened or not for the land of which title deed has concluded invalid claiming they are within the forest boundaries. And last, the decisions of the European Court Of Human Rights' that for Turkey on Property Right Infringement and compensation are studied.

Key words: Property Right, Forest, Title Deed Annulment, Property Right Infringement

1. GİRİŞ

Taşınmazlar üzerinde sahibine en geniş yetkileri veren hak türü kuşkusuz mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkını alenileştiren ve herkese karşı savunulması görevi ise tapu sicili sistemine verilmiştir. Mülkiyet hakkının kurulması, korunması, devredilmesi gibi konularda tapu sicili sisteminin tüm olumlu yanlarına rağmen kimi zaman çıkar çakışmalarına neden olduğu da görülmektedir. Ülkemizde bu sorunların en sık rastlandığı durum ise mülkiyet hakkının ormanla tapulu arazilerde çakışmasıdır.

Bu sorunun temelini, aynı arazi için hem vatandaşlara tapu verilmesi hem de daha sonradan bu yerlerin orman olduğu iddiasıyla tapularının geçersiz sayılarak iptal edilmesi oluşturmaktadır. Orman olduğu gerekçesi ile devletle davalık olan vatandaşların tüm hukuk yollarını denedikleri halde tapularını kaybettikleri gibi her hangi bir tazminat da alamamaları önemli bir mülkiyet hakkı sorunu oluşturmaktadır. Uzun yıllardır yaşanan bu durum vatandaşın devlete olan güvenini sarsmış, tapu siciline güvenerek yapılan arazi satışlarında üçüncü şahısların da mağdur olmalarına neden olmuştur.

İyi tanımlanmış, etkin bir şekilde uygulama kabiliyeti bulunan, orman kaynaklarından daha etkin yararlanmayı sağlayacak ve güvence altına alacak orman mülkiyeti ve bunun sağlanması için gerekli mülkiyet politikası ve hukuksal alt yapının nasıl olması gerektiği, sürekli olarak tartışılmakla (Güneş ve Coşkun, 2008) birlikte yaşanan bu mülkiyet hakkı ihlali sorunu günümüzde yeni yasal düzenlemeler ve uygulamalarla aşılmaya çalışılmaktadır.

Ormanla tapulu araziler arasındaki mülkiyet hakkı çakışması sorununun yaşanmaması için kanun ve yönetmelik bazında da oldukça önemli adımlar atılarak tapusu olan vatandaşların kanunda sayılan şartları sağlaması halinde tapularının iptal edilmeyeceği yeni düzenlemeler arasındadır. Bu yasal düzenlemelerden önce, orman sınırları içinde kaldığı gerekçesi ile tapusu iptal edilen yerlerde ise, mülkiyet hakkının ihlal edilip edilmediği konusunda AİHM'nin "ihlal vardır, tazminat ödenmesi gereklidir" şeklindeki içtihatlarının emsal gösterilerek, ülkemizdeki yargı mercilerince de "tazminat ödenebilir" şeklinde değişmesi bu konuda mağdur olanlar için oldukça büyük bir gelişme olarak nitelendirilebilir.

2. GENEL BİLGİLER

Orman sınırları içinde kalan tapulu arazilerin tapularının herhangi bir tazminat ödenmeden iptal edilmesi, vatandaşlar açısından önemli bir hak kaybına neden olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada öncelikle ihlal edildiği düşünülen mülkiyet hakkının tanımı ve kökeni kısaca araştırılmıştır.

2.1. Hak ve Mülkiyet hakkı kavramları

Hukukun temel kavramlarından biri olan hak, hukuk kelimesinden türemiştir. Gerek kamu hukukunda gerekse özel hukukta devamlı olarak birtakım "hak"lardan bahsedilirken hakkın en genel tanımı, "kişilere irade kudreti tanınmak suretiyle hukuk düzeni tarafından korunan menfaat" şeklinde yapılmıştır (Gözler, 2008).

Haklar, başta kamu hakları ve özel haklar olmak üzere çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. Kamu hakları kamu hukukundan, özel haklar ise özel hukuktan kaynaklanan haklar olup hepsi Anayasa ve diğer hukuk kaynakları ile korunmaktadırlar.

Diğer bütün hakların kendisinden türetildiğinin kabul edilmesi nedeni ile hakların anası olarak nitelenen mülkiyet hakkı ise, temel hak ve özgürlükler arasında özel bir öneme sahiptir (Ertaş, 2006).

2.2. Mülkiyet Hakkının İçeriği

Mülkiyet hakkı, hukuk düzeninin çizdiği sınırlar içinde kişiyle eşya arasında doğrudan doğruya mevcut olan hâkimiyet ilişkisinin diğer kişilere karşı korunmasıdır. Mülkiyet, içerdiği yetkiler itibarıyla bazen kısmen sınırlandırılmış olsa bile, yine de hukuk düzeninin eşya üzerinde kurulmasına izin verdiği en geniş, en kapsamlı, en mutlak bir hâkimiyet hakkıdır (Eren, 2011). Bir eşya üzerinde mülkiyet hakkına sahip olan kimse o eşyasından dilediği gibi yararlanabilir, faydalanabilir ve tasarrufta bulunabilir. Bu üç özel yetki mülkiyet hakkının temelini oluşturmaktadır.

Türk hukuk sisteminde mülkiyet hakkına en üst hukuk normu olan Anayasada da yer verildiği görülmektedir. Anayasanın 35'inci maddesinde *“Herkes, mülkiyet ve miras hakkına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir”* denilerek koruma altına alınmıştır. Ayrıca maddenin devamında *“Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz”* denilerek mülkiyet hakkının kendisine değil sadece bunun kullanılmasına sınırlama getirilebileceği öngörülmüştür.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun (TMK) gerek *“Mülkiyet Hakkının İçeriği”* başlıklı 683'üncü maddesi (*md. 683- Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir*), gerekse eşya hukukuna ait kuralların bütünü göz önünde tutulduğunda ise mülkiyet; *“eşya üzerinde en geniş yetkiyi sağlayan aynı hak”* olarak tanımlanmaktadır (Oğuzman ve Seliçi, 2004). Bu hükümden mülkiyet hakkının malike sağladığı olumlu yetkiler görülmektedir ki bunlar, malikin mülkiyet hakkına konu olan taşınır ve taşınmaz üzerinde, kanun dairesinde dilediği gibi tasarruf edebilmesidir.

2.3. Mülkiyet Hakkının Korunması

Mülkiyet hakkını üçüncü kişilerin ihlal ve müdahalelerine karşı en etkili şekilde koruyan ve özel hukuk niteliği taşıyan yasal düzenlemelerin başında TMK gelmektedir. TMK'nın 683'üncü maddesinde de bir şeye sahip olan kimsenin, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarruf etme yetkisi bulunduğu ve sahibinin, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı dava açabileceğini de vurgulanmıştır. Kanun bu konuya, o kadar önem vermiştir ki mülkiyet hakkını korumak için çeşitli davalar da öngörmüştür.

Bunların haricinde mülkiyet hakkının ceza hukuku alanında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun *“malvarlığına karşı suçlar”* başlığını taşıyan 141 vd. maddelerle de korunduğu görülmektedir.

Mülkiyet hakkı iç hukukumuz haricinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) hükümlerine göre de korunmaktadır. *“İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol”* (Paris, 20.3.1952)'ün 1'inci maddesi *“Mülkiyet Hakkının Korunması”* başlığını taşımaktadır. İlgili maddeye göre *“Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir”* denilmektedir.

Mülkiyet hakkının niteliği yönünden 1982 Anayasası ile AİHS arasında esaslı bir fark bulunmamaktadır. Her iki metin de mülkiyet hakkının sosyal niteliğine önem vermekte ve kamu yararının gerektirdiği hallerde sınırlandırılabilirliğini kabul etmektedir (Şimşek, 2011).

3.BULGULAR

3.1. Orman Sınırları İçinde Kalan Tapulu Araziler

Ülkemizde taşınmaz malların sınırlandırılması ve tapuya tescil edilmesi görevinin üç farklı kurum ve kanuna göre yapılması ve farklı kurumların farklı zamanlarda, aynı veya bitişik taşınmazlar üzerinde çalışması, zaman zaman taşınmaz üzerinde farklı vasıf tayinlerinin yapılmasına veya farklı mülkiyet sahiplerinin oluşmasına neden olmaktadır. Arazilerin mülkleşmesinde gerekli alt yapının kurulamamış olması, bazı orman alanlarının onlarca yıl (bazen yüzyılı aşkın süre) öncesinden beri özel mülk olarak kullanılmakta ve alınıp satılmakta iken, kadastro çalışması sonucunda devlet ormanı olarak sınırlandırılmasına neden olmaktadır (Ayaz, 2010). Kadastro tespitine itiraz, tapu iptal davaları da hep bu sebeplerle açılmaktadır.

Örneğin, kişiler adına tapulanmış yerlerin sonradan yapılan orman kadastrusunda orman olarak sınırlandırılması, genel kadastroda orman olduğu için tapulama tutanağı düzenlenemeyip tapulama dışı bırakılan alanların sonradan yapılan orman kadastrusunda orman sınırları dışında bırakılması, ya da tam tersi kesinleşmiş orman kadastrusunda orman olarak sınırlandırılan yerler için genel kadastro sırasında tespit tutanağı düzenlenip, çeşitli nedenlerle bu tutanaklar kesinleştirilerek kişiler adına tapu kayıtları oluşturulması, bu şekilde bir taşınmazın hukuki durumu hem kesinleşmiş orman kadastrosu sınırları içindeki devlet ormanı hem de gerçek kişi adına tespiti ve tapulu özel mülk olarak kesinleşmesi (Biltekin, 2011) durumuna oldukça sık rastlanmaktadır.

TKGM tarafından yapılan genel kadastro çalışmaları sonrasında tapusunu alan vatandaşlar arazinin mülkiyeti konusunda herhangi bir şüphe yaşamaksızın, mülkiyet hakkının sahibine verdiği yetkileri de kullanmaktadır. Mülkiyet hakkının sahibine tanıdığı kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkileri ile tapu sahibi arazisini üçüncü bir şahsa da satabilmektedir. Hatta üçüncü şahıs bu satışı, tapu siciline güvenerek, tapu memurunun önünde, usulüne uygun şekilde yapmış olduğu halde bir süre sonra kendisini, arazinin orman olduğu iddiası ile tapu iptali davası içinde bulabilmektedir.

Yaşanan bu durum, bazen yeterli ilanların yapılmadığı ve orman kadastro komisyonlarınca tapu idaresine geç bildirim nedeni ile tescil ve şerh işleminin çok sonraları yapıldığı durumlarda da görülmektedir. Hatta 10 yıllık süre geçtiği için de tapu maliklerinin dava hakkı zamanaşımına uğrayarak tapu maliklerinin hak arama özgürlükleri ortadan kalkmaktadır. Ancak bu kişiler devlet aleyhine tapu kayıtları geçersiz kaldığı için tazminat davası açabilirler. Bugün bu nedenlerle birçok kişi mağdur edildiği için devlete karşı isyancı tavırlarının yanında küskünlükleri de ayrı birer sorun olmuştur (Ateş, 2010).

Nihayetinde tapu siciline güvenerek taşınmazlarını alıp satan kişilerin tapu siciline ve devlete olan güvenleri zedelenmektedir. Devletin bütün özenine rağmen, tapu sicilinin gerçek durumla çelişerek yolsuzlaşması mümkündür. Bu ise bazen hak sahipleri bazen de sicile güvenerek bir hukuki işleme girişen üçüncü kişiler yönünden birçok zarar ihtimalleri taşır (Sirmen, 1975).

Devletin tapu sicilinin tutulmasından doğan zararlardan sorumlu olması tapu siciline kamunun güvenini kazandırmaktadır. Tapu sicilinden beklenen yarar, onun herkesin güvenini kazanmış bir aleniyet aracı olmasıyla gerçekleşir (Sirmen, 1975). Tapu sicilleri herkese açık ve alenidir. Devletin sorumluluğu altında tutulan tapu siciline güvenmek, tapu siciline hakim olan ilkelerden birisidir. TMK'nın 1023'üncü maddesine göre *“Tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynı hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur”* denmektedir.

Tapu sicilinin önemi ve kişilerin bu sicile olan güven duygularını sağlamak bakımından Medeni Kanununun 1007'inci maddesi ile tapu sicilinin tutulmasından doğan zararlardan ötürü Devletin doğrudan sorumlu olacağı ilkesi benimsenmiştir. Devletin sorumluluğu ile tapu sicili sistemi arasındaki sıkı ilişki, kanun koyucuyu, bu düzenlemeyi kamu hukukuna ait kanunlara bırakmayıp özel bir kamu hukuku kuralı ile TMK'da yapmak zorunda bırakmıştır (Sirmen, 1975). Bu sorumluluk asli ve objektif sorumluluk olduğundan zarara uğrayan doğrudan Devletten zararın ödetilmesini isteyebilir. Tapu sicilinin tutulmasından doğan zararın anlamı, bu sicilin tutulmasında görevlilerin bilerek veya bilmeyerek, uygulanması gereken mevzuat hükümlerine aykırı işlemleri veya ihmalleri sonucu bir hakkın kaybına sebep olmalarıdır (TKGM, 2014).

3.2. Mülkiyet Hakkının İhlali Var mı?

Hak, hukuk düzeni tarafından insanlara tanınan ve hukuk düzenince korunan menfaatler olduğuna göre hak sahibinin hakkı ihlal edildiğinde de yine hukuk düzenince korunması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Günümüzde modern hukuk sistemlerinde hakların devlet eliyle korunması ilkesi benimsenmiş olup, hak sahibi hakkını devletin yetkili organları önünde dava açarak ve bu organların zorlamasıyla elde edebilmektedir (Uzun ve ark., 2012).

Doktrin Görüşleri

Mülkiyet hakkının ihlal edilmesi, kişilerin eşyaları üzerinde mülkiyet hakkının verdiği yetkileri kullanamaması olarak tanımlanabilir. Örneğin, yıllarca tapulu taşınmazını mülkiyet hakkının verdiği yetkiler ile kullanan kişinin, biranda tapusunun geçersiz olduğu ve yerin aslında geçmişten beri orman olduğu iddiasıyla tapusunu ve dolayısı ile mülkiyet hakkını her hangi bir tazminat dahi almaksızın kaybetmesi, mülkiyet hakkının ihlal edilmesine önemli bir örnektir.

Devlet tarafından yapılan özel mülkiyete ait taşınmazların kamulaştırılması işlemi de bir nevi özel mülkiyete müdahale olarak nitelendirilebilir. Ancak kamulaştırma işleminde taşınmaz mal malikinin özel çıkarı meşru bir çıkar olduğu için, kendisine taşınmazının karşılığı ödenmek suretiyle kamu yararı ile özel çıkar arasında bir denge kurulmaktadır. Yani, taşınmaz malikinin kamu yararı nedeniyle katlanmak zorunda olduğu fedakarlık, kendisine taşınmazın bedeli ödenmek sureti ile denkleştirilmektedir. Bu konuda Türkiye'de henüz çözülmemiş bir sorun daha vardır ki, oda imar planlarında kamu hizmetine özgülenmiş, ancak çeşitli nedenlerle kamulaştırılmadığı ve tazminat ödenmediği gibi özgülenen kamu hizmeti dışına da çıkarılamayan özel mülkiyete konu taşınmazlar bulunmaktadır (Çelik, 2011). Böyle durumlar için hukukta içi boşaltılmış mülkiyet hakkı deyimi de kullanılmaktadır.

Mülkiyet hakkına yapılan herhangi bir müdahalenin diğer şartlarla beraber hukuki kesinlik veya yasallık şartına da uyması gereklidir. Mülkiyet hakkına yapılan müdahalelerde ilgili devlet kişilerin mahrum bırakılan haklarının karşılığını ödemek zorundadır. Her zaman ödenecek miktar müdahalede bulunan mülkün bedeli olması gerekmekte olup bazen de mülkün rayiç değerine eşit olabilmektedir. AIHM, tazminat standardının mülkün türüne ve alınma şartlarına bağlı olarak da değişebileceğini vurgulamıştır. Bir ulusallaştırma olayında uygulanacak tazminat standardı diğer mülk alımlarında, örneğin kamusal amaçlar için arazinin alınması gibi durumlardan farklı olabilir (Hanağası, 2015).

Devletin sorumluluğu altında, tescil ve açıklık ilkelerine göre taşınmazlar ile üzerindeki hakların durumlarını göstermek, tapu sicilinin görevidir. Tapu sicilleri herkese açık ve alenidir. Devletin sorumluluğu altında tutulan tapu siciline güvenmek, tapu siciline hakim olan ilkelerden birisidir. Tapu sicilindeki bilgilere güvenerek bir taşınmazı iyiniyetle sahibinden satın alan üçüncü kişinin kazanımının korunacağı da yine TMK'nun 1023'üncü

maddesinde hüküm altına alınmıştır. Ayrıca tapu sicilinin önemi ve kişilerin bu sicile olan güven duygularını sağlamak bakımından TMK'un 1007'inci maddesi ile tapu sicilinin tutulmasından doğan zararlardan ötürü Devletin doğrudan sorumlu olacağı ilkesi benimsenmiştir.

Orman sınırları içinde kalan tapulu arazilerin sahiplerine herhangi bir tazminat ödenmeksizin tapularının iptal edilmesi ülkemizde çok uzun yıllardır yaşanan sıkıntılardan biridir. İç hukuka göre yerel mahkemelerde orman sınırları içinde kalan tapulu arazilerin tapularının iptal edilmesi için açılan davaların genellikle vatandaşların aleyhine sonuçlandığı görülmektedir. Yerel mahkemelerden alınan olumsuz sonuçlardan sonra vatandaşların kararları bir üst düzey mahkeme olan Yargıtay'a taşınması kaçınılmaz olmaktadır. Ancak yapılan değerlendirmelere göre, bu davaların birçoğunda yine herhangi bir bedel ödenmeksizin tapuların iptal edilmesi yönündeki kararların onandığı da görülmektedir.

Anayasa ile güvence altına alınmış mülkiyet hakkının, tapu iptal kararları ile ihlal edilip edilmediği konusunda doktrinde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu konudaki görüşler değerlendirildiğinde, tapulu arazilerin bu kapsama girerek hiçbir bedel ödenmeksizin tapularının iptal edilmesinin mülkiyet hakkının özüne dokunduğu kabul edilerek, özellikle iyiniyetli üçüncü kişilerin uğradığı zararın tazmin edilmesinin savunulmakta olduğu görülmüştür (Ateş, 2010, Şimşek, 2010, Akıllıoğlu, 2012, Tezcan, 2013).

Yargıtay Görüşleri

Yargıtay'ın 20.Hukuk Dairesinin ihtisas alanı Gayrimenkul hukuku olup, temel görevi Orman Hukukundan oluşmaktadır. 20.Hukuk Dairesinin görevleri arasında "Tapu sicilinin tutulmasından kaynaklanan tazminat davaları (TMK m. 1007) sonucu verilen hüküm ve kararlar" ile "Tapu kaydının mahkeme kararıyla iptalinden kaynaklanan ve Devlet aleyhine açılan tazminat davaları sonucu verilen hüküm ve kararlar" yer almaktadır. 20.Hukuk Dairesinin tapu iptali ile ilgili kararları incelendiğinde son yıllarda önceki yıllara göre farklı kararlar verildiği dikkat çekmektedir. Özellikle 2008-2009 yılından önce orman olduğu iddiası ile gerçek kişilere açılan tapu iptali davaları incelendiğinde yüksek mahkemenin genellikle tapu iptallerini onadığı, herhangi bir tazminat talebinde bulunulmaması nedeni ile de, devleti, mülkiyet hakkından yoksun bırakılanlara bir tazminat ödemeye zorunlu tutmadığı görülmektedir (Kazancı, 2014a). Yüksek mahkemece, orman idaresinin kişiler aleyhine açmış olduğu tapu iptali davalarında genellikle çekişmeli taşınmazın orman sınırları içinde iken oluşturulan kadastro tapusuna değer verilemeyeceği gerekçeleri ile kabul edilmektedir.

Ancak 2008-2009 yıllarından sonra Yargıtay 20 HD'nin bu konuda bir içtihat değişikliğine gittiği görülmektedir. Bunun nedeni, sözü edilen bu tarihler arasında orman gerekçesi ile bedel ödenmeksizin tapusu iptal edilen bir taşınmaz sahibinin AİHM'ne dava açması ve AİHM'nin "mülkiyet ihlali vardır ve tazminat ödenmelidir" şeklinde vermiş olduğu kararın Yargıtay tarafından emsal gösterilmesidir. AİHM, Turgut ve Diğerleri (2008) davasının sonucunda; Anayasa'nın 169/2 maddesi uyarınca taşınmazlarının Hazine'ye devredilmesi nedeniyle başvuranlara hiçbir tazminat ödenmediğini, tazminat ödenmemesini haklı kılmak için Hükümetin istisnai hiçbir koşulu belirtmediğini not etmektedir. Başvuranlara tazminat ödenmemesinin, kamu yararının gerekleri ile kişinin haklarının korunması arasında hüküm sürmesi gereken adil dengeyi, başvuranlar aleyhine bozduğu kanaatinde bulunularak Türkiye'nin başvuranların tamamı için ortaklaşa 1.350.000 Euro maddi tazminat ödenmesine ve tazminatın her türlü vergiden muaf tutulmasına karar vermiştir (Kazancı, 2014b).

Gerek AİHM'nin görüşü gerekse Yargıtay'ın bu yöndeki görüşünün emsal alınarak, artık vatandaşların tapu kaydına güvenerek, tapu sahibinden satın aldıkları taşınmazlara ilişkin

tapunun, orman idaresi tarafından açılan tapu iptal davası sonunda, taşınmazın orman olduğu gerekçesiyle iptal edilmesi durumunda, idarenin tapu kayıtlarının doğru tutulmamasından dolayı oluşan tüm zarardan TMK'nın 1007'inci maddesi gereğince sorumlu olduğunu belirterek, uğradıkları zararın ödetilmesini istedikleri görülmektedir (Kazancı, 2014c).

Tapu iptal davaları ile mülkiyet hakları ellerinden alınan kişilerin, AİHM'nin mülkiyet hakkı ve tazminat konusunda vermiş olduğu emsal kararlar neticesinde cesaretlendiği ve orman idaresinin açtığı tapu iptal davalarına karşı son yıllarda tazminat talep etmek için dava açtıkları Yargıtay kararları incelendiğinde görülmektedir.

AİHM görüşleri

AİHS, bireyleri uluslararası hukukta hak sahibi yaparak taraf devletlerin, eylem ve işlemleri nedeniyle, güvence altına alınan haklarının çiğnenen düşünen kişilerin, AİHM'ye başvurabilme yolunu açmıştır. Bir davanın kabul edilebilmesi için başvuru; çıkarının kişisel, doğrudan ve güncel olmasının yanında, aleyhine dava açtığı ülkede bütün iç hukuk yollarını tükettiğini ispatlamalıdır.

AİHM, mülkiyet hakkı ile ilgili konularda AİHS'nin yanı sıra "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap" ile "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No'lu Protokolünün 1.Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz"dan da yararlanmaktadır. Türkiye, Anayasa ve kanunlarından kaynaklanan yapısal sorunları yanında uygulamadaki birçok eksiklikleri nedeni ile AİHM önünde 31.12.2013 tarihi itibarıyla 10.950 derdest dava ile beklemektedir. İlk 25 ülke içinde 1959-2013 yılları arasında AİHS ihlal karar sayılarına bakıldığında Türkiye'nin 2639 ihlal kararı ile AİHS'ni en çok ihlal eden devlet konumunda yer aldığı görülmektedir. Konu bakımından 1959-2013 yılları arası Türkiye'nin AİHS ihlalleri sıralamasına bakıldığında ise, en fazla 770 karar ile adil yargılanma hakkı ve 639 karar ile mülkiyet hakkı konusunda ihlal yapıldığı görülmektedir. Türkiye'nin yıllara göre mülkiyet hakkı ihlal karar sayılarına bakıldığında ise; 2009 yılına kadar bir yükseliş gösterdiği (2009'da 86 ihlal kararı) bu tarihten sonra ise hızla düştüğü (2010'da 30; 2011'de 37; 2012'de 23) ve nihayet 2013 yılında sadece 5 ihlal kararının verilmiş olduğu görülmektedir (İNHAK, 2013).

Özellikle tapu siciline güvenerek satın aldıkları taşınmazın daha sonra orman olduğu iddiası ile tapuları iptal edilen ve mülkiyet hakları ellerinden alınan kişiler iç hukuk yollarını tükettikten sonra AİHM'ne başvurmuşlardır. AİHM'nin mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasıyla açılan davalarında; Devlet tarafından bir taşınmazın tazminat ödemeksizin geri alınmasının orantısız bir müdahale olduğu ve kamu yararı ile bireysel haklar arasındaki adil dengenin kurulmamasının ihlal nedeni olduğu (Turgut ve diğerleri-Türkiye davası) görüşü öne sürülmüştür. Ayrıca mülkiyetten yoksun bırakma işlemine gerekçe olarak gösterilen tabiatın ve ormanların korunması amacıyla mülkiyetten yoksun bırakma halinde ihtilaf konusu tedbirin arzu edilen dengeye riayet edip etmediğinin ve bilhassa da başvurulara orantısız bir yük yüklediğinin belirlenmesi için iç hukukta öngörülen telafi yöntemlerinin dikkate alınması gerektiği hatırlatılmıştır. Sonuç olarak mülkün değerine karşılık gelen makul bir meblağın ödenmeden, mülkten mahrum bırakmanın aşırı bir müdahale teşkil edeceğini ifade ettiği (Köktepe – Türkiye davası) görülmektedir (Kazancı, 2014d).

AİHM'nin bir başka kararında ise, mülkiyet hakkının ihlal edildiğini iddia eden vatandaşa karşı devlet, taşınmazın ilk halinin orman olduğunu daha sonra tapu verildiğini iddia ederek tapu iptalini istemiştir. AİHM'de mülkiyet hakkının ihlal edildiğini iddia eden başvuranın mülkiyet hak sahibi olması gerektiğini, eğer hak sahibi değilse AİHS'den yararlanamayacağını diğer davalar örnek göstererek açıklamıştır. AİHM'nin yerleşik içtihadı

uyarınca bir başvuran, kendi 'mülkü' ile ilişkili olmadığı müddetçe 1 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği iddiasında bulunamaz (Kazancı, 2014e).

Zamanla AİHM'nin, orman sınırları içinde kaldığı gerekçesi ile tapulu arazilere ait tapuların, herhangi bir tazminat ödenmeksizin iptal edilerek vatandaşların mülkiyet haklarının ellerinden alınmasının insan haklarına uygun bulunmadığı görüşü iç hukukumuzda da şekillenmeye başlamıştır. Özellikle Yargıtay kararları incelendiğinde birçok tazminat talebi davasında "Turgut ve diğerleri-Türkiye" davasının örnek olarak gösterilmiş olduğu söylenebilir (Kazancı, 2014f). Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun (HGK) görüşü de Devletin kusursuz sorumluluğundan kaynaklanan bir zararın oluşması halinde bu sorumluluğun TMK'nun 1007'inci maddesi kapsamında olması gerektiği ve mağdurun zararının tazminini Devletten isteyebileceği yönündedir. HGK "tapu işlemlerinin kadastro tespiti işlemlerinden başlayarak birbirini takip eden işlemler olduğunu ve tapu kütüğünün oluşumu aşamasındaki kadastro işlemleri ile tapu işlemlerinin bir bütün oluşturduğunu, bu kayıtlarda yapılan hatalardan TMK'nun 1007'inci maddesi anlamında Devletin sorumlu olduğunun kabul edilmesi gerektiğini" de ayrıca kaleme almıştır (Kazancı, 2014g).

Son Yasal Düzenlemeler

Orman sınırları içinde kalan tapulu arazilerin tapularının iptal edilmesi ve tazminat ödenmesi konusu ile ilgili anayasal bir düzenleme bulunmazken, 6831 sayılı Orman Kanununda da 2012 yılına dek herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. 2012 yılında yürürlüğe giren 6292 sayılı "Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun"un 7'nci maddesi ile hukuk devletinin bir gereği olarak, tapu sicilinin tutulmasından devletin sorumlu olduğu da dikkate alınarak ve ayrıca, vatandaşların Devlete olan güveninin devamının sağlanması amacıyla, tapu kütüklerine 2/A veya 2/B belirtmesi konulan taşınmazların tapu kayıtlarının geçerliliği, belirtmelerin terkin ve iade edilecek taşınmazlarla ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Kanunda, ilgililer tarafından idareye başvurulması ve idarece bu başvuru üzerine veya resen yapılan inceleme ve araştırma sonucunda doğruluğu tespit edilmesi halinde bu yerlerin tapu kayıtları bedel alınmaksızın geçerli kabul edileceği ve tapu kütüklerindeki 2/A veya 2/B belirtmelerinin terkin edilerek tescillerinin aynen devam edeceği düzenlenmiştir. Hatta bu nitelikteki taşınmazlar hakkında dava açılmayacağı, açılan davalardan vazgeçileceği, açılan davalar sonucunda tapularının iptaliyle Hazine adına tesciline karar verilen, kesinleşen ve tapuda henüz infaz edilmeyen taşınmazlar hakkında da aynı şekilde işlem yapılacağı maddenin devamında belirtilmiştir. Dahası kararlardan infaz edilerek tapuda Hazine adına tescil edilen taşınmazlar için ise, ilgilileri tarafından bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten (26.04.2012) itibaren iki yıl içinde idareye başvurulması halinde, bedelsiz olarak önceki kayıt maliklerine veya kanuni mirasçılara iade edileceği de düzenlenmiştir.

Yönetmelik bazında inceleme yapıldığında ise, 20 Kasım 2012 tarih ve 28473 sayılı R.G.'de yayımlanarak yenilenen Orman Kadastrosu ve 2/B Uygulama Yönetmeliğinde tapulu araziler hakkında son yıllarda birtakım düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Yönetmelik yürürlüğe girdiği ilk yılda oldukça katı kurallar içermekte olup, orman sınırları içinde kaldığı gerekçesi ile tapu kadastro çalışmaları sonucunda tapu verilmiş yerler hakkında önce rızaen terk işlemi talep edileceği, aksi takdirde iptal davaları açılacağını açıkça belirtmektedir. Ancak, tapulu araziler hakkında oldukça katı kurallar içeren bu yönetmeliğin tapulu yerlerle ilgili olan 19'uncu maddesi 27 Aralık 2013 tarih ve 28864 sayılı Resmi Gazete ile değiştirilmiştir. Yapılan yeni düzenlemeye göre 19'uncu maddesinin üçüncü fıkrası değiştirilerek "a" ve "b" bentleri eklenmiş, dördüncü fıkrası ise tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Yapılan yeni düzenlemeye göre üçüncü fıkra ve "a" bendine göre; tapulama ve

kadastro çalışmalarında yapılan tespitin vasıf tayini yönünden bu yönetmelikte belirtilen kriterlere uygun olmaması nedeniyle tapulama ve kadastro tespitlerine aynen uyulmasının mümkün olmadığı hallerde “Tapulama/kadastro, imar mevzuatı veya hükmen ilgilileri adına oluşturulan ve tapuda halen kişiler adına kayıtlı olan taşınmazlara ilişkin tapu kayıtları esas alınır” denilerek artık tapu iptal davası açılmayacağı ve bu tapulara değer verileceği düzenlenmiştir. Aynı fıkranın “b” bendinde ise tapulu yerlerde bulunan ve tabii olarak veya ekim-dikim yoluyla yetiştirilmiş ağaçlık alanların parsel bazında değerlendirileceği ve bu ağaçlık alanın; üç hektardan küçük olması halinde orman sayılmayan yer, üç hektar veya daha büyük olması halinde ise mülkiyet durumu esas alınmak suretiyle Devlet ormanı, amme müesseselerine ait orman ya da hususi orman olarak sınırlandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

Görülüyor ki; yapılan son yasal düzenlemeler yıllardır süregelen “tapu iptal davası” uygulamasını bir anda değiştirmiştir. Artık yönetmeliğin bu yeni maddesine göre, tapu kadastro komisyonlarınca verilen tapulara iptal davası açılmayacak ve bu tapulara değer verilecektir. Yeni düzenlemenin temelinde vatandaşların AİHM’den ve Yargıtay’dan tazminat talep etmeleri ve mülkiyet hakkı ihlali yapıldığı gerekçesi ile özellikle AİHM’nin devleti tazminat ödemeye mahkum etmesinin yattığı söylenebilir. Bu düzenlemelerle artık tapu iptal davaları açılmayacak ve araziler hakkında tazminat talebi istenmeyecek duruma gelmiştir.

AİHM’ne mülkiyet hakkı ile ilgili davaların daha az açılmasının bir diğer sebebi son yıllarda ülkemizde vatandaşlara Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilmeye hakkının da tanınmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bireysel başvuru, temel hak ve özgürlükleri kamu gücünün işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle ihlal edilen bireylerin diğer başvuru yollarını tükettikten sonra başvurdukları istisnai ve ikincil nitelikte bir hak arama yolu olarak tanımlanmaktadır. 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halkoylaması ile 1982 Anayasası’nın yargıya ilişkin hükümlerinde önemli değişiklikler yapan 5982 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Bu değişiklikler içinde en dikkat çekenlerden biri de 1960’lı yıllardan beri ülkemizde tartışılan bireysel başvuru hakkının yeni bir hak arama yolu olarak hukuk düzenimize girmesidir (Ekinci ve Sağlam, 2012). Yapılan bu yeni düzenleme ile kişiler, Anayasa’da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden AİHS kapsamındaki birinin ihlal edilmesi durumunda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabileceklerdir. 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren uygulanmaya başlayan bireysel başvuru, AİHM’nin ana şartlarından biri olan “iç hukuk yollarının tüketilmiş olması” koşulunun önünde son basamak olarak değerlendirilecek olursa, AİHM’ne giden dava sayısındaki azalmaların sebeplerinden biri olarak görülebilmektedir.

4.SONUÇLAR

Tapulu arazilerin orman sınırları içinde kalması sebebiyle herhangi bir tazminat ödenmeksizin tapularının iptal edilmesi uzun yıllardır çok sık yaşanmakta ve bu durumun vatandaşlar açısından mülkiyet hakkı başta olmak üzere birtakım hak kayıplarına neden olduğu düşünülmektedir. Mülkiyet hakkı, Anayasa’nın 35/1 ve TMK’nın 683’üncü maddeleri ile iç hukuk yönünden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol 1-1 maddesi gereğince de uluslararası hukuk yönünden güvence altına alınmış temel haklardandır.

Bu yerler tapuda usul yasaya uygun şekilde bazen iki, üç veya daha fazla kişi tarafından el değiştirmiş de olabilmektedir. Türk hukuk sisteminde iyiniyetli üçüncü kişiler TMK ile korunurken bir taşınmazı tapuda kayıtlı olan sahibinden alan kişinin, bir zaman sonra aldığı tapusunu orman olması iddiası ile kaybettiği durumlara oldukça sık karşılaşılmaktadır. Yaşanan bu durum, vatandaşların devlete, tapu siciline ve orman kadastrolarına karşı görüşlerini değiştirmiştir. Hatta vatandaşlar bazen ellerinde geçerli mülkiyet belgeleri olsa bile, orman idaresine karşı mahkemelerde kazanma olasılıklarının az olması düşüncesi ile dava açmaya çekinmektedir.

Bu durum son yıllarda, AİHM'nin benzer olaylarda devletin tazminat vermeye hükmetmesi, Yargıtay'ın AİHM'nin kararları ışığında fikir değiştirmesi ve nihayetinde yasal düzenlemelerle değiştirilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler artık orman olduğu iddiası ile tapuları iptal edilse bile en azından belli bir miktar tazminat alabilme ümidine dönüşmüştür.

KAYNAKLAR

Akılhoğlu, T. 2012. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Mülkiyet Hakkı ve Kazanılmış Hak Üzerine Bazı Gözlemler, İ.Ü. İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi Cilt 15, Sayı 2 (9-27).

Ateş, T., 2010. Ormanların Hukuksal Durumu ve 2/B, Adalet Yayınevi, Ankara, 978-605-4378-47-0.

Ayaz, H. 2010. Türkiye'de Orman Mülkiyetinde Tarihi Süreç ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları, III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi 20-22 Mayıs 2010, Cilt I Sayfa 189-198.

Biltekin, A., 2011. Kadastro Davaları ve Yargıtay İçtihatları, Yargıtay 20. Hukuk Dairesi Tetkik Hakimi görüşü http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum/conf5/ABiltekin_Kadastro.pdf

Çelik, M. S. 2011. Mülkiyet Hakkı ve Kamulaştırma, (Erişim Tarihi 13/11/2014) http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum/conf5/MSCelik_kamulastirma_idari.pdf

Ekinci, H., Sağlam, M. 2012. 66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, T.C. Anayasa Mahkemesi, Avrupa Konseyi, Şen Matbaa Ankara.

Eren, F., 2011. Mülkiyet Hukuku, Yetkin yayınevi, 516 syf. Ankara.

Ertaş, Ş. 2006. "Mülkiyet Hakkının Yeni Boyutu Ve Bu Hakka Getirilen Daraltımların Anayasa ve İnsan Haklarına Uygunluğu" Türk Medeni Kanununun Yürürlüğe Girişinin 80. Yılı Münasebetiyle Düzenlenen Sempozyum, Ankara, s.135.

Gözler, K., 2008. Hukukun Temel Kavramları, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Güneş, Y. ve Coşkun A.A., 2008. Türkiye'de Orman Mülkiyeti ve Kullanım Hakları Çalıştayı, 10 Mart 2008, İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü, İstanbul.

Hanağası, İ. 2015. Mülkiyet Hakkı, Danıştay İnsan Hakları Komisyonu, http://www.danistay.gov.tr/upload/2_mulkiyethakki.pdf

İNHAK, 2013. İnsan Hakları Daire Başkanlığı, resmi web sayfası istatistikler, (Erişim Tarihi 25/11/2014) <http://www.inhak.adalet.gov.tr/istatistikler/2013.html>

Oğuzman, K., Seliçi, Ö., 2004. Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Sirmen, L. 1975. Tapu Sicilinin Tutulmasından Doğan Zararlardan Devlet'in Sorumluluğu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:391. Sevinç Matbaası, Ankara.

Şimşek, O. 2010. Ormanlar Üzerindeki Bazı Mülkiyet Uyuşmazlıkları ve Bunlara İlişkin Çözüm Önerileri, Sayıştay Dergisi, sayı 79, syf 127-156, Ankara.

Şimşek, O. 2011. Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz – II, Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2011/92.

Tezcan, D. 2013. AIHM Kararları Işığında Orman Arazilerinin Bedelsiz Tapu İptal Kararlarının Mülkiyet Hakkını İhlal Sorunu, Journal of Yasar University, Cilt 8, Sayı Özel (2607-2616).

TKGM,2014.http://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekleri/tapu_sicilinin_tutulmasinda_devletin_sorumlulugu_ve_rucu.doc (Erişim Tarihi: 13/11/2014).

Uzun, E., Atalay, H., Akkaya, T., Özkorkut, K., Akın, L., Gönenç, L., 2012. Hukukun Temel Kavramları, Anadolu Üniversitesi yayımları, yayın no: 2655, açık öğretim yayını no: 1621, Eskişehir.

Yargıtay ve Mahkeme Kararları, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı sisteminden alınmıştır.

Kazancı, 2014a. Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/5 K. 2005/4979 T. 21.4.2005; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/5525 K. 2005/10415 T. 22.11.2005; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2007/8066 K. 2007/10222 T. 11.7.2007; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/11065 K. 2005/15266 T. 20.9.2005; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/11719 K. 2005/14772 T. 20.12.2005; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/826 K. 2005/5092 T. 25.4.2005; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/6529 K. 2005/12541 T. 28.11.2005.

Kazancı, 2014b. Turgut ve Diğerleri / Türkiye Davası 1411/03 Strazburg 8 Temmuz 2008, 1411/03 Strazburg 13 Ekim 2009.

Kazancı, 2014c. Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/13660 K. 2011/14621 T. 13.12.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/6067 K. 2011/11891 T. 20.10.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/10104 K. 2011/11353 T. 11.10.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/8798 K. 2011/14624 T. 13.12.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/6931 K. 2011/15805 T. 27.12.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/5495 K. 2011/12063 T. 25.10.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/10631 K. 2011/14629 T. 13.12.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/16485 K. 2012/5021 T. 3.4.2012; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/14180 K. 2011/14622 T. 13.12.2011; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/5205 K. 2011/9685 T. 13.9.2011.

Kazancı, 2014d. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2012/20-586 K. 2013/227 T. 13.2.2013

Kazancı, 2014e. Rimer ve Diğerleri/Türkiye Davası; 18257/04, Strazburg, 10 Mart 2009.

Kazancı, 2014f. Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/10403 K. 2012/219 T. 17.1.2012; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/10548 K. 2012/222 T. 17.1.2012; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2011/9173 K. 2011/12065 T. 25.10.2011.

Kazancı, 2014g. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2010/4-349 K. 2010/318 T. 16.6.2010.

ORMAN SINIRLARI DIŞINA ÇIKARILAN YERLER (2/B) ÜZERİNDE ZİLYETLİK VE HUKUKİ NİTELİĞİ

Üstüner BİRBEN¹

Gökçe GENÇAY²

¹Yrd.Doç.Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Ekonomisi A.B.D., Merkez/ÇANKIRI

²Yrd.Doç.Dr. Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Ormanlık Hukuku A.B.D., Merkez/BARTIN

Özet

Eşya Hukukunun önemli bir kavramı olan zilyetlik, üzerinde görüş birliğine varılmış bir kavram değildir. Bunun sebebi, Türk Medeni Kanunu(TMK)'nun bu konudaki hükümlerinin bir kısmının Roma Hukukunun, diğer bir kısmının ise Cermen Hukukunun etkisi altında düzenlenmiş olmasıdır. Üstelik, sözü geçen hukukların zilyetlik anlayışlarının tartışmalara konu olduğu düşünülürse, TMK'nın karma sisteminde yeteri kadar açıklık bulunmaması daha kolay anlaşılır. Bununla birlikte; Roma Hukuku'nda *Possessio* kelimesiyle ifade edilen zilyetliği; “bir şey üzerinde fiili egemenliğin iradi olarak ele geçirilmesiyle başlayan ve onun iradi veya irade dışı kaybına kadar devam eden hukuki bir durum” şeklinde tanımlamak mümkündür. Zilyetlik, tapu sicili ile birlikte TMK'nın, Eşya Hukuku kitabının üçüncü kısmında düzenlenmiştir. Bu bir tesadüf değildir. Çünkü zilyetlik, tapu sicilinin taşınmazlarda oynadığı hukuki rolü, karine niteliğinde de olsa taşınırlarda oynar. Her iki müessesenin de ana amacı, aynı haklara aleniyet kazandırmak ve hukuki statüsünü belirlemektir. Ancak, zilyetliğe bağlanan hukuki sonuçların, tapu siciline göre daha esnek ve tartışmalı olduğunu vurgulamak gerekir. TMK'da, zilyetliğin, mülkiyete karine olduğunun kabul edildiği görülmektedir. Bu noktada üzerinde durulması gereken esas konu, orman sınırları dışına çıkarılan yerler (2/B) üzerinde zilyetliğin, zilyede bir menfaat sağlayıp sağlamadığı olacaktır. Yukarıda ifade edilen iddiayı somutlaştırmak adına, çalışmanın birinci bölümünde: zilyetlik kavramı hakkında genel bilgiler verilecektir. İkinci bölümde, TMK açısından zilyetlik kavramı incelenecek; üçüncü bölümde ise kazandırıcı zamanaşımı ve zilyetlik ilişkilerine değinilecektir. Son olarak, orman sınırları dışına çıkarılan yerler (2/B) üzerinde olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı yoluyla iktisabının mümkün olup olmadığı, ilgili kanunlar, doktrin ve Yargıtay kararları ışığında incelenerek ve önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Zilyetlik, kazandırıcı zamanaşımı, orman,

POSSESSION AND ITS LEGAL STATUS ON FORESTLANDS TAKEN OUT OF THE FOREST BOUNDARY (2/B)

Abstract

Possession, which is an important concept of Law of Property, is not a concept that has reached a general consensus on. The reason for this is that the provisions of the Turkish Civil Law were being designed under some Roman law provisions while another part designed from Germanic law. Moreover, the concept of possession of the said laws is the subject of controversy and hence the lack of clarity in the TMK's mixed system more easily understood. However; it is possible to define the word, *Possession*, expressed by Roman law as: 'Starting with the seized a thing on a voluntary act of sovereignty and continued until this voluntary or involuntary loss of that legal status' Possession, together with the land registry is regulated in the third part of the Book of the Law of Property. It is not a coincidence. Because the possession expressed the legal role which the title deed expresses over immovable, albeit in the form of a presumption. Besides, the main objective of both institutions is to openness for the rights in rem and to determine the legal status of it. However, it must be emphasized that the legal consequences connected to possession are more flexible and controversial than the land registry. In TMK, it is accepted that the possession is the presumption of ownership. The issue that should be emphasized at this point is that the possession on forestlands taken out of the forest boundary, whether or not, will provide a benefit to the possessor. In order to embody the claims mentioned above, in the first part of the study: an overview of the concept of possession will be explained. In the second part, the concept of possession in terms of TMK will be examined; In the third part, relations between acquisitive prescription and possessin will be discussed. Finally, it will be examined that whether it is possible to usucapere of the forestlands taken out of the forest boundary in the light of related laws, doctrines and the Supreme Court decisions and some recommendations will be made.

Keywords: Possession, acquisitive prescription, forest

1.GİRİŞ

Zilyetlik, tüm çağdaş hukuk düzenlerince gerek şahsın tasarruf hakkına gerekse kamu düzeninin vazgeçilmez unsurları olan sosyal huzur ve hukuksa güvenin korunmasına yönelik olarak düzenlenip, korunan hukuksal bir kurumdur. Bu kurum, tarihsel süreç içerisinde, Roma - Cermen, İslam ve Osmanlı Hukuku'nda ve nihayet Cumhuriyet döneminde Türk Hukuk sisteminde ayrıntılı olarak düzenlenip, farklı yollarla korunmuştur (Uçar, 2008).

Roma Hukukunda *possessio* kelimesiyle ifade edilen zilyetlikle kastedilen, hukuki korumadan yararlanan fiili hâkimiyettir. Bu bakımdan mülkiyetten ayrılmaktadır. Çünkü mülkiyet; en genel olarak, bir mal üzerindeki hukuki egemenlik olarak tanımlanabilmektedir. Roma Hukuku'nda zilyetlik için fiili egemenlik yanında aranan niyet, irade, özel bir nitelikte olmalıdır. Fiili egemenliğe sahip olan kişinin niyeti, egemenliğindeki malı kendi mülkü gibi elinde bulundurmak olmalıdır. Ancak bu durumda zilyetlikten söz edilebilmektedir. Böylece Roma Hukukunda zilyetlikteki biri maddî, diğeri manevi olan iki öge *Corpus* ve *Animus* olarak ifade edildiğinde zilyetlik, (*Possessio = Corpus + Animus Rem Sibi Habendi*) biçiminde gösterilmektedir (Samsa, 2007)

Klasik Teorinin mirasçısı olan Fransız Hukuku, zilyetlikte iki unsuru belirtmektedir: Maddî unsur (*corpus*) ve şey üzerinde bir aynî hak, özellikle mülkiyet hakkı elde etmek niyeti, iradesi olan ve *animus* adıyla anılan psikolojik unsurdur. Fransız Hukukunun aksine olarak, Alman Hukuku, şey üzerinde fiili hâkimiyet sahibi olan herkesi zilyet olarak kabul etmektedir. İsviçre Medeni Kanunu'nun 919. maddesi, şeyin fiili hâkimiyetine sahip olan kimsenin zilyet olduğunu belirtmektedir (Cardahi, 1966).

2. TÜRK MEDENİ HUKUKU AÇISINDAN ZİLYETLİK KAVRAMI

Hukuk düzeni, zilyet denilen ve şey'i hâkimiyet ve iktidarı altında bulduran kimsenin, o şey üzerindeki sübjektif durumu ile ilgilenmeden, sırf hâkimiyet ve iktidarı altında buldurma olgusunu bir hukuki kurum olarak kabul etmiştir (Gürsoy, 1970).

Türk Medeni Kanunu (TMK), eşya hukuku kitabı mülkiyetle başladığı halde, öğretimde bu konunun incelenmesine daima zilyetlik ve tapu sicili ile başlanılmaktadır. Bunun sebebi zilyetlik ve tapu sicilinin, aynı hakkın dışarıdan görünüşünü sağlaması ve aynı hakkın doğumundan sona ermesine kadar temel öge olmasıdır (Ayiter, 1977). Kanunun birbirinden özellikleri bakımından farklı olan bu iki kurumu aynı kısımda düzenlemesinin sebebi, bunlara aynı fonksiyonu vermiş olmasındandır. Zilyetliğin taşınır eşyadaki fonksiyonlarını kural olarak tapu sicili taşınmazlarda ifa etmektedir. Zilyetlikle, tapu sicilinin hukuki fonksiyonları prensip olarak aynî hakların özellikleri ile sıkı bir surette ilgilidir. Bu fonksiyonlar, aynî hakların aleniyetini tesisini, naklini ve sona ermesini sağlamaktır (Akipek, 1972).

Taşınır mallarda aynî hakların sağladığı hâkimiyetin dışa açıklanış şeklini ifade eden zilyetlik, bu kamuya açıklık fonksiyonu dışında ister hakka dayansın ister dayanmasın, konusu ister taşınır olsun, isler taşınmaz olsun, bir hâkimiyet durumu olarak hukukî sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle zilyetlik, sadece taşınır mallar bakımından değil, her türlü eşya bakımından genel bir düzenlemeye tâbi tutulmuştur. Çeşitli fonksiyonları itibarıyla Eşya Hukukunun önemli bir kavramı olarak karşımıza çıkan zilyetlik, üzerinde görüş birliğine varılmış bir kavram da değildir. Bunun sebebi, TMK'nın bu konudaki hükümlerinin bir kısmının Roma Hukukunun, diğeri bir kısmının ise Cermen Hukukunun etkisi altında düzenlenmiş olmasıdır. TMK, zilyetliği doğrudan doğruya tanımlamamış[†], kaynak İsviçre

[†] TMK'nın 973. maddesi: ' Bir Şey Üzerinde Fiilî Hâkimiyeti Bulunan Kimse Onun Zilyedir.'

Medeni Kanunu gibi ayrıntılı hükümlerle konuyu düzenlemek yerine, boşluklar bırakarak genel hükümler koyma yolundaki genel eğilimini devam ettirmiştir (Oğuzman ve Ark. 2004).

Bir malın zilyedi olan kişi aksi kanıtlanıncaya kadar o malın maliki kabul edilmektedir. Bununla birlikte TMK, zilyetliğe sadece taşınır mallar bakımından hak karinesi olma fonksiyonu tanımıştır. Hak karinesini düzenleyen maddeler[‡] de özellikle ‘taşınır’ mallardan bahsedilmiş olması bunu açıkça gösterir (Oğuzman, 1965). Tapuya kayıtlı olmayan taşınmazlar hakkında da zilyetlik karinesi geçerlidir (Akipek, 1972).

2.1. Zilyetliğin Hukuki Niteliği

Zilyetliğin hukuki niteliği tartışmalıdır. Bir kısım hukukçulara göre fiili bir egemenlik olan zilyetlik, bir kısım hukukçulara göre aynı hak olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte, hak hukuken korunan bir menfaat olduğuna göre ve zilyetliğinde kendi başına korunuyor olması, zilyetliğin hak olarak nitelendirilmesini gerektirmektedir. Dahası Yargıtay’da aynı görüştedir. Yargıtay’ın 09.10.1946 tarihli ve 12 sayılı içtihadı birleştirme kararında ‘zilyedin eşya üzerinde maddi veya hukuki tasarruf hakkına haiz olması ve şeyi herkese karşı koruma yetkisine haiz olması zilyetliğin aynı bir hak olması vasıf ve gereklerindedir.’ denilerek bu görüş ifade edilmektedir (Ayiter, 1977).

2.2. Zilyetliğin Öğeleri

2.2.1. Fiili Hâkimiyet

TMK, zilyetliği, bir şey üzerinde fiili hâkimiyet olarak tarif etmiştir. Tarifteki hâkimiyetten kasıt, bir kimsenin mülkiyet ve diğer sınırlı aynı hak olarak sahip olabileceği maddi haklar dışında, bir şey üzerinde icra edebileceği fiili kudrettir. Bir şeyin, birisinin hâkimiyeti altında bulunmasının kabulü için o şey’in mahal itibarıyla, o kimsenin kudret ve tasarruf sahasında bulunması gerekmektedir (Gürsoy, 1970).

2.2.2. Fiili Hâkimiyetin Devamlı Olması

Fiilî kudret geçici, muvakkat bir maddî ilişki şeklinde belirmemelidir. Az çok devamlı bir ilişki şeklinde olmalıdır. Fiili kudretin geçici bazı sebeplerle icra edilememesi de Onun devamlılık niteliğini etkilememektedir (Akipek, 1972).

2.2.3. Zilyetlik İradesi

Fiili egemenlik, bu egemenliğe sahip olmayı istemeden düşünülemez. Bu nedenle, eşyanın sırf maddi egemenlik alanına girmiş olması zilyet olmak için yeterli değildir. Bir kimsenin haberi olmadan cebine bir şey konulması halinde o kimse zilyet olamaz. Fakat eğer o kimse konan şeyleri kabul edeceğini bildiren davranışlarda bulunmuşsa o şeyin zilyedi olur (Ayiter, 1977).

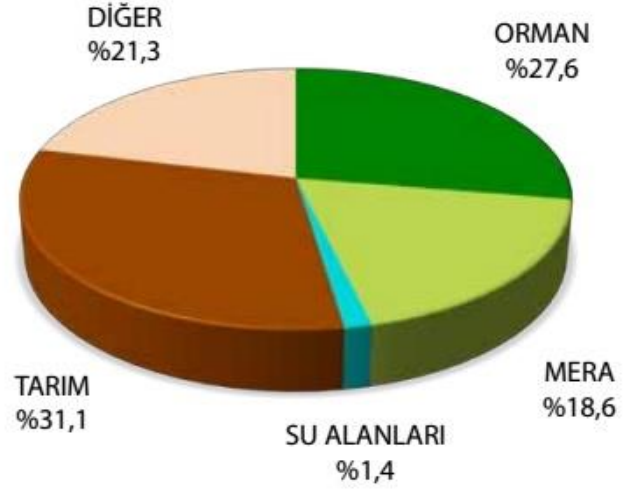
3. TÜRKİYE ORMAN VARLIĞI VE ORMAN SINIRLARIN DIŞINA ÇIKARILAN ALANLAR

Orman Genel Müdürlüğünün 2014 verilerine göre Türkiye 21.678.134 hektar orman alanına sahip olup, bu oran ülke yüzölçümünün % 27,6’sını temsil etmektedir. Tablo 1’de arazi kullanım sınıflarının ülke yüz ölçümüne dağılımı verilmiştir (OGM, 2014).

[‡] TMK md. 985-991

Tablo 1. Türkiye’de arazi kullanım sınıflarının ülke yüzölçümüne dağılımı (OGM, 2014)

Arazi Kullanımı	Alan (ha)	(%)
Orman	21.678.134	27,6
Mera	14.617.000	18,6
Su Alanları	1.050.854	1,4
Tarım	24.437.000	31,1
Diğer (*)	16.751.482	21,3
Genel Alan	78.534.470	100

(*) Diğer arazi kullanımları ağaçsız orman toprağı, yayla, bozkır, kayalık-taşlık araziler, kum, bataklık, iskân, mezarlık, ocak, izin verilmiş tesisler vb. alanları kapsar.

Orman tanımı her ne kadar disiplinler arası değişiklikler gösterse de hukuki anlamda bağlayıcılığı olan tanım, 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunu’nda yer almaktadır. Kanunun 1. maddesi ile “orman” sayılacak ve sayılmayacak yerler açıkça tanımlanmıştır. 2. maddesinde ise önceleri “orman” sayılan fakat çeşitli nedenlerle artık orman vasfını yitiren dolayısıyla hukuken de orman sayılmayacak yerlere açıklık getirilmiştir. 1961 Anayasasının 131. maddesi§ ve 1982 Anayasasının 169. maddesi** günümüzde kısaca “2B” olarak anılan uygulamaların Anayasal dayanaklarını ifade etmektedir. Tarihi süreçte, 6831 sayılı Orman Kanunu sırasıyla 1973 yılında çıkarılan 1744 sayılı Kanun, 1983 yılında çıkarılan 2896 sayılı Kanun ve 1986 yılında 3302 sayılı Kanun ile orman sınırları dışına çıkarma işlemleri

§ Madde 131- (17.4.1970-1255) (31) Devlet, Ormanların Korunması ve Ormanlık Sahaların Genişletilmesi İçin Gerekli Kanunları Koyar Ve Tedbirleri Alır. Bütün Ormanların Gözetimi Devlete Aittir. Devlet Ormanları, Kanuna Göre Devletçe Yönetilir Ve İşletilir. Devlet Ormanlarının Mülkiyeti, Yönetimi Ve İşletilmesi Özel Kişilere Devrolunamaz. Bu Ormanlar, Zamanaşımıyla Mülk Edinilemez Ve Kamu Yararı Dışında İrtifak Hakkına Konu Olamaz. Ormanlara Zarar Verebilecek Hiçbir Faaliyet Ve Eyleme Müsaade Edilemez. Ormanlar İçinde Veya Hemen Yakınında Oturan Halkın Kalkındırılması Ve Ormanı Koruma Bakımından, Ormanın Gözetilmesinde Ve İşletilmesinde Devletle Bu Halkın İşbirliği Yapmasını Sağlayıcı Tedbirler Ve Gereken Hallerde Başka Yere Yerleştirme Kanunla Düzenlenir. Anayasanın Yürürlüğe Girdiği Tarihten Önce Bilim Ve Fen Bakımından Orman Niteliğini Tam Olarak Kaybetmiş Olan Tarla, Bağ, Meyvalık, Zeytinlik Gibi Çeşitli Tarım Alanlarında Veya Hayvancılıkta Kullanılmasında Yarar Bulunan Topraklarla Şehir, Kasaba Ve Köy Yapılarının Toplu Olarak Bulunduğu Yerler Dışında Orman Sınırlarında Hiçbir Daraltma Yapılamaz. Yanan Ormanların Yerinde Yeni Orman Yetiştirilir Ve Bu Yerlerde Başka Çeşit Tarım Ve Hayvancılık Yapılamaz. Ormanların Tahrip Dilmesine Yol Açan Hiçbir Siyasî Propaganda Yapılamaz.

** MADDE 169- Devlet, Ormanların Korunması Ve Sahalarının Genişletilmesi İçin Gerekli Kanunları Koyar Ve Tedbirleri Alır. Yanan Ormanların Yerinde Yeni Orman Yetiştirilir, Bu Yerlerde Başka Çeşit Tarım Ve Hayvancılık Yapılamaz. Bütün Ormanların Gözetimi Devlete Aittir. Devlet Ormanlarının Mülkiyeti Devrolunamaz. Devlet Ormanları Kanuna Göre, Devletçe Yönetilir Ve İşletilir. Bu Ormanlar Zamanaşımı İle Mülk Edinilemez Ve Kamu Yararı Dışında İrtifak Hakkına Konu Olamaz. Ormanlara Zarar Verebilecek Hiçbir Faaliyet Ve Eyleme Müsaade Edilemez. Ormanların Tahrip Edilmesine Yol Açan Siyasî Propaganda Yapılamaz; Münhasıran Orman Suçları İçin Genel Ve Özel Af Çıkarılamaz. Ormanları Yakmak, Ormanı Yok Etmek Veya Daraltmak Amacıyla İşlenen Suçlar Genel Ve Özel Af Kapsamına Alınamaz. Orman Olarak Muhafazasında Bilim Ve Fen Bakımından Hiçbir Yarar Görülmeyen, Aksine Tarım Alanlarına Dönüştürülmesinde Kesin Yarar Olduğu Tespit Edilen Yerler İle 31/12/1981 Tarihinden Önce Bilim Ve Fen Bakımından Orman Niteliğini Tam Olarak Kaybetmiş Olan Tarla, Bağ, Meyvelik, Zeytinlik Gibi Çeşitli Tarım Alanlarında Veya Hayvancılıkta Kullanılmasında Yarar Olduğu Tespit Edilen Araziler, Şehir, Kasaba Ve Köy Yapılarının Toplu Olarak Bulunduğu Yerler Dışında, Orman Sınırlarında Daraltma Yapılamaz.

gerçekleştirilmiştir. Yukarıdaki yasalara dayanılarak orman sınırları dışına çıkarılan alan miktarı toplam 473.322 ha büyüklüğündedir. Daha sonra 5831 sayılı yasaya göre yapılan kullanım kadastrosu çalışmaları sonucunda kesin miktarlar: 1744 sayılı yasaya göre 97.927 ha, 2896 sayılı yasaya göre 15.410 ha, 3302 sayılı yasaya göre 292.434 ha olmak üzere toplam olarak 405.771 ha alan orman dışına çıkarılmıştır. 2012 yılı itibariyle son tespit 410.000 hektardır. Aradaki fark bazı orman dışına çıkarma işlemlerinin idari yoldan veya mahkeme kararı ile iptalinden kaynaklanmaktadır (Yıldırım ve Ayanoglu, 2014). Bu alanların fiili kullan durumları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de 2/B alanlarının fiili kullanım durumu (URL-1)

Kullanım Türü	Alan (ha)	Oran (%)
Köy yerleşim alanı	7.035	1,7
Belde yerleşim alanı	8.514	2,0
İlçe yerleşim alanı	6.624	1,6
Sera alanı	2.365	0,6
Narenciye alanı	8.041	1,9
Zeytinlik, fıstıklık, bağ, bahçe	111.115	27,0
Otlak, yaylak, kışlak	35.419	8,6
Diğer ekili alanlar	230.887	56,3
Toplam (Yaklaşık)	410.000	100

Orman Genel Müdürlüğünün 2010 verilerine göre de 2/B alanlarından sadece 75.746,02 hektarının Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünce işlemleri tamamlanmıştır. Dolayısıyla tescili tamamlanmış 2/B alanı sadece % 18,47dir (URL-2). Bu nokta, konumuzun da özünü teşkil etmektedir. Orman sınırları dışına çıkarılmış ve henüz tapuya tescili gerçekleştirilmemiş olan bir yer üzerinde, zilyetlik herhangi bir hukuki sonuç doğurmaktadır mıdır? Bu sorunun cevabı aşağıdaki bölümde literatür, içtihatlar ve ilgili kanunlar yoluyla açıklanacaktır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Literatürde Başpınar (1999) orman sınırı dışına çıkarma tarihinden itibaren, daha önceden zaten taşınmaz üzerinde zilyet olan kimselerin, söz konusu işlem ile birlikte, zilyetlikleri yirmi yılı doldurduğu takdirde, kazandırıcı zamanaşımıyla iktisapları gündeme geleceğini, bunun için Hazinesin söz konusu süre içinde sessiz kalması yani itiraz etmemesi ve yirmi yıllık sürenin dolması yeterli olacağını, orman sınır dışına çıkarılan taşınmazın, orman sınırı dışına çıkarma işlemi ile Hazinesin tescil talebinde bulunup, adına tescil edildiği tarih arasında, zilyetlikle iktisaba elverişli tapusuz bir yer olduğunu savunmaktadır. Başpınar ayrıca, Hazine adına tescil edilmeyen yerin, bir kamu hizmetine de tahsis edilmemiş ise sınırlandırma tarihinden itibaren, çekişmesiz ve aralıksız malik sıfatıyla zilyetliğin yirmi yıla tamamlanması halinde, zamanaşımı yoluyla iktisap edilebileceğini, ancak, sınırlandırma işleminden önceki zilyetliğin hesaba katılmayacağını, çünkü orman sınırı dışına çıkarma işleminden önce taşınmaz orman sayıldığını, bu nedenle, taşınmazın orman niteliğini kaybetmiş olmasına rağmen, henüz orman sınırı dışına çıkarma işlemi yapılmamışsa, yine orman sayılması gerektiğini savunmaktadır.

İçtihat noktasında konu incelendiğinde ise Yargıtay ve Anayasa Mahkemesince verilen kararların bazılarında, bu alanların zilyetliğe dayanarak olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı ile kazanılabileceği görüşü hâkimken, bazı kararlarda ise kazanılamayacağına görüşü hâkimdir.

2/B uyarınca orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı ve zilyetlikle kazanılabileceğine ilişkin içtihatlar

Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin bir kararı^{††}; “taşınmaz 3302 Sayılı Yasanın 2/B maddesi uyarınca Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılmakla özel mülkiyete konu olabilecek hale gelmiştir.” şeklindedir.

Yargıtay 8. Hukuk Dairesinin bir kararında^{††}; “dava konusu taşınmazın 18.08.1939 tarihinde 3 nolu Orman Kadastro Komisyonu tarafından 3116 sayılı Kanuna göre yapılan orman kadastro çalışmasında orman sayılan alanda bırakıldığını, sonradan 2896 sayılı Kanuna göre yapılan ve ilan edilerek 1986 tarihinde kesinleşen 2/B uygulamasında aynı yerin Hazine adına orman sınırları dışına çıkarıldığını belirlemiştir. Bir yerin zilyetlik yolu ile kazanılması için diğer koşulların yanında özel mülke konu olması gerekmektedir. Ormanların zilyetlik yolu ile kazanılması mümkün değildir. Ancak koşullarının bulunması halinde 6831 sayılı Kanunun 2/B maddesi hükmü uyarınca orman sınırları dışına çıkarılan ve Hazine adına tapuya bağlanmayan yerler zilyetlikle kazanılabilir. Somut olayda; tescile konu taşınmaz orman sayılan yerlerden iken 1986 tarihinde kesinleşen 2/B uygulaması ile orman sınırları dışına çıkarılmıştır. Temyize konu davanın açıldığı 01.02.2001 tarihine kadar kazanmaya yeterli 20 yıllık zilyetlik süresine ulaşılmamıştır” şeklinde hüküm kurmuştur.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında^{§§}; “dava konusu taşınmaz 1949 yılında yapılan orman kadastro çalışmaları sırasında sınırlama içine alınmış ve daha sonra nitelik kaybı sebebiyle yetkili orman kadastro komisyonlarınca orman dışına çıkarılmıştır. Tescil konusu taşınmaz nitelik kaybı sebebiyle orman dışına çıkarıldığı 1975 yılına kadar 6831 sayılı Orman Kanununun 1. maddesi hükmü uyarınca orman sayılan bir yerdir. Ormanların kazandırıcı zamanaşımı ve zilyetlik yolu ile edinilmesi, özel mülkiyet şeklinde tapuya tescil edilmesi mümkün olamaz. Nitelik kaybı sebebiyle orman dışına çıkarıldığı tarihten itibaren kazanılmaya elverişli bir taşınmaz durumunu kazanır. Bu sebeple Hazine lehine orman dışına çıkarılan bir yerin tapuya tescil edilmeden 20 yıldan fazla süre ile tasarruf edilmesi halinde kazanılması mümkün olabilir.” görüşündedir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir diğer kararında^{***} ‘bir yerin mülkiyeti ancak Orman Kanunu'nun değişik 2/B maddesi hükmü uyarınca bilim ve fen bakımından orman niteliğini yitirmesi ve bu nedenle orman dışına çıkarılması, çıkarma işleminin kesinleştiği tarihten itibaren 20 yıldan fazla süre ile koşullarına uygun olarak tasarruf edilmiş olması halinde kazanılabilir.’ görüşündedir.

Anayasa Mahkemesi de bir kararında^{†††}; ‘Orman Yasasının 3302 sayılı Yasayla değişik 2. maddesine göre, Hazine adına gerçekleştirilen orman dışına çıkarma işlemi evresinde Hazine adına tapu kaydı kurulmadığından orman dışına çıkarılan yerlerin zilyetlikle edinilmesi olanaklıdır.’ görüşündedir.

2/B uyarınca orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı ve zilyetlikle kazanılamayacağına ilişkin içtihatlar

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi; birçok kararında 2B alanlarının zilyetliğe dayalı olarak iktisap edilebileceğine dair görüşünü değiştirme yolundadır: Nisan 2006 tarihli bir kararında^{†††} “Kanunlar uyarınca Hazineye intikal eden yerler olağanüstü zamanaşımı ve

†† T.C. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi E. 2003/9433 K. 2003/11671 T. 31.10.2003

†† T.C. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi E. 2005/3724 K. 2005/6141 T. 27.9.2005

§§ T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2005/8-449 K. 2005/529 T. 28.9.2005

*** T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2004/8-15 K. 2004/7 T. 21.1.2004

††† Anayasa Mahkemesi Esas Sayısı: 1987/32 Karar Sayısı: 1988/14 Karar Günü: 1.6.1988

††† T.C. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi E. 2006/2068 K. 2006/2696 T. 20.4.2006

zilyetlik yoluyla kazanılmaz. 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 18. maddesi hükmü uyarınca, Devlete kalan taşınmaz mallar tapuda kayıtlı olsun olmasın kazandırıcı zamanaşımı yoluyla edinilemezler. 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 2/B maddesi hükmü uyarınca, nitelik kaybı sebebiyle dışarı çıkarılan yerler de kanunlar uyarınca Devlete kalan taşınmazlardandır. Kanunlar uyarınca Devlete kalan yerler üzerinde olağanüstü zamanaşımı işlemeyeceğinden davacının süresi neye ulaşırsa ulaşsın böyle bir yerdeki zilyetliği iktisap bakımından bir değer taşımaz.” görüşündedir.

Yargıtay 16. Hukuk Dairesi bir kararında^{§§§} ‘Orman dışına çıkarılan yerler kanunlar uyarınca Hazineye intikal ettiğinden bu tür yerlerin zilyetlikle kazanılması mümkün değildir.’ görüşündedir.

Yargıtay 20. Hukuk Dairesinin kararlarında^{****}; “2B alanında ise, orman rejimi dışına çıkarılan yerlerde, ancak; Hazinesinin dava açabileceği, gerçek kişilerin bu tür davaları açmada hukuki yararları ve dolayısı ile dava ehliyetlerinin bulunmadığı, öncesi orman olan bir yerin 2/B uygulaması ile ancak Hazine adına çıkartılabileceği ve zilyetlikle de kazanılamayacağı düşünülmeli” görüşündedir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında^{††††} “.dava orman dışına çıkarma işleminden kaynaklanan ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 2896 sayılı Kanun'la değişik 2/B maddesi ile ilgili olduğunu ve madde uyarınca orman dışına çıkarılan yerlerin Hazine adına tescili zorunludur. Kanun'un bu hükmü emredici nitelikte ve Kamu düzenine ilişkindir.” görüşündedir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir diğer kararında^{††††}; ‘Yargıtay 16.Hukuk Dairesinin 12.02.2001 gün ve 2001/577-478 sayılı ilamında “Orman dışına çıkarılan yerler kanunlar uyarınca Hazineye intikal ettiğinden bu tür yerlerin zilyetlikle kazanılması mümkün değildir.” hükmünü onamış ve 2/B alanlarının kanunları gereği Devlete kalan taşınmazlar olduğuna hükmetmiştir.

Anayasa Mahkemesi de verdiği bazı kararlarında bu alanların zilyetlik ve olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı yoluyla kazanılamayacağına hükmetmiştir:

3402 sayılı Kadastro Kanununun 45.md. Anayasa Mahkemesi 1.6.1988 tarihli iptal kararı: ‘Zilyetliği 31.12.1981 den geriye doğru yürütülerek, vergi kaydı ya da bu nitelikte bir belge ile öncesi orman olan yerlerin zamanaşımı ve zilyetlikle kazanılmasına olanak verilmiş, geçerli olmayan zilyetlikle birlikte açma ve işgal de yasallaştırılmıştır. Bu nedenlerle, zilyetlik süresini 31.12.1981 tarihinden önceye götüren, önceki zilyetliğe geçerlik tanıyan fıkra Anayasa 'ya aykırıdır.’

4706 sayılı Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 3. maddesi: ‘İtiraz konusu 3. maddesinde 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 3302 sayılı Yasa ile değişik 2. maddesinin (B) fıkrası gereğince, Hazine adına orman sınırları dışına çıkartılan yerlerin, rayiç bedeli üzerinden; köylerde öncelikle kullanıcısı orman köylüsüne, Belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde ise kullanıcılarına doğrudan satılabileceği gibi aynı amaçla harca esas metrekare birim değeri üzerinden ilgili Belediyelere ve Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'ne de devredilebileceği belirtilmiştir.’ **AYM iptal 3. 23.1.2002**

§§§ T.C. Yargıtay 16. Hukuk Dairesi E. 2001/577 K. 2001/478 T. 12.2.2001

**** T.C. Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/10775 K. 2005/16558 T. 1.12.2005, T.C. Yargıtay 20. Hukuk Dairesi E. 2005/10151 K. 2005/14748 T. 1.12.2005

†††† T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2000/16-1635 K. 2000/1637 T. 8.11.2000

†††† T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2002/16-48 K. 2002/91 T. 13.2.2002

2981 İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılarla ilgili Yasa'nın Geçici 2. maddesinin 3290 sayılı Yasa ile değiştirilen itiraz konusu (e) bendi şöyledir: '31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmiş yerlerden şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerleşim alanları orman sınırları dışına çıkarılmış sayılır. Bu yerler hakkında bu Kanun hükümlerine göre işlem yapılır.' **AYM iptal 27 Eylül 1995.**

2924 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun'un 11. maddesi: 2924 sayılı Yasa'nın 3763 sayılı Yasa ile değişik 11. maddesinin birinci fıkrasında yer alan iptali istenen düzenleme ile, orman niteliğini yitiren yerleri kullanan kimselere orman köylüsü olup olmadıkları gözetilmeden arazi verilmesi ve bu yerlerin takdir edilecek rayiç bedel üzerinden kullanan kişilere satışı öngörülmektedir. **AYM iptal 30.3.1993**

Hali hazır durumda 6831 sayılı Orman Kanunu'na 2009 yılında 5831 sayılı Kanun ile Ek madde 10 eklenmiş ve 'Bu Kanunun; 20/6/1973 tarihli ve 1744 sayılı Kanunla değişik 2'nci maddesi ile 23/9/1983 tarihli ve 2896 sayılı Kanun ve 5/6/1986 tarihli ve 3302 sayılı Kanunla değişik 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi uygulamaları ile orman sınırları dışına çıkarılan yerler, çıkarma işleminin kesinleştiği tarihten itibaren kazandırıcı zamanaşımı yolu ile iktisap edilemez' hükmü getirilerek orman sınırları dışına çıkarılan alanların zilyetlik ve olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı ile iktisabının önü hukuken kapatılmış bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Akipek, J., 1972. Türk Eşya Hukuku (Ayni Haklar) Birinci Kitap Zilyetlik ve Tapu Sicili, 2. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara.

Ayiter, N., 1977. Eşya Hukuku (Kısa Ders Kitabı), Ankara Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No : 412, Sevinç Matbaası, Ankara.

Başpınar, V., 1999. Orman Sınırının Dışına Çıkarılan Yerlerin Hukuki Durumu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi s:187-212, Cilt: 48 Sayı: 1 DOI: 10.1501/Hukfak_0000000627

Cardahi, C. 1966. Osmanlı Hukukunda Zilyetlik (Çeviren: Halil CİN). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 1965-66 Cilt 22-23 Sayı 1-4 S: 799-813.

Gürsoy, T., K. 1970. Türk Eşya Hukukunda Zilyetlik ve Tapu Sicili Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No. 257, Sevinç Matbaası, Ankara.

OGM. 2014. Türkiye Orman Varlığı, Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı Yayın No: 115, Envanter Serisi No.: 17, Ankara.

Oğuzman, M. K., 1965. Eşya Hukuku Dersleri, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö., Özdemir, O.S., 2004. Eşya Hukuku (Zilyetlik-Tapu Sicili, Menkul ve Gayrimenkul Mülkiyeti, Kat Mülkiyeti, Sınırlı Ayni Haklar), Gözden Geçirilmiş ve Eklemeler Yapılmış 10. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Samsa, H. 2007. Roma ve Türk Hukukunda Zilyetlik (Possessio). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Uçar A. 2008. Zilyetliğin İdari Yollardan Korunmasında Yetkili Makam, Başvuru ve İdari Soruşturma Usulu, EÜHFD, s281-312 C. XII, S. 3-4.

URL-1 2B Basın Açıklaması, www.sakaryadefterdarligi.gov.tr/2b/2b_basin.doc (Ziyaret tarihi: 15/03/2013)

URL-2 Otoyollar Toplantısı, Kadastro ve Mülkiyet Dairesi, [http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/izinirtifak/Dokumanlar/sunular/KDM Daires Başkanl_1 Toplantısı Mersin.ppt](http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/izinirtifak/Dokumanlar/sunular/KDM_Daires_Baskanl_1_Toplantisi_Mersin.ppt) (Ziyaret tarihi: 15/03/2012)

Yıldırım, D.H., Ayanoğlu, S., 2014. 6292 sayılı yasa hakkında düşünceler. Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University 64(1): 1-11. DOI: 10.17099/jffiu.92409

ORMAN VARLIĞI ALEYHİNE MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ

Hüseyin AYZA¹

Alaettin ÇAKIR²

¹ Yrd.Doç.Dr.Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü, TRABZON

² Doğu Karadeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü / TRABZON.

Özet

Türkiye’de orman varlığını tanımlayan, ormancılığa şekil veren yasalardan ilki 1937 ve sonuncusu da 1956 tarihli. Her iki yasada da ormanın tanımı yapılmış, tanım içinde kalmakla birlikte, orman sayılmayan alanlar da belirtilmiştir. Aradan geçen yaklaşık 60 yıl süre içinde Orman Kanununda en çok değişik tirlen hükümler, orman vasfı ve mülkiyeti ile orman alanlarının diğer kullanıma tahsisi konularındadır. Orman Kanununun orman sayılmayan alanları belirtir istisna bentleri birçok kez kanunlar ile değiştirilmiş, Anayasa ve yasa değişiklikleri ile tahrip edilmiş orman alanlarının da orman sınırları dışına çıkarılması yolu açılmıştır. Ayrıca, zaman içinde değişiklikler yapılarak orman içinde yapılaşmalara fırsat veren değişikliklere gidilmiştir. Anayasa ve yasalar, doğanın ve dolayısı ile ormanların korunmasına, sürekliliğinin sağlanmasına, günümüzde ve gelecekte toplumun orman kaynaklı ihtiyaçlarının karşılanmasına hizmet edecekken, bu varlığın tehdit eden, tahribine sebep olan değişikliklere uğratılmaktadır. Özellikle son yıllarda, yasa değişiklikleri ile de yetinilmeyerek, Anayasa ve kanunlara aykırı olarak hazırlanmış yönetmelik ve emirlerle, orman alanlarının daraltılmasına, hukuken orman olan bir kısım yerlerin orman sınırları dışında bırakılmasına sebep olan uygulamalara gidilmektedir. Bu çalışmada, Ülkemizde Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadarki süreçte orman vasfı ve mülkiyeti ile orman alanlarının farklı kullanımlara konu edilmesinde Anayasa ve yasa değişiklikleri ele alınmış, karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir. Ayrıca son yıllarda, Anayasa ve yasalara rağmen, yasalara aykırı biçimde, orman alanlarının daraltılmasına sebep olan yönetmelik değişiklikleri, tebliğ, tamim, yazılı emir vb. yürütme erki düzenlemelerinin orman varlığı ve sürekliliği aleyhine sebep olacağı olumsuzluklar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orman Sayılan Yerler, Orman Mülkiyeti, Orman Tahribi

LEGISLATIVE CHANGES AND EXISTENCE OF FOREST LANDS

Abstract

The first two forestry laws that define the forest assets and shape the overall forestry in Turkey date back to 1937 and 1956. Both laws defined forests, but within the definition areas that are not considered forests were also described. In the last 60 years, the Forestry Law has been amended many times. Among the most amended articles of the law were related to the items concerning the attributes and the ownership of forest lands, and the allocation of forest lands to other uses. The articles in the law pertaining to the exemptions to the areas not considered forest land have been amended several times, and with the amendments made to the constitution and respective laws, a way was opened for the exclusion of degraded forest lands from the definition of forest. In addition, new changes made to the law over time has also allowed for construction in forested areas. While the constitution and the laws are expected to serve as the guardian of natural resources so that their sustainability and protection is ensured to help provide the needs of the society today and in the future, they are undergoing major changes that can damage forests and even potentially be a threat to the very existence of these valuable natural resources. Moreover, especially in recent years, letting alone being content with the amendments made to the constitution and laws, through by-laws and directives without sound legal reference to constitution and laws, initiatives are being employed that will lead to the reduction of the areas that are legally defined as forest lands. In this study, the definition of forest and ownership issues in the constitution and forest laws are evaluated, and amendments made to the constitution and respective laws were studied comparatively to analyze the reallocation of forest lands to other uses and ownership. In addition, a general evaluation was made with respect to the reallocation of forestlands to other uses through by-laws and directives that are not constitutionally and legally sound, putting an emphasis on the negative effects of the reallocation of forestlands to other uses on the sustainability and the very existence of forest resources.

Keywords: Forest Destruction, Forest Ownership, Forest Law, Constitution

1. GİRİŞ

Türkiye coğrafyasında devletin genel anlamda ormanlar ile ilgilenmesi 19. Yüzyılın ortalarından itibaren başlamıştır. Öncesinde, sınırlı alanlarda belli amaçlar için (tophane, tersane, kireç ocakları, avlak sahaları vb.) halkın ormanlardan faydalanması engellenmiş, diğer ormanlardan yararlanma ve orman örtüsünün yok edilerek bu yerlerin ormancılık dışı amaçlarla kullanımı serbest bırakılmıştır. Diğer bu dönemi; “*memleketin muhtelif muntikalarında her türlü kayıttan azade bulunan gezgin hayvancılık, aşiret, göçebe hayatı ve isabetsiz iskanlar orman varlığının azalmasında büyük rol oynuyorlardı*” şeklinde özetlemektedir (Diker, 1947).

Ülkenin farklı bölgelerinde 1839 yılı Tanzimat Reformunda ise ormanlar gelir getirici bir mal olarak görülmüş ve ormanlardan çıkarılacak ürünler için vergi alınması amaçlanmıştır (Bingöl, 1990). Orman varlığının korunması ve ormanlardan faydalanmanın koşullara bağlanması çabaları ise 1870’li yıllardan itibaren başlatılmıştır. Bu tarihler aynı zamanda, 1858 tarihinde kabul edilen Arazi Kanunnamesine dayalı olarak, halkın kullanımında olan tarım alanlarına ait tapu sicillerinin de oluşturulmaya çalışıldığı yıllardır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküş ve yıkılışı ile sonlanan bu süreçte, kabul edilen mevzuatın uygulanmasında eksiklikler olmuş, orman alanlarını da içine alan mevzuata aykırı tasarruf ve mülkiyet belgeleri düzenlenmiş, ormanların güvenceye alınmasına ve düzenli işletilmesine altlık oluşturacak orman kadastro ve orman amenajman planları yapılamamıştır. Ayrıca, ormanların müteahhitler aracılığı ile işletilmesinde (iltizam ormancılığı), yeterli olmayan mevzuat, idari ve teknik alt yapılar nedeni ile ormanlara ciddi hasar verdirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu takip eden yıllarda en çok endişe duyulan hususlardan birisi de ormansızlaşma olmuştur. Zira, bahse konu yıllarda ülke ormanların amansız biçimde tahrip ediliyordu. Devlet yöneticilerinin ve ormancılık konusunda bilgi sahibi olan kişilerin, ormanların korunması ve toplum yararına işletilmesi için bir an önce önlemler alınması konusunda çaba harcadıkları görülmektedir. Nitekim, ormancılık mevzuatının oluşturulması ve geliştirilmesi için Osmanlı İmparatorluğu zamanında başlatılmış çalışmalar sürdürülmüş, yabancı uzmanlar da yurda getirilerek bir taraftan mevzuat oluşturmaya çalışılmış diğer taraftan da iltizam ormancılığının sebep olduğu yıkımlar dikkate alınarak devlet orman işletmeciliğinin kurulması çalışmaları başlatılmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşunun 7. ayında 39 sıra numarası ile Baltalık Kanunu kabul edilmiştir. Bahse konu kanunun orman varlığına zarar verdiği kabul edilmekle birlikte, Diker, memlekette henüz ölüm kalım kaygısının devam ettiği dönemde çıkarılan acil kanunlar arasında ormancılığın yer almasını davanın önemini belirten en canlı vaka olduğunu ifade etmektedir. Yine, Baltalık Kanununun, “*Milli Hükümetin ilk ve sıkıntılı devrelerde yerleşmesi ve halkı kendine bağlaması için baş vurulmuş çarelerden biri*” olarak nitelendirilmiş, diğer bir ifade de “vatanın vatan için istismarı” olarak açıklanmıştır (Diker, 1947). Baltalık Kanunu üç yıl uygulamada kaldıktan sonra yürürlükten kaldırılmıştır.

Ormancılıkla ilgili olarak 1924 ile 1937 yılları arasındaki süreç, “*inceleme, araştırma ve karar verme devresi*” olarak ifade edilmektedir (Diker, 1947). Bu zaman dilimi içinde Hoca Ali Rıza Efendi ve yurt dışından getirilen uzmanlar tarafından hazırlanmış birkaç adet yasa taslağı vardır. Geniş tartışmalar sonrası kabul edilerek yürürlüğe konulan 3116 Sayılı Orman Kanunu ile ilk kez ormanın tanımı yapılmış ve orman rejimi içindeki yerler ile diğer alanlar ayrılmıştır (Özdönmez vd., 1996). Gümüş, 3116 Sayılı Yasa’yı “*ülkemizde teknik ve bilimsel anlamda ormancılığın başlangıcını oluşturduğunu*” ifade etmektedir (Gümüş, 2004). Yomralıoğlu ise 3116 Sayılı Yasa’yı; “*ormanların mülkiyetinin devlete ait olması, devlet ormanlarının devletçe işletilmesi ve tüm ormanların gözetim ve denetiminin devlet ait olması*

ilkelerinin Türkiye ormancılığında reform niteliğinde olduğunu” belirtmektedir (Yomralıoğlu, 1987).

Ormanın tanımını içeren 1937 tarihli yasal düzenleme, aynı zamanda ormanların sahip ve sınırlarının bir an önce belirlenerek güvenceye alınmasını, devlet ormanlarının devlet tarafından işletilmesini de ön görmüştür. Ayrıca, 3116 Sayılı Kanununa eklenen geçici madde ile “ormanların bir kısmının yolsuz muameleler ve haksız yere şahısların eline geçmiş olduğu görüşü doğrultusunda”, özellikleri açıklanmış bir kısım ormanların devlet tarafından 2 yıl içinde kamulaştırılması hükme bağlanmıştır (Bingöl, 1990 Cilt II). Yasal düzenleme kamulaştırmayı ön görmesine rağmen belirtilmiş süre içinde sadece 29 adet orman kamulaştırılabilmektedir (Ayanoğlu, 1987). Devlet ormancılığını egemen kılmak için ülke ormanlarının devlet elinde olması gerekli görüldüğü ve 3116 Sayılı Kanunla amaçlanan kamulaştırmanın da gerçekleştirilemediği yaklaşık 8 yıllık süre sonunda 4785 Sayılı Kanun ile bütün ormanlar devletleştirilmiştir. Devletleştirme, 4785 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte “hiçbir işlem ve bildirim lüzum olmaksızın” gerçekleşmiş olup bu düzenleme uzun yıllar boyunca sürmekte olan tartışmalara neden olmuştur.

Türkiye’de çok partili rejime geçilmesi ile birlikte ormanlar üzerindeki devlet mülkiyeti ve işletmeciliği yaklaşımına yeni bir boyut eklenmiştir. 1950’li yıllardan itibaren, 1961 Anayasasının orijinal hali ve sınırlı olumlu değişiklikler bir tarafa bırakılacak olursa, ormancılık mevzuatında, halkın istek ve beklentileri olarak açıklanan, ormanların tahribine sebep oluşturacak birçok mevzuat değişikliği yürürlüğe konulmaya başlanmıştır. Aradan geçen yaklaşık 65 yıllık süre içinde orman varlığı ve sürekliliği aleyhine sonuçlar doğuran birçok yasa değişikliği yapılmış olup bu uygulama her geçen gün etkisi genişletilerek sürdürülmektedir.

Bu çalışma, ülkemizde 1950 yılından itibaren, orman kaynakları üzerinde olumsuz etkileri olduğu düşünülen mevzuat değişiklikleri ile sınırlıdır. Orman varlığı ve sürekliliğini tehdit ettiği düşünülen değişiklikler ele alınmış, açıklanmaya çalışılmış ve tartışılmıştır. Konunun işlenişinde tarihi süreç; yıllar itibari ile 1950-1980 arası, 1980-2000 arası ve 2000 yılı sonrası olarak üç grup halinde değerlendirilmiştir. İlk bölüm, çok partili rejime geçişinin etkilerini ve devlet ormancılığına karşı tepkileri yansıtmakta, ormanlardan kontrolsüz biçimde yararlanma alışkanlığının etkilerini taşımaktadır. İkinci bölümde ise liberal ekonomik anlayışın orman kaynakları üzerindeki etkileri ortaya koymaktadır.

2. ORMANCILIK MEVZUATINDA ORMAN VARLIĞI ALEYHİNE DEĞİŞİKLİKLER

2.1. 1950-1980 Yılları Arasında Orman Varlığı Aleyhine Değişiklikler

Türkiye’de 1950 yılından itibaren halkın istek ve beklentilerini karşılamak amacı taşıdığı savunulan değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Öncelikle, halkın büyük tepkilerine neden olan ve 1945-1946 yıllarında 290 422 hektar orman alanının yakılmasına neden olduğu belirtilen (Çağlar, 1979), 4785 Sayılı yasanın etkisi azaltılmaya çalışıldığı, toplumun geleneksel sahiplilik ve faydalanma algısının da dikkate alındığı ifade edilerek, devletleştirmeye konu ormanların bir kısmını eski sahiplerine iadesini ön gören, 1950 tarih ve 5658 Sayılı Kanun kabul edilmiştir. Ancak, bahse konu kanun değişikliğinin uygulamaya yansımalarını görmek pek mümkün değildir. Türkiye’de 5658 Sayılı Kanun ile iadeye konu edilmiş orman varlığı konusunda sağlıklı bir kayıt yoktur. Doğu Karadeniz Bölgesini kapsayan bir araştırmada, tüm bölgede orman idaresi kayıtları incelenmiş, yetkililerle görüşülmüş olup böyle bir orman varlığına rastlanmamıştır (Ayaz, 2004).

Orman varlığının azalmasına sebep olan yasalardan birisi de 1950 tarih ve 5653 Sayılı Kanundur. Bu kanun ile 3116 Sayılı Kanunun 1. Maddesinde değişiklik yapılarak “maki cinsinden ağaççıklarla örtülü yerler” orman sayılmamıştır. Yasa değişikliği ve buna dayalı olarak hazırlanmış yönetmelik kapsamında maki tefrik komisyonları kurularak uygulama yapılmıştır. Bu kanun değişikliğinin uygulanması ile yaklaşık 500 000 hektar alan orman sınırları dışına çıkarılmıştır (Ayanoglu, 1996). Çağlar, farklı kaynağa dayalı olarak bu alanın büyüklüğünü 617,9 hektar olarak belirtmektedir (Çağlar, 2012). Aynı Kanun ile Orman Kanununun 1. Maddesi istisna bentlerinde de değişiklik yapılarak, “ormanlara bitişik olmama” koşulu “orman sınırları dışındaki” şeklinde değiştirilmiş, orman sınırına en az üç kilometre mesafede olma koşulu da kaldırılmış ve bu değişikliklerle de orman varlığında daralmaya neden olunmuştur.

Orman varlığını olumsuz etkileyen unsurlardan birisi de ormanlara yasa dışı müdahalelerdir. Orman Kanununda ön görülmüş caydırıcı cezalara rağmen çok sayıda orman suçu işlenmeye devam edilmektedir. Öyle ki; 1960 yılında Türk Ceza Kanununa göre mahkum edilmiş kişilerin % 31’inin mahkumiyet nedeni orman suçlarıdır (Çağlar, 2012). Orman suçları ve bu suçlar nedeni ile mahkumiyet sayısının çokluğu af kanunlarını gündeme getirmiş ve çok sayıda af kanunları çıkarılarak orman suçlularının da aralarında olduğu binlerce kişi affedilmiştir.

1956 yılına gelindiğinde, eski Orman Kanununda değişiklik yapmak yerine yeni bir kanun (6831 Sayılı Orman Kanunu) kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. Eryılmaz, 6831 Sayılı Orman Kanununun genel olarak önceki yasalardan farklı hükümler taşımadığını belirtmektedir (Eryılmaz, 1987). Kanunda orman varlığını koruyucu ve sürekliliğini sağlayıcı kurallar kabul edilmiş olmakla birlikte hemen 2 yıl sonra kanun değişikliğine gidilmiştir. 1957 yılında Kanunun 2. Maddesi değiştirilerek, “orman niteliğinin kaybolması” gerekçe gösterip, orman rejimi dışına arazi çıkarımı uygulamasına başlanmıştır. İkinci madde değişikliği ile başlatılan bu sürecin, devlet ormanları aleyhine ulaşacağı boyutlar daha ilk uygulamalarla kendini belli etmiştir. 1957 yılından itibaren aradan geçen iki yıllık bir zaman dilimi içinde yaklaşık 192000 hektar orman alan orman rejimi dışına çıkarılmıştır. Daha sonra yönetime el koyan Milli Birlik Hükümeti, yasayı orman varlığını tehdit eder nitelikte görmüş ve 1960 yılında uygulamayı durdurmuştur (Eryılmaz,1987).

6831 Sayılı Orman Kanununun yürürlüğe girişinden yaklaşık 4 yıl sonra askeri darbe yapılmış ve 1961 Anayasası kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. 1961 Anayasasında orman varlığı ve yönetimi konusunda bağlayıcı kurallara yer verilmiştir. Aksoy, Anayasaya ormancılıkla ilgili kuralların konulmasını bir zaruret olarak görmekte ve “*devlet yaşamı bakımından özel bir önem taşıyan her hüküm, artık anayasalara girmektedir. Bu nedenle, hele Türkiye’imiz gibi orman varlığının korunması ve hatta geliştirilmesi insanların yaşamı ve devletin geleceği bakımından olağanüstü önem taşıyan bir ülkede ormanların korunması ve genişletilmesi sorununun anayasa ile düzenlenmesinin asla ve asla yadırganmaması gerektiğini*” belirtmektedir (Aksoy, 1987).

Ülkemizde, anayasal ve yasal düzenlemelerle orman varlığının korunması ve artırılmasına yönelik kapsamlı kurallar kabul edilmiş olmakla birlikte, orman tahripleri sürmektedir. Mevcut ormanlar tahrip edilerek bu yerler, yapılaşmaya, tarıma ve meraya dönüştürülmektedir. Korumacı yasalar bu tahriplerin meşrulaştırılmasına engel teşkil etmektedir. 1961 Anayasasının kabulünden itibaren 4-5 yıl geçmeden, orman tahriplerini meşrulaştıracak arayışlara başlanmıştır. 1965 yılında kabul edilen Orman Kanunu değişikliği ile “*1961 tarihinden önce fiilen, ilmen ve tamamen orman olmaktan çıkmış, orman bütünlüğünü bozmayan ve bozmayacak olan iklim, su ve toprak rejimine zarar vermeyeceği anlaşılan ve toprak sınıfı kullanma kabiliyeti bakımından daha verimli kültür arazisine*

dönüştürülmesi uygun bulunan yerler ile şehir, kasaba ve köy iskân topluluğu içinde kalan yerler, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle orman rejimi dışına çıkarılır” düzenlemesi getirilmiş ancak bu değişiklik Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir (Ayaz, 1998). İptal kararı sonrasında yasama mercii yılmamış, dönemin en fazla milletvekiline sahip iki büyük partisi bir araya gelerek, 1970 tarih ve 1255 Sayılı Kanun ile 1961 Anayasasının 131. Maddesinde değişiklik yapmış, bu sayede tahrip edilen orman alanlarının orman sınırları dışına çıkarılmasına olanak tanınmıştır. 1973 yılında 1744 sayılı Kanun ile 6831 Sayılı Orman Kanunu değişikliğe uğratarak tahrip edilmiş orman alanlarının orman sınırları dışına çıkarılmasının yasal koşulları hükme bağlanmıştır.

1970’li yılların ortalarından askeri darbenin yapıldığı 1980 yılına kadar orman kanununda değişikliğe gidilmemiştir. Bunun nedenleri arasında, Türkiye’de yaşanan siyasi istikrarsızlık yeni mevzuat düzenlemelerine fırsat vermemiş olması da gösterilebilir. Zira, bu dönemde kısa süreli iktidarlar göreve gelmekte, toplum güvenliğini tehdit eden çatışmalar yaşanmaktadır. Bu çalkantılı dönem askeri darbe ile sonlanmıştır.

2.2.1980-2000 Yılları Arasında Orman Varlığı Aleyhine Değişiklikler

1980 yılındaki askeri darbe sonrasında ülkemiz oluşturulan Milli Güvenlik Konseyi adlı bir birim tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Seçimle oluşturulan Danışma meclisinin faaliyete geçmesi ile birlikte hızlı bir yasalaraştırma süreci başlatılmıştır. Bu dönemde, çok sayıda yeni yasalar ve yasa değişiklikleri kabul edilmiş, yeni bir Anayasa da hazırlanarak referandum sonucu kabul edilmiştir. Kabul edilmiş 1982 Anayasası, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi konusunda koruyucu hükümler içermekle birlikte, 31.12.1981 tarihinden önce tahrip edilmiş orman alanlarının orman sınırları dışına çıkarılmasına altlık oluşturmuştur. Bu sayede, 1961 yılından 1981 yılı sonuna kadarki zaman dilimi içinde tahrip edilmiş orman arazilerinin orman sınırları dışına çıkarılması yolu açılmıştır.

Türkiye’de yeni Anayasanın yürürlüğe girişi sonrasında yoğun bir yasalaraştırma faaliyetine girişilmiştir. Bu dönemde ilk olarak 2896 Sayılı Kanun ile Orman Kanununda değişiklik yapılarak, tahrip edilen orman alanlarının orman sınırları dışına çıkarılmasındaki tarih 1981 yılı sonuna çekilmiştir. Ayrıca, Orman Kanununun 1. maddesi istisna bentlerinde değişiklikler yapılarak daha fazla alanın orman tanımı dışında bırakılmasına sebep olunmuş bu yolla orman alanları daraltılmıştır.

1980’li yıllardan itibaren, orman varlığı aleyhine düzenlemelere yeni bir boyut eklenmiştir. Bu tarihe kadar, orman varlığı aleyhine gelişmeleri, orman suçlarının affı, Orman Kanununun 1. maddesi istisna bentlerinde değişikliğe gidilerek daha fazla miktarda alanın orman sayılmaması, tahrip edilen orman alanlarının orman sınırları dışına çıkarılması şeklinde özetlemek mümkün görülmektedir. 1980-1990 yılları arasındaki 2896, 3302 ve 3373 sayılı yasa değişiklikleri de Orman Kanununda bu kapsamda düzenlemeler getirmekle birlikte aynı zamanda orman arazilerinin ormancılık dışı amaçlarla kullanımına olanak tanıyan yeni bir süreci de başlatmıştır. Anayasa ve ormancılık mevzuatında orman arazilerinin mülkiyetinin devredilemezliği korunurken, “kamu yararı” adı altında ormancılık dışı amaçlara tahsisi konusunda yeni bir çığır açılmıştır. Anayasa ve yasalarda yer verilen “kamu yararı” kavramının açıklamaya muhtaç, suiistimallere açık oluşu, bu konuda tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Kavram tartışmaları sürerken, Orman Kanunu ve daha birçok kanunda değişiklikler yapılarak, orman arazilerinin turistik yatırımlara tahsisi, doğal afetler için orman arazisinin arsa ofisi olarak kullanımı, vakıf üniversiteleri vb. kurumlara devredilmesi yaygın bir uygulama haline gelmiştir.

2.3.2000 Yılı Sonrasında Orman Varlığı Aleyhine Değişiklikler

Türkiye’de çok partili dönemin başından itibaren Orman Kanununun 1. maddesi istisna bentlerinde defalarca değişiklikler yapılarak orman alanlarının daraltıldığı görülmektedir. Bu uygulama 2000’li yıllarda da sürdürülmekle birlikte, bu kez daha farklı bir yaklaşımla, sahipli fıstık çamlıkları ve palamut meşeliklerinin orman sayılmamasından da esinlenmiş olunabileceğini düşünülen, sahipli arazideki kızılağaçlıkların orman sayılmamasını ön gören yasa değişikliğine gidilmiştir. Halbuki, sahipli fıstık çamlıkları ve palamut meşeliklerinin orman sayılmaması bilim çevrelerince eleştirilmektedir. Gümüş, çam fıstığının fiyatının düşmesi ve para etmemesi durumunda fıstık çamlıklarının başka bir arazi kullanım biçimine dönüştürülmesinin engellenemeyeceğine dikkat çekerek, bu alanların “özel orman” sayılması ve sürekliliğinin korunması gerektiğini belirtmektedir. Yine, “sahipli kızılağaç” alanlarının orman sayılmamasına gerekçe olarak gösterilen, orman idaresi ile halkın sürtüşmesinin azalacağı, kızılağaç üreten halkın yüksek gelir elde edeceği ve diğer marjinal tarım alanlarında da kızılağaç yetiştireceği tahminine katılmanın mümkün olmadığı ifade edilmiştir (Gümüş, 2004). Nitekim, 6831 sayılı Orman Kanununu değiştirerek sahipli kızılağaçlıkları orman saymayan 4999. Sayılı Kanun maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilerek, ormanlarda büyük tahribatlara sebep olabilecek bu girişim durdurulmuştur.

Ormanların haksız sahiplenmelerden korunmasında en önemli dayanak, Anayasanın 169. maddesi ile Devlet ormanlarının mülkiyetinin devredilemeyeceği ve bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemeyeceğinin açık, net biçimde belirtilmiş olmasıdır. Ancak, ülkemizde bir yerin devlet ormanı olup olmadığı kolaylıkla tespit edilememektedir. Zira, ormanları kapsayan özel veya tüzel kişilere ait sahiplik belgelerinin dayanağı ve geçerliliği yıllar boyu farklı biçimlerde tartışılmaktadır. Öncelikle, mülkiyet belgelerinin ilk tesis kayıtlarının 1945 yılı öncesine dayanması durumunda, bu arazinin 1945 tarih ve 4785 sayılı Kanun ile devletleştirmeye konu yerlerden olup olmadığı sorgulanmakta ve yasada ön görülen devletleştirme koşullarını taşıması durumunda mülkiyet iddiaları kabul edilmemektedir. Yine, 1945 yılı sonrasında, gerek orman idaresinin taraf olmadığı mahkeme kararlarına dayalı olarak verilmiş tapular ve gerekse de 766 sayılı Tapulama Kanununa göre yapılmış çalışma neticesinde verilmiş tapular, belgenin kapsadığı arazinin Orman Kanununa göre orman sayılan yerlerden olması durumunda, dava açılarak iptal ettirilmektedirler. Orman kadastrasının sonradan yapıldığı yerleşim birimlerinde bahse konu yerler kadastro sırasında devlet ormanı olarak sınırlandırılmaktadırlar. Yoğun tartışmalara sebep olan ve Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından defalarca haksız bulunduğu bu tür uyuşmazlıkların bir kısmını çözebileceği düşünülen 5841 sayılı Kanun 2009 yılında kabul edilmiştir.

Kadaströ Kanununda 5841 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, “*Bu hüküm, iddia ve taşınmazın niteliğine yahut Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri dahil, tarafların sıfatına bakılmaksızın uygulanır.*” hükmü getirilmiştir. Yasa değişikliğinin gerekçesine bakıldığında; tapu kütüğündeki sicile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya başka bir aynı hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımının korunmasının amaçlandığı, bunun için dava açma hakkına getirilen 10 yıllık hak düşürücü süre sınırlamasının hakka yönelik olmadığı da dikkate alınarak Anayasa’da öngörülen eşitlik ilkesi gereğince özel mülkiyet ve kamu mülkiyeti ayrımı yapılmaksızın, gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri yanında kamu tüzel kişiliğinin de bu sürece tabi olması, gerektiği, Türk Medeni Kanununda öngörülen tapuya güven ilkesini uygulanamaz hale getiren ve Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin Ek 1 numaralı protokolünün 1.maddesine aykırılık oluşturan uygulamanın ortadan kaldırılması ve farklı yorumlar yapılmasının önüne geçilmesinin amaçlandığı açıklanmıştır. Yine; 3402 sayılı Kanunun

orijinal metninde, öngörülen 10 yıllık hak düşürücü sürenin devletin hüküm ve tasarrufu altındaki taşınmazları da kapsayacak şekilde düzenlediği, ancak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararıyla 10 yıllık hak düşürücü sürenin devletin hüküm ve tasarrufu altında iddia olunan taşınmazlar yönünden işlemeyeceği, bu taşınmazlar yönünden 10 yıllık hak düşürücü süre geçse bile tapuya kayıtlı böyle bir taşınmazın her zaman dava konusu edilebileceği ve tapusunun iptal edilebileceği kabul edilmiş ve mahkemelerce bu yönde kararlar verilmiştir. Yargıdaki bu uygulamanın sonlandırılması için 3402 sayılı Kanununun 12.maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılarak maddede öngörülen hak düşürücü sürenin taşınmazın niteliğine bakılmaksızın, özel mülkiyete konu olsun veya olmasın Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki taşınmazları da kapsayacağı açıkça belirtilmesine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Kadastro Kanununda yapılan değişikliğin Anayasaya aykırılığı öne sürülerek açılan dava sonucunda Anayasa Mahkemesi tarafından, 12.5.2011 tarih ve 2011/77 sayılı kararla iptal edilmiştir. İptal gerekçesi özetle; *“Dava konusu kuralı da içeren Kadastro Kanunu’nun 12. maddesinin, kadastro tutanaklarının kesinleşmesini ve kesinleşen tutanaklar aleyhine açılacak davalarda hak düşürücü süreyi düzenlediği, Yargıtay içtihatlarında kuralın devletin hüküm ve tasarrufunda olan ve bu nedenle özel mülkiyete konu olamayan kıyılar ve ormanlar gibi alanlar bakımından uygulanamayacağına belirtildiği, bu nedenle, kadastro tutanaklarının kesinleşmesinden sonra on yıldan daha uzun bir süre geçmiş olsa bile devletin hüküm ve tasarrufunda olan kıyı ve orman gibi alanların yanlış tespit ile özel mülk olarak kaydedildiğinin ortaya çıkması halinde, dava açılarak bu alanlara ilişkin tapuların iptal edilmesi mümkün hale geldiği, yasa koyucunun bu uygulamanın Türk Medeni Kanununda öngörülen tapuya güven ilkesini zedelediği ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Ek 1 numaralı Protokolünün 1. maddesine aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle yeni düzenlemeye gittiği, Anayasa’nın 169. maddesinin ikinci fıkrasında (Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.) kuralının yer aldığı, **dava konusu kuralın uygulanması halinde kıyı ya da orman niteliğinde olduğu belirlenen alanlar kadastro işlemleri sırasında özel mülk olarak tespiti yapılmış ve kadastro işlemlerinin kesinleşmesinden itibaren on yıldan daha fazla bir süre geçmiş ise bu alanlara ilişkin olarak kamu idaresi tarafından tapu iptali davası açılması olanağı ortadan kalkacağı, bunun sonucunda tapu kayıtlarının kesinlik kazanacak ve özel mülkiyete ilişkin tapular geçerli kabul edileceği, böylece dava konusu kuralın uygulanması ile kıyı ya da orman alanına dâhil olan bir taşınmaz üzerinde özel mülkiyet mümkün hale geleceği**”* belirtilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin iptal kararı sonrasında henüz yeni bir yasal düzenleme yapılmamış olmakla birlikte, Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından 27 Aralık 2013 tarihinde yayınlanan, “Orman Kadastro ve 2/B Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile birlikte, deyim yerinde ise meri mevzuatın etrafından dolanılarak, 5841 sayılı Kanunun amacına uygun şekilde, tapulu araziler devlet ormanı sınırları dışında bırakılmaktadır. Nitekim Yönetmelikte kesinleşmiş orman kadastro sınırları içinde kalmayan araziler için; *“...tapulama ve kadastro tespitlerine aynen uyulmasının mümkün olmadığı hallerde, tapulama/kadastro, imar mevzuatı veya hükmen ilgilileri adına oluşturulan ve tapuda halen kişiler adına kayıtlı olan taşınmazlara ilişkin tapu kayıtları esas alınır. Tapulu yerlerde bulunan ve tabii olarak veya ekim-dikim yoluyla yetiştirilmiş ağaçlık alanlar parsel bazında değerlendirilir. Ağaçlık alan; üç hektardan küçük olması halinde orman sayılmayan yer, üç hektar veya daha büyük olması halinde ise mülkiyet durumu esas alınmak suretiyle Devlet ormanı, amme müesseselerine ait orman ya da hususi orman olarak sınırlandırılır.”* şeklinde değişiklik yapılarak, her hangi bir şekilde kişiler adına tapuya tescil edilmiş ormanların sahiplerinin elinde bırakılması olanaklı hale gelmiştir. Ayrıca, tapu

sınırları esas alınarak, toplu halde üç hektarı aşılıyor olsa da tapu sınırları nedeni ile farklı parseller halinde bulunan ağaçlık alanlar orman sayılmayacak ve orman dışı alan olarak tescil edilebilecektir. OGM tarafından taşra birimlerine gönderilen talimatlarda da her hangi bir şekilde şahıslar adına tescilli ormanlık alanlar için tapu iptal davası açılmaması, aksi halde yargının bu yerler için devlet ormanı kararı verebileceği ikaz edilerek konunun yargıya taşınması da önlenmektedir.

Orman varlığını tehdit eden uygulamalar arasında orman arazilerinin ormancılık dışı kullanımlara tahsisi de önemli yer tutmaktadır. Ülkemizde ormancılığı kapsamlı biçimde ele alan 3116 sayılı Kanunun 16. maddesine göre, orman alanları üzerinde irtifak hakkı kurulabilmesi için Bakanlar Kurulu kararını zorunludur. Yine, bu kanunun 25. Maddesine göre orman alanları içinde *“umumi sıhhat ve emniyet ve menfaat icabı yapılacak her nevi bina ve tesisat ile orman hasılatı işleyeceklerin yapacakları bina ve tesisat”* yapılabilecektir. 1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanununun ilk metninde, 16. madde gereği orman alanı içinde maden arama ve işletme ruhsatının bakanlık izni ile verilebileceği ifade edilmiştir. Yine, orman alanı içinde toplumun sıhhat, emniyet ve menfaati için gerekli görülen tesisler ile estetik ve turistik amaçlı bina yapımı için de bakanlık izni zorunlu görülmüştür. 1980’li yıllardan itibaren Orman Kanununun izin-irtifakla ilgili hükümlerinin, turistik tesis, vakıf üniversitesi, madencilik faaliyetlerine imkan tanıyacak biçimde değiştirilmiş, genişletilmiştir. Bu zaman içinde 1983 tarih ve 2896 sayılı Kanun ve 1987 tarih ve 3373 sayılı Kanun ile turizm bölge, alan ve merkezleri dışındaki ormanlarda “kamu yararı” olduğu kabul edilen her türlü bina ve tesislere izin verileceği belirtilmiştir. İstanbul 2. İdare Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırılık iddiası ile yapılan başvuru üzerine, Anayasa Mahkemesi’nin 2002 yılındaki 2002/200 sayılı kararı ile sadece “kamu yararı” koşulu ile hiçbir ayırım yapılmadan “her türlü” bina ve tesise izin verilebileceği şeklindeki düzenlemenin ormanların korunmasına yönelik Anayasanın 16. Maddesini zedelediği, her kamu hizmetinin kamu yararını içerdiği, önemli olanın yapılacak tesisin ormanların korunmasından daha önemli ve öncelikli olup olmadığının tespiti olduğu, sadece “kamu yararı” koşulu aranmasının idareye sınırları çizilemeyen çok geniş takdir yetkisi tanıdığı ve bu durumun TBMM yasama yetkisini ihlal edebileceği, "kamu yararı" kavramının hangi durumları kapsadığının yasayla belirlenmesi gerektiği gerekçeleri ile iptal edilmiştir. Sonrasında 2004 yılında 5192 sayılı Kanun ile orman alanları içinde yapımına izin verilecek tesisler için yeni düzenleme yapılmış olup, yapılabilecek tesisler bu kez isimleri sayılarak açıklanmıştır.

2010 yılında kabul edilen 5995 sayılı Kanun ile yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında da maden arama ve işletme faaliyetlerine izin verilebileceği hükme bağlanmıştır. Aynı Kanunun 19. Maddesi ile de 6831 sayılı Orman Kanununun 16. maddesinin birinci fıkrası değiştirilerek, “Devlet ormanları sınırları içindeki tohum meşçereleri, gen koruma alanları, muhafaza ormanları, orman içi dinlenme yerleri, endemik ve korunması gereken nadir ekosistemlerin bulunduğu alanlar” içinde de maden aranması ve işletilmesine izin verilebileceği hükme bağlanmıştır.

2012 yılında, bu kez mera ve yayla zonundaki tahrip edilmiş orman alanları ve orman içi açıklıkları yapılaşmaya açan 6292 yasa kabul edilmiştir. Bu düzenleme ile 31.12.2012 tarihinden önce yaylak, otlak olarak kullanılan alanlar, Bakanlar kurulu kararı ile yayla alanı olarak ilan edilebilecek ve bu kabil yerler kiraya verilebilecektir. Yasa değişikliği sayesinde, önceki yıllarda dava konusu olup mahkemeler tarafından yıkım kararı verilmiş binalar da dahil olmak üzere orman alanı içinde inşa edilmiş çok sayıda yapının varlığı meşrulaştırılmış, yeni işgallere davetiye çıkarılmıştır.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluş sürecindeki Baltalık Kanunu bir tarafa bırakılacak olursa, çok partili döneme geçinceye kadar, ormanların korunması ve toplumun orman ürünlerine olan ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla devletçiliği temel alan yasal düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Ormanlar, toplumun ortak malı ve ülkenin yaşanabilirliği için zorunlu unsur olarak görülmüştür. Toplumun orman kaynağının değerini anlayabilecek olgunlukta olmadığı kabulü ile orman tahribatının ancak caydırıcı yaptırımlar içeren yasalarla koruna bileceği düşünülmüştür. Ayrıca, tabiatı gereğince orman kaynağının devlet mülkü olarak kalması, devlet tarafından işletilmesi de zaruri görülmüştür. Ancak, bu algı ile uygulamaya konulan yasalar, toplumun Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri gelen tüm doğal kaynaklar gibi ormanları da serbestçe kullanma alışkanlığı nedeni ile geniş halk kitleleri tarafından benimsenmemiştir.

Tek parti döneminin sona ermesi ile devletçi yaklaşımın örselenmeye başladığı görülmektedir. Öncelikle, devletleştirmeye konu olan ormanların bir kısmı sahiplerine iadesini ön gören yasa değişikliğine gidilmiş, orman köylülerine bir takım haklar tanınarak bu kesimin istek ve beklentileri hesaba katılmaya başlanmıştır. Zaman içinde, ülkemizin en fakir kesimi olan orman köylülerinin işlemiş olduğu orman suçlarının affı, tahrip edilerek, toplu yerleşim, tarım ve hayvancılık amaçlı kullanmaya başlanan orman alanlarının orman sınırları dışına çıkarılması vb. orman aleyhine yasa değişiklikleri uygulamaya konulmaya başlanmıştır. Orman alanları içindeki toplu yerleşim amaçlı tahribat bir tarafa bırakılacak olursa, geçimi temine yönelik orman suçlarının ve ormancılık dışı kullanılan orman alanlarının, geleneksel yaşantı ve muhtaçlıktan kaynaklandığı söylenebilir. Günümüzdeki siyasi istismalar ve sermaye gücü ile orman kaynağına verilen zararlar dikkate alındığında, fakir orman köylüsünün ormana verdiği zararların ihmal edilebilir seviyede olduğu kabul edilebilir.

Yıllar geçtikçe orman kaynağı üzerindeki baskı boyut değiştirmektedir. 1980’li yıllardan itibaren, adeta geleneksel hale getirilen, Orman Kanununun 1. maddesi istisna bentleri değiştirilerek daha fazla miktarda orman alanının orman sayılmaması ve tahrip edilen orman alanlarının orman sınırları dışına çıkarılmasına yönelik değişiklikler yapılmaya devam edilirken, diğer yandan, orman alanlarının farklı kullanımlara tahsisini ön gören yasa maddeleri değiştirilerek, her türlü madencilik faaliyetlerine, turizm yatırımlarına, vakıf üniversitelerine orman tahsislerinin önü açılmıştır.

Son onbeş yıl içindeki orman aleyhine mevzuat değişiklikleri ise daha tahrip edici sonuçlar ortaya koymaktadır. Özellikle sermayenin orman kaynakları üzerindeki yıpratıcı baskısı önü alınamayacak hale gelmiştir. Bu dönemde, odun hammaddesi kullanan sanayicilerin öncülüğünde oluşturulan kamuoyu sonrasında sahipli kızılağaçlıkları orman saymayan kanun değişikliği yapılmış, neyse ki bu yasa değişikliği Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Yine, Orman Kanununun izin-irtifak ile ilgili hükümleri değiştirilerek; neredeyse tüm nitelikli koruma alanlarında (orman alanı içindeki tohum meşçereleri, gen korum alanları, muhafaza ormanları, orman içi dinlenme yerleri, endemik ve korunması gerekli nadir ekosistemlerin bulunduğu yerler) madencilik faaliyetlerine izin verilmesi olanaklı hale getirilmiştir. Kanunun 17. maddesi bir çok kez değiştirilerek, sıvı, katı atıklardan sokak hayvanları bakımevleri ve mezarlıklara kadar çok sayıda tesisin orman alanı içinde inşasına izin verilebileceği hükmü getirilmiştir.

Uygulamada orman alanlarının farklı kullanımlara konu edilmesine fırsat tanıyan yasal düzenlemeler esas alınarak, “kamu yararı” ve “zorunluluk” kriteri çok esnek tutulup, orman alanları adeta yağmaya açılmıştır. Kamulaştırma bedeli ödemek istemeyen, yatırımların yaratacağı gürültü, toz, koku vb. zararlı etkileri nedeni ile halkla sorun yaşayacağını düşünen tüm yatırımcılar önce uygun orman alanı bulma çabasına girişmişlerdir. Gerek kamu ve gerekse de özel yatırımlarda, “kamu yararı” ve “zorunluluk” koşullarını adeta ters çevrilerek,

yatırım için öncelikle uygun orman alanı tespit ederek izin talep etmektedirler. Yatırımın orman alanı dışında gerçekleştirilebilirliği yeterince sorgulanmadan orman alanlarının izne konu edildiği çok sayıda örneklere rastlamak mümkündür. En çarpıcı yasa değişiklikleri arasında 2014 yılında kabul edilen 6527 sayılı “torba” kanundur. Bu kanunla, Orman Kanununun ek 9. maddesinde dikkat çekici bir değişiklik yapılarak, devlet ormanları içinde Kara Yolları Genel Müdürlüğüne tahsis edilen yollar çevresinde kamu ve özel kişilerin her tür tesisi bedelsiz olarak yapmasına ve işletmesine fırsat tanınmıştır.

2012 yılında, yüksek rakımlı orman alanlarının 2/B’si olarak nitelendirilebilecek değişikliğe gidilerek yayla zonunda bulunan orman alanlarındaki yapılaşmalara meşruiyet kazandırılmıştır. Artık, 2011 yılı sonuna kadar, orman alanı içindeki yaylak ve otlak alanlarında yasa dışı “toplu” yapılaşma var ise orman idaresi tarafından bu yerler tespit edilecek, Bakanlar Kurulu kararı ile “yayla” alanı olarak ilan edilecek ve sonrasında bu yapılar kullanıcılarına kiraya verilecektir. Bu sayede, özellikle Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinde orman alanı içindeki villalar da rahatça kullanılabilir, nasılsa yapılaşma tarihi güncellenir beklentisi ile yenilerinin yapılması da özendirilir hal oluşturulmuştur.

Anayasa ve Orman Kanunundaki amir hükümlere rağmen, bu kurullarla bağdaşmayan yönetmelik değişiklikleri ile de orman tanımı ve mülkiyetine müdahale edildiği görülmektedir. Nitekim, 2013 tarihinde yayınlanan, “Orman Kadastro ve 2/B Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile orman varlığı ve sürekliliğini tehdit etmesinin yanı sıra eşitlik ve adalet duygusunu da zedeleyen bir düzenlemeye gidilmiştir. Artık, 1987 yılı öncesi tapulama çalışmaları sonucu verilmiş tapular ile orman idaresinin taraf olmadığı mahkeme kararlarına dayalı olarak alınmış tapular kapsamındaki arazi orman vasfında olsa dahi yenileme çalışmalarında orman idaresi dava açmayacak ve bu nitelikteki yerler tapu malikleri adına tescil edilecektir. Halbuki, evvelinden beri, 6831 sayılı Orman Kanununun ve 3402 sayılı Kanun kapsamında yapılan kadastro çalışmalarında bir yerin orman vasfında olup olmadığı, orman ise malikinin kim olduğunu tespiti yönelik uygulama, Anayasa ve ormancılık mevzuatına göre yapılmaktadır. Şimdi ise yukarıda belirtilen yerlerde, her hangi bir şekilde kişiler adına tapuya tescil edilmiş ormanlar sahiplerinin elinde bırakılmaktadır. Bu yerlerde, arazi toplu halde üç hektarı aşkın orman ihtiva etse de tapu sınırları nedeni ile farklı parseller halinde bulunan ağaçlık alanlar orman sayılmayacak ve orman dışı alan olarak tescil edilebilecektir. OGM tarafından taşra birimlerine gönderilen yazılı emirlerle bu tür yerler için dava açılmaması talimatı verilmiştir. Bu uygulama sonucu orman vasfı ve mülkiyeti, arazinin bulunduğu yerleşim birimi ve bu yerdeki kadastro çalışmalarının yapılış tarihine göre tayin ve tespit edilir hale gelmiştir.

KAYNAKLAR

Aksoy, M., 1987. 3116 Sayılı Orman Kanunu ve Sonrası, Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu, Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları No: 10, Ankara.

Ayanoğlu, S., 1987. 3116 Sayılı Orman Kanunu ve Sonrası, Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu, Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları No: 10, Ankara.

Ayanoğlu, S., 1996. Türk Orman Hukukunda Maki Uygulamaları ve Sonuçları, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Cilt: 46, Sayı: 2, ISSN 0535 – 8418, Sayfa: 71-84, İstanbul.

Ayaz, H., 1998. Orman Sınırları Dışına Çıkarma Uygulamasının Yasal Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Nedenleri Üzerine Bir Araştırma (Ordu İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Yöneten: M.F. Türker. Trabzon.

Ayaz, H., 2004. Türkiye Ormancılığında 4785 Sayılı Yasanın Uygulanması ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Cantürk GÜMÜŞ, IX+163, Trabzon.

Bingöl, İ., 1990. Geçmişten – Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız, Cilt 1 ve 2, Ormanlık Eğitim ve Kültür Vakfı Yayın NO : 3, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.

Diker, M., 1947. Türkiye’de Ormanlık Dün – Bugün – Yarın, Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınlarından, Sayı : 61, Akın Matbaası, İstanbul.

Eryılmaz, A.Y., 1987. 3116 Sayılı Orman Kanunu ve Sonrası, Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu, Türkiye Ormanlıklar Derneği Yayınları No: 10, Ankara.

Eryılmaz, A.Y., 1985. Ormanlık Politikası, KTÜ Orman Fakültesi Ders Notları, Yayın No:96, Trabzon.

Çağlar, Y., 1979. Türkiye’de Ormanlık Politikası (dün), Çağ Matbaası, Ankara.

Çağlar, Y., 2012. Türkiye Ormanlık Tarihi, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları, ISBN.: 978-605-4362-66-0, Ankara.

Gümüş, C., 2004. Ormanlık Politikası, KTÜ. Orman Fakültesi, Genel Yayın No: 216, Fakülte Yayın No: 34, Cilt I, VI+444, Trabzon.

Özdönmez, M., İstanbullu, M., Akesen, A., Ekizoğlu, A., 1996. Ormanlık Politikası, İstanbul Üniversitesi Yayın No : 3968, Orman Fakültesi Yayın No : 435, ISBN 975 – 404 – 429 – 5, İstanbul.

Yomraloğlu, Ş., 1987. 3116 Sayılı Orman Kanunu ve Sonrası, Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu, Türkiye Ormanlıklar Derneği Yayınları No: 10, Ankara.

SU HAKKI VE TÜRKİYE

Y.Özhan TÜRKER¹ Aynur AYDIN²

¹ Öğr. Gör. Dr. İstanbul Şişli Meslek Yüksek Okulu, Adalet Programı, İstanbul

² Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Çevre ve Orman Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul

Özet

Su, insanlar da dahil olmak üzere tüm doğal hayatın varlığını sürdürebilmesi için en önemli kaynaktır. Günümüzde temiz su kaynakları hızla azalmakta ve dünya nüfusunun önemli bir bölümü bu az miktardaki temiz suya yeterli ve ekonomik bir şekilde ulaşamamaktadır. Bunun neticesinde her yıl çoğu çocuk olmak üzere milyonlarca insan hayatını kaybetmektedir. Bu nedenle su, birçok uluslararası belgeye konu olmaktadır. Kıt bir kaynak olan suya erişimin, insanlar için bir ihtiyaç mı yoksa bir hak mı olduğu günümüzde sıkça tartışılan bir husustur. Uluslararası düzlemde 1977 yılındaki Mar Del Plata BM Su Konferansı'ndan itibaren konu tekraren gündeme getirilmiştir. Son yıllardaki eğilim suya erişimin bir hak olduğu yönündedir. Bunun pratik önemi ise özellikle suya ulaşımın bir hak olması halinde, bunun yaşam hakkı, çevre hakkı gibi evrensel insan hakları ile bağlantı kurularak, Devletlerin, tüm insanlar için bunu sağlamaya çabalamaları gereğidir. Türkiye'de ise 2010 yılından itibaren suyun bir hak olup olmadığı tartışılmaya başlanmış ve konu ile ilgili sempozyumlar düzenlenmiştir. Konu ile ilgili Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği de konuyla ilgilenmiş ve iki tane rapor hazırlamıştır. Bu raporlarda da Türkiye'nin 2030 yılında su fakiri bir ülke haline geleceği ortaya konmuştur. Su hakkı ile ilgili birbirine taban tabana zıt görüşler bulunmaktadır. Bu nedenle yapılan bu çalışmada, öncelikle hukuksal anlamda hak kavramının ne olduğuna değinilecektir. Daha sonra hak kavramının ortaya çıkışı belirtilecektir. Sonuçta da Dünyada konu ile ilgili yapılan çalışmalara ve Türkiye'nin su hakkı konusunda ne durumda olduğuna yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Su Hukuku, Suya Erişim, Su Hakkı, Çevre Hukuku, Uluslararası Su Hakkı.

WATER RIGHT AND TURKEY

Abstract

Water is the most important natural resources to survive all life, including humans. Today, rapidly declining freshwater resources and a significant portion of the world population do not have access to clean water in sufficient quantities and the least economical way. As a result, millions of people lose their lives each year, mostly children. Therefore, water is the subject of many international instruments. Access to water is a scarce resource, or a need for people to be that a right is an issue often discussed today. Issue from the UN Water Conference in Mar Del Plata International plane in 1977, has been on the agenda again. The trend in recent years in terms of access to water as a human right. The practical importance of this, especially if there is a right of access to water, it is the right to life, establishing a connection with the universal human rights such as environmental right of States, must strive to achieve this is for all people. Since 2010, it began to discuss whether there is a right to water and is organized symposium on the subject In Turkey. Turkey Industrialists and Businessmen's Association about the matter became interested in the issue and has prepared two reports. Water poor in Turkey in 2030 was demonstrated this in the report will become a country. There are contrasting opinions diametrically opposite on the right to water. Therefore made in this study will focus primarily on what the concept of rights in the legal sense. The emergence of the concept of rights will be specified later. After all, what happens in the case will be placed on the right to water of studies on the subject in the world and Turkey.

Key words: Water Law, Access to Water, Water Rights, Environment Law, International Water Rights.

1.GİRİŞ

1.1.Su Hakkı Kavramının Hukuksal Gelişimi

Bugün, 1,2 milyardan fazla insan yeterli, sağlıklı ve ekonomik olarak suya erişmekten mahrumdur. Ayrıca çoğu çocuk olmak üzere her yıl 2,4 milyondan fazla insan, su ile bulaşan hastalıklar sonucu hayatlarını kaybetmektedir (WHO and UNICEF, 2004). Bu nedenle insanlığın başlangıcından itibaren hayati bir öneme sahip olan su, günümüzde pek çok uluslararası belgeye ve tartışmaya konu olmaktadır. Tartışmaların odak noktası olarak, suyun bir insan hakkı mı yoksa bir ihtiyaç mı olduğu görülmektedir (Fattori, 2011) .

Son yıllardaki uluslararası eğilim suyun daha çok bir hak olduğu yönündedir. İlk olarak 1977 tarihli Mar del Plata BM Su Konferansında konuya yer verildiği görülmektedir. burada suyun bir hak olduğu ilk kez deklare edilerek “All peoples, whatever their stage of development and social and economic conditions, have the right to have access to drinking water in quantities and of a quality equal to their basic needs” denmiştir^{§§§§}. Başka bir deyişle ekonomik durumları ne olursa olsun her insanın temel ihtiyaçlarını gidermek için yeterli nitelik ve nicelikte içme suyuna erişim hakkı bulunduğu belirtilmiştir. Burada dikkat çeken nokta insanların sosyal veya ekonomik durumları arasında bir ayırım yapılmamış olmasıdır. Zengin insanların da fakir insanların da, eğitilmiş insanların da eğitimsiz insanların da suya ulaşmalarının bir hak olduğu vurgulanmıştır.

İzleyen düzenlemelerin ise kısaca CEDAW diye bilinen Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women^{*****} ve Convention on the Rights of the Child^{†††††}, da yapıldığı görülmektedir. Bunların ilkinde kadınların eşit bir şekilde suya erişim hakkı olduğundan^{§§§§§}, ikincisinde de özellikle hastalıklarla mücadele ve sağlığın korunması için, çocukların, yeterli içme ve temizlenme suyuna ulaşım hakkı olduğu vurgulanmıştır^{§§§§§}.

1992 yılında ise su ile doğrudan ilgili bir başka konferans düzenlenmiştir^{*****}. Dublin Konferansı olarak bilinen bu konferansta uygun fiyata, temiz suya erişimin tüm insanlar için bir hak olduğu belirtilmiştir^{†††††}. Dublin Konferansı'nın farkı, bundan öncekilerde değinilmemiş olan “uygun fiyat” konusudur. Çalışmanın sonraki kısımlarında daha geniş olarak üzerinde durulacağı gibi, suyun bir hak mı yoksa ihtiyaç mı olduğu sorunu bu noktada düğümlenmektedir. Bunun bir hak olduğunu savunanlar, suyun en azından bir kısmının bedava olması gerektiğini savunurlarken, ihtiyaç olduğu görüşündekiler ise yeryüzündeki suların kıt bir kaynak olduğu ve gün geçtikçe azaldığını ve bunu korumanın en iyi yolunun suyun belli bir fiyata satılması gerektiği fikrindedirler. Dublin Konferansı bu

§§§§ Mar del Plata UN Water Conference, March, 1977.

***** Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), December, 1979.

††††† Convention on the Rights of the Child, November, 1989.

§§§§§ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), Article 14(2)(h) of CEDAW provides: “States parties shall take all appropriate measures to eliminate discrimination against women in rural areas in order to ensure, on a basis of equality of men and women, that they participate in and benefit from rural development and, in particular, shall ensure to such women the right: ... (h) To enjoy adequate living conditions, particularly in relation to housing, sanitation, electricity and water supply, transport and communication”.

§§§§§ Convention on the Rights of the Child, Article 24(2) states: “States Parties shall pursue full implementation of this right and, in particular, shall take appropriate measures: ...

c) to combat disease and malnutrition, including within the framework of primary health care, through, inter alia, the application of readily available technology and through the provision of adequate nutritious foods and clean drinking water, taking into consideration the dangers and risks of environmental pollution; ...

(e) To ensure that all segments of society, in particular parents and children, are informed, have access to education and are supported in the use of basic knowledge of child health and nutrition, the advantages of breastfeeding, hygiene and environmental sanitation and the prevention of accidents.”

***** International Conference on Water and Sustainable Development, Dublin Conference, January, 1992

††††† International Conference on Water and Sustainable Development, Dublin Conference, Principle 4 of the Dublin Conference states that “... it is vital to recognize first the basic right of all human beings to have access to clean water and sanitation at an affordable price”.

noktada sanki bir orta yol bulmuş gibidir. Suyun ne bedava dağıtılmasını ne de ticari bir meta olarak satılmasını öngörmektedir.

Dublin Konferansı'nda dört başlık halinde ilkeler konulmuştur. Bunlar, Birinci ilkeye göre; temiz su sınırlı bir kaynaktır, bütüncül bir yaklaşımla etkin bir yönetimin geliştirilmesi gerekir. İkinci ilkeye göre; su kaynaklarının geliştirilmesinde ve yönetiminde, her seviyedeki kullanıcıları, planlamacıları ve politikacıları da dâhil eden, katılımcı bir yaklaşım benimsemelidir. Üçüncü ilkeye göre; suyun dağıtımı, yönetimi, korunması ve bu konuda karar alma sürecinde kadınların merkezi rolü olmalı ve bu yönde pozitif siyasa üretmelidir. Görüldüğü üzere buraya kadar kabul görebilecek ilkeler ortaya konulmuştur. Ancak meselenin tartışma yaratan “püf noktası” son ilkede bulunmaktadır: Dördüncü ilkeye göre su, tüm kullanım alanlarında ekonomik değere sahip bir kaynaktır ve ekonomik bir meta olarak görülmelidir. Bu ilke çerçevesinde, öncelikle temiz su ve sağlık hizmetlerine ödenebilir fiyatlarla erişebilmek tüm insanların temel hakkı olduğu kabul edilmelidir. Geçmişte suyun ekonomik değerinin görülmemesi, su kaynaklarının boşa ve çevreye zarar verecek şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Suyu ekonomik bir meta olarak yönetilmesi, etkin ve adil tüketim sağlamanın ve su kaynaklarının korunmasını teşvik etmenin önemli bir yoludur (Şirin, 2011).

1992 yılının Haziran ayında ise çevre konusundaki belki de en önemli kararların alındığı Rio Zirvesi toplanmıştır⁺⁺⁺⁺⁺. Bu toplantıda yeni bir şey söylenmemekle beraber Mar del Plata Konferansı'ndaki içme suyuna erişimin bütün insanlar için bir hak olduğunu tekrar vurgulanmıştır.

1994 yılında yine BM bünyesinde düzenlenen International Conference on Population and Development'da da yine suyun bir hak olduğunun üzerinde durularak, tüm bireylerin, ailelerinin ve kendilerinin yaşamlarını sürdürebilmeleri için yeterli standartta suya sahip olmalarının bir hak olduğu vurgulanmıştır^{ssssss}. Buna paralel olarak, 1999 yılında yapılan toplantıda da aynı şeyler tekrar edilmiş ve yiyecek ve temiz suyun temel bir insan hakkı olduğu söylenmiştir^{*****}. Ayrıca bunu sağlamanın, hem milli hükümetler hem de uluslararası toplum için ahlaki bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir⁺⁺⁺⁺⁺. 1999 sözleşmesinin en önemli yönü, suya ulaşmanın bir insan hakkı olduğunun açıkça ilk kez ifade edilmiş olmasıdır. Çalışmanın ileriki bölümlerinde de değinileceği gibi, insan hakları hukuki anlamda birinci kuşak haklardan olup, insanın doğuşundan gelen haklardır ve bunlardan vazgeçilmesi ve ya devredilmesi mümkün değildir.

2002 yılında düzenlenen World Summit on Sustainable Development da ise farklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Politik deklarasyonda temiz suya erişimin temel bir ihtiyaç olduğu ve bunun çözülmesi için kararlar alınıp, hedefler belirleneceği belirtilmiştir⁺⁺⁺⁺⁺. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, suyun bir hak değil ihtiyaç olduğunu belirten ilk belge olmasıdır.

2002 yılında ortaya çıkan bir diğer önemli belge ise “su hakkı” adını taşıyan 15 Numaralı Genel Yorumdur. Bu belgenin önemi; 1966 yılında kabul edilen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Üzerine Uluslararası Antlaşma'nın su hakkını da kapsadığı yorumunun yapılmış olmasıdır. Yorum'da su hakkına iki maddede yer verildiği görülmektedir. 11. maddede su hakkının, yaşam standardı için yeterli olması gereken bir hak olduğuna vurgu

+++++ United Nations Conference on Environment and Development, Rio Summit, June, 1992.

ssssss United Nations International Conference on Population and Development, September, 1994.

***** UN general Assembly Resolution A/Res /54/175 “The Right to Development”, December, 1999.

+++++ www.un.org/depts/dhl/resguide/r54.htm

+++++ www.johannesburgsummit.org/html/documents/summit_docs/1009wssd_pol_declaration.htm

World Summit on Sustainable Development, September, 2002. The **Political Declaration** of the Summit states “We welcome the Johannesburg Summit focus on the indivisibility of human dignity and are resolved through decisions on targets, timetables and partnerships to speedily increase access to basic requirements such as clean water, sanitation, energy, health care, food security and the protection of biodiversity”.

yapılmış^{§§§§§§§§}, 12. maddede ise sağlık standardı için en yüksek ulaşılabilirlikte olması gerektiği belirtilmiştir^{*****}. 12. maddede, suyun sağlanmasında, her şartta üç faktörün bulunması gerektiği de söylenmiştir. Bu faktörler; uygunluk, kalite ve ulaşılabilirliktir. Ulaşılabilirlikte kendi içinde dört alt faktöre ayrılmıştır. Bunlar, toplumun her kesimine suyun güvenli bir şekilde ulaşmasını sağlayacak fiziksel ulaşılabilirlik, herkesin için karşılanabilir fiyatta olmasını sağlayacak ekonomik ulaşılabilirlik, toplumun en marjinal kesimlerine de suyun ulaşmasını sağlayacak ayrımcılık yasağı ve su konusuna ilişkin bilgi veren ve bu konudaki hakları içine alan bilgiye erişimdir⁺⁺⁺⁺⁺⁺⁺.

Gelişmeler devam etmiş 2005 yılında bir BM Ekonomik ve Sosyal Konsey Özel Raportörü'nün de katkısıyla bir Guideline yayınlanmıştır. Bu; hükümet politikacılarına, uluslararası kuruluşlara ve sivil toplum kuruluşlarına içme ve temizlenme suyu (drinking water and sanitation) hakkı konusunda yardım etmek amaçlanmıştır. Guideline'da içme ve temizlenme suyu hakkının yasal tanımı yapılmamaklar birlikte, uygulayıcılara bir rehber olması hedeflenmiştir⁺⁺⁺⁺⁺⁺⁺.

2006 yılında ise BM'in 2/104 sayılı İnsan Hakları Konsey Kararı yayınlanmıştır. Bu kararda İnsan Hakları Konseyi, içme ve temizlenme suyuna adil bir şekilde ulaşımın bir insan hakkı olduğu yinelenmiştir^{§§§§§§§§}. Aynı yılın Aralık ayında düzenlenen Convention on the Rights of Persons with Disabilities'de temiz suya engellilerin de eşit bir şekilde erişimlerinin sağlanmasının bir hak olduğuna vurgu yapılmıştır^{*****}.

2007 yılında BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri, 2006'daki kararı bir kez daha teyit ederek, temiz suya güvenli bir şekilde erişimin ayrımsız ve eşit bir hak olduğuna vurgulayarak, bunun bir insan hakkı olduğunu yinelemiştir⁺⁺⁺⁺⁺⁺⁺.

2008 yılında alınmış olan bir diğer İnsan Hakları Konseyi Kararı'nda güvenli içme ve temizlenme suyuna erişimle ilgili insan haklarının izlenmesi için üç yıllığına bağımsız bir uzman atanması kararlaştırılmıştır⁺⁺⁺⁺⁺⁺⁺. Atanan bu uzman bir yıl sonra ilk yıllık raporunu sunmuş ve “ Devletlerin özellikle olumsuz bölgelerde yaşayanların temiz suya erişimleri konusundaki ayrımcılığın kaldırılmasının bir zorunluluk olduğunu kabul etmeleri gerektiğini^{§§§§§§§§}” belirtmiştir.

2010 yılının Temmuz ayında toplanan BM Genel Kurulu ilk kez su hakkının bir insan hakkı olduğunu belirtmiştir. Genel Kurul sonunda yayınlanan Karar'da üye ülkeler ve uluslararası organizasyonları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde güvenli, temiz,

§§§§§§§§ General Comment No. 15 (2002) 11. The elements of the right to water must be *adequate* for human dignity, life and health, in accordance with Articles 11(1) and 12. The adequacy of Water should not be interpreted narrowly, by mere reference to volumetric quantities and technologies. Water should be treated as a social and cultural good, and not primarily as an economic good. The manner of the realization of the right to water must also be sustainable ensuring that the right can be realized for present and future generations.

***** General Comment No. 15 (2002) 12.

+++++++ [www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/a5458d1d1bbd713fc1256cc400389e94/\\$FILE/G0340229.pdf](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/a5458d1d1bbd713fc1256cc400389e94/$FILE/G0340229.pdf)

+++++++ www2.ohchr.org/english/issues/water/docs/SUB_Com_Guisse_guidelines.pdf

§§§§§§§§ Human Rights Council Decision 2/104, 27 November, 2006, Decides to request the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, taking into account the views of States and other stakeholders, to conduct, within existing resources, a detailed study on the scope and content of the relevant human rights obligations related to equitable access to safe drinking water and sanitation under international human rights instruments, which includes relevant conclusions and recommendations thereon, to be submitted prior to the sixth session of the Council.

***** Convention on the Rights of Persons with Disabilities, December, 2006, **Article 28**, defines the right of persons with disabilities to an adequate standard of living and states “2. States Parties recognize the right of persons with disabilities to social protection and to the enjoyment of that right without discrimination on the basis of disability, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right, including measures: (a) To ensure equal access by persons with disabilities to clean water services, and to ensure access to appropriate and affordable services, devices and other assistance for disability-related needs”.

+++++++ http://www.un.org/waterforlifedecade/pdf/human_right_to_water_and_sanitation_milestones.pdf

***** Human Rights Council Resolution 7/22, March, 2008, Through this resolution, the Human Rights Council decides “To appoint, for a period of three years, an independent expert on the issue of human rights obligations related to access to safe drinking water and sanitation”.

§§§§§§§§ Human Rights Council Resolution 12/8, October, 2009, In this resolution, the Human Rights Council welcomes the consultation with the independent expert on the issue of human rights obligations related to access to safe drinking water and sanitation, acknowledges the independent expert's first annual report and, for the first time, recognizes that States have an obligation to address and eliminate discrimination with regard to access to sanitation, and urges them to address effectively inequalities in this area.

ulaşılabilir ve uygun fiyatlı içme ve temizlenme suyunu sağlamak için teknoloji transferi, kapasite artırımı ve finansal kaynak sağlamaya çağırıştır*****.

Bunu, BM İnsan Hakları Konseyi'nin temizlenme ve içme suyuna erişimin uluslar arası hukukun ayrılmaz bir parçası olduğunu onayladığı ve bu hakların ülkeler için yasal olarak bağlayıcı olduğunu belirttiği, BM Genel Kurulu'nun kararı izlemiştir. Ayrıca Devletlerin şu anda yeterli hizmetlerin ulaşmadığı bölgeler de dahil olmak üzere, kademeli olarak güvenli içme ve temizlenme suyuna erişim ile ilgili insan hakları yükümlülüklerini tam olarak gerçekleştirmesini sağlayacak uygun araç ve mekanizmaları geliştireceklerdir††††††††††.

2011 yılında alınan bir başka İnsan Hakları Konsey Kararı'nda da daha önce üç yıllığına ihdas edilmiş olan özel raporörlük kurumunun süresinin üç yıl daha uzatılmasına karar verilmiştir††††††††††.

Sonuç olarak 1977 yılından günümüze özellikle BM çatısı altında suyun bir hak olduğu noktasına doğru gidildiği görülmektedir. Özellikle 2010 yılında yapılan BM Genel Kurulu Kararı'nda suyun temel bir insan hakkı olduğu açıkça belirtilmiştir. BM'in suyun bir insan hakkı olduğuna vurgu yaparken, bu hakkın tamamen ücretsiz bir şekilde insanlara ulaştırılmasını da savunmamıştır. Dublin Konferansı'ndan bu yana ortaya çıkan ve gelişen fikir suyun karşılanabilir bir fiyata ihtiyaç sahiplerine ulaşması şeklindedir. Başka bir deyişle, suyun bir hak değil ihtiyaç olduğu, suyun zaten kıt bir kaynak olması dolayısıyla ücretsiz olarak dağıtılmasının suların tükenmesini hızlandıracağı görüşlerine karşı, BM'in bir orta yol bulduğu görülmektedir.

1.2.Su Hakkı Konusunda Yapılan Toplantılar ve Ortaya Çıkan Görüşler

Türkiye'de konu ile ilgili çeşitli yayınlar ve sempozyumlar düzenlenerek gerek Dünya'daki su ile ilgili gelişmeler, gerekse Türkiye'nin bakış açısı enine boyuna tartışılmıştır. Konu ile ilgili önemli toplantılardan ilki 2010 yılında Diyarbakır'da düzenlenmiştir. Bu sempozyum "Su Hakkı Kampanyası" adı altında Sosyal Değişim Derneği, Sosyal Demokrasi Vakfı, Hasankeyfi Yaşatma Derneği ve Küresel Eylem Grubu tarafından organize edilmiştir.

Bu sempozyumda öne çıkan fikirlerden biri, suyun bir insan hakkı olmasıdır. Çünkü bu sayede su hakkı hukuksal anlamda bir takım koruma mekanizmalarına sahip olabilecektir (Şirin, 2011). Ancak, Şirin (2011) de uluslararası sözleşmelerde yer verilen su hakkının, aktivistlerin anladığı anlamda olmadığını belirtmiştir§§§§§§§§§§.

Şirin (2011)'e göre, suyun ticarileşmesi konusunda ısrarlı bir lobi faaliyetinin bulunduğu da bilinmektedir. Bu zıtlık, son on yıldır su hakkı tartışmalarının iki farklı kanadını oluşturmaktadır. Suyun paralı olması gerektiğini savunanlar, özellikle israf konusuna vurgu

yapmaktadırlar. Öyle ki; suyun ekonomik bir değer olarak ortaya konulmasıyla onun yönetiminin, kullanımının daha dengeli hale geleceği düşünülmektedir. Suyun ücretsiz bir insan hakkı olarak güvence alınması gerektiğini savunanlar ise, su hakkının sosyal niteliğine vurgu yaparak, devletin bu konuda yükümlülük altına girmesi gerektiğini, sosyal devletin varlık sebebinin bu olduğunu, mevcut vergiler vasıtasıyla su tesisatının ve su kaynaklarının maliyetinin karşılandığını savunmaktadırlar. İsrاف konusundaki eleştirilere karşı olarak, sosyal/hak temelli yaklaşım; yukarıda değinildiği üzere, günlük 20 litrelik kullanımla

***** www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/292

†††††††††† http://www.un.org/waterforlifedecade/pdf/human_right_to_water_and_sanitation_milestones.pdf

§§§§§§§§§§ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/124/85/PDF/G1112485.pdf?OpenElement>

§§§§§§§§§§ Aynı yönde Sav (2011).

yapmış olduğu son çalışmalar, bunları da kamu malı haline getirmek yönündedir. Ama bunun da mümkün olup olamayacağı bir soru işaretidir. Çünkü kaynaklar arazinin bütünleyici parçası sayıldıklarından, bunların genel su haline getirilmesi, mülkiyet hakkının içeriğini de ilgilendiren büyük tartışmalara yol açabilecektir.

5. Dünya Su Forumu ile ortaya çıkan bir başka konu da Public-Private Partnership (Kamu-Özel Sektör İşbirliği)'dir. Su yönetiminin artık bu tarz işbirliklerine bırakılması görüşü ifade edilmektedir. İnşaat Mühendisleri Odası hazırlamış olduğu Su Hakkı Raporu'nda bu konuyu da ele almıştır. Oda bu uygulamanın, sorumluluk alanında kamu ve özel sektör birlikte yer alırken, kar anlamında ise yalnızca özel sektörün yararlanacağı fikrindedir. Bu konu da idare hukuku alanında tartışılması gereken bir konudur. Gerçekten de son yıllarda birçok kamu hizmetinin, imtiyaz usulü, yap-işlet veya yap-işlet-devret gibi usullerle, özel sektör eliyle de yürütüldüğü görülmektedir. İdare bu faaliyetlerde yalnızca denetim fonksiyonunu yerine getirmektedir (Akyılmaz ve diğ., 2012).

Konuyla ilgili bir başka önemli çalışma ise the World Trade Organization (WTO) tarafından yapılmıştır. Kısaca GATT olarak geçen bu antlaşmayla kota ve tarife engellerinin bastırılması veya azaltılmasıyla uluslararası ticaretteki liberalleşmeyi sağlamak olarak belirlenmiştir. Water comes within the material scope of the GATT as long as it can be qualified as a good or a product, within the meaning of article I, III and XI of the Agreement. GATT'a göre suyun ticari meta olmasının başlıca nedeni, onun faydalanmaya sunulabilmesi için insan yapımı (man-made) bir süreçten geçmesi gerektiğidir. WTO da genel olarak Dublin Konferansı ve Genel Yorum 15'e dayanarak, suyun ücretsiz olmasının mümkün olmadığı görüşündedir (Cuq, 2011).

Bu konudaki bir başka görüş ise "Günümüzde kamusal açıdan su kaynaklarının, yeri ve öneminin değiştiği sonucuna varılmaktadır. Bu değişme, iklim değişikliğinin bir uzantısıdır. İkinci bir değişken de, özellikle Ortadoğu'daki siyasal ilişkiler ve yapılanmadır. Su kaynakları, giderek tıpkı petrol ya da doğal gaz benzer biçimde daha stratejik bir nitelik kazanmaktadır. İklimdeki değişikliğe bağlı olarak giderek kıtlaşan ve değeri yükselen suyun, petrolden zengin bazı ülkelerde, benzinden daha değerli, benzine oranla daha pahalı olduğu gözlenmektedir. Su konusundaki ulusal siyasalarımızı bu değişen koşullar göz önünde tutularak, daha sağlıklı ve bilinçli biçimde oluşturmamız, izlememiz ve savunmamız zorunlu

hale gelmektedir" şeklindedir (Sav, 2007). Sav (2007)'ın görüşü, suyun bir hak mı yoksa ihtiyaç mı olduğuna karar verirken, Türkiye'nin jeopolitik durumunun ve ülke menfaatlerinin göz önüne alınması yönündedir.

1.3. Hak Kavramı ve Hakların Ortaya Çıkışı

Suyun ihtiyaç değil de bir hak olduğuna karar verildiğinde, hukuk düzeninin de ona bir takım sonuçlar bağlaması kaçınılmaz olacaktır. Bu iki yönlü bir ilişkidir. Çünkü hukukun sonuç bağlamadığı bir hakkın da varlığını sürdürmesi düşünülemez. Bu nedenle çalışmanın bu aşamasında, su hakkına geçmeden önce, "hak" kavramının medeni hukuk açısından ne anlama geldiği üzerinde durulup, insan hakları bağlamında hangi hakların olduğuna kısaca değinilecektir.

Hak; hukuken korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanınan menfaattir (Helvacı ve Ergüle, 2011; Gözler, 2012; Oğuzman ve Barlas, 2012). Serozan

***** Su Kanunu Taslağı

§§§§§§§§§§ http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/03f0de3afe0fba3_ek.pdf?dergi=144

***** 1994 tarihli Marrakech Agreement

***** General Agreement on Tariffs and Trade

(2011) ise hakkı kişiye malıyla, kendisiyle veya başkasıyla ilgili olarak hukuk düzenince özgülenmiş avantajlı, ayrıcalıklı hukuki konum, menfaat, irade erki, irade serbestliği ve özgürlük olarak tanımlamıştır.

Her hak mutlaka bir hukuk kuralına dayanır. Bu hukuk kuralının kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmelik gibi yazılı ya da örf ve adet hukuku gibi yazılı olmayan kural olması önemli değildir (Akıntürk, 2008). Hukukça korunmamış bir irade ve menfaat hak değil, yalnızca her an geri alınıp silinebilir bir lütuf, rica, jest, umut beklenti konusu olabilir. Buna karşılık hukuk düzenince korunan her menfaat veya irade erki de gerçek anlamda öznel hak değildir. Örneğin trafik düzenini, halk sağlığını, doğal çevreyi koruyan yasalar dolaylı bir yarar sağlasalar da hukuki korumayı serbest iradesiyle kendisi için sağlama olanağı (tazminat yaptırımı gibi) ile pekişmiş gerçek anlamda bir hakkın varlığından söz edilemez. Serozan (2011), burada yararlanıcının istencinden bağımsız olarak, dolaylı korumayı doğrudan doğruya devlet organlarının sağladığı bu gibi durumlarda, bir haktan değil, nesnel hukukun dolaylı yan etkisinden söz edildiği görüşündedir. Serozan, günümüzde ise doğal çevrenin korunmasının hukukun dolaylı refleksi olmasından daha çok bireysel hakka dönüştüğüne dikkat çekmektedir (Serozan, 2011).

Hak kavramı statik bir kavram olmayıp, sürekli değişmekte ve genişlemektedir. Bilgi edinme hakkı ve temiz çevreye sahip olma hakkı son yıllarda ortaya çıkan bu haklardandır (Serozan, 2011; Gemalmaz, 2012).

Hak hukukun temel kavramlarından birisi olması hasebiyle, yabancı hukuklarda hak ve hukuk aynı kelimeyle ifade edilmektedir. Fransızca “droit”, Almanca “recht”, İtalyanca “diritto” hem hak hem de hukuk için kullanılmaktadır (Oğuzman ve Barlas, 2012).

Hak kavramını açıklamak için çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bunlardan en önde gelenleri “irade teorisi” ve “menfaat teorisi”dir*****.

İrade teorisi; hakkı, hukuk düzeni tarafından bireylere tanınan bir irade hakimiyeti veya bir irade kudreti olarak açıklamaktadır. Bu görüşe göre, bir kimse ancak başkalarını kendi iradesine göre harekete zorlayabildiği takdirde o kimse o konuda hak sahibidir. Bu görüşe getirilen en büyük eleştiri, hakkın dış görünüşünü ifade etmesi ve hakkın içeriğini belirtmemesidir (Serozan, 2011; Oğuzman ve Barlas, 2012).

Menfaat teorisi ise hakkı hukuken korunan menfaat olarak ifade etmiştir. Bu görüşe yapılan eleştiri ise yalnızca menfaati dikkate alması, iradeye önem vermemesi yönündedir (Serozan, 2011; Oğuzman ve Barlas, 2012).

Bugün daha çok benimsenen görüş ise karma nitelikte olup, hakkı hukuken korunan ve sahibine korunmadan yarar yararlanma yetkisi veren menfaat olarak tanımlamaktadır (Schwarz, 1942; Saymen, 1960; Tekinay, 1992). Oğuzman ve Barlas (2012), hukuk düzeni bir menfaati koruyorsa zaten hak sahibine bu korunmadan yararlanma yetkisi de tanınır diyerek. Menfaat teorisiyle de aynı sonuca ulaşmaktadır. Yazar buna örnek olarak eksik borçları vermektedir. Burada hukuk bir hak tanıdığı halde korunan menfaat sınırlıdır. Alacaklı hakkını elde etmek için borçluyu ifaya zorlayamaz ancak borçlu borcunu ifa ederse, bu ifa geçerli sayılır ve borçlu sonradan bunu geri isteyemez.

Hakkın dört şartı bulunmalıdır. Bunlar; hukuk düzenince (devletçe) tanınmalı, kişiye özgülenmeli, kişiye irade erki sağlamalı ve kişisel çıkarı doyurmaya yaramalıdır (Enneccerus

***** Görüşlerin tamamı için Koziol ve Welsler, 1995; Schwarz, 1942; Saymen, 1960; Köprülü, 1984; Tekinay, 1992; Esener, 2004. Aynı yönde, Akıntürk, (2008) ve Serozan (2011).

parçası haline gelmektedirler. Örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, getirdiği ilkelere uyulmadığında bir yaptırım öngörmemiş olmasına rağmen, Milletlerarası Adalet Divanı Sözleşmesi'nde bu tarz belgelerle getirilen ilkelerin güvence altına alındığı görülmektedir (Akad ve Vural-Dinçkol, 2011).

2. TÜRKİYE'DE SU HAKKI

Türkiye'de su hakkı konusunda öncelikle mevzuat incelemesi yapmak yerinde olacaktır. 1982 tarihli Anayasa'da doğrudan sularla ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak dolaylı olarak suların kullanımını etkileyecek maddeler mevcuttur. Öncelikle Anayasa'nın 2. maddesi Türkiye'nin sosyal bir hukuk devleti olduğuna vurgu yapmaktadır^{*****}. Ayrıca, 5. maddede de kişinin temel hak ve hürriyetlerinin, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya çalışmak da devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır^{*****}. Yine 17. maddede herkesin, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkından söz edilmektedir^{*****}. Anayasanın 56. maddesi ise çevreyle ilgili doğrudan bir düzenleme olup, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu öngörülmektedir^{*****}. 168. Madde ise doğrudan doğal kaynakların işletilmesi ile ilgili olup, Devletin gözetim ve denetimi altında, doğrudan veya Devletle ortak olarak, gerçek veya tüzel kişiler eliyle işletilebileceği söylenmiştir^{*****}.

Suların Türk Mevzuatındaki düzenlemesi için karmaşık bir yapıya sahiptir. Suları doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren pek çok kanun veya yönetmelik bulunmasının yanında 1926 tarihli Sular Hakkında Kanun da bulunmaktadır. Ancak bu kanunda suların bir hak olup olmadığına yer veren bir düzenleme bulunmamaktadır.

Çalışma konusu daha öncede belirtildiği gibi suyun bir hak mı yoksa ihtiyaç mı olduğu konusunda bir fikre ulaşmaktadır. Bu nedenle suların Türkiye'de ücretlendirilmesini sağlayan kanunlar incelenecektir. 1981 yılında çıkarılan İSKİ Kanunu^{*****}, suyun fiyatlandırılması konusundaki temel kanundur. Bu kanunun temel kanun olmasının nedeni, 5363 sayılı Ankara Su Tesisatının Belediyeye Devri ve İşletilmesi Hakkında Kanun ile 4583 sayılı İzmir Suları Türk Anonim Şirketinin Satın Alınmasına ve Devrine Dair Kanun'u yürürlükten kaldırmış olmasıdır. Başka bir deyişle, Türkiye'nin nüfus bakımından en büyük üç ilindeki suların idaresi bu kanuna dayanarak yürütülmektedir.

Kanunun 2. maddesinde İSKİ'nin görevleri arasında içme, kullanma ve endüstri suyu ihtiyaçlarının karşılanması ve bunların ihtiyaç sahiplerine ulaştıracak her türlü tesis ve altyapı çalışmalarının yapılması sayılmıştır^{*****}. Ayrıca Kanunun 13. maddesinde de

***** 1982 Anayasası md. 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

***** 1982 Anayasası md. 5- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

***** 1982 Anayasası md. 17/1- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

***** 1982 Anayasası md. 56/1- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

***** 1982 Anayasası md. 168- Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

***** 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

***** İSKİ Kanunu md. 2/a- İçme, kullanma ve endüstri suyu ihtiyaçlarının her türlü yeraltı ve yer üstü kaynaklarından sağlanması ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılması için; kaynaklardan abonelere ulaşıncaya kadar her türlü tesisin etüt ve projesini yapmak veya yaptırmak, bu projelere göre tesisleri kurmak veya kurdurmak, kurulu olanları devralıp işletmek ve bunların bakım ve onarımını yapmak, yaptırmak ve gerekli yenilemelere girişmek

İSKİ'nin gelirleri arasında su satışına karşılık tarife bedeli üzerinden abonelerden alınacak ücretler bulunmaktadır.????????????????.

Bu Kanunun, asıl can alıcı noktasını, tarife tespit esaslarını düzenleyen 23. maddesidir. Kanunun bu maddesinde 1986 yılında 3305 sayılı Kanunla bir değişiklik yapılarak su satışı vb. işlerde “%10’den aşağı olmayacak nispette bir kar oranının esas alınacağı” cümlesi eklenmiştir. Bu cümle 2011 yılında Anayasa Mahkemesi’ne götürülmüştür ***** . İtirazın asıl gerekçesini, belirtilen cümlenin Cumhuriyetin temel ilkelerinin sayıldığı, Anayasa’nın 2. Maddesinde belirtilen “hukuk devleti” ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. İtiraz gerekçesinde, hukuk devletinin temel ilkelerinden birinin de “belirlilik ilkesi” olduğuna yer verilerek, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden kuşkuya yer bırakmayacak şekilde açık olmasının gerektiği belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi cümleyi ikiye ayırarak değerlendirmiş ve “%10’den aşağı olmayacak nispetinde” ibaresini Anayasa’nın 2. maddesine aykırı bularak iptal etmiş, “bir kar oranı esas alınır” ibaresinin ise Anayasanın ilgili maddesine aykırı olmadığı sonucuna varmıştır.

Anayasa mahkemesi iptal gerekçesinde, mahalli idarelerin görevleri ile orantılı gelir sağlama ve verilen hizmetler karşılığında elde edilecek gelirlerde karlılık oranını belirleme konusunda, ölçülü ve adil olmak ve anayasal ilkelere bağlı kalmak koşuluyla takdir hakkının bulunduğu belirtilmiştir. Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin nüfus artışı, büyüme hızı, su üretim ve tüketim kapasiteleri aynı olmadığı da belirtilerek, su bedelinin tespitinde uygulanacak karlılık oranının belirlenmesinde ölçülü ve adil olmak koşuluyla idarenin takdirine bırakılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca yine ölçülü ve adil bir şekilde belirlenecek kar oranının ise hukuk devleti ilkesine aykırı olmayacağı belirtilmiştir. Ancak Fulya KANTARCIĞLU’nun karşı oy yazısında; belediyeler tarafından sunulan ve karşılığı da kamu gücüne dayanılarak alınan su, atık su ve benzeri hizmetler tekel niteliğinde olup, kişilerin özgür iradeleriyle başka kaynaklardan elde edemeyecekleri hizmetlerdir. Bu hizmetlere ilişkin kar oranı bulunmasının ise hizmetin sosyal amaçlarla kar alınmaksızın görülmesini engelleyeceğinden Anayasanın 2., 17. ve 56. maddeleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle iptal edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sosyal hukuk devleti deyiminden de ne anlaşılması gerektiği önemlidir. Doktrinde sosyal devlet, genel olarak, kişilerin sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insanca bir yaşayış düzeyi sağlamayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendisi için ödev sayan devlet olarak tanımlanmıştır (Tan, 2011; Akyılmaz et al., 2012).

Bu konuda su hakkının ücretsiz olabileceğiyle ilgili Dikili Belediyesi uygulaması yargıya taşınmıştır. Dikili Belediyesi hakkında özellikle ayda 10 tona kadar su tüketiminden ücret almaması nedeniyle kamuyu zarara uğratmak nedeniyle dava açılmıştır. Dava sonunda “tüm sanıkların beraatine” karar verilmiştir. Beraat kararının gerekçesinde özet olarak. “...davaya konu alınan kararların suç teşkil etmesi için yasada aranan şartları taşımadığı, kamu zararı niteliğinde kabul edilebilecek bir zararın amaçlanmadığı, menfaat temin etme saik ve kastını ortaya koyabilecek bir emare bulunmadığı, mevcut kararlarda genel anlamda kriterler konmak suretiyle düzenlemelere gidildiği anlaşılmaktadır. (...) 4736 ***** sayılı yasanın 4. fıkrası gereğince aynı yasanın 1. Maddesinden muaf tutularak bu konuda kanun hükmünde kararname ile haklarında lehe düzenleme yapılan kişi, kurum ve konulara ilişkin kararnamelerde belli kişi veya kurumların kararname kapsamına dâhil edilmediği, genel anlamda sosyal ihtiyaçlara göre bir takım muafiyetler tanındığı görülmüştür.

???????????????? İSKİ Kanunu md. 13/a- Su satışı va kullanılmış suların uzaklaştırılmasına karşılık, tarifesine göre abonelerden alınacak ücretler, ***** Anayasa Mahkemesi Kararı, 26.01.2012, E. 2011/6, K. 2012/16 ***** 19.01.2002 tarihli Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal Ve Hizmet Tarifeleri İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

bir hak olduğundan bahsedilirken, onun ücretsiz olmasından değil, karşılanabilir olmasından bahsedilmektedir.

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili olmakla birlikte, tatlı su kaynağı olarak zengin bir ülke addedilmemektedir. Bu nedenle Türkiye’de de suyun bir hak olup olamayacağı uzun yıllardan beri tartışılmıştır. Örneğin Dikili Belediyesi, suyun belirli bir miktarına kadar olan kullanımını ücretsiz yapmıştır. Belediye yetkilileri, bu uygulamanın genel su tüketiminde bir azalmaya neden olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu uygulamanın tüm Türkiye’ye yayılmasının aynı oranda başarı getireceği kuşkuludur.

Konu ile ilgili bir başka boyut ise Türkiye’nin nüfus açısından en büyük üç iline su sağlanmasını düzenleyen İSKİ Kanunudur. Bu kanunda, idarenin suyu %10’dan aşağı bir karla satamayacağı yolunda bir hüküm bulunmaktaydı. Kanunun bu hükmü, Anayasa Mahkemesi tarafından hukuk devletinin belirlilik ilkesine aykırı bulunarak, %10’dan aşağı olmamak ifadesi yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak Mahkeme, idarenin faaliyetlerini yürütebilmesi için bir kar elde etmesini Anayasaya aykırı bulmamıştır.

Sonuç olarak, idare bir takım kamu hizmetlerini görmek zorundadır. Bunları da genelde meccanen görmelidir. Ancak Dünyanın değişen koşulları neticesinde idarenin gerçekleştirdiği kamu hizmetlerinden belli bir ücret alması uygun görülmemektedir. Belirtmek gerekir ki bu ücret, yapılan hizmetin karşılığı olmayıp, idarenin hizmeti yerine getirebilmesi için alması gereken bir tutardır.

Gerek uluslararası sözleşmeler incelendiğinde, gerekse belediyelerin halka su sağlama hizmetinin bir kamu hizmeti olması nedeniyle, mevzuatta yeni bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Su daha önce de belirtildiği gibi yaşamın sürdürülebilmesi için en temel haklardan biridir. Bu nedenle su hakkını insan haklarının birinci kuşak haklarından olan yaşam hakkının içinde değerlendirmek gerekir. Öte yandan suyun tükenebilen bir kaynak olduğu da bir başka gerçektir. Ayrıca idare, suyu, evlere kadar getirilmesini sağlayarak belli bir masraf da yapmaktadır. Bu yüzden suyun ücretsiz olmasını talep etmek, çok gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Ancak idarenin, suyu belli bir karla satması da su hakkının bir insan hakkı olmasına uymamaktadır. Özellikle konu ile doğrudan ilgili İSKİ Kanunu’nda değişiklik yaparak “karla” ifadesi, bu sefer üst sınır belirtmek suretiyle tanımlanmalıdır. Bu karı belirlerken, suyun halka ulaştırabilmesi için asgari tutarın talep edilmesi, bu hizmetin sürdürülebilmesi açısından yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akad, M. ve Vural-Dinçkol, B., 2011.** *Genel Kamu Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul.
- Akbay, M., 1961.** *Umumi Amme Hukuku Dersleri*, AÜHF Yayınları, Ankara.
- Akıntürk, T., 2008.** *Medeni Hukuk*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya, C., 2012.** *Türk İdare Hukuku*, Seçkin Yayınları, İstanbul.
- Cuq, M., 2011.** *Water: Human Right or Commodity? Reflections on the Effectiveness of a Human Right to Water, Human Rights and a Globalized Economy- Areas of Conflict?*
- Çiçek, E., 2009.** *Kar Mı İnsan Hakkı Mı “Bir İnsan Hakkı Olarak Su Hakkının Dava Edilebilirliği”*, TBB Dergisi, Sayı: 80, ss. 182-228.
- Gemalmaz, S., 2012.** *Devlet, Birey ve Özgürlük*, Legal yayıncılık, İstanbul.
- Gözler, K., 2012.** *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

- Helvacı, S. ve Erlüle, F., 2011.** *Medeni Hukuk*, Legal Kitapevi, İstanbul.
- Kabaoğlu, İ., 1992.** *Çevre Hakkı*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Kapani, M., 1981.** *Kamu Hürriyetleri*, AÜHF Yayınları, Ankara.
- Koziol, H. ve Welser, R., 1995.** *Grundriss des bürgerlichen Rechts Bd. I: Allgemeiner Teil und Schuldrecht*, 10. Auflage, Wien.
- Oğuzman, K. ve Barlas, N., 2012.** *Medeni Hukuk*, Vedat Yayıncılık, İstanbul.
- Sav, Ö., 2007.** *Su Hakkı*, TBB Dergisi, Sayı 68, ss. 343-359.
- Saymen, F. H., 1960.** *Türk Medeni Hukuku, c.I: Umumi Prensipler*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.
- Schwarz, A. B., 1942.** *Medeni Hukuka Giriş (Çeviren: Hıfzı Veldet)*, İstanbul.
- Şirin, T., 2011.** *Ulusal ve Uluslararası Yasa, Sözleşme ve Metinlerde "Su Hakkı"*, Uluslararası Su Hakkı Sempozyumu, 5-6 Kasım 2010, ss. 46-84, Diyarbakır.
- Tan, T., 2011.** *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- WHO and UNICEF, 2004.** *Meeting the MDG Drinking Water and Sanitation Target: A Mid-Term Assesment of Progress*, Geneva.

TASLAK AVRUPA ORMAN SÖZLEŞMESİNİN ULUSAL ORMANCILIK POLİTİKASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

H. Emre ÜNAL¹

Üstüner BİRBEN¹

Sezgin ÖZDEN²

¹Yrd.Doç.Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi A.B.D., ÇANKIRI

²Prof.Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi A.B.D., ÇANKIRI

Özet

Ormanlar, sahip oldukları işlevler sayesinde bu kaynağa sahip olma şansını yakalamış toplumların sürdürülebilir gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, orman varlığına sahip ülkelerde etkin bir ormancılık politikasının belirlenerek, ormanların sürdürülebilir yönetiminin sağlanması amacı önemini giderek artırmaktadır. Bu artan önem dolayısıyla ormancılık politikalarının şekillenmesi tarihsel süreçte üzerinde çokça tartışılan bir konu olmuştur. Literatürde, yerel düzeyden uluslararası düzeye kadar birçok ormancılık politikası yaklaşımıyla karşılaşmak mümkündür. Taslak Avrupa Orman Sözleşmesi de bu konudaki girişimlerden biridir ve gelecek yıllarda çokça gündemi işgal edeceği düşünülmektedir. Özünde Avrupa Orman Sözleşmesi, Kıta Avrupası ormanlarını, sürdürülebilir orman yönetimi ilke ve ölçütlerine uygun olarak yönetmeyi amaçlayan ve yasal bağlayıcılığı olması planlanan bir sözleşmedir. Bu çalışmanın amacı; orman kaynakları ve küresel karbon döngüsüne katkı, orman sağlığı ve yaşam gücü, ormanların üretkenlik işlevi, orman biyoçeşitliliği, ormanların koruyucu işlevi, ormanların sosyo-ekonomik işlevi, izleme ve raporlama konu başlıklarına ağırlıklı yer veren Taslak Avrupa Orman Sözleşmesi'nin Türkiye'deki ormancılık politikasına olası etkileri özellikle, politika amaçlarının belirlenmesi, politika araçlarının oluşturulması veya yenilenmesi, kurumların oluşturulması veya yenilenmesi, sürdürülebilir orman yönetimi, şeffaf izleme sistemi, veri tabanları ve analitik sistemlerin oluşturulması, araştırma önceliklerinin belirlenmesi, değişen koşullara uyum ve politika değerlendirme aşamaları açısından değerlendirmektir. Çalışmanın son bölümünde ise elde edilen bulgulardan hareketle çeşitli irdeleme ve önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ormancılık, Ormancılık Politikası, Orman Sözleşmesi

ASSESSMENT OF DRAFT LEGALLY BINDING AGREEMENT ON FORESTS IN EUROPE IN TERMS OF NATIONAL FORESTRY POLICY

Abstract

Forests through it's functions play important role in sustainable development of societies having a chance to have this resources. Therefore, determination of an effective forest policy and ensuring the sustainable management of forests in country with forests is becoming increasingly important. Due to growing this importance, shaping of forestry policies has been a subject of contentious debate over the historical process. In the literature, from the local level to the international level its possible to come across many forestry policy approach. A Possible Legally Binding Agreement on Forests in Europe is the one of the initiatives in this regard and is expected to greatly occupied the agenda in the coming years. Essentially, this is a agreement which aims to manage in accordance with principles and criteria of sustainable forest management and intended to be legally binding. The purpose of this study; contribute to forest resources and the global carbon cycle, forest health and vitality of the productive functions of forests, forest biodiversity, the protective function of forests, socio-economic functions of forests, monitoring and reporting topics to the weighted place that draft Convention on forestry policy in Turkey especially the implications of the determination of policy objectives, the creation or renewal of policy tools, the creation of institutions or renewal, sustainable forest management, transparent monitoring system, the creation of databases and analytical systems, identification of research priorities is to evaluated in terms of adapting to changing conditions and policy evaluation stages. In the last part of the study with reference to findings various evaluation and proposals are given.

Keywords: Forestry, Forest Policy, Forest Convention

1. GİRİŞ

Ormanlar ve orman arazileri dünya yüzeyinin üçte birini oluşturmaktadır. Bu geniş alanların insanların refahında sahip olduğu önem tarih boyunca ortaya çıkmıştır (Hush, 1987: 1). Geçmişten günümüze kadar olan dönem içinde sürekli bir etkileşim içinde olan toplum ve orman arasındaki ilişkilere bağlı olarak, insanların orman kaynaklarına olan etkileri de değişmektedir. Ülkelerin ormancılık politikalarının toplumun ormanlar üzerinde yarattığı baskı neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Ormancılık politikaları orman kaynaklarına yönelik toplumdaki talepleri ulusal politikaya uygun olarak teknoloji ve bilim yardımı ile ormancılık örgütüne dikte ederek, toplum tarafından talep edilen mal ve hizmetlerin sağlanmasını gerçekleştirir (Akesen ve ark., 2010).

Ormancılık politikaları ile ilgili olan konular zaman içinde farklılıklar göstermekle birlikte teknoloji, sosyo-ekonomik yapı ve politik yapıdaki değişiklikler ormancılık politikasını da etkilemektedir. FAO tarafından yapılan bir çalışmada ormancılık politikasını etkileyen değişkenler; nüfus büyümesi, ekonomik büyüme, enerji kıtlığı, yakıt için odun kullanımının ve oduna olan bağımlılığın artması, topraksızlaşmadaki artış ve yiyecek için ek kaynaklara yönelme şeklinde belirtilmiştir (Hush, 1987).

Ormancılık politikalarının birçoğu sınırlı sayıda konular üzerindeki özel amaçları açıklar ve vizyon ve hedefleri belirtir. Konular ülkelerin farklı şartlarına ve ihtiyaçlarına göre çeşitlenmektedir. Ormancılık politikaları, ticari kereste üretimi, hayvan yetiştiriciliği, rekreasyon ve turizm, biyoçeşitliliğin korunması, odun dışı orman ürünleri yanında su arzı, erozyon kontrolü, iklim düzenlemeleri ve karbon ayırma gibi çevresel hizmetleri kapsayan ormanların çok yönlü kullanımını içerebilmektedir. Yaygın ulusal ormancılık ifadeleri aşağıdaki unsurları tanımlamaktadır (FAO, 2010).

Vatandaşlar ve gelecek nesillerin faydası için kaynakları korumak, kapsam ve kalitesini artırmak, verimli kapasite, sağlık ve canlılığı içermek

Ormandan çıkarılacak ürünlerin sürdürülebilir olmasını ve düzenleme ve yasalara uygun olmasını garanti etmek

Ormanlardan sağlanan ekosistem hizmetlerinin devamlılığını sağlamak ya da bu hizmetleri artırmak

Toplum tarafından talep edilen mal ve hizmetlerin karışımının ve çeşitliliğinin üretimi için orman kaynaklarının yönetilmesi, ulusal gelişmeye doğrudan katkıda bulunma

Ulusal ormancılık politikaları, ormancılık sektörü için uzun vadeli vizyonun ayrıntılı olarak açıklanabilmesi, amaçların gerçekleştirilebilmesi ve farklı kitleler ile karar vericiler arasındaki ortak çabaların teşvik edilebilmesi için stratejilere rehberlik etmek ve desteklemek amacı ile ifadeler şeklinde biçimlendirilir ve çıkarılır (FAO, 2010).

Ormancılık politikasının belirlenmesi ve uygulaması birbirini takip eden ve yinelenen birtakım aşamalardan oluşurken süreç içinde ormanların korunması, genişletilmesi, geliştirilmesi ve çok yönlü kullanımı ile ilgili amaçların ve bu amaçlara ulaşmada kullanılacak araçların birbirleriyle olan ilişkilerini ayrı ayrı belirlenerek uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Akesen ve ark., 2010). Ormancılık politikasının belirlenmesi, uygulanması ve değerlendirmesinde birbirini takip eden ve tekrarlanan süreçler sırası ile şöyledir (Nilson, 2003):

Politika amaçlarının belirlenmesi

Politika araçlarının oluşturulması veya yenilenmesi

Kurumların oluşturulması veya yenilenmesi

Ölçüt ve göstergelerin uygulanması ve sertifikasyon

Sürdürülebilir orman yönetimine başvurulması

Şeffaf izleme sisteminin kurulması; uygunluk

Politika oluşturma ve etki değerlendirmesi için veri tabanları ve analitik sistemlerin oluşturulması

Politikalar ile ilgili araştırma önceliklerinin belirlenmesi

Değişen koşullara uyum

Politikaların değerlendirilmesi

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini Taslak Avrupa Orman sözleşmesi, AB Ormanlık Strateji Belgesi, Orman Genel Müdürlüğü Stratejik Plan (2013-2017), Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Sürdürülebilir Orman Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Türkiye Ulusal Ormanlık Programı 2004-2023 ve konuyla ilgili basılı eserler ve belgeler oluşturmaktadır.

Sözel araştırma sonuçlarının sözel bir analize tabi tutulması gerekmektedir. Sözel analiz; ilişki kalıpları ve anlamlarının altında yatan nedenleri ortaya çıkarmak amacıyla, gözlemlerin sayısal olmayan şekilde incelenmesi ve yorumlanmasıyla gerçekleştirilmektedir (Babbie, 2007). Bu nedenle çalışmamız, özü itibarıyla sözel analiz metoduna dayanmaktadır.

3. BULGULAR

Taslak Avrupa Orman Sözleşmesi'nin Türk ormancılık politikası açısından değerlendirilmesinde yukarıda bahsi geçen on süreç sırasıyla ele alınmış ve irdelenmiştir.

3.1. Politika Amaçlarının Belirlenmesi Açısından

Ormancılık politikasının oluşturulması sürecindeki amaçlar uluslararası amaçlar, ulusal düzeydeki amaçlar (ulusal ormancılık ya da ormancılık politikası amaçları), bölgesel amaçlar ve işletme amaçları şeklinde incelenebilir. Ekonomik ve siyasal gelişmelere bağlı olarak orman kaynakları yönetiminde de uluslararası işbirliğinin artması uluslararası ormancılık amaçlarının daha dikkatli bir şekilde izlenmesini gerekli kılmaktadır. Uluslararası amaçlar belirlenirken sürdürülebilir orman yönetimi ve sertifikasyona yönelik girişimler, ekosistem yönetim yaklaşımı, katılımcı yönetim yaklaşımı gibi konular belirleyici olmaktadır. Uluslararası amaçlar ormancılıkla ilgili bilimsel toplantılarda, BM ve diğer örgütlerin yürüttüğü çalışmalarda, uluslararası sözleşmelerde, hükümet ve sivil toplum örgütlerinin çıkardığı yayınlarda görülmektedir. Ulusal ormancılık amaçları ise bir ülkedeki üretim ormanı, korunan alan, rekreasyon alanı, erozyon kontrolü ve ağaçlandırma alanı gibi orman kaynaklarını kapsayan amaçlardır. Bu amaçlar daha çok yasalar, kalkınma planları, ormancılık planlarında yer almaktadır. Bölgesel amaçlar oluşturulurken uluslararası gelişmeler, ulusal koşullar ve ulusal öncelikler göz önünde bulundurulmaktadır (Kuvan ve Erdönmez, 2010). Ormancılık politikaları çeşitli farklı dokümanlarda yer almakla beraber, T.C. Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve yasal niteliğe sahip olan beş yıllık kalkınma planlarında yer alan politikaların ülkenin resmi ormancılık politikaları olarak kabul edilmesi gerekmektedir (ÇOB, 2004). Bu nedenle Tablo 1'de halen uygulanan Onuncu Kalkınma Planı'ndaki (2014-2018) ormancılık politikası amaçları dikkate alınmış ve sözleşmedeki politik hedeflerle karşılaştırılmıştır.

Tablo 1. Ormanlık Politikası Amaçlarının Karşılaştırılması

Taslak Avrupa Orman Sözleşmesi Politika Amaçları	Ulusal Ormanlık Politikası Amaçları
<p>(i) Sürdürülebilir orman yönetiminin uygulamasını pekiştirmek ve güçlendirmek. Ormanların çok işlevsellik ve uzun dönemdeki orman ekosistem hizmetleri ve yaygın bir çeşitliliğe sahip faydalarını garantiye almak.</p> <p>(ii) Ormanlar ve ormancılığın küresel sorunların çözümüne yaptığı katkıyı artırmak</p> <p>(iii) Ulusal eylemler ve uluslararası işbirliklerini teşvik etmek için bir çerçeve oluşturmak</p> <p>(iv) Ormanların çölleşme ile mücadeledeki rolleri yanı sıra iklim değişikliğine uyum kapasiteleri, doğal afetlere ve tehditlere olan dirençleri, yaşam gücü, biyoçeşitlilik, üretkenlik ve sağlığının geliştirilmesi, yenilenmesi, korunması ve muhafaza edilmesi</p> <p>(v) Ormanların her düzeyde sağladığı ekonomik, çevresel, kültürel ve sosyal faydaları ile sürdürülebilir kalkınmaya, toplum refahına ve insanların geçimine etkin katkısının garanti altına alınması,</p>	<p>(i) Küresel ölçekte başlayan yeni büyüme modeli “yeşil büyüme” kavramının dikkate alınması, doğal kaynak ve ekosistem hizmetlerinin değerlerinin dikkate alınması</p> <p>(ii) Tarım dışı sektörlerden gelen talep dikkate alındığında orman alanlarında koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi</p> <p>(iii) Ekosistem tabanlı fonksiyonel amenajman planları hazırlanması, orman yangınlarıyla mücadele kapasitesi artırılması, zararlı böcek ve hastalıklarla mücadelede kimyasal yöntemlerin azaltılarak biyolojik mücadele yöntemine ağırlık verilmesi</p> <p>(iv) Ormanlıkta yangınlar ile hastalık ve zararlılara karşı mücadele kapasitesi geliştirilecek, ağaçlandırma çalışmaları ve rehabilitasyon faaliyetlerinin hızlandırılması</p> <p>(v) Ormanların ekonomik, sosyal ve ekolojik fonksiyonlarını gözetilen bir planlama anlayışı benimsenmesi, endüstriyel nitelikte olanlar başta olmak üzere odun ile odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasında etkin yönetim sağlanması,</p> <p>(vi) Orman alanları ve ekolojik hassasiyeti olan bölgelerin korunması,</p> <p>(vii) Orman köyleri başta olmak üzere, millî parklar gibi koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile dağ köylerinin dezavantajlı konumlarından kaynaklanan kalkınma sorunlarını azaltmaya yönelik üretim ve gelir tabanlı destek araçları geliştir</p> <p>(viii) Tarım, ormancılık, gıda ve ilaç sanayii açısından önem taşıyan biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması, sürdürülebilir kullanımı, geliştirilmesi ve izlenmesi sağlanması</p> <p>(ix) Orman varlığımızın geliştirilmesi ve genişletilmesi amacıyla ağaçlandırma, etkin koruma, bakım ve erozyon kontrolü çalışmalarına ağırlık verilmesi, Bununla birlikte başta tarım arazileri olmak üzere erozyonla mücadelenin hızlandırılması</p> <p>(x) Özel öneme sahip doğal korunan alanlar başta olmak üzere, nitelikli tarım arazileri ve orman varlığını koruyacak tedbirler alınması, bu kapsamda özellikle çölleşme ve erozyona karşı mücadelenin etkinleştirilmesi, tarımsal faaliyetlerin toprak kaynakları üzerindeki çevresel ve sosyal etkileri izlenerek önleyici tedbirlerin yoğunlaştırılması.</p>

3.2. Politika Araçlarının Oluşturulması Açısından

Ulusal ormancılık politikası amaçlarının belirlenmesinden sonra yapılması gereken, bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak araçların belirlenmesidir. Amaçlarda olduğu gibi bu amaçlara götürecekt araçlar da ülkeden ülkeye hatta bir ülke içinde bölgeler arasında bile değişen özellikler göstermektedir (Gümüş, 2004). Bu araçlar farklı başlıklar altında ele alınmak ile birlikte; (Kuvan ve Erdönmez, 2010)'e göre politika araçları: orman mülkiyeti, yasal araçlar, örgütsel araçlar, bilgiye dayalı araçlar, ekonomik araçlar, orman sertifikasyonu şeklinde sıralanmıştır.

31 Mart 2011 tarihinde gerçekleştirilen ve Forest Europe 6. Bakanlar Konferansında bakanların değerlendirmelerine sunulmak üzere hazırlanan kararlar arasında tüm düzeylerde karar verebilmek için bilime dayalı bilginin yanında, sürdürülebilir orman yönetimi uygulamalarına yönelik izleme, değerlendirme ve raporlama gibi orman bilgisinin de önemini farkındalığına vurgu yapılmıştır. Aynı şekilde Avrupa orman anlaşması taslak metni içinde de tüm karar verme aşamalarında yeterli ve erişilebilir bilgiye olan gereksinim yanında sürdürülebilir orman yönetimine yönelik orman bilgisine olan ihtiyaç belirtilmiştir. Belgede, orman ile ilgili bilimsel bilgiyi ve araştırmaları daha iyi kullanabilmek için politika üreticileri, orman sahipleri, uygulamacılar arasında anlayışın geliştirilmesine ve buna yönelik önlemlerin gerekliliği inancına vurgu yapılmıştır. Aynı belgede genel şartlar başlığı altında ulusal düzeyde bu anlaşmanın amacını yerine getirebilmesi ve ulusal orman politikası geliştirirken halkın katılımını sağlayabilmek için araç olacak olan ulusal ormancılık program ve eylem planlarının oluşturulması ve uygulanması konusunda tarafların görüş birliğinde oldukları ifade edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye Ulusal Ormancılık Programı 2004-2023 ve Orman Genel Müdürlüğü Stratejik Plan'ını (2013-2017) taslak sözleşme hükümleri ile paralellik arz etmektedir.

3.3 Kurumların Oluşturulması ve Yenilenmesi Açısından

Türkiye, Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı Genel Koordinasyon Komitesi ve Avrupa Ormancılık Sözleşmesi Hükümetlerarası Müzakere Komitesi üyesi olması dolayısıyla, gerek süreç ve gerekse taslak metnin getireceği yenilik ve değişiklikleri yakından takip etme şansına erişmiştir. Buna rağmen 2003 yılında 4856 sayılı Kanun ile kurulan Çevre ve Orman Bakanlığı bilimsel olmayan amaçlarla 2011 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı haline dönüştürülmüş, bir çok atıl genel müdürlük, daire başkanlığı ve şube müdürlüğü kurulmuştur.

Benzer bir yapılanmaya OGM teşkilat yapısında da gidilmiş ve yeni bazı birimler kurulurken bazıları da kaldırılmıştır.

Bunun yanı sıra, orman köylüleri örgütleri (orman köy kooperatifleri ve üst birlikleri), üniversiteler ve araştırma kuruluşları (orman fakülteleri, diğer üniversiteler, TÜBİTAK), özel sektör kuruluşları (orman ürünleri sanayi kuruluşları, orman ürünleri iç ve dış ticaret firmaları/örgütleri, ekoturizm ve av turizmi firmaları, özel fidanlıklar, ormancılık planlama ve uygulama hizmetleri sağlayan firmalar, vb.), sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşları, avcı örgütleri, yerel yönetimler ve diğer devlet kuruluşları (Kültür ve Turizm, Tarım ve Köyişleri Bakanlıkları, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, Türk Standartları Enstitüsü, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, vb.) gibi örgütler ormancılık örgütünün dış paydaşları olarak varlığını sürdürmüş ancak kararlara katılımları konusunda ilerleme sağlanamamıştır.

3.4. Ölçütlerin Uygulanması ve Sertifikasyon Açısından

Ormanlar ve orman yönetiminin belli standartlara uygunluğunun denetlenmesi ya da onaylanması süreci olarak tanımlanan orman sertifikasyonu, ormanların korunması ve sürdürülebilir kullanımı ve orman işletmelerinin rekabet gücünün artırılması açısından önemli işlemlere sahiptir (Kuvan ve Erdönmez, 2010).

1 Ekim 2010 tarihinde hazırlanan ve Oslo’da gerçekleştirilen Forest Europe 6. Bakanlar Konferansı öncesinde, muhtemel bir yasal anlaşmanın temel konuları üzerinde ulusal ve bölgesel istişareler için hazırlanan gayri resmi belgede, genel şartlar başlığı altında tarafların sürdürülebilir orman yönetimini gerçekleştirmek için, orman ve orman yönetiminde politika geliştirmede sürdürülebilirlik ölçütü olan 6 Pan-Avrupa ölçütünü uygulama konusunda hem fikir oldukları belirtilmiştir.

Uluslararası gelişmelere paralel olarak OGM’nin 2010 yılında başlattığı sertifikasyon çalışmalarında Mayıs 2013 itibariyle Bolu, Kastamonu, Muğla ve Zonguldak bölge müdürlüklerine bağlı 17 işletme müdürlüğünde toplam 1 milyon 425 bin hektar orman alanı Orman Yönetim Konseyi (FSC) programına göre sertifikalandırılmıştır. Türkiye’deki mevcut üretim programı dikkate alındığında 16 milyon 700 bin m³ olan toplam dikili kabuklu gövde hacminin 2 milyon 131 bin m³’ü (%13) sertifikalı orman alanlarından karşılanmaktadır. Bu kapsamda sertifikasyon çalışmalarına Muğla, Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Bursa, İstanbul, Adapazarı, Amasya, Balıkesir ve Adana Orman Bölge Müdürlüklerinde devam edilerek, sertifikalı ormanların 2015 yılı itibariyle 3 milyon 250 bin hektara çıkarılması hedeflenmektedir. Bu sayede sertifikalı üretimin toplam üretimdeki payı yüzde 27’ye çıkarılması öngörülmektedir (OGM, 2013).

3.5. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Açısından

1992 yılında yapılan BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda ormancılığın, sürdürülebilir kalkınmanın önemli unsurlarından biri olduğu vurgulanmıştır. Konferans sonunda Sürdürülebilir Orman Yönetimi yaklaşımı; ormancılık yönetiminin, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik yönleri arasında denge sağlayan bir yaklaşım olarak öne çıkmıştır. 1993 Helsinki Avrupa Ormanlarının Korunması Bakanlar Konferansı’nda ise sürdürülebilir orman yönetimi tanımı netleştirilmiştir (Atmış, 2010). Türkiye’de, Pan-Avrupa sürecinde alınan kararlara bağlı olarak, Dünya Bankası ile işbirliği yaparak 2004-2023 yıllarını kapsayan Ulusal Ormancılık Programı hazırlanmıştır. 2004 yılından itibaren, OGM tarafından işletme bazında uygulanmak üzere sürdürülebilir orman yönetimi ölçüt ve göstergeleri yayımlanmaya başlanmıştır (Atmış, 2010). Türkiye ormancılığında sürdürülebilir orman yönetimi ve bununla ilgili uluslararası kararların uygulanmasında Avrupa Ormanlarının Korunması Bakanlar Konferansının oluşturduğu standartlara uyulmaktadır (OGM, 2006).

Resmi adı “Avrupa’da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı” olan ve 2010 yılından bu yana “Forest Europe” olarak adlandırılan sürecin altıncısı Norveç’in başkenti Oslo’da 14-16 Haziran 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. İlk olarak 1990 yılında Strazburg şehrinde başlatılan bu süreçte öncelikli amaç; bu sürece dâhil olan 46 Avrupa ülkesi ve AB’deki ormanların sürdürülebilir yönetimi için çeşitli orman politikaları üretmek olmuştur. Son yapılan bakanlar konferansında da çeşitli kararlar alınırken, bu kararların alınması ve uygulanmasındaki öncelikli amaç ormanların işlevlerin daimi olarak toplumlara ulaştırılması amacına yönelik ormanların sürdürülebilir yönetimi olmuştur.

56 adet ölçüt ve 216 adet gösterge içeren FSC prensipleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Ballı, 2010):

Kanun ve FSC Prensiplerine Uyum

Mülkiyet, Kullanım Hakları ve Sorumluluklar

Yerli Halkın Hakları

Toplum İlişkileri ve İşçi Hakları

Ormanlardan Faydalanma

Çevresel Etki

Yönetim Planı

İzleme ve Değerlendirme

Yüksek Koruma Değerli Ormanlarının Bakımı

Plantasyonlar

3.6. Şeffaf İzleme, Veri Tabanları ve Analitik Sistemlerin Oluşturulması Açısından

Forest Europe'da bakanların değerlendirmelerine sunulmak üzere 31 Mart 2011 "Uzman Düzey Toplantısı"nda da ormancılık politikası belirlerken, uygularken ve değerlendirirken izlenen süreçlere yönelik vurgulamalar yapılmıştır. Politika oluşturmada ve etki değerlendirmede veri tabanlarının ve sistemlerin oluşturulması ile ilgili olarak, "2011 Avrupa Ormanlarının Durumu" raporundaki yeni bulguların ormandaki bilgi sisteminin daha iyi hale getirilmesi ve Avrupa ormanlarının ve sürdürülebilir orman yönetiminin gelecekte karşılaşılabileceği sorunlar ve fırsatları göstermesi açısından önemini dikkate alındığı belirtilmiştir. Yasal bağlayıcılığı olan muhtemel bir Avrupa Orman Sözleşmesi genel şartlar kısmında ve İzleme ve Raporlama başlığı altında, etkili politika ve raporlar için ormanları etkileyen faktörleri ve orman koşullarını anlama, orman bilgisi, veri tabanı ve enformasyonları geliştirecekleri konusunda hem fikir oldukları ifade edilmiştir.

Türkiye'de hali hazır durumda Korunan Alanlar Yönetim Bilgi sistemi, Arazi İzleme Sistemi, Orman Bilgi Sistemi (ORBİS), Meteoroloji Veritabanı, Nuh'un Gemisi Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veritabanı, Yaban Hayatı Veritabanı, Ağaçlandırma Veritabanı, Su Veritabanı, Avrupa Konumsal Veri Altyapısı (INSPIRE) mevcuttur. Böylece Avrupa ormanları ile ülkemiz ormanlarının sağlık durumları izlenmekte ve muhtemel riskler tespit edilerek gerekli tedbirler alınmaktadır.

Tablo 2 Ormanlıkla İlgili Veritabanları ve Analitik Sistemlerine İlişkin Projeler

Proje Adı	Başlama ve Bitiş Tarihi
Türkiye Yangın Tehlike Oranları Ormanları Sistemi Meteorolojik Yangın Sistemi
Çölleşmeyi İzleme Sistemi	2005-2006
Sürdürülebilir Orman Yönetiminde Ormancılık Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi	2006-2009
Bilgisayarlı görmeye dayalı orman yangınlarını bulma ve izleme sistemleri	2007-2009
Türkiye'de Yuvarlak Odun Talebinin Ekonometrik Modellemesi ve Tahmini	2007-2010
Akdeniz Model Orman Ağı Projesi	2008-.....
Türkiye'de Yuvarlak Odun Talebinin Ekonometrik Modellemesi ve Tahmini	2008-2010
Türk Ulusal Orman Envanteri Temeli Oluşturulması-1. Aşama	2009-2010
Oduna Dayalı Orman Ürünleri Üretim Süreçleri Takip Sistemi	2011-2012
Odun Enerjisi Eğitim Ağı (WETNet) Projesi	2011-2013
Türkiye'de Yüksek Koruma Değerine Sahip Akdeniz Ormanları Entegre Yönetim Projesi	2013-2018

Kaynak: OGM, 2015

3.7. Araştırma Önceliklerinin Belirlenmesi Açısından

Ormanlık araştırmaları, ormanlık ve doğal kaynaklar yönelik bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ilerlemesi ve yaygınlaştırılması faaliyetleri olmasının yanında sürdürülebilir orman yönetiminin gerçekleşmesinde gerekli olan bilgilerin sağlanmasında da yardımcı olmaktadır. Değişen ormanlık politikaları ile birlikte ormanlık araştırmalarındaki önceliklerde de değişiklikler yaşanmaktadır. Türkiye’de araştırma öncelikleri, II. Ulusal Ormanlık Araştırma Master Planı esaslarına göre belirlenmektedir (Şafak ve Parlak, 2009).

3.8. Değişen Koşullara Uyum ve Politika Değerlendirme Açısından

Ormanlık politikası için gerekli bilgilerin toplanması ve devam eden süreçte belirlenen amaçlara ve bu amaçları gerçekleştirecek olan araçların ortaya konması ile birlikte uygulama aşamasına geçilmektedir. Ancak bu aşamanın uygulanmasında beklenmeyen durumlar ile karşılaşılabilir. Bu durumda uygulamanın denetimi ve gerekli olan politik değişikliklerin yapılarak sürecin aynen devamı sağlanmalıdır (Gümü, 2004).

Ormanlık politikasının gerçekleştirilmesi, hükümet kurumlarının yanında halkın kabulü ve katılımını da gerektirmektedir. Başarılı bir ormanlık politikası gerçekleştirebilmek için hükümet otoritelerinin, hazırlanacak olan bu politikadan etkileneceklerin taleplerini ve hassasiyetlerini dikkate almaları gerekmektedir. Eğer ki bir politika ya da onun faktörlerinden bir kısmı halk tarafından tepki ile karşılaşırsa politikanın başarı şansı azalacak ya da politika iptal olabilecektir. Genel olarak ormanlık politikasının düzenlenmesi ve belirlenmesinde ki ana katılımcılar şöyle sıralanabilir (Hush, 1987)

Hükümete ait otoriteler,

İlgi grupları,

Siyasi partiler

Medya

İki taraflı ve çok taraflı teknik ve finansal kurumlar

Danışma kurulları

Avrupa Orman Sözleşmesi’nde toplumların değişen ve artan ihtiyaçları karşısında ormanların sürdürülebilirliği açısından yeni, kapsamlı ve tutarlı yaklaşımlara gereksinim duyulacağı, ormanlar ve sürdürülebilir orman yönetiminin, sürdürülebilir kalkınmada hayati bir rol oynadığı, bununla birlikte sürdürülebilir orman yönetiminin tümleşik arazi kullanım ve yönetim politikalarının anahtar bileşeni olacağı vurgulanmaktadır. Bu noktada; kırsal kalkınmayı, gıda güvenliğini, su, toprak koruma, enerji, kent planlaması, biyoçeşitlilik ve iklim değişikliğini de içeren ormanlıkla ilgili politika süreçlerinin daha tutarlı, sinerjik ve etkin işbirliği gereksinimine vurgu yapılmıştır.

Türkiye’de ormanlık teşkilatı, orman sahipleri, uygulamacılar ve bilimsel taraflar arasında var olan anlayışın geliştirilmesine yönelik önlemler alınmaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

FOREST EUROPE sürecinin en önemli çıktılarında birisi olacak olan Avrupa Orman Sözleşmesi bünyesinde, birçok değişim ve yeniliği beraberinde getirmektedir. Türkiye’nin de taraf olması muhtemel olan bu sözleşme, henüz imzalanmamış olmasına karşın, Türk ormanlık politikasının şekillenmesinde önemli yansımalara sahiptir.

Politika amaçlarının belirlenmesi açısından karşılaştırma yapıldığında Taslak ile Ulusal Ormanlık Politikaları arasında bazı farklılıklar görülmektedir. En önemli farklılık

yaklaşım farklılığıdır. Taslakta amaçlar genel olarak belirlenmiş ve genel çerçeve küresel ölçekte ele alınmıştır. Taslakta toplam beş amaç bulunmakta; bunların dördü sürdürülebilir orman yönetimi, ormanların küresel sorunlara çözüm getirmesi, uluslararası İşbirliğinin geliştirilmesi ve çölleşme ile mücadele konularında olup ormanların varlığından kaynaklanan olumlu etkilerine vurgu yapılmaktadır. Son amaçta ormanların faydaları üzerinde durulurken diğer faydaların yanında ekonomik faydalarından da bahsedilerek ekonomik fayda ikinci planda tutulmuştur.

Ulusal ormancılık politikası amaçları daha ayrıntılı kaleme alınarak, aslında ulusal politikalarda olmayacak konulara da değinmiştir. Taslağın aksine ulusal ormancılık politikalarında ağırlıklı olarak ekonomik fayda fonksiyonuna vurgu yapılmıştır. Özellikle ikinci amaç olan “tarım dışı sektörlerden gelen talebe” dikkat çekilerek koruma-kullanma dengesinden söz edilmiştir. Bundan anlaşılan; turizm, ulaştırma, madencilik vb. gibi sektörlerin ormanlara yönelik talebi olup aslında bunlar ormancılık dışı sektörlerdir. Tarım dışı sektör olarak nitelemek; sanki tarım sektörlerinin ormanlara yönelik talebinin karşılanabileceği algısına neden olmaktadır.

Taslakta bilimsel bilgi, izleme, değerlendirme ve raporlama gibi konulara politika aracı olarak vurgu yapılmıştır. Aynı vurguyu Ulusal Ormancılık Politikaları belgelerinde de görmek mümkündür. Ancak Türkiye Ormancılık Örgütünde bilimsel bilginin kullanımı izleme, değerlendirme ve bilimsel sonuçlar elde etme aşamalarında bazı sıkıntılar olduğu bilinmektedir. Şöyle ki; önceleri Bakanlık bünyesinde olan günümüzde Orman Genel Müdürlüğü bünyesine alınan Ormancılık Araştırma Enstitülerinin etkinliği giderek azaltılmış ve hatta bu günlerde kapatılmaları gündeme gelmiştir. Diğer taraftan örgütün sağlıklı ve güvenilir bir veri tabanı olduğu da tartışmalıdır. Bu kapsamda yapılan çalışmaların bilimin ışığında olduğunu iddia etmek güçtür.

Örgütsel yapının, amaca yönelik düzenlenmesi ve verimliliğinin artırılması açısından ülkemizde bir bozulma söz konusudur. Bakanlık ve Genel Müdürlükler düzeyinde sık sık önemli değişiklikler yapılmasına rağmen bu değişikliklerin sonucu olumlu olmamıştır. Örneğin Ağaçlandırma Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü kapatılarak Orman Genel Müdürlüğüne bağlı bir daire başkanlığına dönüştürülmüş; aynı şekilde Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü de etkisizleştirilmiştir. Diğer taraftan taşra örgütü olmayan “Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü” gibi yeni genel müdürlükler ihdas edilmiş, ancak bu genel müdürlük uygulamadan çok bir araştırma kuruluşu gibi çalışmıştır. Zira taşra örgütü olmayan bir genel müdürlüğün çölleşme ve erozyonla nasıl mücadele edeceği de açık değildir.

Ölçütlerin uygulanması ve sertifikasyon açısından ülkemiz; şekli şartları yerine getirmiş ve SOY gösterge ve ölçütlerini belirlemiştir. Ancak gösterge ve ölçütlerin uygulanması ve izlenmesi sorunludur. Sertifikasyon açısından da aynı sorunlar gözlemlenmektedir. Sertifika sahibi bölge müdürlüklerinde şekli koşullar özellikle denetim zamanlarında yerine getirilmekte ancak içselleştirilmediği için uygulamada dikkate değer bir fayda yaratılamamaktadır.

Ormancılık politikalarının başarıyla uygulanmasının temel koşullarından birisi katılımcılıktır. Demokratik kurumların tam anlamıyla oturmadığı ve etkinleştirilmediği ülkemizde katılım konusunda başarılı olduğu söylenemez. Karar süreçlerine halkın katılımı bir yana, ülkemizin en önemli iki meslek örgütü Türkiye Ormancılar Derneği ve Orman Mühendisleri Odası bilinçli olarak tüm, karar alma süreçlerinden dışlanmaktadır. Tüm bu uyumsuzluk ve sorunların çözümü bilimsel yönetim ilkelerini sıkı sıkıya bağlı kalınarak bulunabilir.

KAYNAKLAR

Akesen, A. ve ark., 2010. Ormanlık Politikası. Akesen, A. ve Ekizoğlu, A. (ed).. Türkiye Ormanlılar Derneği, Yayın No:6, Ankara,s.37-52.

Atmış, E, 2010. Ormanlık Politikası. Akesen, A. ve Ekizoğlu, A. (ed). Türkiye Ormanlılar Derneği, Yayın No:6, Ankara,s.214-224.

Babbie, R., E. 2007. The Basics of Social Research. Wadsworth Publishing; 4 edition, USA.

Ballı, R. 2010. Pilot Sertifikasyon Uygulaması ve Genel FSC Standartları. http://sertifikasyon.ogm.gov.tr/Lists/Haberler/Attachments/102/FSC_%20SERT%C4%B0F%C4%B0KASYON_SUNUM.pptx

COB, 2004. Türkiye Ulusal Ormanlık Programı 2004-2023, Ankara.

FAO, 2010. Developing Effective Forest Policy A Guide. FAO Forestry Paper 161, Rome.

Gümüş, C., 2004. Ormanlık Politikası. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Hush, B., 1987. Guidelines for Forest Policy Formulation. FAO Forestry Paper 81, Rome.

Kuvan, Y. ve Erdönmez, C., 2010. Ormanlık Politikası. Akesen, A. ve Ekizoğlu, A. (ed).. Türkiye Ormanlılar Derneği, Yayın No:6, Ankara,s.55-66.

Nilsson, S., 2003. A Generic Framework for Policy Reforms in the Forest Sector. <http://www.iiasa.ac.at/docs/HOTP/May03/forestry-writeup.pdf>, (Erişim Tarihi:16-11-2011).

OGM, 2006. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeler 2006 Yılı Raporu. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, <http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/StratejiGelistirme/Dokumanlar/SOYKG2006%20Raporu.pdf> (Ziyaret Tarihi: 05/06/2015).

OGM, 2013. http://www.ormansu.gov.tr/osb/haberduyuru/guncelhaber/13-05-27/Orman%C4%B1%C4%B1k_Sekt%C3%B6r%C3%BC_D%C3%BCnya_Pazar%C4%B1_ile_Entegre_Oluyor.aspx?sflang=tr (Ziyaret Tarihi: 05/06/2015).

OGM, 2015. Daire Başkanlıkları Projeler. <http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/OGMProjeler/Daire%20Ba%C5%9Fkanlı%C4%B1klar%C4%B1%20Projeler.pdf> (Ziyaret Tarihi: 05/06/2015).

Şafak, İ. ve Parlak, S., 2009. Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Araştırma Personeli İçin Performans Ölçütleri. Bartın Orman Fakültesi. I. Ulusal Batı Karadeniz Ormanlık Kongresi Bildiriler Kitabı, Özel Sayı, Cilt I, s. 9-18.

YENİCE ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ'NDE AZALMAKTA OLAN ORMAN SUÇLARININ ANALİZİ

Damla YILDIZ¹

Erdoğan ATMIŞ²

¹Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, BARTIN

²Prof. Dr., Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Ormanlık Politikası Anabilim Dalı, BARTIN

Özet

1954 yılında kurulmuş olan Yenice Orman İşletme Müdürlüğü ülkemizin en eski ve ormancılık çalışmalarının en yoğun yapıldığı orman işletmelerinden biridir. Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olan müdürlük 13 şeflikten oluşmaktadır. 96.843,9 hektar olan müdürlük toplam alanının %86'sı (84.121,2 ha.) ormanla kaplıdır. Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'nün en verimli ormanlarının bulunduğu Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nün orman alanlarının odun serveti yaklaşık 23 milyon m³, hektara düşen servet ise 273 m³'tür. Müdürlük yıllık artım miktarı bakımından da Türkiye'nin en yüksek artışa sahip müdürlüklerindedir. İşletme Müdürlüğü sınırları içinde bulunan 34 köyün hepsi orman köyüdür ve bunların tamamına yakınında ormancılık kooperatifi bulunmaktadır. Ormancılık kamuoyu Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nün ormancılık bakımından önemini yakından bilmektedir. Odun üretim miktarının oldukça yüksek olduğu bu işletmede son yıllarda orman suçlarında ciddi bir azalış görülmüştür. Bu azalmanın nereden kaynaklandığı merak edilmektedir. Bu azalışın nedenlerini araştırmak amacıyla yapılan bu çalışmada; işletme müdürlüğü sınırlarında adli yargılamaya konu olan orman suçları incelenmiş, ilgili işletme şefleri, muhafaza memurları, orman köylüleri ile görüşmelerde bulunulmuştur. Son 24 yılda meydana gelen 10 farklı suçta (kesme, işgal ve faydalanma, bulundurma, sarf, nakil, açma ve yerleşme, otlatma, avlanma, yangın ve diğer suçlar) ait veriler işletme müdürlüğü kayıtlarından toplanarak analiz edilmiştir. Bu analizde son 24 yıl içinde bu suçlarda ne tür bir değişim yaşandığı, hangi suçların artıp, hangilerinin azaldığı, mevsim ve işletme şefliklerine göre suçların dağılımı, bu suçlarda cinsiyet farkının bir önemi olup olmadığı gibi soruların yanıtı aranmıştır. Yapılan analizler değerlendirildiğinde; kesme suçu ve diğer suçların bazı yıllarda artış gösterdiği, yine kesme suçu ve diğer suçların belli şefliklerde yoğunlaştığı vb. sonuçlara erişilmiştir. Çalışmada ayrıca suçların ülke düzeyindeki orman suçlarıyla karşılaştırılması da yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Orman köyü, Orman suçu, Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü

AN ANALYSIS OF DECREASING FORESTRY OFFENSES IN THE YENICE FOREST ENTERPRISE DIRECTORATE

Abstract

Established in 1954, the Yenice Forest Enterprise Directorate is one of our Turkey's oldest and, in terms of forestry activities, busiest establishments. Affiliated to Zonguldak Forest Regional Directorate, the Yenice Directorate consists of 13 sub-district directorates. %86 (84,121.2 hectares) of the Directorate's total area of 96,843.9 hectares is covered with forests. The tree wealth of forest areas of the Yenice Forest Enterprise Directorate, which embodies the most productive forests in the Zonguldak Forest Regional Directorate, is approximately 23 million m³, with a wealth of 273 m³ per hectare. Also, in terms of annual increments, the Directorate has one of the highest rates amongst all other directorates in Turkey. All of the 34 villages located within the boundaries of the Directorate are forest villages, nearly all of which have forestry cooperatives. Forestry community is very well aware of the significance of the Yenice Forest Enterprise Directorate in terms of forestry. In this high production volume directorate, there has been a substantial decrease in forestry offences in recent years. The reasons for this phenomenon have been a source of curiosity. In scope of this study, which aims to investigate those reasons, forestry offences committed and became court cases within the boundaries of the Directorate were examined, and interviews were conducted with concerned directors of sub-districts, enforcement officers, and forest villagers. The data related to 10 types of offences (illegal logging, occupying and exploiting, possessing, consuming, transporting, clearing and settling, grazing, hunting, fire and other offences) in the last 24 years were retrieved from the records of the Directorate and analyzed. Questions such as, changes in these offences, offences that increase or decrease in numbers, the distribution of these offences according to seasons and sub-districts, and the significance of offenders' gender were attempted to be answered. An evaluation of this analysis revealed that felling and a number of other offences increased in certain years, and that they are concentrated on certain sub-districts. The study also made a comparison of forestry offences committed across the country.

Keywords: Forest village, forestry offence, Zonguldak Regional Directorate of Forests

1. GİRİŞ

İnsan-orman ilişkisi yıllar boyunca devam etmiş ve günümüzde de yoğunluğundan bir şey kaybetmemiştir. Bu yoğun ilişki dengede tutulamadığı zaman kaybedenin ormanlar olduğu artık herkes tarafından bilinmektedir (Anonim, 2007). 1987’de yayımlanan “Ortak Geleceğimiz Raporu” ve 1992’de yayımlanan “BM Çevre ve Kalkınma Konferansı” hem çevre sorunlarının küresel önemine değinmiş, hem de orman azalmasının çevre sorunlarının önemli parçası olduğunu gündeme getirmiştir (Atmış, 2003). Orman tahriplerinin en önemli nedeni; orman-halk ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesidir. Halkın ormanları tahribe yönelik tutum ve davranışları ormancılık çalışmalarında karşılaşılan genel nitelikli sorunların başında gelmektedir (Özdönmez, 1965).

Doktrinde orman suçlarının çeşitli tanımları yapılmıştır. Özdönmez (1965); Orman Kanununa bağlı olarak yaptığı tanımda orman suçunu, orman varlığının geleceğini tehdit eden, düzenli ve devamlı faydalanmayı ihlal eden, dolayısıyla bu milli serveti tehlikeye sokan bütün fiiller olarak ifade etmiştir. Güneş (2004)’e göre de orman varlığına zarar veren, zarar tehlikesi doğuran veya geleceğini tehlikeye düşüren ormanları koruma amacıyla ceza tehdidi ile yasaklanan her türlü eylemler orman suçu sayılır. Orman suçları, ülkemizdeki orman azalmasının en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Bu suçların önlenmesi, ülkemiz ormanlarının geleceği ve dolayısıyla da ormanlardan beklenen işlevlerin yerine getirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Gümüş, 1992). Ormanların yasa dışı kullanımının önlenmesi amacıyla çıkarılan tebliğde orman suçları ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır (Anonim, 2011).

Orman suçları daha çok orman içinde ve bitişiğinde yaşayan insanlarla ilgili olup, alternatif iş imkanlarının sınırlı olması bu suçları etkileyen önemli bir faktördür (Yüksel ve ark., 2009). Orman köylerinde ormanla yaşanan yoğun ilişki ve çeşitli sosyo-ekonomik nedenler bu köylerde yaşayan insanların orman suçu işleme potansiyelini arttırmaktadır (Atmış, 2001). Bu nedenle orman köylülerinin ormana muhtaç olduğunun göz önünde bulundurulması ve ormana zarar vermemeleri için temel ihtiyaçlarının karşılanması ve ekonomik durumlarının yükseltilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Elvan, 2005).

Ormanlara karşı işlenen suçlar, bunların önlenmesi, suçların takibi ve suçlularla mücadele ormancılık çalışmalarının önemli bir uğraşı alanını oluşturmaktadır. Orman suçları, yalnızca 6831 sayılı Orman Kanunu’nda düzenlenmiş suçlar değildir. Türk Ceza Kanunu ve ilgili diğer kanunlarda yer alan orman suçları da vardır. Ormanlarda en fazla zarara yol açan ve bu nedenle diğer orman suçlarına göre ön plana çıkan suçlar; orman yakma, işgal ve faydalanma, köylü zati ve müşterek ihtiyaçları üzerinde işlenen suçlar ve orman ürünleri kaçakçılığı suçlarıdır (Ayanoğlu ve Güneş, 2003). Orman suçu işleyen ve bu nedenle yargılananların dışında gizli suçluluk denen kayda geçmemiş zararların da büyük boyutlarda olması, orman suçları konusunu önemli hale getirmiştir (Gümüş, 1989).

Bu çalışmada barındırdığı çok değerli ormanlarla Türkiye ormancılığının önemli merkezlerinden biri olan Karabük’ün Yenice ilçesindeki orman suçlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Son yıllarda orman suçlarında görülen azalma eğiliminin nedenlerinin de araştırıldığı çalışmada, Yenice özelinde orman suçlarında yaşanan değişimin boyutları sorgulanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma alanı olan Yenice Orman İşletme Müdürlüğü, Karabük ili sınırları içerisindedir. Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü’ne bağlı olan müdürlük; Bakraz, Balıkısık, Camıyanı, Çitdere, Göktepe, Karakaya, Kavaklı, Kayadibi, Kızılkaya, Sarıot, Şimşirdere, Yaylacık ve Yenice adını taşıyan 13 orman işletme şefliğine sahiptir. Yaylacık Orman İşletme

Şefliği araştırma ormanı olarak ayrılmış bir şefliktir. İşletme müdürlüğünün sınırları içinde kalan ormanlık alanların toplamı 84.121 hektar olup, Sarıot ve Yaylacık orman işletme şefliklerinde ormansız alan bulunmamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nün orman durumu

İli	İşletmesi	Normal Orman	Bozuk Orman	Toplam Orman (Ha.)	Ormansız Alan	Genel Alan (Ha.)
Karabük	Bakraz	4.174,40	92,80	4.267,20	0,00	4.293,20
Karabük	Balıkısık	3.542,70	867,00	4.409,70	3.234,70	9.025,10
Karabük	Camiyanı	5.145,50	480,20	5.625,70	1.168,50	6.850,30
Karabük	Çitdere	5.741,80	222,30	5.964,10	2,50	6.091,20
Karabük	Göktepe	6.947,40	427,70	7.375,10	1.551,10	9.015,60
Karabük	Karakaya	7.537,90	1.205,90	8.743,80	208,30	8.993,90
Karabük	Kavaklı	4.096,10	362,20	4.458,30	165,80	4.644,10
Karabük	Kayadibi	6.012,30	1.091,60	7.103,90	673,00	8.017,90
Karabük	Kızılkaya	6.713,00	514,40	7.227,40	523,80	7.827,30
Karabük	Sarıot	7.582,90	176,60	7.759,50	0,00	7.767,60
Karabük	Şimşirdere	5.726,50	358,70	6.085,20	97,80	6.222,20
Karabük	Yenice	8.754,80	1.125,60	9.880,40	2.128,20	12.845,40
Karabük	Yaylacık A.	5.105,60	115,30	5.220,90	0,00	5.250,10
Toplam		77.080,90	7.040,30	84.121,20	9.753,70	96.843,90

Çalışmada Yenice Orman İşletme Müdürlüğü suç kayıtları kullanılmıştır. Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde görülen açma ve yerleşme, bulundurma, işgal ve faydalanma, kesme, nakil, otlatma, sarf, avlanma, yangın ve diğer orman suçları ile ilgili bilgiler müdürlüğe bağlı olan 13 orman işletme şefliği kapsamında incelenmiştir. Arşivden elde edilen veriler, bilgisayarda Windows altında çalışan Excel programına yüklenerek bir veritabanı oluşturulmuştur. Daha sonra bu program kullanılarak ilgili çizelgeler daha kolay ve hızlı bir şekilde elde edilmiştir.

Araştırma bölgesi olarak Yenice Orman İşletmesi'nin seçilmesinin nedeni; üretim miktarının oldukça yüksek olduğu bu işletmede son yıllarda orman suçlarında yaşanan azalışın nedeninin merak edilmesidir. Orman suçlarının belirlenmesinde son 24 yıllık veriler kullanılmıştır. Çalışma kapsamında ilgili işletme şefleri, muhafaza memurları ve orman köylüleri ile de görüşmeler yapılmıştır.

Orman suçlarının yorumlanmasında yardımcı olması için 8 adet değişken geliştirilmiştir. Bunlar; mevsim, cinsiyet, yıl, şefliklerin etkileşim halinde olduğu yerleşim yerleri yoğunluğu, suçun niteliği, dava kararının sonucu, suç tutanağı tarihinden davanın açılış tarihine kadar geçen süre, mahkeme tarihinden davanın sonuçlanmasına kadar geçen süre şeklindedir.

Araştırma alanı içerisinde Orman Kanunu'nda belirtilen suç türlerinin çoğuna rastlanmıştır. İncelenen orman suçu türleri ve tanımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma alanında belirlenen orman suçları ve tanımları

Suç Adı	Tanımı
<i>Kesme</i>	Yasa ve yönetmeliklere uygun olmayan izinsiz kesim
<i>Nakil</i>	Ormandan izinsiz temin edilen emvalin taşınması
<i>Bulundurma</i>	Ormandan izinsiz temin edilen emvalin bulundurulması
<i>Sarf</i>	Kaçak orman emvalini nerede ve niçin olursa olsun kullanma
<i>Açma ve yerleşme</i>	Orman örtüsünün, toprağın verim gücünden yararlanmak veya yerleşme amacıyla bir bölümünü ya da bütünü ortadan kaldırma
<i>İşgal ve faydalanma</i>	Açma suçu dışında ormanlık alanlardaki usulsüz faydalanma (bina ve ağıl yapmak, su hattı geçirmek, ekim dikim yapmak, toprak düzeyindeki ölü örtüyü temizleyerek mevcut yeri sürmek) eylemleri
<i>Otlatma</i>	Ormanlara izinsiz olarak hayvan sokmak ve başıboş hayvanları bırakmak suretiyle ormana, fidanlara zarar vermek, örtü tahribatı yapma
<i>Avlanma</i>	Av tezkeresi ve avlanma izin belgesi olmayan kişi veya kişilerin avlanma usullerine uymaksızın avlanma süreleri dışında dinamit, zehir vs. kullanmak suretiyle avlanma
<i>Yangın</i>	Kasten veya dikkatsizlikle yangın çıkartma
<i>Diğer</i>	Yukarıda sayılan suçlar dışındaki orman suçları

3. BULGULAR

3.1. Orman Suçlarının Genel Değerlendirmesi

Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde 1990-2013 yıllarını kapsayan dönemde işlenen orman suçlarının yıllara göre dağılımı Tablo 2'de ve toplam orman suçlarının yıllara göre dağılımı da Şekil 1'de verilmiştir. Araştırma sonucunda toplam 1855, yılda ortalama 77 adet orman suçu işlendiği ve bu suçlar içinde çoğunlukla "kesme" ve "işgal ve faydalanma" suçlarına rastlandığı saptanmıştır. İşlenen orman suçlarının niteliklerine göre dağılımı incelendiğinde, kesme (%34), işgal ve faydalanma (% 24), bulundurma (%10), nakil (%7), açma ve yerleşme (%6), sarf (%5) suçlarının ağırlıkta olduğu, otlatma ve yangın suçlarına çok az rastlanıldığı, avlanma suçuna ise neredeyse hiç rastlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tabloda yer alan geri kalan suçlar ise diğer orman suçları altında yer almakta ve %12'lik bir orana denk gelmektedir.

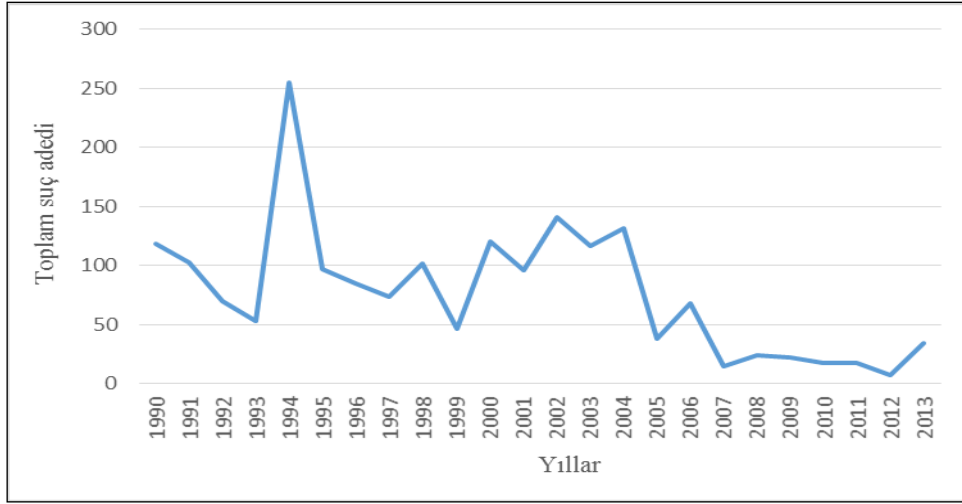
Tablo 3 incelendiğinde dikkati çeken en önemli nokta 1994 yılının son 24 yılın nicel olarak en fazla orman suçunun işlendiği yıl olmasıdır. 1994 yılında suç sayısının bu kadar çok artmasının nedeni ise; diğer yıllardan farklı olarak 1994 yılında diğer orman suçları kapsamında yer alan "zati ihtiyacı gaye dışı kullanma" suçunun yoğun olarak işlenmiş olmasıdır.

Yenice'de genel olarak geçim kaynağı ormancılıktır. Tarım ve hayvancılık ise özellikle arazi yapısı nedeniyle çok yaygın olmayan faaliyetlerdir. Bu nedenle otlatma suçunun yıllık ortalaması sadece 1'dir.

Tablo 3. Orman suçlarının yıllara göre dağılımı

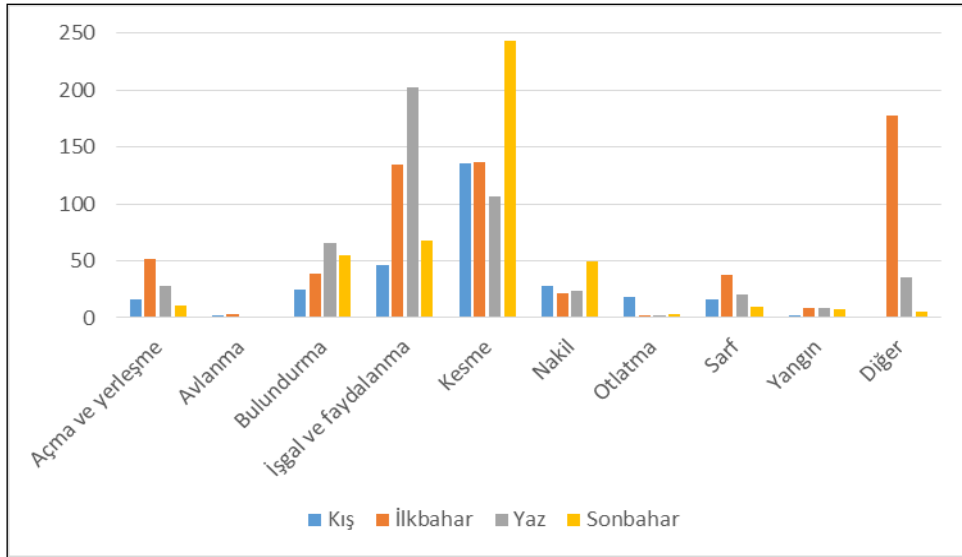
	Kesme	İşgal ve Faydalanma	Bulundurma	Sarf	Nakil	Açma ve Yerleşme	Otlatma	Avlanma	Yangın	Diğer	Toplam
1990	58	7	21	6	20	3	0	0	0	4	119
1991	44	5	17	14	14	8	0	1	0	0	103
1992	43	5	4	2	13	3	0	0	0	0	70
1993	25	1	7	9	2	9	0	0	0	0	53
1994	23	4	13	3	13	5	0	0	1	193	255
1995	40	10	13	5	7	7	0	0	0	15	97
1996	40	12	10	2	9	11	0	1	0	0	85
1997	27	16	4	11	6	5	1	1	1	2	74
1998	54	15	12	1	7	8	0	0	3	2	102
1999	22	2	7	5	7	1	0	1	1	1	47
2000	29	49	22	5	8	2	4	0	1	0	120
2001	36	17	16	7	3	14	0	0	2	1	96
2002	37	72	4	0	1	14	6	2	5	0	141
2003	36	57	6	3	3	9	3	0	0	0	117
2004	31	83	9	1	6	2	0	0	0	0	132
2005	15	8	11	2	0	1	0	0	0	1	38
2006	13	47	0	0	0	3	0	0	5	0	68
2007	4	3	1	2	0	1	0	0	3	1	15
2008	16	4	0	1	0	0	2	0	1	0	24
2009	6	1	4	2	1	0	7	1	0	0	22
2010	4	5	2	3	0	0	2	0	2	0	18
2011	13	3	0	0	1	0	0	0	1	0	18
2012	5	0	0	0	2	0	0	0	0	0	7
2013	2	26	2	0	1	1	0	0	2	0	34
Toplam	623	452	185	84	124	107	25	7	28	220	1855

Suçların son 24 yıldaki değişimine bakıldığında ciddi derecede bir azalma dikkati çekmektedir. Hatta son 12 yıldaki suçlarda daha önceki 12 yıla göre neredeyse yarı yarıya azalma gözlenmiştir.

Şekil 1. Toplam orman suçlarının yıllara göre değişimi

Orman suçlarının son 24 yılda mevsimlere göre dağılımı Şekil 2’de verilmiştir. Açma ve yerleşme suçları daha çok tarımsal üretimde ekim-dikim dönemi olan ilkbahar aylarında işlenmektedir. İlkbahar döneminde 52 adet olan açma-yerleşme suçu, yaz aylarında 28, sonbahar aylarında 11 ve kış aylarında da 7 adet olmaktadır. Yani denebilir ki açma-yerleşme suçları yoğun olarak ilkbahar aylarında yaşanmakta ve kışa doğru en az seviyeye inmektedir. Buradan orman köylülerinin özellikle ekonomik kazanç amaçlı suç işlediğini söylemek olanaklıdır. Aynı şekilde Özdönmez (1965), geçimini tarıma bağlamış olan vatandaşların tarıma elverişli ve yeteri kadar toprağa sahip olmadıklarından, orman toprağından yararlanma yoluna gittiklerini belirtmiştir.

Şekil 2. Orman suçlarının mevsimlere göre dağılımı

Son 24 yılda kesme suçlarında ise en az suç yaz aylarında işlenmiş, en fazla suç ise sonbaharda işlenmiştir. Sonbaharda 243 olan kesme suçu sayısı yaz aylarında 107 adede düşmüştür. Bu verilere göre sonbahardaki suç artışının nedeni; yakacak odun gereksinimini karşılamaya yönelik hazırlıklar olarak adlandırılabilir.

Son 24 yıldaki orman suçlarına bakıldığında toplam orman suçunun %8'i kadınlar tarafından işlenmiştir (Tablo 4). Bu suçların 154 adedi sulh ceza mahkemelerinde, 2 adedi (yangın) ise asliye ceza mahkemelerinde görülmüştür. Kadınlar en çok sırasıyla kesme, işgal ve faydalanma, nakil, bulundurma, açma ve yerleşme suçlarında yoğunlaşmışlardır. Analizler sonucu bu suçlardan kesme ile işgal ve faydalanma suçları kadınların tekrarlı olarak işlediği suçlardır. Nakil suçlarının neredeyse dörtte birini kadınlar işlemektedir. Ayrıca kadınların işledikleri suçlar en fazla Balıkısık Orman İşletme Şefliği'nde, sonra da sırasıyla Kayadibi ve Yenice orman işletme şefliklerinde meydana gelmiştir.

Tablo 4. Orman suçlarında cinsiyet farklılıkları

	Kesme		İşgal ve Faydalanma		Bulundurma		Sarf		Nakil		Açma ve Yerleşme		Otlatma		Avlanma		Yangın		Diğer		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Erkek	573	92	416	92	168	91	78	93	95	77	94	88	25	100	7	100	26	93	217	99	1699	92
Kadın	50	8	36	8	17	9	6	7	29	23	13	12	0	0	0	0	2	7	3	1	156	8
Toplam	623	100	452	100	185	100	84	100	124	100	107	100	25	100	7	100	28	100	220	100	1855	100

3.2. Orman Suçlarının Şefliklere Göre Değerlendirilmesi

Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı şefliklerde işlenen suçlardan 1855 orman suçunun kayıtları incelenmiş, fakat bunlardan 1060 orman suçunun sağlıklı verilerine ulaşıp, analiz edilebilmiştir. Toplamda belirlenen 10 farklı suçun şefliklere dağılımı Tablo 5'te verilmiştir. Özellikle orman suçları Balıkısık Orman İşletme Şefliği'nde yoğunlaştığı dikkati çeken husus olmuştur. Bu şeflikte suçun nicel olarak artmasının en önemli nedeni zati ihtiyacı gaye dışı kullanma suçunun en çok bu şefliğinin sınırları içinde işlenmiş olmasıdır. Bunun dışında şeflikteki suç sayılarının fazla olmasının nedenleri araştırıldığında, şeflik sınırları içinde bulunan yerleşim yeri sayısı ve nüfusun fazlalığının buna neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu kanıdan hareketle şefliklerin sorumluluğundaki yerleşim yerleri incelendiğinde en yoğun yerleşimin Balıkısık, Göktepe, Kızılkaya, Kayadibi, Yenice orman işletme şefliklerinde olduğu, en az suçun işlendiği Yaylacık, Şimşirdere, Sarıot orman işletme şefliklerinde ise hiçbir yerleşimin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Suçların şefliklere göre dağılımı

	Bakraz	Balıkısık	Camiyani	Çitdere	Göktepe	Karakaya	Kavaklı	Kayadibi	Kızılkaya	Sarıot	Şimşirdere	Yaylacık	Yenice	Toplam
Kesme	13	124	7	5	27	10	10	76	15	10	11	2	37	347
İşgal ve Faydalanma	3	108	3	0	34	1	2	15	4	0	1	0	80	251
Bulundurma	3	26	1	0	0	1	1	31	6	0	4	0	19	92
Sarf	0	31	2	0	0	0	5	9	2	0	1	0	6	56
Nakil	0	19	2	0	1	0	0	25	0	0	1	0	8	56
Açma ve Yerleşme	0	35	1	0	1	0	3	13	2	0	1	0	7	63
Otlatma	0	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0	0	1	4
Avlanma	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	3
Yangın	0	6	0	0	0	2	0	2	1	0	0	0	1	12
Diğer	0	155	0	0	0	0	4	15	0	0	0	0	2	176
Toplam	19	505	16	5	65	14	25	187	32	10	19	2	161	1060

En az orman suçunun (sadece 2 adet kesme suçu) Yaylacık Orman İşletme Şefliği'nde işlendiği dikkati çekmektedir. Suçun nicel olarak az olmasındaki en önemli etken; araştırma ormanını yönetmek amacıyla kurulmuş olan bu şefliğin içinde yerleşim bulunmaması ve mevcut yerleşimlere uzak olmasıdır.

Suçlar analiz edildiğinde belli suçların özellikle belli şefliklerde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Buna göre “Kesme”, “İşgal ve faydalanma”, “Sarf”, “Açma ve yerleşme” ve “diğer orman suçları” Balıkısık Orman İşletme Şefliği'nde, “Bulundurma” ve “Nakil” gibi orman suçları” Kayadibi Orman İşletme Şefliği'nde yoğunlaşmaktadır. Orman suçlarının yoğunlukta olduğu diğer şeflikler ise özellikle Yenice ve Göktepe orman işletme şeflikleridir. Suçların bu şefliklerde daha çok olmasının en önemli nedeni olarak yerleşim yerlerinin bu şefliklerde yoğunlaşması gösterilebilir.

3.3. Orman Davaları

Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'ne ait orman davalarının durumu Tablo 6'da gösterilmiştir. Orman davalarının % 98,4'ü Sulh Ceza Mahkemelerinde görülürken % 1,8'i Asliye Ceza Mahkemelerinde, % 0,4'ü Sulh Hukuk Mahkemelerinde, % 0,3'ü Asliye Hukuk Mahkemelerinde ve % 0,1'i de Ağır Ceza Mahkemelerinde olduğu görülmektedir. Suç tutanağının tutulduğu tarihten ortalama 10,26 gün geçtikten sonra davalar açılmaktadır. Davalar en erken suç tutanağının tutulduğu tarihte açılacağı gibi en geç 65 günde içinde açılmak zorundadır.

Tablo 6. Davaların şeflikler bazında mahkemelere dağılımı

Şeflik Adı	Mahkeme	Kesme	İşgal ve Faydalanma	Bulundurma	Sarf	Nakil	Açma ve Yerleşme	Otlatma	Avlanma	Yangın	Diğer	Toplam
Bakraz	Sulh C.	13	3	3	0	0	0	0	0	0	0	19
Balıkısık	Asliye C.	3	0	0	0	0	0	0	0	2	0	5
	Asliye H.	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Sulh C.	120	107	26	29	19	35	0	1	4	155	496
	Sulh H.	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	3
Camiyanı	Sulh C.	7	3	1	2	2	1	0	0	0	0	16
Çitdere	Sulh C.	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Göktepe	Sulh C.	27	34	0	0	1	1	2	0	0	0	65
Karakaya	Asliye C.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	Sulh C.	10	1	1	0	0	0	0	0	1	0	13
Kavaklı	Sulh C.	10	2	1	5	0	3	0	0	0	4	25
Kayadibi	Asliye C.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	Sulh C.	76	15	31	9	25	13	0	1	1	15	186
Kızılkaya	Sulh C.	15	4	6	1	0	2	1	1	1	0	31
	Sulh H.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Sarıot	Sulh C.	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10
Şimşirdere	Sulh C.	11	1	4	1	1	1	0	0	0	0	19
Yaylacık	Sulh C.	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Yenice	Sulh C.	35	80	19	6	8	7	1	0	1	2	159
	Sulh H.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Asliye C.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Toplam		347	251	92	56	56	63	4	3	12	176	1060

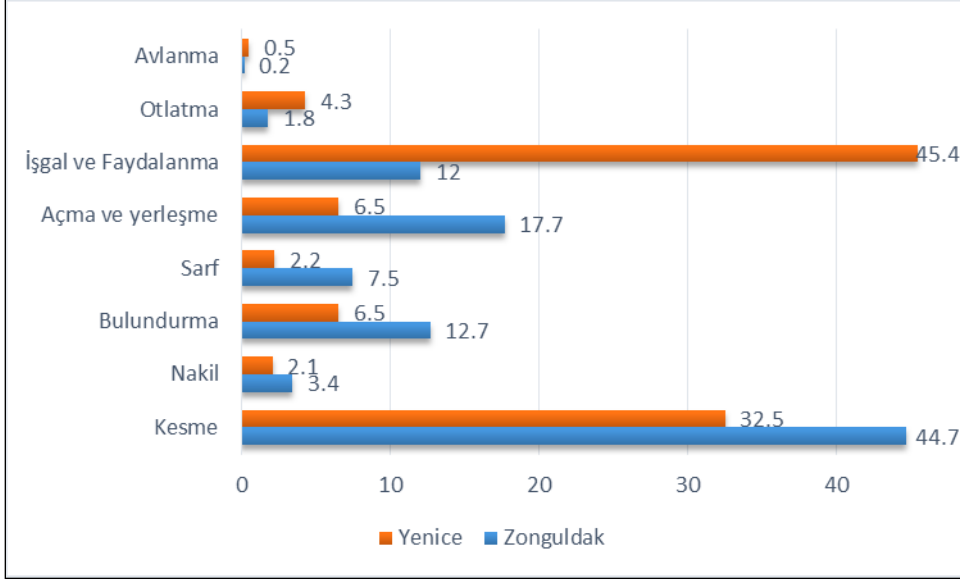
Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde açılan bir orman davası ortalama olarak 22,7 ay sürmektedir. Yani, herhangi bir orman davası sanığın mahkemeye verilmesinden itibaren ortalama olarak iki seneye yakın bir zamanda karara bağlanabilmektedir. En uzun süren davalar işgal ve faydalanma suçuna ait davalardır. Bu davalar ortalama 42 ay, açma ve yerleşme suçu 35 ay, kesme suçu ise 27 ay sürmektedir. Bu suçlar dışındakiler ise ortalama 20 ay sürmekte ve en erken sonuçlanan suçlar, otlatma ve diğer orman suçlarıdır.

Sonuçlanan davaların %58'i sanık lehine sonuçlanırken, %42'si aleyhine sonuçlanmıştır. Açma, bulundurma, kesme, nakil ve sarf suçlarında sanık aleyhine sonuçlanan suçlar lehte sonuçlanan suçlardan daha az iken; işgal ve faydalanma, otlatma, avlanma, yangın ve diğer suçlarda sanık aleyhine sonuçlanan suçlar lehte sonuçlanan suçlardan daha fazladır.

3.4. Orman Suçlarının Karşılaştırılması

Yenice Orman İşletme Müdürlüğü ve Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'ndeki son 12 yıllık verilere göre yıllık ortalama orman suçu adetleri ve dağılımı Şekil 3'te gösterilmiştir (Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'ndeki kayıtlar son 12 yılı kapsadığı için karşılaştırmalar 12 yıl üzerinden yapılmıştır).

Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'nde yılda ortalama 935 adet orman suçu işlenmektedir. Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde işlenen suçlar yılda ortalama 46 ile bölge müdürlüğündeki suçların %5'ini oluşturmaktadır.

Şekil 3. Yenice Orman İşletme Müdürlüğü ve Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü orman suçu oranları

Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'ne göre işgal ve faydalanma suçu oranı çok yüksektir. Bu suçu arttıran en önemli neden; yörede mevcut suların yetersizliğinden dolayı işlenen orman içi su kaynaklarından yasadışı su alma fiilinin bunda etkili olmasıdır. Ormandan su kanalı açarak veya mevcut kanalları onararak su temin edilmesi su alma fiilini oluşturmaktadır. 2002-2005 yılları arasında artışa geçen bu suç daha sonraki yıllarda azalmış olmasına rağmen, yine de yöredeki orman suçlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kesme suçu ise hem bölge müdürlüğü düzeyinde hem de Yenice'de yüksek orandadır. Her ne kadar son yıllarda kesme suçu azalan bir eğilim gösterse de kesme suçu tüm suçlar içindeki oransal ağırlığını korumaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülke genelinde olduğu gibi Yenice Orman İşletme Şefliği'nde de orman suçlarında kayda değer bir azalma olduğu dikkati çekmektedir. Özellikle son 10 yılda bu azalmanın hızlandığı ciddi derecede görülmektedir. Yenice ormanlarının yüksek üretime sahip olmasına rağmen yine de orman suçu ile karşı karşıya kalıyor olması dikkat çeken bir durumdur. Her ne kadar son yıllarda orman suçlarının azalmış olduğu kayıtlara geçse de Gümüş (1989)'ün de belirttiği gibi gizli suçluluk (criminalite latente) denen kayda geçmemiş orman suçlarının da varlığı düşünüldüğünde araştırma alanındaki orman suçlarının ciddi şekilde takip edilmesi önem arz etmektedir.

Yenice Orman İşletme Müdürlüğü sınırları içerisinde 1990-2013 yılları arasında yılda ortalama 77 orman suçu işlenmiştir. Bu suçlar niteliklerine göre sıralandığında ilk üçünü kesme (%34), işgal ve faydalanma (%21) ve bulundurma (%10) suçları oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla nakil, açma ve yerleşme, sarf, yangın, otlatma ve avlanma suçları gelmektedir. Analizler sonucu işgal ve faydalanma suçunu arttıran eylemlerin en önemlisi illegal olarak ormanlardan su alınmasıdır. Orman dışı kaynaklardan sağlanan suların yetmemesi sonucu halk orman içi suların gayri resmi yollarla yararlanmaya çalışmaktadır. Bu da gösteriyor ki Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde sadece odun ürününü değerlendirmeye yönelik suçlar

değil, ormanların bir başka ürünü olan suyun illegal kullanımı ile ilgili suçlar da öne çıkabilmektedir.

Suçlar mevsimlere göre sayısal olarak farklılıklar göstermektedir. Görüşmeler neticesinde özellikle sonbahar ve kış aylarında çira alımının fazlaca olduğu bildirilmiştir. Bunun yanında suç kayıtlarına göre; açma ve yerleşme suçu ekim-dikim dönemi olan ilkbaharda, kesme suçu özellikle sonbaharda artmaktadır. Farklı çalışmalarda (Başaran, 1998; Şen ve Ünal, 2003) açma ve kesme suçlarının aylara göre dağılımının, suçların nedenleri hakkında fikir verebileceği belirtilmiştir.

Orman suçları genellikle Balıkısık, Kayadibi, Yenice ve Göktepe şefliklerinde yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşmada etkili olan özellikle bu şefliklerin etrafında yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun diğer şefliklere göre daha fazla olması ve bu nüfusun baskısının hissedilir derecede olmasıdır. Etrafında yerleşim yerleri olmayan bazı şefliklerde çok az sayıda orman suçunun görülmesi bu kanıyı daha da güçlendirmektedir.

Yenice ilçesinde ekonomik açıdan ormancılığa bağımlı bir nüfus yaşamaktadır. Tarım ve hayvancılık ise ormancılıktan sonra gelen ve daha düşük seviyede yapılan faaliyetlerdir. Bu nedenledir ki özellikle otlatma suçu, Yenice'deki orman suçları arasında çok önemli bir yer teşkil etmemektedir.

Son 24 yılda meydana gelen 1855 orman suçu içinde kadınların suç işleme oranı %8 (156 adet)'dir. Kadınlar en fazla kesme suçu işlemişlerdir. Ayrıca nakil suçlarının neredeyse dörtte birini kadınların işlediği görülmektedir. Kadınların işlemiş oldukları suçlar daha çok Balıkısık ve Kayadibi orman işletme şefliklerinde yoğunlaşmıştır. Kayıtlardan kadınların genellikle birden fazla orman suçu işledikleri belirlenmiştir.

Araştırılan dönem içinde en fazla suçun 1994 yılında işlendiği ortaya çıkmıştır (255 suç). Bunun nedeni o yıl içinde zati ihtiyaçların dağıtımı sırasında yapılan sahtekârlıklardır. Bu yıl içinde teknik personelin (her ne kadar art niyeti olmasa da) konuya ve bölgeye hakim olamaması ve muhtarların da yönlendirmesiyle boş evlere zati ihtiyaç yazılmış, daha sonra bu durumun farkına varılması sonucu görevliler tarafından tutulan zabıtlarla bu suçun tespiti yapılmıştır. Bu yaşanan gelişmeler ormanların korunması konusunda köy muhtarlarına da büyük sorumluluklar düştüğünün önemli bir göstergesidir.

Araştırma alanındaki orman suçlarının neredeyse tamamı (%98.4) Sulh Ceza Mahkemesi'nde davası görülen suçlardır. Davalar; suç tutanağı düzenlendikten sonra aynı gün içinde açılabilirdiği gibi, en geç 60 gün içinde açılmak zorundadır. Açılan davaların suç tutanağının düzenlenmesinden sonra açılma süresi; ortalama 10.26 gündür.

Araştırma kapsamında incelenen suçlarla ilgili açılan orman davaları ortalama 22.7 ay sürmüştür. En uzun süren davalar "işgal ve faydalanma", "açma ve yerleşme" ile "kesme" suçu davalarıdır. Sonuçlanan davaların %58'inin sanığın lehine, %42'sinin ise aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Davaların ortalama iki sene gibi uzun sürmesine rağmen, adli yargılamaya konu olan orman suçlarının çoğunun orman suçu sayılmaması ve sanığın lehine sonuçlanması düşündürücüdür. Bu durumda bir taraftan vatandaşların uzun süre mahkeme kapısında suçsuz yere süründürülmesi, diğer taraftan da işlenen suçlara karşı hazırlanan zabıt tutanakları ve kanıtların yetersizliği gündeme gelmektedir. Suç zabıtlarının çelişkilere izin vermeyecek şekilde daha ciddi olarak hazırlanması ve suçun delilleriyle beraber ortaya konulması bu tür sorunların yaşanmasını önleyecektir.

Yapılan görüşmeler sonucu Yenice Orman İşletme Müdürlüğü'nde son yıllarda dikkati çeken orman suçları konusundaki azalmanın nedenleri olarak; ikame ürünlerin artması, ormana ekonomik bağımlılığın azalması, koruma faaliyetlerinin artırılması ve en önemlisi

orman-halk ilişkilerine daha çok önem verilmeye başlanması şeklindeki değerlendirmeler ağırlık kazanmıştır.

Bu çalışma ile daha çok suçların nicel olarak analizi yapılarak, suçların azalma nedenleri yorumlanmaya çalışılmıştır. Fakat suçların azalma nedenlerinin daha ayrıntılı olarak irdelenebilmesi için; sahada yapılacak derinlemesine gözlem, görüşme ve anketlere gereksinim vardır.

KAYNAKLAR

Anonim, 2007. Yılı Orman Koruma Faaliyetleri Değerlendirme Raporu, O.G.M. Orman Koruma ve Yangınla Mücadele Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2007.

Anonim, 2011. Ormanların Kanun Dışı Müdahalelerden Korunması Esasları. Tebliğ No:293. Orman Genel Müdürlüğü Orman Zararlılarıyla Mücadele Dairesi Başkanlığı.

Atmış, E. 2001. Sürdürülebilir Ormancılıkta Halk Katılımının İlk Aşaması: Toplumun Beklentilerinin Tespiti. I. Ulusal Ormancılık Kongresi. Türkiye Ormancılar Derneği. Ankara.

Atmış, E.2003. Dünya’da ve Türkiye’de Ormancılıkta Katılım. II. Ulusal Ormancılık Kongresi. Türkiye Ormancılar Deneği. Ankara.

Ayanoğlu, S., Güneş, Y. 2003. Orman Suçları Ders Kitabı. İstanbul Üniversitesi Fakülte Yayınları No 471. Orman Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.

Başaran, M. A. 1998. Bartın Yöresi Ormanlarının Azalma Nedenleri ve Alınabilecek Önlemler Konusunda Örnek Bir Araştırma, Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Çevre Yönetimi Kongresi, Ankara.

Elvan, D. 2005. Ağaç Kesme Suçunun Orman Kanunu Açısından İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. 55(1): 236-260.

Gümüş, C. 1989. Ordu Devlet Orman İşletmesinde Orman Suçu İşleme Nedenleri. Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 89 s.

Gümüş, C. 1992. Amasya Orman Bölge Müdürlüğü’nde Orman Suçlarının Nedenleri. Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 231 s.

Güneş, Y. 2004. Orman Hukukunun Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. 54(1): 143-164.

Özdönmez, M. 1965. Türkiye’de Orman Suçları Nevileri, Sebepleri ve Önlenmesi Çareleri Üzerine Araştırmalar. Tarım Bakanlığı Yayını, İstanbul, 126-144.

Şen, G., Ünal, S. 2003. Orman Suçlarının Nedenleri Üzerine Bir Araştırma (Karadere Orman İşletme Müdürlüğü Örneği), Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 1-2 (41-51).

Yüksel, B., Akbulut, S., İpek, A., Baysal, İ. 2009. "Türkiye’de Orman Kaçakçılık Suçları ve Kaçakçı Profiline Değerlendirilmesi: Akyazı ve Hendek Örneği." İstanbul Üniversitesi orman Fakültesi Dergisi, 59 (1): 1-14.

BİR ORKÖY DESTEKLEMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (TRABZON ŞİMŞİRLİ KÖYÜ MAVİYEMİŞ ÖRNEĞİ)

Süleyman ALKAN¹

Fatma FEYZİOĞLU²

¹Dr., Batı Akdeniz Ormanlık Arşt. Enst. Müd. 07010 ANTALYA

²Dr., Doğu Karadeniz Ormanlık Arşt. Enst. Müd. 61040 TRABZON

Özet

Maviyemiş, doğal olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nin yüksek yaylalarında ve ormanlık alanlarında yetişmektedir. Bölgenin asıl ürünleri olan çay ve fındığa ek olarak bölge kalkınmasına katkı sağlayacağı düşüncesiyle üretimine başlanmış ve bahçe kurma çalışmaları çeşitli kurumlarca desteklenmiştir. Bu kurumlardan biri olan ORKÖY; 2009 ve 2010 yıllarında Trabzon'da maviyemiş üretimi için destekler vermiştir. 2010 yılında Maçka İlçesi Şimşirli Köyünde verilen destekler bu çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır. Maviyemiş her ne kadar bölgede doğal olarak yetişse ve halk tarafından bilinse de üretiminin ticari anlamda yapılması nedeniyle yeni bir ürün konumundadır ve uzun süreli desteklenmesi gerekmektedir. ORKÖY desteklemesi ile kurulan bahçelerin yanı sıra İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü de bölgede destekler vermiş ve üreticilerin organik tarım sertifikası almasını sağlamıştır. Bu kurumun finanse ettiği bahçelerde başarı oranı diğerlerine göre fazla olup üreticilere teknik ve mali anlamda desteği devam etmektedir. ORKÖY desteği ile kurulan bahçelerin sahipleri ile yarı yapısal görüşmeler yapılmış, önceden hazırlanan bilgi formları doldurularak özgün veriler elde edilmiştir. Tesis edilen bahçelerde tam alanda ölçüm ve sayımlar yapılarak yaşama yüzdesi ve ortalama boy hesaplanmıştır. Üretim yapanlar; bazı bahçelerde yüksek maliyetli sulama gereksiniminin olduğunu, kuşlara karşı alınacak önlemler kapsamındaki tesis maliyetlerini kendilerinin zor karşılayacaklarını beyan etmişlerdir. Bu sorunların çözülmesiyle bahçelerden gelir elde edilebileceği konusunda umutlu oldukları da gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maviyemiş, Ligarba, Likapa, ORKÖY

ASSESSING AN ORKÖY SUBVENTION: A CASE STUDY OF BLUEBERRY AT ŞİMŞİRLİ-TRABZON

Abstract

Blueberry naturally grows in the high plateaus and forested areas of Eastern Black Sea Region. Production of blueberry began with the idea to contribute to regional development in addition to tea and hazelnuts, which are main products of the region. The work of installing garden has been supported by various organizations. ORKÖY which is one of these institutions has given support for the production of blueberry in Trabzon in 2009 and 2010. Support given at Maçka district Şimşirli Villages in 2010 is the main material of this study. Although blueberry was done because of the natural means of production it may be known by the trade and catch a public position is a new product and must be supported long-term. Blueberry is a new product because of commercial production and must be supported long-term, although it naturally grows in the region and known by the public. In addition to the gardens established with the support ORKOY Provincial Food, Agriculture and Livestock Directorate also gave support in the region and has provided producers to receive the organic farming certification. The success rate of the gardens which are financed by this institution is more than the others and the institution continues to give technical and financial support to producers. Semi-structured interviews conducted with the owners of the gardens which are established by ORKOY support, obtained original data with filling of the information forms prepared in advance. Living percentage and average length was calculated by full field measurements and counts made in the established gardens. Production makers have stated that It has been high cost irrigation requirements in some gardens and it has been hard themselves to meet installation costs within the scope of the measures to be taken against birds. It has also been observed that Production makers are hopeful about deriving revenue from the gardens in the case of resolution of the problems.

Keywords: Blueberry, Ligarba, Likapa, ORKÖY

1. GİRİŞ

Maviyemiş (*Vaccinium* sp.), dünyada 40°-50° kuzey enlemleri arasında ılıman iklim kuşağında yetişebilen tropik karakterli bir meyve türüdür. Ana vatanı kuzey yarım kürenin serin ve dağlık bölgeleri olan maviyemişin; Amerika, Kanada başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde 81 bin hektarlık alanda tarımı yapılmaktadır (Er, 2013). Maviyemiş dünya çapında asıl ürünlerden biri haline gelmiştir. Gerek taze tüketim gerekse işlenmiş meyve sanayisi açısından sahip olduğu güçlü pazar, bir yandan üreticilerin yüksek gelir elde etmesini sağlarken diğer yandan üretildiği alanların da hızla artmasına neden olmaktadır (Çelik, 2004).

Maviyemişler, yüksek biyolojik aktiviteye sahip antosiyaninler ve flavonoller gibi dikkate değer seviyede fenolik bileşenler içermektedir (Saral ve ark., 2015). Yabani olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nin yüksek yaylalarında ve ormanlık alanlarında yetişen; ligarba, likapa, lifos, lifor, çalı çilek vb. mahalli adlarla tanınan çalı formunda çok yıllık bir bitkidir. Yöre halkı tarafından taze olarak tüketildiği gibi reçel veya pekmez yapılarak da değerlendirilen maviyemiş meyveleri son yıllarda daha fazla talep görmektedir.

Türkiye'de 2000 yılından itibaren maviyemiş çeşitleri Rize ili İkizdere ilçesinde denenmiş ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Maviyemiş üretiminin %95'ini sanayide değerlendirilerek reçele işlenmiştir. Geri kalan kısmı ise çoğunlukla taze tüketime sunulmuş, bir kısmı pasta ve dondurmaya işlenmiştir. Türkiye'de ticari üretimi yapılmadığı için piyasası tamamen boş olan maviyemiş meyvesinin üretimi yapıldığı takdirde, Karadeniz Bölgesinde ürün çeşitliliğine maviyemişin de eklenmiş olacağı ve bu ürüne dayalı yeni sanayi kurulabileceği (Lokumcu, 2012) ifade edilmektedir.

Karadeniz Bölgesindeki asitli topraklar için uygun bir ürün olduğu, bölgenin asıl ürünleri olan çay ve fındığa ek olarak bölge tarımına katkı sağlayacağı, çiftçiler için çok iyi bir gelir kaynağı, tarıma dayalı sanayi için iyi bir ham madde olacağı gerekçesiyle üretimine başlanmış ve bahçe kurma çalışmaları çeşitli kuruluşlarca desteklenmiştir.

Bu kurumlardan biri olan ORKÖY; 2009 ve 2010 yıllarında Trabzon'da maviyemiş üretimi için krediler vermiştir. Bu kapsamda; Yomra Demirciler (9 Bahçe), Tonya Kalınçam (3 Bahçe) Yomra Kıratlı (1 Bahçe) ve Maçka Şimşirli'de (6 Bahçe) bahçe kurma çalışmaları desteklenmiştir. Demirciler, Kalınçam ve Kıratlı Köylerine tesis başına 5000, Şimşirli'de ise 6250 TL destek verilmiştir. Bu destekler, 5 yılı ödemesiz olmak üzere 3 taksitle geri ödenecek krediler şeklinde olmuştur. 2010 yılında Maçka İlçesi Şimşirli Köyünde verilen destekle kurulan bahçeler bu çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır.

Şimşirli Köyünün Trabzon'a içme suyu sağlayan Galyan (Atasu) Havzası içerisinde olması nedeniyle, havzada organik tarım eğitim çalışmalarına 2005 yılında başlanmış, 2013 yılı itibari ile fındık ve maviyemiş ürünlerinde 102 çiftçi organik üretim kapsamına alınmıştır.

Bölgede hayvancılığı geliştirmek, bunun için için süt fabrikası kurmak, ortakların ve bölge üreticilerin gelir seviyesini yükseltmek, bölgeden göçü önlemek amacıyla Şimşirli Köyünün de içinde bulunduğu havzada, Galyan Tarımsal Kalkınma Kooperatifi kurulmuş ve faaliyetlerini sürdürmektedir. Kooperatif, sürdürülen faaliyetlerde istenen başarıyı yakalayamadığı gerekçesiyle başta organik tarım (Fındık, maviyemiş, mısır, fasulye, çayır otu) olmak üzere farklı alanlarda çalışmalara yönelmiştir.

Çalışmada, Trabzon İlinde ORKÖY tarafından verilen maviyemiş bahçesi kurma desteklemeleri Maçka-Şimşirli Köyü kapsamında irdelenmeye çalışılmıştır. Şimşirli Köyü'ndeki çalışmaların diğer köylere göre daha başarılı olması, buradaki bahçelerden ürün alınmaya başlanması, İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün de bu köydeki bahçe

kurma çalışmalarını desteklemesi ve tüm bahçeler için organik tarım sertifikası alması çalışmanın alan seçiminde etkili olmuştur.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada ORKÖY ve İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü kayıtları incelenmiş, maviyemiş bahçesi kurma desteklemesi verilen köyler ve kişilerin bilgilerine ulaşılmıştır.

Destekleme kapsamında Şimşirli Köyü'nden 9 başvuru yapılmış bunlardan 6'sı başvuru gereklerini yerine getirerek aldıkları destekle maviyemiş bahçesi kurmuştur. ORKÖY bahçe kuracak olan üreticilere 450 fidan karşılığı tesis başına 6 250 TL kredi vermiştir. Trabzon İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü de köyde bahçe kurulmasını desteklemiş, Özel İdare tarafından köyde 5 bahçe daha kurulmuştur. ORKÖY desteği ile bahçe kuranlardan 3'ü Trabzon İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün verdiği destekle bahçelerini genişletmiş ve mevcut bahçelerinin tamamlamalarını da bu kurumun verdiği fidanlarla yapmış, yapmaya da devam etmektedir. Trabzon'un içme suyu kaynağını oluşturan Atası Barajı Su Toplama Havzası'nda olan Şimşirli Köyündeki tüm maviyemiş bahçeleri için Trabzon İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü "Organik Tarım" sertifikası almıştır. Sertifikaların yıllık giderleri de bu kurum tarafından ödenmeye devam etmektedir.

ORKÖY desteği ile kurulan bahçe sahipleri ile yarı yapısal görüşmeler yapılmış, hazırlanan bilgi formları doldurularak veriler toplanmıştır. Çalışma kapsamında 6 bahçe incelenmiş, 830- 1020 metre rakımlar arasında tesis edilen bahçelerde tam alanda sayım ve ölçüm yapılarak yaşama yüzdesi ve ortalama boy hesaplanmıştır.

Farklı köylerdeki ORKÖY desteklemesi ile kurulan bahçelerde de incelemelerde bulunularak bahçe sahipleriyle yarı yapısal görüşmeler yapılmış ve çalışmaya konu alanla ilgili olarak kıyaslamalar yapma imkanı sağlanmıştır.

Konu ile ilgili ORKÖY ve Trabzon İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü yetkilileri ile görüşülerek fikirleri alınmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

ORKÖY desteklemesi ile kurulan bahçelerde yapılan tamamlama dikimleri ile yaşayan fidan yüzdesi %71 olmuştur. Bazı bahçelerin sahiplerince iyi takip edilememesi yaşama yüzdesi ortalamasını düşürmüş olup %92 yaşama oranına sahip bahçeler de bulunmaktadır. Bahçelerine sürekli bakım yaparak ilgilenen üreticiler, Trabzon İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün verdiği fidanlarla tamamlamalar yapabilmektedir.

Maviyemişlerde ortalama boy 94 cm hesaplanmış olup bahçelere göre farklılıklar göze çarpmaktadır. Yüksek rakımlardaki çayırılık alanlarda tesis edilen bahçeler ortalamayı düşürmekte, taban arazilerde ve su açığı olmayan bahçelerde ortalama boylar 120 cm'yi bulmaktadır. Çelik (2004)'ün kültüre alınan çeşitlerde boy genelde 1-1,5 m arasında değiştiğini bildirmesi dikkate alındığında, iyi vasıflardaki arazilerdeki bireylerin gelişme sorunları olmayıp budama ile istenilen formların verilemediği gözlenmiştir.

Maviyemişte budama son derece önemlidir. Budama dikim ile başlar ve her yıl ilkbahar öncesi gözler uyanmadan tekrarlanır. Yeni sürgün elde etmek ve bol meyve temini için budama mutlaka yapılmalıdır (Aslan, 2015). Üreticiler 5 yılda hiç budama yapmadıklarını, bunun gerekli olduğunu bildiklerini, bu yıl kendilerine İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü uzmanları tarafından konu ile ilgili bilgi verileceğini ve budama yapacaklarını beyan etmişlerdir.

Üreticiler bazıları eğimli arazilerdeki verimsiz fındık bahçelerini sökerek maviyemiş bahçesi kurarken çoğu da çayır olarak kullandıkları alanlara bahçelerini tesis etmişlerdir.

Eğimli çayırılık alanlarda kurulan bahçelerde sulama yapılması gerektiği, sulama ile birlikte daha fazla verim alınabileceği ifade edilmiştir. Damlama sulama sistemi kurulmasına ihtiyaç duyulduğu, maliyetinin destekleme kapsamında sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Bahçe kurma çalışmalarına başlamadan önce ve tesis sırasında teknik yardım almalarına rağmen ürün hakkındaki bilgilerinin yetersiz olduğunu, çoğu tecrübelerini deneme yanılma yöntemiyle edindiklerini beyan etmişlerdir. Başlangıçta yeterli bilgiye sahip olmaları durumunda arazi seçimlerinde daha dikkatli davranabileceklerini belirtmişlerdir. Daha eğimsiz arazileri seçmeleri durumunda hem sulama hem de kuş zararlarına karşı önlemleri almada zorlanmayacaklarını ifade etmişlerdir.

ORKÖY ve İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü yetkilileri, destekleme verilmeden önce yapılan bilgilendirme toplantılarında tüm bilgilerin üreticilere verildiğini, pH sorunu olan topraklarda yapılması gerekenler, su açığı olan topraklarda sulama gereksinimi, kuş zararına karşı önlem alınması ve organik materyalle malçlama yapmanın ürün verimini arttıracığının nedenleriyle anlatıldığını beyan etmişlerdir. Bahçelerin kurulmasından sonra gerekenlerin üreticiler tümü tarafından tam anlamıyla yapılmadığı, her şeyin destekleme veren kuruluşlardan beklendiği gözlenmiştir.

Hasadı uzun süren maviyemiş yoğun işgücü gerektiren bir üründür. Doğu Karadeniz Bölgesinde tarımla uğraşanların çoğu tarımsal faaliyetlerini boş zamanlarında yapmaktadırlar. Tek başına ailenin geçimini sağlayamayan bu faaliyetler genellikle ikinci uğraş niteliğindedir. Bu gözle bakıldığında maviyemişin ticari anlamda yetiştirilmesinin buradaki üretici kültürüne uygun olmadığını söylemek mümkündür.

Maviyemiş yetiştiriciliğine karar verip bahçe tesis edilmeden önce meyvelerin pazarlanma şekline karar verilmelidir (Çelik, 2006). Organik ürünlerin üretim ve ticaretinde üreticiden tüketiciye kadar eğitim sürecinin ve bilicinin yaratılması, bu alanda bilgi ağının güncel tutulması, hedef pazarların oluşturulması, avantajların gösterildiği alanlardan yararlanılması konusunda etkin çalışmalar yapılmalıdır (Ataseven ve Güneş, 2008). Havzanın tamamında toplam 48 dekar maviyemiş bahçesi kuruludur. Bodur veya yarı bodur meyve fidanı ile bahçe tesisinde işletme başına ekonomik üretim için olması gereken asgari 5 dekarlık alan gözetilmemiştir. Planlama yapılırken havzadaki üretimin yüklü miktarda ürün talep eden büyük sanayi kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılamak hedeflenmiştir. Bahçelerin çoğunun iyi durumda olmaması ve istenen üretim rakamına ulaşamaması bu konuda da gelecekte darboğaz oluşturacaktır.

Bahçe tesisleri sırasında fazlaca önemsenmeyen, olgunlaşmış meyvelerin kuşlar tarafından yenilmesi, fidanların meyveye durduğu 2. yıldan itibaren gözlenmiş ve önemli bir sorun haline gelmiştir. Önlem alınmadığı takdirde olgunlaşan meyveler sürü halinde gelen kuşlar tarafından kısa sürede tüketilmektedir. Kuş sorununa iki üretici önlem almış ve kendi tasarladıkları yöntemlerle bahçelerinin üzerlerine ağ veya file bezler germişler, ürünlerini korumaya çalışmışlardır. Şu ana kadar ürün satan iki bahçe sahibi de kuşlara karşı önlem alanlar olmuştur. 4 ve 8 dekarlık alanlarda üretim yapan bu iki bahçe sahibi 2014 yılında 80'er kg ürün satmışlardır. Ürün organik olduğu için 20 TL+KDV fiyatla alıcı bulmuştur. Organik ürün sertifikasına sahip olmanın hem pazarlamada hem de fiyatta üreticiyi ayrıcalıklı kılacağını söylemek mümkündür.

Bahçeler kurulmadan önceki bilgilendirme toplantılarında kendilerine 4. yılda fidan başına 3-4 kg ürün alabilecekleri, bu rakamın 6. yılda 8 kg'a çıkabileceği ve pazarlama sorunlarının olmayacağı şeklinde bilgi verildiği ifade edilmiştir. Mevcut yayınlarda da buna benzer bilgiler göze çarpmaktadır. Çelik, (2009), bakımlı bahçelerde maviyemişin 3. yıldan itibaren ürün vermeye başlayacağını ve bunu takip eden yıllarda verimliliğin sürekli olarak artış gösterip, 7. yılda maksimum seviyeye ulaşacağını, Trabzon şartlarında verimin dekara

1000-1250 kg arasında değişebileceğini vurgulamıştır. Akbulut ve ark., (2013) maviyemiş bahçelerinde 2. yıldan itibaren ürün alınmaya başlanabileceğini ancak bahçe tesis maliyetini karşılayarak kâra geçiş sürecinin 5. yılı bulabileceğini ifade etmiştir.

Üreticilere bilgilendirme toplantıları sırasında anlatılan ve literatürde belirtilen rakamlara bakıldığında 5 yılda elde edilen ürünün yeterli olmadığı görülmektedir. Kaldı ki diğer ilçelerde verilen desteklemelerle kurulan bahçelerden henüz pazarlanacak düzeyde ürün alınmamıştır.

Bahçe kurulmadan önce bahçe sahipleri maviyemişi doğada tanıdıklarını, işlemeden, meyve olarak tükettikleri gibi reçel ve marmelat yapımında da kullandıklarını, tüketimin yaygın olmadığını belirtmişlerdir. Bahçelerin kurulmasıyla maviyemişe olan talebin arttığı, bu konuda bir farkındalık oluştuğu, doğadan toplanan meyvelerin evlerde işlendiği ve kendi ihtiyaçlarında kullanılmaya başlandığı görülmüştür.

Üretim yapanlar; bahçe ile uğraşmanın işgücü ve vakit gerektirdiğini, bazı bahçelerde yüksek maliyetli sulama gereksiniminin olduğunu, kuşlara karşı alınacak önlemler kapsamındaki tesis maliyetlerini kendilerinin zor karşılayacaklarını beyan etmişlerdir. Bu sorunların çözülmesiyle bahçelerden gelir elde edilebileceği konusunda umutlu oldukları da gözlenmiştir.

Şimşirli Köyü'ndeki bahçe sahipleri kurdukları bahçeleri sökmeyi düşünmediklerini ama aynı koşullarda başka arazilerine maviyemiş bahçesi kurmak için ürünün geleceğini görmek istediklerini belirtmişlerdir.

Yeni kalkınma anlayışında hedef; sorunlarının farkına varan, bununla yetinmeyip çözüm yollarını ve yöntemlerini üretebilen, öncelikle kendi gücüne dayanan, karar alma ve uygulama süreçlerine etkin bir biçimde katılan örgütlü topluluklar oluşturmaktır (Gülçubuk ve ark., 2010). Havzada organik tarım üreticilerinin bir kooperatif çatısı altında örgütlenmesinin kırsal kalkınma açısından önemli bir üstünlük olduğu aşikardır. Fakat bu örgütlenmede de bazı sorunlar olduğu, belirlenen hedeflere ulaşamadığı kendi web sitelerinde de belirtilmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Trabzon İlinin muhtelif yerlerindeki orman köylerine verilen maviyemiş bahçesi kurma destekleri istenen başarıyı yakalayamamıştır. Beş yılı aşkın sürede istenen verim sağlanamadığı gibi çoğu bahçeler de elden çıkma noktasına gelmiştir. Kısmen başarılı sayılabilecek Şimşirli Köyü'ndeki çalışmalarda Trabzon İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün katkıları belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Destekleme alan üreticilerden bazıları faaliyetlerini kendi gayretleri ve özel ilgileriyle devam ettirmektedirler.

Maviyemiş her ne kadar bölgede doğal olarak yetişiyor, bölge halkı tarafından biliniyorsa da ticari anlamda kültüre edilmiş türlerle yetiştiriciliğini yapmak farklı bir uğraştır. Doğadan az miktarda toplanıp, az miktarlarda meyve olarak tüketilmesi veya işlenmesi ürünün ticari anlamda yetiştirilmesi için gerekli bilgi birikimini sağlamamıştır. Bu anlamda Maviyemiş üreticiler açısından yeni bir ürün gibi değerlendirilmeli, ürün hakkında yeterli düzeyde ve uygulamalı eğitimler verilmeli ve üreticiler de aldıkları eğitimin gereğini yerine getirmelidir.

Dünyada kırsal kalkınmaya yönelik yeni arayışlar kapsamında, Türkiye'de artık kırsal kalkınma politikalarında, uygulamalarında merkezden yaklaşımı değil tabandan-tavana yaklaşımı ve yerinde katılımcı kalkınmayı benimseme durumuna gelmiştir (Gülçubuk ve ark., 2010). Yıllardır yetiştirdikleri ürünler üzerinde tarımsal kültürleri oluşan üreticilerin yeni bir ürünü benimsemeleri zordur. Bilgilendirme toplantılarında cazip geldiği için başvuru yapan

çoğu üretici gerçeklerle karşılaştığında kaliteli üretimin gereklerini yerine getirmemekte veya üretimden vaz geçmektedir. Kooperatifin web sayfasında başarıyı yakalayamamanın sebeplerini sıralarken yazılan cümle konuyu anlamlı bir şekilde özetlemektedir. “**İnsanlarımızın Sabırsız Olması ve Heyecanının Kısa Sürede Geçmesi**” ORKÖY bu anlayışı göz önünde bulundurmalı, desteklemelerinde üreticilerin bildiği, tanıdığı ve üretmek istediği ürünlere öncelik vermelidir.

Ekonomik büyümeye önem veren tutucu kalkınma anlayışı başarılı sonuçlar vermemektedir. İnişiyatfin ve önceliklerin halktan kaynaklandığı kalkınma projelerinde başarı ancak eğitim, yayım, örgütlenme-kooperatifleşme, üretim için temel girdilerin sağlanması uygun teknolojilerin seçimi, kredi ve pazarlama gibi bileşenlerin bir bütün olarak planlanmaya dahil edilmesi, ayrıca değerlendirme ölçüt ve göstergeleri ile risk faktörlerinin önceden tanımlanması suretiyle mümkündür (Gülçubuk ve ark., 2010). ORKÖY’ün bu noktada sürekliliği sağlayacak, ürünü tutunduracak uzun süreli çabalar içerisinde olması beklenmemelidir. Farklı uzmanlıklar isteyen, uzun süre izlenmesi gereken ürünlerin desteklenmesinde dikkatli olunmalıdır. Zira desteklenen üreticiler tüm sorunlarının çözümünü destekleyen kuruluştan beklemektedir. Gerek personel gerekse görev olarak bu konularda yeterli desteği sağlayamayacak ve halk nezdinde de başarısız görünecektir.

Hasat edilen az miktardaki ürün üreticiler tarafından yakın çevrelerine pazarlanmaktadır. Bahçelerin sorularını çözerek yakın çevrenin tüketebileceğinden fazla ürünün hasat edilmesi durumunda; saklama, paketlenme ve pazarlama sorunları da gündeme gelecektir. Tüm üreticilerin başarılı olması ve havzada üretimin planlanan miktarlara ulaşması, sürekli ve belli bir miktarda ürünü satın alıp hammadde olarak kullanacak büyük tüketicilere ulaşmayı mümkün kılabilir. Ortaya çıkacak duruma göre üreticilere bu konuda da desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

Akbulut, M., Şavşatlı Y., Baykal, H., Çay Üreticisine Ek Gelir Olarak Maviyemiş Yetiştiriciliği. II. Rize İli Kalkınma Sempozyumu (Çay-Lojistik-Turizm), 3-4 Mayıs 2013, Rize, 245-253.

Aslan, R., 2015. Maviyemiş yetiştiriciliği. <http://www.maviyemis.com/ureticilik.html>, Ziyaret tarihi 05.02.2015.

Ataseven, Y., Güneş, E., 2008. Türkiye’de İşlenmiş Organik Tarım Ürünleri Üretimi ve Ticaretindeki Gelişmeler. U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 2008, Cilt 22, Sayı 2, 25-33.

Çelik, H., 2004. Türkiye İçin Yeni Bir Meyve, Likapa (Yaban Mersini). Hasad Aylık Gıda, Tarım ve Hayvancılık Dergisi, 20 (235): 42-51.

Çelik, H., 2006. Rize’nin Yeni Meyvesi Olan Yüksek Boylu Likapa (Yaban Mersini) Yetiştiriciliği, Dünya ve Türkiye’deki Durumu ve Geleceği. 1. Rize Sempozyumu, 16-18 Kasım 2006, Rize, 490-501.

Çelik, H., 2009. Maviyemiş (Likapa). Trabzon İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Trabzon, 15 s.

Er, B., 2013. Çay Tarımında Yaşanan Sorunların Çözümünde Alternatif ürün Likapa. II. Rize İli Kalkınma Sempozyumu (Çay-Lojistik-Turizm), 3-4 Mayıs 2013, Rize, 231-244.

Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu, A., 2010. Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri. Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak, Ankara, 1-14.

Lokumcu, S., (2012). Likapa (Yaban Mersini) Yetiştiriciliği. http://www.yaban-mersinim.org/haber_detay.asp?haberID=43 (Ziyaret Tarihi: 13.01.2015)

Saral, Ö., Ölmez, Z., Şahin, H., 2015. Comparison of Antioxidant Properties of Wild Blueberries (*Vaccinium arctostaphylos* L. and *Vaccinium myrtillus* L.) with Cultivated Blueberry Varieties (*Vaccinium corymbosum* L.) in Artvin Region of Turkey. Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology, 3 (1): 40-44.

DİYARBAKIR-ÇERMİK ORMAN İŞLETME ŞEFLİĞİNE BAĞLI ORMAN KÖYLÜLERİNİN SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO- KÜLTÜREL DURUM ANALİZİ

Fırat Özgül¹

Birsen Durkaya²

Sinan Kaptan³

¹ BÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği ABD, Ormanlık Hukuku bölümü, BARTIN

² Doç. Dr. BÜ Orman Fakültesi, Orman Amenajmanı Anabilim Dalı, BARTIN

³ Arş. Gör. BÜ Orman Fakültesi, Orman Amenajmanı Anabilim Dalı, BARTIN

Özet

Orman alanlarından sürdürülebilir bir şekilde faydalanmayı, ekosistem dengesine zarar vermeden gerçekleştirme temeline dayanan ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama (ETFOP) dünyada olduğu gibi ülkemizde de ön plana çıkmaya başlamıştır. Paydaşların katılımlarının sağlanması ETFOP'un temellerindedir. Bu bağlamda orman köylülerini yapılacak planlamada ayrı düşünmek imkânsızdır. Bu bildiride, Diyarbakır-Çermik Orman İşletme Şefliği'ne bağlı orman köylülerinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durum analizi yapılarak orman köylülerinin durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, 26 orman köyünde 500 hanelik bir anket çalışması yapılmış ve anketler değerlendirilerek orman köylülerinin durumu ortaya konulmuştur. Planlama çalışmalarında yardımcı olabilecek veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Anketlerden elde edilen sonuçlara göre; %70'i çiftçilikle geçinen orman köylülerinin %75'i yeşil kartlı iken, tapu çalışması bitmiş olan köylerde hanelerin %46'sı 11-40 dönüm arası tapulu araziye sahiptir. %74'ünde 0-10 adet küçükbaş, % 92'sinde 0-10 adet büyük baş hayvana sahiptirler. Hanelerin %62'si odun ve kömürü ısınma ve pişirme amaçlı kullanıyor, ancak %74'ünde yıllık odun ihtiyacının 5 sterden az olması çelişkisi tezek kullanımı ile açıklanabilmektedir. Ormanla ilişkilerine bakıldığında yaptıkları orman işlerine karşılık ödenen ücretleri %51'i yetersiz bulsa da katılımcılardan %34'ü aileden en az 2 kişinin orman işlerinde çalışmak istediğini belirtmişlerdir. Ankete katılan hanelerin %55'i orman suçlarının çok azını bildiğini, %42'si ormanı odun olarak gördüğünü, orman suçu işlemenin %85 oranında ihtiyaçtan kaynaklandığını ve orman işletme personeliyle yaşanan asıl sorunun %97 oranında odun ihtiyacından kaynaklandığını, %74'ü ormanı en iyi köylünün koruyacağını ifade etmişlerdir. %71'lik bir kısmı ise tüm zorluklarına rağmen köyde yaşamayı kentte yaşamaya tercih ettiği belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Çermik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel

SOCIO-ECONOMIC AND CULTURAL SITUATION ANALYSIS OF FOREST VILLAGERS IN THE DİYARBAKIR-ÇERMİK FOREST SUB- DISTRICT DIRECTORATE

Abstract

As in the whole world, ecosystem-based planning which is based on utilizing forest areas in a sustainable manner without damaging the balance (ETFOP) has come to the fore in our country. Ensuring the participation of stakeholders is one of the basics of ETFOP. In this context, it is impossible to isolate the forest villagers in planning. In this paper, socio-economic and socio-cultural status of the forest villagers in Diyarbakır-Çermik forest sub-district directorate was analyzed. To do that, surveys were administered in 500 houses in 26 forest villages. The survey results were evaluated to reveal the status of the forest villagers. The aim was to reveal results that can be used in planning. According to the results of the survey, among 70% of the forest villagers who make a living from farming, 75% have green card (health card for uninsured in Turkey); and in villages where land registration works have been completed, 46% of the households have 11-40 decare of private-registered land. 74% of the villagers have 0-10 small cattle while 92% have 0-10 cattle. 62% of the households use wood and coal for heating and cooking however, that the annual wood need in 74% of the villagers is less than 5 str. This contradiction is explained by the use of manure for heating. Regarding the relationship with the forest; although 51% consider the fees paid for forest jobs insufficient, 34% of the participants indicated that at least 2 people from their household was willing to work in forestry. 55% of households surveyed indicated that they knew very little of the forest crimes and 42% of the people indicated that they saw the forest as wood, that committing forest crimes was 85% due to need and that the main problem with forest management staff was 97% due to the need for wood and 74% of the people indicated that it was the villagers who would best protect the forest. 71% of them indicated that despite all difficulties they would prefer to live in the villages rather than the cities.

Key words: Diyarbakır, Çermik, socio-economic, socio-cultural

1. GİRİŞ

Orman ekosistemi içerisinde kendiliğinden oluşan ürün ve hizmetleri, toplumun ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmek ormancılık disiplininin temelidir. Bir yandan fayda ve değer tanımlama işlemi bir yandan da orman ekosistemini tasarlama sanatı olarak algılanan orman amenajmanının (Başkent vd., 2002), temel işlevi sürdürülebilir bir şekilde hizmet ve ürün akışını sağlayan üretim planlamasını yapmaktır. Toplumun ormandan beklediği faydalar zaman içerisinde olduğu gibi bölgesel olarak ta farklılaşmaktadır (Asan, 2013). Buna koşut olarak ta ülkemizdeki planlama yaklaşımı, tarihsel süreci itibariyle; Mutlak Koruma, Düzensiz Faydalanma, En Yüksek Odun Üretimi, Çok Amaçlı Yararlanma Ve Ekosistem Planlama şeklinde olmuştur. Son 40 yıllık süreç içerisinde nüfusa paralel olarak artan fosil yakıt tüketimi ve ormansızlaşmaya bağlı olarak artan sera gazı emisyonları ile gerçekleşen küresel ısınma ormanlara ve ormancılığa yeni ve ağır bir sorumluluk eklemiştir. 1992 Rio Konferansı'ndan sonra ormanları korumanın yalnızca bulunduğu ülkenin değil tüm dünyanın sorumluluğunda olduğu Ormancılık Prensipleri arasında yerini almıştır (OGM, 2009). Ormanlardan faydalanmayı gerçekleştirirken aynı zamanda orman ekosisteminin dengesini koruyarak gelecek nesillere aktarma ormancılığın mihenk taşlarından biri haline gelmiştir. Değişen planlama anlayışına göre; orman alanlarından sürdürülebilir bir şekilde faydalanmayı, ekosistem dengesine zarar vermeden gerçekleştirme temeline dayanan ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama (ETFOP) dünyada olduğu gibi ülkemizde de ön plana çıkmaya başlamıştır. 2008 yönetmeliğine göre artık orman alanlarımız Ekosistem Planlama anlayışıyla planlanmaktadır (Orman Amenajman Yönetmeliği, 2008).

Bir ormanın planlanabilmesi ve işletilebilmesi için öncelikli olarak orman ekosistemiyle etkileşimde olan iç ve dış faktörlerin bilinmesi ve bu faktörlerin planlama yapılırken göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Fırat, 1973). Orman yönetimi esasen insan merkezli bir yaklaşımdır. Planlama yaklaşımının ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutları bulunmasına rağmen uygulamada ekonomik ve sosyal boyutlar tam anlamıyla işletilememektedir. Yönetim, toplumun sorunlarına yüksek bir öncelik verilen, perspektif paylaşımlı ve problem çözümünde uyumlu grup stratejilerinin geliştirildiği sürekli bir öğrenme ve müzakere işlemidir. Böyle bir süreç sosyal öğrenme olarak bilinir (Pahl-Wostl, 2002, Pahl-Wostl and Hare, 2004). Sürdürülebilir orman yönetiminin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi için sorunların tanımlanması ve yönetimi önemlidir. Bu amaçla ekosistem tabanlı fonksiyonel planlamanın envanter konularından biri Sosyal ve Ekonomik Durum Envanteridir.

Sosyal ve Ekonomik durum envanteri

Kapasite envanteri,

Ekonomik durum envanteri,

Sosyal durum envanteri olarak alt başlıklara ayrılmaktadır (OGM, 2014)

Plan ünitesi ormanlarının içinde ve civarındaki yerleşik halkın ormanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini belirlemek ve orman-halk ilişkilerini düzenlemeye yönelik politika oluşturmak amacıyla yapılan bilgi toplama işlemi "Sosyal Durum Envanteri" olarak tanımlanmaktadır (Asan, 2015). Amenajman planı hazırlama işinin bir parçası olan Sosyo Ekonomik Durum Envanteri (SEDE), plan hazırlamak amaçlı bir sosyal bilgi toplama ve değerlendirme işlemidir. SEDE'den beklenen, planlamayı etkileyebilecek olası kısıtların ve karar ortamının kendisiyle ilişkili kısmını ortaya koymaktır (Durkaya vd, 2013). Paydaşların doğru olarak tespiti, bilgi toplama işleminin ilk ve önemli bir aşamasıdır. Paydaşların katılımlarının sağlanması ETFOP'un temellerindedir. Paydaşlar yöre şartları göz önünde

bulundurulur, tüm ilgi-çıkarcı gruplarını kapsamalardır. Orman idaresi, orman köylüsü ve onların oluşturduğu organizasyonlar paydaşlar listesinde öne çıkanlar olmaktadır. Bu bağlamda orman köylülerini yapılacak planlamada ayrı düşünmek imkânsızdır. Bu bildiriye, Diyarbakır-Çermik Orman İşletme Şefliği'ne bağlı orman köylülerinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durum analizi yapılarak orman köylülerinin durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

2.1 Materyal

Diyarbakır Orman İşletme Müdürlüğü, Çermik Orman İşletme Şefliği mülki hudutları içerisinde yer alan 65 orman köyünden 26'sı seçilmiştir. Veriler Çermik ilçesindeki; Akpınar, Armağantaşı, Artuk, Aynalı, Bademli, Bahçe, Bayat, Ceylan, Kalaç, Kalecik, Karaolan, Petekkaya, Sinek, Seyhandede, Yabanardı, Çüngüş ilçesindeki; Aktaş, Arpadere, Atalar, Aydınlı, Balcılar, Değirmensuyu, Gökçepelit, Karakaya, Oyuklu, Türkmen, Yeniköy adlı orman köyleri ve buradaki orman köylülerinden elde edilmiştir.

2.2 Metot

Diyarbakır Orman İşletme Müdürlüğü, Çermik Orman İşletme Şefliği'ne bağlı 26 orman köyünde uygulanmak üzere toplamda 500 hanelik anket çalışması yapılmıştır. Her köyün nüfusuna orantılı bir şekilde uygulanan anketler, orman köylüleri ile yüz yüze görüşme metodu neticesinde doldurulmuştur. Anketler köylerde bulunan hane reislerine, hane reislerinin evde olmadığı durumlarda ev ekonomisine ve hanenin genel durumu hakkındaki bilgilere hâkim olan 18 yaşını geçmiş bireylere uygulanmıştır. Elde edilen anket sonuçları SPSS 16.0 programında analiz edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen veriler tablo haline dönüştürülmüştür.

3. BULGULAR

Orman köyü; orman içi ve ormana bitişik köy, orman köylüsü ise; orman köyü nüfusuna kayıtlı olup, sürekli olarak bu köylerde oturan halk, olarak tanımlanmaktadır. Hukuksal tanımda "orman köyü/köylüsü" için belirleyici olan özellik, yerseldir ve özel olarak da "orman" sayılan arazi ile uzaklık ilişkisidir. Bu tanımlarda kültürel, toplumsal ve ekonomik bir ölçüt yoktur (ORKÖY, 2008). Diyarbakır Orman İşletme Müdürlüğü, Çermik Orman İşletme Şefliği mülki hudutları içerisinde yer alan 26 orman köyün ait sosyo ekonomik durumlarına ait aşağıdaki tespitlere ulaşılmıştır,

Orman köylülerinin hane reislerinin ana gelir kaynakları; %70,2'sinin çiftçi, %21,4'ünün işçi, %4,8'inin esnaf, %1,4'ünün emekli, %1,4'ünün serbest meslek ve %0,8'inin memur olduğu tespit edilmiştir. Yan gelir kaynakları olarak; %60,4'ünün tarım, %36,4'ünün hayvancılık, %2,2'sinin diğer işler, %0,8'inin ticaret ve %0,2'sinin ise ormancılık ile ilgilendiği ve bu doğrultuda yan gelir elde ettikleri görülmektedir. Hanelerde orman işçisi olarak çalışabilecek vasıfta kişiler bulunmaktadır. Ama ormancılık faaliyetleri gerçekleşmediği için orta ve üst yaş kategorisindeki insanlar tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır.

Çermik Orman İşletme Şefliğine bağlı orman köylülerinin %46'sının 751-1000 TL, %34,2'sinin 1000< TL, %17,6'sının 501-750 TL, %2'sinin 251-500 TL, %0,2'sinin 0-250 TL arasında aylık giderleri oldukları öğrenilmiştir.

Köylülerin konut türüne bakıldığında; Ahşap ve Beton karışım malzemeden yapılmış konutlar %48 oranla birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise %31,4 oranla toprak

materyalli konutlar yer almaktadır. Üçüncü sırada ise %14 oranla beton malzemedan yapılmış konutlar yer almaktadır. Dördüncü sırada ise %6,6 oranla ahşap malzemedan yapılmış konutlar yer almaktadır.

Hane başı sahip olunan tapulu arazi miktarları ilk sırada, % 46,8 ile 11-40 dönüm arasında tapulu araziye sahip olanlar, ikinci sırada, %20,8 ile 41-80 dönüm olanlar. Tapulu arazim yok veya tapulu arazi miktarım 10 dönüm ve aşağısında diyenler %18,4'lük kısım ile dördüncü sırada, %10,2 ile 81-100 dönüm arasında tapulu arazisi olanlar yer alırken son sırada %3,8 ile tapulu arazi miktarım 100 dönüm ve üstündedir diyenler yer almaktadır.

Kadastro çalışması yapılmamış ve henüz sınırları sadece yöre halkı tarafından belirlenmiş, köylüler tarafından tarım veya hayvancılık için kullanılan tapusuz araziler kullanım durumuna bakıldığında; birinci sırada %61 ile tapusuz arazim yok veya tapusuz arazi miktarım 0 ile 10 dönüm arasındadır diyen haneler yer almaktadır. İkinci sırada ise genelde hayvancılıkta otlama veya geçici hayvan barınma odaklarının yapılması için kullanılan %23,6 ile 11-40 dönüm arasında arazisi olan haneler yer almaktadır. Üçüncü sırada ise genelde köyün ve hanenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan tarımsal ve hayvansal üretimlerde kullanılan %8,4 ile 41-80 dönüm arazi sınıfı yer almaktadır. %5,4 ile tapusuz arazi miktarı 100 dönüm ve üstü olanlar dördüncü sırada yer almaktadır. Genellikle bu derecede ki haneler köyün önde gelen ailelerinde oluşmaktadır. Beşinci ve son sırada ise %1,6 (8 adet hane) ile 81-100 dönüm tapusuz araziye sahip olan haneler yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında bu sırada yer alan aileler de tapulu arazileri yüksek olmayan veya hiç olmayanlardan oluşmaktadır.

Orman köylerindeki hane başı sahip oldukları büyükbaş hayvan sayısına bakıldığında; yörede hiç hayvanı olmayan veya hayvan sayısı 0 ile 10 adet arasında olan % 92 ile birinci sırada yer almaktadır. Bunu ikinci sırada yer alan %7 ile büyükbaş hayvan sayısı 11 ile 40 arasında olan haneler izlemektedir. Üçüncü sırada %0,8 ile büyükbaş hayvan sayısı 41 ile 80 adet arasında olan haneler takip etmektedir. Son sırada %0,2 ile hayvan sayısının 81-100 adet arasında olduğu belirlenmiştir.

Hanelerde bulunan küçükbaş hayvan sayısı; birinci sırada %74,8 ile hiç küçükbaş hayvanı olmayan veya küçükbaş hayvan sayısı 0 ile 10 arasında olan yer almaktadır. İkinci sırada %15,8 ile hanedeki küçükbaş hayvan sayısı 11 ile 40 adet arasında olanlar yer almaktadır. Üçüncü sırada %3,6 ile küçükbaş hayvan sayısı 41 ile 80 adet arası ve küçükbaş hayvan sayısı 100 adet ve daha yukarısı olan haneler yer almaktadır. Küçükbaş hayvan sayısı 100 adet ve yukarısı olan hanelerde sürü çoban eşliğinde yılın belli mevsimleri otlatılmaktadır. Dördüncü sırada ise %2,2 ile küçükbaş hayvan sayısı 81 ile 99 adet arasında olan haneler yer almaktadır.

Çermik Orman İşletme Şefliği'ne bağlı orman köylülerinin %96,2'si büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarını köy meralarında otlatmaktadır. Sadece küçükbaş hayvan sayısı fazla olanlar köylerden uzak yerlerde dağlık alanlarda otlatma gerçekleştirmektedir. %2,6'sı ise hayvan otlatmamaktadır. Bunlar ya hayvanı olmayan ya da hayvanlarına genelde ahır ve ağıllarda bakan insanlardır. Bunlar genelde hayvanların daha fazla ürün verebilmesi veya daha fazla kilo alması için karanlık ortamda suni yemlerle beslemeye çalışan hanelerdir. Üçüncü sırada ise %1,2 ile hayvanlarını kendi arazisinde otlatanlar yer almaktadır. Mevcut köy meralarının hayvancılık açısından yeterliliğinin sorgulamasında; %98,2'si köy meralarının yeterli olmadığını, %1,8'inin yeterli olduğunu ifade etmiştir.

Orman köylülerinin % 62'sinin odun ile kömürü birlikte kullandığı, %24,4'ünün sadece odun kullandığı, %3,6'sının kömür kullanmadan sadece odun ve tüp birlikte kullandığı, %3,2'sinin ısınmak ve yemek pişirmek için sadece tüp kullandığı, %2,8'inin

kömür ve tütün birlikte kullandığı, %2,6'sının odun, kömür ve tütün birlikte kullandığı ve %1,4'ünün sadece kömür kullandığı belirlenmiştir.

Orman köylülerinin yıllık odun ihtiyaçlarına bakıldığında; %74'ünün yıllık odun ihtiyacının 5 ster ve aşağısı olduğu görülmektedir. Geriye kalan %26'sının 6 ile 10 ster arası ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.

Orman köylülerinin sağlık güvencelerine göre değerlendirildiğinde birinci sırada %75,6 ile Yeşil kart, ikinci sırada %18 ile SSK, üçüncü sırada %5,2 ile BAĞKUR, dördüncü sırada %1,2 ile herhangi bir sağlık güvencesi olmayanlar yer almaktadır.

Ankete katılanların "Odun ihtiyacını karşılamakta herhangi bir sorun yaşıyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre; %68,2'si sorun yaşamadığını, %31,8'inin ise odun ihtiyacını karşılamakta bazı sorunlar yaşadığını dile getirmiştir.

Yörede bulunan orman köylülerinin ormandan gelir elde etmediklerini ve gelir elde ediyor iseler ne şekilde faydalanma gerçekleştirdiklerini tespit etmek için katılımcılara sorulan "Ormandan gelir elde etmek amacıyla ne şekilde faydalanıyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre; herhangi bir şekilde ormandan faydalanamayan ve bu soruya "Yok" cevabı verenler %92,6 ile birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada %3,8 ile "Ekim ve Dikim" yapanlar, üçüncü sırada %3 ile sadece "Üretim" yapanlar yer almaktadır. Dördüncü sırada ise %0,2 ile "Odun dışı orman ürünü, Çapa ve ot alma, Tohum toplama" şeklinde faydalananlar görülmektedir.

Çermik Orman İşletme Şefliği'ne bağlı orman köylerinde yapılan anket çalışmasına göre Ormanda çalışmak isteyen veya çalışabilecek olan kişileri belirlemek amacıyla "Orman işlerinde hanenizden kaç kişi çalışmak ister veya çalışabilir?" sorusu yöneltilmiştir. Buna göre; birinci sırada %34,4 ile 2 kişi çalışabileceği veya çalışmak istediği bilgisine ulaşılmaktadır. İkinci sırada yer alan %23,8'lik kesim orman işinde çalışmak isteyen veya çalışabilecek kişinin hanelerinde olmadığını belirtmek için "YOK" seçeneğini işaretlemişlerdir. Orman işlerinde çalışmak isteyen veya çalışabilecek 3 kişi olduğunu söyleyenler %20,6 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Dördüncü sırada %19 ile 1 kişi olduğu ve son sırada ise %2,2 ile 3'ten fazla kişi çalışabilir diyenler bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre orman işlerinde çalışmak isteyen veya çalışabilecek kitlenin %76,2 olduğu görülmektedir. Bu da kırsal kesimde işsizliğin olduğunu göstermektedir.

Ormanlık teşkilatında yapılan ormancılık işlerine karşılık orman işletmesinin ödediği ücretlerin yeterlilik durumunu sorgulamak amacıyla katılımcılara yönelttiğimiz soruya karşılık aldığımız cevaplara göre; katılımcıların %51'i ormancılık işlerinde ödenen ücretin "Yetersiz", %42'si "Normal", %7'si ise "Yeterli" olduğunu söylemektedirler. Genel olarak köylüler tarım ve hayvancılıktan elde ettikleri miktara yakın bir miktarı orman işlerinde çalışan işçilere verilmesini beklediklerinden dolayı %51'lik bir kesim ücretin yetersiz olduğunu savunmuşlardır. Ücret çalışma saatleri, çalışma alanları ve çalışma şekillerine göre daha fazla olması beklenmektedir. Mevsimlik işçileri de kapsayan, ücretleri normal bulan %42'lik bir kesimin genel olarak ekonomileri düşük ve farklı işlerde çalışmayan insanlar olduğu, bunun yanında yeterli cevabını verenlerin ise daha önce tarım ve hayvancılık dışında herhangi bir işte çalışmadığı ve bu konuda bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir.

Orman köylülerinin orman suçlarına ilişkin bilgi düzeyleri değerlendirildiğinde, köylülerin %55,4'ü çok azını, %30,2'si bazılarını, %9,2'si hiçbirini ve %5'i çoğunu ve %0,2'si ise tüm suçları bildiğini belirtmişlerdir. Orman suçlarının hepsini ve çoğunu biliyorum diyen toplam %5,2'lik kesimin genellikle ya orman suçundan ceza almış ya da ormanda işçilik yapan maktacılardan (kesim işçileri) oluştuğu belirlenmiştir.

Köylülerin orman yasasından sahip oldukları haklarına ilişkin bilgi düzeyleri değerlendirildiğinde; %55'inin çok azını, %29,4'ünün bazı haklarını, %12,2'sinin hiçbirini ve %3,4'ünün çoğunu bildiği anlaşılmaktadır.

Köylülerin %83,6'sı orman suçlarına karşılık verilen cezaların ağır olduğunu düşünmekte, %16'sı normal ve %0,4'ü önemsiz ve hafif bulmaktadır.

Orman köylülerinin "Suç olduğu bilinen bir iş (açma, nakil, işgal gibi) sizce neden yapılıyor?" sorusuna verdikleri cevaplara göre; birinci sırada %85,2 gibi yüksek bir oranla ihtiyaçtan yapıldığı, ikinci sırada ise %13,4 ile cehaletten yapıldığı ve %1,4 ile orman idaresi ile anlaşmazlık yaşanması yüzünden suç işlendiği belirlenmiştir.

Katılımcılara sorulan "Orman suçu işleyen birine yasal işlem uygulanmadan sözlü uyarı yapılırsa kişi aynı suçu tekrar yapar mı?" sorusuna verdikleri cevaplara göre %57,4'ü orman suçu işleyen birinin affedilmesi halinde tekrar aynı suçu yapacağı, %42,6'sı ise tekrar suç işlemeyeceği düşüncesindedir. Köylünün, %83,6 oranında cezaları ağır bulmasına rağmen %57,4'ü sözlü ikazın yeterli olmadığını, cezaların caydırıcı olduğunu düşünmektedir.

Katılımcılara yöneltilen "Orman koruma işini en iyi kim yapar?" sorusuna verdikleri cevapları göre; %74,2'si ormanları köylünün koruduğunu, %20'si ormancılardan, %5,6'sı jandarmanın ve %0,2'si ise ormanları kooperatiflerin koruduğunu ifade etmişlerdir.

"Orman sizin için neyi ifade ediyor?" sorusuna karşılık alınan cevaplara göre köylü ormanı; sırasıyla odun (%42,4), güzellik (%20,8), sağlık (%19,4), erozyon önleyici (%12,2), gelir kapısı (%3) ve temiz hava-su (%2,2) olarak görmektedirler. Katılımcılara "Köyde yaşamak yerine şehirde yaşamak ister miydiniz?" diye sorulan soruya verilen cevaplara göre; %71,2'si şehirde yaşamayı istemediğini, sadece %28,8'inin şu an şehirde yaşamak istediğini dile getirmiştir.

Katılımcılara yöneltilen "Ormancılıkla ilgili konularda (bilgi alış-verişi, soru sorma v.s.) en çok hangi kişiyle diyalog içindedir?" sorusuna karşılık verilen cevaplara göre; %97,2 ile birinci sırada Köy Muhtarı, ikinci sırada %1,6 ile Ormancılar ve üçüncü sırada ise %0,8 ile İşletme şefi cevabını verenler yer almaktadır.

Orman köylülerinin orman işletme personeli ile ilişkilerinin ortaya konulması için yöneltilen sorulara göre; %55,4'ünün personelle ilişkisinin kötü, %42,8'inin normal, %1'inin çok iyi-iyi ve %0,8'inin çok kötü olduğu ifade edilmektedir. Personelle sorun yaşama sıklığına bakıldığında; %57'si nadiren, %39,8'i hiçbir zaman, %6'sı genellikle ve %0,2'si her zaman şeklinde belirtmişlerdir. Yaşanılan sorunlara bakıldığında %97,4 ile birinci sırada Odun temininden, ikinci sırada %2,4 otlatma, üçüncü sırada ise %0,2 ile üretim (iş) nedeniyle orman işletme personeli ile sıkıntı yaşandığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılara sorduğumuz "Köyün refahının artırılması için hangi tedbirler alınmalı?" sorusuna verdikleri cevaplara göre sıralama şu şekilde olmaktadır; %29,6 tarım, %24,2 hayvancılık, %23 ormancılık çalışmalarına, %11,4 turizm, %11 küçük sanayi işletmeleri ve %0,8 diğer. Köy ve civarında küçük sanayi işletmeleri kurulmalı diyenler süt ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi için fabrikaların açılmasını istediklerini belirtmişlerdir. Bu sayede hem ürün satışı için şehir merkezine inmeyeceklerini, hem de işsizliğin önleneceğini ve şehirlere göçün azalacağını söylemişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonucunda elde edilen veriler ve değerlendirmeler sonucunda yöre halkının %70'i çiftçilik ile geçimlerini sürdürürken, yaklaşık %21'lik bir kısmı ise işçilik yaparak geçimini kazanmaktadır. İşçilikle uğraşan köy halkı yevmiye usulüne göre diğer ailelerin

işlerini yapmakta ya da göç ederek köy dışındaki işlerde gündelikli olarak çalışmaktadır. Orman işlerinde çalışacak potansiyel iş gücü bulunmasına rağmen yörenin orman alanı açısından fakir ve bozuk sahalardan oluşması sebebiyle ormancılık iş ve işçiliği etkin değildir. Yaklaşık %75'i yeşil kartlı olan yöre halkı, aile bütçesine destek sağlamak amacıyla yan gelir elde etmek için tarıma ağırlık vermekte, bunu hayvancılık ile pekiştirmektedir. Hatta bu iki sektör yan gelir etmenin ötesine geçmiş ve ana geliri oluşturan unsurlar olmuşlardır. Tapu çalışmaları tamamen bitmiş olan yörede halkın %46'sı 11-40 dönüm arası tapulu araziye sahipken, %74'ü 0-10 adet küçükbaş, %92'si ise 0-10 adet arası büyükbaş hayvana sahiptir. Yöredeki haneler ısınma ve pişirme kaynakları olarak ele alındığında %62'si odun ve kömürü entegre olarak kullanırken, %74'ü yıllık 5 sterden daha az bir oduna ihtiyaç duymaktadır. Odunun bu derece az ihtiyaç duyulmasında kömürün kullanımının yaygın olmasının yanında yöreye has olan tezek kullanımının da şüphesiz yeri büyüktür.

Orman-halk ilişkilerinin göstergesi olan verilerin incelenmesi neticesinde; hanelerin %55'i orman suçlarının çok azını bilirken, halk ormanı %42'i oranında odun hammaddesi olarak benimsemiş durumdadır. Orman suç ve suçlarının işlenme gerekçesini yaklaşık %85'i ihtiyaçtan kaynaklandığını ve orman teşkilatı çalışanları ile odun temini konusunda (%97'si) karşı karşıya geldiklerini ifade etmişlerdir. Sorunların çözümü için halk orman teşkilatı çalışanlarının köylere daha fazla uğrayarak halkın talep ve sorunlarını dinlemeleri ile çözülebileceğini savunmaktadır. Ayrıca ormanlar ile iç içe yaşamadıkları ve doğrudan tehdit oluşturmadıkları aksine ormanları kendilerinin koruduklarını ifade etmişler, en küçük odun ihtiyacını bile karşılarken en yakın orman alanından karşılamak zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir. Faydalanmayı bu şekilde gerçekleştiren yöre halkının %74'ü ormanların yine de köylüler tarafından etkin şekilde korunacağını söylemişlerdir.

Yöre halkı orman işçiliğine karşılık ödenen ücretleri %51 oranında yetersiz bulmasına rağmen, %34'ü haneden en az 2 kişinin orman iş ve işlerinde işçi olarak çalışmaya istekli olduğunu belirtmişlerdir. Tüm zorluk ve imkânsızlıklara rağmen yöre halkının %71'i kente göçmektense buldukları yörede kalmayı tercih etmektedir.

Yaptığımız çalışma doğrultusunda elde ettiğimiz değerlendirme ve sonuçların Güneydoğu Anadolu bölgesi için temsil değerinin benzer olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bölge mevcut durum itibarıyla orman alanı ve ormancılık faaliyetleri açısından çok zengin ve etkin bir bölge değildir. Ancak bozuk orman sahalarının ıslah edilmesi, bu çalışmaların öncesi ve sonrasında yöre halkının istihdam edilmesi ile halkın orman ve ormancılığa bakışının değişmesi mümkün olacaktır. Tek başına ormancılık sektörü tabii ki yeterli olamayacaktır. Halkın da dile getirdiği gibi orman köylülerine yakın mesafelerde küçük sanayi ve işletmelere de ağırlık verilmelidir. Orman köylüleri orman suçları, cezaları ve sahip oldukları yasal haklar konusunda bilgilendirilmelidir. Yöredeki biyolojik çeşitlilik çalışmaları imkanlar doğrultusunda hızlandırılmalı ve arttırılmalı, eko-turizm çalışmaları ile yörenin ve halkın kalkındırılmasına olanak sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Asan, Ü., 2013. Orman Amenajman Esasları (Temel Kavramlar, Amaçlar ve İlkeler). İÜ Yayın No: 5146, Orm. Fak. Yayın No: 502, 273 s. İstanbul.

Asan, Ü. 2015. Orman Amenajmanı 2. (Basım Aşamasında).

Başkent, E. Z., Köse, S., Yolasığmaz, H. A., Çakır, G., Keleş, S., 2002. Orman Amenajmanında yeni açılımlar çerçevesinde planlama sürecinin değerlendirilmesi ve yeniden tasarımı. Orman Amenajmanında Kavramsal Açılımlar Sempozyumu, 18-19 Nisan 2001, Bahçeköy İstanbul.

Durkaya A., Kaptan S., Durkaya, B., 2013. ETFOP Sisteminde Sosyo-Ekonomik, - Kültürel Durum Envanteri ve Katılımcılık Süreci İle Entegre Edilmesi. Ormanlıkta Sektörel Planlamanın 50. Yılı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s: 339-351, 26-28 Kasım, Antalya.

Fırat, F., 1973. Dendrometri. İ Orman Fak. Yayın No: 1800. Orman Fak Yayın No:193. 359 s. İstanbul.

OGM, 2009. Uluslararası Ormanlık Süreci ve Sürdürülebilir Orman Yönetimi SOY K&G. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

OGM, 2014. Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Orman Amenajman Planlarının Düzenlenmesine Ait Usul ve Esaslar. Orman Genel Müdürlüğü Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Orman Amenajman Yönetmeliği, 2008. Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Planlama. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı, 58 s.

Pahl-Wostl, C., 2002. Participative and stakeholder-based policy design and modeling processes. Integrated Assessment, 3(1): 3-14.

Pahl-Wostl, C., Hare M., 2004. Processes of social learning in integrated resources management. J. Community Appl. Soc. Psychol., 14: 193-206.

İÇ GÖÇLERİN ORMAN KÖYLERİNDE VE ORMANCILIK ÇALIŞMALARINI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

H. Batuhan GÜNŞEN¹

Erdoğan ATMİŞ²

Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, 74100 BARTIN
Prof. Dr., Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, 74100 BARTIN

Özet

Türkiye’de özellikle 1950’li yıllardan itibaren kırsal alandan kentlere doğru göçler yaşanmaya başlamıştır. Bu göçlerin nedenleri genel olarak; kırsal nüfusun artması ve bu artış karşısında tarım arazilerinin yetersiz kalması, iş olanaklarının çok kısıtlı olması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersiz kalması gibi itici güçlerdir. Ülke nüfusunun yaklaşık %10’u hala orman köylerinde ikamet etmektedir. Orman köyleri ülke genelindeki dağılımları, yerleşimleri ve demografik yapıları bakımından diğer köylere göre farklı özellikler göstermektedir. Kırsal alanda görülen sosyal ve ekonomik sorunlar orman köylerinde daha şiddetli yaşanmaktadır. Bunlardan dolayı orman köyleri yoğunluğu azalmış olsa da sürekli göç vermektedir. Bu durum, kırsal alanın önemli bir parçası olan orman köylerinde ormancılık ve kırsal kalkınma etkinliklerini direkt olarak etkilemektedir. Bu çalışma, önemli bir nüfus hareketi olan iç göçlerin orman köylerinde orman alanlarını ve yürütülen ormancılık faaliyetlerini nasıl ve ne yönde etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Örnek olarak Bartın ve Kastamonu illerinden 102 orman köyü seçilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda 50 değişken geliştirilerek aralarındaki ilişkiler ikili doğrusal korelasyon analizi ile sorgulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre orman köylerindeki yaşanan göçlerin köyün coğrafi konumu, köydeki ekilmeyen tarım alanlarının oranı, okuryazar olmayanların köy nüfusu içindeki payı ve açmacılık suçunun diğer orman suçları içindeki oranı ile direkt ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada ayrıca; orman köylerindeki nüfus değişiminin özellikle köyde kişi başına düşen yıllık ortalama gelir, orman alanı miktarındaki değişim, köyde aktif olarak çalışabilecek kişilerin oranı ve orman işletmesinin ormancılık etkinliklerinde istihdam edecek orman köylüsü bulmada yaşadığı güçlüklerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal alan, Kırsal kalkınma, Nüfus hareketleri, Yönetim

EFFECTS OF INTERNAL MIGRATIONS ON FOREST VILLAGES AND FORESTRY

Abstract

Beginning from especially 1950s, migrations from rural to urban areas have started in Turkey. Driving forces for these migrations have been; increasing rural population and inadequacy of corresponding farmlands, limited number of job opportunities, and insufficient education and health services. Approximately 10% of the population of the country is still residing in forest villages. Forest villages have different characteristics when compared to other villages in terms of their spread around the county, their habitation, and their demographic structure. Social and economic problems faced in rural areas are experienced more severely in forest villages. Thus, though not as intensively as before, forest villagers continue to migrate. Consequently, the forestry and rural development efforts in forest villages, which are an integral part of rural areas, are directly affected. This study aims to determine how and to which direction do the internal migrations, affect the forests and the forestry that are carried out in forest villages. 102 villages have been selected as sample. In accordance with the objective of the study, 50 variables have been developed and their relevance has been queried using dual linear correlation analysis. According to the results of the analysis, it was revealed that the migration from forest villages are directly correlated with the geographic location of the village, the ratio of unutilised farmlands in the village, the ratio of illiterate population in the village, and the ratio of land deforested offences in relation to other forest offences. Also in this study, it was observed that the population movement out of the forest villages are especially correlated with the mean per capita income in the village, the amount of change in forest areas, the ratio of people that are capable to work actively in the village, and the difficulties that the forest management office faces when employing forest villagers for forestry.

Key words: Administration, Population movement, Rural area, Rural development

1. GİRİŞ

Kırsal alanda nüfusun gittikçe artması ve tarım alanlarının bu nüfusa yetmemesi, tarımsal üretimde modern tekniklere ve yeni teknolojilere uyum sağlanamaması, istihdam edilebilecek iş kollarının yetersizliği ile eğitim ve sağlık hizmetlerin kısıtlılığı, kırsal alanlarda yaşayan insanların; daha iyi olanaklar bulmak amacıyla kentlere göç etmesine neden olmuştur. Bu nüfus hareketliliği Türkiye’de 1950’li yıllarda başlamıştır. Kırsal kesimdeki nüfus daha iyi yaşam şartları için kentlere göç ederken, devlet de bu durumu kentlerde ve çevrelerinde yoğunlaşmış sanayi kolları için ucuz işçi bulmak için bir fırsat olarak görmüştür. 1960’lı yıllarda göçün bir devlet politikası olarak teşvik edildiği Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da (1963-1967) açıkça görülmektedir.

Ülkede yaşanan göç hareketleri Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, önemli görülmemiş hatta ilerdeki dönemler içinde daha da önemsizleşeceği öngörülmüştür. Ancak göç hareketleri tahmin edilenin aksi yönde olmuştur. Sanayi, ekonomi ve sosyal alandaki gelişmelere paralel olarak ülkede nüfusun mekânsal dağılımında önemli değişimler gerçekleşmiştir. Bunun yanında yaşanan göç hareketleri köklü toplumsal, kültürel ve siyasi dönüşümleri de beraberinde getirmiştir (Kaya ve ark., 2009).

Türkiye’de iç göçlere ilişkin genel eğilimleri, hızları ve göçün boyutunu gösterecek bilgiler 2007 yılında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından uygulanmaya geçirilen Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ile yıllık olarak toplanmakta ve yayınlanmaktadır. Fakat elde edilen bu bilgiler çok kısıtlıdır ve göçlerin nedenlerine ve sonuçlarına ait verileri içermemektedir. Bundan dolayı nüfus ve kalkınma politikalarının oluşturulması için ayrıntılı bilgiler ortaya konamamaktadır. Oysa Castaldo ve ark. (2005), göç davranışlarını ve altında nelerin yattığını öğrenmenin araştırmacıların ve politika yapımcıların amaçlarını belirleyebilmeleri açısından önemli olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye’de iç göçlerin mekânsal olarak dağılımı kır-kent ekseninde değerlendirildiğinde yönünün kırsal alan gibi sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş yerlerden kentler gibi gelişmiş yerlere doğru olduğu ifade edilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2009). Diğer taraftan 1950 yılında ülke nüfusunun %25’i kentlerde ve %75’i de kırsal alanda yaşarken, günümüzde nüfusun %92’si kentlerde ve %8’i kırsal alanda yaşar hale gelmiştir (TÜİK, 2011; TÜİK, 2015). Bu durum ülkenin demografik yapısındaki değişimin en önemli göstergesidir. 2012 yılında 6360 sayılı Kanun ile 14 ilde büyükşehir belediyesi ve 27 ilçe kurulması, ülke nüfusu içinde kentli nüfusun oranını bir anda arttırırken kırsal nüfusun oranını ise azaltmıştır. Ancak orman köylerinin statülerinde herhangi bir değişiklik yapılmamasından dolayı olsa gerek sayılarında ve nüfuslarında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Bu durum kırsal nüfusun ülke nüfusunun %8’ini oluştururken orman köylerinde yaşayan nüfusun ülke nüfusunun %10’unu oluşturması gibi çelişkili bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

İç göç genellikle ülke nüfusunda niceliksel bir değişiklik yaratmasa da varılan ve terk edilen bölgelerde sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelere yol açmaktadır (Akan, 1997). Araştırmalar çoğunlukla kırsal alanın kentlere verdiği göçün nedenlerine ve göçün kent üzerindeki etkilerine odaklanmıştır (Erder, 1996). Ancak aynı göç sürecinin kırsal alanları nasıl etkilediğinin üzerinde pek durulmamıştır. Bu süreç, kırsal alanda nüfusun azalmasının yanında geride kalan nüfusun niteliklerinde de önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu demografik değişimin yanında arazi kullanımı ile sosyal, ekonomik ve kültürel yapıda da değişimler yaşanmıştır.

Kırsal alandaki yerleşimlerin önemli bir bölümünü orman köyleri oluşturmaktadır. Orman köyleri, çoğunlukla şehir merkezlerinden uzakta dağ sırtında veya vadi yamacında kurulu bulunan, verimsiz, parçalı ve az miktarda tarım alanına sahip, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin çok kısıtlı olduğu, geçimleri neredeyse sadece ormana dayalı olan ve alternatif iş

olanaklarının çok az olduğu köylerdir. Bu köylerde yaşayanlar ülkede en düşük gelir seviyesine sahip tabakayı oluşturmaktadır. Genellikle sayılan bu özelliklerinden dolayı kırsal alandan kentlere yaşanan göçler orman köylerinde yoğun bir şekilde görülmektedir. 1985 yılında 10.161.108 kişinin yaşadığı orman köylerinde göçlerden dolayı 2013 yılı rakamlarına göre 7.332.264 orman köylüsü kalmıştır (OGM, 2015). 28 yılda orman köyü nüfusunun %28 oranında azalış gösterdiği açıkça görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı; önemli bir nüfus hareketi olan iç göçlerin orman köylerinde orman alanlarını ve yürütülen ormancılık faaliyetlerini nasıl ve ne yönde etkilediğini tespit etmek ve bu konuda oluşturulacak ormancılık politikalarına katkıda bulunacak bilgiler üretmektir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada öncelikle araştırma konusuyla ilgili ulusal ve uluslararası literatür ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin en çok göç veren bölgesi olan Karadeniz Bölgesi'nde bulunmaları, net göç hızlarının yüksek olması, kır nüfusu oranlarının yüksek olması, köylerinin nerdeyse tamamının orman köyü statüsü taşıması, barındırdıkları orman alanı miktarının yüksek olması ve ormancılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapılıyor olmasından dolayı araştırma alanı olarak Bartın ve Kastamonu illerinde yer alan orman köyleri seçilmiştir. Bartın'da 261 ve Kastamonu'da 1016 olmak üzere, araştırma sahasında ana kütleli (N) oluşturan 1277 orman köyü bulunmaktadır (Bartın Valiliği, 2008; ORKÖY, 2005). Katmanlı sistematik örnekleme yöntemi ile Bartın'dan 29 ve Kastamonu'dan 73 olmak üzere toplam 102 orman köyü seçilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Örnek olarak seçilen orman köylerinin il ve ilçelere dağılımı.

İl	İlçe	Köy	İl	İlçe	Köy	İl	İlçe	Köy	İl	İlçe	Köy		
Bartın	Merkez	Ahmetpaşa	Kastamonu	Merkez	Akdoğan	Kastamonu	Cide	Abdulkadir	Kastamonu	Küre	Beşören		
		Beşköprü			Çerçiköy			Çamdibi			İmralı		
		Çayır			Hacışaban			Gökçeler			Pınarbaşı	Aşağıaktaş	
		Esenyurt			Kurucaören			Karakadı				Karacaören	
		Gürpınar			Talipler			Kuşçu				Yukarıaktaş	
		Karainler			Çatalçam			Sipahi			Seydiler	Üyük	
		Yeşilkaya			İbrahimli			Yurtbaşı			Şenpazar	Gürpelit	
		Muratbey			Akçakese			Çatalzeytin		Güneşler	Taşköprü	Akçakese	
		Terkehaliller			Bostan					Kozsöku		Bademci	
		Yıldız			Hamitköy			Daday		Akılçalman		Çitköy	
		Kumaçorak			Kırıñoğlu					Budaklı		Garipşah	
		Akçamescit			Yenikavak					Ertaş		Karnıaçık	
		Dırazlar			Ağlı		Akçakese			Kayıköy		Kuzkalnkese	
		Hocaoğlu			Araç		Aşağıoba			Tüfekçi		Sarıseki	
		Şabankadı					Ekinözü			Devrekani	Baltacak		Yoğunluk
		Amasra		Acarlar			Serdar				Elmalitekke	Tosya	Çeltikçi
				Çanakçılar			Çerçiler				Kuzköy		Karabey
				Karakaçak			Okluk			Doğanyurt	Akçabel		Özboyu
				Topderesi			Çamaltı				Gökçe		
		Kurucaşile		Demirci			İğdirkişla			Hanönü	Çakırçay		
				Karaman			Okçular				Yılanlı		
				Uğurlu			Yukarıçobanözü			İhsangazi	Hocahacıp		
		Ulus		Aşağıcamlı	Azdavay		Çömlektepe			İnebolu	Aktaş		
				Çerde			Kayaoğlu				Çaydüzü		
				Gökpınar			Sarıçköy				Göçkün		
				Kalecik	Bozkurt		Çiçekyayla				Karabey		
				Sarıfasıl			Kocaçam				Soğukpınar		
				Dibektaş							Yamaç		
				Konuklu									

Bu köylerde yaşanan göçün ve nüfus değişiminin orman alanları ve ormancılık çalışmaları arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için 50 değişken geliştirilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Araştırma için geliştirilen temel değişkenler.

No	Değişken Adı	Birimi	Kodu	No	Değişken Adı	Birimi	Kodu
1	Köyün ormanla olan ilişkisi	1,2	ORIL	26	Hane başına düşen zati yapacak miktarı	m ³ /yıl/hane	YAP
2	Köydeki mahalle sayısı	Adet	MASAY	27	Hane başına düşen zati yakacak miktarı	Ster/yıl/hane	YAK
3	Köyün il merkezine uzaklığı	Km	ILMES	28	Kişi başına düşen gelir düzeyi	1, 2, 3	GELIR
4	Köyün en yakın olduğu il veya ilçe merkezine uzaklığı	Km	ENMES	29	Köy nüfusu	Kişi	NUFUS
5	Köy alanı	Da	KOYAL	30	Kişi başına düşen köy alanı	Da/kişi	KISAL
6	Kişi başına düşen orman açma suçu miktarı	Adet/kişi	KISAC	31	Dolu konutların tüm konutlara oranı	%	KONUT
7	Orman alanı oranı	%	ORAL	32	Kadın nüfusunun toplam nüfusa oranı	%	KADIN
8	Orman alanı değişimi	%	ORALD	33	Net göç oranı	%	NETGO
9	Kişi başına düşen orman alanı	da/kişi	KBO	34	Kişi başına düşen odun üretimi miktarı	m ³ /yıl/kişi	KOD
10	Ormanın verim gücü	m ³ /yıl	ORVER	35	Odun dışı orman ürünlerinden yararlanma düzeyi	0, 1, 2, 3, 4	ODOU
11	Tarım alanı oranı	%	TARAL	36	Alınan ferdi kredi sayısı	Adet/yıl	KREDI
12	Tarıma elverişli olup da ekilmeyen tarım alanı oranı	%	ETALO	37	Alınan kooperatif kredi sayısı	Adet/yıl	KOPKREDI
13	Mera alanı oranı	%	MERA	38	ORKÖY'ün desteklediği proje sayısı	Adet	PORKOY
14	Okul varlığı ve çeşidi	0, 1, 2, 3, 4	OKUL	39	Av ve yaban hayatı sahası büyüklüğü	Da	AVAL
15	Okuryazar olmayanların toplam nüfusa oranı	%	OKUYAZ	40	Ağaçlandırma faaliyet yoğunluğu	0, 1, 2, 3	AGAC
16	Eğitim seviyesi	1, 2, 3, 4, 5	EGITIM	41	Orman kadastro durumu	1, 2	KADAS
17	Sağlık hizmeti olanağı	0, 1, 2, 3, 4	SAGLIK	42	Kişi başına düşen hayvan sayısı	Adet/kişi	HAYS
18	Fakirlik düzeyi	Adet/kişi	FAKIR	43	Köydeki aktif nüfus yüzdesi	%	ANY
19	Kooperatifleşme oranı	%	KOPOR	44	Sanayi ve ticaret tesislerinde çalışanların oranı	%	SACAL
20	Aktif çalışan ortak sayısı oranı	%	AKTIF	45	Kişi başına düşen sera alanı (örtülü alan) miktarı	m ² /kişi	SERAL
21	Ormancılık faaliyetlerinde çalışma süresi	Ay	CALSUR	46	Ormancılık faaliyetlerinde çalışan kişi oranı	Kişi	ORCAL
22	Kişi başına düşen orman suçu miktarı	Adet/kişi	KISUC	47	Köyde ormancılıktan elde edilen gelirin oranı	%	ORGEL
23	Köyün konumu	1:dağ sırtı 2:vadi yamacı 3:ova/vadi tabanı	KONUM	48	Köyden göç etmiş ancak başını koparmamış ve yılın belli bir dönemini köyde geçiren kişi sayısı	Adet	GOCKIS
24	Açmacılık suç oranı	%	ACOR	49	Orman suçu yoğunluğu	%	SYOG
25	Orman işletme şefliklerinin köylü istihdam sıkıntısı	1,2,3,4,5	CALIS	50	Köy sınırları içinde bulunan 2/B arazisi miktarı	Da	IKIB

Değişkenlere ait veriler toplandıktan sonra SPSS 16.1 (Statistical Package for the Social Sciences) bilgisayar programı kullanılarak ikili doğrusal korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sosyal araştırmalarda nicel verilerinin değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılmaktadır. Analiz, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü (değişkenler arasında nasıl bir ilişki olduğu) ve gücü (değişkenlerin ne kadar ilişkili olduğu) hakkında bilgi vermektedir (Punch, 2014). Analiz sonuçları literatür bilgileriyle karşılaştırılarak tartışılmış ve yorumlanmıştır. Tüm değişkenler arasında net göç oranı değişkeni (NETGO) bipolar (hem negatif (-) hem de pozitif (+) değerlerin olması) özellik taşımaktadır. Yani, köyün verdiği göç aldığı göçten fazla olduğunda değişkenin değeri negatif (-), aldığı göç verdiği göçten fazla

olduğunda ise değişkenin değeri pozitif (+) olmaktadır. Bu özelliğinden dolayı NETGO değişkeninin diğer değişkenlerle arasındaki ikili ilişkilerin yorumlanmasına dikkat edilmiştir. Çalışmaya ilişkin ayrıntılı verilere “Orman Köylerinde İç Göçleri Etkileyen Faktörler (Bartın-Kastamonu Örneği)” adını taşıyan doktora tezinden ulaşılabilir (Günşen, 2012).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Orman köylerinde yaşanan göçlerin orman köylerinin mülki sınırları içinde kalan orman alanlarını ve ormancılık etkinliklerini nasıl etkilediğini ortaya koymadan önce orman köylerinde yaşanan göçlerin nedenlerinin irdelenmesi gerekmektedir. Bu yüzden çalışmada ilk olarak orman köylerinde yaşanan göçlerle nelerin ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ardından orman köylerinde yaşanan göçlerin büyük oranda etkilediği köy nüfusundaki niceliksel değişimin ormanlar ve ormancılık çalışmalarıyla arasındaki ilişkilerin yönü, kuvveti ve anlamlılığı değerlendirilerek tartışılmıştır (Tablo 3).

3.1 Orman Köylerinde Göç

Yerleşim olarak küçük topluluklar halinde olan orman köyleri diğer köylere göre daha çok dağlarda ve vadilerde kurulmuştur. Bu tip yerleşim yapısı sergilemeleri orman köylerinin ekonomik ve sosyal alanlarda güçlüklerle karşılaşmalarına neden olmaktadır (Yurt ve ark., 1971). Ayrıca bu köylerde yaşayanlar daha zor coğrafik ve iklimsel koşullarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Alkan ve Toksoy, 2008). Bu özelliklerinden dolayı çoğu zaman orman köylerine eğitim, sağlık, elektrik vb. hizmetlerin götürülmesi güç olmaktadır. Bu tip hizmetlerin noksanlığı orman köylerinin zor olan yaşam koşullarını daha da güçleştirmekte ve bu durum köylünün dışarı göç etmesinde rol oynamaktadır (Keleş, 1998).

Korelasyon Analizi sonucuna göre, orman köylerindeki net göç oranının (NETGO) köyün konumu (KONUM), köyde bulunan dolu konutların tüm konutlara oranı (KONUT), köyde tarıma elverişli olup da ekilmeyen tarım alanı oranı (ETALO), köyde okuryazar olmayanların köy nüfusuna oranı (OKUYAZ) ve köyde işlenen açmacılık suçunun diğer orman suçları içindeki oranıyla (ACOR) arasında anlamlı ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır.

Korelasyon Analizi NETGO ile KONUM arasında pozitif yönde anlamlı (0.196*) bir ilişki olduğunu göstermektedir (Tablo 3). Bu ilişki, yüksek dağ sırtlarında kurulu bulunan orman köylerinin net göç oranlarının ovada ya da vadi tabanında bulunan orman köylerinkine göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu şu anlama gelmektedir: Yüksek dağ sırtlarında kurulu bulunan orman köylerinde verilen göç alınan göçten daha fazla olmaktadır ve buna bağlı olarak göçle birlikte köy nüfusu sürekli azalmaktadır. Örnek olarak seçilen orman köylerinden vadi yamaçlarında ve dağ sırtlarında bulunanlardan bazılarında 1997-2008 yılları arasındaki dönemde nüfuslarında %60-89'a varan azalmaların, verdikleri göçten kaynaklandığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Olimova ve Olimov da (2007) Orta Asya'da dağlık alanlardaki işçi göçünün diğer alanlara göre daha fazla oranda olduğunu belirtmektedir.

Köyde bulunan dolu konutların oranı (KONUT) ile NETGO değişkeni arasında pozitif yönde anlamlı (0.210*) bir ilişki görülmektedir (Tablo 3). Bu ilişki, net göç oranının düşük olduğu (yani verilen göçün alınan göçten fazla olduğu ve değişkenin değerinin negatif olduğu) köylerde dolu konut sayısının da azaldığını göstermektedir. Köydeki konutların doluluğuyla ilgili frekans dağılımı incelendiğinde, köylerdeki konutların ortalama %60'ının dolu olduğu görülmektedir.

Genel olarak orman köylerinin yüksek rakımlı sarp arazilerde bulunması ve çevresinin bir kısmının ya da tamamının orman ile sınırlandırılması bu köylerdeki tarım alanlarının hem miktarının hem de verimliliğinin düşük olmasına neden olmaktadır (Çağlar, 1986). Toroğlu (2007) bu tip tarım alanlarına sahip yerleşimlerin ekonomik sorunlarla birlikte daha da fazla

göç verdiğini bildirmektedir. Analiz neticesinde de NETGO değişkeni ile köyde tarıma elverişli olup da ekilmeyen tarım alanı oranı (ETALO) arasında negatif yönde anlamlı (-0.216*) bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 3). Yani net göç oranı düştükçe ekilmeyen tarım alanlarının oranı yükselmektedir. Net göç oranının düşmesinin köyün verdiği göçün aldığı göçten fazla olması ve köyün nüfusunun azalması anlamına geldiği düşünüldüğünde

Tablo 3 Değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren korelasyon matrisi.

	ORIL	MASAY	ILMES	ENMES	KONUM	KOYAL	ORAL	ORALD	KBO	ORVER	TARAL	ETALO	MERA	OKUL	OKUYAZ	EGITIM	SAGLIK	FAKIR	KOPOR	AKTIF	CALSUR	KISUC	KISAC	ACOR	SYOG		
ORIL	1,000																										
MASAY	0,177	1,000																									
ILMES	0,122	0,120	1,000																								
ENMES	0,402**	0,099	0,114	1,000																							
KONUM	-0,381**	-0,047	-0,418**	-0,386**	1,000																						
KOYAL	0,376**	0,255**	0,087	0,268**	-0,037	1,000																					
ORAL	0,341**	0,165	0,288**	0,122	-0,322**	0,418**	1,000																				
ORALD	0,274**	0,160	0,379**	0,387**	-0,608**	0,044	0,388**	1,000																			
KBO	0,270**	0,226**	0,216**	0,207**	-0,200**	0,701**	0,645**	0,217**	1,000																		
ORVER	0,196**	0,146	-0,026	0,241**	0,025	0,507**	0,216**	0,093	0,300**	1,000																	
TARAL	-0,297**	-0,174	-0,154	-0,195**	0,367**	-0,370**	-0,916**	-0,384**	-0,581**	-0,190	1,000																
ETALO	-0,239**	-0,270**	0,174	-0,103	-0,121	-0,292**	-0,266**	0,061	-0,287**	-0,131	0,310**	1,000															
MERA	-0,241**	0,057	-0,324**	-0,184	0,369**	-0,159	-0,396**	-0,220**	-0,230**	-0,054	0,401**	-0,050	1,000														
OKUL	0,018	-0,019	-0,155	0,096	0,061	-0,147	-0,158	-0,247**	-0,274**	-0,077	0,063	0,082	-0,042	1,000													
OKUYAZ	0,234**	0,112	0,481**	0,368**	-0,417**	0,265**	0,274**	0,468**	0,272**	-0,052	-0,236**	-0,015	-0,247**	-0,120	1,000												
EGITIM	-0,107	-0,054	-0,370**	-0,237**	-0,402**	-0,105	-0,165	-0,327**	-0,206**	-0,005	0,150	-0,101	0,318**	0,159	-0,389**	1,000											
SAGLIK	-0,073	0,254**	-0,170	0,007	0,197**	-0,107	-0,204**	-0,178	-0,178	-0,070	0,107	-0,071	0,200**	0,513**	-0,156	0,306**	1,000										
FAKIR	0,084	0,160	0,452**	0,273**	-0,500**	0,054	0,278**	0,577**	0,237**	-0,061	-0,233**	0,097	-0,227**	-0,153	0,392**	-0,205**	-0,020	1,000									
KOPOR	0,039	0,086	0,021	0,055	-0,051	0,220**	0,241**	0,084	0,472**	0,269**	-0,182	-0,145	-0,074	-0,189	0,039	-0,113	-0,086	0,235**	1,000								
AKTIF	0,157	0,155	-0,075	0,075	0,018	0,362**	0,203**	0,009	0,390**	0,413**	-0,123	-0,222**	-0,045	-0,201**	0,032	-0,098	-0,058	-0,032	0,636**	1,000							
CALSUR	0,330**	0,265**	0,227**	0,270**	-0,361**	0,479**	0,338**	0,323**	0,467**	0,445**	-0,276**	-0,218**	-0,178	-0,188	0,266**	-0,231**	-0,160	0,113	0,365**	0,469**	1,000						
KISUC	0,306**	0,087	0,160	0,233**	-0,230**	0,235**	0,200**	0,273**	0,314**	0,010	-0,187	0,003	-0,103	-0,122	0,266**	-0,085	-0,082	0,117	0,110	0,131	0,264**	1,000					
KISAC	-0,093	-0,017	-0,004	-0,019	-0,039	-0,039	0,016	-0,034	-0,110	-0,066	-0,007	0,274**	-0,097	-0,012	-0,091	-0,091	0,078	-0,036	-0,022	-0,027	-0,116	0,107	1,000				
ACOR	-0,143	0,030	0,027	-0,069	0,068	-0,056	-0,048	-0,114	-0,159	-0,088	0,005	0,156	-0,079	0,178	-0,096	-0,064	0,151	-0,031	0,059	-0,011	-0,142	-0,074	0,666**	1,000			
SYOG	-0,106	-0,205**	-0,108	0,058	-0,124	-0,324**	-0,276**	0,076	-0,366**	-0,121	0,192	0,257**	0,099	-0,026	-0,104	0,051	0,058	-0,074	-0,162	-0,184	-0,128	0,255**	0,434**	0,244**	1,000		
YAP	-0,127	-0,040	0,044	-0,053	-0,041	0,115	0,005	0,080	0,158	-0,027	-0,013	0,106	-0,082	-0,122	0,141	-0,137	-0,074	0,138	0,049	-0,024	-0,023	-0,118	-0,015	0,012	-0,127		
YAK	0,275**	0,201**	0,320**	0,145	-0,017	0,444**	0,325**	0,125	0,572**	0,238**	-0,192	-0,152	-0,136	-0,192	0,159	-0,065	-0,022	0,111	0,211**	0,251**	0,327**	0,330**	-0,162	-0,246**	-0,226**		
GELIR	-0,310**	-0,158	-0,383**	-0,408**	0,517**	-0,064	-0,365**	-0,669**	-0,294**	0,012	0,295**	0,044	0,282**	0,236**	-0,393**	0,352**	0,173	-0,596**	-0,088	0,023	-0,271**	-0,277**	0,061	0,249**	0,086		
NUFUS	-0,059	-0,069	-0,410**	-0,096	0,223**	-0,131	-0,311**	-0,403**	-0,431**	-0,054	0,172	-0,053	0,096	0,490**	-0,302**	0,280**	0,263**	-0,318**	-0,263**	-0,211**	-0,269**	-0,220**	0,075	0,375**	0,229**		
KISAL	0,214**	0,188	0,237**	0,246**	-0,167	0,691**	0,462**	0,189	0,929**	0,278**	-0,389**	-0,183	-0,212**	-0,317**	0,266**	-0,225**	-0,184	0,268**	0,460**	0,377**	0,442**	0,321**	-0,132	-0,191	-0,385**		
KONUT	-0,148	-0,147	-0,354**	-0,130	0,271**	-0,111	-0,128	-0,311**	-0,288**	0,025	0,032	-0,124	0,126	0,245**	-0,288**	0,263**	0,127	-0,341**	-0,173	-0,018	-0,160	-0,197**	0,027	0,054	0,219**		
KADIN	-0,097	0,046	0,031	-0,006	0,029	-0,008	-0,081	0,002	0,021	-0,133	0,055	-0,017	0,009	-0,001	0,227**	-0,280**	-0,035	0,186	0,078	-0,014	-0,065	-0,086	0,008	0,056	-0,025		
NETGO	-0,034	0,105	-0,057	-0,094	0,196**	0,096	0,141	-0,078	-0,003	0,009	-0,151	-0,216**	0,057	0,021	-0,235**	0,167	0,051	-0,080	-0,087	-0,113	-0,062	-0,098	0,152	0,248**	-0,062		
KOD	0,190	0,039	0,176	0,128	-0,169	0,181	0,141	0,039	0,290**	0,246**	-0,126	-0,017	-0,074	-0,096	0,139	-0,103	-0,065	-0,057	0,191	0,073	0,341**	0,145	-0,061	-0,081	-0,106		
ODOU	0,233**	0,162	0,496**	0,199**	-0,468**	0,108	0,356**	0,468**	0,265**	0,139	-0,308**	0,084	-0,344**	-0,160	0,289**	-0,225**	-0,172	0,488**	0,287**	0,131	0,294**	0,113	-0,124	-0,081	-0,064		
KREDI	0,090	-0,043	-0,109	0,102	0,018	0,160	-0,126	-0,139	-0,105	0,178	0,126	-0,118	0,196**	0,041	-0,129	0,135	0,054	-0,121	-0,015	0,053	0,148	-0,041	-0,084	-0,074	0,010		
PORKOY	0,061	-0,052	-0,077	0,059	-0,069	0,065	-0,119	-0,156	-0,128	-0,031	0,102	-0,090	0,074	0,052	-0,121	0,168	0,077	-0,059	-0,044	-0,002	0,134	-0,042	-0,068	-0,049	0,041		
AVAL	0,065	0,017	-0,045	0,149	0,120	0,390**	0,114	-0,002	0,185	0,827**	-0,095	-0,053	-0,059	-0,079	-0,115	0,020	-0,043	-0,022	0,252**	0,277**	0,143	-0,078	-0,019	-0,013	-0,083		
AGAC	0,160	-0,036	-0,308**	-0,088	0,345**	0,276**	0,053	-0,273**	0,202**	0,189	-0,008	-0,183	-0,028	-0,019	-0,103	0,069	0,100	-0,331**	0,067	0,333**	0,055	0,018	-0,004	-0,054	-0,132		
KADAS	0,001	0,054	0,425**	-0,002	-0,153	0,080	0,178	0,110	0,178	0,051	-0,156	0,118	-0,260**	-0,238**	0,170	-0,252**	-0,112	0,045	0,136	0,192	0,076	0,104	0,065	-0,077	-0,107		
HAYS	-0,002	0,144	-0,233**	-0,032	0,310**	0,305**	-0,011	-0,189	0,323**	0,082	0,046	-0,350**	0,243**	-0,189	0,009	0,004	-0,056	-0,210**	0,128	0,189	0,129	0,029	-0,172	-0,227**	-0,247**		
ANY	-0,178	-0,017	-0,420**	-0,187	0,376**	-0,048	-0,235**	-0,510**	-0,215**	0,046	0,152	-0,124	0,141	0,274**	-0,288**	0,168	0,112	-0,360**	0,023	0,005	-0,092	-0,287**	-0,040	0,128	-0,118		
SACAL	-0,101	-0,100	-0,396**	-0,289**	0,381**	-0,061	-0,338**	-0,516**	-0,288**	0,006	0,268**	-0,131	0,114	0,315**	-0,286**	0,379**	0,179	-0,392**	-0,052	-0,019	-0,089	-0,174	-0,095	0,094	-0,108		
SERAL	-0,228**	-0,147	-0,397**	-0,217**	0,309**	-0,178	-0,249**	-0,401**	-0,260**	-0,084	0,186	-0,050	0,074	0,422**	-0,262**	0,365**	0,138	-0,275**	-0,139	-0,145	-0,262**	-0,197**	-0,047	0,197**	-0,028		
ORCAL	0,265**	0,128	-0,075	0,276**	-0,017	0,559**	0,255**	0,172	0,222**	0,779**	-0,228**	-0,168	-0,056	-0,074	0,048	-0,037	-0,088	0,000	0,281**	0,436**	0,492**	0,018	-0,059	-0,087	-0,102		
ORGEL	0,353**	0,140	-0,084	0,454**	-0,297**	0,482**	0,324**	0,351**	0,273**	0,540**	-0,338**	-0,189	-0,140	-0,050	0,155	-0,121	-0,070	0,153	0,151	0,276**	0,441**	0,007	-0,051	-0,131	0,028		
GOCKIS	0,085	0,167	-0,098	0,063	0,057	-0,015	-0,115	-0,069	-0,223**	-0,009	0,074	-0,127	0,013	0,359**	0,011	0,130	0,191	-0,129	-0,128	-0,048	0,025	0,057	0,071	0,240**	0,161		
IKIB	0,114	0,182	-0,051	-0,093	-0,056	0,140	0,143	-0,005	0,220**	0,002	-0,141	-0,091	-0,046	-0,074	0,011	-0,084	-0,046	0,048	0,126	0,013	0,063	-0,053	-0,048	-0,064	-0,067		
CESME	-0,053	-0,036	-0,279**	0,190	-0,079	-0,169	-0,202**	0,114	-0,227**	-0,061	-0,019	-0,054	0,017	0,153	-0,048	0,156	0,059	0,050	-0,115	-0,163	-0,045	-0,054	0,004	0,054	0,248**		
CALIS	-0,254**	-0,102	-0,053	-0,090	-0,005	-0,303**	-0,272**	-0,119	-0,356**	-0,080	0,241**	0,094	-0,009	0,153	-0,178	-0,016	0,058	0,027	-0,095	-0,116	-0,017	-0,249**	0,067	0,03			

IV. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 15-17 Ekim 2015, TRABZON

Tablo 3 (devam ediyor).

	YAP	YAK	GELIR	NUFUS	KISAL	KONUT	KADIN	NETGO	KOD	ODOU	KREDI	PORKOY	AVAL	AGAC	KADAS	HAYS	ANY	SACAL	SERAL	ORCAL	ORGEL	GOCKIS	IKIB	CESME	CALIS
ORIL																									
MASAY																									
ILMES																									
ENMES																									
KONUM																									
KOYAL																									
ORAL																									
ORALD																									
KBO																									
ORVER																									
TARAL																									
ETALO																									
MERA																									
OKUL																									
OKUYAZ																									
EGITIM																									
SAGLIK																									
FAKIR																									
KOPOR																									
AKTIF																									
CALSUR																									
KISUC																									
KISAC																									
ACOR																									
SYOG																									
YAP	1,000																								
YAK	0,068	1,000																							
GELIR	-0,163	-0,325**	1,000																						
NUFUS	-0,138	-0,502**	0,579**	1,000																					
KISAL	0,194	0,600**	-0,329**	-0,492**	1,000																				
KONUT	-0,219	-0,324**	0,507**	0,501	-0,422**	1,000																			
KADIN	0,156	0,055	-0,089	-0,211*	0,034	-0,166	1,000																		
NETGO	-0,056	0,081	0,191	0,124	-0,021	0,210*	-0,055	1,000																	
KOD	0,023	0,257**	-0,121	-0,141	0,310**	-0,336**	-0,065	-0,008	1,000																
ODOU	0,135	0,176	-0,379**	-0,311*	0,188	-0,226*	-0,092	-0,162	-0,013	1,000															
KREDI	-0,064	-0,119	0,167	0,207*	-0,095	0,164	-0,138	0,018	-0,042	-0,199*	1,000														
PORKOY	-0,048	-0,159	0,158	0,256**	-0,127	0,155	-0,163	0,011	-0,052	-0,182	0,906**	1,000													
AVAL	0,089	0,161	0,054	-0,028	0,173	-0,014	-0,127	0,080	0,122	0,142	0,162	-0,047	1,000												
AGAC	-0,014	0,283**	0,208*	-0,121	0,197*	0,002	0,094	0,052	0,014	-0,137	-0,008	-0,113	0,186	1,000											
KADAS	0,112	0,321**	-0,109	-0,435**	0,213*	-0,213*	0,103	-0,051	0,097	0,156	-0,040	-0,020	0,080	0,153	1,000										
HAYS	0,089	0,288**	-0,113	-0,254*	0,332**	-0,124	0,206	-0,141	0,033	-0,221*	0,054	-0,074	-0,004	0,488**	-0,045	1,000									
ANY	-0,004	-0,371**	0,510**	0,532**	-0,218*	0,328**	-0,124	0,135	-0,074	-0,324**	0,127	0,134	0,038	-0,095	-0,405**	-0,083	1,000								
SACAL	-0,085	-0,380**	0,582**	0,596**	-0,290**	0,300**	-0,274**	0,060	-0,075	-0,294**	0,312**	0,321**	0,006	0,017	-0,254**	-0,067	0,704**	1,000							
SERAL	-0,072	-0,376**	0,422**	0,579**	-0,294**	0,295**	-0,153	0,139	-0,079	-0,315**	0,091	0,125	-0,049	-0,118	-0,446**	-0,116	0,632**	0,611**	1,000						
ORCAL	0,013	0,187	-0,038	-0,044	0,216*	0,054	-0,013	0,016	0,109	0,149	0,184	0,004	0,618**	0,191	0,032	0,146	0,067	-0,031	-0,147	1,000					
ORGEL	0,228*	0,158	-0,207*	-0,058	0,234*	0,028	0,000	-0,060	0,054	0,217*	0,179	0,083	0,400**	0,110	0,052	0,129	-0,109	-0,195*	-0,250*	0,711**	1,000				
GOCKIS	-0,073	-0,242*	0,181	0,592**	-0,310**	0,275**	-0,174	-0,124	-0,113	-0,071	0,111	0,166	-0,088	-0,129	-0,229*	-0,160	0,201*	0,280**	0,239*	0,045	0,032	1,000			
IKIB	0,061	0,215*	-0,111	-0,083	0,174	-0,071	0,069	-0,007	0,031	0,064	-0,057	-0,050	-0,021	0,030	0,086	0,149	0,019	-0,065	-0,051	0,010	0,072	-0,030	1,000		
CESME	-0,097	-0,371**	0,002	0,332*	-0,242*	0,160	-0,038	-0,120	-0,092	-0,009	0,036	0,067	-0,062	-0,163	-0,444**	-0,110	0,257**	0,196*	0,224*	-0,016	0,016	0,217*	-0,053	1,000	
CALIS	-0,149	-0,483**	0,096	0,229*	-0,333**	0,168	-0,053	0,008	-0,176	-0,116	0,170	0,231*	-0,086	-0,169	-0,087	-0,110	0,164	0,210*	0,136	-0,142	-0,164	0,123	-0,128	0,137	1,000

çıkın sonuç aslında beklenen bir durumdur. Orman köylerinin verdiği göçle birlikte çalışabilir nüfusun azalması köyde daha çok yaş ortalaması yüksek ve emek yoğun şekilde çalışamayacak kişilerin kalması nedeniyle köydeki mevcut işlenebilir tarlalar daha az miktarda ekilebilmektedir. Yakar ve Yazıcı da (2009) Emirdağ ilçesi köylerinin verdiği göçlerle birlikte tarım alanlarının bir bölümünün terk edildiğini tespit etmiştir.

Analiz NETGO değişkeniyle köydeki okuryazar olmayanların oranı (OKUYAZ) arasında negatif yönde anlamlı (-0.235*) bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Tablo 3). Buna göre orman köylerinde net göç oranı düştükçe (yani verilen göçün alınan göçten fazla olmasıyla) köydeki okuryazar olmayanların oranının yükseldiği söylenebilir. Çünkü köylerden genellikle genç bireyler göç etmekte ve köylerde çoğunlukla okuma yazma bilmeyen yaşlı kesim kalmaktadır. Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında araştırma alanındaki köylerde nüfusun ortalama %21'inin okuma yazması yoktur. Bu oran 2011 yılı Türkiye ortalaması olan %4,7 oranının oldukça üstündedir (TÜİK, 2011).

Korelasyon analizi sonucuna göre NETGO değişkeniyle köyde işlenen orman açma suçunun diğer orman suçlarına oranı (ACOR) arasında pozitif yönde anlamlı (0.248*) bir ilişki vardır (Tablo 3). Buna göre net göç oranının düşük olduğu (yani verilen göçün alınan göçten fazla olduğu ve değişkenin değerinin negatif olduğu durumda) orman köylerinde orman açma suçu oranının da düştüğü söylenebilmektedir. Bunun nedeni köydeki nüfusun azalmasıyla birlikte özellikle orman alanlarını usulsüz olarak açarak kazanılan yeni tarım alanlarına ihtiyaç kalmamasıdır. Geçmişte, orman köylüsü yılın büyük bir kısmını işsiz geçirmesinden dolayı ormandan ağaç kesmek veya açma ile arazi kazanmak suretiyle ormanlara çeşitli müdahalelerde bulunmaktaydı (Özdönmez, 1965). Bundan dolayı işlenen orman suçlarının sayısı da fazlaydı. Günümüzde ise orman köylerinin verdiği göçten dolayı köylerde nüfus gittikçe azalmıştır. Bu da orman köylüsünün ormanlar üzerindeki baskısının hafiflemesine neden olmuş ve doğal olarak işlenen orman suçlarının miktarı da azalmıştır. Azalan orman suçları arasında en dikkat çekeni kırsal kesimde nüfusun azalmasıyla birlikte açma-yerleşme suçunun da azalmasıdır (Atmış, 2004).

3.2 Ormandan Yararlanma

Korelasyon Analizi orman köyü nüfusu ile orman suçlarıyla ilgili bazı değişkenler arasında da bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 3). Örneğin NUFUS ile orman köyündeki kişi başına düşen orman suçu miktarı (KISUC) arasında negatif yönde anlamlı (-0.220*) bir ilişki vardır. Buna göre orman köylerindeki nüfus azaldıkça köyde kişi başına düşen orman suçu miktarı artmaktadır. Nüfusun azalış oranının orman suçlarının azalış oranından fazla olması böyle bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Diğer taraftan Gümüş (1992) ise araştırmasında, köyde kişi başına düşen suç ile nüfus artışı arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Orman köylerine tanınan önemli yasal haklardan birisi de zati yakacak hakkıdır. Bu hak 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 31. ve 32. maddelerine göre belirlenmektedir. Köy nüfusu (NUFUS) ile köyde hane başına düşen zati yakacak miktarı (YAK) arasında negatif yönde anlamlı (-0.502**) bir ilişki vardır (Tablo 3). Burada orman köylerinde nüfus azaldıkça hane başına düşen zati yakacak odun miktarının arttığı yorumu yapılabilir. Orman köyleri içinde verdikleri göçle birlikte nüfusu azalan köyler şehir merkezinden daha uzak ve dağ sırtında veya vadi yamacında kurulu olanlardır. Buralardaki orman köylülerinin gelirlerinin çok düşük olması, ormanlardan yasal yararlanma konusunda kendilerine tanınan hakları sonuna kadar kullanmaya itmektedir.

Analiz; NUFUS ile köydeki odun dışı orman ürünlerinden yararlanma düzeyi (ODOU) arasında negatif yönde anlamlı (-0.311**) bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre

orman köylerinde nüfus azaldıkça köyde geride kalanların mantar, kuşburnu, kestane, ihlamur vb. odun dışı orman ürünlerinden daha yüksek düzeyde yararlandığı söylenebilir. Bunun sebebi nüfusu düşük olan köylerin genelde şehir merkezlerine uzak ve bitki tür çeşitliliğinin fazla olduğu ormanlara yakın olmaları ve bu köylerin ormana daha bağımlı yaşamalarından kaynaklanmaktadır.

3.3 Orman Köylerinde Sosyo- Ekonomik Yapı

Kırsal alana yapılan destekler içinde özellikle orman köylerinin ekonomik yönden desteklenmesi fikri ağırlık kazanmaktadır. Bunun için çeşitli devlet kurumları ve özel kuruluşlar tarafından bu köylere belirli amaçlar doğrultusunda krediler verilmekte ve bu köylerdeki projeler desteklenmektedir. Analiz sonucu, NUFUS ile köyde alınan kredi sayısı (KREDI) arasında pozitif yönde anlamlı (0.207*) bir ilişki olduğunu göstermektedir (Tablo 3). Buna göre köylerde nüfus azaldıkça alınan kredi sayısı da düşmektedir. Bunun sebebi özellikle devlet kurumları tarafından verilen kredilerin tip kredi olması ve köyde belli bir katılımcı sayısını şart koşmasından dolayı düşük nüfuslu köylerin bu şartı sağlayamaması olabilir. NUFUS ile ORKÖY'ün desteklediği proje sayısı (PORKOY) arasındaki pozitif yönde anlamlı (0.256**) korelasyona göre; köy nüfusu azaldıkça ORKÖY'ün desteklediği proje sayısının da düştüğü yorumunu yapmak mümkündür. Orman köylerinin verdiği göçle birlikte bu köylerin nüfusları da gittikçe azalmakta, köylerde yaş ortalaması yüksek ve işgücünde olmayan bir nüfus kalmaktadır. Alkan da (2014) Trabzon ilindeki orman köylerinin nüfusunun azalmasıyla birlikte hayvancılık yapabilecek işgücünün hem nitelik hem de nicelik olarak azaldığını, bununla hayvancılığı destekleme eksenli kredi talebinde düşüşe neden olduğunu belirtmektedir.

Korelasyon analizi sonucu, köyde kişi başına düşen yıllık ortalama gelir (GELIR) ile NUFUS arasında pozitif yönde anlamlı (0.579**) bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre köyde kişi başına düşen gelir azaldıkça köy nüfusunda da bir azalış olacağı yorumu yapılabilir. Bunun sebebi kişi başına düşen yıllık ortalama gelirin çok az olduğu yerlerde insanların daha fazla gelir etmek ve daha çeşitli olanaklardan yararlanmak için büyük kentlere göç etmesi, bundan dolayı da köy nüfusunun azalmasıdır. Bu konuda Yurt ve arkadaşları da (1971) köy nüfusunun azalmasının en önemli nedeni olan göçlerin köydeki fakirlikten kaynaklandığını tespit etmişlerdir.

3.4 Orman Alanı Değişimi

Köylerin yüzölçümü bölünme veya birleşme gibi durumlar olmadığı sürece sabit kalmaktadır. Köylerde verilen göçten dolayı nüfusun azalması kişi başına düşen köy alanı miktarının artmasına neden olmaktadır. Analiz sonucunda NUFUS değişkeni ile kişi başına düşen köy alanı (KISAL) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (-0.492**) olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 3). Buna göre köyde nüfus azaldıkça kişi başına düşen köy alanı miktarının arttığı söylenebilir. Özellikle dağ sırtında veya vadi yamaçların kurulmuş ve orman içi köy niteliğini taşıyan köylerin alanlarının önemli bir kısmını ormanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla nüfus ile kişi başına düşen köy alanı arasındaki ilişkinin aynısını nüfus ile kişi başına düşen orman alanı arasında da görmek mümkündür. Buna göre analiz sonucu da NUFUS ile KBO arasında görülen negatif ve anlamlı ilişki (-0.431**) bunu doğrulamaktadır (Tablo 3). Diğer yandan, korelasyon analizinin önemli bir sonucu da, NUFUS ile orman değişimi (ORALD) arasındaki ilişkidir (Tablo 3). Bu ilişki, orman köyü nüfusu azaldıkça köy sınırları içinde kalan orman alanlarının miktarının arttığını göstermektedir. Buradaki orman alanı artışının, orman işletme şefliklerinin ağaçlandırma faaliyetlerinden değil, ormanların üzerindeki baskının azalmasıyla birlikte ekilmeyen ve terk edilmiş tarım alanlarının doğal olarak ormana dönüşmesinden kaynaklandığını vurgulamak gerekmektedir. İnanç da (2011)

Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan orman köylerinden dışarıya yaşanan göçün orman varlığının son 20 yılda %9 seviyelerinde artmasına neden olduğunu belirlemiştir.

3.5 Ormanda İstihdam

Orman köylerinin kalkınmasında önemli rol oynayan araçların başında ormancılık alanında çalışan tarımsal kalkınma kooperatifleri, diğer adıyla ormancılık kooperatifleri gelmektedir. Bundan dolayı orman köylerinde kooperatifleşme önemlidir (Atmış ve ark., 2009). Ancak toplanan verilere göre araştırma alanındaki köylerin %70'inde herhangi bir kooperatif bulunmamaktadır. Köydeki kooperatifleşme oranı (KOPOR) ile NUFUS arasında negatif yönde anlamlı (-0.263**) bir ilişki bulunmaktadır (Tablo 3). Buna göre kooperatifi olan orman köylerinde nüfus azaldıkça kooperatife ortak olanların oranı da artmaktadır. Nüfusu az olan orman köylerinde kooperatife daha fazla önem verildiği yorumu yapılabilir.

Orman köylerinde özellikle genç nüfusun göç etmesi sonucunda köyde sadece yaşlı nüfusun kalması kooperatiflerde çalışan aktif ortak sayısının da düşmesine neden olmaktadır. Nitekim bunu köy nüfusu (NUFUS) ile kooperatifte aktif çalışan ortak oranı (AKTIF) arasındaki pozitif ve anlamlı ikili ilişki de göstermektedir (Tablo 3). Elde edilen verilere göre de araştırma alanında bulunan köylerdeki kooperatiflerin ortaklarının sadece %54'ü aktif olarak çalışabilmektedir. Kooperatiflerde özellikle ormancılık işlerinde artık neredeyse çalışacak ortak bulunmamaktadır.

Araştırma alanında bulunan köylerdeki kooperatiflerin %83'ü yılda ancak 0-3 ay faaliyet gösterebilmektedir. Atmış ve arkadaşları da (2009) yaptıkları araştırmada, ormancılık kooperatiflerinin çoğunlukla odun üretimine dayalı olarak ancak senenin birkaç ayı faaliyet gösterebildiğini tespit etmişlerdir. Korelasyon analizi sonucu da NUFUS ile kooperatifin çalışma süresi (CALSUR) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (-0.269**) olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 3). Buna göre orman köylerinde nüfus arttıkça, köyde bulunan kooperatifin yıl içinde ormancılık faaliyetlerinde çalışma süresi kısalmaktadır. Bunun sebebi, nüfusu fazla olan köylerin genellikle şehir merkezlerine yakın ve ovada olmasından dolayı, bu köylerde yaşayanların ormancılık işinden ziyade tarımla uğraşmaları veya sanayi tesislerinde çalışmaları olabilir. Diğer taraftan ise nüfusu az olan köylerde orman alanı daha fazladır ve buna bağlı olarak da ormancılıkla ilgili işlerde daha uzun sürelerle çalışabilmektedirler.

Analiz sonucunda NUFUS ile köyde bulunan aktif nüfus oranı (ANY) arasında pozitif yönde anlamlı (0.532**) bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 3). Burada nüfusun az olduğu orman köylerinde nüfusu fazla olan köylere göre aktif nüfus oranının (14-65 yaş arası) daha az olduğu söylenebilir. Verilen göçten dolayı çoğunlukla o yerdeki nüfusun aktif kesimi gitmekte, köyde daha az girişimci ve daha az dinamik nüfus kalmaktadır (Tekeli, 1998). Bu durumun bazı yörelerdeki orman işletme müdürlüklerinin ormancılık çalışmalarında iş gücü bulma sıkıntısı yaşamalarına neden olduğu ve dışarıdan iş gücü teminine gidildiği ifade edilmektedir (Özden ve Birben, 2007). NUFUS ile orman işletme müdürlüklerinin köy sınırları içindeki faaliyetlerinde çalıştırılacak işçi bulmada yaşadıkları sıkıntılar (CALIS) arasında da pozitif yönde anlamlı (0.229*) bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3). Buna göre nüfusun az olduğu orman köylerinde orman işletme müdürlüklerinin orman işlerinde çalıştıracak köylü istihdam etme sıkıntısı daha fazla olmaktadır. Aynı şekilde Ok da (2008) kırdan kente yaşanan göçlerle kırsal alanda nüfusun azaldığını ve bununla birlikte ormancılık işleri için gerekli işgücünün de eksildiğini ifade etmektedir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Dağ sırtlarında kurulu bulunan orman köylerinde vadi tabanında veya ovada bulunan orman köyelerine göre verilen göç daha yoğun yaşanmaktadır. Bu köyelerinin vermiş olduğu

göçlerle beraber köylerde neredeyse kimse kalmamıştır. Bu durum köylerde konutların boşalmasına ve ekilmeyen tarım alanlarının miktarının artmasına neden olmuştur. Göçlerle beraber orman köylerinde okuryazar olmayanların sayısının yüksek olduğu bir kesim kalmıştır. Özellikle genç bireylerin göç etmesi, köyde aktif olarak çalışabilecek kesimin azalmasına neden olmuştur. Göç sonucunda orman köylerinde yaşlı ve kendine bakamayacak bireyler kalmıştır. Diğer taraftan ağırlıklı olarak erkeklerin göç etmesi orman köylerinde kadın nüfusun oranının ağırlık kazanmasına neden olmuştur.

Köyde kişi başına düşen yıllık ortalama gelirin düşük olması orman köylüsünün dışarıya göç etmesinde önemli rol oynamaktadır. Dışarıya göçün yoğun yaşandığı orman köylerinde düşük gelire sahip olan orman köylüsü 6831 sayılı Orman Kanununda kendisine tanınan yasal haklardan en üst seviyede yararlanmaya çalışmaktadır.

Orman köylerinde yaşanan göçler hem ormanlar üzerindeki hem de ormancılık etkinliklerindeki birtakım değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerin en önemlisi köylünün göç etmesiyle birlikte artık işlenmeyen ormana bitişik tarım alanlarının zamanla ormana dönüşmesidir. Böylelikle orman köylerinde yaşanan göçler köy sınırları içinde kalan orman alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Bir diğer önemli değişim fazla göç veren orman köylerinde köylünün odun dışı orman ürünlerinden daha fazla yararlanmasıdır.

Orman köylerinde yaşanan göçler ormancılık kooperatiflerinin işleyişini de etkilemektedir. Özellikle genç ve erkek bireylerin köylerden göç etmesi, kooperatiflerde aktif olarak çalışacak ortakların sayısının da düşmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan fazla göç veren orman köylerindeki ormancılık kooperatifleri ormancılık etkinliklerinde daha fazla süreyle çalışabilmektedir.

Diğer taraftan orman köylüsünün köylerden göç etmesiyle birlikte köylerde işlenen orman açma suçunun diğer orman suçları içindeki oranında düşüş olmuştur. Daha açık bir ifadeyle orman köylerinde işlenen orman açma suçu sayısı orman köylüsünün göç etmesiyle birlikte azalmıştır.

Orman köylerindeki göçler orman işletmelerinin faaliyetlerinde orman köylüsü istihdam etmede sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Orman işletmeleri, göçlerle birlikte genç bireylerin köyü terk etmesinden dolayı özellikle odun hammaddesi üretiminde çalıştıracak köylü bulmada sıkıntı çekmektedir.

Yukarıda orman köylerinde yaşanan göçlerin nedenlerine ve göçlerin orman köylerinde yapmış olduğu değişimlere kısaca değinilmiştir. Orman köylerinin kalkındırılması temelinde bu köylerde yaşanan göçleri kontrol altına almak için ülke kalkınma planlarında, ormancılık özel ihtisas komisyon raporlarında, Türkiye Ulusal Ormancılık Programı'nda, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde, Kırsal Kalkınma Planında, bölgesel gelişme planlarında ve bölgesel kalkınma ajanslarının planlarında çeşitli hükümler yer almaktadır. Ancak hem analiz sonuçları hem de arazi çalışmaları göstermiştir ki bu plan, strateji ve programlardaki politikaların uygulanmasında başarılı olunamamıştır. Bunda, orman köylerinin kalkındırılmasında önemli rol oynayan kamu kurumlarına yeterli ayni ve nakdi kaynağın aktarılmaması, ilgili kurumların örgütlenme yapılarındaki reorganizasyonlardan dolayı kurum içi işleyişlerin sekteye uğraması ve orman köylerinde faaliyet gösteren kurumlar arasındaki eşgüdüm eksikliği önemli rol oynamaktadır.

Bu çalışmada orman köylerinin itici faktörleri doğrultusunda yaşanan göçlerin nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca göçün orman köylerinde yarattığı dönüşümler de ortaya konmuştur. Ancak orman köylerinden kentlere yaşanan göçlerde kentlerin hangi çekici faktörleri barındırdığı ve kentler etrafındaki orman alanlarının ve ormancılık faaliyetlerinin yaşanan göçlerden nasıl etkilendiğinin de irdelenmesine gereksinim vardır.

KAYNAKLAR

Atmış, E., 2004. Ormanlar üzerinde kent kökenli baskılar ve kentli duyarlılığı. *I. Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi Bildiriler Kitabı*, Türkiye Ormancılar Derneği, Ankara, s. 401-413.

Atmış, E., Günşen, H.B., Bayramoğlu Lise, B., ve Lise, W., 2009. Factor affecting forest cooperative's participation in forestry in Turkey. *Forest Policy and Economics*, 11: 102-108.

Akan, V., 1997. Göç ve gençlik. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı (Toplum ve Göç)*. DİE Yayın No: 2046, Sosyoloji Derneği Yayın No: 5, Ankara, s: 521-532.

Alkan, S., 2014. Kırsal nüfus değişiminin, ormanlar ve ormancılık üzerine etkileri (Trabzon ili örneği). *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 14(1): 69-78.

Alkan, S. ve Toksoy, D., 2008. Orman köylerinde sosyo-ekonomik yapı: Trabzon ili örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1):37-46.

Bartın Valiliği, 2008. *T.C. Bartın Valiliği Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı*. Bartın, 440 s.

Castaldo, A., Litchfield, J. ve Reilly, B., 2005. Migration and poverty in Albania: what factors are associated with an individual's predisposition to migrate? *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 7(2):157-173.

Çağlar, Y., 1986. *Türkiye'de Orman Köyleri ve Kalkındırılmasına Yönelik Etkinlikler*. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No: 340, Ankara.

Erder, S., 1996. *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İletişim Yayınları Memleket Dizisi 2, İstanbul, 310 s.

Gümüş, C., 1992. Amasya Orman Bölge Müdürlüğü'nde Orman Suçlarının Nedenleri, Doktora Tezi (yayınlanmamış), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Haziran 1992, Trabzon, 230 s.

Günşen, H.B., 2012. Orman Köylerinde İç Göçleri Etkiyen Faktörler (Bartın-Kastamonu Örneği). Doktora tezi (Yayınlanmamış). Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Bartın, 187s.

İnanç, S., 2011. Kırsal Kesimdeki Nüfus Hareketlerinin Orman Varlığı Üzerine Etkilerinin Araştırılması (Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü Örneği). Doktora tezi (Yayınlanmamış). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Trabzon, 215 s.

Kaya, A., Işık, İ.E., Şahin, B., Elmas, E., Çağlayan, B., Aksoy, P. ve Velioglu, Ş., 2009. *Türkiye'de İç Göçler Bütünleşme mi Geri Dönüşüm mü?(İstanbul, Diyarbakır ve Mersin Örnekleri)*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 246, İstanbul.

Keleş, R., 1998. *İç göç ve Çevre*. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Yayın No:130, Ankara.

OGM, 2015. Orman Genel Müdürlüğü 2013 Yılı Resmi Ormancılık İstatistikleri. <http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Sayfalar/Istatistikler.aspx> (Erişim tarihi: 04/05/2015)

Ok, K., 2008. *Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu: Ormancılık*. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi (TR0402.11) Ormancılık Sektörü Raporu, Ankara. 118s.

Olimova, S. ve Olimov, M., 2007. Labor migration from mountainous areas in the Central Asia region: good and evil? *Mountain Research and Development*, 27 (2): ?

ORKÖY, 2005. Kastamonu İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ORKÖY Şube Müdürlüğü Raporları.

Özden, S. ve Birben, Ü., 2007. Orman köylerinde yaşanan göç olgusunun nedenleri ve sonuçları. *İç/Dış Göç ve Kültür Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Şile-İstanbul.

Özdönmez, M., 1965. *Türkiye’de Orman Suçları Nevileri, Sebepleri ve Önlenmesi Çareleri Üzerinde Araştırmalar*. T.C. Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınları Sıra No: 422, Seri No: 21, Dizekonca Matbaası, İstanbul, 156 s.

Punch, K.F., 2014. Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. 3. Baskı. Siyasal Kitabevi. Ankara. 306 s.

Tekeli, İ., 1998. Türkiye’de iç göç sorunsalı yeniden tanımlanma aşamasına geldi. *Türkiye’de İçgöç*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayını, Numune Matbaacılık, İstanbul, s.7-21.

Toroğlu, E., 2007. Niğde ilinde göç faktörleri ve göçler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*,5(1):75-96.

TÜİK, 2011. Türkiye İstatistik Yıllığı 2010. TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. 466s

TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014 verileri. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> (Erişim tarihi: 04/05/2015).

Tümertekin, E. ve Özgüç, N., 2009. *Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür-Mekan*. Çantay Kitabevi, İstanbul, 592 s.

Yakar, M. ve Yazıcı, H., 2009. Emirdağ ilçesinde göçlerin tarım alanlarına etkileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(2): 163-176.

Yurt, İ., Ergil, G. ve Sevil, H.T., 1971. Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor-III: Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Sosyal Planlama Dairesi, DPT: 1071 – SPD:233, Ankara, 253 s.

İSTANBUL ÖLÇEĞİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN ORMANCILIK POLİTİKASI AÇISINDAN İRDELENMESİ

Hasan Tezcan YILDIRIM

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, İSTANBUL

Özet

Ülkemizde ormanlardan yararlanmada son yıllarda önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Yaşanan değişikliklerin en önemlisi ormanlardan ürün ve hizmet üretimine özellikle de odun dışı orman ürünlerine (ODOÜ) yönelik gerek toplumun gerekse ormancılık örgütünün ilgisinin yoğun şekilde artmasıdır. ODOÜ'ne yönelik ilginin artması ile birlikte sözü edilen ürünlerin tanımının doğru yapılması, üretimde amaç ve araçların belirlenmesi ve doğru üretim politikalarının tanımlanması büyük önem taşımaktadır. Ürün ve hizmet üretiminde amaç ve araçların farklılık taşıyacağı düşünülerek hizmet üretimi konusu çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu noktadan başlayarak; odun dışı orman ürünlerinde üretim amaç ve araçlarının belirlenebilmesi çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Örnek alan olarak seçilen İstanbul ili ODOÜ açısından zengin sayılabilecek bir potansiyele sahiptir. Ayrıca ticaretin ülkemizdeki en önemli merkezidir. Dolayısıyla bir ürünün hizmet olarak sunulması kadar sözü edilen ürünün ticari sonucu da önem taşımaktadır. İstanbul ili merkezli çeşitli orman işletme müdürlüklerinde yapılan görüşmeler ile elde edilen sonuçlar ve sayısal veriler sonucunda ODOÜ'nin üretimindeki amaç ve araçlar yöresel açıdan ortaya konmuştur. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar göstermektedir ki; ODOÜ İstanbul için olduğu kadar ülkemiz açısından da oldukça önemli ekonomik ve sosyal değeri olan ürünlerdir. Ekonomik yönden önem taşıyan ürünler özellikle yöre insanları için ek gelir sağlamakla sosyal yönden de yöre kalkınması ile birlikte yörenin refah düzeyini artırmada önemli bir araç olmaktadır. Bununla birlikte ODOÜ'ne yönelik yapılan ve planlanan çalışmalar gelecekte daha da önem taşıyacak ve yararlanmalar aratacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ormancılık, odun dışı orman ürünleri, ormancılık politikası, üretim, amaç ve araçlar.

EXAMINATION OF NON-WOOD FOREST PRODUCTS ON ISTANBUL SCALE IN TERMS OF FORESTRY POLICY

Abstract

In recent years, there have been significant changes in our country in terms of utilizing our forests. The most important change is that interest of both society and the forestry organization in products and service production from forests, especially non-wood forest products (NWFP) has increased. With the increase of the interest in NWFP, it is highly important to make correct definitions of the products in question, to determine objectives and means of production and determine proper production policies. Considering that objectives and means are different in product and service production, the subject of service production is left out of the context. At this point, determination of objectives and means in non-wood forest products constitutes the main objective of this study. İstanbul, which is selected as sample field, has a potential that can be regarded rich in terms of NWFP. Moreover, İstanbul is the most important trade center in our country. Therefore, commercial result of a product is as important as its introduction as a service. As a result of information and numeric data obtained in the interviews conducted with various forest administration directorates in İstanbul, the objectives and means in the production of NWFP are locally stated. The results within the scope of the study show that NWFP are important products with economic and social values for our country as much as for İstanbul. The products with economic importance provide additional income for local people and also play an important role for the development of the region and to increase the level of well-being of the region. In addition, studies that have been carried out and are planned to be done for NWFP will have greater importance in the future and they will be utilized from more.

Keywords: Forestry, non-wood forest products, forestry policy, production, objectives and means

1. GİRİŞ

Odun dışı orman ürünlerinde, kavramsal olarak çeşitli bilim adamları, kurum ve kuruluşlar açısından farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Kavramsal yapının anlaşılması, ürünlere yönelik toplayıcı, satıcı ve kullanıcı kesimler açısından olduğu kadar, yasal ve yönetsel yapının oluşturulmasında da önem taşımaktadır. ODOÜ ormancılığın ülke ekonomilerine yaptığı katkının parasal değer açısından belirlenmesinde de önemlidir. Her ne kadar odun dışı orman ürün ve hizmetlerinin ölçülemeyen parasal değerleri olsa da ölçülebilen değerler ekonomik açıdan önem taşımaktadır. Yukarıda kısaca bahsedildiği gibi dünyada önemi her geçen gün artan ODOÜ, ülkemiz ormancılığı açısından da büyük önem taşımakla birlikte konuya gereken ilgi son yıllarda verilmeye başlanmıştır.

Ülkemizde çok eski yıllardan beri ODOÜ özellikle kırsal yörelerde yaşayan toplum kesimleri tarafından çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Bu kullanımlar düzenli ya da düzensiz olabilmektedir. Son yıllarda ormancılıkta yaşanan değişimlerin başında ormanların fonksiyonlarına göre yönetilmesi ve işletilmesidir. Bu anlamda ormandan elde edilen ürünlerin ekonomiye kazandırılmasında daha olumlu gelişmelerin yaşanması olası olmuştur. Bu nokta da gerek ormancılıktaki gelişmeler gerekse de toplum taleplerindeki değişimler odun dışı orman ürün ve hizmetlerine olan ilgiyi artırmıştır.

1.1 Kavramsal Açıdan Odun Dışı Orman Ürünleri

Belcher (2003) yaptığı çalışmada odun dışı orman ürünlerinin çok geniş bir ürün yelpazesini içeren bir biçimde ve farklı şekillerde kullanıldığını ifade etmektedir. Aynı amaçla kullanılan farklı terimler arasında “yabanıl ürünleri”, “doğal ürünler”, “orman yan ürünleri”, “odun dışı orman fayda ve hizmetleri”, “orman biyolojik ürünleri”, “odun dışı orman ve mera ürünleri”, “bozkır ürünleri”, “özel ürünler”, “ikincil orman ürünleri” ifadeleri bulunmaktadır.

De Beer ve McDermott (1989) odun dışı orman ürünlerini “ormanlardan kereste dışında elde edilen tüm biyolojik materyal” olarak tanımlamaktadır.

Chandrasekharan (1995) odun dışı orman ürünlerini “orman veya diğer benzer alan kullanımlarından elde edilen kereste dışındaki tüm biyolojik kökenli ürün ve hizmetleri içermektedir” şeklinde tanımlamıştır.

Ros-Tonen ve ark (1995) yaptıkları tanımda odun dışı orman ürünlerini “endüstriyel odun dışındaki tüm maddesel hayvan ve bitki ürünleri” olarak tanımlarken, 1998’de bu tanıma “doğal ormanlar, ağaçlandırma ile oluşturulmuş ormanlar ve zenginleştirilmiş ormanlardan gelen endüstriyel odun dışındaki tüm maddesel hayvan ve bitki ürünleri” olarak genişletmişlerdir.

Mathur ve Shiva (1996) odun dışı orman ürünlerinin tanımını biraz geniş tutup “doğal yapıdaki veya dikim yoluyla oluşturulan alanlardaki bitkilerinden, böcekler, hayvanlar ve bunların artıklarından ve mineral kökenli tüm ürünlerden odun hariç olmak üzere elde edilen ürünler” olarak tanımlamaktadır.

Wong (2000) yaptığı tanımda ise “orman alanı üzerinde bulunan biyolojik kaynaklardan elde edilen tüm ürünler, kereste, yakacak odun ya da hasat edilen tıbbi bitkiler hariç tüm ürünler” olarak tanımlamıştır.

Türkiye’de ormancılık örgütü tarafından; “ağaç, ağaççık, çalı ve otsu bitkilerin tohumları, kabukları, meyveleri, çiçekleri, yaprakları, genç dal ve yeşil sürgünleri, kök, yumru ve soğanları, bunlardan elde edilen her çeşit balsamı yağ, katran, ur ve mazi ile mantarlar, her çeşit bitki örtüsü, toprağı ve benzerleri” olarak tanımlanmaktadır (OGM, 1996).

1.2 Odun Dışı Orman Ürünlerinin Sınıflandırılması

Literatürde ODOÜ için çok çeşitli sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Bu farklılığın başında ODOÜ'nin tanımı üzerinde tam anlaşılabilmesi yatmaktadır. Bu anlamda çeşitli kurum ve kişiler tarafından yapılan sınıflandırmalar burada ele alınmıştır. Adepoju ve Salau (2007) yaptıkları sınıflandırmada ODOÜ'ni dört grupta toplamışlardır. Bu sınıflandırmaya göre ODOÜ'leri;

- 1-Yenilebilir ürünler,
- 2-Tıbbi ve beslenme destekli ürünler,
- 3-Çiçek ürünler ve
- 4-Özellikli odun ürünleridir.

Collier ve ark (2004) yaptıkları sınıflandırmada ODOÜ'ni 6 grupta toplamıştır. Bu gruplar;

- 1-Bitki yaprakları
- 2-Orman turizmi
- 3-Alternatif sağlık ürünleri
- 4-Yağlar ve reçineler
- 5-Yenilebilir orman ürünleri
- 6-Ormanda otlatmadan elde edilen ürünler şeklindedir.

Davidson-Hunt ve ark (2001) odun dışı orman ürünlerini yedi ayrı grup altında toplamaktadır. Bu gruplar;

- 1-Gıda ürünleri
- 2-Malzeme ve imalat ürünleri
- 3-Sağlık ve kişisel bakım ürünleri
- 4-Dekoratif ve estetik ürünler
- 5-Çevresel ürünler
- 6-Peyzaj ve bahçe ürünleri
- 7-Tüketimi olmayan odun dışı orman ürünleridir.

FAO (1997) tarafından yapılan sınıflandırmada ise ODOÜ üç grupta toplanmış ve bu gruplar;

- 1-Odun dışı bitkisel ürünler
- 2-Yaban hayvanları ürünleri

3-Orman fonksiyonları ve servisleri şeklindedir. Bu sınıflamada ürün ve hizmet ayrımı yapılmadan ODOÜ ana alt başlığı altında ormandan odun dışında yapılan tüm yararlanmaların dikkate alındığı görülmektedir.

Yukarıda görüleceği üzere ODOÜ'nin sınıflandırmasında temel yaklaşım; bitkisel ve hayvansal ürünler ile hizmet üretimi olarak ortaya çıkmaktadır.

1.3 Türkiye’de Odun Dışı Orman Ürünleri Üretim Amaçları

Ulusal ormancılık programında ana amaçlar arasında “Orman Kaynaklarından Yararlanma” amacı içerisinde; ormanlardan ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel çok yönlü faydaların (odun ve odun dışı orman ürünleri, sosyal ve kültürel faydalanmalar, koruyucu ve çevresel fonksiyonlar, yerel toplulukların yaşam şartlarının iyileştirilmesine katkı vb.) yerel, ülkesel ve küresel düzeylerde, sürdürülebilir olarak sağlanması, hakça paylaşımı ve toplum yararına faydalanılmasıdır. Buradan anlaşılacağı üzere aslında orman kaynaklarından yararlanmada temel esas ticari bir yaklaşım sergilememektedir. Yani orman ürün ve hizmetlerinin doğrudan ticaretin konusu olması ana amaç olarak belirlenmemiştir. Odun dışı orman ürünlerine yönelik olarak Ulusal Ormancılık Programında belirlenen eylemler aşağıda sıralanmıştır;

1-Orman teşkilatının ekosistem yönetimi, odun dışı ürün ve hizmetleri konularındaki kurumsal yapı kapasitelerinin güçlendirilmesi.

2-Orman teşkilatının önemi giderek artmakta olan odun dışı ürün ve hizmetleri (ekolojik, çevresel, sosyal ve kültürel) ile ilgili faaliyetlere devlet bütçesinden sağlanan kaynakların artırılması, orman teşkilatının kendi bütçe kaynaklarının dağılımında da bu hizmetlere sağlanan kaynakların artırılması.

3-Orman alanları üzerindeki odun dışı orman ürünleri (tıbbi ve aromatik bitkiler, hayvan yemi, su, meyve, mantar vb.) kaynaklarından yerel ve ülkesel düzeyde mevcut ve potansiyel faydalanma durumunun (arz talep, Pazar durumu) sorunlar, gelişme ihtiyaçları ve olanakların belirlenmesi amacıyla kapsamlı bir envanter araştırma değerlendirme çalışmasının gerçekleştirilmesi.

4-Odun dışı orman ürünleri kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir faydalanmasının geliştirilmesi amacıyla pilot projelerin katılımcı olarak hazırlanması ve uygulanması.

5-Odun ve odun dışı orman ürünleri, tohum ve fidan ithalatında gerekli karantina önlemlerinin uygulanabilmesi için mevcut mevzuatta geliştirme ihtiyaçlarının belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi, gümrüklerde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi.

6- Ormanların sağladığı koruyucu fonksiyonlar ve odun dışı ürün ve hizmetlerden (su faydalanması, vb.) önemli yararlar sağlayan kişi ve kuruluşların (yerel yönetimler, baraj sahipleri, vb.) bu yararlar karşılığında, orman kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve orman köylülerinin desteklenmesi faaliyetlerinde kullanılmak üzere parasal katkı yapmasını sağlayıcı yasal ve finansal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.

Kalkınma planlarında belirtilen amaçlar da aşağıda genel olarak ifade edilmiştir.

1. Odun dışı orman ürünlerinin doğal kaynaklarının etkin şekilde korunması ve sürdürülebilir yönetimi ile bu kaynaklardan mahalli, ülke ve küresel düzeylerde mümkün olan en yüksek faydalanmalar sağlanmalıdır.

2. Odun dışı orman ürünlerinin korunması ve faydalanmasında mahalli orman köylülerinin aktif katılımları sağlanmalıdır.

3. Arz açığı bulunan odun dışı orman ürünlerinden uygun olanların kültür yolu ile üretimin yaygınlaştırılması suretiyle talep ve ihtiyaçların karşılanması sağlanmalı bu amaçla mahalli halk ve özel sektör teşvik edilmelidir.

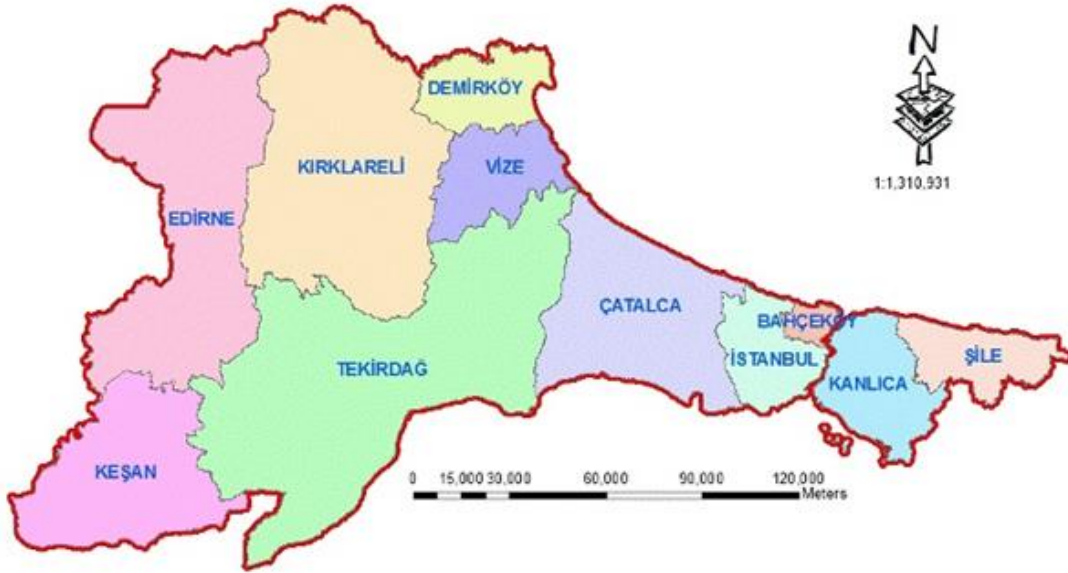
4. Odun dışı orman ürünlerinden temin edilen gelir ve faydaların artırılabilmesi için bu ürünlerin işlenmesi ve mamul ürünlerinin üretimleri (orman köylüleri ve özel sektöre) teşvik edilmelidir.

5. Odun dışı orman ürünleri dış ticaretinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar ve teşvikler gerçekleştirilmelidir.

Görüleceği üzere ülkemizde ODOÜ üretimine yönelik amaçlar oldukça gerek ulusal ormancılık programında gerekse de kalkınma planları ile diğer plan ve programlarda gayet ayrıntılı şekilde yazılmıştır.

2 MATERYAL VE YÖNTEM

Odun dışı orman ürünlerinin ülke genelinde hem üretim hem son tüketici merkezi sayılan önemli bölgelerinden İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü çalışma alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 1). İstanbul merkez olmak üzere bütün işletme müdürlüklerinde ODOÜ'nin toplandığı bilinmektedir. Ayrıca İstanbul büyükşehir olarak da ülkemiz açısından önemli ticari bir merkez olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar ODOÜ'nin dış ticareti açısından İzmir öne çıksa da İstanbul da bu konuda sahip olduğu potansiyeli ile iyi bir araştırma alanı olarak dikkat çekmektedir.

Şekil 1. İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü İdari Sınırları

İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü sahip olduğu 707.812 ha'lık (İOBM, 2015) orman alanı ile de gerek odun üretimi gerekse odun dışı orman ürün ve hizmetleri açısından büyük bir potansiyel sunmaktadır. Tabii ormanlık alanların yanında İstanbul ili özelinde yoğun yapılaşma olması da ormanlık alanlarda yetişen ürünlerin sürdürülebilir bir şekilde yararlanılmasının önüne bir engel olarak çıkmaktadır. Bunların dışında İstanbul ülkemiz ticaret merkezi durumundadır. Bu anlamda İstanbul ve yakın illerinde yetişen ürünlerin pazara sunulması çok daha elverişli koşullara sahiptir. Dolayısıyla ODOÜ'nin ülke içinde ticaretinin yapılması İstanbul merkezli kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Ülkemizde OGM (2013) verilerine göre 431 ODOÜ ithalat veya ihracatı yapan işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin 103'ü yani ¼'ü İstanbul merkezlidir. Dolayısıyla İstanbul merkezli yapılacak bir çalışma ODOÜ'ne yönelik üretim-tüketim dengesinin ve bu yönde uygulanacak politikaların belirlenmesine yardımcı olacaktır.

Çalışmanın temel paydaşı orman işletmelerinde çalışan orman mühendisleridir. Çünkü ODOÜ'nin üretiminde en önemli görev Orman İşletme Mühendislerine düşmektedir. Sorumlu oldukları alan içerisinde bulunan tüm orman ürünlerinin üretim izinleri, üretim yapacakların belirlenmesi vb konulardaki tüm kararlarda birinci derecede sorumludurlar. Ayrıca yine

sorumluluk alanlarını en iyi bilen yine Orman İşletme Mühendisleridir. Dolayısıyla ODOÜ'nin yönetimi konusunda da öncelikli sorumluluk sözü edilen mühendislere düşmektedir. Yukarıda sıralanan gerekçelerle İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü sınırları içerisinde bulunan 11 Orman İşletme Müdürlüğünde bulunan toplam 66 Orman İşletme Mühendisine anket çalışması uygulanmıştır.

Çalışmada İ.Ü. BAP birimi tarafından desteklenen N-18864 numaralı proje kapsamında hazırlanan anket formunda yer alan orman işletme mühendislerine yönelik ODOÜ üretimi süreci konusundaki düşüncelerini öğrenmeye yönelik soru grubu değerlendirilerek sunulmuştur.

Yukarıda belirtildiği üzere ankete katılanların çeşitli özellikleri açısından sorulara verdikleri cevapların ve karşılaştırmaya konu edilen sorulara verilen cevapların arasındaki farklılıkların ortaya konmasında sosyal bilimlerde sıkça kullanılan testlerden tek yönlü ANOVA testinden yararlanılmıştır. Tek yönlü ANOVA testi, en basit Varyans analizi olup değişkenler arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Tek yönlü ANOVA testinde bağımlı ve bağımsız değişken olmak üzere iki değişken vardır. ANOVA tablolarından gruplar arasında bir fark olup olmadığına ilişkin yorumlar ortaya konulabilmektedir. ANOVA tablosuna göre; % 95 anlamlılık düzeyinde Sig değeri 0,05'den küçük ise Sıfır Hipotezi (Ho) red edilip Alternatif Hipotez (Ha) kabul edilmektedir. Varyans analizinde ise, % 95 anlamlılık düzeyinde Sig değeri 0,05'den büyük ise, varyansların eşit olduğu kabul edilmektedir. Tek yönlü ANOVA testinde gruplar arasındaki farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenebilmesi için gruplara Post Hoc testlerinin uygulanması gerekmektedir (Kalaycı, 2006; Altunışık ve ark, 2004). Dolayısıyla işletme mühendislerinin çeşitli özellikleri bağımsız değişken olarak alınırken üretim sürecine yönelik soru ve düşünceler ise bağımlı değişken olarak alınmış ve cevaplar Tek Yönlü Anova testi ile değerlendirilmiştir. Bu aşamada eğer gruplar arasında (özellikler) farklılık varsa bu farklılığın da hangi gruptan (özellikten) kaynaklandığını belirlemek için Post Hoc testlerinden Tukey testi sonuçlarına göre değerlendirmeler yapılmıştır. Çünkü Tukey testi birçok çalışmada sıkça kullanılan ve sonuçları bakımından da diğer testlere göre daha güvenli sonuçlar veren bir testtir (Daşdemir ve Güngör, 2002; Field, 2013; Kalaycı, 2006).

3. BULGULAR

ODOÜ'nin üretimi ile ilgili sorulara verilen cevapların frekans dağılımları, yüzdeleri, ortalamaları, standart sapmaları ve varyansları Tablo 1'de verilmiştir. Sorularda katılım oranı "Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılıyorum" toplamı olarak kabul edilmiştir. Diğer cevaplar soru, düşünce ve etkinliğe katılım olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 1. ODOÜ'nin üretim sürecine ilişkin sorulara verilen cevapların değerlendirilmesi

Sorular ve katılım düzeyi	Bölge müdürlüğü orman alanlarından odun dışı orman ürünlerinin sürdürülebilirlik ilkesine dayalı olarak üretildiğine katılıyor musunuz?				
	Frekans	Yüzde	Ortalama	Standart sapma	Varyans
			3,02	1,138	1,295
Kesinlikle Katılmıyorum	5	8,1			
Katılmıyorum	20	32,3			
Kararsızım	10	16,1			
Katılıyorum	23	37,1			
Kesinlikle Katılıyorum	4	6,5			
Toplam	62	100,0			
			Ortalama katılım frekans toplamı: 27 Ortalama katılım yüzdesi: %43,6		
Sorular ve katılım düzeyi	Bölge müdürlüğünün ülke genelinde odun dışı orman ürünleri üretim politikalarının belirlenmesinde etkin rol oynadığına katılıyor musunuz?				
	Frekans	Yüzde	Ortalama	Standart sapma	Varyans
			3,31	1,018	1,036
Kesinlikle Katılmıyorum	3	4,8			
Katılmıyorum	11	17,7			
Kararsızım	17	27,4			
Katılıyorum	26	41,9			
Kesinlikle Katılıyorum	5	8,1			
Toplam	62	100,0			
			Ortalama katılım frekans toplamı: 31 Ortalama katılım yüzdesi: %50,0		
Sorular ve katılım düzeyi	Odun dışı orman ürünlerinin toplanması aşamasında bölge müdürlüğü çalışanları olarak tüm kolaylıkların gösterildiğine katılıyor musunuz?				
	Frekans	Yüzde	Ortalama	Standart sapma	Varyans
			3,63	1,120	1,254
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,6			
Katılmıyorum	13	21,0			
Kararsızım	9	14,5			
Katılıyorum	24	38,7			
Kesinlikle Katılıyorum	15	24,2			
Toplam	62	100,0			
			Ortalama katılım frekans toplamı: 39 Ortalama katılım yüzdesi: %62,9		
Sorular ve katılım düzeyi	Bölge müdürlüğü düzeyinde odun dışı orman ürünlerine gereken önemin verildiğine katılıyor musunuz?				
	Frekans	Yüzde	Ortalama	Standart sapma	Varyans
			3,42	0,897	0,805
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,6			
Katılmıyorum	11	17,7			
Kararsızım	14	22,6			
Katılıyorum	33	53,2			
Kesinlikle Katılıyorum	3	4,8			
Toplam	62	100,0			
			Ortalama katılım frekans toplamı: 36 Ortalama katılım yüzdesi: %58,0		
Sorular ve katılım düzeyi	Odun dışı orman ürünlerinin üretim aşamasında bölge müdürlüğü düzeyinde sertifikasyon uygulamalarının gerekliliğine katılıyor musunuz?				
	Frekans	Yüzde	Ortalama	Standart sapma	Varyans
			4,08	0,911	0,829
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,6			
Katılmıyorum	3	4,8			
Kararsızım	8	12,9			
Katılıyorum	28	45,2			
Kesinlikle Katılıyorum	22	35,5			
Toplam	62	100,0			
			Ortalama katılım frekans toplamı: 50 Ortalama katılım yüzdesi: %80,7		

Tablo 1'de görüleceği üzere; ortalama katılımın en yüksek olduğu soru sertifikasyon gerekliliğine ilişkin sorudur (Frekans: 50, Yüzde:%80,7). Bunu destekleyen bir sonuç da ODOÜ üretim işlerinin sürdürülebilir orman yönetimi (SOY) ilkesine dayalı olarak yapıldığına katılanların ortalamalarının en düşük çıkmasıdır (Frekans:27, Yüzde: %43,6).

Diğer bir sonuç ise; bölge müdürlüğü çalışanları ODOÜ'nin toplanmasında tüm kolaylıkları gösterdikleri yönünde bir fikir birliği içinde görülmektedir (kesinlikle katılıyorum diyenler en yüksek burada çıkmıştır). Ortalamalar açısından bakıldığında yukarıdaki durum benzerlik taşımaktadır. En yüksek ortalama sertifikasyon ile ilgili soruda çıkarken (ortalama: 4,08) en düşük ortalama değeri ise üretimin sürdürülebilirlik ilkesine dayalı olarak yapıp yapılmadığına ilişkin soruda çıkmıştır.

Üretim etkinliklerinin değerlendirilmesine ilişkin sorular bütününe orman işletme mühendislerinin daha önce belirtilen çeşitli özellikleri açısından verdikleri cevaplar arasında fark olup olmadığı Tek Yönlü ANOVA testi ile test edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre anlamlı farklılık “Bölge müdürlüğünün ülke genelinde odun dışı orman ürünleri üretim politikalarının belirlenmesinde etkin rol oynadığına katılıyor musunuz? (SORU 2)” sorusu ile “Bölge müdürlüğü düzeyinde odun dışı orman ürünlerine gereken önemin verildiğine katılıyor musunuz? (SORU 4)” sorusunda “Eğitim” ve “Mezun Olunan Üniversite” açısından ortaya çıkmıştır. Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Üretim süreci ilgili soruların Tek Yönlü ANOVA sonuçları

Çalışma Süresi	SORU 1	SORU 2	SORU 3	SORU 4	SORU 5
	ORTALAMALAR				
1-3 yıl	3,20	3,60	3,40	3,60	4,40
4-6 yıl	3,16	3,68	3,74	3,32	4,11
7-9 yıl	3,00	3,13	3,63	3,25	4,13
10-12 yıl	3,25	3,13	3,50	3,38	4,50
13 yıl ve üzeri	2,77	3,05	3,64	3,55	3,82
Toplam	3,02	3,31	3,63	3,42	4,08
	Sig. 0,789 F: 0,426	Sig. 0,293 F: 1,268	Sig. 0,976 F: 0,116	Sig. 0,887 F: 0,285	Sig. 0,392 F: 1,046
Eğitim					
Lisans	3,07	3,43	3,72	3,42	4,08
Yüksek Lisans	2,50	2,33	3,00	3,00	3,67
Doktora	3,00	2,00	3,33	4,33	5,00
Toplam	3,02	3,31	3,63	3,42	4,08
	Sig. 0,509 F: 0,682	Sig. 0,034 F: 3,573	Sig. 0,301 F: 1,224	Sig. 0,108 F: 2,308	Sig. 0,116 F: 2,236
Görev Süresi					
1-3 yıl	3,13	3,44	3,56	3,49	4,03
4-6 yıl	2,92	3,08	3,54	3,08	4,23
7-9 yıl	2,80	3,20	4,00	3,40	4,40
10-12 yıl	2,33	2,33	3,67	3,33	4,00
13 yıl ve üzeri	3,00	4,00	4,50	4,50	3,50
Toplam	3,02	3,31	3,63	3,42	4,08
	Sig. 0,797 F: 0,415	Sig. 0,290 F: 1,278	Sig. 0,752 F: 0,478	Sig. 0,286 F: 1,286	Sig. 0,758 F: 0,470
İşletme Müdürlüğü					
Vize	2,29	2,57	3,43	2,86	3,71
Kırklareli	3,25	3,00	3,13	3,50	4,00
İstanbul	2,75	3,00	3,25	3,00	4,00
Kanlıca	3,13	3,13	3,75	3,50	4,38
Şile	3,20	3,80	3,20	3,20	4,00
Keşan	3,50	3,75	4,00	4,25	4,00
Tekirdağ	3,00	3,75	3,75	4,25	3,25
Edirne	3,00	3,00	4,00	3,50	4,00
Demirköy	2,64	3,36	3,36	3,27	4,55
Çatalca	3,50	3,83	4,83	3,33	4,33
Bahçeköy	3,67	3,67	4,00	3,67	3,67

Toplam	3,02	3,31	3,63	3,42	4,08
	Sig. 0,691	Sig. 0,467	Sig. 0,305	Sig. 0,323	Sig. 0,513
	F: 0,732	F: 0,987	F: 1,214	F: 1,185	F: 0,932
Mezun Olduğu Üniversite					
İstanbul Üniversitesi	3,10	3,37	3,69	3,55	4,08
Karadeniz Teknik Üniversitesi	2,71	3,00	3,29	3,29	4,29
Bartın Üniversitesi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Düzce Üniversitesi	3,00	3,00	4,50	2,50	3,00
Süleyman Demirel Üniversitesi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sütçü İmam Üniversitesi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Çankırı Karatekin Üniversitesi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kastamonu Üniversitesi	2,00	3,00	2,00	1,50	4,00
Artvin Çoruh Üniversitesi	3,00	3,50	4,00	3,50	4,50
Toplam	3,02	3,31	3,63	3,42	4,08
	Sig. 0,682	Sig. 0,879	Sig. 0,164	Sig. 0,010	Sig. 0,472
	F: 0,575	F: 0,297	F: 1,696	F: 3,666	F: 0,896
Mezuniyet Yılı					
1951-1960	4,00	3,00	4,00	4,00	3,00
1961-1970	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1971-1980	3,00	4,00	3,50	4,00	5,00
1981-1990	2,63	3,00	3,50	3,75	3,88
1991-2000	3,00	3,12	3,69	3,31	3,92
2001-2010	3,08	3,54	3,54	3,33	4,29
2011 ve sonrası	4,00	4,00	5,00	4,00	4,00
Toplam	3,02	3,31	3,63	3,42	4,08
	Sig. 0,786	Sig. 0,506	Sig. 0,864	Sig. 0,657	Sig. 0,318
	F: 0,485	F: 0,872	F: 0,374	F: 0,658	F: 1,206

Tablo 2’de görüleceği üzere orman işletme mühendislerinin çeşitli özellikleri açısından üretim süreci ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar arasında büyük oranda benzerlik görülmektedir. Politika belirleme sürecinde örgütün veya örgüt temsilcilerinin benzer görüşlere sahip olması karar alma sürecini de hızlandıracaktır. Bununla birlikte “eğitim” ve “mezun olunan üniversite” bakımında bir farklılık görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak üzere Post Hoc testi sonuçlarına bakılmıştır. Bu sonuçlara göre eğitim bakımından lisans ve yüksek lisans mezunları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Buna göre lisans mezunları yüksek lisans mezunlarına göre ODOÜ üretim politikalarının belirlenmesinde daha etkin rol oynadıklarını düşünmektedirler. Aralarındaki ortalama farkı 1,101’dir ve anlamlılık düzeyi 0,05’in altındadır (Sig: 0,030).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Üretim sürecinde görüleceği üzere karşılaşılan sorunların başında sürdürülebilirlik ilkesine dayalı üretim konusunda sorunlar yaşandığı görülmektedir. Sürdürülebilir üretim yöredeki ODOÜ’nin orman köylüsüne bir ek gelir sağlanması açısından da önemlidir. Bununla birlikte sürdürülebilirliğin sağlandığını gösteren bir veri tabanı ya da takip sistemi bulunmamaktadır. Orman işletmelerinden üretilen ve satılan ürünlerle ilgili veri bulunmamıştır. Sürdürülebilirliğin sözde kalmaması gerekmektedir. Bu açıdan orman işletmelerinin şeffik düzeyinde üretilen/toplanan ve satılan ürünlere ilişkin bir veri tabanı oluşturması gerekmektedir. Ayrıca mevcut ürün varlığını da belirlemesi gerekmektedir. Sözü edilen çalışmalar yapıldığı takdirde ODOÜ’nin sürdürülebilir bir şekilde üretimin yapılması amacı gerçekleştirilmiş olacaktır.

ODOÜ’nin üretim politikalarının belirlenmesinde de orman işletmelerinin yeterli katılımı sağlayamadığı anlaşılmaktadır. Bu da aslında katılımcı yönetim amacının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. Oysaki kaynağı en iyi tanıyan yöreyi en iyi bilen orman

işletmelerinde çalışan mühendislerdir. Onların görüşü alınarak üretim amaçları belirlenmesi daha doğru olacaktır. Sadece hizmet içi eğitim verilmesi ve orman işletme mühendislerinin bilgilendirilmesi katılımcılık olarak algılanmamalıdır. Bu yönü ile eksik kalmaktadır.

Bir diğer önemli konu orman-halk ilişkileri açısından ortaya çıkmaktadır. ODOÜ'nin toplanmasında sadece orman köylüleri ön plana çıkmamaktadır. Yöre insanları tümünden orman içinde bulunan doğal ürünlere ilgi göstermektedir. Orman içinde yapılan çeşitli etkinliklerde bilinçli ya da bilinçsiz olarak ODOÜ'ni topladıkları görülmektedir. Burada en büyük tehlike gelişigüzel toplama yapılmasıdır. Bazı türlerin bu toplamalar sırasında yok olma tehlikesi taşıdığı bilinmektedir. Bu açıdan ormancılıkta önemli bir araç olan halkla ilişkileri kullanmak gerekmektedir. Bu sayede ürün devamlılığı ve yöre insanının ODOÜ'nden maksimum ama düzenli şekilde yararlanması amacı gerçekleştirilmiş olacaktır.

Çalışma alanında yapılan değerlendirmede ODOÜ'nin yeterli düzeyde olmasa da öneminin olduğu anlaşılmaktadır. ODOÜ'ne yeterli önemin verilmesinde örgüt yapısı önemli bir araçtır. Örgüt yapısının doğru planlanması ve uygulanması üretimde öncelikli amaç olmalıdır. Ormancılıkta her alanda olduğu gibi ODOÜ konusunda da etkili örgütün olmaması konunun ormancılık örgütü tarafından ne kadar önemsendiğinin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Ormancılıkta yine son yıllarda öne çıkan araçlardan bir tanesi orman sertifikasyonudur. Odun hammaddesinde olduğu gibi yönetim sürecinde ODOÜ'ne yönelik de sertifikasyon çalışmaları yapılabilir. Sertifikasyon çalışmalarının genişletilerek ODOÜ'nde de uygulanması bugün için değil belki ama gelecekte öne çıkacak araçlardan biri olarak görülmektedir.

Sonuçta ormancılık örgütünün gerek bölge müdürlüğü düzeyinde gerekse genel müdürlük düzeyinde ODOÜ'ne yönelik olarak atılmış olumlu adımlar bulunmaktadır. Bu adımların daha artması için ve yöre kalkınmasına destek için ODOÜ üretiminde amaçlara ulaşabilmek için yasal araçları, yönetsel araçları, medya ve ekonomik araçları eksiksiz şekilde kullanmak gerekmektedir. Bunun yanında siyasi partiler de önemli bir araç olarak konunun yasal, yönetsel ve ekonomik yapısının oluşturulmasında öne çıkmaktadır. Benzer şekilde diğer önemli araçlar olan Orman Fakülteleri, Fen Fakülteleri, Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Odalarını gerek toplum bilincinin gerekse de bu konudaki bilgi düzeyinin artırılması amaçlarını gerçekleştirmede ön planda tutmak yerinde olacaktır.

DESTEK

Bu çalışma İ.Ü. BAP Birimi tarafından desteklenen N-18864 numaralı projenin bir bölümden yararlanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

Adepoju, A.A. ve Salau, A.S., 2007. Economic Valuation of Non-Timber Forest Products. MPRA Paper No: 2689 <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/2689/> (Ziyaret Tarihi: 11.10.2013).

Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E., Bayraktaroğlu, S., 2002. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, ISBN 975-8644-07-6. İkinci Baskı, Sakarya.

Belcher, B.M. 2003. What isn't an NTFP? International Forestry Review, 5(2), pp. 161– 168.

Chandrasekharan, C. 1995. Terminology, definition and classification of forest products other than wood. In: Report of the International Expert Consultation on Non-Wood Forest Products. Yogyakarta, Indonesia 17-25 January 1995. FAO NWFP Series No.3, pp. 345-380. Rome.

Collier, P., Short, I., Dorgan, J., 2004: Markets for non-wood forest products. COFORD, Dublin.

Daşdemir, İ., ve Güngör, E., 2002: Çok Boyutlu Karar Verme Metotları Ve Ormancılıkta Uygulama Alanları. ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi (4), 1-19.

Davidson-Hunt, Iain; Duchesne, Luc C.; Zasada, John C., 2001: Forest communities in the third millennium: linking research, business, and policy toward a sustainable nontimber forest product sector; Proceedings of the meeting; 1999 October 1-4; Kenora, Ontario, Canada. Gen. Tech. Rep. NC-217. St. Paul, MN: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, North Central Research Station. 151 p.

De Beer J.H. ve McDermott, M.J., 1989: The economic value of non-timber forest products in Southeast Asia. Amsterdam: Netherlands Committee for IUCN.

FAO, 1997: State of the World's Forests 1997. Rome.

Field, A.P., 2013: Discovering statistics using IBM SPSS Statistics: And sex and drugs and rock'n'roll (4th ed.). London: Sage.

Kalaycı, S., 2006: SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri 2. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, Türkiye.

Mathur RB ve Shiva MP, 1996: Standard NTFP classification and documentation manual. Dehra Dun: Khanna Bandhu, pp. 1-40.

OGM. 1996. Orman Tali Ürünlerinin Üretim ve Satış Esasları. T.C. Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, Tebliğ No:283, Tasnif No: IV-1434, Ankara.

Ros-Tonen, M., Dijkman, W., Lammerts van Bueren, E., 1995: Commercial and sustainable extraction of non-timber forest products: towards a policy and management oriented research strategy. Wageningen: The Tropenbos Foundation.

Wong, J.L.G., 2000: The biometrics of non-timber forest product resource assessment: A review of current methodology. Report prepared for project ZF0077. Department for International Development, Forestry Research Programme, UK. 174 pp. www.etfrn.org/etfrn/workshop/forum/ntfpwong.htm

KIZILÇAM ORMANLARINDA ÇAM BALI ÜRETİMİNE YÖNELİK SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mehmet KORKMAZ¹ Mustafa AVCI² İbrahim ÖZDEMİR³

¹Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, ISPARTA

²Prof. Dr., SDÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, ISPARTA

³Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi Yaban Hayatı Yönetimi ve Ekolojisi Bölümü, ISPARTA

Özet

Dünya çam balı üretiminin büyük bir bölümü Muğla yöresi kızılçam ormanlarında gerçekleştirilmektedir. Bu bildirinin amacı, kızılçam ormanlarında çam balı üretimine yönelik sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koymaktır. Veriler, arıcılar ve ormancılık örgütü çalışanları ile yapılan anket çalışmaları ile toplanmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için cevaplar yüzdelik oranlara dönüştürülmüş ve temel istatistiksel analizler (aritmetik ortalama, standart sapma vb.) yapılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre; basralı kızılçam ormanlarının odun hammaddesi üretimi amacıyla işletilen ormanlarda olduğu gibi planlanıp işletilmek istenmesi ve bu uygulamaların basralı alanları, dolayısıyla da bal üretimini azaltacağı endişesi yöredeki sorunların başında gelmektedir. Çam balı, Muğla yöresinin bir markasıdır. Marka değerini korumak için öncelikle basralı kızılçam ormanlarının korunması ve planlarda basralı alanlar için çam balı üretim işlevine göre kararların alınması gerekmektedir. Orman alanlarında konaklama yerlerinin sınırlı olması, talebin yüksek olması nedeniyle birim alanda çok sayıda kovanın bulunması (aşırı kalabalık), konaklama alanlarının niteliğinin düşük olması, ulaşım olanaklarının yetersizliği gibi önemli sorunların çözülmesi ve dolayısıyla Muğla yöresi kızılçam ormanlarında bal üretiminin bir düzen dahilinde yapılmasına yönelik önlemlerin alınması önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Basra, Çam balı, Kızılçam, Muğla

PROBLEMS AND SOLUTIONS REGARDING PINE HONEY PRODUCTION IN BRUTIAN PINE FORESTS

Abstract

Majority of pine honey in the world is produced in the brutian pine forests in Muğla Region. The purpose of this paper is to find out the problems and solutions regarding the pine honey production in brutian pine forests. The data was collected through the questionnaires responded by the beekeepers and forest engineers of Muğla Forest Directorate. The responses were converted to percentages in order to assess the data collected and the basic statistical analyses (arithmetic mean, standard deviation and etc.) were performed. According to results of study, the primary issues faced in the region are that brutian pine forests with honeydew are planned and managed just like the forests managed for conventional wood raw material production and this decreases the areas containing honeydew and thus the honey production. Pine honey is a brand of Muğla. In order to protect the brand value, primarily the brutian pine forests with honeydew should be protected and decisions in the plans should be taken for these sites according to their function of pine honey production. It is important to find a solution to the significant problems such as limited accommodation facilities in the forest areas, too many hives in a unit area (overcrowded) poor quality of accommodation facilities, poor road-transportation possibilities and thus to take measures to regulate the honey production in brutian pine forests in Muğla region.

Keywords: *Marchalina hellenica*, Pine honey, Brutian pine, Muğla

1. GİRİŞ

Türkiye, Anadolu uygarlıklarından bu yana arıcılık konusunda oldukça önemli bir konumdadır. Ülkemizin sahip olduğu doğal koşulların yanı sıra uygun iklim ve zengin bitki örtüsü, arıcılık konusunda önemli bir potansiyel ortaya çıkarmıştır. Elde edildiği kaynağa göre bal “çiçek balı” ve “salgı balı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *Marchalina hellenica* Gennadius gibi bazı sokucu-emici ağız yapısına göre böcekler, bitki öz suyunu almakta ve bunun çok az kısmı ile kendi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Salgının geriye kalan bölümü ise böcek tarafından dışarı atılmaktadır. Karbonhidrat miktarı yüksek olan bu salgıya “bal şebnemi” denilmektedir. Çam balının kaynağı ise, özellikle kızılçam ağaçlarına arız olan basra/balsıra/çam pamuklu koşnili (*M. hellenica*) olarak adlandırılan böcek tarafından salgılanan bal şebnemidir. Arılar bu salgıyı toplayarak bal üretmekte ve bu ürün çam balı olarak adlandırılmaktadır (Gürkan ve Boşgelmez, 1989).

Basra'nın doğal yayılış alanı, dünyada sadece Türkiye ve Yunanistan'dır. Bu durum hem ülkemizi hem de Muğla yöresini çam balı üretimi konusunda çok önemli bir noktaya taşımaktadır. Çünkü dünya çam balı üretiminin %92'si ülkemizde, ülkemizde de yaklaşık %75-80'i Muğla yöresindedir (Gösterit ve Gürel, 2011). İhraç ettiğimiz bal miktarı içinde çam balının oranı %90-95 civarındadır.

Muğla ilinde 2014 yılı verilerine göre yaklaşık 350 köyde 827.540 kovan ile arıcılık yapılmaktadır. Bu kapsamda Muğla ilinde arıcılık yapan işletme sayısı 4.435'tir (Tablo 1). Türkiye geneli incelendiğinde yaklaşık 21.300 köyde, 104.709 işletme tarafından arıcılık yapılmaktadır (Tablo 2). Ülkemizdeki arıcıların yaklaşık %5'i Muğla ilindedir.

Tablo 1. Muğla ili arıcı ve kovan sayıları ile bal üretim miktarları (TÜİK, 2015)

Yıl	Köy Sayısı	İşletme Sayısı*	Toplam Kovan	Bal üretimi (ton)	Kovan Başına Üretim (kg)
2005	340		611.710	14.417,977	23,6
2006	349		621.557	12.072,431	19,4
2007	324		557.950	4225,221	7,6
2008	347		580.356	9421,565	16,2
2009	345		599.814	11.011,680	18,4
2010	350		644.505	6488,073	10,1
2011	333		687.185	11.115,943	16,2
2012	348		710.949	10.765,257	15,1
2013	-	4060	757.542	10.901,059	14,4
2014	-	4435	827.540	15.281,660	18,5

*Arıcılık yapan köy sayısı 2013 yılından itibaren "Arıcılık yapan işletme sayısı" olarak değiştirilmiştir.

Muğla ilinde yıllara göre önemli farklılıklar olmakla birlikte 2005-2014 yılları arasında kapsayan on yıllık dönemde yıllık bal üretimi ortalama 10.570 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1). Kovan başına üretim incelendiğinde en düşük üretim 2007 yılında 7,6 kg ile en yüksek üretim ise 2005 yılında 23,6 kg ile gerçekleşmiştir. Muğla ilinde son 10 yılın ortalamalarına göre kovan başına üretim miktarı 15,9 kg olup Türkiye ortalamasının (15,5 kg) biraz üzerindedir.

Tablo 2. Türkiye’de arıcı ve kovan sayıları ile bal üretim miktarları (TÜİK, 2015)

Yıl	Köy Sayısı	İşletme Sayısı*	Kovan Sayısı	Bal üretimi (ton)	Kovan Başına Üretim (kg)
2005	22.550	-	4.590.013	82.336	17,9
2006	22.305	-	4.851.683	83.842	17,3
2007	21.560	-	4.825.596	73.935	15,3
2008	21.093	-	4.888.961	81.364	16,6
2009	21.469	-	5.339.224	82.003	15,4
2010	20.845	-	5.602.669	81.115	14,5
2011	21.131	-	6.011.332	94.245	15,7
2012	21.307	-	6.348.009	89.162	14,0
2013	-	79.934	6.641.348	94.694	14,3
2014	-	104709	7.060.973	102.486	14,5

*Arıcılık yapan köy sayısı 2013 yılından itibaren "Arıcılık yapan işletme sayısı" olarak değiştirilmiştir.

Toplam kovan sayılarının değişimi incelendiğinde hem Türkiye hem de Muğla İlinde toplam kovan sayısının 2007 yılından itibaren sürekli arttığı görülmektedir. Bal üretiminin seyri incelendiğinde Türkiye genelinde üretimin 80-100 bin ton aralığında gerçekleştiği görülmektedir. Muğla ilinde 2007 ve 2010 yıllarında bal üretim miktarında çok ciddi azalmalar olmuştur. Örneğin 2006 yılında yıllık bal üretimi 12.072 ton iken 2007 yılında üretim 4225 ton seviyesine gerilemiştir.

Yörede arıcılıkla uğraşanların büyük çoğunluğunun orman köylerinden olması, diğer ormancılık faaliyetlerinden yeterince ekonomik gelir elde edememe, arıcılığın çok uzun yıllardır bir kültür ve uğraş alanı oluşturması nedeniyle arıcılık faaliyetlerinin sürdürülmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bildiriye kızılçam ormanlarında çam balı üretimine yönelik sorunlar ve çözüm önerileri Muğla yöresi örneğinde belirlenmiştir.

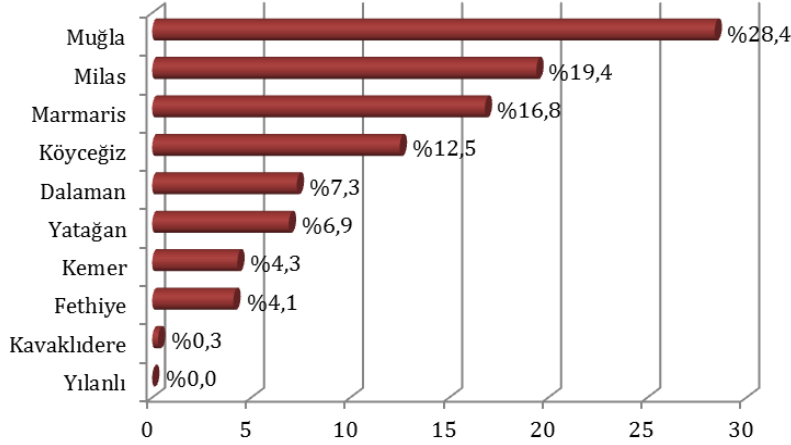
2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Alanının Tanıtımı

Muğla ili sınırlarında bulunan 10 orman işletme müdürlüğünden Yılanlı Orman İşletme Müdürlüğü hariç diğer 9 işletmenin ormanlarında farklı miktarlarda olmak üzere basra yayılış yapmaktadır. Muğla ilinin toplam alanı 1.226.516,6 ha olup bunun 830.854,8 ha'sı orman alanıdır. Yani Muğla ili %67,7'lik orman alanı ile ülke orman varlığı (%27,6) ile karşılaştırıldığında zengin bir bölgedir (OGM, 2013). Verimli orman alanlarının %8,9'u basralı iken bu oran bozuk orman alanlarında %6,2'dir. Toplam orman alanlarının ise %8'i basralıdır. İşletme müdürlükleri itibarıyla Muğla (%28,4), Milas (%19,4) ve Marmaris (%16,8) orman işletme müdürlükleri en fazla basralı alana sahip işletmelerdir (Tablo 3 ve Şekil 1).

Tablo 3. Orman işletmelerinde basralı ve basrasız alanlar (Avcı vd., 2014)

İŞLETMELER	Basrasız				Basralı			Genel Toplam
	Verimli	Bozuk	Açıklık	Toplam	Verimli	Bozuk	Toplam	
Kavaklıdere	31.656,4	2.864,4	12.778,8	47.299,6	176,2	10,7	186,9	47.486,5
Köyceğiz	63.973,7	24.151,1	21.874,4	109.999,2	3.786,6	4.587,5	8.374,1	118.373,3
Muğla	35.014,9	24.596,3	36.340,3	95.951,5	16.433,2	2.388,2	18.821,5	114.772,9
Yatağan	30.856,1	16.296,5	30.983,0	78.135,5	3.455,7	1.110,6	4.566,3	82.701,8
Yılanlı	52.667,5	12.089,2	10.996,5	75.753,1	-	-	-	75.753,1
Milas	76.975,6	59.759,9	123.028,9	259.764,4	10.165,6	2.708,6	12.874,2	272.638,5
Marmaris	57.943,4	47.229,8	21.622,8	126.796,1	7.642,9	3.511,4	11.154,3	137.950,4
Kemer	51.568,5	28.895,4	71.495,3	151.959,2	2.316,6	513,8	2.830,3	154.789,5
Fethiye	63.107,7	32.047,8	36.155,5	131.310,9	2.246,7	440,6	2.687,3	133.998,2
Dalaman	34.945,9	17.909,7	30.386,3	83.242,0	2.381,4	2.428,7	4.810,1	88.052,0
Toplam	498.709,8	265.840,0	395.661,8	1.160.211,6	48.604,9	17.700,1	66.305,0	1.226.516,6

Şekil 1. Basralı alanların işletme müdürlükleri itibariyle dağılımı (Avcı, vd., 2014)

2.2. Veri Kaynakları ve Değerlendirme Yöntemleri

Çalışma kapsamında veriler, konu ile ilgili en önemli ilgi grupları olan arıcılar ve ormancılık örgütü çalışanları (Muğla Orman Bölge Müdürlüğü ve bağlı işletmelerinde görev yapan orman mühendisleri) ile yapılan anket çalışmalarıyla toplanmıştır. Bunun yanında arazi çalışmaları, mülakat, köy toplantıları ve gözlemler yapılmıştır.

Arıcıların sosyo-ekonomik durumu, karşılaştıkları sorunlar ile beklentilerini ortaya koymak üzere, arıcılığın yoğun olduğu köylerdeki arıcılarla yüz yüze yapılan görüşmelere dayanarak bir anket formu geliştirilmiştir. Ayrıca Muğla Orman Bölge Müdürlüğü ve bağlı işletmelerinde görev yapan yöneticiler ile de anket çalışmaları gerçekleştirilmiş, bu sayede sorunların tespiti için her iki ilgi grubu çalışmaya dâhil edilmiştir. Anket formlarında; sosyo-ekonomik ve demografik özellikler, basralı ormanlarda bal üretimine yönelik görüşler, arıcılık-ormancılık ilişkileri ve karşılaşılan sorunlara yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda 143 arıcı ve 65 teknik elemanla anket çalışmaları yapılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirmesi için cevaplar yüzdelik oranlara dönüştürülmüş ve temel istatistiki analizler (aritmetik ortalama, standart sapma vb.) yapılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Anket Katılımcılarının Profili

Anket çalışmasına katılan arıcılara ilişkin yaş, eğitim ve gelir düzeyleri Tablo 4'de görülmektedir. Arıcıların büyük bir bölümü 26-65 yaş aralığındadır. Gelir düzeyleri (toplam aile geliri) incelendiğinde 250-1000 TL aylık gelire sahip olanların oranı %77,7'dir. Eğitim düzeyi bakımından ilkökul mezunu olanların oranı %74,8'dir (Tablo 4). Ülkemizde 2013 yılı verilerine göre kırsal alanda yaşayan 15 ve üzeri yaşlardaki erkeklerde okuryazar olmayanlarının oranı %4,6 (TÜİK, 2015) olduğu düşünüldüğünde ankete katılan tüm arıcıların okur-yazar olması ve herhangi bir eğitim kurumunu bitirmiş olması önemlidir.

Tablo 4. Arıcıların yaş, gelir ve eğitim düzeylerinin yüzdesel dağılımı

Yaş	Sayı	%	Gelir Düzeyi (TL/ay)	Sayı	%	Eğitim Durumu	Sayı	%
18-25	2	1,4	<250	2	1,4	İlkokul	107	74,8
26-45	64	44,8	251-500	56	39,2	Ortaokul	12	8,4
46-65	74	51,7	501-1000	55	38,5	Lise	13	9,1
>65	3	2,1	>1000	30	21,0	Üniversite	11	7,7
Toplam	143	100,0		143	100,0		143	100,0

Muğla Orman Bölge Müdürlüğü'nde görev yapan orman mühendislerinin fiilen buldukları görevler Tablo 5'de gösterilmiştir. İşletme şefleri %53,8 ile ilk sıradadır. Bunu mühendisler ve işletme müdür yardımcıları izlemektedir.

Tablo 5. Ankete katılan teknik personelin görev dağılımı

Görev	Sayı	%	Görev	Sayı	%
Bölge Müdürü	0	0	İşletme Müd. Yrd.	9	13,8
Bölge Müdür Yrd.	2	3,1	İşletme Şefi	35	53,8
Şube Müdürü	3	4,6	Başmühendis	1	1,5
İşletme Müdürü	4	6,2	Mühendis	11	16,9
Toplam				65	100,0

Ankete katılan teknik personelin büyük bir bölümü orta yaş grubundadır (%69,2). Bunun yanında 46 ve üzeri yaşlarda olan personelin oranı %26,2'dir (Tablo 6). Çalışma yılları incelendiğinde ankete katılan personelin %60'ı on yıldan fazla kurumda çalışmaktadır.

Tablo 6. Ankete katılan teknik personelin yaş ve görev yılı dağılımı

Yaş	Sayı	%	Görev Yılı	Sayı	%
18-25	3	4,6	1-10	26	40,0
26-45	45	69,2	11-20	18	27,7
46-65	17	26,2	> 20	21	32,3
Toplam	65	100,0		65	100,0

3.2. Arıcıların Çam Balı Üretimi ve Ormancılık İlişkilerine Yönelik Görüşleri

Muğla yöresi sahip olduğu kızılçam ormanları ve bu ormanlarda doğal olarak yayılış gösteren basra böceği ile çam balı üretimi konusunda eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Yörede anket yapılan arıcıların büyük bir bölümü, yörenin arıcılık açısından değerini "iyi" (%53,8) ve "çok iyi" (%30,8) olarak değerlendirmektedir.

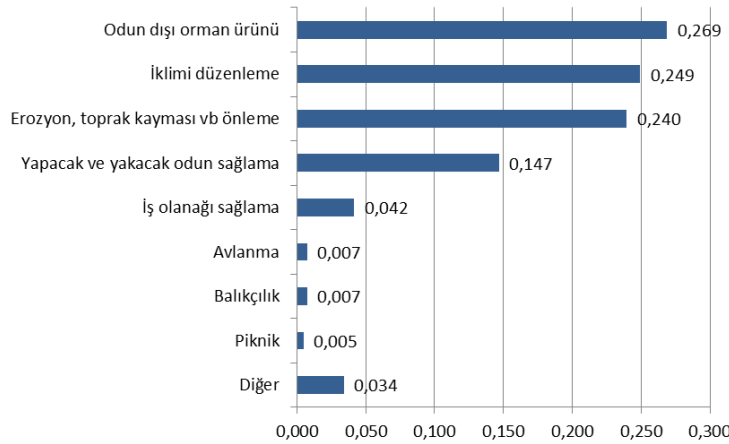
Ancak arıcıların büyük bir bölümü (%76,9) yöredeki bal veriminin yıllar itibariyle kötüleştiğini, yani bal veriminin düştüğünü belirtmektedir. Arıcıların %67,8'i Muğla yöresindeki basralı alanların azaldığını, basranın az oluşunun ise bal verimini de düşürdüğünü belirtmektedir (Tablo 7). Bu durumun en önemli nedeni, iklimsel değişiklikler olarak açıklanmaktadır. Bunun yanında yıllar itibariyle yöreye gelen kovan ve arı sayısının artışı da kovan başına verimi düşüren etkenlerden birisi olarak belirtilmektedir.

Tablo 7. Bal veriminin ve basralı alan miktarının yıldan yıla değişimine yönelik görüşler durumu

Düşünceler	Bal verimi		Basralı alan miktarı	
	Sayı	%	Sayı	%
Gittikçe iyileşiyor	8	5,6	15	10,5
Değişmiyor	25	17,5	31	21,7
Gittikçe kötüleşiyor	110	76,9	97	67,8
Toplam	143	100,0	143	100,0

Çam balı üreticisi konumunda olan arıcılar; ormanların en önemli faydasını odun dışı orman ürünleri üretimi olduğunu belirtmektedir (Şekil 2). Öncelikler arasında iklimi düzenleme, erozyon, toprak kayması gibi doğal afetleri önleme öncelikli diğer faydalar olarak sıralanmaktadır.

Basralı ormanlar için orman teşkilatı ile arıcılar arasındaki en önemli sorun orman teşkilatının orman amenajman planlarına göre gençleştirme amaçlı olarak son hasılat kesim planı dahilinde bazı bölmelerde tıraşlama kesim (yörede halk dilinde düz kesim olarak isimlendirilmektedir) yaparak kızılçam alanlarını gençleştirme istekleridir. Yörede anket yapılan arıcıların %75,5'i tıraşlama kesim yapılmadığını, daha doğrusu orman işletme yöneticileri tarafından kurulan damga ekiplerinin arazide tıraşlama kesim için damga yaptıklarında kendilerinin bir şekilde kesime engel olduklarını belirtmektedir. Yani bir taraftan amenajman planı kapsamında tıraşlama kesim yapmak isteyen orman işletmesi, diğer yanda ise basralı ağaçlardan oluşan meşcereleri kestirmek istemeyen arıcılar karşı karşıya gelmektedir. Çalışma kapsamında arazide damgalanmış ancak kesim işlemi yapılamamış ağaçlara rastlanmıştır.

Şekil 2. Arıcılara göre ormanların faydalarının öncelik sırası

Arıcıların büyük bir bölümü (%80,4) basralı ormanlarda sıklık bakımını, aralama gibi bakım çalışmalarının yapılması gerektiğini bunun basra ve dolayısıyla bal verimini artırıcı etkisi olduğunu belirtmektedir.

Basralı olup ta kuruyan ağaca şahit olanların oranı sadece %19,6 düzeyindedir. Yani basra, kızılçam ağaçlarını kurutacak kadar bir zarar yapmamaktadır. Bundan dolayı basraya karşı mücadele kapsamında herhangi bir ilaçlama yapılmamaktadır. Bunun yanında diğer zararlı böceklerle de mücadele yapılmadığını belirtenlerin oranı %86 ile çok yüksek düzeydedir. Arıcıların tamamı, böyle bir mücadelenin yapılmasının basrayı etkileyeceğini, bunun da bal üretim miktarını düşüreceği görüşünde birleşmektedir.

Yörede basra transplantasyonu (aşılama) çalışmaları düşük düzeyde de (%29,4) olsa yapılmaktadır. Arıcıların basrayı kızılçam ormanlarında yayılmasını sağlayarak bal üretimini

artırma çabaları bulunmaktadır. Yapılan mülakatlarda Muğla yöresi dışına da (Örneğin, Mersin-Tarsus, Antalya) basralı dal ve gövdeler götürülerek transplantasyon yapıldığı ve başarının sağlandığı belirtilmektedir.

Bazı arıcılar (%55,2) çam balı üretmek amacıyla kovanlarını her yıl aynı alana koymakta iken diğerleri ise bal verimine göre yöre içerisinde kovanlarının yerlerini değiştirmektedir. Hatta arıcılar tarafından etkili bir iletişim mekanizmasının da kurulduğu ve birbirilerini haberdar ederek bal veriminin arttığı bölgelere hareket ettikleri belirtilmektedir.

Arıcıların büyük bir bölümü (%89,5) daha önce de belirtilen tıraşlama kesim dışında orman teşkilatı ile herhangi bir sorun yaşamamıştır. Bunun dışında konaklama yeri ve kaçak kesim ile ilgili sorunların düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Ormanlar içinde konaklama yeri bulmada sorun yaşayanların oranı %25,2 ile düşük düzeydedir. Bunun dışında orman alanlarında konaklama yerlerinin sınırlı olması, talebin yüksek olması nedeniyle birim alanda çok sayıda kovanın olması (aşırı kalabalık), konaklama alanlarının niteliğinin düşük olması, yol-ulaşım en önemli sorunlar olarak dile getirilmektedir.

Ormanlık alanlarda arıcılık faaliyetine uygun olarak yalancı akasya, söğüt, akçaağaç, badem, sofora türleri ile ağaçlandırma yaparak, ayrıca korunga, deve diken, karaçalı, gibi bal verimi için önemli olan otsu ve çalimsı bitkilere yer verilerek arıcıların ekonomik olarak kalkınmalarına hizmet etmek amacıyla Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından bal ormanları oluşturulmaktadır. Ankete katılan arıcıların %42'si bal ormanı kavramını daha önce duymuştur. Bilgi kaynakları; arıcılar birliği, yazılı ve görsel medya araçlarıdır. Bunun yanında arıcıların bazıları, göçer arıcılık kapsamında il dışına çıktıklarında gittikleri yörelerde kuruluşu yapılan bal ormanlarını görmüştür. Bal ormanlarının kuruluşu, bal veriminin artırılması bağlamında arıcılar tarafından önemli bulunurken, kurulması konusunda önemli bir destek bulunmaktadır. Bunun yanında Muğla yöresi için çam ormanlarının zaten bal ormanı olduğu, bu ormanların geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerektiği önerileri de belirtilmektedir.

3.3. Teknik Personelin Çam Balı Üretimi ve Ormancılık İlişkilerine Yönelik Görüşleri

Muğla yöresinde basralı alan miktarının geçmiş yıllara göre artış ve azalış hakkındaki görüşler incelendiğinde değişmediği belirtenlerin oranı %47,7 ile ilk sıradadır. Basralı alan miktarının gittikçe azaldığını düşünenlerin oranı %21,5'dir. Bu durumun nedenleri; iklim koşullarındaki değişiklik, arazilerin verimli kullanılmaması ve madencilik faaliyetleri olarak sıralanmaktadır.

Teknik personelin verdikleri cevaplardan basralı ormanlarda bal verimi açısından orta yaşın (%63,1) en iyi olduğu anlaşılmaktadır. Bunu yaşlı ağaçlar (%24,6) izlemektedir (Tablo 8). Basra ile ormanların sıklığı arasında ters bir ilişkinin olduğu alınan cevaplardan anlaşılmaktadır. Yani orta sıklıkta ve gevşek ormanlarda basra miktarının daha çok olduğu görülmektedir (Tablo 8). Bu bulgudan hareketle daha önce de belirtildiği üzere basralı ormanlarda yapılacak bakım çalışmalarının basra miktarının artmasını sağlayacak çalışmalar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Yani basralı ormanlarda basranın sürekliliği açısından bakım yapılmalıdır. Muğla Orman Bölge Müdürlüğü'nde görevli teknik personelin tamamına yakını (%95,4) bu görüşe katılmaktadır. Böceğin hayat döngüsü incelendiğinde, en aktif olduğu 2. nimf dönemi temmuz-kasım ayları arasında yer almaktadır. Bu dönemde nimflerin bal şebnemi verimi çok yoğun olduğu için arıcılar bu dönemde bal almaktadırlar (Selmi, 1983; Gürkan ve Boşgelmez, 1989). Bu bulgudan hareketle bakım zamanının bu dönemler dışında planlanması bal üretimin olumlu etkileyebilecektir.

Tablo 8. Basra ile ağaçların yaş ve sıklığı arasındaki ilişki

Yaş	Sayı	%	Sıklık	Sayı	%
Genç	2	3,1	Sık	2	3,1
Orta	41	63,1	Orta sıklık	26	40,0
Yaşlı	16	24,6	Gevşek	28	43,1
Hepsi	6	9,2	Hepsi	9	13,8
Toplam	65	100,0	Toplam	65	100,0

Basralı ormanların işletilmesi ve yönetiminde orman işletmeleri ile arıcılar arasındaki en önemli sorun, daha önce de belirtildiği üzere orman işletmelerinin kızılçam sahalarında odun hammaddesi üretimi amaçlı olarak işletilen ve amenajman planlarına göre kesim yapılması gereken sahaları kesip gençleştirme isteği, arıcıların ise çam balı üretimi yaptığı bu alanların kesimine karşı çıkması sonucu yaşanan çatışmadır. Bunun bir sonucu olarak böyle alanlarda tıraşlama kesim yapıl(a)mamaktadır. Bu sorun hem arıcılar hem de ormancılık teşkilatı çalışanları tarafından dile getirilmiştir. “Basralı ormanların gençleştirilmesi konusunda arıcılar ile sorunlar yaşanmaktadır” ifadesine çalışanların büyük bir bölümü katılmaktadır (Tablo 9).

Muğla ilinde basranın transplantasyon yolu ile yaygınlaştırılması çalışmaları yapıp yapılmadığı konusundaki değerlendirmelerde %60 oranında transplantasyon yolu ile basranın arıcılar tarafından taşındığı belirtilmektedir. Çalışanların %56,9’u transplantasyonu doğru bulurken, %43,1’i bu işlemin yanlış olduğunu belirtmektedir.

Ankete katılan teknik personelin %76,9’u basra böceğinin arız olduğu kızılçam ağaçlarında kurumaların olmadığını belirtmektedir. Kızılçamın fizyolojik gelişmesi ile basranın biyolojisi birlikte incelendiğinde; böceğin en aktif olduğu dönemde ağaçlar daha az çap artımı meydana getirmektedirler. Bu dönemde çap kalınlaşması da az olduğundan hacim artımı kaybının düşük çıkması olağan olarak değerlendirilmelidir. Basranın en yoğun etkisini gösterdiği dönemde ağaçların daha az çap artımı yapıyor olması meydana gelen olumsuz etkinin düşük olmasını sağlamaktadır (Yeşil vd., 2005). Basralı ormanlarda diğer zararlı böceklerle mücadele kapsamında kimyasal mücadele yapıp yapılmadığı da önemli bir konudur. Bu konuda anket çalışmalarına katılan teknik personelin tamamı zararlı böceklerle mücadele kapsamında kimyasal mücadele yapılmadığını belirtmiştir.

Geçmişte toplumun ormanlardan en önemli beklentisi yakacak ve yapacak (endüstriyel) odun olduğu için ormanlar sadece odun hammaddesi üretimi amacıyla işletilmekte ve yönetilmekteydi. Ancak günümüzde beklentiler çeşitlenmiş ve ormanların topluma sunduğu odun dışı ürün ve hizmetlerin önemi artmıştır. Bu değişim orman teşkilatı çalışanları tarafından da fark edilmiştir. Bu kapsamda balın da bir orman ürünü olarak değerlendirildiği görülmektedir. OGM’nin bal üretimini desteklemek amacıyla bal ormanları kurma çalışmaları bu değerlendirmenin önemli bir sonucudur. Anket çalışmaları sonucunda ormancılık teşkilatı çalışanları da ormanlardan üretilen balın bir orman ürünü olduğunu belirtmiştir. Ankete katılan teknik personel tarafından geçmişteki deneyimler ve bilgi düzeyleri ile basranın ağaçlara yaptığı zararın bal verimi ile kıyaslandığında, basranın zararlı bir böcek olarak tanımlanamayacağı belirtilmektedir (Tablo 9). Hatta yapılan mülakatlarda basra için “faydası zararından fazla böcek” tanımlaması yapılmıştır.

Çalışanların büyük bir bölümü, basralı ormanlarda üretilen bal vb. ürünleri asli ürün olarak görmektedir. Ormanların işlevsel planlamasında işletme sınıflarının ayrımı amaçlara göre yapılmaktadır. Buna göre birinci öncelikli amaç sonucu üretilen ürün asli ürün olmaktadır. Orman kaynaklarından, biri diğerine göre öncelik kazanan ve bazen de aralarında

çelişki bulunan mal ve hizmet bileşimleri elde edilebilmektedir (Geray, 1998). Bu durum aynı alanda birden fazla işlevin bir arada yürütülmesi, orman kaynağının tekil olarak farklı işlevlere göre ayrılması veya bir işlevin diğerlerine göre görece önem düzeyinin daha yüksek olması şeklinde kendini göstermektedir.

Yapılan değerlendirmelerde basralı ormanların asli (birincil) ürününün çam balı olduğu görüşü hakimdir. Basralı ormanlardan çam balı üretiminin ekonomik değerinin odun hammaddesi üretiminden fazla olduğu görüşü bu yargıyı desteklemektedir. İlgili yazına göre, basranın bal üretiminin özellikle zayıf ve orta yetişme ortamlarında kızılçam üzerindeki artım kaybının ekonomik değerinden daha fazla olduğunu, bundan dolayı çam balı üretimi asli ürün olarak belirlenip odun hammaddesi üretiminin birlikte planlanması ile toplam faydanın arttırılabileceği görülmektedir (Pukkala vd., 2014; de-Miguel vd., 2014). Bu görüşler ışığında orman amenajman planlarında basralı alanların “basralı alanlar işletme sınıfı” olarak ayrılıp planlanması önem arz etmektedir. Basralı ormanların sadece bal üretimi amaçlı işletilmesi fikrine katılım görece olarak daha düşüktür. Yani yukarıda belirtilen açıklamalara benzer şekilde asli ürün bal olmak üzere diğer ürünleri de içeren bir planlama modelinin geliştirilmesi gerekmektedir. Basralı ormanların bal üretimi için farklı işletme ve yönetim modellerinin geliştirilmesi gerektiği ankete katılan teknik personel tarafından büyük çoğunlukla dile getirilmektedir (Tablo 9).

Bu yönetim biçiminde en uygun (optimum) idare süresinin çam balı ve odun hammaddesi üretiminin birlikte ele alınarak uzatılması bir fırsat olarak değerlendirilmelidir (Pukkala vd., 2014; de-Miguel vd., 2014). 26/09/2012 tarihinde Muğla’da yapılan arazi çalışmaları ile basralı ormanlarda çam balı üretimine yönelik bakım müdahaleleri ve idare süresi konuları ormancılık teşkilatı tarafından masaya yatırılmıştır. Bu arazi çalışmasında basralı kızılçam meşcerelerinde idare süresinin 160 yıla kadar uzatılabileceği görüşü benimsenmiştir. Ankete katılan teknik personelin görüşleri incelendiğinde idare süresinin ortalama 120-130 yıl alınabileceği belirtilmektedir.

Tablo 9. Ormancılık örgütü çalışanlarının arıcılık-ormancılık ilişkilerine yönelik görüşleri

İFADELER	Tamamen Katılmıyorum		Kısmen Katılmıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çam balı bir odun dışı orman ürünüdür.	5	7,7	3	4,6	1	1,5	27	41,5	29	44,6
Basralı ormanlarda çam balı <u>asli</u> üründür.	3	4,6	4	6,2	2	3,1	25	38,5	31	47,7
Basra zararlı bir böcektir.	33	50,8	13	20,0	8	12,3	10	15,4	1	1,5
Çam balı üretiminin ekonomik değeri odun hammaddesi üretimden fazladır.	5	7,7	6	9,2	9	13,8	18	27,7	27	41,5
Basralı ormanlar sadece bal üretimi amaçlı olarak işletilmelidir.	8	12,3	5	7,7	3	4,6	30	46,2	19	29,2
Amenajman planlarında basralı ormanlar bir işletme sınıfı olarak ayrılması doğru bir uygulamadır.	2	3,1	1	1,5	2	3,1	10	15,4	50	76,9
Basralı ormanların bal üretimi için farklı işletme ve yönetim modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir.	2	3,1	1	1,5	3	4,6	13	20,0	46	70,8
Basralı ormanlarda bakım müdahaleleri bal verimini artırır.	4	6,2	-	-	6	9,2	15	23,1	40	61,5
Basralı ormanlarda bakım müdahalelerinin zamanı bal verimi ile ilişkili olarak belirlenmelidir.	6	9,2	1	1,5	5	7,7	14	21,5	39	60,0
Basralı ormanların gençleştirilmesi konusunda arıcılar ile sorunlar yaşanmaktadır.	3	4,6	6	9,2	4	6,2	12	18,5	40	61,5

Arıcılar ormanların korunması konusunda bilinçlidir.	3	4,6	12	18,5	3	4,6	28	43,1	19	29,2
Orman içinde konaklayan arıcılar orman yangınları için risk oluşturmaktadır.	15	23,1	13	20,0	2	3,1	28	43,1	7	10,8
Arıcılar ile konaklama yeri konusunda sorunlar yaşıyoruz.	10	15,4	11	16,9	3	4,6	29	44,6	11	16,9
Orman içerisinde konaklayan arıcılar orman zarar vermektedir.	29	44,6	12	18,5	7	10,8	14	21,5	3	4,6
Ormanlarda arıcıların konaklaması için yer gösteriyoruz.	3	4,6	5	7,7	5	7,7	26	40,0	26	40,0
Ormanlarda arıcılar için çeşitli olanaklara sahip (su, tuvalet vb.) aralıklar yapılmalıdır.	7	10,8	4	6,2	5	7,7	21	32,3	28	43,1

Basralı ormanlarda bakım müdahalelerinin (aralama vb.) basra miktarını dolayısıyla da bal verimini artırıcı etkisinin olduğu bu kapsamda bakım müdahalelerinin zamanında yapılmasının önemi anket çalışmaları ile ortaya çıkmıştır (Tablo 9). Bu noktada basralı ormanlarda bakım müdahalelerinin zamanının bal verimi ile ilişkili olarak belirlenmesi önem taşımaktadır. Özellikle genç meşcerelerde basra miktarını dolayısıyla bal üretimini artırmak için bakım müdahalelerinin yapılması gerekmektedir (Özdemir vd., 2014).

Ormanlarda arıcıların konaklaması için yer gösterildiğini belirtenlerin oranı yüksektir. Buna rağmen arıcılar ile ormanda konaklama yeri konusu da bir başka sorundur. Bu sorunun çözümü için orman içerisinde sınırları belli aralıkların oluşturulması ve ormanlarda arıcılar için yapılacak bu aralıkların çeşitli olanaklara sahip (su, tuvalet vb.) olması çözüm önerileri olarak belirtilmektedir (Tablo 9).

Arıcıların ormanların korunması konusundaki bilinç düzeyi yeterli görülmektedir. Zaten orman içerisinde konaklayan arıcıların ormana zarar vermediği de belirtilmektedir. Ancak yine de orman içerisinde konaklayan arıcıların orman yangınları için bir risk unsuru olduğunu düşünenlerin oranı ağırlıktadır (Tablo 9).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Muğla yöresinde arıcılık temel geçim kaynaklarından birisidir. Arıcılık çoğunlukla aile işini devam ettirme şeklinde olup küçük aile işletmecilik tipi öne çıkmaktadır. Bu açıdan yörede arıcılığın en önemli kırsal kalkınma araçlarından biri olduğu görülmektedir.

Muğla yöresi basralı kızılçam ormanlarında bal asli odun dışı orman ürünüdür. Bu bağlamda orman alanlarının planlamasında basralı alanlar işletme sınıfı altında ayrımlar yapılarak bu alanların bal ve diğer arı ürünlerinin üretimine yönelik plan kararlarının verilmesi gerektiğinin en akılcı yöntem olduğu görülmektedir. Çünkü hem arıcıların, hem teknik elemanların yaşadıkları en önemli sorun, kızılçam ormanlarındaki odun hammaddesi üretimine yönelik yapılan planlamadan (timber management) kaynaklanan gençleştirme çalışmalarıdır. Yörede düz kesim olarak da adlandırılan ve geniş alanlarda uygulanan tıraşlama kesimlerine arıcılar şiddetle karşı çıkmakta ve gösterilen direnç ile planlanan çalışmalar uygulamaya konulamamaktadır. Benzer şekilde bu sorunlar teknik elemanlarca da sıklıkla dile getirilmektedir. Basralı alanlarda çam balı ve odun hammaddesi üretimini birlikte ele alan farklı işletme ve yönetim modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir. İdare süresinin basralı alanlarda belirtilen amaçlar dahilinde uzatılabileceği görülmektedir. Bu çözüm elde edilecek faydaları artırmakta ancak, arıcılar ile ormancılar arasındaki gençleştirme sorununu ancak öteleyebilecektir. Bundan dolayı yaşlı meşcerelerde küçük maktalarda gençleştirme çalışmalarının yapılabilirliği tartışılmalıdır. Özellikle şiddetli ışık ağacı olan kızılçam için biyolojik ve idari açıdan, en küçük makta büyüklüğü bilimsel çalışmalarla tespit edilmelidir. Ayrıca, gençleştirme yapılıp yapılmamasına göre, orman yapısının (meşcerelerin kompozisyonu ve konfigürasyonu) nasıl değişim izleyeceği yönünde uzun dönemli

simülasyon modelleri geliştirilmelidir. Değişik model senaryolarının çam balı üretimine etkisi ortaya konulmalıdır.

Hem arıcılar hem de teknik elemanlar tarafından “kızılçam ormanlarında bakım çalışmaları yapılmalı mıdır?” sorusuna verilen cevaplarda basra böceğinin orta sıklıkta ve gevşek ormanlarda daha iyi geliştiği ve bakım çalışmaları sonucunda basra veriminin artacağı genel kabul gören bir görüş olmaktadır. Bu kapsamda özellikle genç meşcerelerde basra verimini artırmak amacıyla mutlaka bakım çalışmaları yapılmalı ve bu bakım çalışmalarının zamanının çam balı üretim sezonunun dışında işlemsel (operasyonel) olarak planlanması gerekmektedir.

Basranın en önemli doğal yayılış alanı Muğla yöresidir ve çam balı açısından Muğla yöresi markalaşmalıdır. Bundan dolayı yörenin çam balı açısından marka değerini korumak basra transplantasyon çalışmalarının bu alanlarla sınırlı kalması önem taşımaktadır. Ayrıca 6968 Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu hastalık ve zararlıların yeni alanlara bulaşmaması için iç ve dış karantina kurallarını belirlemiş olup bu kapsamda basranın yeni alanlara aşılması gelişigüzel yapılmamalıdır.

Arıcıların basralı alanlardan yararlanması düzensiz ve plansız olmamalıdır. Bu yararlanmanın şekli ve esasları daha net olarak belirlenmeli ve arıcıların orman idaresine başvurusu ve izin çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. İdarenin izni kayıt altına alması ve üreticiye izni belgeleyen resmi bir evrak vermesi kontrol ve takip açısından yararlı olacaktır. Ayrıca üreticilerin kooperatif ve birliklere üye olmaları ve sertifika sahibi olarak yararlanmada öncelik ve kolaylık kazanmaları önemlidir.

Arıcılar ile ormancılık örgütü çalışanları arasındaki bir diğer sorun konaklama ile ilgilidir. Orman içi alanlarda konaklama alanlarının yetersiz oluşu nedeniyle sorun yaşayan arıcılar orman içinde daha fazla alanda ve sosyal olanaklara (su, tuvalet vb.) sahip arılıklar oluşturulmasını istemektedir. Ormancılık örgütü çalışanlarına yapılan anketlerde de benzer bir soruya verilen yanıtlar incelendiğinde bu görüşün gerçekleştirilebilir olduğu belirtilmektedir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, “Muğla Yöresi Kızılçam Ormanlarında Çam Balı Üretiminin Sürdürülebilirliği ve Karşılaşılan Sorunların Giderilmesi” adlı proje kapsamında Muğla İli Arı Yetiştiricileri Birliği (MAYBİR) tarafından desteklenmiştir. MAYBİR yönetim kuruluna desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Avcı, M., Özdemir, İ., Korkmaz, M., Kantarcı, M.D., Yeşil A., 2014. Distribution of *Marchalina hellenica* in *Pinus brutia* Forests in Muğla Region. 4th International Muğla Beekeeping&Pine Honey Congress, November 5-9, 2014, 102-104 s., Ölüdeniz-Muğla-Turkey

de-Miguel, S., Pukkala, T., Yeşil, A., 2014. Integrating pine honeydew honey production into forest management optimization. European Journal of Forest Research. 133: 423-432.

Geray, U., 1998. Orman Kaynaklarının Yönetimi, Ulusal Çevre Eylem Planı, DPT Yayınları, ISBN 975-19-1917-7, Ankara.

Gürkan, B., Boşgelmez, A., 1989. Çam Pamuklu Koşnili *Marchalina hellenica* (Gennadius)'nın Biyo-Ekolojisi ve Populasyon Dinamiği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 87 s.

Gösterit, A., Gürel, F., 2011. Orman-Arıcılık İlişkisi ve Arıcılığın Orman Köylüleri ve Kırsal Kesimin Kalkınmasındaki Önemi. Orman ve Av Dergisi, Sayı: 2, s.26-29.

OGM, 2013. Ormancılık İstatistikleri 2013. <http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Sayfalar/Istatistikler.aspx> (Ziyaret tarihi: 15/05/2015)

Özdemir, İ., Avcı, M., Korkmaz, M., 2014. Management Issues of Brutian Pine Forests Infested by *Marchalina hellenica* and Solution Offers. 4th International Muğla Beekeeping&Pine Honey Congress, November 5-9, 2014, 113-115 s., Ölüdeniz-Muğla-Turkey.

Pukkala, T., Yeşil, A., De Miguel, S., 2013. Impact of Pine Honey Production on Wood Production and Forest Management. Ormancılıkta Sektörel Planlamanın 50. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 52-61.

Selmi, E., 1983. *Marchalina hellenica* (Gennadius) (Homoptera, Margarodidae)'nın Marmara Bölgesindeki Biyolojisi. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Cilt: 33, Sayı:1, 93-103.

TÜİK, 2015. Ulusal Eğitim istatistikleri Veri Tabanı. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (Ziyaret tarihi: 25/05/2015)

TÜİK, 2014. Hayvancılık istatistikleri: Arıcılık. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> (Ziyaret tarihi: 28/05/2015)

Yeşil, A., Gürkan, B., Saraçoğlu, Ö., Zengin, H., 2005. Effect of the Pest *Marchalina hellenica* Gennadius (Homoptera, Margarodidae) on the Growth Parameters of *Pinus brutia* Ten. in Muğla Region (Turkey). Polish Journal of Ecology, 53 (3): 451-458.

ORMAN KÖYLERİNDE KIRSAL KALKINMA ARACI OLARAK LAVANTA YETİŞTİRİCİLİĞİ

Kader Hale GÜLER¹

Mehmet KORKMAZ²

¹Orm. Müh., Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, ANTALYA

²Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, ISPARTA

Özet

Bu bildirinin amacı, lavanta yetiştiriciliğinin kırsal kalkınmada bir araç olarak kullanılabilme olanaklarının Isparta ili orman köyleri örneğinde belirlenmesidir. Lavantanın Isparta yöresi ekolojik koşullarına adapte olmayı başarmış bir tür olması ve yörede benzer ekolojik özelliklere sahip bir hayli potansiyel alan bulunması dikkate alındığında, ülkemizin lavanta ticareti içindeki payının büyük oranda artmasının mümkün olabileceği öngörülmektedir. Çalışma sonuçlarına göre, yörede son yıllarda lavantadan elde edilen gelirlerin artışı ile birlikte lavanta üretimine yönelik yatırımlar artarak devam etmektedir. Bazı köylerde Isparta gülünden daha fazla gelir elde edildiği belirtilmektedir. Bu bağlamda ilerleyen yıllarda lavanta üretiminin yaygınlaşacağı görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Lavanta, Orman köyleri, Kırsal kalkınma

LAVENDER FARMING AS A TOOL OF RURAL DEVELOPMENT IN FOREST VILLAGES

Abstract

The aim of this paper is to find out the use possibilities of lavender farming as a tool of rural development. Isparta forest villages were selected for the study area. Lavender has managed to adapt to the ecological conditions of Isparta region and there are considerable potential areas with similar ecological characteristic of the region which may most presumably increase the share of our country in lavender trade. According to results of this study, in recent years, investments of lavender production have continued to increase along with income from lavender. Some of the villages are reported to more revenue than Isparta rose (*Rosa damascena*). In this context, it is seen that the spread of lavender production in the next years.

Keywords: Lavender, Forest villages, Rural development

1. GİRİŞ

Hem orman içi hem de bitişğinde yer alan orman köyleri, orman kaynaklarından yararlanma hakları bakımından diğer kırsal yerleşimlere nazaran daha avantajlı iken (Özdönmez vd., 1996; Tolunay ve Korkmaz, 2005), bu köylerde yaşayan halkın orman dışı köylere göre yaşam standardı genellikle daha kötü durumdadır. Yani orman köyleri, kırsal alanlar içerisinde sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları itibariyle gelişmişlik düzeyi açısından en geride olan yerleşim birimleridir. Bu nedenle orman-halk ilişkilerinin en kötü olduğu veya ilişkilerin düzenlenmesine en fazla ihtiyaç duyulan kitle, orman içi ve bitişğinde yaşayan orman köylüleridir (Gümüş, 2004).

Türkiye’de kırsal alanlardan kentlere olan göç, önemli bir sorundur. Göçün temel dinamiği ekonomik açıdan yaşanan darboğazlardır. Köylünün göç etmeden ya da çevreye zarar vermeden yaşayabileceği ekonomik çözümlerin geliştirilememesi kırsaldan kente göçe zemin hazırlamıştır (Gökçe, 2005). Göç olgusunun da etkisiyle yıllar itibariyle tarım sektörünün GSYH içerisindeki payının düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Örneğin 1978 yılında tarımın GSYH içerisindeki payı %33,5 iken 2012 yılı itibarıyla %7,9’a gerilemiştir (KB, 2013; Ege, 2011).

Orman köylerinin nüfusu, 1990’lı yıllardan günümüze giderek azalan bir seyir izlemiştir. Nitekim orman köyü nüfusu; 1970 nüfus sayımında 7,9 milyon iken bu rakam iniş ve çıkışlar geçirerek 1975’de 9,3 milyona, 1985’de 10,1 milyona ulaşmış, 1990’da 9,1 milyona, 2000 yılı sayımına göre ise 7,6 milyona gerilemiştir (Şen ve Toksoy, 2006). 2012 yılı itibarıyla 21.395 orman köyünde 7.085.545 kişi yaşamakta olup, bu nüfus kırsal alanda yaşayanların yaklaşık %40’ını kapsamaktadır. Bu köylerin orman içi ve bitişği olması durumuna göre sayıları sırasıyla 7183 ve 14212’dir (OGM, 2014).

Daha önce belirtilen nedenlerden dolayı ülkemizde orman köylerinin kalkındırılması çabaları ayrı bir önem arz etmektedir. Geçmişten günümüze orman köylerinin kalkındırılması ile ilgili yapılan plan, program, proje uygulamaları ve verilen destekler ne yazık ki yeterli düzeyde başarılı olamamıştır. Ancak özellikle orman köylerinin kalkındırılması çabaları önemini korumaktadır. Onuncu Kalkınma Planı’nda (2014-2018) “*Orman köyleri başta olmak üzere, millî parklar gibi koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile dağ köylerinin dezavantajlı konumlarından kaynaklanan kalkınma sorunlarını azaltmaya yönelik üretim ve gelir tabanlı destek araçlarının geliştirilmesi*” politikalar arasında yer almaktadır (KB, 2013).

Bu bildiriye, lavanta yetiştiriciliğinin kırsal kalkınma aracı olarak kullanılabilirliği Isparta İli Keçiborlu ilçesi Ardıçlı, Aydoğmuş, Çukurören ve Kuyucak orman köyleri örneğinde incelenmiştir. Bu kapsamda arazi çalışmaları ile lavanta yetiştiriciliğine yönelik bilgiler elde edilmiştir.

2. LAVANTA YETİŞTİRİCİLİĞİ VE KIRSAL KALKINMA

2. 1. Lavantanın Genel Özellikleri ve Kullanım Alanları

Lavanta, tarihin eski dönemlerinden beri gerek koku verici olarak gerekse halk hekimliğinde geniş bir kullanım alanı bulmuş olan tıbbi ve aromatik ve bir bitkidir. (Baytop, 1999’a atfen Malyer, vd., 2004). Dünyada ticari değeri yüksek olan üç önemli lavanta türü vardır. Bunlar, Lavander (*Lavandula angustifolia* Mill.= *L. Officinalis* L.= *L. vera* DC), Lavandin (*Lavandula intermedia* Emerice x Loisel.= *L. hybrida*L.) ve Spike lavander (*Lavandula spica*= *L. Latifolia* Medik.)’dir. İngiliz lavantası olarak adlandırılan lavander çeşitlerinin uçucu yağ kalitesi, melez lavanta olarak adlandırılan lavandin çeşitlerinin ise uçucu yağ verimi daha yüksektir (Baydar, 2009).

Lavanta, başta Akdeniz ve Balkan ülkeleri olmak üzere, dünyada en fazla Güney Avrupa'nın ve Kuzey Afrika'nın Akdeniz'e komşu olan ülkelerinde yayılış göstermektedir. Fransa, Bulgaristan, İspanya, İtalya, Yunanistan, İngiltere, ABD, Rusya, Avusturya ve Kuzey Afrika ülkelerinde yoğun olarak kültürü yapılmaktadır (Kara, 2011).

Lavanta, 20-60 cm boylanabilen, Haziran-Temmuz aylarında çiçek açan yarı çalimsı çok yıllık bir bitkidir. 60 cm kadar derine giden kazık köke sahiptir. Kuvvetli dallanma ile birlikte alt dallar yaşlandıkça odunlaşır. Toprak yönünden seçici olmayan bir bitki olan lavanta, kuru, hafif, kireççe zengin toprakları sever (Ceylan, 1996). Çok yıllık bir bitki olduğu için, aynı lavanta plantasyonundan en az 15 yıl ekonomik olarak faydalanılır. Lavanta çelikleri çoğunlukla ilkbahar veya yaz başlarında araziye dikilir. Lavanta tarlaları tesis edildikten sonra yabancı ot kontrolü, gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele gibi bakım işlemleri yapılır. Lavanta yaz kuraklığına çok dayanıklı olduğu için, ilk yıl dışında genelde sulanmaz (yıllık yağış miktarı en az 300 mm olmalıdır). Ancak çok sıcak ve kurak geçen dönemlerde yapılan sulamalar çiçek verimini önemli ölçüde artırır.

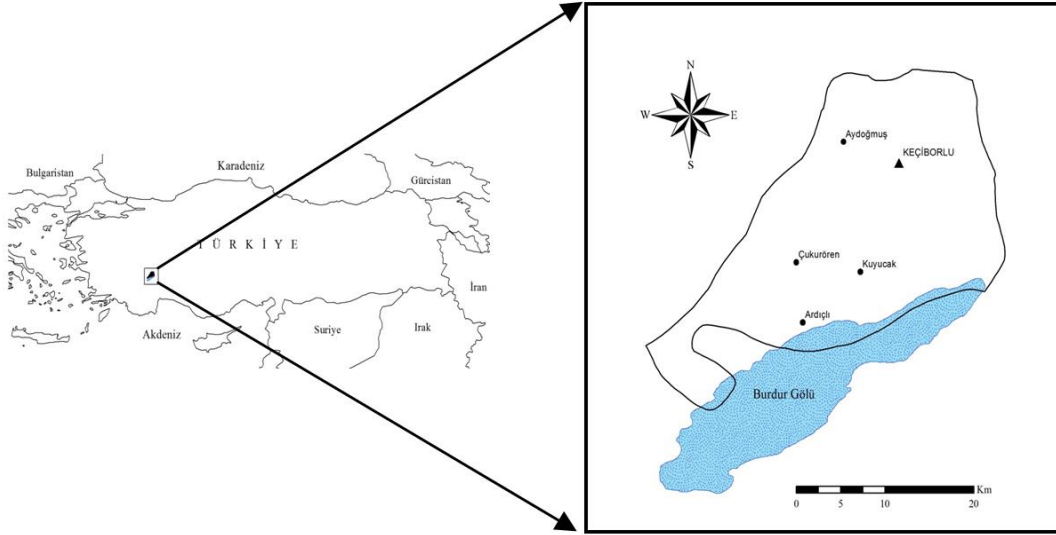
Lavantanın çeşitli kullanım alanları bulunmaktadır. Bu alanlar, endüstriyel kullanımlar (mum, sabun, parfüm, çiçek demetleri, temizlik vb.), kozmetik (kolonya, krem vb.), tıbbi kullanımlar (güneş yanıkları vb.), gıda ve tatlandırıcı olarak tüketim (jöle, çay, bal vb.) ve süs bitkisi olarak kullanımlar şeklinde sıralanabilir (AFF, 2009).

Dünyada her yıl 1,9-2,0 Milyar \$ (USD) arasında uçucu yağ ihracatı yapılmakta, bu miktarın yaklaşık 50 Milyon \$'ını lavanta yağı oluşturmaktadır. 1 kg lavander yağının perakende satış fiyatı kalitesine göre 125-250 \$ arasında değişmektedir. Türkiye'nin lavanta yağı ithalatı 2005 yılında 221.000 \$ olarak gerçekleşmiş ve lavanta yağı ithalatına ödenen döviz her geçen yıl büyük artış göstermeye başlamıştır. Dünyada 2005 yılında 39 Milyon \$ değerinde lavanta yağı ihracatı ve 49 Milyon \$ değerinde lavanta yağı ithalatı gerçekleşmiştir. 2001-2005 yıllarında dünyada lavanta yağı ihracatında büyüme oranı %9'dur. Dünyada uçucu yağlar üretiminde ilk 25 ülke arasında olan Türkiye'nin ise uçucu yağ ihracatı (2006 yılında 14,8 Milyon \$) başlıca dört ürüne (gül yağı, kekik yağı, ıtır yağı ve defne yağı) dayanmakta, diğer Akdeniz ülkelerinde geniş tarım alanlarında üretilen lavantadan yeteri kadar faydalanılamamaktadır (Anonim 2007'ye atfen Kara 2011).

2.2. Yörede Lavanta Yetiştiriciliği Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Dünyada en fazla lavander (*L. angustifolia* Mill.) ve lavandin (*L. xintermedia* Emeric Ex Loisel.) türlerinin tarımı yapılmakta, Türkiye'de ise ekonomik anlamda dikkate alınabilecek olan lavanta yetiştiriciliği, büyük oranda Isparta ilinde ve lavandin (*L. xintermedia* var. *Super A*) türünün kültüre alınması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Isparta ili Keçiborlu ilçesinde lavanta yetiştiriciliği yapılan Ardıçlı, Aydoğmuş, Çukurören ve Kuyucak köylerinin konumu Şekil 1'de gösterilmiştir. Isparta ilinde toplam 174 köy bulunmakta olup, bu köylerin 162'si orman köyü statüsündedir. Kırsaldan kente olan göç Isparta ili için önemli bir olgudur. 1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun %47,2'si kırsalda yaşarken, bu oran 2014'te %29,8'e gerilemiştir (TÜİK, 2015). Benzer şekilde bildiri kapsamında incelenen orman köylerinin nüfusları da yıllar itibariyle azalmaktadır (Tablo 1).

Şekil 1. Lavanta yetiştiriciliği yapılan köylerin konumu

Lavanta, yörenin özellikle ormana sınır, sulanmayan, kıraç ve eğimli arazilerine çok iyi uyum sağlamıştır. Bugün Kuyucak başta olmak üzere Ardıçlı, Aydınmuş ve Çukurören köylerinde yaklaşık 2500 dekar alanda lavanta üretimi yapılmakta ve her yıl Temmuz ayında biçilen lavantadan 500 ton kadar taze saplı lavanta elde edilmektedir. Bunun bir kısmı yaş olarak Keçiborlu'da bulunan bazı gül yağı üretim tesislerinde damıtılarak lavanta yağı, bir kısmı da kurutulularak lavanta tomurcuğu üretiminde kullanılmaktadır (Baydar, 2010).

Tablo 1. Yıllar itibariyle köylerin nüfusları

Köyler	S a y ı m Y ı l l a r ı		
	1990	2000	2014
Ardıçlı	245	224	221
Aydınmuş	1867	2189	695
Çukurören	280	283	245
Kuyucak	325	273	246

Yörede yetiştirilen lavandin türünden, ortalama 500-750 kg/da saplı taze lavanta verimi alınmaktadır. Kurutma sonrası sapın ayrılmasıyla ortalama 100-150 kg/da sapsız kuru çiçek verimi elde edilmektedir. Yani 5 kg saplı taze demet kurutulduğunda 1 kg kadar sapsız kuru lavanta çiçeği üretilmektedir.

Yörede ilk olarak 35-40 yıl önce Kuyucak köyünde “kıraç araziler boş kalmasın” düşüncesiyle ormana sınır arazilerde başlayan lavanta üretimi, son yıllarda diğer köylerin de ilgi göstermesi ile artarak 2500 da alana yayılmış durumdadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre lavanta üretiminin yaklaşık %95'i bu yörede gerçekleştirilmektedir. Ardıçlı, Aydınmuş, Çukurören ve Kuyucak köylerinde geçmişte gül üretimi önemli bir uğraşı alanı iken, lavanta üretimine yönelik yatırımların artışının nedenleri aşağıda belirtilmiştir;

- Sulama olanaklarının bulunmadığı ve verim gücü düşük arazilerin değerlendirilmesi,
- Üretiminin kolay olması,
- Düşük iş gücü gerektirmesi,

Lavantanın ikincil ürün olarak ekonomik riskleri azaltma potansiyeli ile asli ürünlerinin (tomurcuk, yağ, su vb.) dışında, çok çeşitli değer üretme olanaklarının bulunması (lavanta balı vb.),

Köy nüfuslarının azalması, yaş grubu itibariyle orta yaşlı ve yaşlı nüfusun daha ağırlıkta olması ve dolayısıyla gül üretimindeki yoğun işçiliğin karşılanamaması ve

Lavantaya olan talebin artışı.

Lavanta üretiminin de içerisinde yer aldığı ve Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü ile Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen “*Itrî ve Tıbbi Bitkiler ile Boya Bitkileri Üretimine Geliştirme Projesi*” ile

Itrî ve tıbbi bitkiler ile boya bitkilerinin kültür alanlarında üretilen tür ve çeşitlerin artırılması,

Üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi,

Doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi ve

Kırsal kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır.

Bu proje kapsamında Eğirdir Meyvecilik Araştırma İstasyonu Müdürlüğü’nde 400 bin lavanta fidesi yetiştirilerek Isparta başta olmak üzere Konya, Denizli, Eskişehir, Tokat ve Kayseri’de tanıtım (demonstrasyon) alanları kurulmuştur. Görüldüğü üzere projenin amaçlarından birisi de lavanta üretiminin yaygınlaştırılması olarak belirlenmiştir.

Son yıllarda yörede lavanta üretimine yönelik verilen önemin artışı ile birlikte Isparta yöresinin markası haline gelen “Isparta Gülü”ne yönelik tarım turizmi etkinliklerinin yanında, lavantanın da bu turizm etkinlikleri kapsamına alınması ile ilgili çalışmalar başlatılmış durumdadır. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) tarafından lavanta ile ilgili oluşturulan turizm etkinlikleri, gül ile birlikte özellikle uzak doğudan (Güney Kore, Japonya vd.) gelen turistlere yönelik olarak planlanmaktadır. Etkinlikler kapsamında; çiçeklenme döneminde lavanta tarlalarının ve üretim yapan firmaların gezdirilmesi ile geleneksel üretimle lavanta yağı çıkarma işlemlerinin yerinde görülmesi faaliyetleri yer almaktadır. Bugün itibariyle lavanta ve ürünlerini görmek üzere, konaklamalı olarak yöreye gelen turistler, yalnızca lavanta ürünlerini satın almakla kalmayıp aynı zamanda yöre halkı tarafından üretilen peynir ve bal gibi diğer yöresel ürünlere de ilgi göstermekte ve böylece dolaylı olarak da yöre ekonomisine katkı sağlanmaktadır.

Son yıllarda lavanta balına yönelik talep artışı ile birlikte, yörede lavanta balı üretimi yapılmaktadır. BAKA tarafından desteklenen “*Keçiborlu Lavanta Balı Kalite Analizi ve Tanınırlığının Arttırılması*” adlı projenin amaçları (GTH, 2015); (a) lavanta balına yönelik arıcılığı geliştirmek, (b) lavanta balı ile yeni pazarlara açılarak üreticilerin gelirlerinin arttırılmasını sağlamak, (c) lavanta ve lavanta balı üretiminin geliştirilmesi ile Keçiborlu’nun tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminde gülden sonra alternatif bir üretim merkezi olmasını sağlamak ve (d) Kırsal kalkınmanın ve tarıma dayalı gıda sanayinin gelişmesine katkıda bulunmaktır. Isparta Orman Bölge Müdürlüğü tarafından da yörede kurulan bal ormanlarında kullanılmak üzere 10000 adet lavanta fidanı üretimi yapılmıştır. Günümüzde 1 kg lavanta balının piyasada yaklaşık 60-80 TL’ye alıcı bulunduğu düşünüldüğünde, lavanta balı üretiminin artışı, orman köylüsünün ekonomisinin güçlenmesine katkı sağlayabilecektir.

Orman köylerindeki değişimin bir sonucu olarak, günümüzde orman köylüsünü kalkındırmak için destekler sağlayan ORKÖY’ün, hayvancılık ve tarıma yönelik kredileri fazla rağbet görmemektedir. Sosyal krediler olarak adlandırılan; güneş enerjisi, ısı yalıtımlı ve sobalı kalorifer, bina mantolama sistemleri gibi köylerdeki halkın yaşam kalitesi arttıran

projeler öne çıkmaya başlamıştır (Alkan, 2014). Ancak yörede lavanta üretimine yönelik ilk kez verilen ekonomik amaçlı destek ilgi görmektedir. Isparta Orman Bölge Müdürlüğü tarafından orman köylülerinin desteklenmesi kapsamında, ilk kez Kuyucak ve Çukurören köylerinde 4'er kişiden toplam 8 kişiye, 5 dekarlık alanda kullanılmak üzere kişi başı 16000 TL kredi verilmesi öngörülmüş, bunun 3200 TL'sinin ise hibe kredisi olarak kullanılacağı belirtilmiştir. Desteğin amacı, lavantanın yaygınlaştırılması ve üretimin artırılması olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda ORKÖY'ün ekonomik amaçlı destekler kapsamında yöre özelliklerini ve kırsal uğraşı düzenlerini dikkate alarak yapacağı desteklemelerin daha yararlı olacağı görülmektedir.

Uluslararası Öne Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR)'ye konu olan ve Türkiye'de özellikle su kuşlarının önemli yaşama ortamlarından birisi olan Burdur Gölü'ndeki su kaybını azaltmak ve gölün ömrünün uzatılmasına destek vermek amacıyla, Lisinia Yaban Hayatı Koruma ve Rehabilitasyon Merkezi tarafından "*Lisinia'dan Dünya'ya; Yaşamak İçin Burdur Gölü'nü Yaşat*" projesi hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında, lavanta üretiminin alternatif bir üretim modeli olabileceğini göstermek amacıyla yaklaşık 200 da alanda lavanta dikimi gerçekleştirilirken (Lisinia, 2015), Burdur Valiliği tarafından da Burdur Gölü'nün kurtarılmasına destek vermek için "*Lavanta Deresi*" projesi kapsamında Yeşilova İlçesine bağlı Akçaköy arazisi içerisinde bulunan 670 da'lık alana lavanta, ada çayı ve kekik dikimleri yapılmıştır (BV, 2015).

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Halen ülkemizin en yoksul kesimi, orman köylerinde yaşamını sürdürmektedir. Dolayısıyla kırsal alanlardan kentlere doğru olan göç olgusunun en fazla yaşandığı yerleşim birimleri de orman köyleridir. Orman köyü sayısının artışına rağmen orman içi ve bitişiğinde yaşayan halkın nüfusunun gün geçtikçe azalması bu göç olgusunu açıklamaktadır. Köylerde göçün temel dinamiği olan kötü ekonomik koşullar nedeniyle öncelikle genç erkekler iş bulma umidiyle köylerden göç etmekte, bu da nüfusun hem cinsiyet olarak kadınlara hem de yaş grupları itibarıyla yaşlılara doğru yönelmesine neden olmaktadır.

Lavantanın, orman köylerinde özellikle sulanamayan ve verim gücü düşük araziler için alternatif üretim ve ekonomik kazanç sağlayan bir tür olması, bakım ve üretiminde yoğun iş gücü gerektirmemesinden dolayı, lavanta yetiştiriciliğinin kırsal kalkınma aracı olarak kullanılabilir olduğu görülmektedir.

Yörede lavantanın hane halkı gelir düzeyine yaptığı katkılar, lavanta üretimine yönelik bir farkındalık oluşmasını sağlamıştır. Bu farkındalık, lavanta üretim alanlarının özellikle, çevre köylerden başlayarak Burdur, Denizli, İzmir, Eskişehir, Kayseri ve Tokat'a kadar yaygınlaşmasını sağlayacak projelerin geliştirilmesine neden olmuştur. Gelecekte birçok yörede lavanta yetiştiriciliğine yönelik yatırımların artacağı görülmektedir. Ancak yeni yatırım kararları isabetli verilmelidir. Yani üretim-pazarlama süreçlerinin doğru analiz edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde üretilen ürünlere yönelik pazarlama sorunlarının ortaya çıkması ile bu üretim biçiminin terk edilmesi ve verilen desteklerin başarısız olması aşikârdır. Örneğin geçmiş yıllarda Isparta ilinin orman köylerinde uygulanan kekik yetiştiriciliği çalışmaları, özellikle pazarlama darboğazlarından dolayı başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu üretim biçimi terk edilmiştir (Alkan vd., 2006).

Benzer şekilde lavanta üretimi de analiz edilmelidir. Örneğin Hindistan'da lavantanın ekonomik analizine yönelik bir çalışmada, NBD pozitif, F/M oranı 1,58, İKO %12,72 olarak hesaplanmış ve lavanta yetiştiriciliğinin ekonomik olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Singh, vd., 2007). Ülkemizde ise bilimsel çalışmalarda özellikle lavantanın uçucu yağ verimi ve kalitesi üzerine yoğunlaşmıştır (Baydar ve Erbaş, 2007; Kara, 2011; Kara ve Baydar, 2011; Kara ve

Baydar, 2013). Bunun yanında hane halkı gelirleri içindeki payların ve farklı üretim biçimlerinin ekonomik olarak analiz edilerek en uygun (optimum) üretim şeklinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Yörede gül ve diğer türlerle birlikte ve özel ağaçlandırma kapsamında ceviz vb. türlerle ağaçlandırılan alanlarda lavanta yetiştiriciliği olanakları da araştırılmalıdır. Bu üretim şekli agroforestry üretim tekniklerinden birisi olan “*alley ürün yetiştirme tekniği*” olarak isimlendirilmektedir (Tolunay vd., 2007; Filiz ve Tolunay, 2003). Agroforestry üretim tekniklerinin gelişmesi ile yapılacak yatırımların karlılığı artabilecektir.

Yörede Onuncu Kalkınma Planı’nda da belirtilen “*örgütlü üretim sisteminin geliştirilmesi tarımsal işletmelerde çok parçalılık ve ölçek sorunlarının giderilmesi, üretici örgütlülüğünün güçlendirilmesi, teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması ile tarım-sanayi işbirliği ve bütünleşmesinin artırılması ihtiyacının devam ettiği*” görülmektedir. (KB, 2013). Yörede lavanta yetiştiriciliği hane halkı düzeyinde geleneksel yöntemlere göre yapılmaktadır. Bu kapsamda özellikle üretici örgütlenmesinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılarak üretim ve pazarlama süreçlerinin iyi yönetilmesi gerekmektedir.

Lavanta yetiştiriciliği kırsal turizm kapsamında değerlendirilecek bir etkinliktir. Örneğin ABD’de San Antonio’nun kuzeyinde bulunan Gillespie ve Blanco bölgelerindeki çiftliklerde 1990’lı yılların sonundan itibaren lavanta turları, tarım turizmi kapsamında gelişerek bölge turizm gelirlerine önemli katkılar sağlamıştır. Bölgede lavanta festivalleri ve konferansları da düzenlenmektedir (Adam, 2006). Isparta yöresinde de gül turizmi ile birlikte gelişmeye başlayan lavanta turizmi için lavantanın kullanım ve faydalanma potansiyelinin gün geçtikçe daha da genişlemesi güçlü yön iken, özellikle kırsal turizm alt yapısının geliştirilememiş olması önemli bir zayıf yöndür. Bu kapsamda yörede kırsal turizm alt yapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Lavanta yetiştiriciliği ve lavanta balı konusunda, Isparta ve Burdur valilikleri, belediyeler, özel idareler, sivil toplum kuruluşları (aracılar birliği vd.), tarım il müdürlükleri, araştırma müdürlükleri, orman bölge müdürlüğü, üniversiteler ve yöre halkından oluşan hemen bütün ilgi gruplarında oluşan farkındalık ve bilicinin artırılarak farklı ürünlerin geliştirilmesine yönelik kararların alınması gerekmektedir.

ORKÖY tarafından lavanta üretimine yönelik verilen kredilerin izlenerek, başarılı uygulamalar için desteklemelerin devam etmesi önerilebilir.

Uçucu yağ endüstrisinin büyük gelişme gösterdiği illerin başında olan Isparta’da yağ gülü işleyen birçok tesis bulunmaktadır. Ancak, Isparta ilinde faaliyet gösteren bu tesislerin büyük bir bölümü sadece gül yağı üretimi amacıyla Mayıs ve Haziran aylarında çalışmakta, diğer aylarda faaliyet göstermemektedir. Lavanta yetiştiriciliğinin gelişmesinin sürdürülebilir olmasının önemli koşullarından birisi de yörede gül yağı üreten girişimcilerin, lavanta yağı üretimine de yoğunlaşması ve bu sayede pazarlama olanaklarının gelişmesine katkı sağlanmasıdır.

KAYNAKLAR

Adam, K.L., 2006. Lavander Production, Products, Markets, and Entertainment Farms. ATTRA, National Sustainable Agriculture Information Service USA., 12 s.

AFF, 2009. Lavender Production. Production Guidelines for Lavender. Department: Agriculture, Forestry and Fisheries, Republic of South Africa, 20 s.

Alkan, H., Tolunay, A., Korkmaz, M., 2006. Isparta İli'nde Kekik Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesine Yönelik Çalışmalarının Değerlendirilmesi (Evaluation of the practices on the improvement of thyme cultivation in Isparta province), 1st International Non-Wood Forest Product Symposium, 1-4 November 2006, s. 34-41, Trabzon, Turkey

Alkan, S., 2014. Kırsal Nüfusun Değişiminin, Ormanlar ve Ormancılık Üzerine Etkileri (Trabzon İli Örneği). Kastamonu Üni. Orman Fakültesi Dergisi, 14(1): 69-78.

Baydar H., Erbaş, S. 2007. Effects of harvest time and drying on essential oil properties in lavandin (*Lavandula x intermedia* Emeric ex Loisel.). I. International Medicinal and Aromatic Plants Conference on Culinary Herbs, 29 April - 4 May 2007, Antalya-Turkey.

Baydar, H., 2009. Lavanta. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bilimi ve Teknolojisi (Genişletilmiş 3. Baskı). SDÜ Yayınları No: 51, 274-278, Isparta.

Baydar, H., 2010. Beyoğlu'na lavanta Isparta'dan gitmelidir. Tarım Aktüel Dergisi 15: 62-63.

BV, 2015. Burdur Gölü için "Lavanta Deresi" Projesi. Burdur Valiliği, <http://www.burdur.gov.tr/detay.asp?id=8233> (Ziyaret Tarihi: 16/05/2015)

Ceylan, A., 1996. Tıbbi Bitkiler II. E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını, Yayın No. 481, İzmir.

Ege, H, 2011. Tarım Sektörünün Ekonomideki Yeri ve Önemi. TEPGE Bakış, 7: 1-4

Filiz, S., Tolunay, A. 2003. Isparta İlinde Agroforestry Uygulamaları ve Bu Uygulamalarda Kullanılabilecek Bitki Türleri, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, A (2): 149-160.

Gökçe, O., 2005. Çevre-Orman-Tarım ve Halk İlişkilerinin Dinamikleri. 1. Çevre ve Ormancılık Şurası, 22-24 Mart, Antalya, s. 1567-1574.

GTH, 2015. 3 İlçemizde BAKA Projesi Uygulanacak. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, <http://isparta.tarim.gov.tr/> (Ziyaret Tarihi: 18.05.2015)

Gümüş, 2004. Ormancılık Politikası. Cilt I, KTÜ Basımevi, 444 s, Trabzon.

Kara, N., 2011. Uçucu Yağ Üretimine Uygun Lavanta (*Lavandula sp.*) Çeşitlerinin Belirlenmesi ve Mikro Çoğaltım Olanaklarının Araştırılması. SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Isparta.

Kara, N. ve Baydar, H., 2013. Lavantanın Uçucu Yağ Oranı ve Kalitesine Distilasyon Suyuna Eklenen Katkı Maddelerinin Etkisi. SDÜ Ziraat Fakültesi Dergisi 8 (2):52-58.

Kara N., Baydar, H., 2011. Türkiye'de Lavanta Üretim Merkezi Olan Isparta İli Kuyucak Yöresi Lavantalarının (*Lavandula x intermedia* Emeric ex Loisel.) Uçucu Yağ Özellikleri. Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 25(4): 42-46

KB, 2013. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. Kalkınma Bakanlığı, 199 s.

Lisinia, 2015. Lisinia'dan Dünya'ya: Yaşamak İçin Burdur Gölü'nü Yaşat. <http://www.lisinia.com/projeler/lisiniadan-dunyaya-yasamak-icin-burdur-golunu-yasat> (Ziyaret Tarihi: 15.05.2015)

Malyer, H., Kırimer, N., Bıçakçı, A., Altunoğlu, M.K., 2004. Lavanta. Uludağ Arıcılık Dergisi, 4(2): 75-77.

OGM, 2014. Ormancılık İstatistikleri-2012. www.ogm.gov.tr (Ziyaret Tarihi: 05.06.2015).

Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., 1996. Ormancılık Politikası, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 3968, Or. Fak. Yayın No: 435, 417 s.

Singh, S., Singh, V., Babu, G.D.K., Kaul, V.K., Ahuja, P.S., 2007. Economics of Lavander (*Lavandula officinalis* L.) in Himachal Pradesh. Journal of Non-Timber Forest Products, 14(2): 97-100.

Şen, G., Toksoy, D., 2006. Türkiye'de Nüfus Orman İlişkisi. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 26-28 Mayıs, s. 108-117, Çankırı,

Tolunay A. Korkmaz M., 2005. Orman Köylülerinin Orman Kaynaklarından Yararlanma Haklarının Tarihsel Gelişimi, I. Çevre ve Ormancılık Şurası, 22-24 Mart 2005, s. 1559-1566, Antalya

Tolunay, A., Korkmaz, M., Alkan, H., 2007. Definition and Classification of Traditional Agroforestry Practices in the West Mediterranean Region of Turkey, International Journal of Agricultural Research, 2(1): 22-32.

TÜİK, 2015. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksgitapp/adnks.zul> (Ziyaret Tarihi: 19.05.2015)

ORMAN KÖYLÜLERİNİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL DURUMLARI İLE ORMAN KÖYLÜSÜ-ORMAN İDARESİ ÇATIŞMALARININ YÖRESEL OLARAK DEĞİŞİMİ

Ali DURKAYA¹

Birsen DURKAYA¹

Sinan KAPTAN²

¹Doç. Dr. BÜ Orman Fakültesi, Orman Amenajmanı Anabilim Dalı,

³Arş. Gör. BÜ Orman Fakültesi, Orman Amenajmanı Anabilim Dalı

Özet

Yeni çağ ormancılığının tanımlandığı Rio Zirvesi sonucunda ortaya çıkan ve ülkemizin de taraf olduğu belgeler ve devamında başlayan bölgesel süreçler, doğal kaynak yönetiminde insan faktörünün de dikkate alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Ülkemizde özellikle bu süreçlerin zorlamasıyla doğal kaynak yönetiminde insan faktörü konusunda bazı çalışmalar ve arayışlar sürmektedir. Bu bildiri de amaç; tarafımızdan ülkemizin değişik yörelerinde yürütülen ve orman idaresi-orman köylüsü arasındaki çatışma konularına odaklandığımız çalışmalarımızdan kısa bir kesit sunmaktır.

Anahtar kelimeler: Orman köylüsü, çatışma, sosyo-ekonomik durum, sosyo-kültürel durum.

SOCIO-ECONOMIC AND -CULTURAL STATE AND REGIONAL DIFFERENCES OF CONFLICTS BETWEEN FOREST VILLAGERS AND FOREST SERVICE

Abstract

In consequence of agreements and regional processes that our country is a party, arising as a result of the Rio Summit defined a new era of forestry, made it necessary to take into account the human factor in natural resource management. In Turkey, especially with the enforcement of these processes, it takes some work and pursuits about human factor in natural resource management. This paper gives some summary information from our studies that practised in different regions of the country to understand forest villagers and conflicts between forest villagers and forest service.

Key words: Forest villager, conflict, socio-economic state, socio-cultural state.

1.GİRİŞ

Rio Zirvesi ve bu zirvede imzaya açılan belgeler, yeni dönemin ormancılığını tanımlamış, alınan kararların uygulanma araçları olarak dünyanın değişik bölgelerinde toplam 9 adet bölgesel süreç başlatılmıştır. Bölgesel süreçlerin ilk görevi “Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY)” kavramını benimsemek ve bu kavramın kriter ve göstergelerini bölgesel düzeyde belirlemektir. Ülkemizin de taraf olduğu uluslararası süreçler sosyo-ekonomik işlev ve şartların sürdürülmesini de SOY kriterleri arasında saydığından, ülkemiz orman amenajmanında sosyo-ekonomik durum envanteri (SEDE) ilave bir envanter türü olarak ortaya çıkmıştır.

Geçmiş çalışmalar göstermiştir ki, kaynak yönetiminde insan boyutu anahtar bir rol oynamaktadır. Yönetimde, problemlerin kompleks oluşu, belirsizliklerin fazlalığı, tahminlerin yalnızca sınırlı boyutta yapılabilmesi dolayısıyla kaynak yönetimine entegre yaklaşımlar savunulmaktadır (Pahl-Wostl, 2002; Pahl-Wostl and Hare, 2004). Bir ormanın planlanabilmesi ve işletilebilmesi için öncelikli olarak orman ekosistemiyle etkileşimde olan iç ve dış faktörlerin bilinmesi ve bu faktörlerin planlama yapılırken göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu faktörlerden en önemlisi ise insan faktörü olarak adlandırılabilir. Bütün doğal kaynaklara erişimde söz konusu olduğu gibi, orman ekosistemi ile direkt veya dolaylı ilişkide bulunan kişi veya gruplar arasında da çatışma olarak adlandırılan görüş ayrılıkları veya anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bazen bu çatışmalar orman kaynakları ve orman işletmeciliği üzerinde oldukça önemli olumsuzluklara neden olabilmektedir. Bu nedenle, sadece orman ekosistemiyle ilgili kişi ve gruplar hakkında tanıtıcı bazı bilgilerin sağlanması yeterli olmamakta, ormanların sürdürülebilir yönetimi için çatışma analizi ve çatışma yönetimi bir önkoşul olarak önümüze çıkmaktadır.

Çatışma kısaca, şiddet olup olmadığına bakılmaksızın karşıt güçler arasındaki herhangi bir ilişki, olarak tanımlanabilir (Deloges and Gauthier, 1997). FAO’ya göre (2000) doğal kaynak çatışmaları, doğal kaynaklara erişim, kaynakların kontrolü ve kullanımı konularındaki fikir ayrılıkları ve çatışmalardır. Çatışmada her grup, karşı grupta çelişerek, taviz vermeksizin, hatta diğerlerini ezmek pahasına kendi isteklerini tam olarak yerine getirmek istemektedir. Kaynak çatışmaları bazen şiddet, kaynak tahribi, geçim kaynaklarının yok edilmesi ve toplulukların yerinden edilmesi gibi sert sonuçlar doğurabilmektedir (Castro and Nielsen, 2001).

İlk insanların bir arada yaşamaya başlamalarından itibaren çatışmalar var olmuş ve halen süregelmektedir (Pendzich et al., 1994). Bu sebeple doğal kaynak yönetimindeki çatışmalar, normaldir, kaçınılmazdır ve artık günlük sosyal yaşamın bir parçası haline almıştır (Hellstrom, 2001). Çatışma her toplulukta farklı derecelerde de olsa mevcuttur ama genellikle yaygın kanaat, çatışmaların yönetilebilir ve çözülebilir olduğu yönündedir.

Çatışma olumlu veya olumsuz bir olgu değildir, fakat yapıcı veya yıkıcı amaçlarla kullanılabilir (Deloges and Gauthier, 1997). Sosyal veya politik hayatın ana bir parçası olan çatışma, doğal seyri içerisinde orman kaynakları ile ilgili olarak da yaşanmaktadır. Fakat sadece iyi yönetilemediğinde büyük sorunlara neden olmaktadır.

Yönetim, bir problemin optimal çözümü için yalnızca araştırma yapmak demek değildir, buna ilaveten toplumun sorunlarına yüksek bir öncelik veren, perspektif paylaşımlı ve problem çözümünde uyumlu grup stratejilerinin geliştirildiği sürekli bir öğrenme ve müzakere işlemidir. Böyle bir süreç sosyal öğrenme olarak bilinir (Pahl-Wostl, 2002, Pahl-Wostl and Hare, 2004). Orman kaynaklarının yönetiminde, orman köylüsünün yaşam tarzlarının, inanışlarının ve sorunlarının bir sosyal öğrenme işlemi içerisinde tespit edilerek önemli çatışma konularının ve bunların çözüm yollarının belirlenmesi bir önkoşul olarak önümüze çıkmaktadır.

Türkiye’de 7.344 orman içi ve 13.377 orman kenarı olmak üzere toplam 20.721 orman köyü bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, hukuksal tanımda “orman köyü/köylüsü” için belirleyici olan özellik, yerseldir ve özel olarak da “orman” sayılan arazi ile uzaklık ilişkisidir. Bu tanımlarda kültürel, toplumsal ve ekonomik bir ölçüt yoktur. Orman köyü; orman içi ve ormana bitişik köy, orman köylüsü ise; orman köyü nüfusuna kayıtlı olup, sürekli olarak bu köylerde oturan halk, olarak tanımlanmaktadır (Günşen, 2006).

Orman içi ve kenarını yerleşim yeri olarak kullanan orman köylüsüyle, ormanlarımız organik olarak bağlıdır ve bu durum orman kaynaklarının planlanmasında ve işletilmesinde dikkate alınması gereken unsurların başında gelmektedir. Türkiye’de orman köyleri incelendiği zaman; büyük bir kısmının kentlerden uzak, dağlık ve ormanlık alanlarda kurulmuş olduğu; sağlık, eğitim, iletişim ve ulaşım gibi hizmetlerden yeterince yararlanamadıkları görülmektedir. Orman köylerinde tarım ve hayvancılıktan kazanılan sınırlı gelir nedeniyle ortaya çıkan kaçınılmaz sonuç fakirliktir (Solmaz, 2007).

Orman içi veya yanı köylerde hayat süren orman köylüsü ormana etki eden en önemli aktörlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Sosyo-ekonomik olarak ormana muhtaç olan orman köylüsü, barınma ihtiyacını karşılamak için ormandan, beslenme ihtiyacını karşılamak için tarla açıp tarım yapmak suretiyle ormandan, hayvanlarını otlatmak için yine ormandan ve yine daha birçok ihtiyacı için ormanlardan yararlanmışır.

Türkiye’de orman kaynakları bağlamında çeşitli çatışma biçimlerine rastlanmakla beraber (Barlı et al., 2006), en fazla etkiye sahip çatışma tipi orman köylüsü-orman idaresi arasında yaşanan çatışmalar olmaktadır. Orman içerisindeki veya bitişigindeki köyler Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmadan ve teknik ormancılık uygulanmaya başlanmadan daha önceki tarihlerden itibaren yerlerindedir. Orman köylüsü olarak tanımlanan yerli insanlar, geliştirdikleri yerel kültür ve alışkanlıkların doğrultusunda geçmişten günümüze orman kaynaklarıyla iç içe yaşamışlar ve bu kaynaklardan geçimleri için faydalanmışlardır. Yöneticiler çoğu zaman ormanın aleyhine gerçekleşen bu çatışmaların sebeplerini ortadan kaldırıp, çatışmayı yönetebilmek adına yerel insanlara bazı haklar tanımışlar veya yasaklar koymuşlardır. Ama günümüzde geline nokta bu oldukça basit ve kolaylık olarak nitelendirilebilecek önlemlerin istenilen etkiyi gösteremediği görülebilmektedir. Şöyle ki, orman işletmesi çalışanları zamanlarının önemli bir kısmını halen bu tür çatışmalarla ilgili konulara ayırmaktadırlar ve özellikle ormancılığın yoğun olduğu bölge adliyeleri bu sorunları çözebilmek için yoğun mesai harcamaktadır.

Tarafımızdan Türkiye genelinde ve çalışmanın mümkün olduğu bölgelerde orman köylülerinin sosyo-ekonomik, -kültürel durumları, çatışma konuları ve çatışma yönetimine yönelik ip uçları elde edebilmek ve bu ipuçlarının planlamaya yansıtılabilme olanaklarını araştırmak amacıyla çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar genellikle alt katmanları da içerek şekilde ve sonuçlar istatistik değerlendirmelerle desteklenmiş olmasına rağmen, burada sadece değişik bölgelerinin mevcut durumunun genel olarak yansıtılmasıyla yetinilmiştir.

2.BULGULAR

2.1 Orman köylülerinin sosyo-ekonomik, -kültürel açıdan örneklenmesi

Orman köylüleri homojen katmanlara ayrılarak (örneğin, orman işçiliği yapan-yapmayan gibi) ekonomik ve kültürel durumları orman ekosistemi ve ormancılıkla ilişki durumuna göre incelenmelidir. Orman köylüsü-ormancılık teşkilatları arasında yaşanan ve yaşanması muhtemel çatışma konularına ilişkin bilgi toplanmalıdır. Bilgi toplama için aşağıdaki araçlar kullanılabilir.

1.Anket çalışmaları: Anket çalışması ile öncelikle yerel halkı tanıtıcı bilgilerin toplanması, çatışmanın varlığı, varsa boyutu, suç bilinci ve köylünün muhtemel çatışma konularındaki anlayışları ve düşünceleri belirlenmeye çalışılır. Anket çalışmalarında yeterli sayıda hanede yüz yüze görüşme yapılarak deneklere açık ve kapalı uçlu alternatif sorular sorulur. Bu amaçla, orman köylerindeki faal hanelerin çeşitli metotlarla belirlenebilecek orandaki miktarına bir anket uygulanmalıdır. Bu ankette aşağıdaki konuların belirlenmesi önerilebilir (Durkaya vd., 2013).

- Nüfusun genel yapısı (Toplam nüfusun cinsiyet ve yaş gruplarına dağılımı),
- Ekonomik durum ve yaşam standardı (Ana ve yan gelir kaynakları, aylık harcama miktarı, sosyal güvence, konut tipi, arazi ve hayvan varlığı),
- Yaşam alışkanlıkları (Tarım ve hayvancılık yöntemleri, kullandıkları enerji kaynakları ve miktarı, yakacak ve yapacak temin şekli),
- Ormancılıkla gelir amaçlı ilişkiler (Orman ekosisteminden sağlanan gelirin şekli, diğer faydalanma talepleri, orman işlerinde çalışmaya istekli işgücü miktarı, ücretlerle ilişkili görüş ve beklentiler),
- Yasa-suç bilinci ve bunun yerel kültür içindeki yeri (Suç eylem bilinci, yasal hak bilinci, suç nedenleri, suç-ceza orantısı değerlendirmesi, hanede suça karışan kişi sayısı ve suçun türü, suçun önlenmesi hakkında görüşler, orman ve orman korumaya bakış açıları),
- Ormancılık teşkilatı ile ilgili görüş ve beklentiler (Ormancılık konularında diyalog kurdukları otorite, orman işletmesiyle ilişkiler, orman işletmeleri personeli ile yaşanan anlaşmazlıklar, sebepleri, giderilme yöntemleri hakkında öneriler, beklentiler),
- Köy yaşantısı tercihi (Köy-şehir yaşantısı tercihi ve sebebi, kırsal refahın artırılması önerileri),
- Yaban hayatı ile ilgili değerlendirmeler (Avcılık yapma nedeni, sıklığı, tercih edilen hayvan türü, yaban hayatı kaynaklı sorunlar ve çözüm önerileri),
- Köy kooperatifleri ile ilgili düşünce ve öneriler.

Yukarıda önerilen konu başlıkları bilgi toplanması gereken genel konuları göstermektedir. Bu konuların yanında örneklenen katmanın özelliklerine uygun ilave verilerde derlenmelidir. Örneğin, köy statüsünde olmasına rağmen şehir yaşam unsurlarına sahip büyük şehir kenar yerleşimleri halkı veya geçici yayla yerleşimcileri için yukarıdaki bazı sorular anlamsız olabileceği gibi, ilgi alanlarına yönelik yeni soruların hazırlanması veya bazı sorulara derinlik kazandırılması gerekli olabilecektir.

Orman İşletmesi suç kayıtları: Orman İşletmelerinin suç kayıt defterleri, orman köylüsü-orman işletmesi çatışmalarının anlaşılmasında kullanılacak en güvenilir kayıtlardır. Suç kayıtları suç yılları, suç sayıları ve suç çeşitlerine göre tasnif edilerek değerlendirmeye hazır hale getirilir.

Nüfus ve Tarım Müdürlükleri başta olmak üzere ilgili kurum kuruluşların kayıtları: Adrese dayalı nüfus kayıt verileri köylere ve yıllara göre düzenlenir. Tarımsal kayıtlardan hayvan varlığı, hayvan varlığının türlere dağılımı, her hayvan türü için hayvan başına yöresel mera gereksinimleri ile tarım alanı miktarları, tarımsal teşvik kayıtlarından işlenen ve işlenmeyen kısımları yıllar ve köyler itibarıyla düzenlenir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli ayrıntı, bu kurumların verilerinin mutlaka sahada kontrol edilmesi gerekliliğidir. Çünkü köy halkı bir takım haklarını kaybetmemek adına şehirde yaşamasına rağmen köyde ikamet ediyor görünmektedir. Ayrıca tarımsal alan ve hayvan varlığı kayıtları çoğu zaman gerçeğe uyuşmamaktadır.

Geçmiş dönemlere ait amenajman planları ve haritaları: Köyler ve etrafındaki alan kullanım değişimleri tespit edilir.

Gerekirse arazi gözlem ve incelemeleri.

2.2 Orman köylülerine ait bazı sosyo-ekonomik, kültürel veriler

Nüfus ile ilgili bilgiler: Orman köylülerine ait bazı nüfus bilgileri Tablo 1 ve Tablo 2’de cinsiyetlere göre verilmektedir.

Tablo 1. Hanelerdeki erkek birey sayıları.

Bölge	Erkek Birey Sayısı								TOPLAM
	Yok		1-3		4-6		7 ve üzeri		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Adalar	11	3,9	260	92,2	10	3,5	11	0,4	282
Alabarda	32	5,1	559	89,4	35	5,6	0	0	626
Amasra	0	0	604	97,9	12	2	1	0,2	617
Binkılıç	0	0	137	94,5	8	5,5	0	0	145
Giresun	2	0,5	339	87,6	46	11,9	0	0	387
Karacaköy	0	0	434	95,8	18	4	1	0,2	453
Manisa	0	0	198	78	56	22	0	0	254
Sökü	12	3,3	329	90,9	20	5,5	1	0,3	362
Yalıköy	0	0	70	95,9	3	4,1	0	0	73
GENEL	57	1,78	2.930	91,59	208	6,50	14	0,43	3.199

Tablo 2. Hanelerdeki bayan birey sayıları.

Bölge	Bayan Birey Sayısı								TOPLAM
	Yok		1-3		4-6		7 ve üzeri		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Adalar	47	16,7	226	80,1	8	2,8	1	0,4	282
Alabarda	14	2,2	580	92,6	31	4,9	1	0,2	626
Amasra	0	0	184	96,9	414	2,9	19	0,2	617
Binkılıç	11	7,6	127	87,6	7	4,8	0	0	145
Giresun	1	0,3	363	93,8	22	5,7	1	0,3	387
Karacaköy	31	6,8	415	91,6	6	1,3	1	0,2	453
Manisa	0	0	199	78,3	55	21,7	0	0	254
Sökü	8	2,2	322	89	32	8,8	0	0	362
Yalıköy	3	4,1	68	93,2	2	2,7	0	0	73
GENEL	115	3,59	2.484	77,65	577	18,03	23	0,72	3.199

Tablo 1 ve Tablo 2’den görülebileceği üzere, orman köylerinde hane nüfusları 1-3 arası erkek ve bayan bireylerden oluşmaktadır. Gözlemlerimize göre, hanelerde genelde birkaç kişiden oluşan yaşlı nüfus bulunmaktadır ve kalabalık ailelere nadiren rastlanmaktadır. Bu dağılım ülke genelinde önemli bir farklılık göstermemektedir.

Eğitim durumları: Orman köylülerinin eğitim durumları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Orman köylülerinin eğitim durumları.

Bölge	Yok		Okuryazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Önlisans		Lisans		Yük. Lis.		Top.	Gen. (%)
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)		
Adalar	1	0,4	0	0	81	28,7	42	14,9	85	30,1	0	0	61	21,6	12	4,3	282	8,82
Alabarda	167	26,7	0	0	363	58	41	6,5	42	6,7	5	0,8	8	1,3	0	0	626	19,57
Amasra	34	5,5	0	0	396	64,2	77	12,5	107	17,3	0	0	3	0,5	0	0	617	19,29
Binkılıç	1	0,7	0	0	111	76,6	6	4,1	16	11	3	2,1	7	4,8	1	0,7	145	4,53
Giresun	22	5,7	39	10,1	284	73,4	1	0,3	30	7,8	10	2,6	1	0,3	0	0	387	12,1
Karacaköy	5	1,1	0	0	413	91,2	14	3,1	16	3,5	1	0,2	4	0,9	0	0	453	14,16
Manisa	2	0,8	5	2	127	50	77	30,3	40	15,7	3	1,2	0	0	0	0	254	7,94
Sökü	89	24,6	0	0	228	63	13	3,6	20	5,5	11	3	1	0,3	0	0	362	11,32
Yalıköy	0	0	0	0	61	83,6	2	2,7	8	11	2	2,7	0	0	0	0	73	2,28
GENEL	321	10,03	44	1,38	2.064	64,52	273	8,53	364	11,38	35	1,09	85	2,66	13	0,41	3.199	

Orman köylülerinin ortalama olarak % 10'luk kısmı hiç eğitim görmemiş ve okuryazar değilken, % 64,5'i sadece ilkokul mezunudur. Tablodan da takip edilebileceği üzere eğitim seviyesi oldukça düşüktür. Adalar dışında eğitim düzeyinde ülke genelinde önemli fark yoktur. İstanbul iline bağlı bulunan Binkılıç, Karacaköy ve Yalıköy bölgelerinde ilkokul oranı %75 ve üzerindedir. Orman köylülerinin büyük şehirlere yakın konumda olsalar dahi eğitim-öğretim imkanlarına yeterince ulaşamamış olduğu görülmektedir.

Meslek dağılımı: Orman köylerinde ikamet edenlerin mesleki dağılımları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Orman köylülerinin meslekleri.

Bölge	Emekli		İşçi		Memur		Esnaf		Çiftçi		Diğer		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	90	31,9	52	18,4	22	7,8	80	28,4	0	0	38	13,5	282
Alabarda	464	74,1	81	12,9	8	1,3	9	1,4	25	4,0	39	6,2	626
Amasra	321	52,0	180	29,2	22	3,6	11	1,8	32	5,2	51	8,3	617
Balıkesir	45	9,0	160	32,0	16	3,2	197	39,4	36	7,2	46	9,2	500
Binkılıç	73	50,3	40	27,6	5	3,4	6	4,1	8	5,5	13	9,0	145
Giresun	118	30,5	117	30,2	21	5,4	12	3,1	118	30,5	1	0,3	387
Karacaköy	187	41,3	124	27,4	3	0,7	18	4,0	72	15,9	49	10,8	453
Manisa	35	13,8	26	10,2	3	1,2	5	2,0	184	72,4	1	0,4	254
Sökü	258	71,3	39	10,8	21	5,8	11	3,0	6	1,7	27	7,5	362
Yalıköy	29	39,7	25	34,2	2	2,7	4	5,5	3	4,1	10	13,7	73
GENEL	1.620	43,8	844	22,8	123	3,3	353	9,5	484	13,1	275	7,4	3.699

Kendilerini işçi, emekli ve çiftçi olarak tanımlayanlar ağırlığı oluşturmaktadır. %43,8 ortalama ile köylerde yaşayan en büyük grup emeklilerden oluşmaktadır. Bu topluluğu şehirlerde çalışıp emekli olduktan sonra köye dönenler ile köyde çalışırken prim ödeyerek emekli olanlar oluşturmaktadır.

Sosyal güvence: Orman köylülerinin sosyal güvence durumları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Orman köylülerinin sosyal güvenceleri.

Bölge	YOK		SSK		BAĞKUR		ES		YEŞİLKART		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	26	9,2	200	67,4	54	19,1	6	2,1	6	2,1	282
Alabarda	19	3,0	569	90,9	19	3,0	16	2,6	3	,5	626
Balıkesir	25	5	130	26	269	53,8	13	2,6	63	12,6	500
Binkılıç	10	6,9	82	56,6	37	25,5	13	9	3	2,1	145
Giresun	3	0,8	78	20,2	166	42,9	24	6,2	116	30	387
Karacaköy	66	14,6	154	34	186	41,1	7	1,5	40	8,8	453
Manisa	53	20,9	33	13	140	55,1	8	3,1	20	7,9	254
Sökü	13	3,6	241	66,6	49	13,5	26	7,2	33	9,1	362
Yahköy	13	17,8	26	35,6	22	30,1	1	1,4	11	15,1	73
GENEL	228	7,4	1.513	49,1	942	30,6	114	3,7	295	9,6	3.082

Orman köylülerinin ortalama olarak %7,4'ünün her hangi bir sosyal güvencesi bulunmazken, % 49,1'i SSK'lı, % 30,6'sı Bağkur'ludur. Yine % 9,6'sı Yeşil Kartlıdır. Orman köylülerinin sosyal güvenceye sahip olma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Gelir miktarı: Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9 da orman köyünde daimi ikamet edenlerin aylık gelir durumları verilmektedir.

Tablo 6. Orman köylülerinin aylık ortalama gelir dağılımı.

Bölge	200 TL'den az		201-500 TL		501-800 TL		801-1.000TL		1.000 TL Üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	3	0,5	123	19,6	308	49,2	133	21,2	59	9,4	626
Amasra	0	0	54	8,8	330	53,5	172	27,9	61	9,9	617
GENEL	3	0,2	177	14,2	638	51,3	305	24,5	120	9,7	1.243

Tablo 7. Orman köylülerinin aylık ortalama gelir dağılımı.

Bölge	250TL'den az		251-500 TL		501-750 TL		751-1.000 TL		1.000 TL Üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Balıkesir	8	1,6	66	13,2	222	44,4	137	27,4	67	13,4	500
Giresun	15	3,9	281	72,6	68	17,6	10	2,6	13	3,4	387
Manisa	44	17,3	109	42,9	80	31,5	17	6,7	4	1,6	254
Sökü	8	2,2	58	16	129	35,6	89	24,6	78	21,5	362
GENEL	75	5,0	514	34,2	499	33,2	253	16,8	162	10,8	1.503

Tablo 8. Orman köylülerinin aylık ortalama gelir dağılımı.

Bölge	500 TL'den az		501-750 TL		751-1.000 TL		1.001-1.500 TL		1.500 TL Üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Binkılıç	1	0,7	15	10,3	36	24,8	50	34,5	43	29,7	145
Karacaköy	22	4,9	57	12,6	136	30	140	30,9	98	21,6	453
Yahköy	1	1,4	21	28,8	14	19,2	24	32,9	13	17,8	73
GENEL	24	3,6	93	13,9	186	27,7	214	31,9	154	23,0	671

Tablo 9. Orman köylülerinin aylık ortalama gelir dağılımı.

Bölge	1.000 TL'den az		1.001-2.000 TL		2.001-3.000 TL		3.000 TL Üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	13	4,6	133	47,2	81	28,7	55	19,5	282
GENEL	13	4,6	133	47,2	81	28,7	55	19,5	282

Alabarda, Amasra, Giresun, Balıkesir, Manisa ve Sökü’de yaklaşık olarak köylülerin % 90’ı 1000 TL ve altında bir gelirle yaşamlarını sürdürmektedir. Binkılıç, Karacaköy ve Yalıköy’de bu oran % 45 civarına düşmektedir. Adalar’da ise 1000 TL altında gelir beyan eden sadece % 4,6’dır.

Konut türü: Orman köylülerin yaşadığı konutların yapı tipi itibarıyla sınıflandırılması Tablo 10 ve Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 10. Konut tiplerinin dağılımı.

Bölge	Ahşap		Beton		Ahşap+Beton		Prefabrik		Diğer		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	332	53	294	47	0	0	0	0	0	0	626
Amasra	81	13,1	488	79,1	44	7,1	4	0,6	0	0	617
Balıkesir	87	17,4	207	41,4	188	37,6	1	0,2	17	3,4	500
Binkılıç	34	23,4	79	54,5	32	22,1	0	0	0	0	145
Giresun	47	12,1	85	22	248	64,1	2	0,5	5	1,3	387
Karacaköy	69	15,2	380	83,9	0	0	0	0	4	0,9	453
Manisa	126	49,6	35	13,8	92	36,2	0	0	1	0,4	254
Sökü	117	32,3	211	58,3	32	8,8	1	0,3	1	0,3	362
Yalıköy	7	9,6	66	90,4	0	0	0	0	0	0	73
GENEL	900	26,3	1.845	54,0	636	18,6	8	0,2	28	0,8	3.417

Tablo 11. Konut tiplerinin dağılımı.

Bölge	Daire		Lojman		Müstakil		Gecekondu		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	152	53,9	7	2,5	93	33,0	30	10,6	282

Adalar haricinde, ortalama olarak köylülerin % 26,3’ü ahşap ve % 18,6’sı ahşap+beton konutlarda oturmaktadır. Görüldüğü üzere ahşap hala yaygın bir yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Tapulu arazi miktarı: Orman köylülerine ait tapulu arazi miktarları çalışma alanlarına göre aşağıda verilmiştir(Tablo 12,Tablo 13, Tablo 14).

Tablo 12. Orman köylülerinin tapulu arazi miktarları.

Bölge	Yok		1-5 dönüm		6-10 dönüm		11-15 dönüm		16 dönüm ve üzeri		TOPLAM
	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)	
Amasra	14	2,3	395	64	180	29,2	24	3,9	4	0,6	617
Binkılıç	73	50,3	50	34,5	11	7,6	6	4,1	5	3,4	145
Giresun	19	4,9	26	6,7	70	18,1	82	21,2	190	49,1	387
Karacaköy	269	59,4	66	14,6	53	11,7	24	5,3	41	9,1	453
Manisa	5	2	7	2,8	31	12,2	27	10,6	184	72,4	254
Sökü	67	18,5	131	36,2	94	26	27	7,5	43	11,9	362
Yalıköy	63	86,3	6	8,2	1	1,4	0	0	3	4,1	73
GENEL	510	22,3	681	29,7	440	19,2	190	8,3	470	20,5	2.291

Tablo 13. Orman köylülerinin tapulu arazi miktarları.

Bölge	Yok		1-30 dönüm		31-60 dönüm		61-90 dönüm		91-120 dönüm		120 dönüm üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	51	8,1	451	72	107	17,1	11	1,8	5	0,8	1	0,2	626

Tablo 14. Orman köylülerinin tapulu arazi miktarları.

Bölge	Yok		1-10 dönüm		11-40 dönüm		41-80 dönüm		81-100 dönüm		100 dönüm üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Balıkesir	0	0	297	59,4	131	26,2	47	9,4	23	4,6	2	0,4	500

Orman köylülerinin ortalama % 22,3'ünün hiç tapulu arazisi bulunmamaktadır. % 29,7'sinin 1-5 dönüm, % 19,2'sinin 6-10 dönüm arazisi bulunmaktadır. % 71,2 oranında sahip olunan arazi miktarı ancak geçimlik tarım için yeterlidir.

Tapusuz arazi miktarı: Orman köylülerinin fiili kullanımında olan fakat mülkiyetlerinde bulunmayan arazi miktarları Tablo 15, Tablo 16 ve Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 15. Orman köylülerinin tapusuz arazi miktarları.

Bölge	Yok		1-5 dönüm		6-10 dönüm		11-15 dönüm		16 dönüm ve üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Amasra	185	30	409	66,3	19	3,1	3	0,5	1	0,2	617
Binkılıç	67	46,2	18	12,4	17	11,7	11	7,6	32	22,1	145
Giresun	71	18,3	243	62,8	49	12,7	5	1,3	19	4,9	387
Karacaköy	404	89,2	16	3,5	16	3,5	7	1,5	10	2,2	453
Manisa	254	100	0	0	0	0	0	0	0	0	254
Sökü	362	100	0	0	0	0	0	0	0	0	362
Yalıköy	73	100	0	0	0	0	0	0	0	0	73
GENEL	1.416	61,8	686	29,9	101	4,4	26	1,1	62	2,7	2.291

Tablo 16. Orman köylülerinin tapusuz arazi miktarları.

Bölge	Yok		1-15 dönüm		16-30 dönüm		45 dönüm üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	614	98,1	9	1,4	2	0,3	1	0,2	626

Tablo 17. Orman köylülerinin tapusuz arazi miktarları.

Bölge	Yok		1-10 dönüm		11-40 dönüm		41-80 dönüm		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Balıkesir	0	0	458	91,6	37	7,4	5	1	500

Orman köylülerinin ortalama % 61,8'i mülkiyetlerinde olmayan bir araziyi kullanmadıklarını beyan etmişlerdir. % 29,9'u ise bu miktarın 1-5 dekar arasında bulunduğunu belirtmiştir.

Sahip olunan büyükbaş miktarı: Tablo 18, Tablo 19 ve Tablo 20 'de orman köylülerinin bölgelere göre büyükbaş hayvan varlıkları verilmiştir.

Tablo 18. Orman köylülerinin sahip oldukları büyükbaş hayvan miktarları.

Bölge	Yok		1-3 adet		4-6 adet		7-9 adet		10-12 adet		12 adet üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Amasra	310	50,2	302	48,9	2	0,3	1	0,2	1	0,2	1	0,2	617
Binkılıç	116	80	9	6,2	6	4,1	3	2,1	6	4,1	5	3,4	145
Giresun	148	38,2	186	48,1	46	11,9	5	1,3	0	0	2	0,5	387
Karacaköy	371	81,9	19	4,2	26	5,7	9	2	8	1,8	20	4,4	453
Manisa	42	16,5	67	26,4	63	24,8	27	10,6	29	11,4	26	10,2	254
Sökü	184	50,8	114	31,5	47	13	9	2,5	5	1,4	3	0,8	362
Yahköy	66	90,4	2	2,7	0	0	0	0	0	0	5	6,8	73
GENEL	1.237	54,0	699	30,5	190	8,3	54	2,4	49	2,1	62	2,7	2.291

Tablo 19. Orman köylülerinin sahip oldukları büyükbaş hayvan miktarları.

Bölge	Yok		1-5 adet		6-10 adet		11-15adet		16-20 adet		21-25 adet üzeri		26 adet üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	338	54	236	37,7	37	5,9	7	1,1	5	0,8	1	0,2	2	0,3	617

Tablo 20. Orman köylülerinin sahip oldukları büyükbaş hayvan miktarları.

Bölge	Yok		1-10 adet		11-40 adet		40 adet üzeri		TOPLAM
	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)	
Balıkesir	0	0	416	83,2	65	13	19	3,8	500

Tabloların incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, orman köylülerinin % 54'ünün hiç büyükbaş hayvanı yoktur. Geri kalan kısmın sadece % 5 kadarının sahip olduğu hayvan miktarı ancak ticari olarak değerlendirilebilir. Orman köylüleri ancak günlük geçime dayalı olarak bir veya birkaç büyükbaş hayvan beslemektedir.

Sahip olunan küçükbaş miktarı: Tablo 21, Tablo 22, Tablo 23 ve Tablo 24'de orman köylülerinin sahip olduğu küçükbaş hayvan varlık durumu gösterilmiştir.

Tablo 21. Orman köylülerinin sahip oldukları küçükbaş hayvan miktarları.

Bölge	Yok		1-3 adet		4-6 adet		7-9 adet		10-12 adet		12 adet üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Amasra	595	96,4	21	3,4	0	0	0	0	0	0	1	0,2	617
Binkılıç	133	91,7	1	0,7	4	2,8	2	1,4	1	0,7	4	2,8	145
Karacaköy	421	92,9	2	0,4	5	1,1	2	0,4	5	1,1	18	4	453
Sökü	362	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	362
Yahköy	73	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	73
GENEL	1.584	96,0	24	1,5	9	0,5	4	0,2	6	0,4	23	1,4	1.650

Tablo 22. Orman köylülerinin sahip oldukları küçükbaş hayvan miktarları.

Bölge	Yok		1-50 adet		51-100 adet		101-150 adet		151-200 adet		200 adet üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	587	93,8	28	4,5	5	0,8	4	0,6	1	0,2	1	0,2	626

Tablo 23. Orman köylülerinin sahip oldukları küçükbaş hayvan miktarları.

Bölge	Yok		1-10 adet		11-40 adet		41-80 adet		81-100 adet		100 adet üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Balıkesir	0	0	320	64	137	27,4	29	5,8	11	2,2	3	0,6	500

Tablo 24. Orman köylülerinin sahip oldukları küçükbaş hayvan miktarları.

Bölge	Yok		1-10 adet		11-20 adet		21-30 adet		31-40 adet		40 adet üzeri		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Manisa	139	54,7	19	7,5	39	15,4	28	11	19	7,5	10	3,9	254

Bölgelere göre değişmekle beraber yaklaşık % 90 ve üzerinde orman köylüsünün küçükbaş hayvan varlığı yoktur. En yoğun küçükbaş hayvan varlığının olduğu Manisa'da dahi bu oran % 4'ü bulmamaktadır.

Isınma ve pişirmede kullanılan enerji türü: Orman köylülerinin günlük ihtiyaçları için kullandığı enerjinin enerji kaynaklarına dağılımı Tablo 25, Tablo 26 ve Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 25. Isınma ve pişirmede kullanılan yakıt türü.

Bölge	Odun+Tüp		Odun+Kömür		Odun+Tüp+Kömür		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	266	42,5	0	0	360	57,5	626
Amasra	15	2,4	3	0,5	599	97,1	617
Binkılıç	104	71,7	0	0	41	28,3	145
Giresun	387	100	0	0	0	0	387
Karacaköy	356	78,6	0	0	97	21,4	453
Manisa	233	91,7	0	0	21	8,3	254
Sökü	144	39,8	0	0	218	60,2	362
Yalıköy	46	63	0	0	27	37	73
GENEL	1.551	53,17	3	0,02	136	46,72	2.917

Tablo 26. Isınma ve pişirmede kullanılan yakıt türü.

Bölge	Tüp		Doğalgaz		Odun+Tüp		Kömür+Tüp		Tüp+Elektrik		Odun+Tüp+Kömür		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	17	6,0	186	66,0	4	1,4	4	1,4	18	6,4	53	18,8	282

Tablo 27. Isınma ve pişirmede kullanılan yakıt türü.

Bölge	Odun		Kömür		Tüp		Odun+Kömür		Odun+Tüp		Kömür+Tüp		Odun+Tüp+Kömür		Toplam
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Bahkesir	212	42,4	21	4,2	18	3,6	77	15,4	95	19	33	6,6	44	8,8	500

Odun, orman köylülerinin % 99'unda enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bölgeler arasında fazla farklılık göstermemektedir.

İhtiyaç duyulan odun miktarı: Orman köylülerinin ihtiyaç duyduğu yıllık odun miktarı Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Hane başına yıllık ihtiyaç duyulan odun miktarı.

Bölge	Yok		1-5 Ster		6-10 Ster		11-15 Ster		16-20 Ster		20 Ster üzeri		TOP.
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	3	0,5	55	8,8	469	74,9	88	14,1	9	1,4	2	0,3	626
Amasra	8	1,3	420	68,1	182	29,5	7	1,1	0	0	0	0	617
Balıkesir	0	0	126	25,2	276	55,2	95	19	2	0,4	1	0,2	500
Bingöl	0	0	1	0,7	6	4,1	45	31	64	44,1	29	20	145
Giresun	0	0	20	5,2	269	69,5	86	22,2	5	1,3	7	1,8	387
Karacaköy	0	0	16	3,5	39	8,6	108	23,8	188	41,5	102	22,5	453
Manisa	0	0	23	9,1	78	30,7	100	39,4	48	18,9	5	2	254
Sökü	0	0	68	18,8	192	53	72	19,9	30	8,3	0	0	362
Yalhöy	0	0	5	6,8	5	6,8	17	23,3	33	45,2	13	17,8	73
GENEL	11	0,3	734	21,5	1.516	44,4	618	18,1	379	11,1	159	4,7	3.417

Odun ihtiyaçları hakkında farklı beyanlarda bulunulmakla beraber, en yüksek oran 6-10 ster aralığında bulunmaktadır. Bunu 11-15 ster aralığı izlemektedir. 6-15 ster aralığının ortalama oranı % 62,5 olmaktadır.

Suç bilinci: Orman köylülerinin orman suçlarıyla ilgili bilgi durumları Tablo 29'daki gibidir.

Tablo 29. Orman köylülerinin orman suçlarıyla ilgili bilgi durumları.

Bölge	Hiçbirini		Çok Azını		Bazılarını		Çoğununu		Hepsini		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	15	2,4	67	10,7	228	36,4	286	45,7	30	4,8	626
Amasra	0	0	3	0,5	44	7,1	260	42,1	310	50,2	617
Balıkesir	38	7,6	183	36,6	167	33,4	107	21,4	5	1	500
Bingöl	6	4,1	15	10,3	30	20,7	72	49,7	22	15,2	145
Giresun	27	7	308	79,6	28	7,2	16	4,1	8	2,1	387
Karacaköy	22	4,9	123	27,2	174	38,4	128	28,3	6	1,3	453
Manisa	30	11,8	64	25,2	67	26,4	83	32,7	10	3,9	254
Sökü	61	16,9	107	29,6	79	21,8	80	22,1	35	9,7	362
Yalhöy	5	6,8	16	21,9	16	21,9	34	46,6	2	2,7	73
GENEL	204	6,0	886	25,9	833	24,4	1.066	31,2	428	12,5	3.417

Tablodan görüldüğü üzere, orman köylülerinin ortalama olarak % 43,7'si orman suçları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu beyan etmiştir. Kalan kesim yeterli bilgiye sahip değildir.

Yasal hak bilinci: Orman köylülerinin yasalardan kaynaklardan haklarıyla ilgili bilgi durumları Tablo 30'daki gibidir.

Tablo 30. Orman köylülerinin yasalardan kaynaklardan haklarıyla ilgili bilgi durumları.

Bölge	Hiçbirini		Çok Azını		Bazılarını		Çoğunu		Hepsini		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Alabarda	26	4,2	244	39	185	29,6	165	26,4	6	1	626
Amasra	8	1,3	49	7,9	247	40	198	32,1	115	18,6	617
Balıkesir	57	11,4	182	36,4	142	28,4	109	21,8	10	2	500
Binkılıç	43	29,7	66	45,5	22	15,2	11	7,6	3	2,1	145
Giresun	39	10,1	300	77,5	31	8	14	3,6	3	0,8	387
Karacaköy	193	42,6	163	36	58	12,8	36	7,9	3	0,7	453
Manisa	62	24,4	79	31,1	58	22,8	54	21,3	1	0,4	254
Sökü	130	35,9	130	35,9	61	16,9	16	4,4	25	6,9	362
Yahköy	34	46,6	17	23,3	10	13,7	11	15,1	1	1,4	73
GENEL	592	17,3	1.230	36,0	814	23,8	614	18,0	167	4,9	3.417

Orman köylülerinin ancak ortalama olarak % 22,9'u (Çoğu+Hepsini) yasalardan kaynaklanan haklarını bilmektedir. Suç bilincinin, hak bilincinin oldukça üzerinde olduğu görülmektedir.

Cezalarla ilgili görüş: Orman köylülerinin orman suçlarına verilen cezalarla ilgili fikirleri Tablo 31 de verilmiştir.

Tablo 31. Orman köylülerinin orman suçlarına verilen cezalarla ilgili fikirleri.

Bölge	Çok Ağır		Ağır		Normal		Hafif		Önemsiz		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	19	6,7	46	16,3	35	12,4	163	57,8	19	6,7	282
Alabarda	88	14,1	403	64,4	123	19,6	11	1,8	1	0,2	626
Amasra	355	57,5	222	36	32	5,2	5	0,8	3	0,5	617
Balıkesir	70	14	249	49,8	108	21,6	60	12	13	2,6	500
Binkılıç	30	20,7	65	44,8	29	20	17	11,7	4	2,8	145
Giresun	10	2,6	257	66,4	76	19,6	27	7	17	4,4	387
Karacaköy	80	17,7	295	65,1	72	15,9	6	1,3	0	0	453
Manisa	115	45,3	78	30,7	49	19,3	11	4,3	1	0,4	254
Sökü	94	26	182	50,3	50	13,8	32	8,8	4	1,1	362
Yahköy	21	28,8	47	64,4	4	5,5	1	1,4	0	0	73
GENEL	882	23,8	1.844	49,9	578	15,6	333	9,0	62	1,7	3.699

Orman köylülerinin ortalama olarak % 73,7'si orman suçlarına verilen cezaları ağır ve çok ağır bulmaktadır. Hafif ve çok hafif bulmaların oranı % 10,7'dir.

Ormanı kim korur?: Sorusuna alınan cevaplar Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32. Ormanı koruyan kesim.

Bölge	Halk		Ormanlılar		Jandarma		Kooperatif		Diğer		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	163	57,8	87	30,9	28	9,9	0	0	4	1,5	282
Alabarda	536	85,6	89	14,2	0	0	0	0	1	0,2	626
Amasra	432	70	174	28,2	0	0	0	0	11	1,8	617
Balıkesir	328	65,6	114	22,8	8	1,6	50	10	0	0	500
Binkılıç	132	91	13	9	0	0	0	0	0	0	145
Giresun	288	74,4	84	21,7	14	3,6	1	0,3	0	0	387
Karacaköy	439	96,9	13	2,9	1	0,2	0	0	0	0	453
Manisa	184	72,4	36	14,2	7	2,8	27	10,6	0	0	254
Sökü	290	80,1	62	17,1	9	2,5	1	0,3	0	0	362
Yahköy	73	100	0	0	0	0	0	0	0	0	73
GENEL	2.865	77,5	672	18,2	67	1,8	79	2,1	16	0,4	3.699

Orman köylüleri tüm bölgelerde, ezici bir çoğunlukla ormanı halkın koruyabileceğini belirtmektedir. Devlet kuruluşlarının koruma işini yapabileceği inancı oldukça az destek görmektedir.

Orman ne ifade etmektedir?: Orman köylülerinin orman ekosistemine bakış açıları Tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33. Orman köylüleri için ormanın anlamı.

Bölge	İş (Gelir)		Odun		Sağlık		Estetik ve Rekreasyon		Erozyon Önleme		Temiz Hava-Su		Diğer		TOP.
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	0	0	2	0,7	161	57,1	17	6	13	4,6	88	31,2	1	0,4	282
Alabarda	97	15,5	148	23,6	258	41,2	92	14,7	7	1,1	24	3,8	0	0	626
Amasra	362	58,7	0	0	167	27,1	86	13,9	2	0,3	0	0	0	0	617
Balıkesir	145	29	139	27,8	26	5,2	68	13,6	72	14,4	44	8,8	6	1,2	500
Binkılıç	61	42,1	6	4,1	27	18,6	18	12,4	1	0,7	31	21,4	1	0,7	145
Giresun	7	1,8	155	40,1	188	48,6	16	4,1	14	3,6	7	1,8	0	0	387
Karacaköy	402	88,7	18	4	31	6,8	2	0,4	0	0	0	0	0	0	453
Manisa	8	3,1	37	14,6	41	16,1	42	16,5	49	19,3	77	30,3	0	0	254
Sökü	61	16,9	62	17,1	81	22,4	30	8,3	11	3	117	32,3	0	0	362
Yahköy	61	83,6	2	2,7	9	12,3	0	0	0	0	1	1,4	0	0	73
GENEL	1.204	32,54	569	15,38	989	26,73	371	10,03	169	4,57	389	10,52	8	0,22	3.699

Orman köylülerinin ortalama % 47,9’u orman ekosistemini iş+odun kaynağı olarak görmektedir. Oranlar bölgelere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Fakat ormanın ekonomik fonksiyonu dışındaki fonksiyonlarına yönelik destek düşük kalmaktadır.

Suç sebebi: Orman köylülerinin kanunda suç sayılan fiilleri gerçekleştirme sebepleriyle ilgili verdikleri cevaplar Tablo 34’deki gibidir.

Tablo 34. Suç işleme nedeni.

Bölge	İhtiyaç		Cehalet		Orman İdaresi ile Husumet		Köylü ile Husumet		Diğer		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	44	15,6	153	54,3	3	1,1	3	1,1	79	28	282
Alabarda	473	75,6	153	24,4	0	0	0	0	0	0	626
Balıkesir	342	68,4	114	22,8	44	8,8	0	0	0	0	500
Binkılıç	125	86,2	18	12,4	0	0	0	0	2	1,4	145
Giresun	271	70	107	27,6	5	1,3	4	1	0	0	387
Karacaköy	391	86,3	0	0	7	1,5	2	0,4	2	0,4	453
Manisa	128	50,4	106	41,7	15	5,9	5	2	0	0	254
Sökü	282	77,9	75	20,7	1	0,3	0	0	4	1,1	362
Yalıköy	58	79,5	12	16,4	2	2,7	1	1,4	0	0	73
GENEL	2.114	68,6	738	23,9	77	2,5	15	0,5	87	2,8	3.082

Orman köylüleri, orman suçu olarak nitelendirilen fiilleri işleme gerekçeleri olarak ihtiyaç seçeneğini ezici bir oranla desteklemektedirler.

Suçun affi: “Suç tespit edildiğinde yasal işlem olmaksızın uyarılan köylü aynı suçu yeniden işler mi?” sorusunun alınan cevapların dağılımı Tablo35’de görülmektedir.

Tablo 35. Suçun affi sonucunda suça devam etme durumu.

Bölge	Kesinlikle Yapar		Yapar		Karasızım		Yapmaz		Kesinlikle Yapmaz		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	23	8,2	146	51,8	19	6,7	82	29,1	12	4,3	282
Balıkesir	21	4,2	40	8	95	19	256	51,2	88	17,6	500
Binkılıç	7	4,8	56	38,6	3	2,1	78	53,8	1	0,7	145
Giresun	29	7,5	281	72,6	28	7,2	47	12,1	2	0,5	387
Karacaköy	6	1,3	244	53,9	37	8,2	165	36,4	1	0,2	453
Manisa	31	12,2	55	21,7	28	11	74	29,1	66	26	254
Sökü	36	9,9	176	48,6	8	2,2	136	37,6	6	1,7	362
Yalıköy	2	2,7	29	39,7	1	1,4	38	52,1	3	4,1	73
GENEL	155	6,3	1.027	41,8	219	8,9	876	35,7	179	7,3	2.456

Orman köylülerinin neredeyse yarısı, uyarılan kimsenin aynı suçu yeniden işleyeceği kanaatindedir.

Ormancıyla ilişki: Orman teşkilatı çalışanları ile olan ilişkilerini tanımlama şekilleri Tablo36’daki gibidir.

Tablo 36. Orman köylüsü- ormancı ilişkisi.

Bölge	Çok Kötü		Kötü		Normal		İyi		Çok İyi		Yok	TOP.	
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)			
Adalar	16	5,7	52	18,4	55	19,5	107	37,9	25	8,9	27	9,6	282
Balıkesir	4	0,8	34	6,8	162	32,4	216	43,2	84	16,8	0	0	500
Binkılıç	2	1,4	5	3,4	56	38,6	79	54,5	3	2,1	0	0	145
Giresun	1	0,3	7	1,8	21	5,4	348	89,9	10	2,6	0	0	387
Karacaköy	8	1,8	91	20,1	211	46,6	142	31,3	1	0,2	0	0	453
Manisa	3	1,2	18	7,1	124	48,8	98	38,6	11	4,3	0	0	254
Sökü	1	0,3	10	2,8	188	51,9	153	42,3	10	2,8	0	0	362
Yalıköy	0	0	10	13,7	28	38,4	34	46,6	1	1,4	0	0	73
GENEL	35	1,4	227	9,2	845	34,4	1.177	47,9	145	5,9	27	1,1	2.456

Orman köylüleri, orman teşkilatı ile olan ilişkilerini genellikle iyi olarak tanımlamaktadırlar. İlişkinin kötü olduğunu beyan eden kişi oranı % 10 civarında kalmaktadır.

Sorun türü: Tablo 37’de ormancılık teşkilatı ile yaşanan sorunun nedeni ile ilgili alınan cevaplar görülmektedir.

Tablo 37. Yaşanan sorunların nedeni.

Bölge	Yok		Üretim (İş)		Mülkiyet		Otlama		Odun Temini		Avlanma		Yol ve Su		TOP.
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Balıkesir	50	10	84	16,8	5	1	125	25	136	27,2	10	2	90	18	500
Binkılıç	72	49,7	7	4,8	5	3,4	1	0,7	60	41,4	0	0	0	0	145
Giresun	380	98,2	0	0	0	0	1	0,3	6	1,6	0	0	0	0	387
Karacaköy	204	45	79	17,4	9	2	7	1,5	153	33,8	1	0,2	0	0	453
Manisa	152	59,8	3	1,2	1	0,4	15	5,9	61	24	10	3,9	12	4,7	254
Sökü	318	87,8	5	1,4	1	0,3	0	0	33	9,1	1	0,3	4	1,1	362
Yahküy	37	50,7	10	13,7	2	2,7	1	1,4	22	30,1	0	0	1	1,4	73
GENEL	1.213	55,8	188	8,6	23	1,1	150	6,9	471	21,7	22	1,0	107	4,9	2.174

Orman köylülerinin ortalama % 55,8’i orman teşkilatı ile sorun yaşamadığını belirtirken, sorun yaşadığını söyleyenlerin yaklaşık yarıya yakını bunun odun temini kaynaklı olduğunu belirtmektedir.

Kiminle ilişki içindediniz?: Orman köylüsünün, ormancılıkla ilgili konularda iletişim içerisinde olduğu makam ile ilgili sonuçlar Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. Orman köylüsünün irtibatla olduğu makam.

Bölge	Köy Muhtarı		Kooperatif Başkan		Orman Muhafaza Memuru		İşletme Şefi		İşletme Müdürü		Yok		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Balıkesir	74	14,8	65	13	209	41,8	150	30	2	0,4	0	0	500
Binkılıç	13	9	0	0	75	51,7	57	39,3	0	0	0	0	145
Giresun	322	83,2	5	1,3	28	7,2	31	8	1	0,3	0	0	387
Karacaköy	144	31,8	0	0	181	40	121	26,7	2	0,4	5	1,1	453
Manisa	140	55,1	50	19,7	45	17,7	19	7,5	0	0	0	0	254
Sökü	192	53	32	8,8	69	19,1	66	18,2	3	0,8	0	0	362
Yahküy	20	27,4	0	0	20	27,4	32	43,8	1	1,4	0	0	73
GENEL	905	41,6	152	7,0	627	28,8	476	21,9	9	0,4	5	0,2	2.174

Orman köylüsünün ormancılıkla ilgili konularda muhatabı sırasıyla köy muhtarı, orman muhafaza memuru ve orman işletme şefi olmaktadır. Orman köylüleri kendi organizasyonu olan kooperatiflerin başkanını hiçbir yörede muhatap olarak görmemektedir.

Orman teşkilatı ile yaşanan sorunların sebebi: Orman köylülerine ormancılık teşkilatı ile yaşanan sorunların sebebi sorulmuştur (Tablo 39).

Tablo 39. Yaşanan sorunların sebepleri.

Yaşanan Sorunların Sebebi	Binkılıç		Giresun		Karacaköy		Manisa		Yalıköy		Sökü		TOPLAM	
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)
Personelin halkla ilişkilerinin zayıf olması.	25	17,2	7	1,8	112	24,7	82	32,3	5	6,8	75	20,7	306	18,3
Köylülerin ormancılık bilgilerinin yetersiz olması.	36	24,8	122	31,5	12	2,6	94	37	4	5,5	261	72,1	529	31,6
Personelin ormancılık bilgilerinin yetersiz olması.	3	2,1	14	3,6	0	0	35	13,8	1	1,4	5	1,4	58	3,5
Kanunlardaki yetersizlikler ve düzensizlikler.	71	49	236	61	273	60,3	29	11,4	56	76,7	21	5,8	686	41,0
Personel üzerindeki siyasi baskıların varlığı.	8	5,5	5	1,3	54	11,9	9	3,5	7	9,6	0	0	83	5,0
Personelin iş çeşidi ve yoğunluğunun fazlalığı.	2	1,4	3	0,8	2	0,4	5	2	0	0	0	0	12	0,7
TOPLAM	145	100	387	100	453	100	254	100	73	100	362	100	1674	100

Orman köylüsü-orman işletmesi arasında yaşanan sorunların kaynağı araştırıldığında sebep olarak 6 bölgenin 4'ünde kanunlar görülürken, 2'sinde köylülerin yetersiz ormancılık bilgileri görülmektedir.

Köyü şehre tercih etme: Köyü şehre tercih eder misiniz? Sorusuna alınan cevaplar Tablo 40'daki gibidir.

Tablo 40. Köy-şehir yaşamı tercihi.

Bölge	Evet		Hayır		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	
Balıkesir	57	11,4	443	88,6	500
Binkılıç	8	5,5	137	94,5	145
Karacaköy	11	2,4	442	97,6	453
Sökü	36	9,9	326	90,1	362
Yalıköy	13	17,8	60	82,2	73
GENEL	125	8,2	1.408	91,8	1.533

Cevaplardan da görüldüğü üzere, neredeyse tüm köylüler (%91.8) şehirde yaşamayı köyde yaşamaya tercih etmektedirler.

Kalkınma nasıl sağlanır?: Tablo 41'de kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik alınan görüşler verilmiştir.

Tablo 41. Kırsal kalkınmaya yönelik öneriler.

Bölge	Tarım		Hayvancılık		Ormancılık		Turizm		Sanayi		Diğer		TOPLAM
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
Adalar	187	66,3	17	6	31	11	15	5,3	29	10,3	3	1,1	282
Balıkesir	102	20,4	187	37,4	127	25,4	62	12,4	21	4,2	1	0,2	500
Binkılıç	4	2,8	63	43,4	30	20,7	3	2,1	45	31	0	0	145
Karacaköy	29	6,4	71	15,7	288	63,6	2	0,4	62	13,7	1	0,2	453
Sökü	54	14,9	235	64,9	10	2,8	5	1,4	58	16	0	0	362
Yalıköy	0	0	18	24,7	32	43,8	13	17,8	10	13,7	0	0	73
GENEL	376	20,7	591	32,6	518	28,5	100	5,5	225	12,4	5	0,3	1.815

Orman köylülerinin ortalama olarak % 81,8'i kırsal kalkınmanın yolunun tarım, hayvancılık ve ormancılıktan geçtiğini düşünmektedir. Turizm, sanayi vb. konulara olan inanç çok düşük kalmaktadır.

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çatışma analizi bir öğrenme işlemidir. Çatışma durumlarının analizinde mevcut durum ve insan birlikte ele alınır. Bu analiz sonucunda çatışma yönetimi için kullanışlı, anahtar sonuçların bulunabilmesi amaçlanır. Çatışma nedenlerinin ve çözümlerinin belirlenmesi, orman kaynaklarının sürdürülebilir ve katılımcı yönetiminde önkoşul olarak kabul edilir (Barlı et al., 2006). Kısaca, “doğal kaynaklara erişim ve kullanma konularında mevcut farklı görüşlerle ilgili devlet ve çıkar-ilgi gruplarının birlikte karar vermesi” olarak tanımlanabilecek (Castro ve Nielsen, 2001) co-management faaliyetlerinin anlaşılmasında ve dizaynında ise bu çalışmalar anahtar rol oynamaktadır (Yasmi, 2003).

Öncelikle orman köylerinde yaşayan insan unsuru tanınmaya, daha sonra çatışma sebebine dönüşen etkileri ve bunun nedenleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Yukarıda farklı bölgelerde yapılan çalışmalardan özet olarak sunulan bulgular kısaca aşağıda verilmektedir:

Orman köylerinde hane nüfusları 1-3 arası erkek ve bayan bireylerden oluşmaktadır. Hanelerde genelde birkaç kişiden oluşan yaşlı nüfus bulunmaktadır ve kalabalık ailelere nadiren rastlanmaktadır.

Orman köylülerinin ortalama olarak % 10'luk kısmı hiç eğitim görmemiş ve okur-yazar değilken, % 64,5'i sadece ilköğretim mezundur.

Kendilerini işçi, emekli ve çiftçi olarak tanımlayanlar ağırlığı oluşturmaktadır. % 43,8 ortalama ile köylerde yaşayan en büyük grup emeklilerden oluşmaktadır.

Orman köylülerinin ortalama olarak % 7,4'ünün her hangi bir sosyal güvencesi bulunmazken, % 49,1'i SSK'lı, % 30,6'sı Bağkur'ludur. Yine % 9,6'sı Yeşil Kartlıdır.

Alabarda, Amasra, Giresun, Balıkesir, Manisa ve Sökü'de yaklaşık olarak köylülerin % 90'ı 1000 TL ve altında bir gelirle yaşamlarını sürdürmektedir. Binkılıç, Karacaköy ve Yalıköy'de bu oran % 45 civarına düşmektedir. Adalar'da ise 1000 TL altında gelir beyan eden sadece % 4,6'dır.

Ortalama olarak köylülerin % 26,3'ü ahşap ve % 18,6'sı ahşap+beton konutlarda oturmaktadır.

Orman köylülerinin ortalama % 22,3'ünün hiç tapulu arazisi bulunmamaktadır. % 29,7'sinin 1-5 dönüm, % 19,2'sinin 6-10 dönüm arazisi bulunmaktadır. % 71,2 oranında sahip olunan arazi miktarı ancak geçimlik tarım için yeterlidir.

Orman köylülerinin ortalama % 61,8'i mülkiyetlerinde olmayan bir araziyi kullanmadıklarını beyan etmişlerdir. % 29,9'u ise bu miktarın 1-5 dekar arasında bulunduğunu belirtmiştir.

Orman köylülerinin % 54'ünün hiç büyükbaş hayvanı yoktur. Geri kalan kısmın sadece % 5 kadarının sahip olduğu hayvan miktarı ancak ticari olarak değerlendirilebilir. Orman köylüleri ancak günlük geçime dayalı olarak bir veya birkaç büyükbaş hayvan beslemektedir.

% 90 ve üzerinde orman köylüsünün küçükbaş hayvan varlığı yoktur. En yoğun küçükbaş hayvan varlığının olduğu Manisa'da dahi bu oran % 4'ü bulmamaktadır.

Odun, orman köylülerinin % 99'u tarafından enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır.

Odun ihtiyaçları hakkında farklı beyanlarda bulunulmakla beraber, en yüksek oran 6-10 ster aralığında bulunmaktadır. Bunu 11-15 ster aralığı izlemektedir. 6-15 ster aralığının ortalama oranı % 62,5 olmaktadır.

Orman köylülerinin ortalama olarak % 43,7'si orman suçları hakkında yeterli bilgiye sahiptir.

Orman köylülerinin ancak ortalama olarak % 22,9'u yasalardan kaynaklanan haklarını bilmektedir.

Orman köylülerinin ortalama olarak % 73,7'si orman suçlarına verilen cezaları ağır ve çok ağır bulmaktadır.

Orman köylüleri tüm bölgelerde, ezici bir çoğunlukla ormanı halkın koruyabileceğini belirtmektedir. Devlet kuruluşlarının koruma işini yapabileceğine inanç oldukça düşüktür.

Orman köylülerinin ortalama % 47,9'u orman ekosistemini iş+odun kaynağı olarak görmektedir.

Orman köylülerinin orman suçu olarak nitelendirilen fiilleri işleme gerekçeleri yaşamsal ihtiyaçları olarak görünmektedir.

Orman köylülerinin neredeyse yarısı, cezalandırılmayıp uyarılan kimsenin aynı suçu yeniden işleyeceği kanaatinde dir.

Orman köylülerinin orman teşkilatı ile olan ilişkileri genellikle iyidir. İlişkinin kötü olduğunu beyan eden kişi oranı % 10 civarında kalmaktadır.

Orman köylülerinin ortalama % 55,8'i orman teşkilatı ile sorun yaşamadığını belirtirken, yaşanan sorunların yaklaşık yarıya yakını odun temini kaynaklıdır.

Orman köylüsünün ormancılıkla ilgili konularda muhatabı sırasıyla köy muhtarı, orman muhafaza memuru ve orman işletme şefi olmaktadır. Orman köylüleri kendi organizasyonu olan kooperatiflerin başkanını hiçbir yörede muhatap olarak görmemektedir.

Orman köylüsü yaşanan sorunların kaynağı olarak 6 bölgenin 4'ünde kanunları görürken, 2'sinde köylülerin yetersiz ormancılık bilgileri görmektedir.

Orman köylülerinin tamamına yakını (% 91,8) şehir hayatını tercih etmektedir.

Orman köylüleri kırsal kalkınmanın yolunun tarım, hayvancılık ve ormancılıktan geçtiğine inanmaktadır. Diğer önerilere karşı inanç oranı oldukça düşük seviyededir.

Türkiye orman alanlarının neredeyse tamamı devletin sahipliği ve tasarrufu altındadır. Yani ormanlar tüm Türkiye Cumhuriyeti halkının ortak malıdır. Bu yüzden ormanlar özel faydayı değil, sosyal faydayı en üst düzeye çıkarmak için işletilmektedir. Bu kavram, "orman ekosistemlerinin varlık, doğal denge ve kapasitelerine kalıcı zararlar vermeksizin, tüm toplumun orman ekosistemlerinden olan talep ve beklentilerine mevcut koşulların elverdiği en yüksek oranda cevap verebilmek" olarak tanımlanabilir. Fakat orman köylüsünün orman ekosisteminin bir parçası olup olmadığı konusu veya konumu tam olarak belirlenebilmiş değildir.

Orman köylüsü ve orman idaresi arasında yaşanan çatışmaların ortaya çıkardığı fiili durum, sürdürülebilir orman yönetimi tanımı ve ulusal ormancılık amaçları ile çelişmektedir. Bu durum yapılan planların uygulama başarısını muhtemelen önemli ölçüde düşürecektir. Dolayısı ile çatışma yönetimi bir önkoşul olarak önümüzde durmaktadır. Konu ulusal boyutta ele alınarak orman köylüsü-orman idaresi arasındaki çatışmanın giderilmesi veya önemli ölçüde azaltılması mümkündür. Kaldı ki, çatışma sebeplerinin tamamına yakını geçimlik suçlarla ilgilidir. Bu noktada şu tespitlerin yapılması zorunludur: "Orman köylüsü geçirmek

için orman ekosistemine muhtaçtır. Yasal suç olan faaliyetler yerel kültürde suç kabul edilmemekte ve yerel insanlar bunu yapmaktan herhangi bir rahatsızlık duymamaktadır. Bu suçlar sebebiyle hane reislerinin neredeyse tamamı Orman Kanunu'na muhalefetten ceza almışlardır.” Bu noktada ortaya şu çıkmaktadır ki, çatışma sebepleri aslında iki ana faktöre (fakirlik ve cahillik) dayanmaktadır ve bu iki faktöre yönelik bir çalışma ile çatışmalar önemli ölçüde giderilebilir.

KAYNAKLAR

Barlı, Ö., Başkent, E.Z., Türker, M.F., Gedik, T. 2006 “Analytical approach for analyzing and providing solutions for the conflicts among forest stakeholders across Turkey”. Forest Policy and Economics, 9, 219-236.

Castro, A.F., Nielsen, E. 2001. “Indigenous people and co-management: implications for conflict management”. Environmental Science&Policy, 4, 229-239.

Deloges, C., Gauthier, M. 1997. “Community forestry and forest resource conflicts: an overview”. XI World Forestry Congress , P.4, Antalya.

Durkaya A., Kaptan S., Durkaya, B. 2013. ETFOP Sisteminde Sosyo-Ekonomik, - Kültürel Durum Envanteri ve Katılımcılık Süreci İle Entegre Edilmesi. Ormancılıkta Sektörel Planlamanın 50. Yılı Uluslar arası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s:339-351, 26-28 Kasım, Antalya

Günşen, H.B. 2006. Batı Karadeniz Bölgesindeki Ormancılık Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 107 s.

Pahl-Wostl, C. 2002. Participative and stakeholder-based policy design and modeling processes. Integrated Assessment, 3(1): 3-14.

Pahl-Wostl, C., Hare M. 2004. Processes of social learning in integrated resources management. J. Community Appl. Soc. Psychol., 14:193-206.

Pendzich, C., Thomas, G., Wohlgenant, T. 1994. “The role of alternative conflict management in community forestry”. Forests, Trees and People Programme. Phase II. Working Paper no: 1-September. FAO

Solmaz, E. 2007. Orman Köylülerinin Kalkınmasına Yönelik Uygulanan Politikaların Yoksulluk Düzeyi ve Orman Kaynaklarının Kullanımına Etkisi Muğla Örneği. Doktora Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Muğla, 257 s.

Yasmi, Y. 2003. “Understanding conflict in the co-management of forests: the case of Bulungan Research Forest”. International Forestry Review, 5(1), 38-44.

ORÜS'LERİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNİN YÖRE HALKININ SOSYO-EKONOMİK YAPISINA OLAN ETKİSİ (AYANCIK ÖRNEĞİ)

Alper BULUT¹

Tayyibe AÇIKGÖZ ALTUNEL²

¹Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, KASTAMONU

²Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, KASTAMONU

Özet

Genel yapıları ile ticari bir işletme statüsünde olan ORÜS'lerin amacı her ne kadar en yüksek düzeyde kâr etmek olsa da, asıl olan ve en önemli amaçları orman ürünlerini ekonomiye kazandırmak, ekonomik açıdan geri kalmış bölge halkına iş imkânı sağlamak ve buna bağlı olarak yöre halkının buldukları yerde kalkındırılmasını sağlamak olmuştur. 1990'lı yıllarda başlayan KİT'lerin özelleştirme uygulamaları ile ORÜS'ler de bu kervana katılarak özelleştirilmiştir. Özelleştirme çalışmalarında, genellikle işletmenin ekonomik durumu özelleştirme için ana neden olarak gösterilirken, bu işletmelerin kuruldukları bölgeye birçok yönüyle hizmet ediyor olması genellikle göz ardı edilmiştir. Bu çalışmada, 1929 yılında Sinop ili Ayancık ilçesinde kurulan kereste fabrikasının 1996 yılında özelleştirilerek satılmasının ardından, kısa bir süre sonra tamamen kapanması ve içinde bulunan makine ve teçhizatlarının hurdaya verilmesi şeklinde sonuçlanan hazin sonunun, Ayancık İlçesi sosyo-ekonomik yapısı üzerine olan etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmada, yöre halkının görüş ve düşünceleri yüz yüze yapılan anket çalışması ile belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: ORÜS, KİT, Ayancık, Özelleştirme, Sosyo-ekonomik Yapı

EFFECTS OF PRIVATIZATION OF FOREST PRODUCTS INDUSTRIES (FPI) ON SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF LOCAL PEOPLE (CASE OF AYANCIK)

Abstract

As commercial institutions have the priority of Forest Products Industries (FPI) obtaining the highest profit. On the other hand, their most important objectives are as follows; to bring forest products into economy and to improve the status of local people living in underdeveloped rural areas by employing them. Privatization of State Owned Enterprises (SOE) have started in 1990s, and privatization of FPIs were included in this process. Economic performance of the SOE was shown as the main reason for the privatization while disregarding the services provided to the local people and surroundings. In this study, we have examined a lumber factory (SOE) which has been established in Ayancık, Sinop at 1929. This lumber factory has been privatized at 1996 and totally shut off after a short while, with leaving all hardware, equipment and machinery to the wreck. This paper intended to examine the socio-economic effects of this privatization process in Ayancık ditrict by doing a face to face questionnaire with local people.

Keywords: Forest Products Industries (FPI), State Owned Enterprises (SOE), Ayancık, Privatization, Socio-Economic Structure

1. GİRİŞ

Devletin görevlerinin yeniden tanımlanması ve küçültülmesi ile ilgili tartışmaların ve uygulamalarının 1970’li yıllardan başlayarak yaygınlaştığı gözlemlenmektedir (Yayman, 2000). Kamu politikalarının Keynesyen yaklaşımdan piyasa ekonomisine dayalı yaklaşımlara doğru yöneldiği yıllar 1980’ler olmuştur. Birçok ülke sosyoekonomik gelişimine ve durumuna ayrıca politik rejimlerine bakmaksızın kamu kesimini küçültme ve piyasa ekonomisini güçlendirmeye yönelik tedbirler almışlardır (Sezgin, 2010)

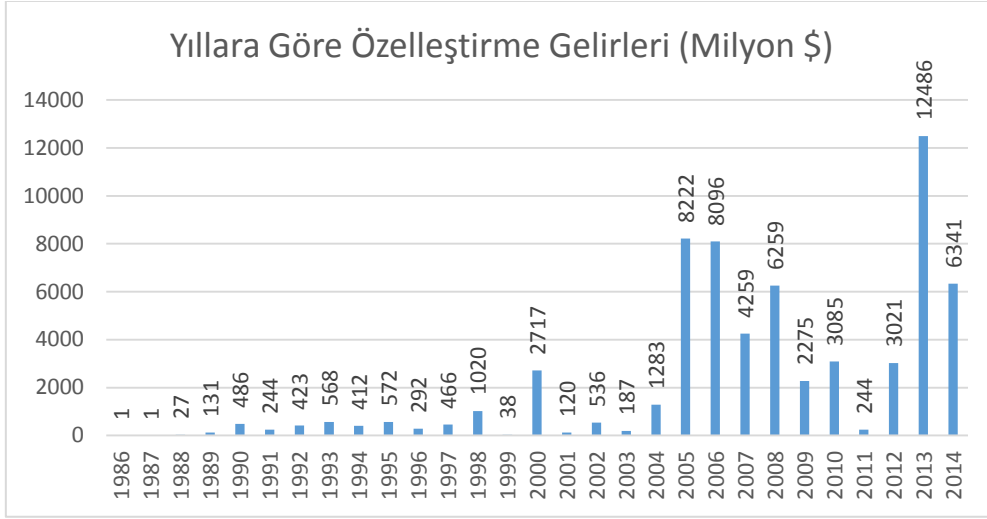
Geniş anlamda özelleştirmenin ekonomi bilimi açısından tanımı Atasoy 1993’e atfen, devleti hiçbir faaliyete karıştırmayacak şekilde aradan çıkarma, kamuya ait varlık ve değerleri özel şahıslara satma işlemi şeklindedir (Atasoy, 1993; Aksu, 1991). Dar anlamda düşünüldüğünde ise, devletin müteşebbis olarak ekonomide yer alması sonucunda ortaya çıkan kamu girişimciliklerinin yani KİT’lerin yönetim ve mülkiyetinin özel sektöre devredilmesidir (Tandırcıoğlu, 2002)

KİT’lerin gerçek anlamda ülkemizde ekonomi alanında ortaya çıkışları 1930’lu yıllar ile başlamıştır. KİT’ler, devletin hem toplumsal alanda hem de ekonomi alanında büyük bir konumda olması olarak tanımlanabilecek devletçilik politikasının ürünüdürler (Övgün, 2005). 2009 yılında Türkiye’de yaratılan 952,6 milyar TL tutarındaki GSYH’nin, (alıcı fiyatlarıyla) %3,4 oranında 32,6 milyar TL’si KİT’lere aittir. KİT’lerin alıcı fiyatlarıyla GSYH’ye katkısı 2013 yılında 37,4 milyar TL olurken; GSYH içindeki payı da %2,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009-2013 döneminde, dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, toplam GSYH içindeki KİT payının azalmasında TEDAŞ’ın bağlı ortaklıklarından önemli bir bölümünün hisse satışı veya işletme hakkı devri suretiyle özelleştirilmesi etkili olmuştur (T.C. Sayıştay, 2014).

Özelleştirme, sosyal güvenlikten, sağlığa, eğitime, sosyal yardımların kısılmasından tarımsal desteklere kadar toplumsal yaşamın bütün alanlarını hedef almıştır. Bu nedenle, sorunu tek başına KİT’ler ile sınırlamak, eksik bir değerlendirme olacaktır. Ancak, asıl hedef özel sermayenin doğrudan denetlemediği, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal yardım hizmetleri ve tarım birliklerini de içeren bütün bir kamu alanıdır (Bilgin, 2001).

24 Ocak 1980 Kararları ile ülkemiz gündemine giren Özelleştirme fikri ekonomik, siyasi ve toplumsal nedenlerden dolayı 2000’li yıllara kadar kayda değer bir ivme göstermemiştir. Türkiye’de yapılan özelleştirme faaliyetleri incelendiğinde, 1986-2003 yılları arasında yaklaşık 8 Milyar Dolarlık bir özelleştirme işlemi gerçekleştirildiği, 2003– 2011 yılları arasında dönemde yaklaşık 35 Milyar Dolarlık, 2011-2014 yılları arasında ise 22 Milyar dolar özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir. Günümüze kadar toplamda yaklaşık 64 Milyar Dolarlık özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir (Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 2013)

Yıllara göre özelleştirme gelirleri Şekil 1’de gösterilmiştir.

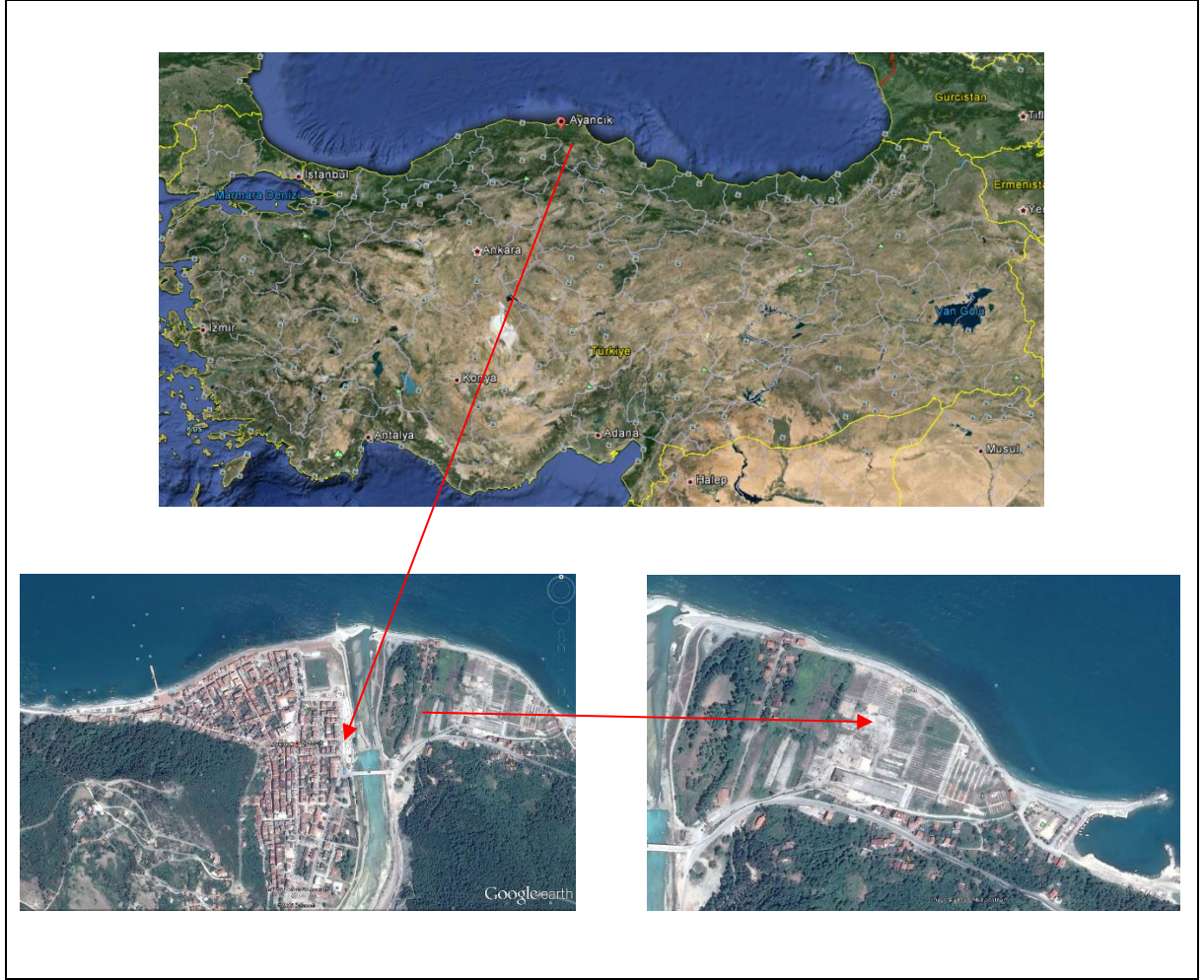
Şekil 1. Yıllara göre özelleştirme gelirlerini gösterir grafik

Bu çalışmada, 1929 yılında Sinop ili Ayancık ilçesinde kurulan kereste fabrikasının 1996 yılında özelleştirilerek satılmasının ardından, kısa bir süre sonra tamamen kapanması ve içinde bulunan makine ve teçhizatlarının hurdaya verilmesi şeklinde sonuçlanan hazin sonunun, Ayancık ilçesi sosyo-ekonomik yapısı üzerine olan etkisinin araştırılması amaçlanmış ve yöre halkının görüş ve düşünceleri yüz yüze yapılan anket çalışması ile belirlenmiştir.

2. MATERYAL - YÖNTEM

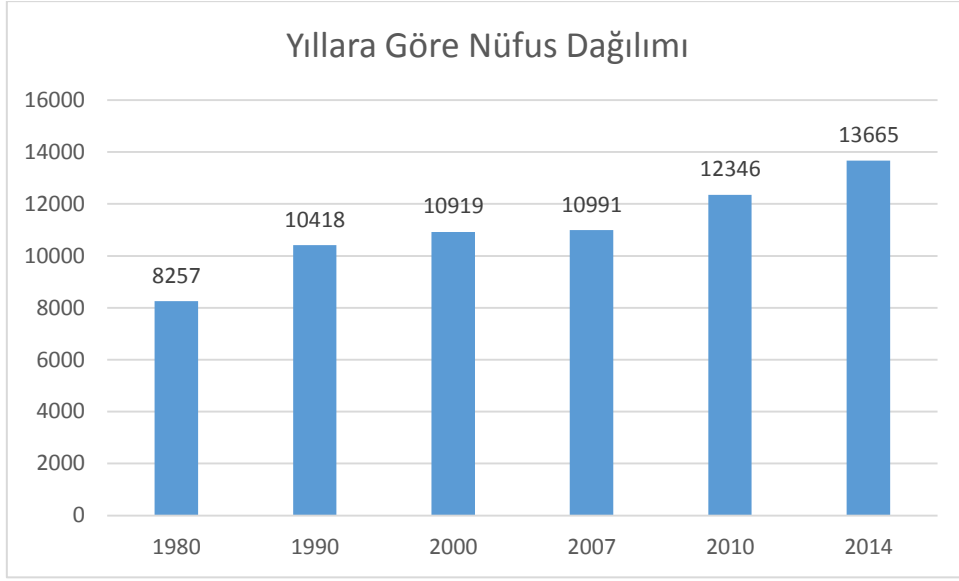
Çalışma alanı olarak Sinop İli Ayancık İlçesinde 1929 yılında tarafından kurulan Kereste Fabrikası seçilmiştir. Zingal işletmesi, Ayancık ilçesinde bulunan Zingal ve Çangal Ormanlarının işletme hakkını 50 seneliğine aldıktan sonra, ormanlarda elde edilen hammaddeyi işlemek için Ayancık kereste fabrikasını kurmuştur. Fabrika, 18 yıl boyunca Belçikalı Zingal İşletmesi tarafından işletilmiş ve ardından 1945 yılında sözleşmesi feshedilmiştir. Sözleşmenin feshedilmesinin ardından devletleştirilen fabrika, Ayancık Kereste Fabrikası ismini almış ve 1970 yılında ORÜS’e devredilmiştir. 1996 yılının Şubat ayında AYORSAN AŞ. tarafından satın alınmış ve 1997 yılında ise faaliyetini durdurmuştur. Fabrika, şuanda yemekhane salonunda yapılan düğün organizasyonları ve kısmen depo olarak kullanılmaktadır. Şekil 2’de çalışma alanını gösteren Google Earth görüntüsü verilmiştir.

Çalışma alanı olarak seçilen Ayancık, Sinop'un ikinci büyük ilçesidir. Ayancık Kilisesi ilçedeki tarihi bir merkezdir. İlçenin birkaç kilometre dışında bulunan Akgöl, ilçenin en önemli güzelliklerinden biridir. Suni limanların yapılmasıyla balıkçılık da gelişmiştir. Yer şekilleri ve arazi yapısı tarım için uygun olmasa da ilçe ekonomisinde tarımın önemli yeri vardır. Keten sanayisi de son yıllarda önemli aşama kaydetmiştir. (URL-1)

Şekil 2. Çalışma alanını gösterir Google Earth görüntüsü

Yıllara göre TÜİK, 2015 yılı veri tabanından elde edilmiş Ayancık Merkez İlçesi Nüfus dağılımını gösterir grafik Şekil 3’de verilmiştir. 10’ar yıllık periyotlar seçilirken, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’ne 2007 yılında geçilmesi sebebiyle 2007 yılı verisi de çalışmaya eklenmiştir.

Şekil 3. Ayancık Merkez İlçesi yıllara göre Nüfus Dağılımı

Şekil 4'te kapanan Ayancık Kereste Fabrikasına ait fotoğraflar verilmiştir.

Şekil 4. Kereste fabrikasına ilişkin fotoğraflar

Çalışma kapsamında ana kütle sınırlarının ve birimlerinin kesin olarak belirlenemediği durumlarda kullanılan “kartopu örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde ilk olarak ana kütlede bulunan birisine ulaşıldıktan sonra onun yardımıyla ikinciye ikincinin yardımıyla üçüncü kişiye ulaşılmaktadır. Böylelikle birim sayısı kartopu büyümesi

gibi artmaktadır. Bu yöntemle, çalışma alanında 100 kişiyle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

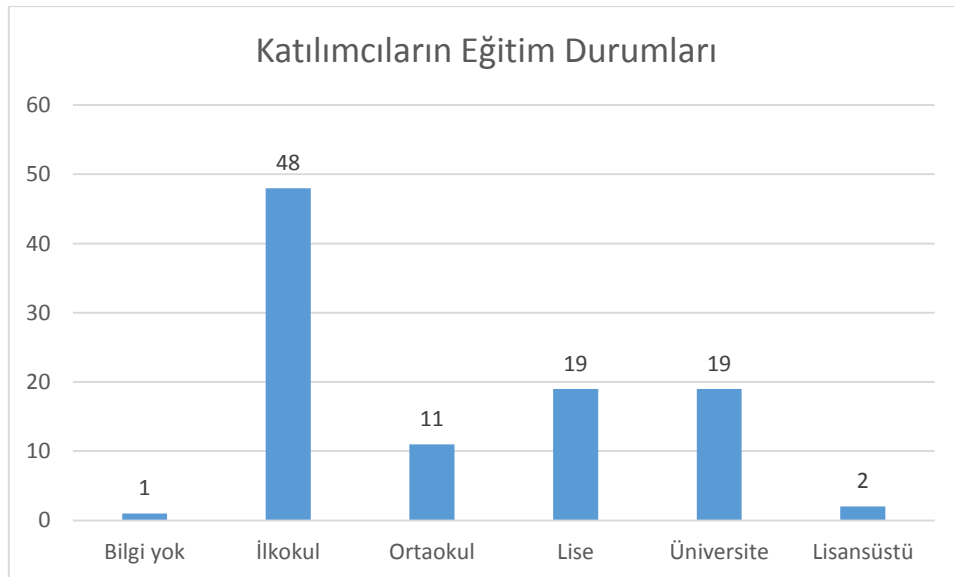
3.BULGULAR

Anket yapılan katılımcıların yaş ortalamaları 57 olarak bulunmuştur. Katılımcıların %77 si erkek olup, %23 kadındır. Katılımcıların cinsiyetlerinin dağılım oranı gösterir grafik Şekil 5'te verilmiştir.

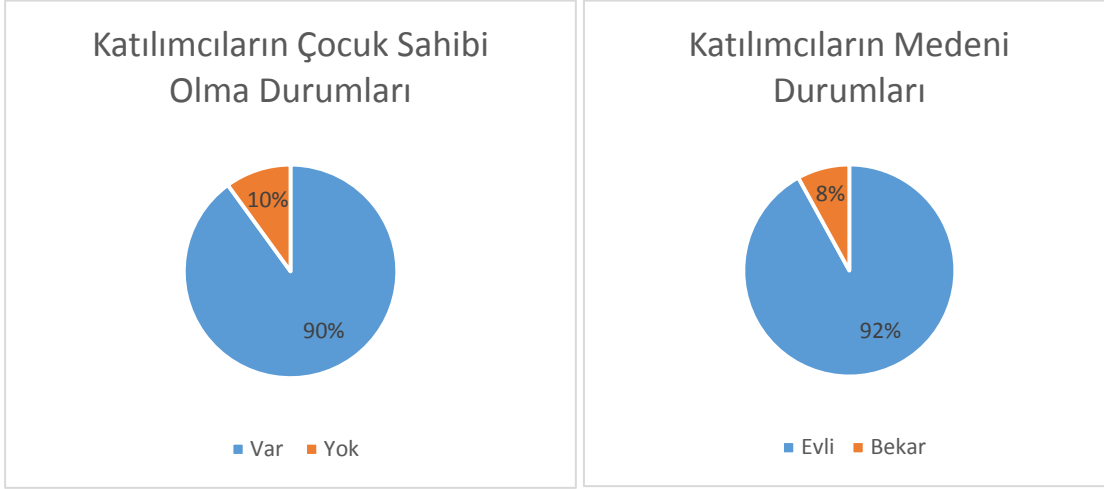
Şekil 5. Ankete katılanların cinsiyetlerinin dağılımını gösteren grafik

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, %48'i ilkokul mezunu, %11'i ortaokul, %19 lise %19 üniversite %2'si lisansüstü mezunudur. Bir katılımcı eğitim durumu ile ilgili bilgi aktarmamıştır. Katılımcıların eğitim durumlarını gösterir grafik Şekil 6'da verilmiştir.

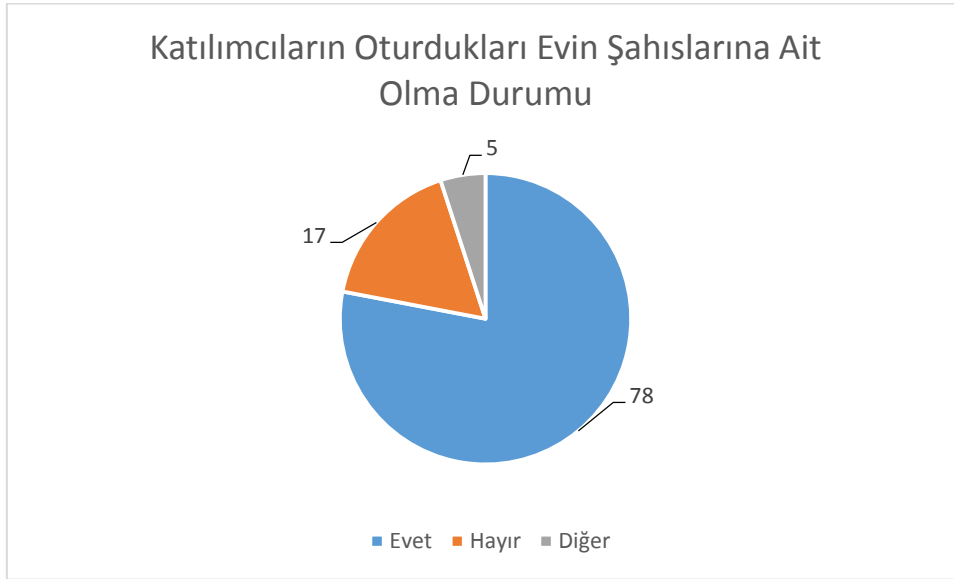
Şekil 6. Ankete katılanların eğitim durumlarını gösteren grafik

Katılımcıların %92 si evli, %8'i ise bekârdır. Ayrıca katılımcıların % 90'ının çocuğu varken % 10'nun çocuğu yoktur. Katılımcıların medeni durumlarını ve çocuklarının olup olmasını gösterir grafik Şekil 7'de verilmiştir.

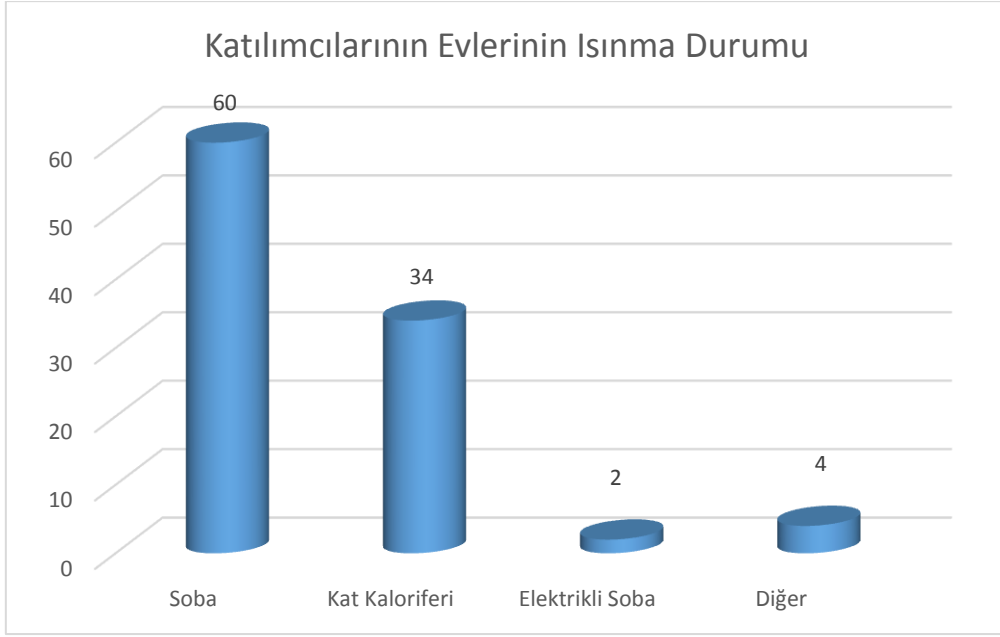
Şekil 7. Katılımcıların medeni durumlarını ve çocuklarının olup olmasını gösterir grafik

Ankete katılanların %78'i şahsına ait evde otururken, %17 si kirada oturduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %5'i ise oturdukları ev ile ilgili soruya "diğer" cevabını vermiştir. Bu soruda verilen diğer cevabı, "Eşimin şahsına ait, annemin-babamın şahsına ait, vb." gibi cevaplar verilmiştir. Katılımcıların %87 si Ayancık Merkez İlçesinde ikamet ederken % 13 ü Ayancık İlçesi köylerinde ikamet etmektedir. Şekil 8'de katılımcıların oturdukları evin kime ait olduğuna dair soruya verilen cevapları gösteren grafik verilmiştir.

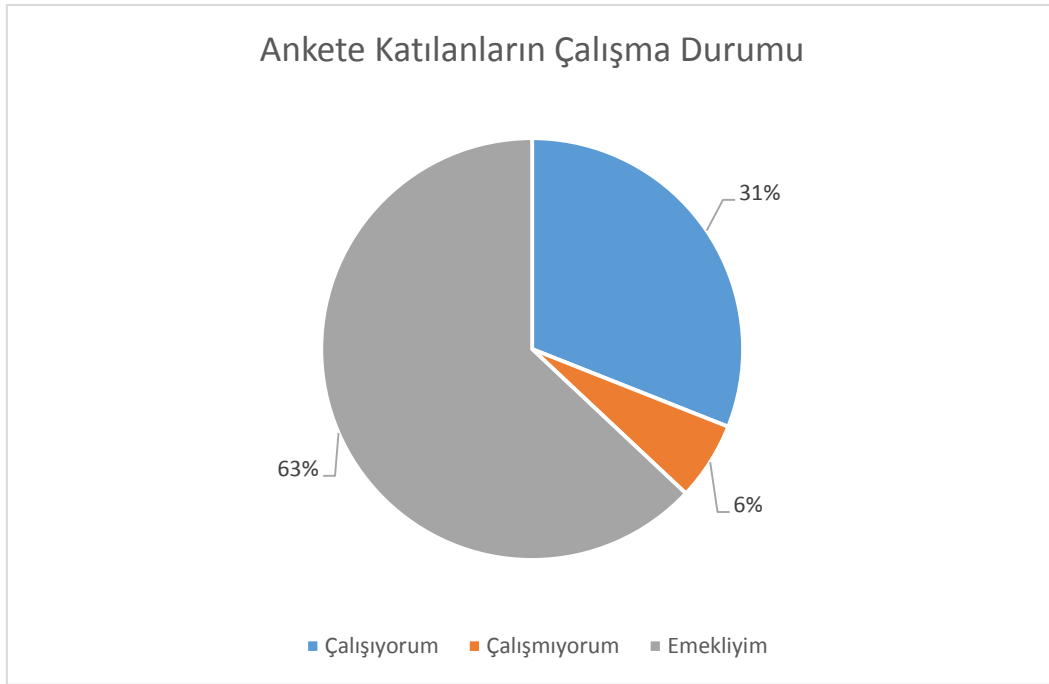

Şekil 8. Ankete katılanların oturdukları evin kime ait olduğuna dair soruya verilen cevapları gösteren grafik

Katılımcıların ikamet ettikleri yerlerde ikamet sürelerine ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde ortalama 37 yıldır aynı yerde ikamet ettikleri tespit edilmiştir. Evlerinin ısınma sistemleri ile ilgili soruya, katılımcıların %60'ı Soba cevabını verirken %34'ü Kat kaloriferi, %2'si Elektrikli Soba % 4'ü ise "diğer" cevabını vermiştir. Şekil 9'da ankete katılanların evlerinin ısınma durumu verilmiştir. Katılımcıların % 63'ü emekli, %31'i halen çalışmakta %6'sının ise çalışmadığı tespit edilmiştir. Şekil 10'da ankete katılanların çalışma durumlarını gösteren grafik verilmiştir.

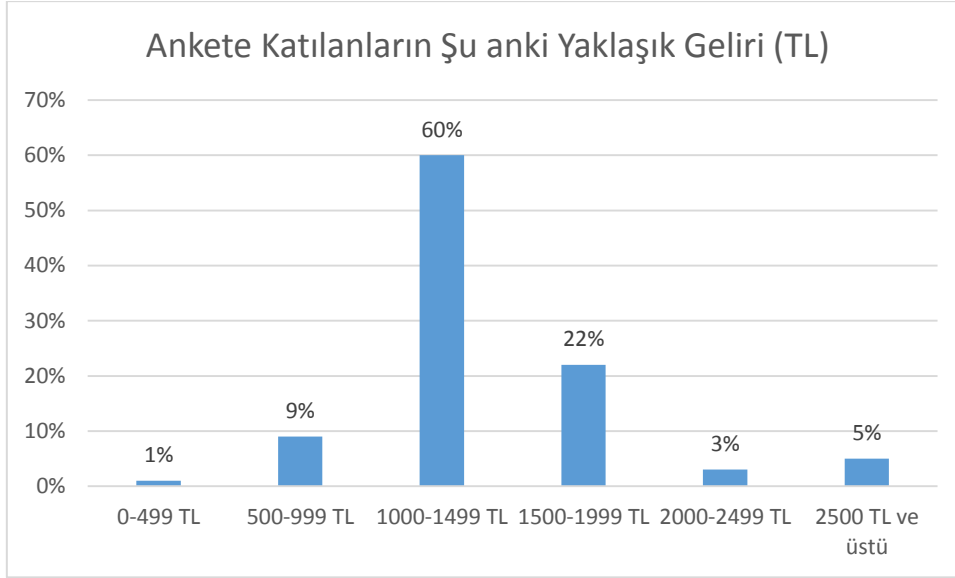

Şekil 9. Ankete katılanların evlerinin ısınma durumu verilmiştir

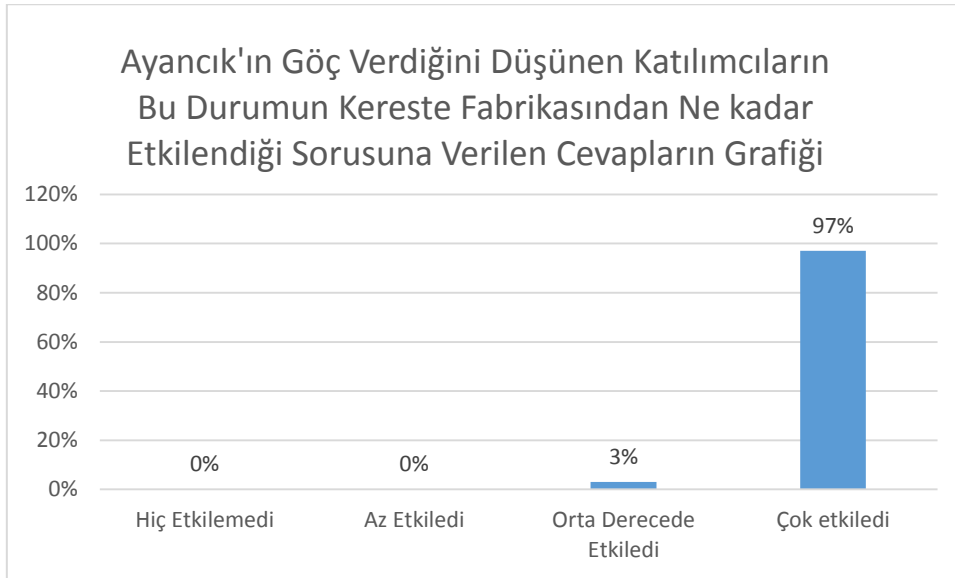
Şekil 10. Katılımcıların çalışma durumlarını gösteren grafik

Katılımcıların büyük çoğunluğunun emeklilerden oluşması sebebiyle yaklaşık gelirleri ile ilgili verdikleri cevap %60 oranında 1000-1499 TL arasında bulunmuştur. Şekil 11. Ankete katılanların şu anki yaklaşık gelirlerini gösteren grafik verilmiştir.

Şekil 11. Ankete katılanların şu anki yaklaşık gelirlerini gösteren grafik

Katılımcılara yöneltilen Ayancık Kereste Fabrikasının (ORÜS) kapanmasıyla Ayancık İlçesi Göç vermiş midir? Sorusuna, katılımcıların tamamı “Evet” cevabı vermiş ve hemen ardından eğer göç verdiğini düşünüyorsanız Kereste Fabrikasının kapanması bu durumu ne kadar etkilemiştir? Sorusuna %97 oranıyla “Çok etkiledi” cevabı verilmiştir. Ankete katılanların bu soruya verdikleri cevapları gösterir grafik Şekil 12’de verilmiştir.

Şekil 11. Ayancık Kereste Fabrikasının (ORÜS) kapanmasıyla Ayancık İlçesi Göç vermiş midir? Sorusuna verilen cevapları gösterir grafik

Katılımcıların %99 u kereste fabrikasının kapanmasının yöre halkının istihdam durumunu olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Kereste fabrikasının kapanmasından sonra sosyal yaşamda bir değişiklik olmuş mudur? sorusuna katılımcıların %96’sı “Evet oldu” yanıtı verirken % 2’si “olmadığını” belirtmiştir.

Katılımcıların %34 ü kereste fabrikasında sadece kendisi çalışırken herhangi bir yakınının çalışmadığını, %16’sı hem kendisinin hem de bir yakının çalıştığını, %42’si kendisinin çalışmadığını fakat bir yakının çalıştığını, % 8’i ise çalışan herhangi bir tanıdığının

olmadığını beyan etmişlerdir. Katılımcıların %99'u Ayancık Kereste Fabrikasının yeniden açılmasını istediği belirlenmiştir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Yöre halkına olası etkileri araştırılmadan yapılmaya başlanan özelleştirme faaliyetleri, devletin sırtına kambur olduğu iddia edilen işletmelerin kapanmasıyla işsizler ordusu yaratmıştır. İşsiz kalan bu insanlar, sosyal güvenlikleri ve iş güvenliklerinin hiçe sayıldığı birçok iş kolunda düşük maaş ve kötü şartlarda çalışmaya devam etmişlerdir.

Özellikle yapılan bu çalışma sonucu incelendiğinde, anket yapılan katılımcıların %99'unun fabrikanın yeniden açılmasını istemesi birçok şeyi net olarak açıklamaktadır. Yöre halkıyla yüz yüze olarak yapılan anketlerin uygulanması esnasında birçok yorum ve açıklama ile karşı karşıya kalınmıştır. 80'li yaşlarının üzerinde ve daha önce fabrikada çalışan bir kişinin fabrikanın tekrar açılması halinde davul-zurna eşliğinde oynayacağını söylemesi birçok anketin istatistiksel olarak analizi sonucundan daha vurgulayıcı ve önemli olduğu aşikârdır.

Yöre halkı, fabrikanın kapanması ile insanların çalışmak üzere başka şehirlere gittiğini belirtmiştir. Özellikle yörede istihdam sorununun bulunması sebebiyle, gençlerin taş ocaklarında ve madenlerde çalışmaya başka şehirlere gittiği belirtilmiştir. Ayrıca dışa göç verildiği için sosyal açıdan faaliyetlerin azaldığı, eskiden var olan sinemanın artık faaliyet göstermediği, restoran- kafe gibi yerlerin sayısının azaldığı, eskiden gelen tiyatro ekiplerinin artık gelmediği, sportif faaliyetlerin azaldığı anketlerde belirtilmiştir.

Ayancık ilçesi nüfus verileri incelendiğinde, ilçe nüfusunda artış gözlemlenmektedir. Katılımcıların tamamı fabrikanın kapanmasıyla Ayancık İlçesinin göç verdiğini söylemektedirler. Fabrikanın kapanmasından sonra gerçekleşen birçok sosyal etkinin insanlar üzerinde yarattığı bir sonuç olarak katılımcıların bu cevabı verdikleri düşünülmektedir.

Katılımcıların yalnızca %8'inin fabrikayla herhangi bir ilişkisi bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle, yöre halkının kereste fabrikasıyla genellikle ilgili olduğu, yöre halkının bu işletmeden gelir sağladığı ve fabrikanın yöre ekonomisine katkı sağladığı söylenebilmektedir.

Ayancık kereste fabrikasında santral görevlisi, güvenlik görevlisi, işçi, usta, ustabaşı, tomruk yükleyici, parke, nakliyeci vb. gibi birçok kolunda yüzlerce insan uzun zaman istihdam sağlamış, ülke ekonomisine katkıda bulunmuş, evine ekmek götürmüştür. Bu sebeplerden ötürü, özelleştirme politikalarının, yöre halkının istihdam ve sosyo-ekonomik durumunu da göze alarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Özellikle KİT'lerin özelleştirilmesi sürecine başlanmadan önce KİT'lerin uygun koşullara getirilmesi için gerekli tüm işlemleri yapma yoluna gidilmesi tercih edilmelidir.

KAYNAKLAR

Sezgin, Ş. 2010. Piyasa Ekonomisinin Şartları ve Özelleştirme, Akademik İncelemeler Dergisi Cilt:5 Sayı:2.

Yayman, H. 2000. 1980 Sonrası Türkiye’de Özelleştirme Uygulamalarının Gelişimi ve Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri, Gazi Üniversitesi, İ.B.B.F. Dergisi, 3/2000, 135-136.

Atasoy, V. 1993. Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu, Nural Matbaacılık San. Tic. Aş. Yayını, Ankara

Aksu, B. 1991. Özelleştirme ve ORÜS, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 41, Sayı 3-4.

Tandırcıoğlu, H. 2002. Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 3.

Övgün, B. 2005. Geçmişten Günümüze Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Genel-İş Emek Araştırma Dergisi, 2005/1.

Bilgin, E. 2001. Özelleştirmenin Sosyal Sonuçlarına Bakış, Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi.

T.C. Sayıştay, 2014. Kamu İşletmeleri 2013 Yılı Genel Raporu, ISBN : 978-975-7590-21-7, Ankara 2014

URL-1. 2015. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayanc%C4%B1k>

Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2013. Faaliyet Raporu 2012, Ankara

TÜRKİYE ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİNİN DIŞ TİCARET YAPISI VE SEKTÖREL PROJEKSİYONU

Aytaç AYDIN¹ Sebahattin TİRYAKİ² Kemal ÜÇÜNCÜ¹

¹Yrd.Doç.Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Endüstri Mühendisliği, Trabzon

²Arş.Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Endüstri Mühendisliği, Trabzon

Özet

Orman ürünleri sanayi 2000'li yıllara kadar emek yoğun bir sektör iken, günümüzde makine yoğun bir sektöre dönüşmektedir. Bu sektörün tüm alt sektör dalları önceleri iç piyasaya yönelik kurulmuş iken, şimdi dünya pazarlarına hitabeden duruma gelmiştir. Türkiye orman ürünleri sanayi özel sektör yatırımları ile son on yıllık süreçte ihracat ve ithalat değerleri bakımından yaklaşık üç kat büyüme göstermiştir. Aynı dönemde, orman ürünleri ihracatının toplam ihracat içerisinde % 0.5 ve ithalatın da toplam ithalat içerisinde % 1.8 paya sahip olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, orman ürünleri ve onun alt sektörlerinin (kereste, levha, mobilya ve kağıt) ithalat ve ihracat değerleri açısından önümüzdeki yıllarda nasıl bir seyir izleyeceğinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu çalışma Türkiye orman ürünleri sanayinin 2001-2013 yılları arasındaki ihracat ve ithalat değerlerini kullanarak 2025 yılına kadar toplam orman ürünleri ve alt sektörler bazında tahminler yapmayı amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda, orman ürünleri ve alt sektörler bazında ithalat değerlerinin 2025 yılına kadar sürekli bir artış göstereceği öngörülmüştür. Örnek olarak; orman ürünleri ithalat değeri 2013 yılında 5.451.660 (bin \$) iken 2025 yılında bu değer 10.524.079 (bin \$) bin dolar olarak beklenmektedir. İthalat değerlerine benzer şekilde, orman ürünleri ihracat değerlerinin de 2025 yılına kadar yükselişini devam ettireceği öngörülmektedir. İhracat değeri 2013 yılında 3.118.476 iken 2025 yılında bu değer 5.558.637 (bin \$) bin dolar olarak beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Orman ürünleri sanayi, Projeksiyon, Dış ticaret

FOREIGN TRADE STRUCTURE AND SECTORAL PROJECTIONS OF TURKISH FOREST PRODUCTS INDUSTRY

Abstract

Today, forest products industry has been transformed into a machine-intensive sector, while it was labor-intensive industry by the 2000s. All sub-sector branches of this industry are now a situation that has addressed to world markets, while they were previously established for domestic market. Turkey's forest products industry has grown nearly three times in terms of export and import values with private sector investments in the last decade. In the same period, it has been shown to have a share of 0.5% in the total export of forest products export and 1.8% in total import of the import. In this regard, it is very important to determine how to follow a course in terms of forest products and the import and export values of its sub-sector (timber panels, furniture and paper) in the coming years. This study aims to make predictions on the basis of total forest products and sub-sectors by 2025 using export and import values between the years of 2001-2013 of Turkish forest products industry. As a result of the study, it has been foreseen that the value of import on the basis of forest products and sub-sectors will show a steady increase by 2025. For example; the value of import of forest products is expected to be 10.524.079 (thousand \$) in 2025, while it was 5.451.660 (thousand \$) in 2013. Similar to the import value, it has been foreseen that the export values of forest products will continue to its rise by 2025. The value of export is expected to be 5.558.637 (thousand \$) in 2025, while it was 3.118.476 (thousand \$) in 2013.

Key words: Forest products industry, Projection, Foreign trade

1. GİRİŞ

Ormanlardan elde edilen birincil ve ikincil ürünleri işleyerek yarı ürün ya da son ürün haline getiren orman ürünleri sanayi sektörü, irili ufaklı binlerce işletmenin dağınık bir yerleşim düzenine sahip olduğu bir konumdur. İmalat sanayi yapılanması içerisinde birincil ve ikincil imalat sanayi grupları olarak tanımlanabilen orman ürünleri sanayi sektörü; birincil imalat sanayi ana grubu içerisinde odunu doğrudan hammadde olarak kullanan sanayi çeşitleri olan; Kereste ve Ambalaj sanayi, Levha sanayi (Kaplama, Yonga Levha, Lif Levha, Kontrplak, Kontrtabla) ve Kağıt hamuru ve kağıt sanayi alt sektörleri yer alırken, ikincil imalat ana sanayi grubu içerisinde ise birincil imalat ana sanayi grubunun ürünlerini hammadde olarak kullanan; mobilya, doğrama, ahşap parke, prefabrik ev, vb. gibi sanayiler bulunmaktadır (Akyüz, 2006).

Odun hammaddesinin kullanım değerini artırmak amacıyla faaliyet gösteren sektör konumunda olan orman ürünleri sanayi ekonomimiz içerisinde ağırlığını zamanla artıran bir yapıya sahip olmuştur. Gerek istihdam ettiği çalışanlar ve gerekse üretim sürecine aktardığı ürünler ile kalkınma sürecinde etkili olmuş ve ekonomik faaliyetlerin gelişimini sağlamıştır (Akyüz, 2000). Akyüz ve arkadaşları (2006), yaptıkları çalışma sonucunda, Türkiye'nin dış ticaret hacminin 1999–2005 yılları arasında % 182 düzeyinde bir artış gösterdiği belirlenirken, bu oran ihracatta %176, ithalatta ise % 186 düzeyinde gerçekleştiğini belirlemiştir. Orman ürünleri alanında 1999 ve 2005 yılları arasında ise dış ticaret hacmi 1.639 milyon \$ düzeyinden % 185 artışla 4.682 milyon \$ düzeyine ulaşmıştır. İhracat 359 milyon \$'dan % 322 artışla 1.514 milyon \$'a, ithalat ise 1.280 milyon \$' dan % 147,5 artışla 3.168 milyon \$'a yükselme göstermiştir. Ayrıca tüm yıllar genelinde ihracatta mobilya ürün grubunun ithalatta ise kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı ürünlerin ön planda olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliği sürecinde Türkiye orman ürünleri sanayindeki değişimi incelediği çalışmasında, ahşap levha sektöründe Gümrük Birliği öncesinde 18 farklı AB üyesi ülke ile aynı düzeyde bir üretim, ihracat ve ithalat konumuna sahip olan ülkemiz, Gümrük Birliği sonrasında üretim, ihracat ve ithalat alanlarında oluşan olumlu değişimler sonucu, bu alanda mutlak bir üstünlüğe sahip gözüken Almanya haricinde, gelişmiş 7 farklı AB üyesi ülke ile aynı konuma sahip olmuştur (Akyüz, 2006). Orman ürünleri ve alt sektörlerle ait ithalat verileri Tablo 1'de, ihracat verileri Tablo 2'de verilmiştir (FAO, 2015; TRADEMAP,2015).

Tablo 1. Orman ürünleri ithalat verileri (bin \$)

Yıllar	Orman ürünleri	Mobilya	Kereste	Levha	Kağıt
2001	931.678	122.791	89.481	42.335	677.071
2002	1.182.360	129.915	112.249	78.603	861.593
2003	1.305.141	182.400	151.969	106.779	863.993
2004	1.658.276	296.079	268.458	224.960	868.779
2005	3.144.848	389.099	345.583	368.078	2.042.088
2006	3.330.183	540.354	412.500	335.701	2.041.628
2007	4.115.275	711.956	487.772	498.319	2.417.228
2008	4.349.977	776.303	528.821	457.276	2.587.577
2009	3.281.300	567.647	344.606	278.999	2.090.048
2010	4.529.618	738.496	448.511	503.939	2.838.672
2011	5.318.318	941.394	586.628	651.912	3.138.384
2012	5.057.811	817.323	594.815	733.953	2.911.720
2013	5.451.660	968.656	586.382	738.030	3.158.592

Tablo 2. Orman ürünleri ihracat verileri (bin \$)

Yıllar	Orman ürünleri	Mobilya	Kereste	Levha	Kağıt
2001	366.687	198.408	35.114	33.764	99.401
2002	470.986	289.515	27.459	40.216	113.796
2003	659.028	456.036	15.833	68.634	118.525
2004	848.344	610.741	13.586	102.036	121.981
2005	971.428	715.150	17.150	116.226	122.902
2006	1.093.349	798.585	13.183	159.443	122.138
2007	1.574.601	1.081.913	31.107	267.695	193.886
2008	1.990.132	1.387.015	14.285	327.330	261.502
2009	1.716.009	1.198.146	13.625	293.380	210.858
2010	2.036.773	1.414.961	19.091	328.792	273.929
2011	2.414.806	1.658.391	16.021	373.799	366.595
2012	2.710.667	1.899.017	16.356	382.832	412.462
2013	3.118.476	2.237.301	18.190	376.614	486.371

Bu çalışmada, Türkiye orman ürünleri sanayinin 2001-2013 yılları arasındaki ihracat ve ithalat değerleri incelenerek 2025 yılına kadar toplam orman ürünleri ve alt sektörler (kereste, levha, mobilya ve kağıt) bazında tahminler yapılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada Türkiye orman ürünleri sanayinin dış ticaret rakamları derlenerek (2001-2013), önümüzdeki 10 yıllık süreçte gerçekleşmesi beklenen değerlere ulaşılması amacıyla FAO ve TRADEMAP verileri kullanılmıştır. Veriler derlenirken mobilya, kereste, levha ve kağıt sektörleri ile toplam orman ürünleri ithalat ve ihracat alt başlıkları oluşturulmuştur.

Elde edilen dış ticaret verileri SPSS 22.0 istatistik paket programına aktararak basit doğrusal regresyon analizine tabi tutulmuştur. Basit doğrusal regresyon analizi iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin belirlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Eşitlik (1) bu ilişkinin matematiksel ifadesini vermektedir (Karahana, 2011).

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon \quad (1)$$

Eşitlikte; Y (bağımlı değişken): Tahmin değeri, X (Bağımsız değişken): Yıl, β_0 : Doğrunun Y eksenini kestiği nokta, β_1 : Doğrunun eğimi, ε : Hata terimi'dir (Kalaycı, 2010).

Eşitlikte, bağımsız değişkenin değeri yerine konarak bağımlı değişkenin değeri tahmin edilir. Şu anki çalışmada, bu analiz ile orman ürünleri sanayi ithalat ve ihracat rakamlarının yıllara göre değişimi incelenmiş ve 2025 yılına kadar projeksiyon geliştirilmiştir.

3. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, Türkiye orman ürünleri sanayinin 2001-2013 yılları arasındaki ithalat ve ihracat miktarlarından yararlanarak, orman ürünleri sanayi ve alt sektörler (kereste, levha, mobilya ve kağıt) bazında 2025 yılına kadarki projeksiyon belirlenmiştir. Bu amaçla, ithalat verilerine uygulanan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda ortaya çıkan modeller ve bu modellerin geçerlilik durumları Tablo 3' de verilmiştir.

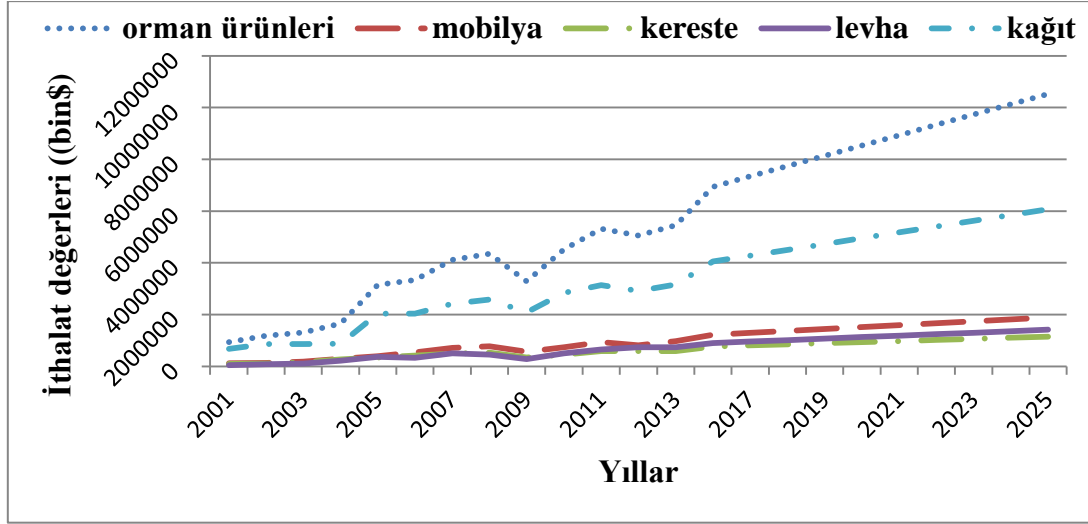
Tablo 3. Regresyon analizi sonucu ortaya çıkan modeller ve modellerin geçerlilik durumları

Değişken	R	R ²	F	Önem düzeyi	Model	Önem düzeyi
Orman ürünleri	0,952	0,906	106,632	0,001	-795654746+398113x	0,001
Mobilya	0,953	0,908	108,565	0,001	-147971042+74002x	0,001
Kereste	0,920	0,846	60,398	0,001	-85493950+42787x	0,001
Levha	0,937	0,878	79,445	0,001	-114429837+57207x	0,001
Kağıt	0,942	0,887	86,710	0,001	-447759917+224114x	0,001

Tablo 3 incelendiğinde tüm modellerin % 5 önem düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Modellerin geçerliliğinin sağlanması sonucu yapılan projeksiyon sonuçları Tablo 4'de ve gerçekleşen ithalat değerleri ile projeksiyon değerlerini grafiksel gösterimi Şekil 1'de verilmektedir.

Tablo 4. Orman ürünleri ve alt sektörler bazında ithalat projeksiyonu (bin \$)

Yıllar	Orman ürünleri	Mobilya	Kereste	Levha	Kağıt
2016	6.941.062	1.216.990	764.642	899.475	4.053.907
2017	7.339.175	1.290.992	807.429	956.682	4.278.021
2018	7.737.288	1.364.994	850.216	1.013.889	4.502.135
2019	8.135.401	1.438.996	893.003	1.071.096	4.726.249
2020	8.533.514	1.512.998	935.790	1.128.303	4.950.363
2021	8.931.627	1.587.000	978.577	1.185.510	5.174.477
2022	9.329.740	1.661.002	1.021.364	1.242.717	5.398.591
2023	9.727.853	1.735.004	1.064.151	1.299.924	5.622.705
2024	10.125.966	1.809.006	1.106.938	1.357.131	5.846.819
2025	10.524.079	1.883.008	1.149.725	1.414.338	6.070.933

Şekil 1. İthalat değerleri bakımından gerçekleşen değerler ve projeksiyon değerleri

Tablo 4 ve Şekil 1 incelendiğinde orman ürünleri ve alt sektörler bazında ithalat miktarının 2025 yılına kadar sürekli bir artış göstereceği öngörülmektedir. Bu durum, orman ürünleri sektörünün ileri dönemler için dış ticaret açığını artırma yönünde baskı oluşturabilecek bir yapıda olabileceğini göstermektedir.

İhracat verilerine uygulanan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda ortaya çıkan modeller ve bu modellerin geçerlilik durumları Tablo 5’de verilmiştir.

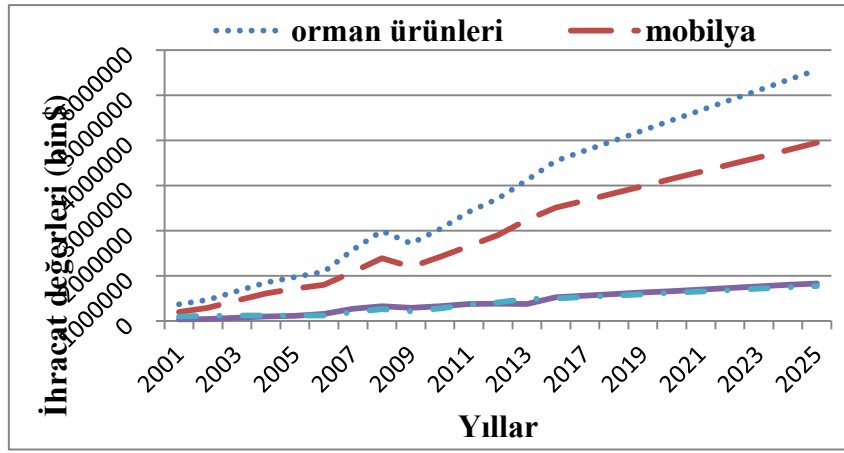
Tablo 5. Regresyon analizi sonucu ortaya çıkan modeller ve modellerin geçerlilik durumları

Değişken	R	R ²	F	Önem düzeyi	Model	Önem düzeyi
Orman ürünleri	0,983	0,967	321,405	0,001	-447099738+223535x	0,001
Mobilya	0,984	0,969	342,181	0,001	-319356643+159655x	0,001
Kereste	0,434	0,188	2,547	0,139	1626451-800x	0,135
Levha	0,970	0,941	175,374	0,001	-68075650+34029x	0,001
Kağıt	0,926	0,857	66,058	0,001	-61293895+30651x	0,001

Tablo 5 incelendiğinde kereste hariç ($p > 0,05$), tüm modellerin % 5 önem düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Kereste ihracat modelinin anlamlı çıkmaması nedeniyle projeksiyon yapılmamıştır. Geçerliliği sağlanan modellere ait projeksiyon sonuçları Tablo 6’da ve gerçekleşen ihracat değerleri ile projeksiyon değerlerinin grafiksel gösterimi Şekil 2’de verilmektedir.

Tablo 6. Orman ürünleri ve alt sektörler bazında ihracat projeksiyonu (bin \$)

Yıllar	Orman ürünleri	Mobilya	Levha	Kağıt
2016	3.546.822	2.507.837	526.814	498.521
2017	3.770.357	2.667.492	560.843	529.172
2018	3.993.892	2.827.147	594.872	559.823
2019	4.217.427	2.986.802	628.901	590.474
2020	4.440.962	3.146.457	662.930	621.125
2021	4.664.497	3.306.112	696.959	651.776
2022	4.888.032	3.465.767	730.988	682.427
2023	5.111.567	3.625.422	765.017	713.078
2024	5.335.102	3.785.077	799.046	743.729
2025	5.558.637	3.944.732	833.075	774.380

Şekil 2. İhracat değerleri bakımından gerçekleşen değerler ve projeksiyon değerleri

Tablo 6 ve Şekil 2 incelendiğinde orman ürünleri ve alt sektörler bazında ithalat miktarının ihracat miktarlarına benzer şekilde 2025 yılına kadar sürekli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum, orman ürünleri ve alt sektörler bazında ihracat miktarlarının gelecekteki performansının yüksek olacağını başka bir deyişle ülke ekonomisine katkısının artarak devam edeceğini göstermektedir. Ayrıca, orman ürünleri ve alt sektörler bazında projeksiyonun belirlenmesi bu sektörlerde işletme politikaları belirlenirken önemli bir veri kaynağı olarak dikkate alınabilir.

KAYNAKLAR

Akyüz, K.C., 2000. Doğu Karadeniz Bölgesinde Yer Alan Küçük ve Orta Ölçekli Orman Ürünleri Sanayi İşletmelerinin Yapısal Analizi. Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Akyüz, K.C., 2006. Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Orman Ürünleri Sanayinin Rekabet Düzeyi. ZKÜ Orman Fakültesi Dergisi, 8(9): 83-99.

Akyüz, K.C., Balaban, Y., Gedik, T. ve Yıldırım, İ., 2006. Türkiye'nin Orman Ürünleri Dış Ticareti Üzerine Bir Araştırma. G.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, 6(2): 179-197.

Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2015. <http://faostat.fao.org/site/626/default.aspx#ancor>, (Ziyaret tarihi: 25/05/2015).

International Trade Center, 2015. http://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx, (Ziyaret tarihi: 25/05/2015).

Kalaycı, Ş., 2010. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara.

Karahan, M., 2011. İstatistiksel Tahmin Yöntemleri: Yapay Sinir Ağları Metodu İle Ürün Talep Tahmini Uygulaması. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

DİKİLİ SATIŞ UYGULAMALARINA YÖNELİK SOSYO-EKONOMİK ÇÖZÜMLEMELER

Hasan ALKAN¹

Emin Demir²

¹ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi, ISPARTA

² Isparta Orman Bölge Müdürlüğü, Bucak Orman İşletme Müdürlüğü, ISPARTA

Özet

Orman Genel Müdürlüğü'nün dikili satışların yaygınlaştırmasına yönelik çabaları her geçen gün artmaktadır. Zira dikili satışların toplam satışlar içindeki oranı 2000'li yıllarda sadece %2'ler civarında iken, günümüzde %20'leri aşmış durumdadır. Söz konusu değişim orman işletmeleri, müşteriler, orman köylüsü ve köy kooperatifleri gibi paydaşları yakından ilgilendirdiği için paydaşların dikili satışlara yönelik algı, görüş ve beklentilerinin tespitine yönelik bazı araştırmalar yapılmış ya da yapılmaktadır. Bununla birlikte konuyu teknik, ekonomik, sosyal ve yönetsel boyutlarıyla işletmeler ölçeğinde ele alan çalışmalar ise hala oldukça sınırlıdır. Bu noktadan hareketle bildiride Isparta Orman Bölge Müdürlüğü, Bucak Orman İşletme Müdürlüğü örneği ile dikili satışlara yönelik sosyo-ekonomik çözümler yapılmıştır. Araştırmanın birincil verileri bölme düzeyinde yürütülen saha çalışmaları yardımıyla oluşturulan örnek olay çözümlerinden ve anket-mülakatlardan elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, ilk uygulamalarına 1996 yılında 5038 sayılı Açık Arttırılmalı Dikili Ağaç Tamimi ile başlanılan dikili satışlara yönelik zamanla önemli değişiklikler yapılmıştır. Buna bağlı olarak ilgili mevzuat da 1998 (6057 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimi), 2004 (6350 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimi), 2007 (6521 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimi) ve 2013 (6877 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimi) yıllarında 4 kez güncellenmesine rağmen, hala yeni düzenlemelere yönelik beklentiler söz konusudur. Söz konusu değişim sürecinde dikili satış uygulamalarında görülen eksikliklerin giderilmesine yönelik önemli adımlar atılmış olsa da hala üzerinde durulması ve düzeltilmesi gereken hususlar bulunmaktadır. Bunlar, verim yüzdesi, iş süresi, orman mühendisi çalıştırma, vahidi fiyat, standardizasyon, fiyat tespiti (fiyat tespitinde sadece son iki ay ortalamasının dikkate alınması), ölçme ve diğer işçilikler, vb. başlıkları altında özetlenebilir.

Anahtar Kelimeler: Satış Zamanı, Dikili Satışlar, Bucak Orman İşletme Müdürlüğü, Isparta Orman Bölge Müdürlüğü.

SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS ON STUMPAGE SALES PRACTISES

Abstract

Nowadays, instead of traditional sales methods, General Directorate of Forestry pays effort to adopt stumpage sales widespread. This effort helped stumpage sales improve proportionally in each year. For as much as the ratio of this sale in total sales in 2000's was approximately 2 %, this amount reached 20 % today. For the fact that this change in question interests shareholders such as; forestry organizations, customers, forest villagers and cooperatives at a closer extend, there are some certain studies in order to determine the perception, views and expectation of shareholders concerning stumpage sales. However, studies that handle the issue in enterprises level by taking technical and socio-economical sides of the issue are really scarce. In this proceeding, socio economic analysis about stumpage sales by using the example of Isparta Regional Directorate of Forestry, Bucak Forest Directorate is conducted. Primary data of the study is obtained from sample case analyses and questionnaires-interviews thanks to the field studied formed by division/semi division. According to the findings of the study; there are considerable changes in stumpage sales that have been started by Auction for Stumpage Wood Sales Circular numbered 5038 which is first started in 1996. What is more, although 4 times amendment in the related regulation in 1998 (Dedicate Stumpage Wood Sales Circular numbered 6057), 2004 (Dedicated Stumpage Wood Sales Circular numbered 6350), 2007 (Dedicate Stumpage Wood Sales Circular numbered 6521) and 2013 (Dedicate Stumpage Wood Sales Circular numbered 6877), there are still expectations for new regulations. In the process of changes in question, even though necessary steps have been paid to solve the problems occurred in stumpage sale practices, there are still issues that need to be solved. These issues can be summarized as; percentage of efficiency, duration of work, employing forest engineer, unit price, standardization, price determination (taking the price average of only the last two months), and measurement and other workmanships, etc.

Keywords: Sale time, Stumpage sales, Bucak Forest Directorate, Isparta Regional Directorate of Forestry.

1.GİRİŞ

Ülkemizde ormanların %99'u devlet mülkiyetinde olup, yönetimi ve işletilmesi başta Orman Genel Müdürlüğü (OGM) olmak üzere Orman ve Su İşleri Bakanlığı çatısı altındaki çeşitli genel müdürlükler ve bunlara bağlı orman işletmeleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Daşdemir, 2011). Orman işletmelerinin asli görevi, toplumun orman kaynaklarından beklediği mal ve hizmetleri sürdürülebilirlik ve çok yönlü faydalanma ilkeleri doğrultusunda topluma sunmaktadır. Günümüze kadar olan dönemde orman işletmelerinin en fazla üretimini yaptığı mal, odun olmuştur. Orman işletmelerinde geleneksel olarak üretilen odun hammaddesinin büyük bir bölümü hasat ve nakliyat işlemlerinin sonucunda orman ürünleri satış depolarına taşınmakta ve buradan satışı gerçekleştirilmektedir. Bu tür satış yöntemine sonradan satış, kesimden sonra satış veya geleneksel üretim-satış adı verilmektedir (Bozkurt ve Göker, 2005; İlder ve Ok, 2004). Bu yöntemde üretim sürecinin uzun olması, kalite ve vasıf düşüklüğüne neden olabilmekte, diğer yandan rampa ve satış depolarında tekrarlanan yükleme, boşaltma, istif ve tasnif işleri zaman kaybı ve maliyet artışına neden olabilmektedir. Ayrıca üretim ve pazarlama faaliyetlerinin uzun bir zaman dilimine yayılması nedeniyle ortaya çıkan olumsuzluklar (fiyat değişimleri, bekleyen ürünlerde meydana gelen kalite kayıpları, vb.) ürün boyutları bakımından müşteri taleplerinin dikkate alınamaması, maliyetlerdeki artış, vb. nedenler ekonomiklik ve verimliliğin arzu edilen düzeye çıkarılmasını da engellemektedir (Anonim, 2007; Ünal ve Karakaya, 2002). Öte yandan, OGM'nin 1990'lı yıllardan itibaren monopol olma özelliğini kaybetmeye başladığı ve orman ürünleri yönünden eksik rekabet koşullarının oluşmaya başladığı dikkate alındığında, müşteri tatmini ve memnuniyetini ön plana çıkaran, üretimde kalite ve kantite kayıplarını azaltan, maliyet minimizasyonuna, ekonomikliğe ve verimliliğe önem veren ve rekabet esasına dayanan bir pazarlama anlayışının orman işletmelerince de uygulanmasının artık zorunlu olduğu söylenebilir (Daşdemir, 2003; 2011). Bu noktada önceden satış yöntemlerinden biri olan dikili satışlar, gerek üretim süreci bakımından sağladığı avantajlar gerekse pazarlama fonksiyonunun daha etkin hale getirilmesi bakımından önemli fırsatlar sunma potansiyeline sahiptir. Mevcut uygulamaları itibarıyla dikili satışlar; açık artırmalı dikili ağaç satışları ve tahsisli dikili ağaç satışları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlk uygulamalarından günümüze kadar olan dönemde dikili satışlara ilişkin önemli mevzuat değişiklikleri dolayısıyla uygulama farklılıkları söz konusu olmuştur. Uygulamalar 5 farklı tamim çerçevesinde yürütülmüştür (OGM, 1996; OGM, 1998; OGM, 2004; OGM, 2007; OGM, 2013; Özler, 2013; Yeni, 2013). Bunlar;

1996 yılı 5038 sayılı Açık Artırmalı Dikili Ağaç Tamimi,

1998 yılı 6057 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimi,

2004 yılı 6350 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimi,

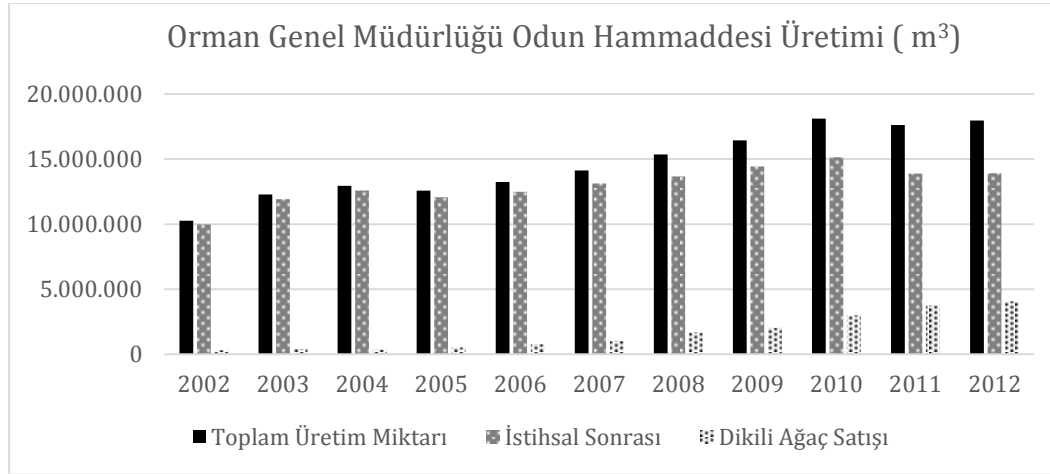
2007 yılı 6521 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimi ve

2013 yılı 6877 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Tamimidir.

İlk olarak 5038 sayılı tamimle gündeme gelen dikili satışlar iş gücü yetersizliği, köyler ya da köylüler arası ihtilaflar, üretim işini üstlenmeye talebin olmaması ve fazla ücret talebi gibi orman köylüsünün sorun çıkardığı durumlarda orman işletmelerine alternatif sunmak amacıyla gündeme gelse de orman köylüsünü dışlayan bu anlayış zaman içinde değişmiştir. Nitekim 1998 yılında çıkarılan 6057 sayılı tamimle orman kooperatiflerine talepleri halinde kendi sınırları içinde kalan üretim ormanlarında ağaçları dikili halde satın alabilmeleri, üretimini yapabilmeleri ve piyasaya sunabilmeleri hakkı verilmiştir. Bu tamimle hayata geçirilen hususlardan birisi de fiyat tespiti ile ilgilidir. Tamime göre fiyat belirlenirken işletme tarafından yapılan son açık artırmalı ihalede ortaya çıkan satış ortalamalarının kullanılması

esasa bağlanmıştır. 2004 yılında yürürlüğe giren 6350 sayılı tamime göre ise yapılan tahsis bedeli hesaplamalarında önceki mevzuat hükmü değiştirilerek işletmenin son iki aydaki açık arttırılmalı satış veya satışlarının ortalaması dikkate alınmaya başlanmıştır. 2007 yılında çıkarılan 6521 sayılı tamimde deneme ağacı ve verim yüzdesi tespit tutanağı, alıcıları bilgilendirmek açısından satış dosyasına konulan ancak sahadan çıkacak ürünün öngörülen ürün ile hiçbir şekilde bağlayıcı olmadığını belirten bir tutanak durumundadır. 2013 yılında yürürlüğe konan 6877 sayılı tamimde hacim büyüklüğü tespit edilirken alınacak olan deneme ağacı hacminin, o ağaç türünün damgadaki toplam miktarının %2'inden aşağı olamayacağı dikte edilmekte ve verim yüzdesinin ve ürün vasfının gerçeğe çok yakın tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Son tamimde gündeme gelen hususlardan birisi de 5531 sayılı meslek yasası uyarınca Orman Mühendisleri Odasına kayıtlı, yıllık vizesi yapılmış, ruhsat belgeli, orman ürünleri üretimi alanında yetkili bir orman mühendisi veya orman yüksek mühendisi çalıştırılmasının zorunlu hale gelmesidir. Görüldüğü gibi dikili satışlar konusunda yukarıda sadece bir kısmına değinilebilen önemli uygulama farklılıkları söz konusudur.

Mevcut yazın ve son yıllardaki ormancılık uygulamaları dikkate alındığında OGM'nin her koşulda dikili satışları arttırmaya yönelik bir çaba içerisinde olduğu ve dikili satışların toplam satışlar içindeki payının her geçen gün arttığı söylenebilir (Şekil 1).

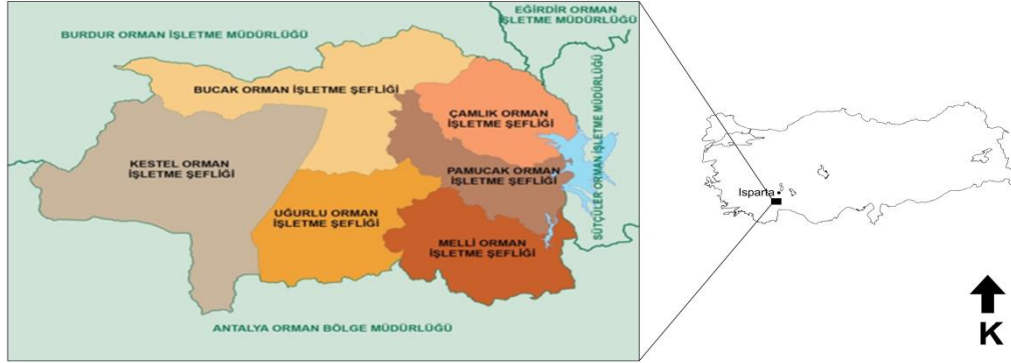
Şekil 1. OGM'nin yıllara göre üretim öncesi ve sonrası satışları (Kabasakal, 2014).

Yöntemin hızla yaygınlaşması konu üzerindeki araştırmaların sayısını da günden güne arttırmaktadır. Bununla birlikte bu çalışmalar ağırlıklı olarak orman işletmeleri, müşteriler, orman köylüsü ve köy kooperatifleri gibi paydaşların dikili satışlara ilişkin algı, görüş ve beklentilerinin anket ya da mülakat yöntemleri yardımıyla belirlenmesine yöneliktir. İşletmeler ölçeğinde ve sorunları teknik, sosyal, ekonomik ve yönetsel boyutlarıyla ele alan çalışmalar hala oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda konu bir yüksek lisans tezi olarak ele alınmış ilk olarak orman işletmeleri, orman köylüsü-köy kooperatifleri ve müşterilere yönelik bir anket-mülakat çalışması yapılmıştır. Ardından ise Isparta Orman Bölge Müdürlüğü (IOBM), Bucak Orman İşletme Müdürlüğü (BOİM) ölçeğinde dikili satış uygulamalarında ortaya çıkabilen temel sorunlara yönelik bazı örnek olay çözümlemeleri yapılmıştır. Gerek sayfa kısıtı gerekse daha önce bazı çalışmalarla gündeme getirilmiş olması nedeniyle anket-mülakat kısmına bu bildiri kapsamında girilememiştir. Bildiride sadece örnek olay çözümlemelerine yer verilmiştir.

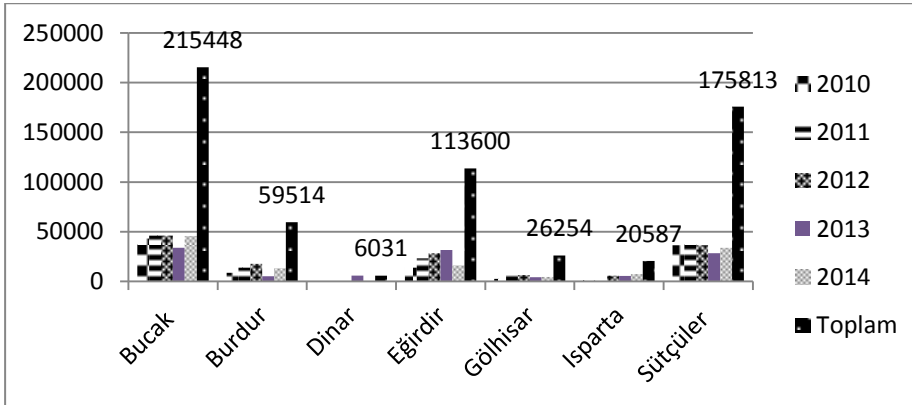
2. ARAŞTIRMA ALANI VE YÖNTEM

Araştırma alanı olarak IOBM'nin 6 işletme müdürlüğünden biri olan BOİM seçilmiştir (Şekil 2). Çünkü, BOİM dikili satışların uygulanmaya başlandığı 2010 yılından 2014 yılına kadar olan süreçte toplam olarak en fazla dikili satışların yapıldığı işletme müdürlüğüdür (Şekil 3).

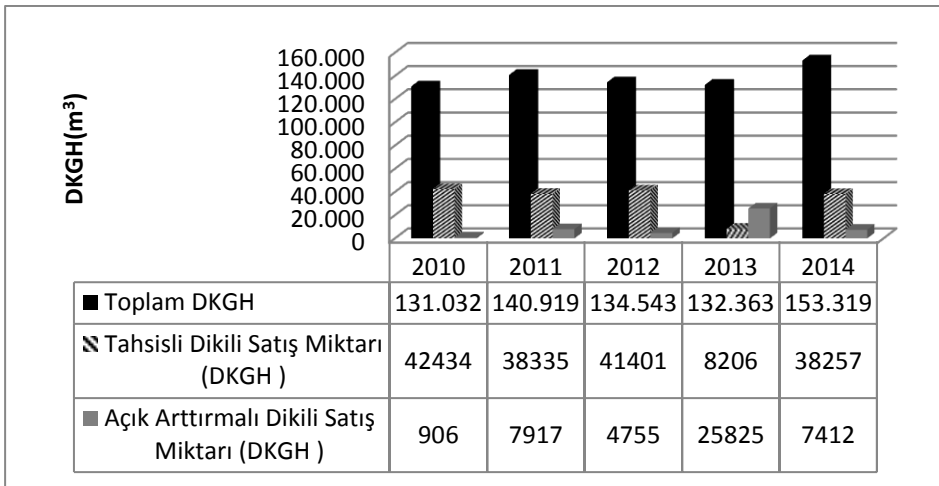
BOİM’de, hem tahsisli ve hem de açık arttırılmalı dikili satış yöntemleri uygulanmaktadır(Şekil 4).

Şekil 2. Araştırma alanının konumsal gösterimi

Şekil 3. İşletme müdürlüklerinin yıllara göre dikili satış miktarları

Şekil 4. BOİM’deki satışların yıllara göre dağılımı (DKGH depodan satışları da kapsamaktadır)

Tez çalışması kapsamında kullanılan başlıca veri-bilgi toplama-üretme yöntemleri, literatür ve dokümantasyon analizi, anket, mülakat ve arazi çalışmaları-örnek olay çözümleridir. Bu bildiri, sadece örnek olay çözümlerinden bir kısmına yer verilmiştir. Örnek olay çözümlerinde dikili satışların güncel mevzuata göre mevcut uygulama şekli ve yapılabilecek iyileştirmeler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Kullanılan yöntemler örnek olayların içinde anlatılmıştır.

3. BULGULAR

BOİM’de her iki dikili satış uygulaması da görülmekle birlikte, yaygın olarak kullanılan şekli tahsisli dikili satışlardır. Genellikle tahsisli dikili satışların tercih edilmesi, açık arttırılmalı satışlarda fiyatın Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Yönetmeliğinin 16. maddesine göre tayin edilecek muhammen bedele göre oluşması ve kullanılacak pek çok değişkenin hazır olarak işletme müdürlüklerine verilmesi nedeniyle örnek olay çözümlenmeleri tahsisli dikili satışlara yönelik yapılmıştır.

Örnek Olay 1

BOİM sınırları içinde üretilen emvaller işletme şefliklerine göre Seydiköy ve Uğurlu depolarından birine ya da ikisine birden nakledilebilmektedir. İlgili mevzuata göre dikili ağaç fiyat tespiti ürünlerin gönderildiği depoya göre değil, diğer depoların ortalamaları da dikkate alınarak belirlenmektedir. Bu durum ortalama satış fiyatının değişmesine neden olabilmektedir. Örnek olayın birinci kısmında bu durum irdelenmiştir. Uğurlu Orman İşletme Şefliği 2012 yılı tensil programında olan ve tahsisli dikili olarak Karaot Kooperatifi’ne satılan 208 nolu bölmenin tahsis fiyatını Seydiköy ve Uğurlu Depolarındaki son iki ay satış ortalaması kullanılarak 89,99 TL olarak belirlemiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Seydiköy ve Uğurlu depolarındaki son iki aydaki satış ortalamasına göre oluşturulan tahsis fiyat tespit tutanağı⁶⁵

Ürün Cinsi	Açık Art. Sat. Ort. Fiyatı (TL/m ³)	Üretim Bir. Fiyat Top.	Fark (TL/m ³) (2-3)	DKGH dan Elde Edi. Ver. Or. (%)	Tutar (TL) (4*5)
1	2	3	4	5*	6
III.S.N.B.K.K. Çz Tom.	233,66	58,53	175,13	15,47	27,10
III.S.N.B.İ.K. Çz Tom.	192,99	58,53	134,46	8,65	11,63
III.S.K.B.K.K. Çz Tom.	193,84	58,53	135,31	5,39	7,30
III.S.K.B.İ.K. Çz Tom.	174,17	58,53	115,64	3,96	4,59
Çz Maden Direk	175,74	61,73	114,01	2,38	2,72
Çz Sanayi Od.	169,98	58,53	111,45	3,78	4,21
Çz Kağıtlık Od.	167,50	58,53	108,97	21,87	23,84
İbrelî Lif Yonga (Ster)	45,00	16,62	28,38		0,00
İbrelî Lif Yonga (m ³)	64,29	23,74	40,54	8,48	3,44
İbrelî Yakacak Od.(Ster)	28,50	14,06	14,44		0,00
İbrelî Yakacak Od. (m ³)	47,51	23,43	24,07	21,43	5,16
Tahsisli Dikili Fiyatı				91,41	89,99

Şayet iki depo değil de olması gerektiği şekilde sadece Uğurlu Deposu verileri dikkate alınarak bir hesaplama yapılsaydı Tablo 2’deki gibi bir durum ortaya çıkacaktı. Görüldüğü gibi bu durumda tahsis fiyatı 89,99TL’den 84,27 TL’ye düşmektedir.

Tablo 2. Uğurlu Deposundaki son iki ayda satış ortalamasına göre tahsis fiyat tespit tutanağı

Ürün Cinsi	Açık Art. Sat. Ort. Fiyatı (TL/m ³)	Üretim Bir. Fiyat Top.	Fark(TL/m ³) (2-3)	DKGH dan Elde Edi. Ver. Or. (%)	Tutar (TL) (4*5)
1	2	3	4	5	6
III.S.N.B.K.K. Çz Tom.	227,19	58,53	168,66	15,47	26,10
III.S.N.B.İ.K. Çz Tom.	192,09	58,53	133,56	8,65	11,55
III.S.K.B.K.K. Çz Tom.	185,49	58,53	126,96	5,39	6,85
III.S.K.B.İ.K. Çz Tom.	169,77	58,53	111,24	3,96	4,41
Çz Maden Direk	175,00	61,73	113,27	2,38	2,70
Çz Sanayi Od.	155,00	58,53	96,47	3,78	3,65
Çz Kağıtlık Od.	151,82	58,53	93,29	21,87	20,41
İbrelî Lif Yonga (Ster)	45,00	16,62	28,38	0,00	0,00
İbrelî Lif Yonga (m ³)	64,29	23,74	40,54	8,48	3,44

⁶⁵ Tablonun 1 nolu sütunu, dikili satışa konu bölmeden üretilmesi düşünülen emvallerin cinsini belirtmektedir. Örneğimizde yer alan emvaller kızılçam tomruk, maden direk, sanayi odunu, kağıtlık odun, lif yonga odunu ve yakacak odundur. 2 nolu sütun, Seydiköy ve Uğurlu depolarında dikili satışın yapılacağı tarihten iki ay öncesinde yapılan tüm açık arttırılmalı satışlarda satılan emvallerin (birinci sütunda verilenler) satış ortalamaları alınarak oluşturulmuştur. 3 nolu sütun, dikili satış bölümünün üretim birim (kesme, sürütme, yükleme, nakliyat, %10 istihkak fazlası ve depo istif ve tasnif giderleri) fiyatlarını göstermektedir. 4 nolu sütun ise, ürünlerin açık arttırılmalı satış ortalamaları ile üretim masraf tutarlarının farkını göstermektedir. Dikili satışa konu bölmede, toplam DKGH’in en az %2’si oranında ve bölmeyi temsil edecek şekilde çap kademelerine göre kesilen ve ölçülendirilen ürünler yardımı ile bölmeden çıkması öngörülen verim yüzdesi oranı 5 nolu sütunda gösterilmiştir. Burada elde edilen verim yüzdesi ile 4 nolu sütunda tespit edilen fiyat farkının çarpımı sonucu 6. Nolu sütundaki tutarlar elde edilmektedir. Her ürün için elde edilen bu tutarların toplamı 1 m³ DKGH ağacı tahsisli dikili satış fiyatıdır.

İbrelî Yakacak Od.(Ster)	28,50	14,06	14,44	0,00	0,00
İbrelî Yakacak Od. (m ³)	47,51	23,43	24,07	21,43	5,16
Tahsisli Dikili Fiyatı				91,41	84,27

Örnek olayın bu kısmında “Fiyat tespitinde son iki ay ortalaması değil de uzun yıllar ortalaması dikkate alınsaydı ve Seydiköy ve Uğurlu Depolarında ortaya çıkan fiyatların ortalaması yerine ürünün gönderileceği (ilgili) depo fiyatları dikkate alınsaydı durum ne olurdu?” sorusunun cevabı araştırılmıştır. İki ay yerine tüm yıl ortalamaları ve sadece Uğurlu Deposu verileri dikkate alındığında tahsis fiyat tespit tutanağı Tablo 3’deki gibi olmaktadır.

Tablo 3. Uğurlu Deposu, 2012 yılı üretimine ait satış ortalamasına göre tahsis fiyat tespit tutanağı

Ürün Cinsi	Açık Art. Sat. Ort. Fiyatı (TL/m ³)	Üretim Bir. Fiyat Top.	Fark (TL/m ³) (2-3)	DKGH dan Elde Edi. Ver. Or. (%)	Tutar (TL) (4*5)
1	2	3	4	5	6
III.S.N.B.K.K. Çz Tom.	221,08	58,53	162,55	15,47	25,15
III.S.N.B.İ.K. Çz Tom.	192,17	58,53	133,64	8,65	11,56
III.S.K.B.K.K. Çz Tom.	188,81	58,53	130,28	5,39	7,03
III.S.K.B.İ.K. Çz Tom.	171,57	58,53	113,04	3,96	4,48
Çz Maden Direk	184,37	61,73	122,64	2,38	2,93
Çz Sanayi Od.	168,50	58,53	109,97	3,78	4,16
Çz Kağıtlık Od.	160,82	58,53	102,29	21,87	22,38
İbrelî Lif Yonga (Ster)	45,00	16,62	28,38	0,00	0,00
İbrelî Lif Yonga (m ³)	64,29	23,74	40,54	8,48	3,44
İbrelî Yakacak Od.(Ster)	28,50	14,06	14,44	0,00	0,00
İbrelî Yakacak Od. (m ³)	47,51	23,43	24,07	21,43	5,16
Tahsisli Dikili Fiyatı				91,41	86,29

2011-2014 yıllarında Seydiköy ve Uğurlu depolarındaki satışlarda oluşan fiyatlar BOİM kayıtlarından çıkarıldıktan sonra, bu veriler yardımıyla iki deponun satış fiyatları arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır. Bunun için Çz 3. sınıf normal boy kalın tomruk ve normal boy ince tomruk için varyans analizi yapılmış ve bulgular Tablo 4 ve 5’de sunulmuştur.

Tablo 4. Çz 3. sınıf normal boy kalın tomruk için varyans analizi bulguları

	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	Önem düzeyi
Guruplar arası	10179,298	1	10179,298		
Guruplar içi	69726,402	78	893,928	11,387	0,001
Toplam	79905,700	79			

Tablo 5. Çz 3. sınıf normal boy ince tomruk için varyans analizi bulguları

	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	Önem düzeyi
Guruplar arası	3183,473	1	3183,473		
Guruplar içi	46058,505	66	697,856	4,562	0,036
Toplam	49241,978	67			

Bulgulara göre, Seydiköy Deposunda ortaya çıkan satış fiyatları genel itibarıyla daha yüksektir. Her iki depo arasında ortaya çıkan satış fiyatı farklılıkları da istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla Uğurlu Deposuna gönderilecek ürün için Seydiköy Deposu fiyatlarının kullanılmasının doğru olmayacağı kolaylıkla söylenebilir.

Örnek olayın bu kısmında ise fırsat maliyetleri dikkate alınmıştır. Bilindiği gibi belirli bir alternatifin seçilmesi nedeniyle seçilmemiş olan en iyi alternatifin mahrum kalınan net yararı seçilmiş olan alternatifin fırsat maliyeti olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda “**Eğer dikili satış değil de, geleneksel satış olan sonradan satış ile bölme satılmış olsaydı orman işletmesinin gelirindeki değişim nasıl olurdu?**” sorusunun cevabı da oldukça önemlidir. Bunun için Tablo 6’da bölmeden üretilen ürünler ve miktarları Tablo 7’de ise orman kanununun 34. Maddesi kapsamında sağlanan gelirler sunulmuştur.

Tablo 6. 208 nolu bölmenin üretim sonucu elde edilen ürün miktarları

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -ster)
Çz III. S.N.B.K. Tomruk	324
Çz III. S.N.B.İ. Tomruk	175
Çz III. S.K.B.K. Tomruk	108
Çz III. S.K.B.İ. Tomruk	80
Çz Maden Direk	36
Çz Sanayii Odunu	55
Çz Kağıtlık Odun	54
Çz Lif yonga odunu	412
Çz Yakacak odun	811

Tablo 7. Karaot kooperatifine 34. madde hakkı olarak satılan üründen (%25) elde edilen gelir

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³)	Muhammen bedel (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz III. S.N.B.K. Tomruk	81	202	16362
Çz III. S.N.B.İ. Tomruk	43	165	7095
Çz III. S.K.B.K. Tomruk	27	140	3780
Çz III. S.K.B.İ. Tomruk	20	157	3140
Toplam			30377

Emvallerin (%25 hariç) depoda satılmasıyla elde edilebilmesi öngörülen gelir tutarları Tablo 8'deki gibi olmaktadır.

Tablo 8.Emvallerin depoda satılması ile elde edilebilecek gelirler

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -st.)	2011 yılı kasım-aralık ayı satış ortalaması (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz III. S.N.B.K. Tomruk	243	213	51759
Çz III. S.N.B.İ. Tomruk	132	191	25212
Çz III. S.K.B.K. Tomruk	81	187	15147
Çz III. S.K.B.İ. Tomruk	60	167	10020
Çz Maden Direk	36	185	6660
Çz Sanayii Odunu	55	156	8580
Çz Kağıtlık Odun	545	166	90470
Çz Lif yonga odunu (st.)	412	53,1	21877
Çz Yakacak odun (st.)	811	44,4	36008
Toplam			265734

Tablo 7 ve 8 dikkate alındığında 208 nolu bölmenin tahsisli dikili olarak değil de, depodan açık arttırmalı olarak satılması durumunda işletmenin 30377 TL+265734 TL= 296111 TL gelir elde edebileceği söylenebilir.

Tablo 9'da tahsisli dikili satılan bölmenin üretim giderleri verilmiştir.

Tablo 9. Tahsisli dikili satılan bölmeye ait üretim giderleri

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -st.)	Üretim giderleri toplamı (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz Tomruk	687	58,53	40210
Çz Maden Direk	36	61,73	2222
Çz Sanayii Odunu	55	58,53	3219
Çz Kağıtlık Odun	454	58,53	31899
Çz Lif yonga odunu (st.)	412	16,62	6847
Çz Yakacak odun (st.)	811	14,06	11403
Toplam			95800

Sonuç olarak, orman işletmesi 208 nolu bölmede üretilen ürünleri sonradan satış yöntemi ile Uğurlu Deposuna naklederek açık arttırmalı olarak satsaydı; 296111-95800 = 200311 TL gelir elde edebilirdi. İşletme müdürlüğü, Karaot Kooperatifi'nin isteği üzerine bu bölmede damgası yapılan 1957 m³ DKGH'ı kooperatife 90 TL/m³ karşılığında toplam 176130 TL'ye tahsisli dikili olarak sattığına göre orman işletmesi 200311-176130 = 24181 TL zarar etmiş görünmektedir. Yani başka bir anlatımla sonradan satışın fırsat maliyeti 24181 TL (daha az gelir) olarak ortaya çıkmıştır. Bunun muhtemel nedenleri; verim yüzdesine göre daha az emval üretilmesi yani verim yüzdesinin hatalı belirlenmesi ve/veya bazı ürünlerin (özellikle yakacak odun ve lif yonga odunu) piyasa fiyatlarının artması şeklinde olabilir.

Diğer taraftan sonradan satış yerine önceden satış ile üretim, yükleniciler için de fırsat maliyetine neden olabilmektedir. Bu durumu gösterebilmek için “**Karaot Kooperatifi 208 nolu bölmeyi tahsisli dikili olarak satın alması ve vahidi fiyat ile üretim işini yapsaydı, ne kadar gelir elde edebilirdi?**” sorusu irdelenmiştir. Tablo 10’da Karaot Kooperatifinin üretim-gelirleri, Tablo 11’de ise 34. Madde kapsamında elde edilen gelirler gösterilmiştir.

Tablo 10. Kooperatifin üretim gelir miktarı

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -st.)	Üretim giderleri toplamı (TL/m ³)	Toplam Tutar (TL)
Çz Tomruk	687	58,53	40210
Çz Maden Direk	36	61,73	2222
Çz Sanayii Odunu	55	58,53	3219
Çz Kağıtlık Odun	454	58,53	31899
Çz Lif yonga odunu (st.)	412	16,62	6847
Çz Yakacak odun (st.)	811	14,06	11403
Toplam			95800

Tablo 11. Kooperatifin 34. madde kapsamındaki gelirleri

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³)	Muhammen bedel farkı (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz III. S.N.B.K. Tomruk	81	50	4050
Çz III. S.N.B.İ. Tomruk	43	50	2150
Çz III. S.K.B.K. Tomruk	27	50	1350
Çz III. S.K.B.İ. Tomruk	20	50	1000
Toplam			8550

Karaot kooperatifi bu işi vahidi fiyatla yapsaydı, 95800+8550= 104350 TL gelir edecekti. Ancak, kooperatif, tahsisli dikili olarak satın aldığı 208 nolu bölmenin satışını, kendileri adına yapan orman endüstri kuruluşundan istihsal işi için 80 TL/m³ ve 25 TL/ster karşılığında anlaştığına göre, bu durumda dikili satıştan elde edilen gelir Tablo 12’deki gibi olmaktadır.

Tablo 12. Kooperatifin dikili satıştan elde ettiği üretim geliri

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -st.)	Üretim giderleri toplamı (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz Tomruk	687	80	54960
Çz Maden Direk	36	80	2880
Çz Sanayii Odunu	55	80	4400
Çz Kağıtlık Odun	454	80	36320
Çz Lif yonga odunu	412	25	10300
Çz Yakacak odun	811	25	20275
Toplam			129135

Sonuç olarak; bu üretimi orman işletmesine değil de, orman endüstri kuruluşuna yaptıkları için kooperatif toplamda (129135-104350) 24785 TL daha fazla gelir elde etmiştir.

Örnek Olay 2

Bu örnek olayda BOİM Pamucak Orman İşletme Şefliği 2013 yılı üretim programında olan 25 nolu tensil bölmesine ait tahsisli dikili ağaç satışı incelenmiştir. Önceden ya da sonradan satış nedeniyle elde edilen gelirler dışında bir önceki örnekle benzer bulgulara ulaşılmıştır. Bir önceki örnek olayda tahsisli dikili satışla ürününü satmaktan dolayı orman işletmesi sonradan satışa nazaran daha az gelir elde ederken; 25 nolu tensil bölmesi için ise daha fazla gelir elde etmiştir. Bu durum aşağıda kısaca açıklanmış, diğer hususlar benzerlik gösterdiği için ayrıntılandırmaya gerek görülmemiştir. Tahsisli dikili olarak satılan 25 nolu bölmeden Tablo 13’deki envaller üretilmiştir.

Tablo 13. Bölmeden üretilen emval miktarı

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -ster)
Çz III. S.N.B.K. Tomruk	1100
Çz III. S.N.B.İ. Tomruk	300
Çz III. S.K.B.K. Tomruk	22
Çz III. S.K.B.İ. Tomruk	150
Çz Maden Direk	72
Çz Sanayii Odunu	17
Çz Kağıtlık Odun	618
Çz Lif yonga odunu	115
Çz Yakacak odun	424

Bu ürünler kooperatife muhammen bedel karşılığı verilecek emvaller hariç 2012 yılı kasım ve aralık aylarında Seydiköy deposunda açık arttırılmalı olarak satılsaydı işletme Tablo 14'de gösterilen kadar gelir elde edebilirdi.

Tablo 14. Emvallerin depoda satılması ile elde edilmesi öngörülen gelir miktarı

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -st.)	2012 yılı kasım-aralık ayı satış ortalaması (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz III. S.N.B.K. Tomruk	825	226	186038
Çz III. S.N.B.İ. Tomruk	225	184	41400
Çz III. S.K.B.K. Tomruk	16	179	2864
Çz III. S.K.B.İ. Tomruk	113	170	19210
Çz Maden Direk	72	165	11880
Çz Sanayii Odunu	17	163	2771
Çz Kağıtlık Odun	618	156	96408
Çz Lif yonga odunu	115	57	6555
Çz Yakacak odun	424	45	19080
Toplam			386206

Orman işletmesinin, üretilen tomruk miktarının %25'ini muammen bedel üzerinden kooperatife satması sonucu elde etmesi öngörülen gelir miktarı Tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 15. Kooperatife satılan emvallerden elde edilmesi öngörülen gelir miktarı

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -st.)	Muhammen bedel (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz III. S.N.B.K. Tomruk	275	178	48950
Çz III. S.N.B.İ. Tomruk	75	150	11250
Çz III. S.K.B.K. Tomruk	6	153	918
Çz III. S.K.B.İ. Tomruk	37	137	5069
Toplam			66187

Bu hesaplamalar sonucu orman işletmesi tahsisli dikili satıştan vazgeçip üretilen emvalleri depodan satsaydı toplamda 452393 TL satış geliri elde edebilirdi. İşletmenin bu üretim işi için kooperatife Tablo 16'de gösterilen miktar kadar ödemesi gerekmektedir.

Tablo 16. Üretim giderleri

Üretilen emvalin cinsi	Miktarı (m ³ -st.)	Üretim giderleri toplamı (TL/m ³)	Tutarı (TL)
Çz Tomruk	1572	86,60	136135
Çz Maden Direk	72	92,14	6634
Çz Sanayii Odunu	17	86,60	1472
Çz Kağıtlık Odun	618	86,60	53519
Çz Lif yonga odunu	115	40,65	4675
Çz Yakacak odun	424	40,13	17015
Toplam			219450

Toplamda orman işletmesi satış gelirinden üretim giderleri düşüldüğünde bu bölmeden 232943 TL gelir elde edilebilirdi. Ancak orman işletmesi, Beşkonak Kooperatifinin isteği üzerine bu bölmede damgası yapılan 3402 m³ DKGH'ı 77 TL/m³ üzerinden toplam 261954 TL'ye tahsisli dikili olarak satmıştır. Orman işletmesi 25 nolu bölmeyi tahsisli dikili olarak sattığı için geleneksel yöntemle göre 29011 TL daha fazla gelir elde etmiş görünmektedir. BOİM, Çamlık Orman İşletme Şefliğinde 2012 yılında çıkan orman yangınları nedeniyle yanan alanların tamamı açık arttırılmalı olarak satılmıştır. Ancak yılsonu itibariyle orman emvali değer kaybetmiştir. Bu nedenle orman işletmesi tahsisli dikili satışı uygulaması nedeniyle geleneksel satışa göre daha fazla gelir elde etmiştir denebilir.

Farklı örnek olay çözümlenmeleri için tez metni incelenebilir. Sayfa kısıtlaması nedeniyle diğerlerine burada yer verilememiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

OGM daha fazla müşteri odaklı olabilme, iş yükünü, üretim-pazarlama maliyetleri ve her türlü sorumluluklarını azaltma gibi faydalar sağlayabilmek amacıyla dikili satışları yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Zira, miktar olarak dikili satışların toplam satış içindeki oranı 2002 yılında sadece % 2,87 iken; 2012 yılında %22,65 olarak gerçekleşmiştir (Kabasakal, 2014). Araştırma alanı için bu oran daha da yüksektir. BOİM’de 2010-2014 yılları arasındaki değerler ortalamasına göre dikili satışların toplam satışlar içindeki payı %31,1 civarındadır. OGM dikili satışları her ne pahasına olursa olsun ve her halükarda artırma gibi bir yaklaşım içindedir. Genel itibariyle doğru bir yaklaşım olarak görülse de aslında bir **bölmenin satış şeklinin depodan ya da dikili olup olmayacağına karar vermesi gereken OGM değil, orman işletmeleridir. Bu bir işletmecilik kararıdır.** Çünkü dikili satışlardan beklenen faydaların karşılanma durumu orman işletmeleri ve diğer paydaş gurupları için bölgeden bölgeye hatta işletme içinde bölmeden bölmeye bile değişebilmektedir. Örnek olay çözümlenmelerinde görüldüğü gibi orman işletmesi depodan satış yapmayıp da dikili satış yaptığı durumlarda dikili satış gelirlerine nazaran bazen gelirleri düşebilmekte bazen de bu gelirleri artabilmektedir. Bu durum dikili satış yapıp yapılmamasına OGM’nin yerine işletmelerin karar vermesinin daha sağlıklı olacağına açık bir göstergesidir. Bununla birlikte son yıllarda yapılan çalışmalar dikili satışlara yönelik paydaş görüşleri ve değerlendirmelerin bölgesel olarak değişebileceğini göstermiştir. Örneğin, Yeni (2013)’de OGM dikili satış uygulamalarını ülke genelinde yaygınlaştırıp, depo giderlerini azaltarak kârlılığını artırmayı düşünse de, bunun Borçka ölçeğinde tersinin söz konusu olduğu ve paydaş görüşlerinin genel itibariyle olumsuzluğu tespitini yapmıştır. Özler (2013) tarafından Isparta ve civarında yapılan araştırmada ise genel itibariyle dikili satışlara yönelik olumlu paydaş görüşleri söz konusudur. Sayfa kısıtı nedeniyle her ne kadar bildiri metninde sunulmamış olsa da bu araştırmanın bulguları da dikili satışlara yönelik paydaş görüşlerinin genel itibariyle Özler (2013)’le uyumlu olduğunu göstermektedir. Öz bir ifadeyle dikili satışları uygulama kararı OGM’den ziyade orman işletmeleri tarafından verilmelidir. OGM’nin yapması gereken ise bu satış şeklinin uygulanmasında görülen aksaklıkların giderilmesine yönelik araştırmaları desteklemek ve ortaya çıkan bulgulara göre mevzuatı daha uygun hale getirmektir. Zira, her ne kadar 1996’dan buyana önemli gelişmeler sağlansa da dikili satış uygulamalarına yönelik hala önemli uygulama sorunları bulunmaktadır. Sorunlar genellikle verim yüzdesi tespiti, fiyat tespiti, iş bitirme süresi, standardizasyon, ölçme-diğer işçilikler, orman mühendisi çalıştırma, vb. alanlarda yoğunlaşmaktadır. Aşağıda bunlara ilişkin özet açıklamalar sunulmuştur.

Orman işletmeleri verim yüzdesinin sadece dikili ağaç fiyatının tespitinde araç olarak kullanırken, yükleniciler bütün hesaplarını verim yüzdesine göre yapmaktadır. Hacim büyüklüğüne göre ağaç türünün damgadaki toplam miktarının %2’inden aşağı olmamak şartıyla çap gruplarına göre deneme ağaçları tespit etmekte ve o bölmenin verim yüzdesi tahmin edilmektedir. Çap gruplarına göre toplam hacmin %2’si kadar deneme ağacı kesmektense, çap gruplarının toplam DKGH içindeki dağılımı göz önüne alınarak, hangi çap grubundan kaç ağaç kesileceği verim yüzdesi tespit komisyonuna bırakılmalıdır.

Fiyat tespiti bakımından da önemli sorunlar söz konusudur. Bunlardan en önemlilerine örnek olay çözümlenmelerinde yer verilmiştir. Hesaplamaların tüm yıl ortalamaları yerine sadece son iki ay ortalamasına ve ürünün taşındığı değil, tüm depolarının ortalamalarına göre yapılması hatalı sonuçlar üretebilmektedir. BOİM’deki tahsisli ve açık arttırılmalı dikili satışlar geliştirme sahalarında gerçekleşmektedir. Silvikültür tekniği gereği sonbaharda bu

bölmelerde üretim başlamaktadır. Gençleştirme sahalarının fiyat tespitinde yaz mevsiminde bakım bölmelerinden elde edilen emvallerin satış ortalamaları kullanılmaktadır. Bu da fiyatın düşük çıkmasına neden olmaktadır. Tahsisli dikili ağaç satışlarında, vahidi fiyatla hesaplanan üretim giderlerinden faydalanılarak fiyat tespiti yapılmaktadır. Üretim gideri; kesme, sürütme, yükleme ve nakliyat birim fiyatlarından oluşur. Bucak Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinde Seydiköy ve Uğurlu olmak üzere 2 adet orman emvali son satış deposu mevcuttur. Ancak dikili ağaç fiyat tespitinde her iki depoya ait aynı cins emvallerin satış ortalamalarının kullanılması ortalama satış fiyatının değişmesine neden olmaktadır. Tahsisli dikili ağaç satışında, orman depolarının birden fazla olması halinde, nakliyat vahidi fiyatına konu olan orman deposundaki satış ortalamalarından faydalanılmalıdır. Çünkü nakliyat fiyatı değişeceğinden tahsis fiyatı da değişmektedir.

Dikili satışlara yönelik düzenlenmesi gereken hususlardan birisi de iş bitirme süresidir. Yürürlükteki 6877 sayılı tamime göre, üretim işinin tamamı için verilen süre 60 gündür. Hâlbuki bölgenin arazi ve iklim koşulları, orman yollarının durumu, parti büyüklüğü ve üretime konu sahanın tensil, bakım vb. programı dikkate alınarak bu sürenin belirlenmesi daha gerçekçi ve yararlı olacaktır.

Bazı dikili satış yüklenicileri standardizasyona önem vermemektedir. BOİM tarafından üretim yapan orman köylülerine yönelik ağaç kesme ve boylama operatörü eğitimi verilmektedir.

Tahsisli dikili satışlar, ekonomik gücü ve pazarlama beceresi yeterli olmayan kooperatifleri, finansman sağlayan ve pazara hâkim olan yüklenicilere bağımlı hale getirmektedir. Satışa konu miktar-hacmin kooperatiflerin alabileceği şekilde ayarlanması halinde kooperatiflerin de dikili satış alabilmeleri mümkün olacaktır. Bu durum aynı zamanda orman işletmelerinin müşterilerini arttırmasına ve rekabet ortamının oluşmasına da katkı sağlayacaktır.

Dikili satışlarda, ölçme ile ilgili bütün işçilik giderleri yükleniciye aittir. Ancak halihazırda ölçme ile ilgili işlemler işletme müdürlüğü çalışanları tarafından yapılmaktadır. Açık arttırmalı dikili satışlarda, fiyat tespitine ilişkin ölçme giderleri bütçelenmiş durumdadır. Dolayısıyla bu iş ve işlemlerin orman işletmelerince yapılması doğaldır. Ancak tahsisli dikili satış fiyatının tespitinde bu giderlere ait veriler yer almamaktadır. Bu konuda düzenleme yapılması gerekmektedir.

Dikili ağaç satışı yaptırmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler, 5531 sayılı Meslek Yasasına göre Orman Mühendisleri Odasına kayıtlı bir orman mühendisi çalıştırmak veya bir ormancılık şirketiyle yapılmış danışmanlık hizmet alımı sözleşmesini ibraz etmek zorundadır. Ancak mevcut mevzuata göre bu sözleşmenin ibraz edilmemesi halinde ne yapılması gerektiği hususu hükme bağlanmış değildir. Konuya ilişkin sorunlardan birisi de işi alan orman mühendisleri ya da büroların iş takibine yeterli önemi vermedikleri üzerinedir. Nitekim, IOBM'deki yetkililerin %83,3'ü orman mühendisinin arazi çalışmalarına katılmadığını söylemektedir.

KAYNAKLAR

Anonim, 2007. Üretim Pazarlama Faaliyetleri. OGM, İşletme ve Pazarlama Daire Başkanlığı, Ankara.

Bozkurt, Y., Göker, Y., 2005. Orman Ürünlerinden Faydalanma Ders Kitabı. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Daşdemir, İ., 2003. Asli Orman Ürünlerinde Fiyat Analizi (Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü Örneği). ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Yayınları, Üniversite Yayın No:26, Fakülte Yayın No:12, ISBN 975-7138-22-7, Bartın. 119s.

Daşdemir, İ., 2011. Dikili Ağaç Satışlarının Uygulaması Üzerine Değerlendirmeler. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 13: 71-79.

İlter E. ve Ok K., 2004. Ormancılık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi (Örnek Olaylarla). ISBN 975-96967-2-x, İstanbul, 488s.

Kabasakal, E., 2014. Türkiye’de Orman İşletmelerinin İstihsal Öncesi Dikili Ağaç Satışı ile İstihsal Sonrası Odun Ürünü Satışlarının Karşılaştırılması. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) Isparta.

OGM, 1996. Dikili Ağaç Satışı. Tamim No: 5038, Ankara

OGM, 1998. Dikili Ağaç Satışı. Tamim No: 6057, Ankara

OGM, 2004. Dikili Ağaç Satışı. Tamim No: 6350, Ankara

OGM, 2007. Dikili Ağaç Satışı. Tamim No: 6521, Ankara.

OGM, 2013. Dikili Ağaç Satışı. Tamim No: 6877, Ankara.

Özler, T., 2013. Isparta Orman Bölge Müdürlüğü’nde Dikili Ağaç Satışlarının Değerlendirilmesi. SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

Ünal S., Karakaya A., 2002. Orman Ürünleri Üretiminde Dikili Ağaç Satışı ve Uygulamada Kooperatiflerin Yeri. I. Ulusal Ormancılık Kooperatifleri Sempozyumu, 22-23 Mart, Kastamonu, 51-58.

Yeni, A.İ., 2013. Dikili Ağaç Satış Uygulamasının Analizi (Borçka Orman İşletme Müdürlüğü Örneği). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.

KAVAK ODUNU İŞLEYEN SANAYİ İŞLETMELERİNİN TALEP YAPISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER (SAKARYA VE KOCAELİ ÖRNEĞİ)

Selda KARAKAYA¹

İsmet DAŞDEMİR²

¹Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü, Kocaeli

²Prof. Dr., Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Bartı

Özet

Bu çalışmada, Sakarya ilinin 11 ilçesi (Akyazı, Adapazarı, Karapürçek, Geyve, Taraklı, Hendek, Arifiye, Sapanca, Karasu, Kocaeli, Ferizli) ile Kocaeli'nin üç ilçesindeki (Gölcük, Eşme, Körfez) kavak odunu işleyen sanayi işletmelerinin hammadde talep yapısı ve bunu etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu amaçla söz konusu illerde 53 kavak odunu işleyen sanayi işletmesi ile yüz-yüze görüşme usullüyle bir anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada elde edilen verilere dayanarak; kavak odunu işleyen sanayi işletmelerinin bazı yapısal özelliklerinin (eğitim, faaliyet kolu, hukuki yapı, faaliyet biçimi, pazar ölçeği vb.) hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine göre farklılığı Kruskal-Wallis H-Testi ile test edilmiş ve değerlendirilmiştir. Uygulanan faktör analizi sonucunda ise; araştırma bölgesindeki kavak odunu işleyen sanayi işletmelerinde hammadde talep yapısını etkileyen en önemli faktörler: (1) İşletmenin Ölçeği veya Büyüklüğü, (2) İşletmenin Ürünlerine Yönelik Talep Düzeyi, (3) İşletmenin Üretim Biçimi, (4) Dış Çevre Koşulları ve Müşteri Tipi, (5) Mevsimler, (6) Hammadde Türü ve Özelliği ve (7) Hammadde Tedarik Koşulları şeklinde saptanmıştır. Ayrıca kavak işleyen sanayi işletmelerinin hammadde talep miktarındaki değişimini etkileyen değişkenler çoğul regresyon analiziyle incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Böylece bu çalışmada, kavak işleyen sanayi işletmelerinin etkin ve verimli çalışmalarına ışık tutacak bazı bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında kavak sanayi işletmeleri için birtakım öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kavakçılık, kavak işleyen sanayiler, yapısal özellikler, talep yapısı, talebi etkileyen faktörler, Sakarya, Kocaeli.

AFFECTING FACTORS ON DEMAND STRUCTURE IN POPLAR WOOD INDUSTRIAL ENTERPRISES (SAMPLE OF SAKARYA AND KOCAELİ)

Abstract

In this study, the demand structure of the industrial enterprises processing poplar wood was investigated together with the factors affecting their demand in the eleven districts (Akyazı, Adapazarı, Karapürçek, Geyve, Taraklı, Hendek, Arifiye, Sapanca, Karasu, Kocaeli, Ferizli) of the province Sakarya and in the three districts (Gölcük, Eşme, Körfez) of the province Kocaeli in Turkey. In the districts mentioned above, altogether 53 of industrial enterprises using poplar wood were sampled by establishing direct and questionnaire connections with them in order to collect the required sample data. The variations in some structural features of poplar wood using industries (such as training conditions, legal status, market scale, activity type and branch) occurred depending on the demand quantity of raw material (poplar wood) or on the magnitude of enterprise were tested and evaluated in accordance with the Kruskal-Wallis H-Test based on the sample data collected. The factor analyses carried out indicated that the most significant factors effecting the raw material demand structure of poplar wood using industries located in the study region are estimated as follows; (1) Scale or magnitude of the enterprise, (2) Level of market demand for the products of the enterprise, (3) Feature of production of the enterprise, (4) Environmental conditions and the customer type, (5) Seasonal changes, (6) Species and the properties of raw material, (7) Raw material supply conditions. Additionally, the variables, effecting the variation occurred in the quantity of demand for raw material, were evaluated by conducting multiple regression analyses. Consequently, some results have been obtained which can help to secure to run poplar wood processing industries efficiently and productively. In line of these results, some recommendations are put forward for the improvement of poplar wood consuming industries.

Keywords: Poplar cultivation, poplar wood using industry, structural features, demand structure, the factors effecting demand, the Sakarya and Kocaeli Provinces.

1. GİRİŞ

Ülkemizde yaklaşık 21.7 milyon ha ormanlık alan bulunmakla beraber, odun hammaddesi üretimi açısından ormanlarımızın %53.3'si verimli, %46.7'si verimsiz orman niteliğindedir. Verimli ormanların %89'unu koru ormanları, %11'ini baltalık ormanlar oluşturmaktadır. Ülkemizdeki koru ve baltalık ormanlardaki cari artım, sırasıyla 38.7 ve 3.5 milyon m³ olmak üzere, toplam 42.2 milyon m³'tür. Amenajman planlarına göre, ormanlardan her yıl alınacak hammadde miktarı (ormanların etası) koru ve baltalık ormanlarında, sırasıyla 13.2 ve 3.7 milyon m³ olmak üzere, toplam 16.9 milyon m³'tür (OGM, 2012).

Ülkemizde odun hammaddesinin arz-talep durumuna bakıldığında; 2011 yılı itibariyle 26.92 milyon m³ toplam odun hammaddesi (endüstriyel odun ve yakacak odun toplamı) üretilmiş, buna karşılık toplam 28.03 milyon m³ tüketim yapılmıştır. Bu rakamlar içerisinde endüstriyel odun arzı 16.83 milyon m³, tüketimi ise 17.71 milyon m³'tür. Buna göre yaklaşık 1,11 milyon m³ toplam odun hammaddesi arz açığı bulunmaktadır. Diğer yandan 10 yıllık (2002-2011) bir periyotta ülkemizde yıllık ortalama 13.31 milyon m³ endüstriyel odun üretilmiş ve 14.71 milyon m³ tüketilmiştir. Bu durumda yıllık endüstriyel odun arz açığı 1.40 milyon m³'dür (Anonim, 2012). Başlıca arz kaynağı olarak devlet ormanları ve özel sektör kavakçılığı görülmektedir.

Ülkemiz, son on yıldır yonga ve lif levha sektöründe Avrupa'nın önde gelen ülkeleri arasında bulunmaktadır. Türkiye'de yonga levha sanayisinin kurulu kapasitesi 5 milyon m³'ü aşmış olup, MDF üretiminde Avrupa birincisi, yonga levha sektörü ve laminant parke üretiminde ise ilk üç sırada yer almaktadır. Hammadde talebinin büyük bölümünü OGM'ce karşılanmasına rağmen, arz kaynağı yetersizliği sektörü 2012 yılında 3 milyon ton, 2013 yılında 2 milyon ton odun hammaddesi ithal etmeye yönlendirmiştir (Dedebaş, 2014).

Ülkemizde var olan odun hammaddesi açığının daha fazla artmadan ve sanayi sektörünün talebinin karşılanabilmesi için başta kavak olmak üzere hızlı gelişen türlerle endüstriyel ağaçlandırmalar kurmak gerekmektedir. Kavak ve hızlı gelişen türlerle yapılan ağaçlandırmaların önemine Ulusal Ormancılık Programında (2004-2023) Ormanların Geliştirilmesi ve Genişletilmesi ve Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Sürdürülebilir Orman Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporunda; 10. Plan Dönemi Stratejik Amaçlar, Ormanların ve Korunan Alanların Geliştirilmesi ile ilgili politikalar bölümünde değinilmektedir. Ayrıca Orman Genel Müdürlüğü Stratejik Planında (2013-2017) stratejik amaçlar, orman alanlarının genişletilmesi, temel stratejiler bölümünde konunun önemine de dikkat çekilmektedir.

Ülkemizde karakavak kültürü asırlardan beri yapılmakla beraber, melez kavak kültürü ilk defa 1946 yılında başlatılmıştır (Birler ve ark., 1989). Ülkemizde halen kavak ağaçlandırmaları ile ilgili envanter olmadığı için, kavak odunu üretimi konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bazı tahminlere göre, ülkemizde yaklaşık 160 bin ha büyüklüğündeki kavak ağaçlandırmalarından yılda 4 milyon m³ kavak odunu üretilmektedir (Anonim, 1995; Birler, 1995). Diğer bir çalışmada ise, ülkemizde 90.000 ha melez kavak ve 60.000 ha karakavak olmak üzere toplam 150.000 ha kavak ağaçlandırmalarından, yılda 3.625 milyon m³ kavak odunu üretildiği belirtilmektedir (Birler ve Diner, 1994). Özel şahıslar tarafından sulanabilir tarım alanlarında yapılan kavak ağaçlandırmaları yatırımcının öz kaynakları ile kurulmaktadır (Karakaya, 2010). Bu üreticilerin çok azı kredi kullanma yolunu tercih etmektedir (Koçer, 2003).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada, Sakarya ilinin 11 ilçesi (Akyazı, Adapazarı, Karapürçek, Geyve, Taraklı, Hendek, Arifiye, Sapanca, Karasu, Kocaali, Ferizli) ile Kocaeli'nin üç ilçesindeki (Gölcük,

Eşme, Körfez) kavak odunu işleyen sanayi işletmelerinin hammadde talep yapısı ve bunu etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu amaçla söz konusu illerde 53 kavak odunu işleyen sanayi işletmesi ile yüz-yüze görüşme usulüyle bir anket çalışması yapılmış ve elde veriler materyal olarak kullanılmıştır (Karakaya ve ark., 2014a).

Çalışmada elde edilen verilere dayanarak; kavak odunu işleyen sanayi işletmelerinin bazı özelliklerinin (eğitim, faaliyet kolu, hukuki yapı, faaliyet biçimi, pazar ölçeği vb.) hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine göre farklılığı Kruskal-Wallis H-Testi ile test edilmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmada kavak işleyen sanayi işletmelerinin *hammadde talebini etkilediği düşünülen* toplam 24 adet değişken tanımlanmış ve kavak odunu işleyen sanayi işletmelerinde hammadde talep yapısını etkileyen en önemli faktörleri belirlemek amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Ayrıca kavak işleyen sanayi işletmelerinin hammadde talep miktarındaki değişimini etkileyen değişkenler çoğul regresyon analiziyle incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Böylece çalışmada, kavak işleyen sanayi işletmelerinin etkin ve verimli çalışmalarına ışık tutacak bazı bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında kavak sanayi işletmeleri için birtakım öneriler geliştirilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Kavak Odunu İşleyen İşletmelerin Yapısal Özelliklerine İlişkin Bulgular

1. İşletme sahibinin yaşı ve eğitim: Görüşme yapılan 53 işletme sahibinin yaş ortalaması 49'dur. İşletme sahiplerinin yaşı 28-64 arasında değişmekte olup, tamamı çalışma çağındaki faal nüfustan oluşmaktadır. İşletme sahiplerinin %36'sı ilkökul, %30'u ortaokul ve %23'ü lise olmak üzere toplam %89'u en fazla lise düzeyinde eğitim almış olup, sadece %11'i üniversite mezunudur.

2. İşletmenin ana faaliyet kolu ve faaliyet biçimi: Kavak odunu işleyen işletmelerin ana faaliyeti veya sanayi kolu, aynı zamanda işletme sahiplerinin mesleğini de göstermektedir. İşletmelerin ana faaliyetinin %41'inin sandık üretimi, %32'sinin kereste, %21'sinin palet ve %6'sının kontrplak olduğu saptanmıştır. Sebze-meyve-balık sandığı ve kereste üretimi yapan işletme sahipleri genel olarak ilk ve orta öğrenime, palet ve kontrplak üretimi yapan işletme sahipleri ise lise ve üniversite öğrenimine sahiptir (Karakaya ve ark., 2014b).

3. İşletmelerin faaliyet-üretim biçimi ve standartları kullanım durumları: Görüşme yapılan 53 adet işletmenin %85'i atölye ve %15'i fabrika olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. İşlemelerin %94'ü yalnız sipariş üzerine, %4'ü ise yalnız seri üretim üzerine çalışmaktadır. İşletmelerin %64'ü üretimi sırasında herhangi bir standart kullanmamaktadır. %21'inin siparişte verilen ölçülere göre üretim yaptığı, %15'inin ise üretim faaliyetleri sırasında bir standart kullandığı saptanmıştır.

4. İşletmelerin hukuki-mülkiyet yapısı ve edinme biçimi: Kavak odunu işleyen işletmelerin %77'si şahıs işletmesi, %21'i limited şirket, %2'si anonim şirket olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. İşletmelerin mülkiyet yapısına bakıldığında; %81'inin şahıs mülkiyetinde, %19'unun ise kiralanmış mülk olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin %62'sinin işletme sahibinin teşebbüsü ile kurulduğu, %30'unun miras ve %8'inin ise satın alma yolu ile edinildiği belirlenmiştir.

5. İşletmelerde çalışan sayısı ve eğitim durumu: 53 adet işletmede 2010 yılında toplam 532, 2011 yılında 524 ve 2012 yılında ise 496 kişi çalışmıştır. Her üç yıl içinde çalışanların cinsiyete göre oranları aynı olup %9'u kadın, %91'i ise erkektir. İşletmelerde çalışan kişilerin eğitim seviyeleri oldukça düşüktür. Üç yıllık ortalamalara göre; %52'si ilkökul, %23'ü ortaokul, %21'i lise ve %4'ü üniversite mezunudur. İlkokul ve ortaokul

mezunlarının toplamı (%75) göz önüne alındığında; çalışanların genel olarak ilköğretim mezunu oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu da, işletmelerin büyük ölçüde vasıfsız işgücünü istihdam ettiğini göstermektedir (Karakaya ve ark., 2014b).

6. İşletmelerin günlük-haftalık-yıllık çalışma süreleri: İşletmelerin günlük çalışma saatleri 8-24 saat arasında değişmektedir. İşletmelerin %14'ü günde 8 saat, %17'si 10 saat, %28'i 16 saat ve %41'i 24 saat çalışmaktadır. İşletmelerin %13'ü haftada 7 gün, %43'ü haftada 5 gün ve %44'ü haftada 6 gün çalışmaktadır. Genellikle sandık üretimi yapan işletmeler yılda ortalama 1-6 ay arasında çalışmaktadır. İşletmelerin %51'i yılın 10-12 ayı boyunca sürekli çalışmaktadır.

7. İşletmelerin hammadde işleme miktarına göre ölçeği ve kapasite kullanım durumu: Yıllık hammadde işleme miktarına göre işletmelerin; %19'u çok küçük (0-99 m³/yıl), %36'sı küçük (100-999 m³/yıl), %23'ü orta (1000-2999 m³/yıl), %8'i orta-büyük (3000-4999 m³/yıl), %11'i büyük (5000-9999 m³/yıl), %2'si çok büyük (10000-14999 m³/yıl) ve %2'si dev ölçekli (>15000 m³/yıl) işletme olduğu görülmüştür. Buna göre kavak işleyen sanayilerin çoğunluğunun (%55) **küçük ölçekli işletmeler** olduğu söylenebilir. Çok küçük ölçekli işletmelerin %84'ü, küçük ölçekli işletmelerin %77'si, orta ölçekli işletmelerin %43'ü, orta-büyük ölçeklilerin %36'sı, büyük ölçeklilerin %40'ı, çok büyük ölçekli işletmelerin %65'i ve dev ölçekli işletmelerin ise %55'i atıl kapasite ile çalışmaktadır.

8. İşletmelerin pazar ölçeği ve dış çevre koşulları: İşletmelerin %68'i ürünlerini bölgesel düzeyde, %24'ü Türkiye genelinde satmaktadır. %8'lik kısmı ise il düzeyinde pazarlama faaliyetlerini sürdürmektedir. İşletmeler içinde buldukları dış çevre faktörlerinden ulaşım, enerji ve hammadde kaynakları bakımından iyi, orta ve kötü olarak değerlendirilmiştir. Buna göre işletmelerin tamamı ulaşılabilirlik bakımından iyi konumdadır. İşletmelerin %87'sinin enerji kaynak şartlarının iyi olduğu, %9'nun orta ve %4'nün ise kötü olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin kavak odunu hammadde kaynaklarına yakınlığı bakımından %47'sinin kötü, %34'nün orta ve %19'nun iyi düzeyde şartlara sahip olduğu belirlenmiştir.

9. Tercih edilen klon ve hammadde temini: İşletmelerin %57'si hammadde olarak odununun daha hafif ve işlenmesinin kolay olması nedeniyle I-214 kavak klonunu tercih etmektedir. Samsun klonunu tercih eden işletmeler %7, her iki klonu tercih eden işletmeler %32'dir. İşletmelerin %4'lük kısmı tüm kavak türlerini kullanmaktadır. İşletmelerin %70'i kış aylarında arazi koşullarının olumsuz olmasından dolayı kavak odunu temininde sorun yaşamaktadır. İşletmelerin %43'ü işletmeye teslim biçiminde, %23'ü de arazide dikili olarak kavak odununu satın almayı tercih etmektedir. Sanayicilerin %83'ü kavak odununu işletmeye 0-100 km uzaklıktan, %11'i 101-200 km uzaklıktan temin etmektedir.

3.2. İşletmelerin Bazı Özelliklerinin Hammadde Talep Miktarına veya İşletme Ölçeğine Göre Farklılığının Denetimi

Kavak işleyen sanayi işletmelerinin bazı özelliklerinin (eğitim, faaliyet kolu, hukuki yapı, faaliyet biçimi, pazar ölçeği vb.) hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine (fiili kapasitesine) göre farklı olup olmadığı yönündeki Ho varsayımları, Kruskal-Wallis H-Testi ile test edilmiş, Duncan testi ile farklı gruplar belirlenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kavak işleyen sanayi işletmelerinin bazı özelliklerinin işletmenin hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine göre farklılığının denetimi.

Özellikler	Kruskal-Wallis H-Testi (Khi-kare değeri)	Duncan Testi ile Farklılık Denetimi (Gruplar içinde sıralamalar önem derecesine göredir)				
		Farklı Gruplar ve Özellikleri				
		No	Grup Elemanları (1:Çok Küçük, 2:Küçük, 3:Orta, 4:Orta-Büyük, 5:Büyük, 6:Çok Büyük-Dev Ölçekli)	Özellik	Ort.	N
1.Sanayicinin eğitimi	11.5*	1.	1, 2, 3, 4, 5	İlk, orta, lise	2.10	51
		2.	6	Üniversite	4.00	2
2. İşletmenin ana faaliyet kolu	25.43**	1.	1, 2	Sandıkçı	1.34	19
		2.	3, 4	Keresteci	2.25	16
		3.	5,	Paletçi	3.00	6
		4.	6	Kontrplakçı	3.50	2
3. İşletmenin hukuki yapısı	26.13**	1.	1, 2, 3, 4	Şahıs	1.19	45
		2.	5, 6	Anonim, limited	2.58	8
4. İşletmenin faaliyet biçimi	38.60**	1.	6, 5	Atölye	1.08	8
		2.	3, 1, 2, 4	Fabrika	1.98	45
5. İşletmenin üretim biçimi	8.49	--	İşletmelerin yalnız sipariş, yalnız seri veya hem sipariş hem seri üretime göre çalışması işletme ölçeğine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.	Bütün işletmeler sipariş, seri ve her ikisiyle çalışmaktadır.	2.08	53
6. İşletmenin pazar ölçeği	14.53**	1.	1, 2, 3,4	İl düzeyi, bölgesel	2.08	45
		2.	5, 6	Ulusal, Uluslararası	2.75	8
7. Dış çevre faktörlerinin yeterliliği	NS	--	Dış çevre faktörlerinden ulaşım, enerji hammaddenin yeterliliği işletmenin hammadde talep miktarına veya ölçeğine göre farklılık göstermemektedir. Çünkü söz konusu işletmelerin hepsi aynı bölgede olduğu için, benzer koşullara sahiptirler.	Bütün işletmeler benzer dış çevre koşullarında çalışmaktadır.	--	53
8. Tercih edilen kavak klonu	5.59	--	İşletmelerin kavak klonu tercihi hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine göre farklılık göstermemektedir. Fakat genellikle Samsun klonu tercih edilmektedir.	İşletmelerin kavak klonu tercihi aynıdır.	1.91	53
9. İşletmenin yıllık çalışma süresi	28.91**	1.	1	1-5 ay	1.50	10
		2.	2, 3	6-9 ay	3.12	31
		3.	4, 5, 6	10-12 ay	4.00	12
10. Hammadde satın alma biçimi	9.57	--	İşletmenin hammadde satın alma biçimi hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.	Bütün işletmeler aynı hammadde satın alma biçimini kullanmaktadır.	2.05	53
11. Hammadde talebinin yükseldiği mevsim	1.71	--	Hammadde talebinin yükseldiği mevsim hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.	Bütün işletmelerde talebin yükseldiği mevsim aynıdır ve genellikle yazdır.	4.03	53
12. Kavak ürünlerine yönelik talep düzeyi	11.97*	1.	1	Düşük	1.30	10
		2.	2, 5, 4, 3	Orta	2.22	41
		3.	6	Yüksek	3.00	2
13. İşletmede çalışan sayısı	34.97**	1.	1, 2,4, 3	Yaklaşık 6 kişi	5.61	45
		2.	5	Yaklaşık 25 kişi	25.17	6
		3.	6	63 kişi	63.00	2
14. İşletmenin haftalık çalışma süresi	18.69**	1.	1, 2	5 gün	5.18	29
		2.	5, 3	5,5 gün	5.88	18
		3.	6, 4	6 gün	6.25	6
15. İşletmenin hammadde talep mesafesi	6.29	--	İşletmenin hammadde talep mesafesi hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.	Bütün işletmeler hemen hemen aynı uzaklıktan hammadde temin etmektedir.	134	53

*: 0.05 güven düzeyinde anlamlı (p<0.05); **: 0.01 güven düzeyinde anlamlı (p<0.01); Serbestlik derecesi (SD)=hammadde talep grubu (işletme ölçeği) sayısının bir eksiği, yani 5'dir.

Bu sonuçlara göre; işletmelerin üretim biçiminin, dış çevre faktörlerinin yeterliliğinin, tercih edilen kavak klonunun, hammadde satın alma biçiminin, hammadde talebinin yükseldiği mevsimin ve hammadde talep mesafesinin hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine (fiili kapasitesine) göre farklı olmadığı anlaşılmaktadır.

Diğer yandan sanayicinin eğitiminin ve işletmelerin kavak ürünlerine yönelik talep düzeyinin hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine (fiili kapasitesine) göre 0.05 güven düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Buna göre çok küçük-küçük-orta ve büyük ölçekli işletmelerin sahipleri ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitilmiş iken, çok büyük-dev ölçekli işletmelerin sahipleri üniversite düzeyinde eğitilmiştir. Keza, çok küçük-küçük-orta ve büyük ölçekli işletmelerin ürünlerine yönelik talep düşük ve orta düzeyde iken, çok büyük-dev ölçekli işletmelerin ürünlerine yönelik talep yüksektir.

Benzer şekilde işletmelerin ana faaliyet kolunun, hukuki yapısının, faaliyet biçiminin, pazar ölçeğinin, yıllık çalışma süresinin, işletmede çalışan sayısının ve haftalık çalışma süresinin hammadde talep miktarına veya işletme ölçeğine (fiili kapasitesine) göre 0.01 güven düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Buna göre çok küçük ve küçük ölçekli işletmeler ana faaliyet olarak sandık üretimi, orta büyüklükteki işletmeler kereste ve palet üretimi ile uğraşırken, çok büyük-dev ölçekli işletmeler kontrplak üretimi ile uğraşmaktadır. Hukuki yapı bakımından çok küçük, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler şahıs işletmesi şeklinde iken, büyük ve çok büyük-dev ölçekli işletmeler daha iyi organize olmuş anonim ve limited ortaklıklar şeklinde olmaktadır. Pazar ölçeği açısından; çok küçük, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler il ve bölge düzeyinde çalışırken, büyük ve çok büyük-dev ölçekli işletmeler ulusal ve uluslararası düzeyde ürünlerini pazarlamaktadır. Çok küçük ve küçük ölçekli işletmelerin ürünleri (genellikle sandık) balık ve sebze sektörü (müşteri tipi) tarafından talep edildiği halde, orta, büyük ve çok büyük-dev ölçekli işletmelerin ürünleri (kereste, palet ve kontrplak) inşaat, mobilya ve ulaşım sektörü tarafından talep edilmektedir.

Çalışma süreleri de işletme ölçeğine göre fark etmektedir. Genelde çok küçük, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler yıl içinde 9 aydan daha kısa süreyle çalışırken, büyük ve çok büyük-dev ölçekli işletmeler 10-12 ay gibi bir süreyle çalışmaktadır. Benzer şekilde işletme büyüklüğü arttıkça haftalık çalışma süresi de 5 günden 6 güne çıkmaktadır. İşletmelerde çalışan sayısı da ölçeğe göre farklıdır. Küçük, çok küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ortalama 6 kişi ile faaliyetlerini sürdürürken, büyük işletmeler 25 kişi, çok büyük-dev işletmeler ise 63 kişi ile faaliyetlerini sürdürmektedir. İşletme büyüklüğü arttıkça doğal olarak, haftalık ve yıllık çalışma süresi ve çalışan sayısı artmaktadır.

3.3. İşletmelerin Hammadde Talep Yapısını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Araştırmada 53 sanayi işletmesinde uygulanan anket formlarından elde edilen veriler yardımıyla işletmelerin *talep yapısını etkilediği düşünülen* toplam 24 değişken tanımlanmış (Tablo 2) ve bu değişkenlere dayanarak faktör analizi yapılmıştır.

Tablo 2. Araştırmada kullanılan değişkenlerin adı, birimi ve kodu.

No	Değişkenler	Birimi	Kodu
1	İşletmenin Hammadde Talep Miktarı	m ³ /yıl	HAMTALPM
2	İşletme Sahibinin Eğitim Düzeyi	---	SANEGITM
3	İşletmenin Ana Faaliyeti veya Sanayi Kolu	---	SANKOLU
4	İşletmenin Hukuki Yapısı	---	HUKUYAP
5	İşletmenin Faaliyet Biçimi	---	ISFALBIC
6	İşletmenin Üretim Biçimi	---	ISUREBIC
7	İşletmenin Pazar Ölçeği	---	PAZOLCEK
8	Dış Çevre Faktörlerinin Yeterlilik Düzeyi-Enerji	---	DISCFAKE
9	Dış Çevre Faktörlerinin Yeterlilik Düzeyi-Hammadde	---	DISCFAKH
10	Yıllık Çalışma Süresi	Ay	YILCALSU
11	Kavak Ürünlerine Yönelik Talep Düzeyi	---	KAVURTAL
12	Tercih Edilen Klon	---	KLON
13	Hammadde Tedarik Kaynakları	---	HAMDTEDK
14	Hammadde Satın Alma Biçimi	---	HAMSTALM
15	Hammadde Satın Almada Ödeme Biçimi	---	HAMODEME
16	Hammadde Talebinin Yükseldiği Mevsim	---	TALEPYKM
17	Üretim Teknolojisi	---	URTEKNOL
18	Ürünleri Talep Eden Müşteri Grubu	---	MUSTIPG
19	İşletmede Çalışan Sayısı (3 yılın ortalaması)	kişi	ISCALSAY
20	İşletmenin Sermayesi	TL	SERMAYE
21	İşletmenin Haftalık Çalışma Günü	Gün	HAFCALGU
22	İşletmenin 3 Yıllık Üretim Ortalaması	m ³	URETMİK
23	İşletmenin 3 Yıllık Kâr Ortalaması	TL	KARORTAL
24	Hammadde Talep Mesafesi	Km	HAMTALUZ

Faktör analizinde, faktör türetme metotlarından *Principal Component* ve rotasyon yöntemlerinden *Varimax* yöntemi kullanılarak, faktör yükü 1'den (veya varyansa katılma yüzdesi %10'dan) büyük olan (Kaiser kriteri) ilk 7 temel faktör türetilmiştir. Toplam 24 değişken ile tanımlanan talep yapısının yaklaşık %75'i bu 7 faktörle açıklanmaktadır (Tablo 3). Bilimsel olarak temel faktörlerin yorumlanmasını ve adlandırılmasını kolaylaştırmak amacıyla, mutlak değer olarak 0,5'den büyük olan faktör yükleri dikkate alınmış (Bennet and Bowers, 1977; Daşdemir, 1996) ve bundan küçük olan faktör yüklerine Tablo 3'de yer verilmemiştir.

Tablo 3. Rotasyon sonucu elde edilen faktör matrisi ve kavak işletmelerinin talep yapısını etkileyen faktörler.

Değişkenler	Faktörler						
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7
HAMTALPM	0,90						
SERMAYE	0,90						
ISCALSAY	0,89						
URETMİK	0,86						
ISFALBIC	-0,84						
KARORTAL	0,83						
HUKUYAP	0,67						
PAZOLCEK							
KAVURTAL		0,84					
YILCALSU		0,84					
SANKOLU	0,52	0,62					
ISUREBIC			0,86				
HAMTALUZ			0,78				
HAMDTEDK			0,60				
DISCFAKE				-0,77			
DISCFAKH				0,63			
MUSTIPG				0,52			
URTEKNOL							
TALEPYKM					0,77		
HAFCALGU		0,51			-0,55		
KLON						0,92	
HAMSTALM							0,77
HAMODEME							-0,62
SANEGITM							
Varyansa Katılma (%)	26,36	11,26	9,93	9,24	6,13	6,06	5,91

Tablo 3'den görüldüğü gibi Faktör 1 en önemli faktör olup, HAMTALPM, SERMAYE, ISCALSAY, URETMİK, KARORTAL ve HUKUYAP değişkenleri pozitif yönde anlamlı, ISFALBIC değişkeni ile negatif yönde anlamlı faktör yüküne sahiptir. Bu değişkenler işletmenin hammadde talep miktarı, çalışan sayısı, sermaye miktarı, üretim miktarı, kârlılığı, hukuki yapısı (şahıs, anonim, limited) ve faaliyet biçimi (atölye, fabrika) ile ilgilidir. Bu değişkenlerin ortak özelliği işletmenin büyüklüğünü, kapasitesini veya ölçeğini gösteren veya ona etki eden özellikte olmalarıdır. Bu faktörü *işletmenin ölçeği veya büyüklüğü* şeklinde adlandırmak mümkündür.

Faktör 2'nin yapısında, pozitif faktör yüküne sahip KAVURTAL, YILCALSU ve SANKOLU değişkenleri yer almaktadır. İşletmenin kavak ürünlerine yönelik talep düzeyinin yüksek olması, talebi karşılayabilmek için işletmenin yıllık çalışma süresinin daha fazla olduğunu ve küçük ölçekli işletmeler yerine daha çok palet ve kontrplak gibi büyük ölçekli işletmeler olduğunu göstermektedir. Yani çalışma süresi ve işletme büyüklüğü ürünlere yönelik talebin (türev talebin) bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmakta ve bu faktör *işletmenin ürünlerine yönelik talep düzeyi* olarak adlandırılmıştır.

Faktör 3, pozitif faktör yüklerine sahip ISUREBIC, HAMTALUZ ve HAMDTEDK değişkenlerinden oluşmaktadır. İşletmenin üretim biçimi (seri, sipariş, seri+sipariş), hammadde tedarik kaynaklarının fazlalığı ve hammadde talep mesafesi işletmenin talep yapısını etkilemektedir. Seri üretim biçiminde, işletme hammadde ihtiyacının karşılamak için

çok sayıda ve mümkün olan bütün kaynaklardan ve uzak mesafelerden hammadde tedarik etmektedir. Bu nedenlerden dolayı Faktör 3'ün *işletmenin üretim biçimi* şeklinde adlandırılması uygundur.

Faktör 4'ün bünyesinde, negatif faktör yüküne sahip DISCFAKE ve pozitif faktör yüküne sahip olan DISCFAKH ve MUSTIPG değişkenleri yer almaktadır. İşletmenin içinde bulunduğu dış çevredeki enerji ve özellikle hammadde olanakları ile ürünleri satın alan müşteri grubu işletmelerin hammadde yapısını ve özelliğini etkilemektedir. Dolayısıyla bu faktörü *dış çevre koşulları ve müşteri tipi* olarak adlandırmak mümkündür.

Aralarında negatif korelasyon bulunan TALEPYKM ve HAFCALGU değişkenlerinden oluşan Faktör 5; işletmenin hammadde talebinin yükseldiği mevsimlerde, haftada çalıştığı gün sayısının arttığını göstermektedir. Dolayısıyla bu faktörü *mevsimler* olarak adlandırılmıştır.

Faktör 6, sadece KLON değişkeninden oluşmaktadır. Buna göre tercih elden kavak türü ve klonu, hammaddeye ödenen parasal değeri ve dolayısıyla işletmenin maliyetleri ile kârlılığını etkilediği için, talep yapısı üzerinde de etkilidir. Çünkü Samsun klonunun birim hacim ağırlığı, I-214 klonuna göre daha yüksek olduğu için fiyatı yükselmekte ve daha az tercih edilmektedir. Bu nedenle bu faktör *hammadde türü ve özelliği* şeklinde adlandırılmıştır.

Faktör 7, sırasıyla pozitif ve negatif faktör yüklerine sahip olan HAMSTALM ve HAMODEME değişkenlerinden oluşmaktadır. Buna göre, hammadde satın alma tercihi (dikili, işletmeye teslim) ve hammadde satın almada ödeme biçimi (peşin, vadeli) işletmenin talep yapısına etki etmektedir. Hammaddenin işletmeye teslimi ve vadeli ödeme imkanının olması, işletmenin hammadde talep miktarını artırmaktadır. Dolayısıyla bu faktörü *hammadde tedarik koşulları* şeklinde düşünmek gerekmektedir.

Bu sonuçlara dayanarak Sakarya ve Kocaeli illerinde kavak odunu işleyen işletmelerin hammadde talep yapısını etkileyen en önemli faktörler ile bunları temsil eden değişkenler ve ağırlıkları Tablo 4'de verilmiştir. İşletmelerin hammadde talep yapısının yaklaşık %75'i ekonomik, finansal, teknolojik, fiziksel, çevresel, sosyal ve kaynak kullanımıyla ilişkili olan bu faktörlere bağlıdır.

Tablo 4. İşletmelerin hammadde talep yapısını etkileyen faktörler, göstergeleri ve ağırlıkları.

No	Faktörün Adı	Faktörün Ağırlığı (%)	Faktörün Gösterge Değişkeni	Değişkenin Ağırlığı
1	İşletmenin ölçeği veya büyüklüğü	26,36	HAMTALPM	0.90
2	İşletmenin ürünlerine yönelik talep düzeyi	11,26	KAVURTAL	0.84
3	İşletmenin üretim biçimi	9,93	ISUREBIC	0.86
4	Dış çevre koşulları ve müşteri tipi	9,24	DISCFAKE MUSTIPG	-0.77 0.52
5	Mevsimler	6,13	TALEPYKM	0.77
6	Hammadde türü ve özelliği	6,06	KLON	0.92
7	Hammadde tedarik koşulları	5,91	HAMSTALM	0.77
Toplam		74.89		

3.4. İşletmelerin Hammadde Talep Miktarındaki Değişiminin Açıklanması

Kavak işleyen sanayi işletmelerinin hammadde talep miktarındaki değişimi etkileyen değişkenleri açıklamak amacıyla HAMTALPM değişkeni bağlı değişken ve diğerleri bağımsız değişken kabul edilerek, HAMTALPM üzerindeki etkileri doğrusal çoğul regresyon analiziyle incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'de verilmiştir. Bu sonuçlara göre

regresyon modelinin başarı derecesi %99.5'dir ($R^2=0,995$). Yani, kavak işleyen sanayi işletmelerinin hammadde talep miktarını ve bundaki değişimini %99.5'i regresyon modelinde kullanılan 23 değişkene bağlıdır.

Tablo 5. Doğrusal çoğul regresyon analizi sonuçları.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	T Değeri	Güven Düzeyi	R^2 , F ve \bar{R}^2 Değeri
HAMTALPM	Sabit	198,94	1310,52	0,15	0,88	$R^2=0,995$ $F=231,26^{**}$ $\bar{R}^2 = 0,990$
	SANEGITM	60,68	78,78	0,77	0,45	
	SANKOLU*	263,74	115,70	2,28	0,03	
	HUKUYAP	-262,68	149,80	-1,75	0,09	
	ISFALBIC	-124,18	307,25	-0,40	0,69	
	ISÜREBIC	225,06	422,83	0,53	0,60	
	PAZOLCEK	109,02	151,19	0,72	0,48	
	DISCFAKE	-98,28	170,86	-0,58	0,57	
	DISCFAKH	25,60	87,85	0,29	0,77	
	YILCALSU	-15,89	102,00	-0,16	0,88	
	KAVURTAL	-95,95	117,89	-0,81	0,42	
	KLON	13,15	83,63	0,16	0,88	
	HAMDTEDK	-36,63	51,86	-0,71	0,49	
	HAMSTALM	8,03	86,64	0,09	0,93	
	HAMODEME	61,45	77,47	0,79	0,43	
	TALEPYKM	-40,59	33,21	-1,22	0,23	
	URTEKNOL	-10,83	71,47	-0,15	0,88	
	MUSTIPG	-79,71	75,36	-1,06	0,30	
	ISCALSAY	24,73	26,32	0,94	0,36	
	SERMAYE*	0,00	0,00	1,79	0,05	
	HAFCALGU	-19,30	104,69	-0,18	0,85	
URETMİK**	1,03	0,06	16,78	0,00		
KARORTAL**	0,00	0,00	2,55	0,01		
HAMTALUZ	-0,27	0,96	-0,28	0,78		

Ancak bu değişkenlerin hepsi aynı etkiye sahip değildir. Bunlardan SANKOLU ve SERMAYE hammadde talep düzeyi ve değişimi üzerinde %95 güven düzeyinde pozitif bir etkiye sahipken, URETMİK ve KARORTAL %99 güven düzeyinde pozitif bir etkiye sahiptir. Buna göre kavak işleyen sanayi işletmeleri sandıkçıdan, keresteci, paletçi ve büyük sanayicilere doğru gidildikçe ve işletmenin sermaye miktarı, üretim miktarı ve kâr miktarı arttıkça, hammadde talep miktarı ve dolayısıyla işletme ölçeği (fili kapasitesi) de artmaktadır.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kavak odunu işleyen sanayi işletmeleri üzerinde yürütülen bu çalışma kapsamında yapılan değerlendirmelere göre ulaşılan sonuçlar ve öneriler aşağıda verilmiştir:

İşletme sahiplerinin tamamı çalışma çağındaki faal nüfustan oluşmak olup, %66'sı ilköğretim mezunudur. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahipleri ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitilmiş iken, çok büyük ölçekli işletmelerin sahipleri üniversite düzeyinde eğitilmiştir.

Kavak odunu işleyen sanayi işletmelerinde çalışanların %75'i ilköğretim mezunudur. Buna göre sektörün vasıfsız işgücünü istihdam etmede önemli bir sektör olduğu anlaşılmaktadır.

İşletmelerin çoğunluğu (%77) şahıs ve çok az kısmı (%23) şirket işletmesidir. Genellikle babadan oğula geçen geleneksel işletme yapısı söz konusudur.

İşletmelerin ana faaliyet kolu çoğunlukla (%73) sandık ve kereste üretimi olup, atölye şeklinde genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerdir (KOBİ). Dolayısıyla KOBİ'lerde geçerli olan sorunlar (kredi bulma, pazarlama, ileri teknoloji kullanımı vb.) ve alınması gereken tedbirler bu işletmeler için de geçerlidir.

İşletmelerin çoğunluğu hammadde olarak; odununun daha hafif ve işlenmesinin kolay olması nedeniyle I-214 kavak klonunu tercih etmektedir. Dolayısıyla I-214 klonuyla yapılacak kavak ağaçlandırmalarının teşvik edilmesi gerekmektedir.

İşletmeler genellikle (%83) odun hammaddesini 0-100 km uzaklıktan temin etmekte olup, 0-100 km yarıçaplı alan içerisinde kavak odunu üretimini artırılması önem arz etmektedir.

İşletmelerin %68'i ürünlerini bölgesel düzeyde, %24'ü Türkiye genelinde pazarlamaktadır. Bu anlamada bölgesel pazarlama analizlerinin yapılması ve dağıtım sistemlerinin kurulması konusunda işletmelerin örgütlü bir yapıya sahip olması gerekmektedir.

Çok küçük-küçük-orta ve büyük ölçekli işletmelerin ürünlerine yönelik talep düşük ve orta düzeyde iken, çok büyük ölçekli işletmelerin ürünlerine yönelik talep yüksektir.

İşletmelerin *ana faaliyet kolu, hukuki yapısı, faaliyet biçimi, pazar ölçeği, yıllık çalışma süresi, işletmede çalışan sayısı ve haftalık çalışma süresi* hammadde talep miktarına göre farklılık göstermektedir.

İşletme büyüklüğü arttıkça haftalık ve yıllık çalışma süresi ve çalışan sayısı artmaktadır. Genelde çok küçük, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler yıl içinde 9 aydan daha kısa süreyle çalışırken, büyük ve çok büyük ölçekli işletmeler 10-12 ay gibi bir süreyle çalışmaktadır.

Yıllık hammadde işleme miktarına göre; işletmelerin %55'inin küçük ölçekli olması ve ortalama %57 atıl kapasite ile çalışması, ülkemizdeki kavak ağaçlandırmalarının sektörün ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, Türkiye genelinde uygun arazilerde kavak ağaçlandırma çalışmalarına hız verilmesi gerekmektedir.

Sakarya ve Kocaeli illerinde kavak odunu işleyen işletmelerin hammadde talep yapısının yaklaşık %75'i; *işletmenin ölçeğine, işletmenin ürünlerine yönelik talep düzeyine, işletmenin üretim biçimine, dış çevre koşullarına ve müşteri tipine, mevsimlere, hammadde niteliğine ve hammadde tedarik koşullarına* bağlıdır. Ekonomik, finansal, teknolojik, fiziksel, çevresel, sosyal ve kaynak kullanımıyla ilişkili olan bu faktörlere dikkat edilmesi, kavak işleyen sanayi işletmelerinin etkin ve verimli çalışmasını sağlayacaktır.

Kavak işleyen sanayi işletmelerinin hammadde talep miktarındaki değişim büyük ölçüde işletmenin ana faaliyet kolu, sermaye miktarı, üretim ve kâr miktarı ile açıklanmaktadır. Buna göre genellikle büyük ölçekli, sermayesi ve üretimi fazla olan işletmelerin kârlılığı ve verimliliği daha yüksektir.

Ülkemizde odun arz açığının kapatılması ve kavak işleyen sanayi işletmelerinin hammadde ihtiyacının uygun zamanda, miktarda, uygun koşullarda ve fiyatta karşılanması için, özellikle orman rejimine giren potansiyel alanlarda kısa idare süreli hızlı gelişen türlerle yapılacak ağaçlandırmalara ihtiyaç vardır. Bu amaçla başta ambalaj, kağıt, lif yonga sanayi ve mobilya sektörü olmak üzere, pek çok sanayiye hammadde sağlayan kavakçılığın da geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Anonim, 1995. Türkiye Ulusal Kavak Komisyonu Raporu (Basılmamış Rapor), Ankara.

Anonim, 2012. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Sürdürülebilir Orman Yönetimi, X. Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 104 s., Ankara.

Bennet, S., Bowers, D. 1977. An Introduction to Multivariate Techniques for Social and Behavioural Science. The MacMillan Press, London.

Birler, A. S. 1995. Ormanlarımızın Korunması için Endüstriyel Plantasyonların Önemi. TEMA Vakfı Yayınları No: 8., 9 s.

Birler, A. S. ve Diner, A. 1994. Türkiye Kavakçılığının Alan, Servet ve Değer Yönlerinden İncelenmesi. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürlüğü Dergisi, Yayın No:1994-1, Seri No 21, s.18-33, İzmit.

Birler, A. S., Yüksel, Y. ve Diner, A. 1989. "I-214" Melez Kavak Ağaçlandırma Ekonomisi (Birim Zamanlar, Birim Maliyetler ve Mali Analizler). Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No:145, 140 s., İzmit.

Daşdemir, İ. 1996. Orman İşletmelerinin Başarı Düzeylerinin Belirlenmesi (Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). DA Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No: 1, 162 s., Erzurum.

Dedebaş, T. 2014. Türkiye Milli Kavak Koordinatörlüğü Toplantısı Konuşma Metni. Tebliğler Kitabı (Basımda), İzmit.

Karakaya, S. 2010. Sakarya İli Kavak Üreticilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Başarı Düzeylerini Etkileyen Faktörler. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No:209, İzmit.

Karakaya, S., Daşdemir, İ. ve Ercan, M. 2014a. Sakarya ve Kocaeli İllerinde Kavak Odunu İşleyen Sanayi İşletmelerinde Sosyo-Ekonomik Yapı ve Talep Analizi adlı ve İZT-379(5309)/2011-2014 nolu Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürlüğü Projesi Verileri, İzmit.

Karakaya, S., Daşdemir, İ. ve Ercan, M. 2014b. Kavak Üreticilerinin ve Kavak Odunu İşleyen İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı- Sorunları-Beklentileri (Sakarya ve Kocaeli Örneği). Türkiye Milli Kavak Koordinatörlüğü VIII. Toplantısı bildirisi (Basımda), 11 s., Kartepe/Kocaeli.

Koçer, S. 2003. Ülkemizde Kavakçılığın Ekonomik Görünümü. Türkiye Milli Kavak Komisyonu VII. Olağan Kurulu, İzmit.

OGM. 2012. Türkiye Orman Varlığı-2012. TC Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı, 27 s., Ankara.

TÜRKİYE'DE ORMAN ÜRÜNLERİ PAZARINDA TSE STANDARTLARI

Seda ERKAN BUĞDAY¹

Sezgin ÖZDEN²

¹Arş. Gör.,Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi, 37100 KASTAMONU

²Prof. Dr.,Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi, 18200 ÇANKIRI

Özet

Oduna dayalı orman ürünlerinin üretim ve pazarlamasında ülke genelinde belli bir birlikteliğin sağlanması adına herhangi bir zorunluluk olmamasına karşılık Türk Standartları Enstitüsü (TSE) standartları kullanılmaktadır. TSE standartlarının kullanılmaya başlandığı dönemde orman ürünleri pazarında Orman Genel Müdürlüğü monopol bir özellik gösterirken, OGM bugün ithal orman ürünleri ve iç pazardaki özel üreticiler ile eksik rekabet koşullarında aynı pazarda yer almaktadır. Dolayısıyla oduna dayalı orman ürünleri pazarında müşteriye seçme hakkı doğmuştur. Bu çalışmada monopol piyasadan eksik rekabet piyasasına geçiş yapmış oduna dayalı orman ürünleri pazarında OGM'nin pazarlama karması unsurlarından mal değişkeninin üzerine durulmuş ve pazarlaması açısından TSE standartlarının günümüz müşteri taleplerine cevap verebilirliği irdelenmiştir. Oduna dayalı orman ürünlerinde mal standartında farklılaşmasının gerekliliği incelenmiştir. Bu kapsamda Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü Daday Orman İşletme Müdürlüğü müşterileri ile yapılan anket çalışması ile oduna dayalı orman ürünlerine ait TSE standartlarından İbrelî Tomruk TSE standartları ile müşteri talepleri arasındaki benzer ve farklı yönler ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışma ile TSE standartlarının günümüz oduna dayalı orman ürünleri pazarındaki geçerliliği- kullanılabilirliği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: TSE, oduna dayalı orman ürünü, pazarlama

TSE STANDARDS IN TURKEY FOREST PRODUCTS MARKET

Abstract

Although no obligation to use Turkish Standards Institution (TSE) standards. TSE is used in production and marketing of wood-based forest products market in order to ensure harmony across to country. General Directorate of Forestry (GDF) had monopoly characteristics when TSE standards used in the beginning. Today in imperfectly competitive conditions; GDF is in the same market with importers and private sectors. Therefore, customer have a chance to choose which wood-based forest products will buy In this study, we focused on the "product" variable in wood-based forest products market which transferred from monopoly to imperfect competition condition. Also TSE standards' ability to meet demands was examined in terms of marketing. Hence, we came up with the necessity on differentiation of wood-based forest products standards. In this context; surveys were done with Daday Forest Management Directorate customers in Kastamonu Regional Directorate of Forestry. In addition to this similarities and differences was studied between needed timber TSE standards and customer demands. At the end of this study, availability and validity of TSE standards in the wood-based forest products market has revealed.

Keywords: TSE, wood-based forest products, marketing

1. GİRİŞ

Ormancılık faaliyetleri yönetsel, biyolojik, ekonomik ve sosyal temellere dayanmaktadır (Türker 2008). Birçok bağımsız değişkene sahip karmaşık bir yapı ihtiva eden ormancılık faaliyetleri sonucu farklı özelliklerde mal türleri (hatları) oluşmaktadır (İlter ve Ok 2012). Bu çalışmanın konusu oluşturan mal türü oduna dayalı orman ürünleridir. Orman ürünleri ara ve son hasatlar ve olağandışı durumlar sonucu ormandan çıkarılan ve ekonomik anlamda değerli olan ürünlerdir. Toplumun orman ürünlerine olan talepleri bu ürünler ile karşılanmaktadır. Hem orman alanlarında bakım, gençleştirme ve temizlik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi hem de oduna dayalı orman ürünlerine olan ihtiyaçlarının sürekli ve optimal bir biçimde karşılanması gerekliliği üretim ve pazarlama süreçlerinin iyi planlanması ve yönetilmesini gerekli kılmaktadır (Daşdemir 2013). Bu bağlamda pazarlamanın; ürünlerin tüketicinin ihtiyaçlarını tatmin edecek şekilde üreticiden tüketiciye doğru akışını sağlayan faaliyetler bütünü (Odabaşı 2001) olduğu düşünüldüğünde; orman ürünleri pazarında tüketici talep ve isteklerinin önemli bir belirleyici olması beklenmektedir.

Tüketici talep ve isteklerinin karşılandıkça beklentilerin daha da çok artması, teknolojik gelişmelerin, toplumsal olayların, insanların refah düzeylerindeki değişimin ve ekonomik gelişmelerin hem üretici hem de tüketiciyi farklı derecelerde etkilemesi vs. pazarlama faaliyetlerinin kendi içinde ve zaman içinde sürekli gelişmesine neden olmaktadır. Kısacası pazarlama dinamik bir faaliyetler bütünüdür. Pazarlama kavramı, yirmi yüzyılın başında satış ile aynı anlamda kullanılırken bugün müşteri, yönetim ve işletme faaliyetlerini içine alan geniş manalı bir faaliyet olarak görülmektedir (Strauss 2008). Dünyada pazarlama olgusu zamansal olarak sürekli değişiklik göstermektedir. Kotler et al (2010) pazarlamanın geçirdiği değişimi üç grupta değerlendirmekte ve ürün merkezli pazarlama anlayışı, müşteri odaklı pazarlama anlayışı ve bugünün pazarlama anlayışı olarak da sosyal değerlere odaklı pazarlama anlayışı olarak ifade etmektedir. Mucuk (2010) pazarlama kavramının geçirdiği evrimi dört başlıkta incelemekte ve üretim, satış, pazarlama ve toplumsal pazarlama anlayışları olarak ifade etmektedir.

Pazarlamanın kendi içindeki bu gelişimi, pazarın yer aldığı ülke ve pazarlanan ürün cinsiyle de oldukça sıkı bir ilişki içindedir. Bugün Türkiye ormancılık sektöründe pazarlama anlayışı hala üretim anlayışı döneminde yer almaktadır (İlter ve Ok 2012).

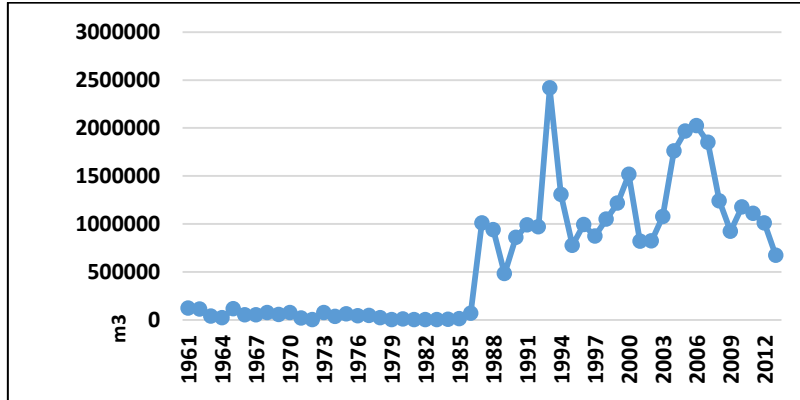
Türkiye’de orman ürünleri pazarında Orman Genel Müdürlüğü (OGM), yurt dışından iç piyasaya mal sunan ithalatçılar ve kavak, söğüt yetiştiricileri ile özel orman sahiplerinin oluşturduğu özel sektör söz sahibidir (Anonim 2011). Orman ürünleri piyasasının bu üç büyük rakibinin 2013 yılında piyasaya sunduğu ürünler (Anonim 2013) bakımından piyasa payları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: 2013 yılında Türkiye orman ürünleri piyasasında endüstriyel odun ve yakacak odun girişi (Anonim 2013)

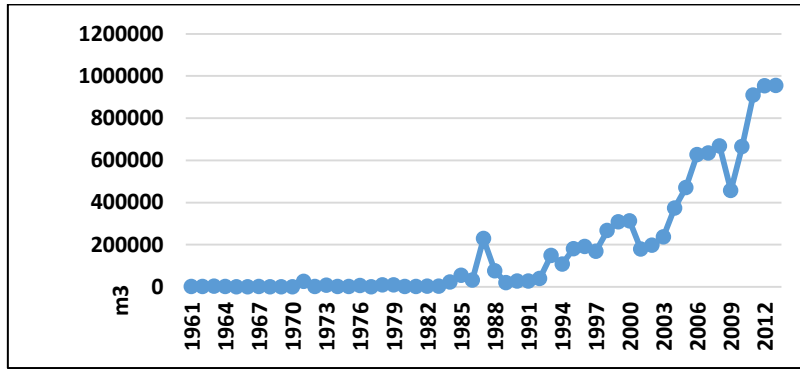
	Endüstriyel Odun		Yakacak odun	
	Miktar (Milyon m ³)	%	Miktar (Milyon m ³)	%
OGM	13,712	76	5,1	50
Özel sektör	3,300	18	1,6	2
İthalatçılar	1,009	16	0,2	15
Kayıt Dışı			3,4	33
Toplam				

Tablo 1 incelendiğinde Türkiye orman ürünleri piyasasında OGM’nin en büyük üretici olduğu ve pazarda en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. OGM kurulduğu tarih olan 1937 yılından 1990’lı yılların başına kadar Türkiye orman ürünleri piyasası monopol özellik gösterirken, Daşdemir (2013), Geray 1998’e atfen; Sovyet Rusya’nın çökmesi, 1995 yılında imzalanan gümrük birliği anlaşması, ve ithalat politikalarındaki bazı aksaklıklar monopol

orman ürünleri piyasasında dengelerin değişmesine neden olduğunu belirtmiştir. Türkiye iç piyasasına giren ithal endüstriyel yuvarlak odun miktarı Şekil 1’de ve ithal kereste miktarı Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 1: Türkiye Endüstriyel Yuvarlak Odun İthalatı (FAO, 2015)

Şekil 2: Türkiye Kereste İthalatı (FAO 2015)

Şekil 1 ve 2 incelendiğinde Türkiye orman ürünleri pazarında; ithal endüstriyel yuvarlak odun ve keresteye olan talebin her geçen gün arttığı görülmektedir. 1980’lerin sonlarına doğru Cumhuriyet tarihinde ithalata olan yönelim ilk defa dikkat çekici bir biçimde artmıştır. Döviz kurları, inşaat sektörü, siyasi etmenler vs. neticesinde yıllar içinde ithal ürüne olan talepte bazı yıllarda bir önceki yıla göre azalışlar olmasına karşılık sürekli artan bir seyir gözlenmektedir.

Bugün OGM Türkiye orman ürünleri piyasasında eksik rekabet koşullarında pazarda yer almaktadır. Özellikle OGM’nin iç piyasanın yıllık birinci sınıf ve ikinci sınıf tomruk talebinin ancak %20’sini karşılayabilmesi nedeniyle; orman ürünleri pazarının bu açığı ithalatçı firmalar tarafından karşılanmaktadır. Aynı zamanda ülke içinde istenen özelliklerde, fiyatta ve miktarda orman ürünlerinin OGM tarafından pazara sunulmaması ithalatı her geçen gün artırmaktadır (Anonim, 2013).

OGM’nin iç piyasanın endüstriyel odun talebinin 13,712 milyon m³ ile %76’sını karşılamasına rağmen Türkiye birinci sınıf ve ikinci sınıf tomruk talebi olan 500-600 bin m³’ün ancak %20’sini karşılayabiliyor olması üretim politikasını olduğu kadar pazarlama açısından da mal politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Anayasanın 169. Maddesine göre devlet tarafından işletilen devlet ormanlarından üretilen orman ürünleri, 6831 Sayılı Orman Kanununa ve 1987 yılında yürürlüğe giren 279 sayılı “Orman Emvalinin Standardizasyonu ve Satış Esaslarına Ait Tebliğ” esaslarına göre pazara sunulmaktadır. Türkiye orman ürünlerinde standartlaşmaya 1963 yılında başlamıştır

(Anonim 1987). Yürürlükte olan 279 sayılı Tebliğ'de orman ürünleri standartları mecburi ve ihtiyaten uyulması gereken standartlar olarak iki başlık altında toplanmıştır. TSE tarafından belirlenen ve oduna dayalı orman ürünleri standartlar aşağıda listelenmiştir.

Üretim ve pazarlama aşamalarında uyulması gereken mecburi standartlar;

TS.No:	Standardın Adı :
TS/56	Ağaç direkler (Telekom. ve elektrik hatları için)
TS/276	Kerestelik meşe tomruğu
TS/540	Ağaç maden direkleri
TS/1002	Soyma kaplamalık kayın tomruğu
TS/1015	Odun selüloz ve mekanik odun hamurunda kullanılanlar
TS/1067	Kibritlik kavak tomruğu
TS/1109	Soyma kaplamalık çam tomruğu
TS/1215	Ağaç/sırık ve çubuklar

Üretim ve pazarlama aşamalarında ihtiyaten uyulması gereken standartlar;

TS No :	Standardın adı:
TS/328	Kerestelik kayın tomruğu
TS/446	Kerestelik iğne yapraklı, tomruklar
TS/674	Kerestelik karakavak tomruğu
TS/700	Ahşap traversler (Demiryolu için)
TS/1266	İğne yapraklı yuvarlak yapı odunlar
TS/1351	Odun (Lif yonga ve talaş imalinde kullanılan)
TS/1389	Kurşun kalemlik yuvarlak odun
TS/1465	Odun (Ambalajlık kereste yapımında kullanılan)
TS/2807	Kerestelik dişbudak tomruğu
TS/2820	Kerestelik karaağaç tomruğu
TS/2852	Kesme kaplamalık karaağaç tomruğu
TS/2853	Kesme kaplamalık dişbudak tomruğu
TS/2863	Fıçılık yuvarlak meşe odunu
TS/3195	Kesme kaplamalık çınar tomruğu
TS/3194	Kesme kaplamalık kızılağaç tomruğu
TS/3195	Kesme Kaplamalık meşe tomruğu
TE/5196	Kesme Kaplamalık kayın tomruğu
IS/3273	Soyma Kaplamalık kavak tomruğu
TS/4711	Kesme Kaplamalık kavak tomruğu

Mecburi uyulması gereken 8, ihtiyaten uyulması gereken 19 standartlar bugün TSE tarafından güncellenmiş ve yeniden oluşturulmuştur. Ancak bugün hala 279 sayılı tebliğ esaslarına bağlı kalmak koşuluyla tebliğ içinde yer alan standartlar kullanılmaktadır. OGM yürürlükte olan 279 sayılı Tebliğ'i güncelleme çalışmaları gerçekleştirmedi. Çalışma kapsamında hazırlanan ve "Oduna Dayalı Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları" olarak adlandırılan taslak metinde TSE standartlarına yer verilmemiş ancak "ürün standartları"nın önemine vurgular yapılmıştır (Anonim 2015a).

Bu çalışmada halen yürürlükte olan 279 Sayılı Tebliğ'de her ne kadar ihtiyaten uyulması gereken standartlar başlığı altında yer alsada, ülke genelinde standartlarda birliktelik, hem orman işletme müdürlüklerinde, hem de orman ürünleri müşterisinin ürün tercihlerinin adlandırılmasında birlikteliğin sağlanması amacıyla pazarlamada devamlı olarak kullanılan TSE standartlarından TS/446 "Kerestelik iğne yapraklı, tomruklar" standardı ve müşterilerin bu standart içeriğine olan yaklaşımları incelenmiştir. Halen OGM tarafından kullanılan TS/446 nolu standartın orman ürünleri pazarında günümüz müşteri taleplerini karşılama düzeyleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu sayede OGM'nin piyasaya sunduğu orman ürünleri için mal standartında farklılaşmaya olan ihtiyaç ortaya konulmuştur. Müşterilerin birinci ve ikinci sınıf tomruk taleplerinde; ithal ürüne yönelmemeleri için çözüm önerileri getirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

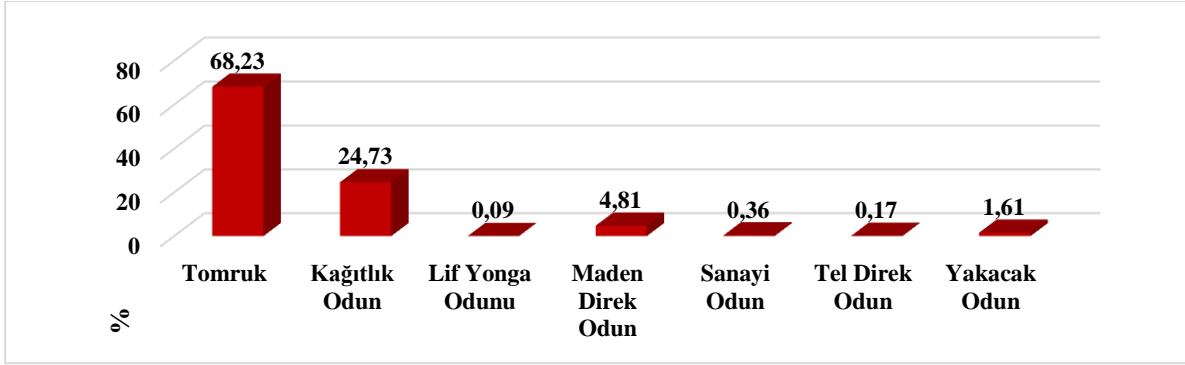
Türkiye oduna dayalı orman ürünleri piyasasını büyük oranda tekelinde tutan OGM TSE standartlarına göre üretim ve pazarlama yapmaktadır. Ancak müşteriler tarafından OGM'nin mal politikaları özellikle birinci ve ikinci sınıf tomruk üretimi ve pazarlaması açısından eleştirilmektedir. Bu çalışmada OGM'nin kullandığı TS 446 standartlarının (Anonim, Tarihsiz) müşteri taleplerini karşılama düzeylerini ortaya koymak, ülke orman ürünleri piyasasına yeterli sınıf ürün süremeyen OGM'ye halen kullanmakta olduğu standartlar üzerinden bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Bu amaçla müşteriler üzerine anket çalışmaları yapılarak OGM mal standartları değerlendirilmiştir ve müşteri talepleri bazında mal standartında farklılaştırılma ihtiyacı ortaya konmuştur.

Çalışma Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü Daday Orman İşletme Müdürlüğü (Daday OİM) müşterileri üzerinde yapılmıştır. Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü Türkiye'nin en yüksek düzeyde üretim ve satış yapan bölge müdürlüğüdür. Daday OİM ise uzun yıllardır birinci ve ikinci sınıf tomruk üretiminde önde gelen işletme müdürlüklerinden birisidir. Bu nedenle çalışmanın Daday OİM müşterileri ile yapılmasına karar verilmiştir.

2014 yılında Daday OİM gerçekleştirilen Açık Artırmalı Orman Emval Satışına yıl içinde farklı ihalelerde 185 müşteri katılmış ve ürün almıştır. Bu müşteriler arasında sonlu toplumlar için örnekleme metodu $n = N(CV^2t^2)/(NE^2 + (CV^2t^2))$ kullanılmıştır. Burada N =toplumdaki birey sayısını, CV =varyasyon katsayısını (0,50), t =belirlenen güven düzeyindeki t tablo değeri (1,96), E =örnekleme hata yüzdesi (%10), n =örnek sayısını ifade etmektedir. Yapılan hesaplama sonucu 63 birey ile anket çalışmasının yapılması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Anket sonuçları yüzde analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

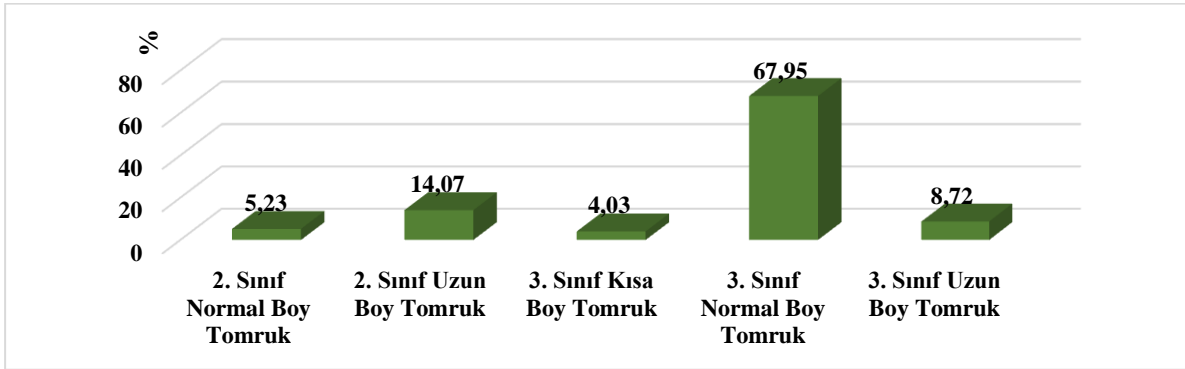
2014 yılında Daday OİM'de 13 adet açık artırmalı orman ürünleri satışı gerçekleştirilmiştir. İhalelere katılan 185 müşteri çeşitli orman ürünleri almıştır (Anonim 2015b). 2014 yılında ihale edilen orman ürünleri cinsleri Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3: İşletmenin yıl içinde satışını gerçekleştirdiği ürün miktarı

Şekil 3 incelendiğinde 2014 yılı içinde en çok üretilip açık artırmalı satışlara konu edilen orman ürününün tomruk olduğu görülmektedir.

2014 yılında üretilen tomruk ürün cinsinde sınıf ve boy ayırma gidilmiştir (Şekil 4).

Şekil 4: İşletmenin yıl içinde satışını gerçekleştirdiği tomruk miktarının sınıf ve boylara dağılımı

Şekil 4 incelendiğinde açık artırmalı satışlara sunulan ürünlerin %80,70'i üçüncü sınıf tomruk, %19,30'u ikinci sınıf tomruktur. 2014 yılında açık artırmalı satışlarda birinci sınıf tomruk yer almamıştır. İkinci sınıf tomrukların %74'ü uzun boy olarak üretilmiştir. İkinci sınıf tomrukta kısa boy üretimi olmamıştır.

Yukarıda bahsi geçen ürünleri 2014 yılında satın alan müşteriler arasından 63 kişi ile yapılan anket çalışmasına katılanların eğitim ve yaşlarına bağlı olarak dağılımları ortaya konulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcıların yaş ve eğitim seviyelerini gösterir tablo

%	Eğitim Seviyesi							Toplam
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	
18_30 yaş			3.2		1.6	1.6		6.3
31_45 yaş	3.2	3.2	15.9	3.2	11.1		1.6	38.1
46_64 yaş	17.5	9.5	15.9	3.2	3.2			49.2
65+ yaş	3.2	3.2						6.3
Toplam	23.8	15.9	34.9	6.3	15.9	1.6	1.6	100.0

Daday OİM müdürlüğü müşterilerinin %49,2'nin 49-64, %38,1'inin 31-45, %6,3'nün 18-30 ve % 6,3'nün 65+ yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Eğitim durumları yönünden incelendiğinde müşterilerin %34,9'nun lise, % 23,8'nin ilkokul, %15,9'nun lisans,% 15,9'nun

ortaokul, %6,3'nün önlisans, %1,6'sının yüksek lisans mezunu ve %1,6'sının doktora yapmış olduğu tespit edilmiştir.

Daday OİM müşterilerin çoğunlukla ortak özellikleri bakımından 46-64 yaş aralığında ve eğitilmiş oldukları söylenebilir.

Müşterilerin OGM'nin kullandığı TSE standartları hakkındaki bilgi düzeyleri ile orman ürünleri sektöründeki çalışma zamanları arasındaki ilişki belirlemek amacıyla yapılan değerlendirme sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Sektörde çalışma süreleri ile TSE standartlarının OGM tarafından kullanıldığını bilme oranlarını gösterir tablo

%	TSE Standartlarını bilenler	TSE Standartlarını Bilmeyenler	Toplam
1-10 yıl	14.3	6.3	20.6
11-20 yıl	3.2	11.1	14.3
21-30 yıl	9.5	9.5	19.0
31-40 yıl	11.1	14.3	25.4
41 üzeri yıl	4.8	15.9	20.6
	42.9	57.1	100.0

Tablo 3'te görüldüğü üzere; Daday OİM müşterilerinin %20,6'sının 1-10 yıl arasında, %14,3'nün 11-20 yıl, %19,0'nun 21-30 yıl, % 25,4'nün 31-40 ve % 20,6'sının 41 yıl ve üzeri bir zamandır orman ürünleri sektöründe yer aldıkları tespit edilmiştir. Tablo sonuçlarına göre sadece sektörde 1-10 yıl arası çalışanların TSE standartlarını bilen oranları diğer çalışma yılları gruplarına göre daha yüksektir. Bu da sektördeki diğerler gruplara göre yeni müşterilerin aldıkları ürünün standartları konusunda daha bilgili olduklarını göstermektedir.

Müşterilerin orman ürünleri piyasasında OGM'nin alternatifi olarak gördükleri ithal orman ürünü ile OGM ürünlerini karşılaştırmaları istenmiştir. Bu karşılaştırmada müşterilerden dayanıklılık ve kalite, ürün fiyatları, ürünlerde çürük, yara vs. olma durumu, boy standartları ve çap standartlarına uygunluğun karşılaştırılması istenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: OGM ve ithal ürünün görünüş özellikleri bakımından karşılaştırılması

%	OGM	İTHAL	% toplam
Ürünler daha dayanıklı ve kaliteli	17,6	82,4	100,0
Ürün fiyatları daha uygun	52,3	47,7	100,0
Ürünlerde çürük, kovuk, yara vs daha az	2,3	97,7	100,0
Boy standartları uygun	12,7	87,3	100,0
Çap standartları uygun	16,7	83,3	100,0

Tablo 4 incelendiğinde Daday OİM müşterilerinin ithal orman ürünlerinin dayanıklılık, kalite, boy ve çap standartlarına uygunluk, ürün kusurlarının azlığı bakımından OGM ürünlerine göre daha üstün olduğu kanısında oldukları ortaya çıkmaktadır. Ürün fiyatlarında ise müşterilerin %52,3'ü OGM'nin fiyatlarını, % 47,7'si ise ithal orman ürünlerinin fiyatlarını daha uygun bulmaktadır.

Müşterilerin OGM'den almış oldukları ürünlerde TSE standartlarının uygulandığını % 42,9'u bilmekte, %57,1'i bilmemektedir. Müşterilerin, geniş bir yelpazeye sahip orman ürünleri sektöründe yer aldıkları alt sektörler bakımından gruplara ayrılarak, OGM'nin TSE standartlarını üretim ve pazarlamada kullanma durumunu bilme düzeyleri incelenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Müşterilerin yer aldığı alt sektör bakımından TSE standartlarını bilme düzeyleri

	TSE Standartlarını bilenler	TSE Standartlarını bilmeyenler	Toplam
Kereste ve parke sektörü	38.9	61.1	100
Yonga ve lif levha sektörü	100		100
Palet sektörü	57.1	42.9	100

Daday OİM müşterilerinin %85,7'sinin kereste ve parke sektöründe, %3,2'sinin yonga ve lif levha sektöründe ve %11,1'nin palet sektöründe yer aldığı tespit edilmiştir. Kereste ve parke sektöründeki müşterilerin %38,9'nun, yonga ve lif levha sektöründeki müşterilerin tamamının ve palet sektöründeki müşterilerin %57,1'nin OGM'nin üretim ve pazarlamada TSE standartlarını kullandığını bilmektedir.

Daday OİM müşterilerine OGM'nin tomruk sınıflamasında kullandığı üç sınıfın yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Müşterilerin %50,8'i tomruk sınıflamasının yeterli olduğunu % 44,3'nün yeterli olmadığını ve % 4,9'unun bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

İbrelili ağaçlarda 0,25m'lik boy basamakları müşterilerin %25,4'ü tarafından yeterli, %74,6'sı tarafından yetersiz görülmektedir.

Tomrukların pazara sunulmasında 4 çap grubunda ayırım bulunmaktadır. Bunlar ince çap (19-29), orta çap (30-39), kalın çap (40-49) ve çok kalın çap olarak ayrılmaktadır. Bu ayırım müşterilerin % 98,2'si tarafından yeterli, %1,8'i tarafından yetersiz görülmektedir.

Daday OİM müşterilerine, OGM'nin TSE boy standartlarına uygun ürünleri piyasaya sunup sunmadığı sorulmuştur. Müşterilerin %78,2'si boy sınıflarına uygun istifler yapıldığını %21,8'si boy sınıflarına uygun istif yapılmadığını belirtmiştir.

Yine, Daday OİM müşterilerine, OGM'nin TSE çap standartlarına uygun ürünleri piyasaya sunup sunmadığı sorulmuştur. Müşterilerin %43,9'u çap sınıflarına uygun istifler yapıldığını %56,1'i çap sınıflarına uygun istif yapılmadığını belirtmiştir.

Müşterilere OGM'nin piyasaya sunduğu ibrelili tomruklardan birinci sınıf, ikinci sınıf ve üçüncü sınıf tomruğu görünüş özelliklerini gözle muayene etmeden ihaleden alıp alamayacakları sorulmuştur. Müşterilerin %21,7'si birinci sınıf tomruğu görmeden alabileceğini, %72,9'u görmeden alamayacağını belirtmiştir. Müşterilerin %28,8'si ikinci ve üçüncü sınıf tomruğu görmeden alabileceğini, %71,2'i görmeden alamayacağını belirtmiştir.

Müşterilere; TSE standartlarına göre ayırımı yapılan birinci, ikinci ve üçüncü sınıf tomruğun müşteri istek ve taleplerini karşılama durumları sorulmuştur. Müşterilerin % 28,8'i istek ve taleplerinin karşılandığını, %71,2'si karşılanmadığını düşünmektedir.

TSE Standartlarına göre gözle muayeneye göre birinci, ikinci ve üçüncü sınıf ibrelili tomruğun görünüş özelliklerinin bugünün orman ürünleri piyasasında uygulanabilirliğini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla birinci, ikinci ve üçüncü sınıf tomruk görünüş özelliklerine bulunan kusurların, kabul edilebilir olup olmadığı sorulmuştur.

Birinci sınıf ibrelili tomruk görünüş özelliklerinde TSE standartlarına göre kabul edilebilir kusurlar, Daday OİM müşterileri tarafından kabul edilip edilemeyeceği sorulmuştur (Tablo 6).

Tablo 6: Birinci sınıf tomruk standartlarının müşterilere göre kabul edilebildik düzeyleri

1 Sınıf Tomruk Görünüş Özellikleri	Uygundur	Değildir	Toplam
Çürük ve kovuk alanlar toplamı % 5'i geçemez	1.7	98.3	100.0
Renklenme (1. sınıfta mavi renk) %10 mavi ve diğerleri yok	31.7	68.3	100.0
Sağlam budaklar toplamı 15cm'yi geçemez	16.9	83.1	100.0
En büyük sağlam budak çapı 10 cm'yi geçemez	3.4	96.6	100.0
Çürük budak bulunamaz	100.0	0.0	100.0
Hem çürük hem de sağlam bir arada bulunamaz	100.0	0.0	100.0
Çevre çatlağı uzunlu %20 derin %20 çap	37.3	62.7	100.0
Öz çatlağı 1 cm kadar bulunabilir	45.8	54.2	100.0
Halka çatlağı bulunmaz	62.7	37.3	100.0
Don çatlağı bulunmaz	62.7	37.3	100.0
Basit eğrilik % 2'yi geçemez	58.6	41.4	100.0
Bileşik eğrilik bulunmaz	62.1	37.9	100.0
Lif kıvrıklığı % 5'i geçemez	70.7	29.3	100.0
Böcek deliği yüzeysel bulunabilir	9.1	90.9	100.0
Derin böcek deliği 3 tane bulunabilir	8.8	91.2	100.0
Büyük böcek deliği bulunamaz	91.2	8.8	100.0
Kapalı yara bulunamaz	80.7	19.3	100.0
İç kabuk % 5 geçemez	27.3	72.7	100.0
Yara %5 derinlik %10 uzunluk	39.3	60.7	100.0

Müşterilerin bugünkü orman ürünleri piyasasındaki talepleri ve beklentileri ölçüsünde; birinci sınıf tomrukta çürüklük, böcek deliği, budak kabul edilmemektedir. TSE standartlarında birinci sınıf ibrelili tomruklardaki görünüş özellikleri için verilen kusur sınırlarından “Çürük budak bulunamaz”, “Hem çürük hem de sağlam bir arada bulunamaz”, “Lif kıvrıklığı % 5'i geçemez”, “Halka çatlağı bulunmaz”, “Don çatlağı bulunmaz”, “Bileşik eğrilik bulunmaz”, “Kapalı yara bulunamaz”, “Büyük böcek deliği bulunamaz” ve “Basit eğrilik % 2'yi geçemez” sınırlamaları %58,6 ve %100,0 oran aralığında kabul edilmektedir.

Ancak; “Öz çatlağı 1 cm'ye kadar bulunabilir”, “Yara ebatları %5 derinlik %10 uzunluk”, “Çevre çatlağı uzun %20 derin %20”, “Renklenme (1. sınıfta mavi renk) % 10 mavi ve diğerleri yok”, “İç kabuk %5 geçemez”, “Sağlam budaklar toplamı 15cm'yi geçemez”, “Böcek deliği yüzeysel bulunabilir”, “Derin böcek deliği 3 tane bulunabilir”, “En büyük sağlam budak çapı 10 cm'yi geçemez” ve “Çürük ve kovuk alanlar toplamı % 5'i geçemez” sınırlamaları %54,2 ile %98,3 arasında değişen oranlarda kabul edilmemektedir.

Müşteriler TS 446 standartında yer alan birinci sınıf ibrelili tomruk kusurlarından, öz çatlağı, yara, renklenme, budak, yüzeysel böcek deliği, çürük ve kovuk için belirtilen üst sınırları fazla bulmakta ve kabul etmemektedirler.

İkinci sınıf ibrelili tomruk görünüş özelliklerinde TSE standartlarına göre kabul edilebilir kusurlar, Daday OİM müşterileri tarafından kabul edilip edilemeyeceği sorulmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: İkinci sınıf tomruk standartlarının müşterilere göre kabul edilebildik düzeyleri

2. Sınıf Tomruk Görünüş Özellikleri	Uygundur	Değildir	Toplam
Çürük ve kovuk alanlar toplamı % 10'u geçemez	1.7	98.3	100
Renklenme bulunabilir	58.5	41.5	100
Sağlam budaklar toplamı 30 cm'yi geçemez	35.6	64.4	100
En büyük sağlam budak çapı 15 cm'yi geçemez	13.6	86.4	100
Çürük budak çapı 10 cm'yi geçemez	5.1	94.5	100
Hem çürük hem de sağlam bir arada 12 cm'yi geçemez	8.6	91.4	100
Çevre çatlağı uzun %25 derin %50	56.9	43.1	100
Öz çatlağı bulunabilir	66.1	33.9	100
Halka çatlağı bulunmaz	57.6	42.4	100
Don çatlağı bulunabilir	53.4	46.6	100
Basit eğrilik % 4'yi geçemez	55.4	44.6	100
Bileşik eğrilik bulunmaz	51.8	48.2	100
Lif kıvrıklığı % 10'u geçemez	60.3	39.7	100
Böcek deliği yüzeysel bulunabilir	18.5	81.5	100
Derin böcek deliği 6 tane	14.3	85.7	100
Büyük böcek deliği 5 tane	14.3	85.7	100
Kapalı yara bulunabilir	32.7	67.3	100
İç kabuk % 10'u geçemez	50.9	49.1	100
Yara %10derinlik %20 uzunluk	38.2	61.8	100

Müşterilere göre ikinci sınıf tomrukta “Öz çatlağı bulunabilir”, “Lif kıvrıklığı %10'u geçemez”, “Renklenme bulunabilir”, “Halka çatlağı bulunamaz”, “Çevre çatlağı uzun %25 derinliği %50”, “Basit eğrilik %4'ü geçemez”, “Don çatlağı bulunabilir”, “Bileşik eğrilik bulunamaz” ve “İç kabuk %10'u geçemez” sınırlamaları %50,9 ile %66,1 arasında değişen oranlarda kabul edilebilir görülmektedir.

Buna karşılık; “Çürük budak çapı 10 cm'yi geçemez”, “Hem çürük hem de sağlam bir arada 12 cm'yi geçemez”, “Yara %10derinlik %20 uzunluk”, “Sağlam budaklar toplamı 30 cm'yi geçemez”, “Kapalı yara bulunabilir”, “Böcek deliği yüzeysel bulunabilir”, “Derin böcek deliği 6 tanedir”, “Büyük böcek deliği 5 tanedir”, “En büyük sağlam budak çapı 15cm'yi geçemez” ve “Çürük ve kovuk alanlar toplamı % 10'u geçemez” sınırlamaları %61,8 ile %98,3 arasında değişen oranlarda kabul edilememektedir.

Müşteriler TS 446 standartında yer alan ikinci sınıf ibreli tomruk kusurlarından, yara, sağlam ve çürük budak, kapalı yara, yüzeysel böcek deliği, derin böcek deliği, budak, çürük ve kovuk için belirtilen üst sınırları fazla bulmakta ve kabul etmemektedirler.

Üçüncü sınıf ibreli tomruk görünüş özelliklerinde TSE standartlarına göre kabul edilebilir kusurlar, Daday OİM müşterileri tarafından kabul edilip edilemeyeceği sorulmuştur (Tablo 8).

Tablo 8: Üçüncü sınıf tomruk standartlarının müşterilere göre kabul edilebildik düzeyleri

3. Sınıf Tomruk Görünüş Özellikleri	Uygundur	Değildir	Toplam
Çürük ve kovuk alanlar toplamı % 20'sini geçemez	11.7	88.3	100
Renklenme bulunabilir	88.4	11.6	100
Sağlam budaklar toplamı 60 cm'yi geçemez	81.7	18.3	100
En büyük sağlam budak çapı sınırsızdır.	35.6	64.4	100
Çürük budak çapı 20 cm'yi geçemez	21.7	78.3	100
Hem çürük hem de sağlam bir arada 25 cm'yi geçemez	18.3	81.7	100
Çevre çatlağı uzun %50 derin çapla	87.9	12.1	100
Öz çatlağı bulunabilir	95.0	5.0	100
Halka çatlağı bulunabilir	91.7	8.3	100
Don çatlağı bulunabilir	88.3	11.7	100
Basit eğrilik % 6'yi geçemez	77.2	22.8	100
Bileşik eğrilik bulunabilir	71.9	28.1	100
Lif kıvrıklığı % 20'yi geçemez	63.8	36.2	100
Böcek deliği yüzeysel bulunabilir	44.6	55.4	100
Derin böcek deliği sınırsızdır.	40.4	59.6	100
Büyük böcek deliği sınırsızdır.	40.4	59.6	100
Kapalı yara bulunabilir	66.1	33.9	100
İç kabuk bulunabilir	76.4	23.6	100
Yara %20derinlik %50 uzunluk	85.7	14.3	100

Müşterilere göre üçüncü sınıf tomrukta; “Öz çatlağı bulunabilir”, “Halka çatlağı bulunabilir”, “Renklenme bulunabilir”, “Don çatlağı bulunabilir”, “Çevre çatlağı uzun %50 derin çapla”, “Yara %20derinlik %50 uzunluk”, “Sağlam budaklar toplamı 60 cm'yi geçemez”, “Basit eğrilik % 6'yi geçemez”, “İç kabuk bulunabilir”, “Bileşik eğrilik bulunabilir”, “Kapalı yara bulunabilir” ve “Lif kıvrıklığı % 20'yi geçemez” sınırlamaları % 63,8 ile %95,0 arasında değişen oranlarda kabul edilmektedir. Buna karşılık;

“Böcek deliği yüzeysel bulunabilir”, “Derin böcek deliği sınırsızdır.”, “Büyük böcek deliği sınırsızdır.”, “En büyük sağlam budak çapı sınırsızdır.”, “Çürük budak çapı 20 cm'yi geçemez”, “Hem çürük hem de sağlam bir arada 25 cm'yi geçemez” ve “Çürük ve kovuk alanlar toplamı % 20'sini geçemez” sınırlamaları %55,4 ile %88,3 arasında değişen oranlarda kabul edilememektedir.

Müşteriler tarafından, TS 446 standartında yer alan üçüncü sınıf tomruk kusurlarından; yüzeysel böcek deliği, derin ve büyük böcek deliği budak çapı, çürük ve kovuk üst sınırları fazla bulunmakta ve kabul etmemektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de 50 yıldır belirli standartla orman ürünleri piyasasına ürün sunan (Anonim 1987) OGM’nin son yıllarda müşterilerin birinci ve ikinci sınıf tomruk talebini yeterince karşılayamamakta olması (Anonim 2013), OGM’nin mal standartında farklılaşmaya gitmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Uzun yıllardır Türkiye orman ürünleri piyasası “üretim anlayışı” döneminde yer almaktadır (İlter ve Ok 2012, Daşdemir 2013). Ancak bugünün orman ürünleri müşterisi iç piyasaya giren ithal orman ürünüyle yoğun bir şekilde karşılaştığı son 20-25 yıldır, “ne üretirsem onu satarım” diyen OGM’ye; piyasada alternatifinin bulunduğunu hatırlatmakta ve taleplerinin karşılanmasıyla ilişkili olarak ithal ürünlere yönelmektedir. Gelinen noktada müşterilerin talep ve ihtiyaçları ile mevcut mal çeşitliliğinin

karşılaştırılması ve mal standartında farklılaşmaya gidilmesi gerekmektedir. Orman ürünleri iç piyasasında OGM rakiplerini ve müşteri davranışlarını sürekli takip etmeli ve pazarın dinamiklerine göre yeni stratejiler geliştirmelidir.

Pazarda müşterilerin beklentileri ve pazara sunulan ürünlere üzerine yapılan anket çalışması sonuçları değerlendirildiğinde;

Daday OİM müşterilerinin ithal orman ürünlerini kaliteli, dayanıklı, gözle muayenede görülen kusurları OGM'nin ürettiği ürünlere göre oldukça az, çap ve boy ölçümleri sağlıklı ve standartlara uygun olarak görmektedir. Müşterilere göre sadece ürün fiyatları yönünden, OGM'nin ürünleri ile ithal ürünler arasında belirgin fark bulunmamaktadır. İbrelili tomrukların sınıflandırılmasında kullanılan TS 446'nın müşterilerin %71,2'sine göre talep ve isteklerin karşılanmasında yetersizdir.

Müşterilere göre TS 446 standartında belirtilen ibrelili tomruk boy sınıflamasını yetersiz, çap sınıflamasını yeterli görmektedir. Müşterilere göre OGM'nin ürettiği ürünlerde TSE standartlarına uygun boy sınıflaması yaptığı, ancak TSE standartlarına uygun çap sınıflaması yapmadığı sonucuna varılmıştır.

TS 446 "Kerestelik iğne yapraklı, tomruklar" standartında ibrelili tomruk görünüş özelliklerinde ayır edilebilen kusurlardan; basit eğrilik, bileşik eğrilik, don çatlağı, halka çatlağı ve lif kıvrıklığına ait her üç sınıf tomruk için belirtilen üst sınırlar ayrı ayrı kabul edilmektedir.

Çevre çatlağı, iç kabuk, öz çatlağı ve renklenme kusurlarına ait ikinci ve üçüncü sınıf tomruk için verilen üst sınırlar yine müşterilerin çoğu tarafından kabul edilmektedir. Birinci ve üçüncü sınıf tomrukta kapalı yara kusuru için verilen üst sınırlar kabul edilmektedir. Büyük böcek deliği, çürük budak miktarı, hem çürük hem sağlam budak miktarına ilişkin üst sınırlar yalnızca birinci sınıf tomrukta kabul edilmektedir. Sağlam budak ve yaralara ait üst sınırlar yalnızca üçüncü sınıf tomrukta kabul edilmektedir.

Buna karşılık TS 446 'da her üç sınıf tomruk için belirtilen yüzeysel böcek deliği, çürük ve kovuk miktarı, derin böcek deliği miktarı, en büyük sağlam budak çapı miktarına ait üst sınırlar müşterilerin çoğu tarafından kabul edilmemektedir. Hem ikinci hem de üçüncü sınıfta bulunabilecek Büyük böcek deliği, çürük budak, sağlam budak ve hem çürük hem sağlam budak için verilen miktarlar ile yaraya ait sınırlamalar müşterilerin çoğu tarafından kabul edilmemektedir. İç kabuk, öz çatlağı ve renklere ait üst sınırlar sadece birinci sınıf tomrukta kabul edilmemektedir. Ayrıca ikinci sınıf tomruk için verilen kapalı yara miktarına ait üst sınır müşterilerin çoğu tarafından kabul edilmemektedir.

Anket sonuçlarına göre günümüz orman ürünleri piyasasında müşteriler; tomruğun birinci, ikinci ve üçüncü sınıfında böcek izi-deliği, çürük, yara ve budak görmek istememektedir.

Anket çalışmasında ithal orman ürünü ile OGM ürünleri karşılaştırıldığında da ithal ürünlerde çürük, yara, kovuk, böcek deliği gibi kusurlar bakımından üstün oldukları sonucuna varılmıştı. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıf ibrelili tomrukta bulunabilecek kusur sınırlandırmaları incelendiğinde de yine bu kusurların (çürük, yara, kovuk, böcek deliği) tomrukta istenmeyen özellikler olduğu ortaya çıkmıştır.

TS 446'ya göre yapılan ürün sınıflaması günümüz ibrelili tomruk müşterilerinin taleplerini yeterince karşılamadığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda OGM piyasaya sunduğu ürünlerin sınıflamasında yeniliğe gitmesi gerekmektedir. Orman ürünlerinin yeni standartlarının tüm paydaşların ve konusunda uzman kişilerin katılımları ile gerçekleştirilecek orman ürünlerinde mal farklılaştırılması çalışmaları sonrasında yeni standartlar

oluşturulabilir. Bunun sonucunda günümüz müşteri talep ve ihtiyaçlarına uygun piyasaya orman ürünleri sunulabilecektir.

KAYNAKLAR

Anonim, 1987. Orman Emvali Standardizasyonu ve Satış Esaslarına Ait Tebliğ. 279 Sayılı tebliğ. T.C. Tarım Orman Ve Köyişleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı. 288. Ankara.

Anonim, 2011. Orman İşletmeciliğinde Üretim Pazarlama Faaliyetleri, Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 104, Ankara.

Anonim, 2013. Orman İşletmeciliğinde Üretim Pazarlama Faaliyetleri, Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 85, Ankara (erişim: 05.05.2015. www.ogm.gov.tr)

Anonim, 2015a. “Oduna Dayalı Orman Ürünlerinin Satış Usul Ve Esasları”. Adli Taslak Tebliğ Metni. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü İşletme Pazarlama Dairesi Başkanlığı.

Anonim, 2015b. Daday Orman İşletme Müdürlüğü 2014 Yılı İşletme Pazarlama Şubesi ve Muhasebe Servisi Resmi Kayırları.

Anonim Tarihsiz. Yürürlükte Bulunan Orman Ürünleri ile İlgili Standartlar. T.C. Tarım Orman Ve Köyişleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü. 577. Ankara.

Daşdemir, İ., 2013. Ormancılık İşletme Ekonomisi, Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, 407, Bartın.

FAO, 2015. <http://faostat.fao.org> (erişim 05.05.2015)

İlter, E. ve Ok, K. 2012. Ormancılık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama ilkeleri ve Yönetimi. HTC Matbaacılık Kağıt Yayıncılık Sanayi ve Dış Tic. Ltd. Şti., 423, Ankara.

Kotler, P., Kartajaya, H., Setiawan, I., 2010. Marketing 3.0 From Products to Customers to the Human Spirit. John Wiley & Sons, Inc.188, Hoboken, New Jersey.

Mucuk, İ. 2010. Pazarlama İlkeleri. Türkmen Kitabevi, 432, İstanbul.

Odabaşı, Y. 2001. Pazarlama Planı Rehberi. KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi. Seçkin Matbaası. S:89, Ankara.

Strauss, R. E., 2008. Marketing Planning By Design Systematic Planning for Successful Marketing Strategy. A John Wiley & Sons Ltd. Publication. England.

Türker, M., F.,2008. Ormancılık İşletme Ekonomisi. Derya Kitabevi. s: 255 Trabzon.

TÜRKİYE AHŞAP ESASLI LEVHA SEKTÖRÜNÜN PROJEKSİYONU VE EKONOMİDEKİ DURUMU

İbrahim YILDIRIM¹ Cumhuri ALEVLİ² Kadri Cemil AKYÜZ³

¹Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, TRABZON

²Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, TRABZON

³Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, TRABZON

Özet

İmalat sanayinin bir alt kolu niteliğinde olan orman ürünleri sanayi sektörü sahip olduğu üretim gücü ve ekonomik verileri nedeni ile ülkemizin ekonomik yapılanmasında önemli bir yere sahiptir. Birçok sektörle ileri ve geri nitelikte bağlantıları olan orman ürünleri sanayi sektörünün yapacak olduğu üretim büyüklüğü diğer sektörler tarafından takip edilir boyuttur. Mal karması içinde farklı ürünler bulunan sektör genelinde levha ürünleri, masif ürünlerin gerek miktar ve gerekse fiyat olarak değişken koşulları nedeni ile gittikçe artan bir kullanım alanına sahip olmaktadır. Ahşabın geniş yüzey alanlarında kullanımını gerektiren durumlarda masif malzemenin yetersiz kalması, ahşap levha ürünlerine olan ihtiyacı artırmaktadır. Masif malzemeden daha zahmetsiz ve ekonomik olması nedeniyle, lif levha, yonga levha, kontrplak ve kaplama gibi ürünler pek çok ihtiyacı karşılamakta ve bu nedenle son yıllarda gerek Türkiye ve gerekse Dünya genelinde ilgi görmektedir. FAOSTAT verilerine göre 2013 yılında dünyada gerçekleşen 358 milyon m³'lük odun esaslı levha üretiminde Türkiye'nin payı % 2,45 ve Avrupa Birliği ülkelerinin payı da % 16 olarak hesaplanmıştır. Yine aynı verilerine göre dünya odun esaslı levha ihracat toplamı 77,4 milyon m³, ithalat toplamı ise 75 milyon m³'tür. Dünya ihracat toplamında Türkiye'nin payı % 1,14, ithalat toplamında ise %1,82'dir. AB ülkelerinin payı ise toplam ihracatta payı % 39, ithalattaki payı ise % 35,6 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada farklı kaynaklardan (TÜİK, FAOSTAT, TRADEMAP) elde edilen istatistikî bilgiler yardımıyla Türkiye'nin odun esaslı levha ürünlerinin geçmiş üretim, ithalat ve ihracat verileri elde edilmiş ve 2020 yılına kadar ne düzeyde bir tüketim gerçekleştireceği çoklu regresyon analizi yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz kapsamında çeşitli bağımsız değişkenler tahmin için kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, yonga levha, lif levha, kontrplak, kaplama, tahmin, çoklu regresyon

PROJECTION AND ECONOMICAL SITUATION OF WOOD BASED PANEL SECTOR IN TURKEY

Abstract

Forest products industry which is in the form of a sub-branch of the manufacturing industry has an important place for economic structure of our country due to the fact that it has production potential and economic data. Forest products industry has back and forth level connections with many sectors and production capacity that will be made by the forest products industry is followed by other sectors. The industrial sector have different products in product mix. However, panel products have higher application area than solid wood products due to variable conditions as both price and quantity level. Due to the more economical and effortless than solid wood, panel products such as particleboard, fibreboard, plywood and veneer address many needs and therefore, these products have got attention in recent years both in Turkey and all over the World. According to FAOSTAT data, in the year of 2013 wood panel products industry having occurred 358 million m³ production capacity in the world. It is calculated that Turkey and countries in European Union have a part 2.45% and 16% in wood based panel production, respectively. However, according to the same data, wood-based panel have global exports of 77.4 million m³ and imports of 75 million m³ in total. Turkey's share in total world exports and imports is of 1.14% and 1.82%, respectively while the countries in European Union have a part in total exports and imports is 39% and 35.6%, respectively. In this study, production history, import and export data of wood-based panel products in Turkey, obtained from different sources (TÜİK, FAOSTAT and TRADEMAP) are performed with the help of statistical information. A multiple regression analysis was carried out to show what level of consumption until 2020. In scope of the analysis, various independent parameters were used for the estimation.

Keywords: Turkey, Particleboard, fibreboard, plywood, veneer, estimation, multiple regression

1. GİRİŞ

Orman ürünleri sektörü, imalat sanayi yapılanması içerisinde birincil ve ikincil imalat sanayi grupları adı altında faaliyet yürütmektedir. Bunlardan birincil imalat sanayi, odunu doğrudan hammadde olarak kullanan; kereste ve parke sektörü, kaplama ve kontrplak, yonga ve lif levha endüstrisi ana başlıkları altında alt sektörlerle ayrıldığı görülmektedir. İkincil imalat sanayi grubu ise, birincil imalat sanayi grubunun ürünlerini hammadde olarak kullanan; mobilya, doğrama, ahşap parke, prefabrik ev, palet, ambalaj vb. gibi sanayi gruplarıdır (TOBB, 2011).

1940'lı yıllarda endüstriyel olarak, odunun doğal kusurlarından arındırılmış, izotop ve homojen bir yapıya sahip yonga levha üretimine başlanılmıştır. Türkiye'de Yonga levha ve lif levha endüstrileri 1950'li yıllarda kurulmuştur. Özellikle, II. Dünya savaşından sonra şehirlerin yeniden yapılandırılması çalışmalarında geniş boyutlu malzemeye duyulan ihtiyaç nedeniyle yonga levha ve lif levha endüstrileri hızla gelişmiştir (Sakarya ve Canlı, 2011).

Yonga levha ve lif levha sanayileri yoğun olarak mobilya, orman işletmeleri, tutkal ve kimyasal madde üretim sektörü, kereste fabrikaları ve marangozlar, kağıt sektörü, inşaat sektörü (prefabrik ev yapımı), dekorasyon, odun tüccarları, petrol ürünleri satıcıları, otomotiv sektörü, enerji sektörü, profil üreticileri, orman-köy kooperatifleri, çimento üretim sektörü ve metal sanayi ile ilişkiindedir. Sektörde toplam 40 tesis mevcut olup bunların 24'ü yonga levha, 16'sı lif levha üretmektedir (Sakarya ve Canlı, 2011).

Masif malzemenin yetersiz kalması durumuna çare olarak ahşap esaslı levha kullanımı son yıllarda giderek artmaktadır. Özellikle geniş yüzey alan kullanımı gerektiren durumlarda, mobilya yapımında, döşemelerde, kapı ve çalışma masaları gibi günlük hayata çokça kullandığımız yapı birimlerinde ahşap esaslı levhalar pek çok ihtiyacı karşılamaktadır.

Son yıllarda ülkemizde artan finansal girdiler tüketimi önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle inşaat sektöründeki artış kayda değer bir şekilde artmıştır. İnşaat sektöründeki bu artış levha ürünlerini de içerisinde barındıran orman ürünleri sanayi sektörünün de artış göstermesini sağlamaktadır. Bu çalışmada odun esaslı levha sektörünün mevcut durumu ayrıntılı olarak ele alınmış ve gelecek tahminleri yapılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada odun esaslı levhalardan MDF, yonga levha, kontrplak ve kaplama levha ürünlerine ilişkin 1995-2013 yılları arası 19 yıllık tüketim miktarları kullanılarak gelecek tahminleri çoklu regresyon analizleri ile hesaplanmıştır. Bu ürünlerin çoklu regresyon denklemlerinin oluşturulmasında 9 farklı bağımsız değişken kullanılmıştır. Her bir regresyon denkleminde istatistiksel olarak anlamlı olan farklı bağımsız değişkenler değerlendirilmiştir.

3. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Türkiye'nin 2013 yılı MDF, yonga levha, kontrplak ve kaplama levha ürünlerine ilişkin üretim ve ihracat miktarları ve değerleri gerek Avrupa Birliği (AB) ülkeleri gerekse dünya geneli itibarıyla ayrıntılı olarak Tablo 1, 2, 3 ve 4'de verilmektedir (FAOSTAT, 2015).

Tablo 1. Türkiye MDF sektörünün durumu

MDF	Türkiye	Avrupa Birliği	Dünya	Türkiye/AB (%)	Türkiye/Dünya (%)
Üretim (m ³)	4285000	10733518	88249406	39,92	4,86
İhracat (m ³)	425000	7048528	16116182	6,03	2,64
İhracat (1000\$)	223337	3075188	6576754	7,26	3,40

Tablo 2. Türkiye yonga levha sektörünün durumu

Yonga levha	Türkiye	Avrupa Birliği	Dünya	Türkiye/AB (%)	Türkiye/Dünya (%)
Üretim (m ³)	4300000	35335139	99280498	12,17	4,33
İhracat (m ³)	313000	14926958	26013860	2,10	1,20
İhracat (1000\$)	78589	4615889	7676025	1,70	1,02

Tablo 3. Türkiye kontrplak sektörünün durumu

Kontrplak	Türkiye	Avrupa Birliği	Dünya	Türkiye/AB (%)	Türkiye/Dünya (%)
Üretim (m ³)	114000	4159461	134306173	2,74	0,08
İhracat (m ³)	22200	3645204	26060459	0,61	0,09
İhracat (1000\$)	16583	2707967	14876975	0,61	0,11

Tablo 4. Türkiye kaplama levhası sektörünün durumu

Kaplama levhası	Türkiye	Avrupa Birliği	Dünya	Türkiye/AB (%)	Türkiye/Dünya (%)
Üretim (m ³)	84000	1172799	11731179	7,16	0,72
İhracat (m ³)	23400	678075	2583617	3,45	0,91
İhracat (1000\$)	23798	678075	2635012	3,51	0,90

2013 yılı itibariyle AB ülkelerinin MDF üretim miktarı 10,7 milyon m³ iken Türkiye'nin üretimi 4,3 milyon m³'tür. Yani Türkiye AB ülkelerinin yaklaşık %40'ı kadar MDF üretimini tek başına gerçekleştirmektedir (Tablo 1). Yonga levha üretiminde de Türkiye, AB ülkelerinin yaklaşık %12,2'si kadarını tek başına gerçekleştirmektedir (Tablo 2). Kontrplak üretiminde Türkiye AB ülkelerinin %2,75'ini gerçekleştirmektedir (Tablo 3). Kaplama levha üretiminde ise Türkiye AB ülkelerinin %7,2'sini üretmektedir (Tablo 4). 1995-2013 yılları arasında 6 yıllık periyotlar halindeki Türkiye'nin odun esaslı levha üretim miktarları ve % değişimleri aşağıdaki Tablo 5 ve 6'da verilmektedir (FAOSTAT, 2015).

Tablo 5. Odun esaslı levhalara ait üretim miktarları

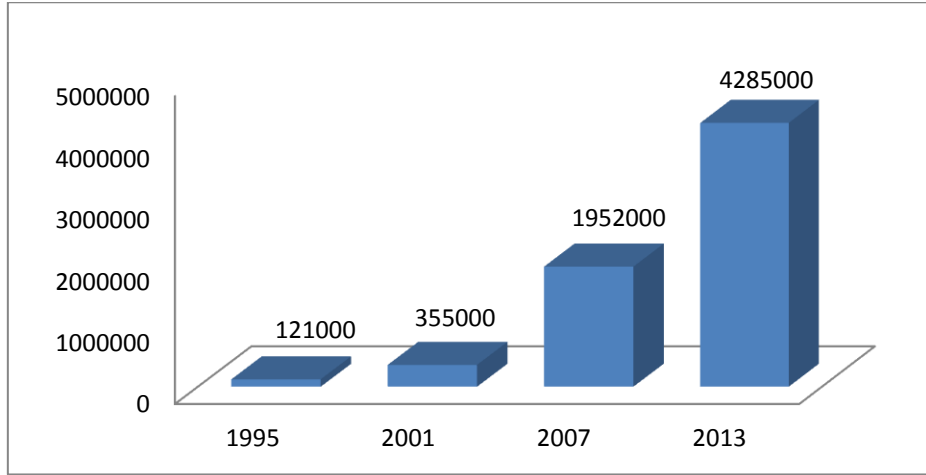
Üretim Miktarı(m ³)				
Yıllar	MDF	Yonga levha	Kontrplak	Kaplama levhası
1995	121000	1243000	75000	15000
2001	355000	1664000	35000	13000
2007	1952000	3047000	117000	95000
2013	4285000	4300000	114000	84000

Tablo 6. Yıllara göre ürünlerin yüzdelerik üretim miktarı değişimleri

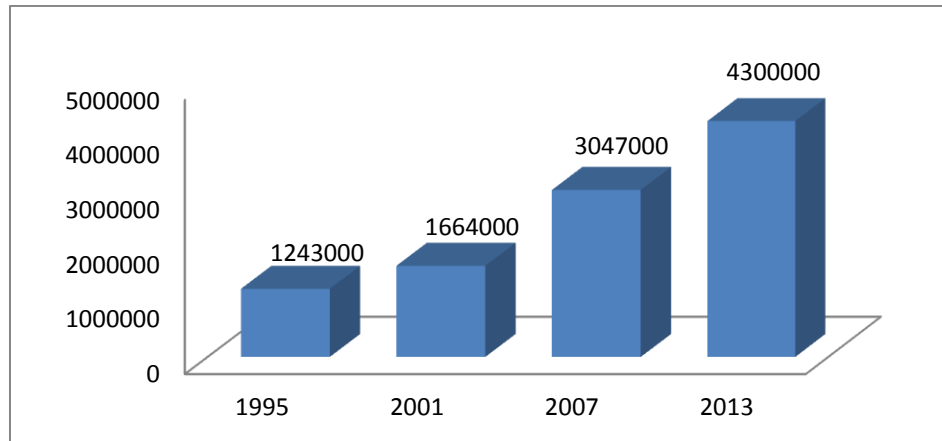
Yıllar	MDF	Yonga levha	Kontrplak	Kaplama levhası
	% Değişim	% Değişim	% Değişim	% Değişim
1995	-	-	-	-
2001	193,38	33,86	-53,33	-13,33
2007	449,85	83,11	234,28	630,76
2013	119,51	41,12	-2,56	-11,57

Tablo 6’da verilen değerler her 6 yılda bir ürünlerin üretim miktarındaki yüzdesel değişimleri içermektedir. Buna göre 1995 yılı verilerine oranla 2001 yılında MDF ve yonga levha üretiminde artış görülürken, kontrplak ve kaplama levhasında azalma görülmüştür. 2007 yılında ise 2001 yılı verilerine oranla özellikle kaplama levhası ve MDF üretiminde büyük bir artış yaşanmıştır. 2013 verileri ise 2007 yılına oranla MDF ve yonga levha sektörlerinde artışı, kontrplak ve kaplama levhası sektörlerinde ise küçük çapta bir azalışı bize göstermektedir.

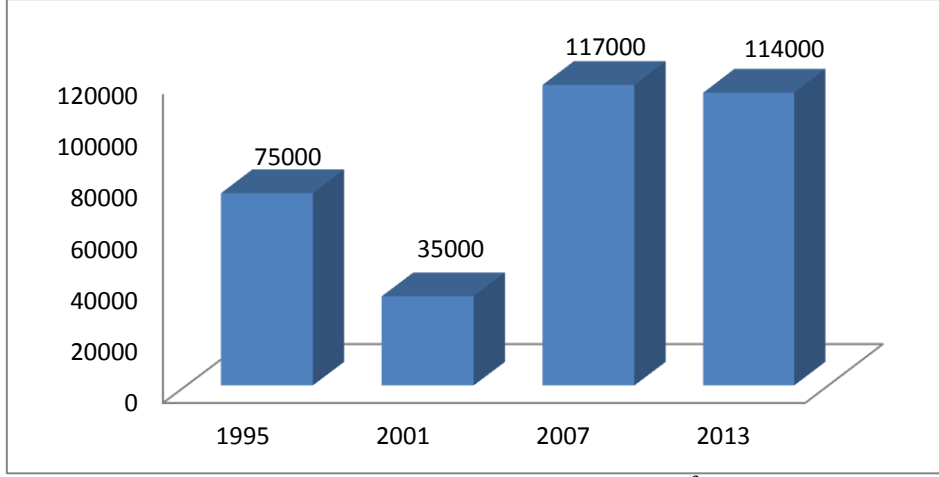
Ürün bazında grafiksel olarak bakıldığında da üretim miktarı değişimleri aşağıdaki gibidir. Tablo 6’da verilen üretim miktarı % değişimlerini aşağıdaki şekillerde de görmek mümkündür.

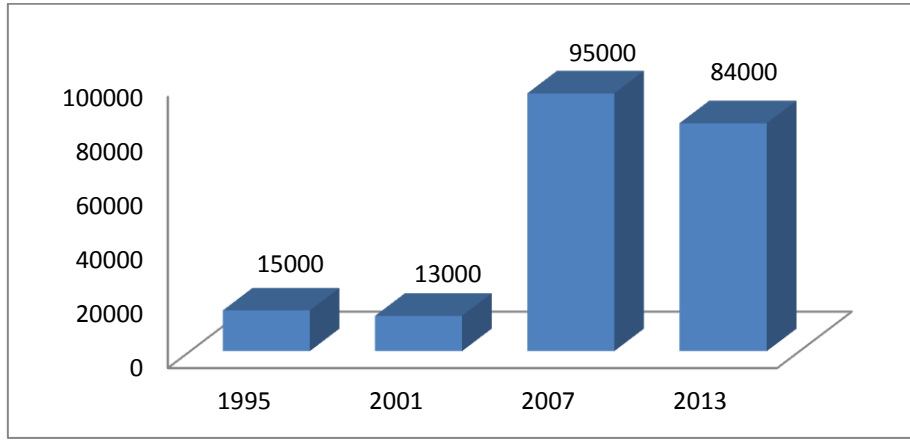
Şekil 1. Türkiye MDF üretimi (m³)

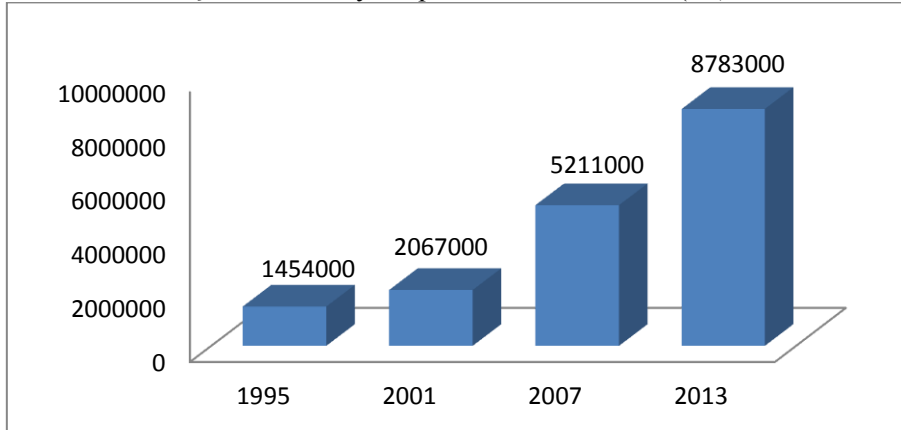
Şekil 2. Türkiye yonga levha üretimi (m³)

Şekil 3. Türkiye kontrol plak üretimi (m³)

Şekil 4. Türkiye kaplamalı levha üretimi (m³)

Şekil 5. Türkiye’de odun esaslı levhaların toplam üretimi (m³)

Odun esaslı levhaların toplam üretimi 2007 yılında 5,2 milyon m³ iken 2013 yılında 8,7 milyon m³’e ulaşmıştır. Yani 2007 yılına göre % 68’lik bir büyüme yaşanmıştır. FAOSTAT verilerine göre 6 tür odun esaslı levha üretimi bakımından Türkiye’nin payı 2013 yılı itibariyle dünyanın %2,46’sı olarak hesaplanmıştır. Tablo 7 ve Tablo 8’de, ele aldığımız dört ürüne ilaveten izolasyon levhası ve duralit (hardboard) verileri de hesaplamaya katılmıştır. AB ülkeleri ise dünya odun esaslı levha sektöründe 2013 yılı itibariyle %16’lık üretim payını üstlenmiştir.

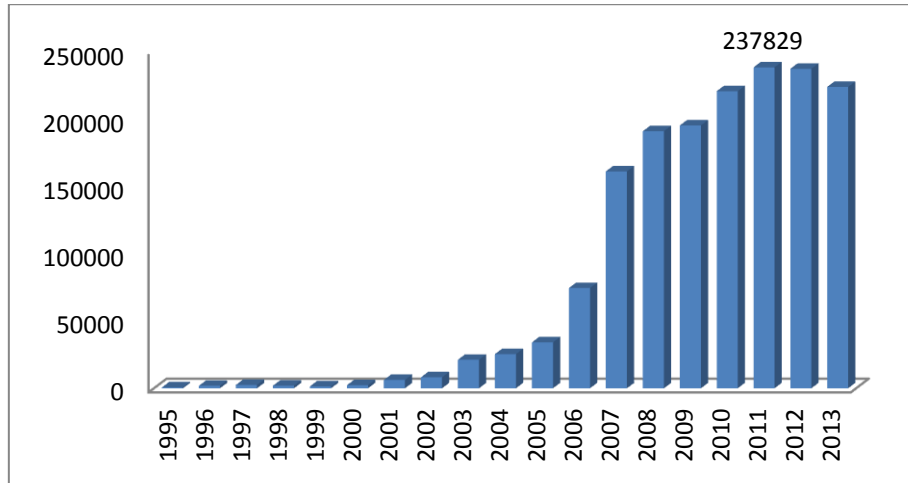
Tablo 7. Türkiye'nin Dünya odun esaslı levha sektöründeki durumu (%)

Yıllar	Üretim (m ³)	İthalat (m ³)	İhracat (m ³)
1995	0,99	0,34	0,19
2001	1,14	0,23	0,28
2007	1,9	1,32	0,97
2013	2,46	1,82	1,14

Tablo 8. AB'nin Dünya odun esaslı levha sektöründeki durumu (%)

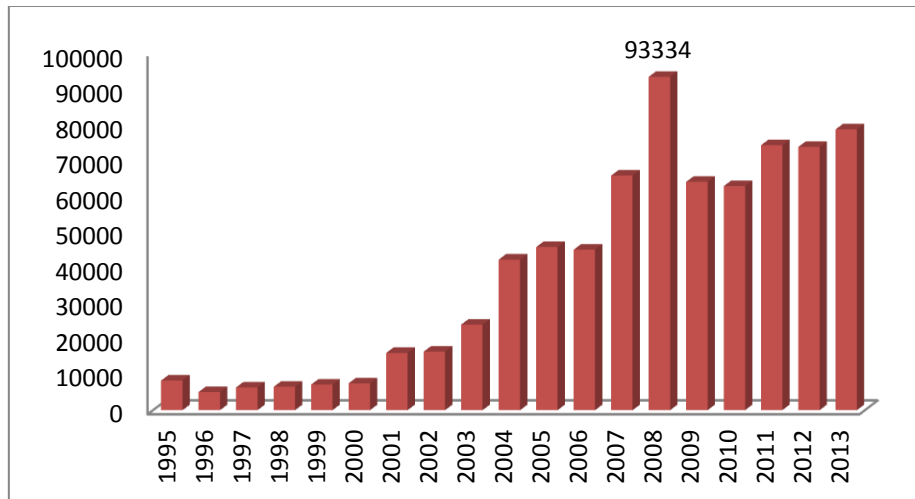
Yıllar	Üretim (m ³)	İthalat (m ³)	İhracat (m ³)
1995	26,9	34,5	30,5
2001	28,88	36,06	37,08
2007	23,89	40,47	40,09
2013	15,93	35,66	38,94

Yıllara göre levha ihracat değerlerini veren şekiller de aşağıdadır. Şekillere göre Türkiye odun esaslı levha ihracatında bazı istisnalar dışında sürekli artış gözlenmiştir.

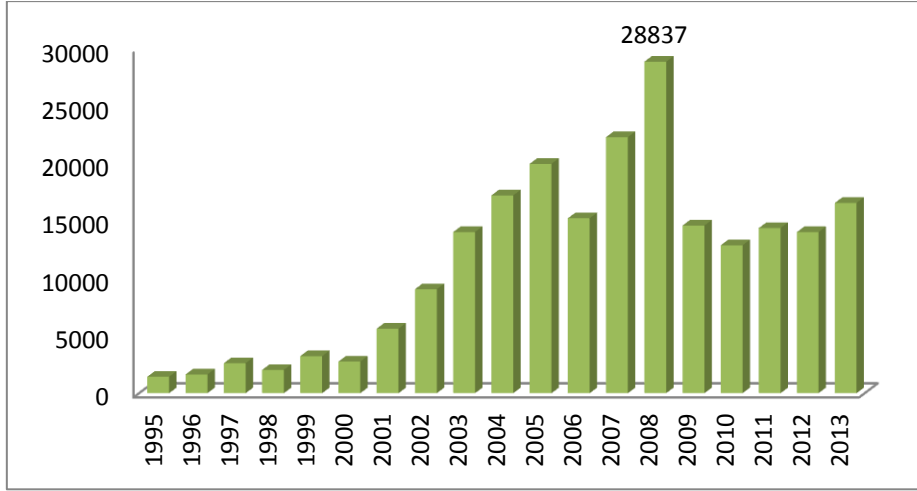
Şekil 6. Türkiye'nin yıllara göre MDF ihracatı (1000\$)

MDF ihracatının en yüksek olduğu yıl 2011'dir. Bu dönemde, sektörde 237,8 milyon dolarlık bir ihracat gerçekleşmiştir.

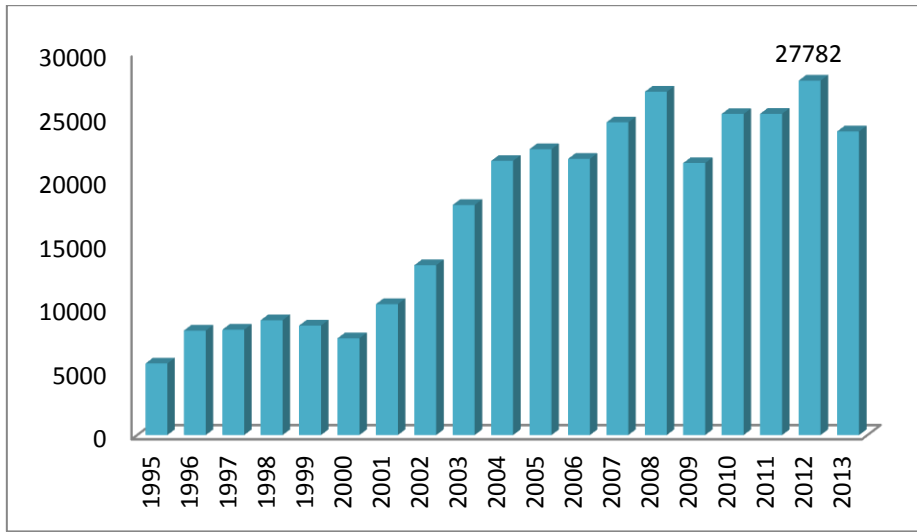
Şekil 7. Türkiye'nin yıllara göre Yonga levha ihracatı (1000\$)

Yonga levha ihracatının en yüksek olduğu yıl 2008'dir. Bu dönemde, sektörde 93,3 milyon dolarlık bir ihracat gerçekleşmiştir

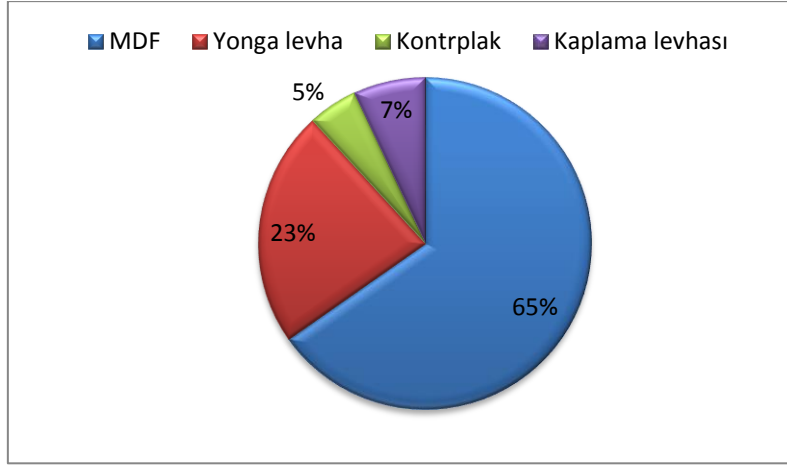
Şekil 8. Türkiye'nin yıllara göre kontrplak ihracatı (1000\$)

Kontrplak ihracatının en yüksek olduğu yıl 2008'dir. Bu dönemde, sektörde 28,8 milyon dolarlık bir ihracat gerçekleşmiştir.

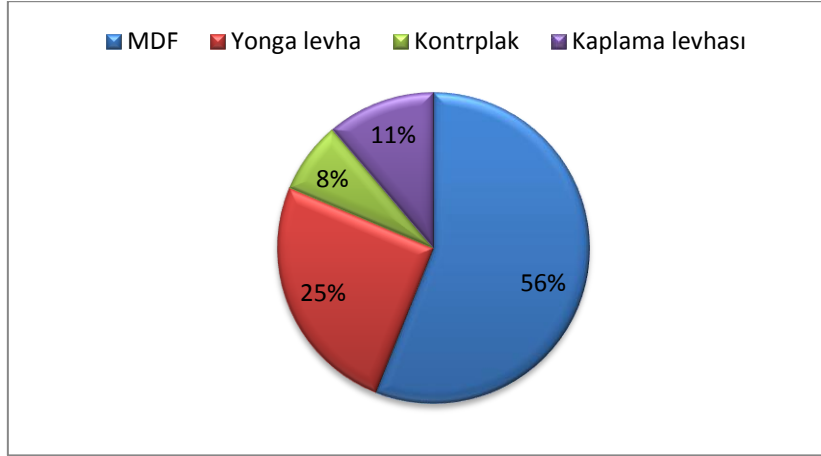
Şekil 9. Türkiye'nin yıllara göre kaplama levhası ihracatı (1000\$)

Kaplama levhası ihracatının en yüksek olduğu yıl 2011'dir. Bu dönemde, sektörde 237,8 milyon dolarlık bir ihracat gerçekleşmiştir.

Şekil 10. 2013 yılı için ürünlerin ihracat değerleri payı (Türkiye)

2013 yılı ihracat değeri bakımından dört farklı üründe en çok paya sahip olan ürün MDF olmuştur. MDF %65, yonga levha %23, kaplama levhası %7 ve kontrplak %5 ihracat payına sahiptir.

Şekil 11. 1995-2013 yılları ihracat değerleri payları ortalaması (Türkiye)

19 yılın ortalaması alındığında da bu dört ürün içinde en fazla ihracat değeri payı %56 ile MDF'nin olmuştur. Yonga levha %25, kaplama levhası %11 ve kontrplak %8'lik pay ile bu oranlamada yer almışlardır. Yapılan çalışmada odun esaslı levhalardan MDF, yonga levha, kontrplak ve kaplama levha ürünlerine ilişkin 1995-2013 yılları arası 19 yıllık tüketim miktarları kullanılarak gelecek tahminleri çoklu regresyon analizleri ile hesaplanmıştır. Bu ürünlerin çoklu regresyon denklemlerinin hesaplanmasında aşağıdaki tabloda verilen bağımsız değişkenlerin etkili olabileceği düşünülmüştür.

Tablo 9. Çoklu regresyonda kullanılan bağımsız değişkenler

Kod	Bağımsız Değişkenler	Kod	Bağımsız Değişkenler
X1	Endüstriyel tomruk üretim miktarı (m ³)	X6	Türkiye genel ithalat değeri (milyon \$)
X2	Endüstriyel tomruk ithalat miktarı (m ³)	X7	Türkiye genel ihracat değeri (milyon \$)
X3	Endüstriyel tomruk ithalat değeri (bin \$)	X8	Türkiye ormanlık alanı (bin hektar)
X4	Endüstriyel tomruk ihracat miktarı (m ³)	X9	Türkiye nüfusu (bin kişi)
X5	Endüstriyel tomruk ihracat değeri (bin \$)		

Her bir levha ürünü tüketiminde etkili olan bağımsız değişkenler çoklu regresyon denklemlerinde kullanılmış ve denklemler aşağıdaki gibi elde edilmiş olup belirtme (R^2 : açıklama) katsayıları da verilmiştir. Her bir denklem ve denklemlerde kullanılan değişkenler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$).

MDF tüketimi için:

$$Y1 = -25813281,85 + 0,303 * X1 + 1122,26 * X8 \quad (R^2 = 0,954)$$

Yonga levha tüketimi için:

$$Y2 = -15595078,96 + 7,11 * X6 + 822,1 * X8 \quad (R^2 = 0,923)$$

Kontrplak tüketimi için:

$$Y3 = -160863 + 0,813 * X6 + 0,019 * X1 \quad (R^2 = 0,941)$$

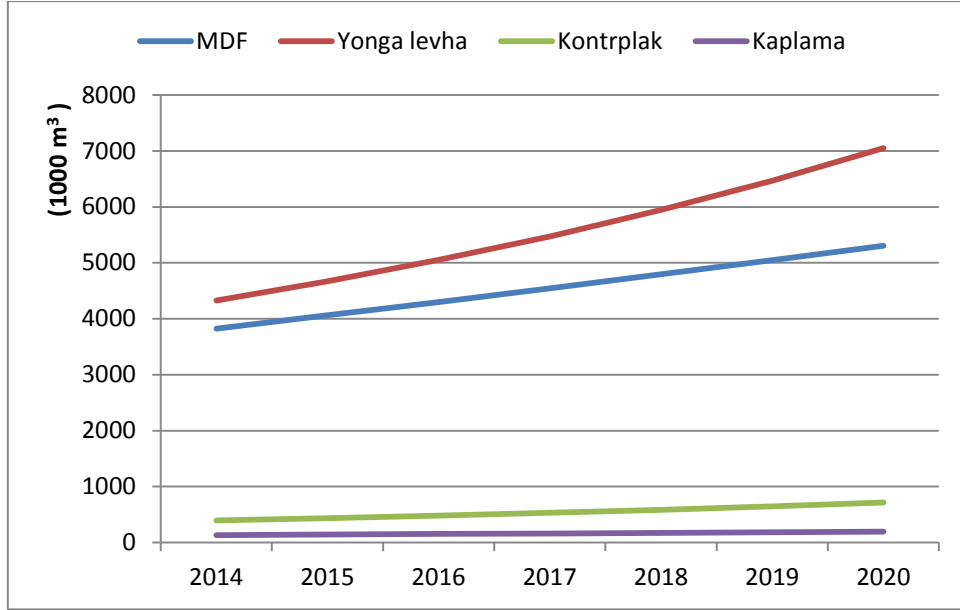
Kaplama levha tüketimi için:

$$Y4 = -512552 + 8,251 * X9 + 0,177 * X3 \quad (R^2 = 0,962)$$

Çoklu regresyon denklemleri sonucu her bir ürünün tüketim miktarına ilişkin tahmin değerleri Tablo 10 ve Şekil 12’de ayrıntılı olarak verilmektedir.

Tablo 10. Yıllara göre odun esaslı levhalara ilişkin tüketim miktarı tahminleri (m^3)

Yıllar	MDF tüketim miktarı	Yonga levha tüketim miktarı	Kontrplak tüketim miktarı	Kaplama levha tüketim miktarı
2014	3825752	4326874	398209	134153
2015	4061539	4670648	438127	143704
2016	4301415	5051385	482471	153414
2017	4545479	5474017	531812	163287
2018	4793835	5944138	586795	173326
2019	5046589	6468096	648154	183534
2020	5303849	7053092	716717	193916

Şekil 12. Yıllara göre odun esaslı levhalara ilişkin tüketim miktarı tahminleri (m³)

Sonuçlarda göstermektedir ki her bir çoklu regresyon denkleminde farklı iki bağımsız değişken istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yapılan tahminler sonucunda 7 yıllık süreçte MDF tüketimi %39, yonga levha tüketimi %63, kontrplak tüketimi %80 ve kaplama levha tüketimi ise %45 oranında bir artış göstermesi beklenmektedir. Genel olarak bakıldığında ise bir çok sektörün durağan seyrettiği bir dönemde odun esaslı levha sektörü tüketimi ortalama olarak %53 oranında artış gösterecektir. Bu sonuçlarda bize orman ürünleri sanayi sektörünün gelecek yıllarda da önemini artarak devam edeceğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

FAOSTAT, 2015. <http://faostat.fao.org/site/626/default.aspx#ancor> (13/01/2015).

Sakarya, S. ve Canlı, Ş., 2011. Levha Sanayi Raporu, 20 s.

TOBB, 2011. Türkiye Orman Ürünleri Meclisi Sektör Raporu, TOBB yayınları, 49 s.

KARBON PİYASALARININ GELİŞİMİ VE TÜRKİYE

Çağlar BAŞSÜLLÜ¹ Türkay TÜRKÖĞLÜ² Ayhan AKYOL³ Ahmet TOLUNAY⁴

¹Dr., Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Orta Asya Alt Bölge Ofisi, Ankara

²Yrd. Doç. Dr., MSKÜ, Köyceğiz Meslek Yüksek Okulu, Muğla

³Yrd. Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, Isparta

⁴Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, Isparta

Özet

Bu bildiride, karbon piyasalarının gelişim süreçleri ve Türkiye'deki durumu değerlendirilmiştir. İklim değişikliği müzakerelerin temel amacı sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyumdur. Sera gazı emisyonlarının azaltılması kapsamında geliştirilen çözümlerden birisi de emisyon ticareti veya karbon piyasalarıdır. Dünya genelinde 2014 yılı sonu itibarıyla 40'ın üzerinde emisyon ticaret sistemi veya karbon piyasası faaliyet göstermektedir. Zorunlu ve gönüllü olmak üzere ikiye ayrılan karbon piyasaları ilk kurulduğu günden bu yana hem işlem hacmi hem de işlem değeri olarak önemli gelişme göstermiştir. Zorunlu karbon piyasalarında 2005 yılında 710,42 MtCO₂e olan işlem hacmi 2011 yılında 10.221,9 MtCO₂e işlem hacmine yükselmiştir. İşlem değeri ise 11.172,16 M\$'dan 175.789,50 M\$'a yükselmiştir. Gönüllü karbon piyasalarında 2005 yılında 7,45 MtCO₂e olan işlem hacmi 2014 yılında 87 MtCO₂e işlem hacmine yükselmiştir. İşlem değeri ise 47 M\$'dan 395 M\$'a yükselmiştir.

Anahtar kelimeler: İklim Değişikliği, Emisyon, Karbon Piyasaları, Ormancılık, Türkiye.

DEVELOPMENT OF CARBON MARKETS AND TURKEY

Abstract

This study was prepared for the assessment of development of carbon markets and the situation of Turkey. Basic aims of climate change negotiations are mitigation of greenhouse gases emissions and adaptation to climate change. Emissions trading or carbon markets are one of the solutions with regard to reduce greenhouse gases emissions. Over 40 emissions trading schemes or carbon markets are transacting carbon credits around the World by the end of 2014. Carbon markets, which are divided into Kyoto or compulsory markets and voluntary markets, have shown great progress both in terms of transactions volume and transaction value. Transaction volume has increased from 710.42 MtCO₂e to 10.221,9 MtCO₂e between 2005 and 2011 in Kyoto markets. Transaction value have also increased from 11.172,16 M\$ to 175.789,50 M\$ between 2005 and 2011 in Kyoto markets. Transaction volume has increased from 7.45 MtCO₂e to 87 MtCO₂e between 2005 and 2014 in voluntary carbon markets. Transaction value have also increased from 47 M\$ to 395 M\$ between 2005 and 2014 in voluntary carbon markets.

Key words: Climate Change, Emission, Carbon Markets, Forestry, Turkey.

1. GİRİŞ

İklim değişikliği sürecinin şu ana kadar karşılaşılan en büyük piyasa başarısızlığı olduğu ve iklim değişikliği politikalarında, vergi, ticaret ve yasal düzenlemelerle, karbonun fiyatlandırılmasının önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir (Stern, 2006). İklim değişikliği ile mücadele etmek amacıyla yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ve Kyoto Protokolü gibi yasal mevzuata ek olarak, yürütülen müzakereler ve alınan kararlar zaman içinde sadece yasal, idari ve teknik alanlarda değil ekonomik hayatta ve finans alanında da bazı değişimler getirmiştir. Finans sektöründe yaşanan değişimlerden birisi de karbonun ticareti yapılabılır bir emtia haline dönüşmesidir.

Finans alanında yaşanan bu değişimlerin ve sera gazı azaltımı için oluşturulan çevresel politika mekanizmaların başında sera gazı emisyon ticareti ve bu ticaret için alım satım işlemlerinin yapıldığı piyasalar veya borsalar gelmektedir. Nakit, spot, peşin (ön) ödemeli, forward, vadeli işlem (futures), takas (swap) ve opsiyon sözleşmelerine ait işlemlerin gerçekleştirildiği karbon piyasası, en basit haliyle bir alıcı ve bir satıcı arasında düzenlenen anlaşma ile alıcı olan tarafın kendi karbon emisyonunu denkleştirmek amacıyla satıcı olan tarafa ödeme yapmasına ilişkin süreçleri kapsamaktadır (Böhringer ve Rosendahl, 2009; FAO, 2010; Tunahan, 2010; Çelikkol ve Özkan, 2011).

Dışsalıkların içselleştirilmesinde (Solomon ve Lee, 2000) ve daha düşük maliyetlerle iklim değişikliği ile mücadelede önemli rol oynayan karbon piyasaları ile çevreye duyarlı yatırımların yapılması ve maliyet etkin uygulama ve teknikler ile sera gazı azaltım amaçlarına ulaşılması hedeflenmektedir (EU, 2000).

Gerçekte emisyon ticareti sistemi sera gazı emisyonlarını azaltmamaktadır. Sistem, karbon kredilerinin ticaretinin yanında, tesislere ve ülkelere, verilen tahsisatlar kapsamında, düşük maliyetli ve düşük karbonlu faaliyetler yaptırarak, yeni teknolojilerin kullanılmasını sağlayarak veya çevre dostu projeler geliştirerek sera gazı emisyon miktarlarını azaltmayı hedeflemektedir (EU, 2000).

Karbon piyasaları mevcut yapıları itibariyle zorunlu ve gönüllü karbon piyasaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu karbon piyasasında işlemler Kyoto Protokolü kapsamında yürümekte olup, hükümetler ve şirketler bu piyasalara, Kyoto Protokolü'nün ilgili hükümlerince taahhüt ettikleri sayısallaştırılmış emisyon sınırlandırması ve azaltım hedeflerine ulaşmak amacıyla girebilmektedirler. Gönüllü karbon piyasalarında ise, şirketler, bireyler ya da organizasyonlar, tamamen gönüllülük esasına göre sera gazı salımlarını denkleştirmek amacıyla uyguladıkları çevre dostu ve emisyon azaltımı sağlayan ormanlaştırma, enerji etkinliği, yenilenebilir enerji üretimi, güneş enerjisi, atık sektörü, biyoyakıt vb. türdeki projelerden belirli standartlara göre kazandıkları gönüllü emisyon azaltım (VER-Voluntary Emission Reductions) kredilerinin ticaretini yapabilmektedirler. Ancak, sera gazı azaltımlarından kazanılan VER kredileri, Kyoto Protokolü kapsamındaki sayısallaştırılmış emisyon sınırlandırması ve azaltım hedeflerinin karşılanmasında değerlendirilememektedir (Çikot, 2009a; 2009b; FAO, 2010).

Ormancılık sektörü açısından karbon piyasalarını değerlendirdiğimiz takdirde, Sertifikalı Emisyon Azaltma Birimlerinin (CERs-Certified Emission Reduction Units), Emisyon Azaltma Ünitelerinin (ERU-Emission Reduction Units) ve Uzaklaştırılan Birimlerin (RMU-Removal Units) zorunlu karbon piyasalarında işlem gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak, Temiz Kalkınma Mekanizması yapısının (CDM-Clean Development Mechanism), metodolojilerinin ve proje sürecinin çok karmaşık ve kapsamlı olması, birçok emisyon ticaret sisteminin ormancılık sektöründen elde edilen kredileri sisteme dahil etmemesi ve gelişmekte olan ülkelerdeki ormansızlaşmadan ve orman bozulmasından kaynaklanan emisyonların azaltılması; ormanların koruyucu rolü, ormanların sürdürülebilir yönetimi ve orman karbon

stoklarının artırılması projelerinin (REDD+-Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation and the Role of Forest Conservation, Sustainable Management of Forest and Enhancement of Forest Carbon Stocks in Developing Countries) zorunlu karbon piyasalarında değerlendirilememesi nedeniyle, Arazi Kullanımı-Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık (AKAKDO, LULUCF-Land Use, Land Use Change and Forestry) ve REDD+ ile ilgili projelerden elde edilen krediler daha çok gönüllü karbon piyasalarında işlem görmektedir (FAO, 2010).

Bu bildiriye Dünya’da karbon piyasalarının gelişimi incelenerek Türkiye’nin konumu belirlenmeye çalışılmıştır.

2. ZORUNLU KARBON PİYASALARININ GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’NİN DURUMU

Zorunlu karbon piyasalarında, sera gazı azaltım hedeflerine ulaşmak amacıyla Kyoto Protokolü’nde tanımlanan Ortak Uygulama (JI-Joint Implementation) ve CDM projelerinden elde edilen ERU ve CER birimleri ile emisyon ticareti kapsamındaki Tahsis Edilmiş Birimler (AAU-Assigned Amount Unit), Avrupa Birliği Tahsisatları (EUA-European Union Allowances), Avrupa Birliği Havacılık Tahsisatları (EUAA-European Union Air Allowance) ve diğer piyasalardaki birimler işlem görmektedir.

Kyoto Protokolü’nün 6. maddesinde düzenlenen JI, gelişmiş ülkelere, onaylanmış ve kayıt altına alınmış emisyon azaltımı sağlayan AKAKDO projeleri de dahil olmak üzere çeşitli projelerinden ERU kredisi satın almaya olanak sağlamaktadır. Satın alınan bu kredileri gelişmiş ülkeler, emisyon azaltım hedeflerini yerine getirmede kullanabilmektedir (Ecosystem Marketplace, 2009).

Kyoto Protokolü’nün 12. maddesi ile düzenlen CDM, gelişmiş ülkelere, onaylanmış ve kayıt altına alınmış emisyon azaltımı sağlayan projelerden CER kredisi satın almaya olanak sağlamaktadır. Satın alınan bu krediler, gelişmiş ülkelere emisyon azaltım hedeflerinin yerine getirilmesinde kullanabilmektedir (Jotzo and Michaelowa, 2001).

Kyoto Protokolü’nün 17. maddesi ile düzenlenen emisyon ticareti ile Kyoto Protokolü’nün Ek-B listesinde yer alan Taraflar, 3. maddedeki taahhütlerini yerine getirmek amacıyla emisyon ticaretine katılabilmektedirler (UNFCCC, 1998).

Türkiye, BMİDÇS’nin Ek-I listesinde yer almasına rağmen, Kyoto Protokolü’nün Ek-B listesinde yer almadığı, diğer bir ifadeyle sayısal sera gazı azaltımı veya sınırlandırması taahhüdü almadığı için JI projesi geliştirememekte, JI projelerine ev sahipliği yapamamakta ve CDM projesi geliştirememektedir. Türkiye, iklim değişikliği müzakerelerindeki hukuki durumu nedeniyle 2020 sonuna kadar Kyoto Protokolü kapsamında oluşturulan karbon piyasalarından da yararlanamayacaktır. Ancak, müzakereleri devam eden yeni iklim anlaşması ile bu durum 2020 sonrasında değişebilecektir. Dünya’da zorunlu karbon piyasalarının 2005-2013 yılları arasındaki gelişimi Çizelge 1’de verilmiştir. Ancak, 2012-2014 yılları arasındaki detaylı verilere ise tam olarak ulaşılammıştır.

Türkiye’de emisyon ticaret sisteminin kurulmasına yönelik devam eden “Karbon Piyasasına Hazırlık Ortaklığı Projesi” ile Türkiye’nin, 2020 sonrası dönemde oluşturulacak yeni iklim rejimine ve yeni piyasa mekanizmalarına uyum sağlaması hedeflenmektedir (PMR, 2013). Ancak, proje çalışmalarının hızlanması ve Borsa İstanbul’u ve ilgili diğer bakanlıkları kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir (Başsüllü ve Tolunay, 2014).

Emisyon ticaret sisteminin kurulması sektör/tesis bazında tahsisatların planlanmasını ve ülke genelinde de bir sera gazı emisyon sınırlandırması ve azaltım taahhüdü belirlenmesini gerektirmektedir. Bu yönde de çalışmaların hızla yapılması kaçınılmazdır (Başsüllü, 2014a).

Ülkemizde karbon ve emisyon ticareti hukuki olarak tanımlı değildir. Bu açıdan, emisyon ticaretine katılacak sektörlerle ilgili mevzuatın güncellenmesi gerekmektedir. Ormancılık mevzuatının güncellenmesine yönelik çalışmalar yapılmış olup (Başsüllü ve Tolunay, 2015), genel anlamda ise Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Damga Vergisi Kanunu gibi bazı mevzuatta karbon kredilerinin ticaretine yönelik yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Korkusuz, 2010; Ülgen ve Güneş, 2013).

Emisyon ticaret sisteminin faaliyete başlaması ile ilgili sektörlere yönelik karbon ticareti için vergi muafiyeti, proje maliyetlerinin belirli bir kısmının Devlet tarafından karşılanması, karbon kredilerine yönelik sabit fiyat uygulaması gibi çeşitli teşvikler sağlanmalıdır (Başsüllü, 2014a).

3. GÖNÜLLÜ KARBON PİYASALARININ GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’NİN DURUMU

Gönüllü karbon piyasaları, bireylerin, şirketlerin ve tesislerin çeşitli faaliyetleri neticesinde oluşan sera gazı emisyonlarını sosyal sorumluluk ilkesi kapsamında gönüllü olarak azaltmak ve denkleştirmek amacıyla kurulan bir piyasadır (ÇOB, 2008; ÇŞB, 2012a; Lovell, 2010).

Bireyler, şirketler ve tesisler, gönüllü karbon piyasalarına, gönüllü azaltım hedeflerini yerine getirmek, emisyon azaltımları için içsel teşvikler yaratmak, karbon piyasası deneyimi kazanmak, yasal olarak çıkarılabilecek zorunlu düzenlemelere hazırlık yapmak, yatırımcıları etkilemek, bilgi alış verişi sağlamak, mal ve hizmetlerin ürün çeşitliliğini değiştirmek ve markalaşmak amacıyla girebilmektedir (Ecosystem Marketplace ve Business for Social Responsibility, 2008).

Çizelge 1. Zorunlu karbon piyasalarının 2005–2013 yılları arasındaki gelişimi⁶⁶

Piyasalar	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)
AB ETS (EUA)	322,31	8 220,16	1 104,00	24 436,00	2 060,80	50 097,40	3 093,00	100 526,00	6 326,00	118 474,00	6 789,00	133 598,00	7 853,00	147 848,00			2 084,00	
Birincil CDM (CER)	341,00	2 417,00	537,00	5 804,00	551,00	7 426,00	404,00	6 511,00	211,00	2 678,00	265,00	3 206,00	291,00	3 320,00	339,00	1 047,00	265,00	
İkincil CDM (CER)	10,00	221,00	25,00	445,00	240,00	5 451,00	1 072,00	26 277,00	1 055,00	17 543,00	1 275,00	20 453,00	1 734,00	22 333,00	1 686,00	5 451,00		
JI Birincil ERU	11,00	68,00	16,30	141,81	41,10	499,00	25,00	367,00	26,50	354,00	41,00	530,00	28,00	339,00			184,00	
JI İkincil ERU											6,00	94,00	76,00	780,00				
AAU							23,00	276,00	155,00	2 003,00	62,00	626,00	47,00	318,00				
NSW GGAS	6,11	59,00	20,20	225,40	24,40	224,00	31,00	183,00	34,00	117,00								
Bölgesel Sera Gazları Girişimi (RGGI)							62,00	241,00	813,00	2 667,00	210,00	458,00	120,00	249,00				
Alberta Sera Gazı Azaltım Programı					1,50	13,70	3,40	33,50	5,00	61,00								
RMU													3,90	11,50				
Yeni Zelanda (NZ ETS) (NZU)											7,00	101,00	27,00	351,00				
Kaliforniya Karbon Denkleştirme (CCA)													4,00	63,00				
Diğer Tahsisler	20,00	187,00									104,00	241,00	38,00	177,00				
Çin																		1 115,00
Toplam	710,42	11 172,16	1 702,50	31052,21	2 918,80	63 711,10	4 713,40	134 414,50	8 625,50	143 897,00	8 759,00	159 307,00	10 221,90	175 789,50	2 025,00	6 498,00	3 648,00	

Kaynak: (Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2007; 2008; 2009; Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2010; 2011; 2012; 2013; WB, 2005; 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014)

MtCO₂e; Milyon Ton Karbondioksit eşdeğeri, **M\$**; Milyon Dolar, **AB ETS**; Avrupa Birliği Emisyon Ticaret Sistemi, **JI Birincil-İkincil ERU**; Ortak Uygulama Emisyon Azaltım Birimleri, **AAU**-Tahsis Edilmiş Birimler, **NSW GGAS**; Yeni Güney Galler Sera Gazı Azaltım Programı, **RMU**; Uzaklaştırılmış Birimler

⁶⁶ Kaynaklarda belirtilen yayınlarda işlem hacimleri ve işlem değerleri farklılık gösterebilir.

Gönüllü karbon piyasalarını Kyoto Protokolü kapsamındaki zorunlu piyasalardan ayıran en önemli özellik, gönüllü karbon piyasalarında işlem karbon kredilerinin ulusal sera gazı sınırlandırması ve azaltım hedefleri dışında gönüllü olarak gerçekleştirilmesidir (ÇŞB, 2012a; 2012b). Diğer yandan, karbon birimlerinin ağırlıklı olarak tezgâh üstü piyasalarda işlem görmesi ve karbon kredilerinin proje esaslı işlemlerden elde edilmesi gibi özellikler bu piyasaları zorunlu piyasalardan ayıran en önemli özelliklerdir (Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2007). Buna ek olarak, zorunlu karbon piyasalarına daha çok gelişmiş ülkelerden talep olması ve gönüllü karbon piyasalarına da daha çok gelişmekte olan ülkelerden talep olması nedeniyle bu iki piyasa arasında coğrafi dağılım anlamında da bir farklılık mevcuttur. Ayrıca, gönüllü karbon piyasalarındaki alıcıların satın aldıkları karbon kredilerinin diğer sosyal faydalarını da merak etmeleri nedeniyle alıcı portföyünün ve karbon kredisi fiyatlarının zorunlu karbon borsalarına göre daha fazla değişim gösterdiği bildirilmektedir (Ward vd., 2009).

Gündeme geldiği tarihlerde öncelikli olarak ormancılık sektörüne yönelik denkleştirme işlemlerine odaklanan (Lovell, 2010) gönüllü karbon piyasasına ilişkin ilk örnek, Amerikalı Applied Energy Services (AES) şirketi tarafından 1989 yılında yapılan 2 M\$'lık bir ödeme olarak ortaya çıkmıştır. Şirket, politikası gereği, Connecticut'ta inşa ettiği 183 megawatt'lık (MW) elektrik santralının faaliyetlerinin neden olacağı 52,1 MtCO₂e emisyonu azaltmak amacıyla, gönüllü olarak, Guatemala'daki 186 000 ha'lık bir alana dikilecek 51 Milyon adet fidanın dikim masraflarına eşdeğer bir maliyet ödemiştir (Trexler vd., 1989; Faeth vd., 1994; Totten, 1999; ÇOB, 2008).

Gönüllü karbon piyasalarında kullanılan krediler, enerji, ormancılık, ulaştırma gibi çeşitli sektörlerde sera gazı azaltımı ve yutak alanların artmasını sağlayan projelerin uygulanması yoluyla kazanılmaktadır. Projeler, mikro (<5.000 tCO₂e/yıl), küçük (5.000–19.999 tCO₂e/yıl), orta (20.000–99.999 tCO₂e/yıl), büyük (100.000–500.000 tCO₂e/yıl), çok büyük (500.000–999.999 tCO₂e/yıl) ve mega (>1.000.000 tCO₂e/yıl) ölçekli olmak üzere 6 farklı gruba ayrılmaktadır (Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2009; Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2010; 2013).

Projelerin sertifikalı karbon kredisi elde edebilmeleri için bazı önemli hususları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu hususlar arasında;

Özgül Katkı (Additionality); referans senaryo durumunda (referans yıl ya da işler her zamanki gibi) yani projenin olmadığı durumda, herhangi bir şekilde gerçekleşemeyecek olan emisyon azaltımlarının ancak projenin uygulanması durumunda elde edilebilecek olması durumudur. Ancak, bu ilave emisyonlar herhangi bir yerde emisyonların artmasına neden olmamalıdır (UNFCCC, 1998; Beane vd., 2008).

Gerçek (Real); denkleştirme kredileri bugün mevcut olan veya gelecekte gerçekleşeceğine yönelik kanıtları olan gerçek, ölçülebilir, raporlanabilir ve doğrulanabilir projelerden elde edilmelidir (UNFCCC, 1998).

Ölçülebilir (Measurable); emisyon azaltımları hakemli yöntem ve tekniklerle ve kabul edilebilir standartlarla sayısal olarak ifade edilebilmelidir.

İzlenebilirlik (Monitoring); projenin amaçlarına sayısal anlamda ulaşım ulaşmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılması gereken çalışmalardır (Perschel vd., 2007).

Daimilik (Permanence); emisyon azaltımları veya karbon depolama sürekli olmalıdır. Azaltımlar emisyon haline döndüğü takdirde bu durumu tersine çevirecek önlemlerin alınması gerekmektedir (Perschel vd., 2007; Beane vd., 2008).

Doğrulanabilir (Verifiable); emisyon azaltımlarının veya karbon depolamanın doğruluğunu kanıtlamak amacıyla projenin, yerel ve sektörel uzmanlarla birlikte bağımsız 3. bir tarafça izlenmesi gerekmektedir (Perschel vd., 2007).

Uygulanabilirlik (Enforceable); denkleştirme kredileri ve ilgili tanımlar, şeffaflığı sağlamak ve mülkiyet haklarını belirlemek amacıyla yasal mevzuatla düzenlenmelidir.

Eş zamanlılık (Synchronous); denkleştirme akışları emisyon akışları ile aynı zaman periyodunda ve sınırları ve referansları belirleyecek şekilde dikkatli ve koruyucu bir anlayışla hesaplanmalıdır (Ecosystem Marketplace ve Business for Social Responsibility, 2008).

Kaçak/Sızıntı (Leakage); projenin koruma–kullanım anlayışıyla gerçekleştiği durumda sağladığı emisyon azaltımlarının, insanların değişen davranışları nedeniyle, proje sahası haricinde farklı bir yerde depolanan sera gazı miktarını azaltması veya daha fazla sera gazı emisyonlarına neden olması durumudur. Diğer bir deyişle, proje sınırları dışında gerçekleşen ve projenin karbon depolama hizmetinden elde edilen faydaların azalmasına neden olan faaliyetlerdir (Pearson vd., 2005; Perschel vd., 2007; Beane vd., 2008).

Ek Faydalar (Co-benefits); emisyon azaltımı veya karbon depolama hizmetine ek olarak, projenin uygulanmasından kaynaklanan sosyal, kültürel, ekonomik, çevresel ve sağlıkla ilgili tali ya da ilave faydaları ifade etmektedir (Perschel vd., 2007; Beane vd., 2008).

Gönüllü karbon piyasalarında karbon kredileri satıcıları pozisyonlarına göre 4 farklı gruba ayrılabilir:

Proje geliştiriciler, projelerden elde ettikleri karbon kredilerini, perakendecilere, toplayıcılara ve nihai kullanıcılara satabilir.

Toplayıcılar/Toptancılar, sadece denkleştirme kredilerini satmakta ve bu kredilerin portföyünü de ellerinde bulundurmaktadır. Krediler de 25 tCO₂ veya 100 tCO₂ gibi lotlar halinde satılmaktadır.

Perakendeciler, portföyünü elinde bulundurdukları küçük miktardaki kredileri bireylere ve organizasyonlara satabilir.

Bazı durumlarda ise, karbon kredileri alıcı ve satıcı arasında işlemleri organize eden *simsar/komisyoncular* vasıtasıyla da alınıp satılabilmektedir (Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2007).

Karbon kredileri belirli ölçütlere göre tercih edilmektedir. Bu ölçütler arasında, karbon kredisinin özgün katkı yaratma garantisi, fiyatı, sertifikalandırma standardı, satıcı veya projenin tanınmışlığı, satıcının reklam ve iletişim kapasitesi, güven, çevresel ve sosyal yararlar ile projenin yeri sayılabilmektedir (Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2007). Çizelge 2’de gönüllü karbon piyasalarının 2005-2014 yılları arasındaki gelişimi verilmiştir. Gönüllü karbon piyasaları 2008 yılına kadar hem işlem hacmi hem de işlem değeri olarak gelişim göstermiştir.

Çizelge 2. Gönüllü karbon piyasalarının 2005–2014 yılları arasındaki gelişimi⁶⁷

Piyasalar	2005		2006		2007		2008		2009	
	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)
Gönüllü Tezgâh Üstü Piyasa	6,00	44,00	21,00	88,00	49,00	301,00	65,00	479,00	64,00	412,00
CCX	1,45	3,00	10,30	38,30	22,90	72,40	69,00	309,00	41,40	49,80
Diğer piyasalar							0,20	2,00	1,80	12,30
Toplam	7,45	47,00	31,30	126,30	71,90	373,40	134,20	790,00	107,20	474,10

⁶⁷ Kaynaklarda belirtilen yayınlarda işlem hacimleri ve işlem değerleri farklılık gösterebilir.

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)
Gönüllü Tezgâh Üstü Piyasa	127,90	414,00	94,80	582,90	98,50	515,70	76	379	87,00	395,00
CCX	2,00	0,20								
Diğer piyasalar	2,00	11,00	2,00	4,20	2,30	6,30				
Toplam	131,90	425,20	96,80	587,10	100,80	522,00	76,00	379,00	87,00	395,00

Kaynak: Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2007; 2008; 2009; Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2010; 2011; 2012; 2013; Ecosystem Marketplace, 2014a; 2015; WB, 2005; 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012

Gönüllü karbon piyasalarında 2005 öncesinde toplam 75 MtCO₂e karbon kredisi işlem görmüş ve toplam 301 M\$ işlem hacmine ulaşılmıştır (Ecosystem Marketplace, 2015). 2005 yılında, 7,45 MtCO₂e karbon kredisi işlem görmüş ve toplam 47 M\$ işlem hacmine ulaşılmıştır. 2008 yılında ise işlem hacmi 134,20 MtCO₂e'ne işlem değeri ise 790 M\$'a ulaşmıştır. Gönüllü karbon piyasalarında 2009-2014 yılları arasında işlem hacimlerinde ve işlem değerlerinde düşüşler yaşanmıştır. Son olarak 2014 yılında işlem hacmi 87 MtCO₂e'ne, işlem değeri ise 395 M\$'a gerilemiştir (Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2007; 2008; 2009; Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2010; 2011; 2012; 2013; Ecosystem Marketplace, 2014a; 2015; WB, 2005; 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012).

Türkiye gönüllü karbon piyasalarında 2005 yılından beri yer almakta ve bu piyasalara yönelik projeler geliştirmektedir. Çizelge 3'ten görüleceği üzere, 2014 yılı itibarıyla toplam 308 proje geliştirilmiş ve 20,6 MtCO₂e'ne yakın bir emisyon azaltımı sağlanmıştır (ÇŞB, 2014).

Çizelge 3. Türkiye'de 2014 yılı itibarıyla gönüllü karbon piyasalarında geliştirilen proje türleri ve emisyon azaltım miktarları

Proje Türü	Proje Sayısı	Yıllık Sera Gazı Azaltımı (tCO ₂ e)
Hidroelektrik	159	8.747.634
Rüzgâr	106	7.951.391
Atıktan Enerji Üretimi/Biyogaz	27	3.069.273
Jeotermal	6	405.309
Enerji Verimliliği	10	432.081
Toplam	308	20.605.688

Kaynak: ÇŞB, 2014

Gönüllü karbon piyasası, Türkiye'nin karbon piyasaları konusunda tecrübe kazanmasına, kapasite geliştirmesine, yasal ve teknik altyapısını güçlendirmesine yardımcı olmaktadır. Buna ek olarak, gönüllü karbon piyasası, Türkiye'deki yatırımcıların da çevreye olan duyarlılıklarının artmasına, iklim dostu projelerin geliştirilmesine ve yatırımların yapılmasına vesile olmaktadır (ÇŞB, 2012c).

Gönüllü karbon piyasaları, ileriki dönemde kurulacak olan ulusal emisyon ticaret sisteminin altyapısının oluşturulmasında da önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca, Türkiye'de şu ana kadar ormancılık sektörüne yönelik herhangi bir proje geliştirilmemiştir. Bu açıdan ormancılık sektörü, gönüllü karbon piyasaları için bir fırsat olabilecek durumdadır. Ormancılık projelerinin kabul gördüğü sistemler, bu projelerin Türkiye'de uygulanabilirliği açısından rehberlik etmektedir.

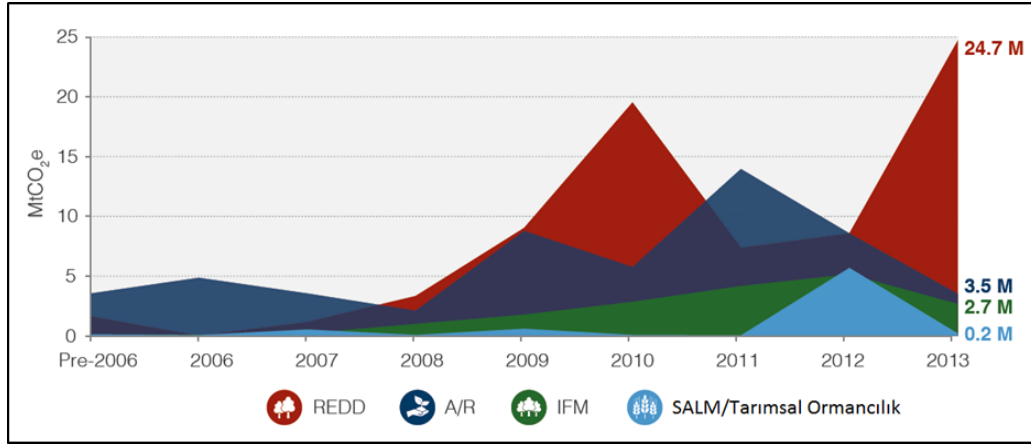
4. KARBON PİYASALARINDA ORMANCILIK SEKTÖRÜNÜN DURUMU

Orman ekosistemlerinin iklim değişikliği ile mücadeledeki önemi aynı zamanda karbon piyasalarına da yansımış ve ormancılık sektörüne yönelik gerçekleştirilen projeler hem

zorunlu hem de gönüllü karbon piyasalarında işlem görmeye başlamıştır. Gönüllü karbon piyasalarında ormancılık projelerinden kazanılan krediler tezgâh üstü piyasalarda işlem görmektedir. Zorunlu karbon piyasalarında ise ormancılık projelerinden elde edilen CER ve ERU birimleri işlem görebilmektedir (Ecosystem Marketplace, 2009).

Ormancılık sektörüne yönelik projeler A/R, REDD+, tarımsal ormancılık ve IFM faaliyetlerini içermektedir. Projelerin büyük bir bölümü A/R ve REDD+ projelerinden oluşmaktadır (Ecosystem Marketplace, 2009).

Ormancılık projelerinde, ormansızlaşma ve orman bozulmasına yönelik karşılığın en büyük sorunlar ise, % 24 ile otlatma ve yakacak odun toplama, % 19 ile tarımsal faaliyetler için açmacılık, % 16 ile planlı ormancılık üretimi, % 12 ile kaçak kesimler, % 10 ile çiftçilik, % 7 ile kentsel kalkınma, % 5 ile doğal ormanların plantasyon ormanlarına dönüştürülmesi, % 3 ile kırsal kalkınma, % 2 ile madencilik ve % 2 ile petrol ve gaz araştırmaları olarak ortaya çıkmıştır (Ecosystem Marketplace, 2009). Şekil 1’de 2006 öncesi ve 2013 yılları arasındaki ormancılık proje tipleri, işlem hacimleri ve değerleri verilmiştir (Ecosystem Marketplace, 2014b).

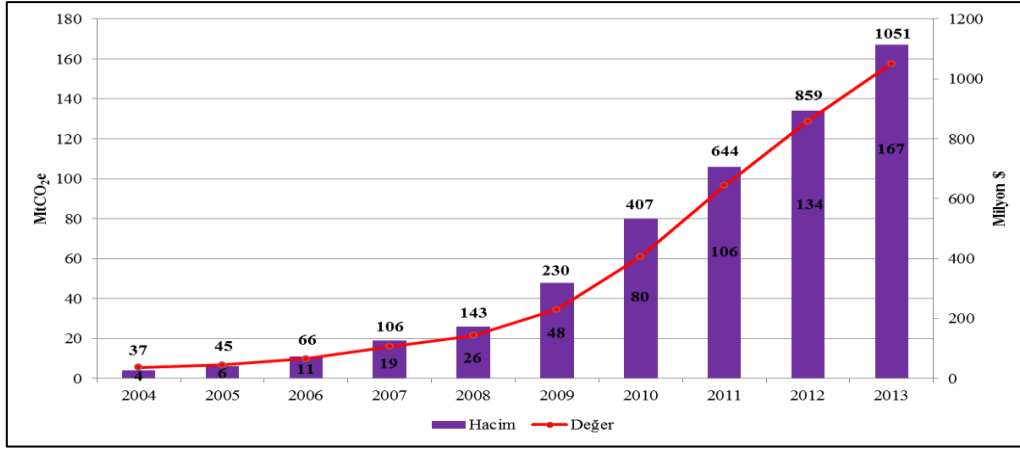

Şekil 1. Tarihsel süreçte orman karbon piyasalarında proje tipine göre değişim ve işlem hacimleri

CDM kapsamında düzenlenen projeler incelendiğinde, 2006 yılında 1 (~26 ktCO₂e/yıl), 2009 yılında 10 (~364 ktCO₂e/yıl), 2010 yılında 7 (~259 ktCO₂e/yıl), 2011 yılında 18 (~774 ktCO₂e/yıl), 2012 yılında 10 (~198 ktCO₂e/yıl), 2013 yılında 6 (~346 ktCO₂e/yıl) ve 2014 yılında 3 (~138,5 ktCO₂e/yıl) olmak üzere küçük ve büyük ölçekli toplam 55 A/R projesinin kayıt altına alındığı görülmektedir. Bu haliyle CDM A/R projeleri toplam kayıtlı projelerin % 0,72’sini oluşturmaktadır (UNFCCC, 2015).

Karbon piyasalarında ormancılık kredilerinin işlem hacimlerinin ve işlem değerlerinin yıllar itibariyle artış gösterdiği görülmektedir. Karbon piyasalarında işlem gören ormancılık kümülatif işlem hacimleri ve işlem değerleri Şekil 2’de verilmiştir (Ecosystem Marketplace, 2014b).

Şekil 2’den görüleceği üzere, 2005 yılı öncesi toplam 4 MtCO₂e kredi işlem görmüş ve toplam işlem değeri 37 M\$ olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı ve sonrasında orman karbon piyasaları gelişimini sürdürmüş ve 2013 yılı sonu itibariyle orman karbon piyasalarında işlem gören kredilerin kümülatif toplamı 167 MtCO₂e’ine yükselmiş ve toplam işlem hacmi ise 1051 M\$’a yükselmiştir. Öte yandan ormancılık sektörünün farklı piyasalar itibariyle tarihsel gelişimi Çizelge 4’te verilmiştir.

Şekil 2. Tarihsel süreçte orman karbon piyasalarında işlem gören kredilerin kümülatif işlem hacimleri ve işlem değerleri

Çizelge 4. Orman karbon piyasalarının yıllar itibariyle gelişimi⁶⁸

Piyasalar	2010			2011			2012			2013		
	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Ort. Fiyat (\$/tCO ₂ e)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Ort. Fiyat (\$/tCO ₂ e)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Ort. Fiyat (\$/tCO ₂ e)	Hacim (MtCO ₂ e)	Değer (M\$)	Ort. Fiyat (\$/tCO ₂ e)
Gönüllü Tezgâh Üstü Piyasa	27,80	157,80	5,60	16,70	172,00	10,30	22,30	147,00	7,60	29,0	140,00	4,80
Kaliforniya/Batı İklim Girişimi (WCI)							1,50	12,00	8,20	1,70	16,00	9,40
Avustralya/CFI				1,60	13,00	8,10	2,90	38,00	13,30	1,50	32,00	20,80
CCX	0,10	0,20	1,20									
Diğer piyasalar	0,50						0,6	15,6	25,30	0,40	4,10	9,80
Toplam Gönüllü Karbon	28,40	158,00	5,60	18,30	185,00	9,20	26,70	198,00	7,70	29,00	140,00	4,80
Diğer Sera Gazı Ticaret Sistemleri												
CDM-A/R	1,40	6,30	4,50									
CDM/JI				5,90	23,00	3,90	0,50	0,60	1,10			
NSW GGAS	2,30	13,00	5,65									
NZ ETS	0,20	0,30	13,00				0,20	1,90	7,90			
RMU				3,90	11,50	2,95						
Diğer Tahsisler	0,40			1,50	29,00	19,70	0,60	15,60	25,30			
Toplam Zorunlu Karbon Piyasaları	4,30	19,60	4,60	11,30	63,50	7,20	1,30	18,10	10,50	4,00	52,40	9,70
Genel Toplam	32,70	177,60	5,50	29,60	248,50	9,20	28,00	215,80	7,80	32,70	192,10	5,20

Kaynak: Ecosystem Marketplace, 2011; 2012; 2013; 2014b

Tarihsel süreçte ormancılık projelerinden elde edilen krediler daha çok tezgâh üstü piyasalarda işlem görmüştür. Bölgesel piyasalarda ise ormancılık projelerinden elde edilen karbon kredileri Avustralya Karbon Fiyatlandırma Mekanizmasında (CPM) ve Yeni Zelanda Emisyon Ticaret Sistemi'nde (NZ ETS) işlem görmüştür.

Orman karbon piyasalarında işlem gören kredilerin işlem hacmi 2010-2013 yılları arasında 28-32,7 MtCO₂e arasında değişim göstermiştir. Aynı yıllarda işlem hacmi 117,6-

⁶⁸ Kaynaklarda belirtilen yayınlarda işlem hacimleri ve işlem değerleri farklılık gösterebilir.

248,50 M\$; ortalama birim fiyat ise 5,20-9,20 \$ arasında değişim göstermiştir (Ecosystem Marketplace, 2011; 2012; 2013; 2014b).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Karbon piyasaları sera gazı emisyonlarının maliyet etkin yöntemlerle azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dünya genelindeki faaliyet gösteren karbon piyasalarının zaman içinde artış göstermesi ve bu piyasalarda işlem gören birimlerin ve işlem değerinin artış göstermesi bu konudaki önemi göstermektedir.

Türkiye, iklim değişikliği müzakerelerindeki mevcut durumu nedeniyle, 2020 yılı sonuna kadar Kyoto Protokolü kapsamındaki karbon piyasalarından yararlanamayacaktır. Bu nedenle gönüllü karbon piyasaları 2020 yılı sonuna kadar Türkiye'nin faaliyet gösterebileceği tek alandır. Bu açıdan, Türkiye'de gönüllü karbon piyasalarına yönelik daha çok iklim dostu projenin geliştirilmesi ve piyasadaki payın artırılması gerekmektedir.

Diğer yandan, 2020 sonrasına yönelik devam eden müzakerelerde yeni bir iklim anlaşmasının imzalanması ve bu anlaşmanın bütün ülkelere uygulanabilir olması gündemdedir. Yeni anlaşma bu durumda Türkiye'nin de zorunlu karbon piyasalarına girebileceği yasal bir zemin oluşturabilecektir. Bu durumda ise, Türkiye'nin 2020 yılı sonrası için yasal, idari ve teknik anlamda hazır olabilmesi için hazırlık yapması gerekmektedir (Başsüllü, 2014b). Yapılması gereken hazırlıkların başında da emisyon ticaret sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar gelmektedir. Bu alanda Türkiye'de 2015 yılı sonrasında emisyon ticaret sisteminin kurulması İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı'nda (İDEP) (ÇŞB, 2011), İstanbul Uluslararası Finans Merkez Stratejisi ve Eylem Planı'nda (DPT, 2009) ve 25 Şubat 2012 tarihli ve 28215 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Enerji Verimliliği Stratejisi Belgesi'nde (2012–2023) (ETKB, 2012) yer verilmiştir. Bu kapsamda 2012 yılı sonunda başlatılan “Karbon Piyasasına Hazırlık Ortaklığı Projesi” ile Türkiye'nin, 2020 sonrası dönemde oluşturulacak olan yeni piyasa mekanizmalarına uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Proje kapsamında izleme, doğrulama ve raporlama sisteminin kurulması, kapasite geliştirme ve pilot çalışma yapılması hedeflenmektedir (PMR, 2013). Yapılması gereken diğer çalışmalar ise aşağıda verilmiştir:

- Karbon Piyasasına Hazırlık Ortaklığı Projesi'nin ilgili bütün kurumları içerecek şekilde genişletilmesi ve Türkiye'de emisyon ticaret sisteminin kurulması için yürütülen çalışmaların hız kazanması gerekmektedir.

- Borsa İstanbul'un emisyon ticaret sistemi kurma çalışmalarına yasal ve idari anlamda aktif olarak katılması gerekmektedir.

- Borsa İstanbul bünyesinde kurulacak karbon piyasasına katılacak sektörlerin yasal mevzuatında uluslararası standartlara uygun düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

- Karbon piyasaları alanındaki bilimsel çalışmalar dikkate alınarak, piyasanın kurulması için alınabilecek teknik, teknolojik ve mali yardım olanakları belirlenmelidir.

- Öncelikli olarak, enerji, sanayi, ulaştırma ve AKAKDO sektörlerinde ne kadar emisyon azaltımı yapılabileceği belirlenmeli, ardından ülke genelini kapsayacak şekilde bir sera gazı emisyon sınırlandırması ve azaltım taahhüdü belirlenmelidir.

- Karbon kredilerinin ticareti için Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Damga Vergisi Kanunu gibi bazı mevzuatta yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

•Karbon ticareti için, özellikle ilk uygulama döneminde, vergi muafiyeti, proje maliyetlerinin belirli bir kısmının Devlet tarafından karşılanması, karbon kredilerine yönelik sabit fiyat uygulaması gibi teşvik alternatifleri belirlenmelidir.

•Sera gazı azaltımı veya yutak alanların artırılması amacıyla geliştirilecek projelerin, fikir aşamasından kredilerin sertifikalandırma sürecine kadar olan işlemlere ilişkin kuralların belirlenmesi ve kılavuzların hazırlanması gerekmektedir.

•Türkiye’de karbon piyasalarına yönelik ve uluslararası karbon standartlarına göre örnek bir ormancılık projesi geliştirilmelidir. Bu sayede ormancılık projelerinin fizibilitesi belirlenebilir.

•Sera gazı emisyonuna neden olan sektörlerin/tesislerin bozuk orman alanlarında ve orman dışı alanlarda ağaçlandırma gibi çeşitli ormancılık faaliyetleri ile sera gazı emisyonu azaltımı yapmaları için gerekli olanaklar araştırılmalıdır.

•Türkiye emisyon ticaret sisteminde çalışacak personelin gerekli eğitimleri alması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Başşüllü, Ç., 2014a. Ormancılıkta Karbon Ekonomisi ve Borsası. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 337s, Isparta/Türkiye.

Başşüllü, Ç., 2014b. İklim Değişikliği Müzakerelerinde Yeni İklim Anlaşması, 2020 Öncesi Azaltım İstekliliğinin Artırılması ve Türkiye’nin Beklentileri. Orman Mühendisliği Dergisi, ISSN 1301-3572, Yıl: 51, Sayı: 10-11-12, Ekim/Kasım/Aralık 2014, s.25-31, http://ormuh.org.tr/arsiv/files/26012015_DergiEKA.pdf, Ankara.

Başşüllü, Ç. ve Tolunay, A., 2014. Development of an Institutional Model for Emission Trading System: An Approach to the Carbon Market of Turkey. SDU Faculty of Forestry Journal 2014, 15: 158-167, ISSN: 1302-7085, e-ISSN: 1309-2111, <http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduofd/article/viewFile/4828/3975>.

Başşüllü, Ç. ve Tolunay, A., 2015. Adaptation of the Administrative Structure of the General Directorate of Forestry and Some Forestry Legislation to the Turkish Emissions Trading System. Turkish Journal of Forestry 2015, 16(1): 75-81, ISSN: 2149-2174.

Beane, J.L., Hagan, J.M., Whitman, A.A. ve Gunn, J.S., 2008. Forest Carbon Offsets: A Scorecard for Evaluating Project Quality. Manomet Center for Conservation Sciences Report MCCS NCI 2008-1, 23pp, Brunswick, Maine; Erişim Tarihi: 07.05.2013, <http://www.manomet.org/sites/manomet.org/files/ForestCarbonScorecard.pdf>.

Böhringer, C. ve Rosendahl, K.E., 2009. Strategic Partitioning of Emission Allowances under the EU Emission Trading Scheme. Resource and Energy Economics, 31, pp.182-197, doi:10.1016/j.reseneeco.2009.04.001.

Çelikkol, H. ve Özkan, N., 2011. Karbon Piyasaları ve Türkiye Perspektifi. s.203-222, Erişim Tarihi: 29.07.2013, <http://sbe.dpu.edu.tr/dergi/31/14.pdf>.

Çikot, Ö., 2009a. Amerika ve Asya Pasifik Karbon Borsaları. TSPAKB, Sermaye Piyasasında Gündem, Sayı: 84, ISSN 1304-8155, s.8-19, Erişim Tarihi: 02.01.2012, http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/AIM_Yayin_ve_Raporlar_Aylik_Yayinlar_2009_gundem_200908.pdf.

Çikot, Ö., 2009b. Avrupa’da Karbon ve Enerji Borsaları. TSPAKB, Sermaye Piyasasında Gündem, Sayı: 82, ISSN 1304-8155, s.9-24, Erişim Tarihi: 02.01.2012,

http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/AIM_Yayin_ve_Raporlar_Aylik_Yayinlar_2009_gundem_200906.pdf.

ÇOB, 2008. Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları ve Diğer Uluslararası Emisyon Ticareti Sistemleri. 13/05/2008 tarih ve B.18.ÇYG.0.02.00.04–020/8366 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 43s, Ankara.

ÇŞB, 2011. İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı (2011–2023). 176s, ISBN: 978–605–393–096–9, Erişim Tarihi: 15.10.2011, <http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/IDEP/İDEPTR.pdf>, Ankara.

ÇŞB, 2012a. Karbon Piyasalarında Ulusal Deneyim ve Geleceğe Bakış. 106s, ISBN: 978–605–393–088–4, Erişim Tarihi: 25.03.2012, [http://iklim.cob.gov.tr/iklim/New%20folder/KARBON%20piyahas%C4%B1,kitap\[1\].pdf](http://iklim.cob.gov.tr/iklim/New%20folder/KARBON%20piyahas%C4%B1,kitap[1].pdf), Ankara.

ÇŞB, 2012b. Türkiye’de Karbon Piyasası. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, 6s, Ankara.

ÇŞB, 2012c. Sera Gazı Emisyon Azaltım Projeleri Sicil İşlemleri. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, 6s, Ankara.

ÇŞB, 2014. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası. <http://www.csb.gov.tr/projeler/iklim/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=12461>, Erişim Tarihi: 18.03.2015.

DPT, 2009. İstanbul Uluslararası Finans Merkez Stratejisi ve Eylem Planı. 45s, Erişim Tarihi: 17.11.2012, http://ifm.ibb.gov.tr/Calismalar/Documents/Dokumanlar/DPT_IFM_Stratejisi_ve_Eylem_Plani.pdf.

Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2007. State of the Voluntary Carbon Markets 2007: Picking Up Steam. 59pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://ecosystemmarketplace.com/documents/acrobat/StateoftheVoluntaryCarbonMarket18July_Final.pdf.

Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2008. State of the Voluntary Carbon Markets 2008: Forging A Frontier. 79pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://www.ecosystemmarketplace.com/documents/cms_documents/2008_StateofVoluntaryCarbonMarket2.pdf.

Ecosystem Marketplace ve New Carbon Finance, 2009. State of the Voluntary Carbon Markets 2009: Fortifying the Foundation. 92pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://www.ecosystemmarketplace.com/documents/cms_documents/StateOfTheVoluntaryCarbonMarkets_2009.pdf.

Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2010. State of the Voluntary Carbon Markets 2010: Building Bridges. 108pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_2433.pdf.

Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2011. State of the Voluntary Carbon Markets 2011: Back to the Future. 78pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_2828.pdf.

Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2012. State of the Voluntary Carbon Markets 2012: Developing Dimension. 91pp, Erişim Tarihi: 16.01.2013, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_3164.pdf.

Ecosystem Marketplace ve Bloomberg New Energy Finance, 2013. State of the Voluntary Carbon Markets 2013: Maneuvering the Mosaic. 105pp, Erişim Tarihi: 23.07.2013, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_3898.pdf.

Ecosystem Marketplace ve Business for Social Responsibility, 2008. Offsetting Emissions: A Business Brief on the Voluntary Carbon Market. Second Edition, 16pp, Erişim Tarihi: 22.02.2013, http://www.bsr.org/reports/BSR_Voluntary-Carbon-Offsets-2.pdf.

Ecosystem Marketplace, 2009. State of the Forest Carbon Markets 2009: Taking Root & Branching Out. 70pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_2384.pdf.

Ecosystem Marketplace, 2011. State of the Forest Carbon Markets 2011: From Canopy to Currency. 70pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_2975.pdf.

Ecosystem Marketplace, 2012. State of the Forest Carbon Markets 2012: Leveraging the Landscape. 86pp, Erişim Tarihi: 06.02.2013, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_3242.pdf.

Ecosystem Marketplace, 2013. State of the Forest Carbon Markets 2013: Covering New Ground. 80pp, Erişim Tarihi: 07.11.2013, <http://www.forest-trends.org/documents/files/SOFCM-full-report.pdf>.

Ecosystem Marketplace, 2014a. State of the Voluntary Carbon Markets 2014: Sharing the Stage. 66pp, Erişim Tarihi: 03.03.2015, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_4841.pdf.

Ecosystem Marketplace, 2014b. State of the Forest Carbon Markets 2014: Turning over a New Leaf. 87pp, Erişim Tarihi: 03.06.2015, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_4770.pdf.

Ecosystem Marketplace, 2015. State of the Voluntary Carbon Markets 2015: Ahead of the Curve. 50pp, Erişim Tarihi: 04.06.2015, http://forest-trends.org/releases/uploads/SOVCM2015_FullReport.pdf.

ETKB, 2012. Enerji Verimliliği Strateji Belgesi 2012–2023. 21s, Erişim Tarihi: 17.11.2012, http://www.tesab.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=904:enerji-verimlili-strateji-belgesi-2012-2023&catid=5:tesab&Itemid=20.

EU, 2000. Green Paper on Greenhouse Gas Emissions Trading Within the European Union. 28pp, Erişim Tarihi: 23.12.2011, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2000/com2000_0087en01.pdf, Brussel.

Faeth, P., Cort, C. ve Livernash, R., 1994. Evaluating the Carbon Sequestration Benefits of Forestry Projects in Developing Countries. World Resources Institute, 96pp, Erişim Tarihi: 04.01.2013, http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACA555.pdf, Washington DC.

FAO, 2010. Carbon Finance Possibilities for Agriculture, Forestry and Other Land Use Projects in a Smallholder Context. FAO Natural Resources Management and Environment Department Working Paper 34, 30pp, Erişim Tarihi: 18.08.2012, <http://www.fao.org/docrep/012/i1632e/i1632e.pdf>, Rome.

Jotzo F. ve Michaelowa A., 2001. Estimating the CDM Market Under the Bonn Agreement, HWWA Discussion Paper 145, Institute of International Economics, Erişim Tarihi: 04.03.2013, <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/19406/1/145.pdf>.

Korkusuz, M., 2010. Türk Vergi Kanunları ve Diğer İlgili Mevzuat Hükümleri Kapsamında Karbon Ticaretinin Vergilendirilmesi. 27s, Türkiye’de İklim Değişikliği ile Mücadele için Kapasitelerin Artırılması Projesi, Erişim Tarihi: 22.07.2013, <http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/karbon%20ticaretinin%20vergilendirilmesi.pdf>.

Lovell, H.C., 2010. Governing the Carbon Offset Market. Focus Article, Volume 1, Issue, 3, pp.353–362, DOI: 10.1002/wcc.43.

Pearson, T., Walker, S. ve Brown, S., 2005. Sourcebook for Land Use, Land–Use Change and Forestry Projects. 57pp, Erişim Tarihi: 12.04.2013, http://www.winrock.org/ecosystems/files/Winrock-BioCarbon_Fund_Sourcebook-compressed.pdf.

Perschel, R.T., Evans, A.M. ve Summers, M.J., 2007. Climate Change, Carbon, and the Forests of the Northeast. Forest GUILD, 47pp, Erişim Tarihi: 18.05.2013, http://www.forestguild.org/publications/research/2007/ForestGuild_climate_carbon_forests.pdf.

PMR, 2013. Partnership for Market Readiness Web Sitesi. Erişim Tarihi: 15.11.2013, <http://www.thepmr.org/country/turkey-0>.

Solomon, B.D. ve Lee, R., 2000. Emission Trading Systems and Environmental Justice. Why Are Some Population Segments More Exposed to Pollutants than Others? Environment, Volume 42, Number 8, pp.32–45.

Stern, N., 2006. The Economics of Climate Change. 692pp, Report to the Prime Minister and to the Chancellor of Exchequer, UK.

Totten, M., 1999. Getting It Right: Emerging Markets for Storing Carbon in Forests. Forest Trends and World Resources Institute, ISBN 1–56973–413–5, 49pp, Erişim Tarihi: 22.04.2013, <http://pdf.wri.org/ftcarbonbro.pdf>.

Trexler, M.C., Faeth, P. ve Kramer, J.M., 1989. Forestry as a Response to Global Warming: An Analysis of the Guatemala Agroforestry and Carbon Sequestration Project. World Resources Institute, Washington, DC.

Tunahan, H., 2010. Küresel İklim Değişikliğini Azaltmanın Bir Yolu Olarak Karbon Finansmanı. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 46, s.199–215, Erişim Tarihi: 15.11.2012, <http://journal.mufad.org/attachments/article/140/17.pdf>.

Ward, M., Garibaldi, J.A., Hampton, K., Höhne, N., Jung, M., Bakir, A. ve Gray, S., 2009. Scaling Up Investment in Climate Change Mitigation Activities Interface With The World Bank’s Carbon Partnership Facility. 47pp, Erişim Tarihi: 09.01.2013, http://wbcarbonfinance.org/docs/Scaling_up_investment_in_Climate_mitigation_and_CPF.pdf.

WB, 2005. State and Trends of Carbon Market 2005. 39pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, <http://wbcarbonfinance.org/docs/CarbonMarketStudy2005.pdf>.

WB, 2007. State and Trends of Carbon Market 2007. 45pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:21319781~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html>.

WB, 2008. State and Trends of Carbon Market 2008. 71pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, <http://siteresources.worldbank.org/NEWS/Resources/State&Trendsformatted06May10pm.pdf>

WB, 2009. State and Trends of Carbon Market 2009. 71pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://siteresources.worldbank.org/INTCARBONFINANCE/Resources/State___Trends_of_the_Carbon_Market_2009-FINAL_26_May09.pdf.

WB, 2010. State and Trends of Carbon Market 2010. 78pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://siteresources.worldbank.org/INTCARBONFINANCE/Resources/State_and_Trends_of_the_Carbon_Market_2010_low_res.pdf.

WB, 2011. State and Trends of Carbon Market 2011. 78pp, Erişim Tarihi: 18.11.2012, http://siteresources.worldbank.org/INTCARBONFINANCE/Resources/State_and_Trends_Updated_June_2011.pdf.

WB, 2012. State and Trends of Carbon Market 2012. 133pp, Erişim Tarihi: 18.01.2012, http://siteresources.worldbank.org/INTCARBONFINANCE/Resources/State_and_Trends_2012_Web_Optimized_19035_Cvr&Txt_LR.pdf.

WB, 2013. Mapping Carbon Pricing Initiatives Developments and Prospects. 93pp, Erişim Tarihi: 03.12.2013, <http://www.ecofys.com/files/files/world-bank-ecofys-2013-mapping-carbon-pricing-initiatives.pdf>, Washington DC.

WB, 2014. State and Trends of Carbon Pricing. World Bank Group Climate Change and ECOFYS, Doi: 10.1596/978-1-4648-0268-3, Washington, DC, Erişim Tarihi: 23.09.2014, <http://www.ecofys.com/files/files/world-bank-ecofys-2014-state-trends-carbon-pricing.pdf>.

UNFCCC, 1998. Kyoto Protocol to the United Nations Framework on Climate Change. United Nations Framework Convention on Climate Change, 20pp, Erişim Tarihi: 23.12.2011, <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>.

UNFCCC, 2015. CDM Project Search. Erişim Tarihi: 19.03.2015, <http://cdm.unfccc.int/Projects/projsearch.html>.

Ülgen, H. ve Güneş, Y., 2013. Ağaçlandırma Karbonu (26 Kasım 2013 Tarihli Taslak Rapor). 132s, Doğa Koruma Merkezi, Ankara.

ORMANCILIKTA KARBON PİYASALARI VE KARBON HAKKI KAVRAMI: BAZI ÜLKELERDEKİ UYGULAMALAR VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Hülya KILIÇ¹ Çağlar BAŞSÜLLÜ² Suat TÜREYEN³ Ahmet TOLUNAY⁴

¹Or. Yük. Müh., OGM Dış İlişkiler, Eğitim ve Araştırma Dairesi Başkanlığı, Ankara

²Dr., Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Orta Asya Alt Bölge Ofisi, Ankara

³Or. Yük. Müh., OGM Odun Dışı Orman Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Ankara

⁴Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, Isparta

Özet

Sanayi devriminin ardından yaşanan insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde giderek yoğunlaşması nedeniyle ülkeler, sera gazı emisyonlarının azaltımı ve iklim değişikliği ile mücadele için daha etkin önlemler almak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerden Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ile Kyoto Protokolü, uluslararası alanda atılan en önemli adımları oluşturmaktadır. Sözleşmenin ve Protokolün sera gazı emisyonlarını azaltmak amacıyla oluşturduğu en önemli sistemlerden biri de “emiyon ticaret sistemi” veya “karbon piyasası” olmuştur. Bu piyasalar sayesinde karbon, ticareti yapılan bir emtia haline dönüşmüştür. Karbon piyasası işlemleri her geçen gün artmakta ve bu konuda gerek ülkelere gerekse birçok işletmelere birtakım yükümlülükler düşmektedir. Atmosferde giderek artan sera gazı emisyonlarının serbest piyasa dinamikleri ile çözülebileceğinin varsayıldığı bu sistemde, karbon hak ve yükümlülükleri ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliğinin finans alanında neden olduğu yenilikler ve bu alanda yaşanan gelişmeler, karbonun bir hak olduğu kavramını gündeme getirmiş ve çeşitli alanlarda karbon hakkı kavramı tanımlanmaya başlamıştır. Bu çalışmada; orman karbon hakkı kavramı üzerinde ülkelerdeki uygulamalar incelenmiş ve Türkiye’deki durum değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karbon Hakkı, Karbon Piyasası, Ormancılık, Türkiye

CARBON MARKETS AND CARBON RIGHT IN FORESTRY: THE IMPLEMENTATIONS IN SOME COUNTRIES AND THE SITUATION IN TURKEY

Abstract

With the alarming increase in greenhouse gas emissions after the industrial revolution, especially the last quarter of the 20th century, countries have made several attempts to find more effective measures to reduce greenhouse gas emissions and combat climate change. United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol are the most important steps at the international level. One of the most significant systems of the Convention and the Protocol established for the purpose of reducing greenhouse gas emissions is “emission trading system” or “carbon market”. Today by means of the mentioned markets carbon has become a commodity like tradable goods. Carbon market operations are increasing day by day and this situation imposes some obligations on the countries and many enterprises. Carbon rights and obligations come out in this system, which presumes that greenhouse gas emissions alarmingly increasing in the atmosphere can be solved with the free market dynamics. The innovations in finance caused by climate change and improvements in this field have made the term carbon right a current issue and this term is defined in several fields. In this study, the implementations used by different countries related to the term “forest carbon rights” and the situation in Turkey has been reviewed.

Keywords: Carbon Right, Carbon Market, Forestry, Turkey

1. GİRİŞ

İklim değişikliği günümüzün en önemli çevre sorunları arasında yer almaktadır. İklim değişikliği sorununun getireceği zorluklar ise ancak bütün ülkeler tarafından alınacak ortak ve adil önlemlerle aşılabilecektir. Birçok sektörü içeren çevresel bir sorun olan iklim değişikliği süreci, finans alanında yeni zorluklar ve maliyetler getirmiş ve bu nedenle bir piyasa başarısızlığı olarak nitelendirilmiştir. Finans alanındaki bu başarısızlık iklim değişikliği politikaları, vergi uygulamaları, emisyon ticareti, yasal düzenlemeler ve karbonun fiyatlandırılması gibi yöntemler ile çözülmeye çalışılmaktadır (Stern, 2006; WBCSD, 2012).

İklim değişikliği ile mücadele etmek amacıyla yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ve Kyoto Protokolü gibi uluslararası yasal mevzuata ek olarak yürütülen müzakereler ve alınan kararlar zaman içinde sadece yasal, idari ve teknik alanlarda değil ekonomik hayatta ve finans alanında da bazı değişimler getirmiştir. Finans sektörüne giren yeni uygulamalardan birisi de karbonun, bir emtia olarak ticaretinin yapılabilir hale gelmesidir.

Karbon piyasaları zorunlu ve gönüllü karbon piyasaları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Zorunlu karbon piyasalarında işlemler Kyoto Protokolü kapsamında yürütülmektedir. Hükümetler ve şirketler bu piyasalara, Kyoto Protokolü'nün ilgili hükümlerince taahhüt ettikleri sayısallaştırılmış emisyon sınırlandırması ve azaltım hedeflerine ulaşmak amacıyla girebilmektedirler. Gönüllü karbon piyasalarında ise, şirketler, bireyler ya da organizasyonlar; gönüllülük esasına göre enerji, ulaştırma ve ormancılık gibi alanlarda uyguladıkları projelerden sertifikalandırdıkları gönüllü emisyon azaltım kredilerinin ticaretini yapabilmektedirler.

Karbon piyasaları ayrıca, proje esaslı ve tahsisat esaslı olarak da gruplandırılabilir. Proje esaslı sistemde; Sera gazı azaltımı sağlayan Temiz Kalkınma Mekanizması (CDM) ve Ortak Uygulama (JI) ile Sertifikalandırılmış Emisyon Azaltımları (CER) ve Emisyon Azaltım Birimleri (ERU) alıcı ve satıcılar arasında alım satım işlemlerine konu edilebilmektedir (Tunahan, 2010). Tahsisat esaslı sistemde ise; emisyon salımı yapan tesislere belirli bir dönemde düzenleyici kuruluşlar tarafından emisyon tahsisatları veya sınırlaması verilmektedir. Tahsisatlar, “kota”, “permi”, “izin” ya da “sınır” olarak da adlandırılabilir. Tesisler belirlenen dönemde emisyon tahsisatlarını aştıkları takdirde, aşılacak bu kısmı, başka şirketlerden karbon kredisi satın alarak, emisyon azaltımı sağlayan çeşitli projelerden elde ettikleri karbon kredilerini kullanarak ve yine emisyon azaltımı sağlayan çeşitli teknoloji ve finans yatırımları yaparak karşılayabilmektedir.

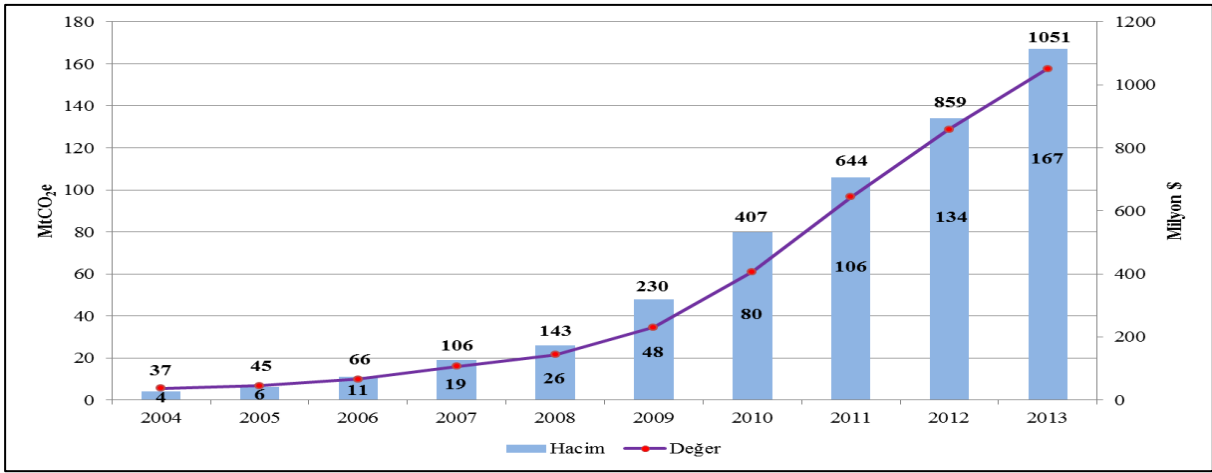
Finans alanında yaşanan gelişmeler, aynı zamanda, karbonun bir hak olduğu kavramını gündeme getirmiş ve çeşitli sektörlerde karbon hakkı kavramının tanımlanmasına neden olmuştur. Karbon hakları, dünya genelinde finansal sistemler içerisinde çeşitli iktisadi araçlar ile fiyatlandırılarak girmiş önemli bir ticaret aracıdır (WBCSD, 2012). Karbon hakkı finans sektörü içinde tanımlanırken diğer yandan orman mülkiyeti içinde de orman karbon hakkı tanımlanmaktadır. Dolayısıyla karbon kredisi satışı hakkı ile karbon hakkı arasında fark bulunmaktadır.

Zorunlu ve gönüllü orman karbon piyasalarının gelişmesiyle birlikte, orman ekosistemlerinde farklı formlarda bulunan karbonun korunması, satışı veya projelendirilmesi ile ilgili hakların ve orman kaynaklarının korunmasında birtakım sıkıntılar yaşanması endişesi gündeme gelmiştir. Karbon hakkı, karbon emisyon miktarının düşürülmesi veya ortadan kaldırılması ile oluşan ekonomik ya da yasal faydalanma hakkının elde tutulması olarak tanımlanabilir (Knox, 2012). BMİDÇS ve Kyoto Protokolü ile sera gazı emisyonları düşürülmeye çalışılması ve karbonun hak olarak tanımlanması, ülkelerin bu alanda yasal çalışmalar başlatmasına neden olmuştur.

2. ORMAN KARBON PİYASALARININ DURUMU

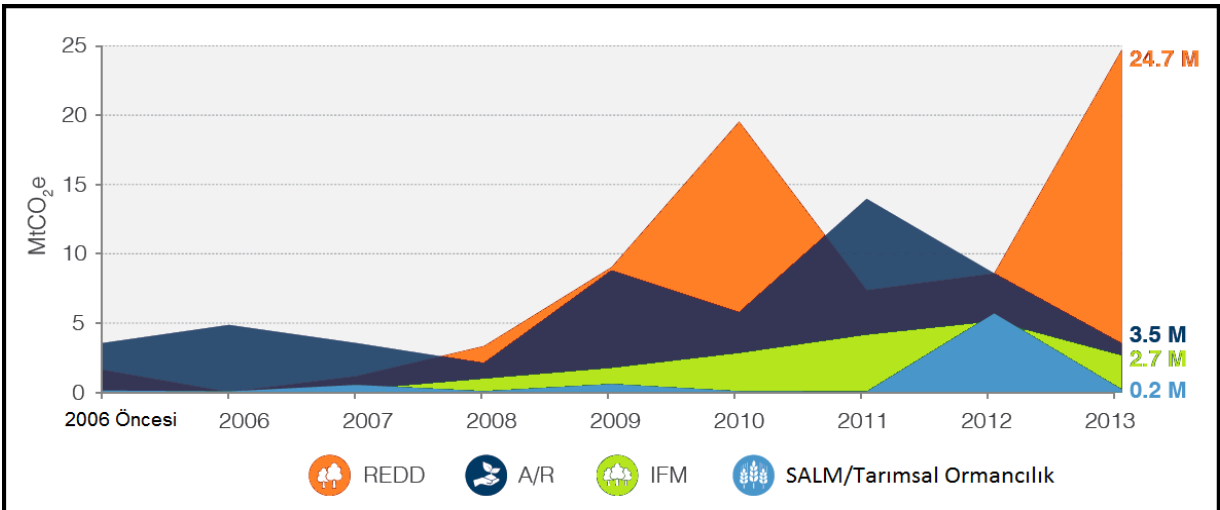
Dünya genelinde faaliyet gösteren karbon piyasaları içinde ormancılık faaliyetlerinden elde edilen karbon kredilerinin işlem gördüğü orman karbon piyasaları da yer almaktadır. Orman ekosistemlerinin iklim değişikliği ile mücadeledeki önemi, karbon piyasalarına da yansımış ve ormancılık sektörüne yönelik gerçekleştirilen projeler hem zorunlu hem de gönüllü karbon piyasalarında işlem görmeye başlamıştır.

Karbon piyasalarında ormancılık kredileri işlem hacimlerinin ve işlem değerlerinin yıllar itibariyle değişimi Şekil 1’de görülmektedir. 2005 yılı öncesi toplam 4 MtCO₂e kredi işlem görmüş ve toplam işlem değeri 37 M\$ olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı ve sonrasında orman karbon piyasaları gelişimini sürdürmüş ve 2013 yılı sonu itibariyle orman karbon piyasalarında işlem gören kredilerin kümülâtif toplamı 167 MtCO₂e’ine yükselmiş ve toplam işlem hacmi ise 1051 M\$’a yükselmiştir (Ecosystem Marketplace, 2014).

Şekil 1. Tarihsel süreçte orman karbon piyasalarında işlem gören kredilerin kümülâtif işlem hacimleri ve işlem değerleri (Ecosystem Marketplace, 2014).

Ormancılık sektörüne yönelik proje tipleri incelendiğinde, 4 farklı proje tipinin uygulandığı görülmektedir. Bu projelerden ağaçlandırma ve yeniden ormanlaştırma (A/R), ormansızlaşmadan ve orman bozulmasından kaynaklanan emisyonların azaltılması (REDD) projeleri toplam içinde önemli bir paya sahiptir. Diğer proje tipleri de iyileştirilmiş orman yönetimi (IFM) ve sürdürülebilir tarım arazileri yönetimi (SALM)/tarımsal ormancılıktır. Şekil 2’de 2006 öncesi ve 2006 ile 2013 yılları arasındaki ormancılık proje tipleri ve işlem hacimleri verilmiştir (Ecosystem Marketplace, 2014).

Şekil 2. Tarihsel süreçte orman karbon piyasalarında proje tipine göre değişim ve işlem hacimleri (Ecosystem Marketplace, 2014)

Toplamda 148 projenin geliştirildiği 2013 yılında, Özellikle REDD projeleri 24,7 MtCO₂e işlem hacmi ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. İşlem değeri ise 98,8 M\$ ve ortalama fiyat ise 4,2\$ olmuştur. 16,1\$ ile en yüksek ortalama fiyat ise SALM/tarımsal ormancılık projelerinde gerçekleşmiştir. Projeler ağırlıklı olarak (%46) Doğrulanmış Karbon Standardına (VCS) göre sertifikalandırılmıştır. İkinci sırayı ise %24'lük pay ile Acre Karbon Standardı almıştır (Ecosystem Marketplace, 2014).

Kyoto Protokolü taahhütlerince CDM kapsamında düzenlenen ormancılık projeleri incelendiğinde, 2006 yılında 1 (~26 ktCO₂e/yıl), 2009 yılında 10 (~364 ktCO₂e/yıl), 2010 yılında 7 (~259 ktCO₂e/yıl), 2011 yılında 18 (~774 ktCO₂e/yıl), 2012 yılında 10 (~198 ktCO₂e/yıl), 2013 yılında 6 (~346 ktCO₂e/yıl) ve 2014 yılında 3 (~138,5 ktCO₂e/yıl) olmak üzere toplam 55 A/R projesinin kayıt altına alındığı görülmektedir (UNFCCC, 2015).

Ormancılık projelerinden elde edilen karbon kredilerinin hem zorunlu hem de gönüllü karbon piyasalarında işlem görmesi ve bu piyasaların gelişim göstermesine paralel olarak yasal duruma ilişkin düzenleme ihtiyacı da ortaya çıkmıştır.

3. KARBON HAKKI KAVRAMI

3.1 Hak ve eşya kavramları

Hak, yasal, toplumsal ya da ahlaki özgürlük veya yetki olarak tanımlanabilir. Haklar, sadece iki kişi veya daha çok kişi arasındaki bir hukuki ilişki, bir bağ niteliğindedir (Başpınar ve Ünal, 2012). Kişilere ilaveten kurumların, ülkelerin ve toplulukların haklarından bahsetmek de mümkündür.

Hukuk bakımından eşya, insanların ihtiyaçlarını gidermeye yarayan, edinilmesi mümkün yani üzerlerinde fiili ve hukuki hâkimiyet kurulmaya elverişli olan maddi mallardır (Akıntürk, 2009).

Aynı hak, kişilere eşyalar üzerinde herkese karşı ileri sürülebilen en geniş yetkileri tanıyan bir malvarlığı hakkıdır (Akıntürk, 2009). Aynı haklar, kişiler ile eşyalar arasında doğrudan doğruya vasitasız olan bir iktidar, bir hâkimiyet ilişkisidir. Aynı hakların konusunu, kural olarak sadece maddi mallar, yani eşyalar oluşturur (Başpınar ve Ünal, 2012).

Türk ve İsviçre hukuk sistemlerinde aynı hak sayısı hukuk düzeni tarafından sınırlanmıştır. Medeni Kanunumuzun kabul ettiği aynı hak türleri; mülkiyet hakkı, irtifak hakları, taşınmaz yükü hakları ve rehin hakları olmak üzere 4 gruba ayrılmıştır. Bu alanda mülkiyet hakkı, eşya üzerinde sahibine en geniş yetkiler veren bir aynı hak türüdür (Akıntürk, 2009). Hakkın sağladığı yetki en geniş şekilde ise, yani tam ise, bu aynı hak mülkiyet hakkıdır ve sahibine hakkın konusu olan şeyden kullanma (*usus*), ürünlerinden yararlanma (*fructus*) ve malı tüketme (*abusus*) yetkilerini sağlar (Oğuzman ve ark., 2013).

Mülkiyet hakkına sahip kişi (malik) mülkiyetinde olan nesneyi kullanma, başkalarına devretme ve nesnenin ürünlerinden yararlanma yetkisine sahiptir. Bu hak mutlak nitelikte olduğundan herkese karşı ileri sürülebilir.

Orman ekosistemlerinden depolanan karbon, orman arazisi yani mülkiyet üzerinde bulunan ağaçlar ve toprakta farklı formlarda bulunmaktadır. Bu nedenle karbonun bir hak konusu içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.2 Karbon hakları

Küresel iklim değişikliğini engellemede bir araç olarak ortaya çıkan karbon piyasası işlemleri her geçen gün büyümektedir. Karbon piyasaları özellikle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin temiz enerjiye yönelik yatırımlarında önemli bir proje ve finansman tekniği olarak kullanılmaktadır. Küresel iklim değişikliğinin bu hızla devam ettiği varsayıldığında yakın bir gelecekte söz konusu piyasanın en büyük emtia piyasası olması kaçınılmazdır. Örneğin, 2020 yılında bu piyasaların 3,1 trilyon dolarlık piyasa hacmine ulaşması beklenmektedir (Uyar ve Cengiz, 2011).

İklim değişikliğinin etkileri göz önüne alındığında karbon tutulumunun faydalarının önemi ve değeri ortaya çıkmaktadır. Olumsuz etkileri azaltmada önemli rol oynayan karbon tutulumunun bir emtia haline gelmesiyle birlikte, bunun bir hak olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusu da gündeme gelmiştir.

Karbon piyasasının dünya çapında işlem görmeye başlamasıyla birlikte, bazı ülkeler karbon hakkı konusunu doğrudan orman mülkiyetinden satışına kadar bir piyasa satış aracı olarak görmektedir. Karbon kredisi ticareti ile karbon hakkı kavramları aynı kavram altında değerlendiren ülkeler olmakla birlikte bunu ayrı ayrı değerlendiren ülkeler de mevcuttur.

Diğer yandan yapılan çalışmalar ve karbon piyasasının gelişmesi neticesinde, karbon hakları kavramının, ülkelerin ormancılık mevzuatında mutlak suretle yer bulması veya karbon hakları ile ilgili bir yasal düzenlemeye gidilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bazı ülkelerin son yıllarda bu konuda yasal düzenlemeler yapmaya ya da sözleşmeler çerçevesinde karbon haklarını yasal çerçeveye oturtmaya çalıştığı görülmektedir. Özellikle Avusturalya, Meksika, Nepal, Kanada (Alberta) ile bazı Afrika ülkelerinin bir kısmında bu konuda yasal düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir (Knox ve ark., 2012).

Ayrıca REDD+ projeleri ile 28 tropikal ülkede orman karbon hakları veya bunu kapsayacak şekilde çalışmalara destek verilmekte ve yapılan projeler ile bir yasal altlık oluşturulmaya çalışılmaktadır. REDD+ kapsamındaki bazı ülkelerde “orman karbon hakları” üzerine yapılan çalışmalar sonucunda “Orman Karbon Hakları Rehber Kitabı” hazırlamıştır. Hazırlanan rehber kitap kapsamında mülkiyet hakları, karbon hakları, paydaşlar, karbon hak kullanıcıları ile faydalanıcıları konularına geniş yer verilmiş, karbon ile ilgili bazı tanımlamalar yapılmış ve ülkeler bazında yapılan yasal düzenlemeler aktarılmıştır (Knox ve ark., 2012).

REDD+ kapsamında orman karbon hakkı, ormanda depolanan karbon ile ya da bir alanda var olan ya da var olacak ağaçların ya da ormanda gelecekte tutulacak karbonla ilgili faydaları elde etmek için verilen özel yasal haklar olarak tanımlanmaktadır (Corrin, 2012; Christine, 2013). Buna ek olarak, REDD+ projelerinde orman karbon hakkı kavramının yasal düzenlemesi yapılırken aşağıdaki hususların netleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Knox ve ark., 2012).

Öncelikli olarak orman karbon haklarının kime ait olduğu netleştirilmelidir. Bu kapsamda, devlet, topluluklar, bireyler, kuruluşlar, kullanıcılar, ormanda yaşayanlar, proje geliştiricileri ve projelere finans desteği sağlayanlar hak sahibi olabilmektedir. Netleştirilmesi gereken diğer konu ise diğer alanlar, kaynak hak sahipleri veya mal sahipleri için elde edilmiş karbon haklarının olup olmadığı konusudur. Yine ormanlar, ağaçlar ve arazi için bir hak elde edildiğinde hükümetin buradaki hakları ne olacağı ve kazanılan hakların potansiyel orman karbon hak sahiplerinin güvenliğini nasıl etkileyeceği netleştirilmelidir. Son olarak, karbon haklarının güvenliğinin nasıl sağlanacağı ve zayıf tarafların haklarını korumak için ne gibi tedbirlerin alınması gerektiği netleştirilmelidir (Knox ve ark., 2012). Bu kapsamda, karbon hakları ile ilgili yasal düzenlemeler yapan bazı ülkelerden örnekler aşağıda verilmiştir.

3.2.1 Avusturalya

Hepburn (2008), karbon hakkının, kanunda bir ormancılık hakkı tanımı içinde yer alması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü karbon tutulumu, orman ve ağaçların sağladığı fayda ve hizmetler içinde yer aldığından ormancılıkla ilgili kanunlar içinde bu tanıma yer verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Avusturalya'da orman sahipleri ile diğer kesim arasında karbon hakkı konusunda yapılan sözleşmelerle bu sorunun bir kısmı çözülmeye çalışılmaktadır. Sözleşmeler Kanununda (1919) ormancılık hakkı bir hak olarak ifade edilmektedir. Ormancılık hakkı içinde yapılan son düzenlemeler ile karbon hakları da mevzuata ilave edilmiştir. Orman karbon tutulum hakkı ile ilgili Avusturalya Ormancılık Kanununda (1916) yapılan değişiklik sonucunda Ormancılık Komisyonu, orman karbon tutulum haklarını ellerinde tutma ve satışını yapabilme görevini ortaya çıkarmıştır. Aksi halde bu tür bir değişiklik kanun kapsamında yapılmamış olsaydı Ormancılık Komisyonunun orman karbon hakkı konusunda bir hak iddia edemeyeceği ve satışını gerçekleştiremeyeceği belirtilmiştir (Hepburn, 2008).

Güney ve Batı Avusturalya'da karbon hakkı konusunda iki farklı ama birbirine yakın tanımlara yer verilerek bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Güney Avusturalya Orman Mülkiyet Kanununa (2000), karbon hakları ile ilgili tanım 2007 yılında yapılan değişiklikle eklenmiştir. Yapılan değişiklikle karbon hakkını orman örtüsü kapasitesini atmosferden gelen karbonu tutması ile tanımlayan bir eylem olarak görmektedir. İlgili kanunda yapılan tanıma göre karbon hakkı, orman bitki örtüsünün karbon tutma kapasitesinin ticari durumu için arazi sahibinin hakkına özel bir haktır. Bu tür haklar, orman mülkiyet sahipleri için belirlenmiştir. Kanuna göre Orman mülkiyet sahipleri ve arazi sahipleri arasında bir orman mülkiyet sözleşmesi mevcuttur (Hepburn, 2008).

Batı Avusturalya'da ise karbon haklarının ticaretini kolaylaştırmak ve karbon haklarının sahipliğine ve korunmasına yasal bir temel oluşturmak üzere, 2003 yılında, Karbon Hakları Kanunu yürürlüğe girmiştir (Anonim, 2005). Bu kanunda "ilgili alanın" ifadesi dışında karbon hakları açık olarak tanımlanmamıştır. Bu tür hakların ilgili arazi üzerinde miras yoluyla geçebilen hak sahipliliği ilgili kanun ve buna bağlı karbon sözleşmeleri yapılarak karbon hakkı kaydının sağlanabileceği belirtilmiştir (Hepburn, 2008). Karbon Hakları Kanununda, karbon hakkı, karbon hakkı formu, karbon tutulumu, karbon sözleşmesi ve formu ile bunların nasıl düzenleneceğine yer verilmiştir. Kanun, ilgili alanlarda tüm tarafların faydasına konu olacak bir karbon hakkını kayıt altına alınmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca kanunda, alan sahibi ile diğer taraflar arasında bir "Karbon Sözleşmesi" yapılması hükmü getirilmiştir (Karbon Hakları Kanunu, 2003). 2002 yılında çıkarılan Karbon Hakları Hesabı Kanunu ise karbon hakkı ile karbon sözleşmesi formlarının kaydını sağlamaktadır (Karbon Hakları Hesabı Kanunu, 2002).

3.2.2 Kanada (Alberta)

Kanada'nın Alberta şehrinde ormanlık alanlarda kendine ait karbon dengeleme programı için başvuru yapılabilmektedir. Bu mülkiyet hakları olarak depolama haklarını tanımlar fakat bu alanlar üzerindeki sahipliliğe depolama hakları dahil değildir (Alberta Devleti, 2011). Ayrıca piyasa da karbon dengeleme ticareti ya da kaydı tahsisinin yapılmasından önce proje geliştiricilerin seragazi azaltımı/uzaklaştırılması faaliyetleri üzerinde "sahipliliğini açık olarak" ortaya koymaları gerekir ki bu hakkı iddia edebilsinler. Bu durumdaki taraflardan biri veya daha fazlası kredi dengelemesi hakkı, ya da bu alanlardaki proje geliştiricilerin bunları ne zaman satabileceği veya kiralayabileceği, tarafların nasıl faydalanacaklarını açıkça ifade eden bir kontrat sözleşmesini aralarında yaptıktan sonra tahsis edilir (Vhugen ve ark., 2012). Alberta şehri, diğer yandan "Karbon Tutulumu ve

Depolanması Durumu Yasa değişikliği” Kanunu (2010) çıkartarak devlet ile özel mülkiyet sahipleri arasında muhtemel olabilecek anlaşmazlığı da çözmeye çalışmıştır (Kaplinsky ve Percy,2012). Muhtemel olabilecek anlaşmazlıkların başında büyük tazminatlar geldiği ifade edilmektedir.

3.2.3 Meksika

Meksika’da yasal mevzuatta son yıllarda birtakım düzenlemeler yapılmış ve 2003 yılında yeniden düzenlenen “Sürdürülebilir Orman Kalkınma Kanununun” 5. maddesinde, orman kaynaklarına ve bu kaynaklarda ikamet eden arazi sahiplerine haklar verilmiştir. Aynı kanunun 7. maddesi ile çevresel bir hizmet olarak karbon tutulumu da tanımlanmıştır (Knox ve ark., 2012).

3.2.4 Nepal

Nepal’de, 1994 yılında Orman Kanununda yapılan düzenlemeler esnasında orman ürünleri kullanıcı toplulukları tarafından karbon konusunda düzenleme yapılması talep edilmiştir. 1998 yılında, Yerel Yönetim Kanununda yapılan son düzenlemeler, köy kalkınma komitelerinin orman kaynaklarından gelir elde etme ve ürün satma hakları için yetki verilmesi halinde karbon haklarını da ellerinde tutabileceklerini göstermiştir (Knox ve ark., 2012).

Hepburn (2008), Mozambik ve Angola örneğinde olduğu gibi, orman kaynaklarından yararlanma hakkı imtiyaz sözleşmelerinin veya lisans belgelerinin olmamasının ticari faydalara engel yaratabileceğini ve dolayısıyla bu durumun da ormana bağımlı toplulukların haklarında sorunlar yaratacağını ve orman karbon haklarının güvenliğini de tehlikeye sokabileceğini belirtmiştir.

Her ne kadar karbon hakları sahipliği birtakım sorumluluk ve riskler taşısa da (Trenorden, 2013), yasalarda kesin ve açık bir hüküm olmadığı sürece daha güçlü çıkar grupları, orman kaynaklarından faydalanan hak sahibi kullanıcılarının aleyhine, yasal boşluklar bularak bu hakları kendi çıkarlarına çevirebilir ve bu hakları kendileri için kullanabilir. Bu nedenle, yasal çerçeve oluştururken orman alanlarındaki haklar ne kadar önemli ise karbon haklarının güvenliği de o derece önemlidir (Knox ve ark., 2012).

4. TÜRKİYE’DE KARBON PİYASALARI VE KARBON HAKKI KONUSUNDA MEVCUT DURUM

Türkiye’de geliştirilen projelerden elde edilen krediler 2005 yılından itibaren gönüllü karbon piyasalarında işlem görmektedir. Tablo 1’den görüleceği üzere, 2014 yılı Nisan ayı itibariyle hidroelektrik, rüzgar, atıktan enerji üretimi/biyogaz, jeotermal ve enerji verimliliği alanlarında toplam 308 proje geliştirilmiş ve 20,6 MtCO_{2e} üzerinde bir emisyon azaltımı sağlanmıştır (ÇŞB, 2014). Ancak, ormancılık sektörü, Türkiye’de geliştirilen projelere yönelik bir sektör olmamıştır.

Tablo 1. Türkiye’de 2014 yılı itibariyle gönüllü karbon piyasalarında geliştirilen proje türleri, sayıları ve emisyon azaltım miktarları (ÇŞB, 2014).

Proje Türü	Proje Sayısı	Yıllık Sera Gazı Azaltımı (tCO _{2e})
Hidroelektrik	159	8.747.634
Rüzgâr	106	7.951.391
Atıktan Enerji Üretimi/Biyogaz	27	3.069.273
Jeotermal	6	405.309
Enerji Verimliliği	10	432.081
Toplam	308	20.605.688

İklim değişikliği müzakereleri şu an itibariyle yeni iklim anlaşmasının 2015 yılı sonunda imzalanmasına ve 2020 sonrasında bu anlaşmanın yürürlüğe girmesine odaklanmıştır. 2020 yılı sonrasında Türkiye'nin sera gazı azaltım taahhüdü alması durumunda, Türkiye, mevcut ve kurulacak olan karbon piyasalarına girebilecektir (Başsüllü, 2014a). Bu açıdan gönüllü karbon piyasaları; Türkiye'nin karbon piyasaları konusunda tecrübe kazanmasına, kapasite geliştirmesine, yasal ve teknik altyapısını güçlendirmesine, yatırımcıların çevreye olan duyarlılıklarının artmasına ve iklim dostu projelerin geliştirilmesi ile yatırımların yapılmasına yardımcı olmaktadır (ÇŞB, 2012).

Türkiye'de orman karbon hakları ile doğrudan veya dolaylı ilgili bir kanun, kanun maddesi veya yönetmelik mevcut değildir. Karbon hakkı, Türkiye'de henüz bir hak olarak görülmemektedir.

Karbon, Türkiye'de de bir mülkiyet konusu içinde değerlendirilebilir. 1982 Anayasası'nın mülkiyet hakkını düzenleyen 35. maddesinde "*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz*" hükmü yer almaktadır. Görüldüğü üzere maddenin ilk fıkrası mülkiyet hakkını, ikinci fıkrası ise mülkiyet hakkının sınırlanmasını düzenlemektedir. Mülkiyet hakkı çağdaş hukuk sistemlerinde pek çok sınırlamalara uğramıştır ve bu nedenle dokunulamaz değil sınırlandırılabilir bir hak olarak kabul edilmektedir (Şimşek, 2010).

Mülkiyet hakkı, Türk Medeni Kanununun 683. maddesinde ve devamında düzenlenmiştir. Kanunun 683. maddesinde "*Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir*" denilmektedir. Yine aynı kanunun 684. maddesinde, "*Bir şeye malik olan kimse, o şeyin bütünleyici parçalarına da malik olur*" denilmektedir (Medeni Kanun, 2012).

Medeni Kanunun 685. maddesinde ise "*Bir şeyin maliki onun ürünlerinin de maliki olur. Ürünler dönemsel olarak elde edilen doğal ve hukuki ürünler ile bir şeyin özgülendiği amaca adetler gereği ondan elde edilmesi uygun görülen diğer verimlerdir. Doğal ürünler asıl şeyden ayrılincaya kadar onun bütünleyici parçasıdır*" denilmektedir (Medeni Kanun, 2012).

Türk Medeni Kanununun 718. maddesinde ise "*Arazi üzerindeki mülkiyet, kullanılmasında yarar olduğu ölçüde, üstündeki hava ve altındaki arz katmalarını kapsar. Bu mülkiyetin kapsamına yasal sınırlamalar saklı kalmak üzere bitkiler ve kaynaklarda girer*" denilmektedir (Medeni Kanun, 2012).

Yukarıda görüleceği üzere Türk Medeni Kanununun 683, 684, 685 ve 718. maddelerine göre karbon, ormanda bulunan ağaçların bünyesinde, orman toprağının altında ve üstünde farklı havuzlarda tutulduğundan/depolandığından karbon haklarının kime ait olduğunun karbonun bulunma esaslarına göre açıkça ifade eden bir mevzuat ile yasal altlığın olması gerektiği ortaya çıkmıştır. Örneğin Medeni Kanunun 683. maddesine göre orman arazisine sahip olan kimsenin tüm karbon alım satım haklarına sahip olabileceği değerlendirilebilir.

Diğer yandan 6831 sayılı Orman Kanununda karbon, karbon tutulumu veya karbon hakları ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda Türkiye'de ilk olarak yapılan bir çalışmada karbon üzerinde mülkiyetin, karbonun bulunma formlarına göre değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ormanda 5 farklı karbon havuzunda depolanan karbon üzerindeki hakların arazi mülkiyetine ve ağaçlandırma yapan şahıslara göre farklılık göstereceği ifade edilmiştir. (Güneş, 2014). Bu konuda yapılan diğer bir çalışmada, kurulması planlanan Türkiye Karbon Piyasası kapsamında Orman Genel Müdürlüğü idari yapısına ve ormancılık mevzuatına yönelik değişiklik önerileri sunulmuştur (Başsüllü, 2014b).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Orman karbon piyasalarının zaman içindeki gelişimine paralel olarak ortaya çıkan karbon ve karbon hakkı kavramı ülkemizde yasal zemine oturtulması gereken bir konudur.

1982 Anayasası'nın 169. maddesinde “*Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz*” denilmektedir. Bu durumda;

Karbon hakkı bir hak ise Devlet adına bu hakkın sahibi Orman Genel Müdürlüğüdür. İklim hizmetleri ve karbon depolama orman ekosistemlerinin sunduğu hizmetlerdendir. Ormanların bakımı, ağaçlandırma, yangınla mücadele gibi hizmetleri yapmakla yükümlü olan Orman Genel Müdürlüğü'nün de, yakın gelecekte önemli gelir kaynaklarından biri olması beklenen karbon hakkı ve karbon piyasası ile ilgili düzenlemeleri de yapmak hakkına ve sorumluluğuna sahip olması gerekir. Elde edilecek gelir de ormanların sürdürülebilir şekilde işletilmesi için kullanılmalıdır. Bu kapsamda, Orman Genel Müdürlüğü'nün idari ve yasal anlamda yeniden yapılanması gereklidir.

Alan ve maliyetlere ek olarak, ormancılık sektörünün karbon piyasalarına entegre olabilmesi için öncelikli olarak karbonun nasıl bir yasal düzenleme içinde yer aldığı netleştirilmesi gerekmektedir. Karbon tutulumu bir hak ise hangi kanun kapsamında olmalıdır vb. soruların yanıtlanarak uzun soluklu bir çalışma yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan karbon hakkı tanımlanırken mülkiyet durumu, ağaçlandırma ve proje çalışmaları ve sonrası gibi her türlü tanımların da dikkate alınarak açık ve net olarak ortaya konulması gerekmektedir.

Özel ormanlarda ve mülkiyeti Devlete ait olup özel ağaçlandırma yapılan sahalarda karbon haklarının kime ait olacağı netleştirilmelidir.

Karbon envanteri ve sertifikalandırma işlemlerinin uluslararası geçerli standartlar çerçevesinde yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Akıntürk, T., 2009. Eşya Hukuku, ISBN 978-605-377-048-0, Beta Yayın, İstanbul.

Anonim, 2005. Carbon Rights in WA-a New Interest in the Land. State of Western Australia.

Başsüllü, Ç., 2014a. İklim Değişikliği Müzakerelerinde Yeni İklim Anlaşması, 2020 Öncesi Azaltım İstekliliğinin Artırılması ve Türkiye'nin Beklentileri. Orman Mühendisliği Dergisi, ISSN 1301-3572, Yıl: 51, Sayı: 10-11-12, Ekim/Kasım/Aralık 2014, s.25-31, http://ormuh.org.tr/arsiv/files/26012015_DergiEKA.pdf, Ankara.

Başsüllü, Ç., 2014b. Ormancılıkta Karbon Ekonomisi ve Borsası. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 337s, Isparta/Türkiye.

Başpınar, V., Ünal, M., 2012. Şekli Eşya Hukuku. 6. Baskı, Yetkin Yayınları, ISBN 978-975-464-425-8, Ankara.

Corrin, J., 2012. REDD+ and Forest Carbon Rights in Vanuatu Background Legal Analysis. <http://theredddesk.org/resources/redd-and-forest-carbon-rights-vanuatu-background-legal-analysis.pdf>, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

Christine, T., 2013. REDD+ and Forest Carbon Rights in Fiji Background Legal Analysis. ISBN 978-982-00-0605-8, <http://theredddesk.org/resources/redd-and-forest-carbon-rights-fiji-background-legal-analysis.pdf>, Erişim tarihi:10.04.2015.

ÇŞB, 2012. Sera Gazı Emisyon Azaltım Projeleri Sicil İşlemleri. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, 6s, Ankara.

ÇŞB, 2014. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası. <http://www.csb.gov.tr/projeler/iklim/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=12461>, Erişim Tarihi: 18.03.2015.

Ecosystem Marketplace, 2014. State of the Forest Carbon Markets 2014: Turning over a New Leaf. 87pp, http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_4770.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2015.

Hepburn, S., 2008. Carbon Rights as New Property: The benefits of Statutory Verification. Australian National University College of Law Seminar, Canberra.

Güneş, Y., 2014. Türkiye'nin Orman Karbon Piyasasına Girişinin Hukuksal Esasları Projesi, OGM-DKM, Ankara.

Knox, A., Vhugen (Landesa), D., Aguilar, S., Peskett, L., Miner (Landesa), J., 2012. Forest Carbon Rights Guidebook A Tool for Framing Legal Rights to Carbon Benefits Generated Through REDD+Programming. United States Agency for International Development, USAID Contract Number EPP-I-00-06-00008-00, pp.22, Erişim Tarihi: 10.04.2015.

Kaplinsky, E. Ve Percy, D., 2012. University of Alberta, Alberta Land Institute "A Guide to Property Rights in Alberta" <http://propertyrightsguide.ca/assets/a-guide-to-property-rights-in-alberta.pdf> Erişim Tarihi: 03.06.2015

Karbon Hakları Kanunu, 2003. [http://www.slp.wa.gov.au/pco/prod/FileStore.nsf/Documents/MRDocument:4798P/\\$FILE/CarbnRightsAct2003_00-00-02.pdf](http://www.slp.wa.gov.au/pco/prod/FileStore.nsf/Documents/MRDocument:4798P/$FILE/CarbnRightsAct2003_00-00-02.pdf), Erişim Tarihi. 19.05.2015.

Karbon Hakları Hesabı Kanunu, 2002. Batı Avusturalya Bill No:117 assented to 30.06.2003, [http://www.parliament.wa.gov.au/Parliament/Bills.nsf/D0D5FBBB4D3B463248256C0E001491C8/\\$File/Bill%2B117-1.pdf](http://www.parliament.wa.gov.au/Parliament/Bills.nsf/D0D5FBBB4D3B463248256C0E001491C8/$File/Bill%2B117-1.pdf), Erişim Tarihi: 24.05.2015.

Medeni Kanun, 2012. Medeni Kanun, Hukuk Cep Kitapları Dizisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Stern, N., 2006. The Economics of Climate Change. 692pp, Report to the Prime Minister and to the Chancellor of Exchequer, UK.

Şimşek, S., 2010. Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri Ve Şartları Açısından 1982 Anayasası Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz – I, TBB Dergisi 2010(91), s.181-228.

Tunahan, H., 2010. Küresel İklim Değişikliğini Azaltmanın Bir Yolu Olarak Karbon Finansmanı. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 46, s.199–215, <http://journal.mufad.org/attachments/article/140/17.pdf>, Erişim Tarihi: 15.11.2012.

Trenorden, C., 2013. REDD+ and Forest Carbon Rights in Fiji, Background Legal Analsis. <http://fiji-reddplus.org/content/redd-and-forest-carbon-rights-fiji-background-legal-analysis>, Erişim Tarihi: 20.05.2015

Oğuzman, K., Selçi, Ö., Özdemir, S.O., 2013. Eşya Hukuku, ISBN:978-975-368-355-5, Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

WBCSD, 2012. Carbon Pricing: The Role of a Carbon Price as a Climate Change Policy Instrument. World Business Council for Sustainable Development, Vision 2050, 6pp,

<http://www.wbcsd.org/Pages/EDocument/EDocumentDetails.aspx?ID=152&NoSearchContextKey=true>, Erişim Tarihi: 17.11.2012,

UNFCCC, 2015. CDM Project Search. <http://cdm.unfccc.int/Projects/projsearch.html>, Erişim Tarihi: 19.03.2015.

Uyar, S. ve Cengiz, E. 2011. Karbon (Sera Gazı) Muhasebesi. Mali Çözüm Dergisi, s.48, Mayıs-Haziran 2011.

Vhugen.D., Aguilar,S.,Peskett, L. ve Miner, J, 2012. “REDD+ AND CARBON RIGHTS: Lessons From The Field Property Rights And Resource Governance Project (Prrgp)”

http://usaidlandtenure.net/sites/default/files/USAID_Land_Tenure_REDD%2B_and_Carbon_Rights_Lessons_from_the_Field.pdf , Erişim tarihi: 03.06.2015

ORMAN AMENAJMANINDA KATILIMCILIK SÜRECİ, SORUNLARI, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: ÇATALCA ÖRNEĞİ

Ali DURKAYA¹

Birsen DURKAYA¹

Sinan KAPTAN²

¹Doç. Dr. BÜ Orman Fakültesi, Orman Amenajmanı Anabilim Dalı, BARTIN

²Arş. Gör. BÜ Orman Fakültesi, Orman Amenajmanı Anabilim Dalı, BARTIN

Özet

Çatalca Orman İşletme Müdürlüğü Amenajman Planı yenileme süreci içine dahil olunarak, ilgi gruplarının belirlenmesinden başlanarak süreç yönetilmiştir. Süreç esnasında özellikle orman köylülerinin sürece katılımlarının sağlanması konusunda ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Orman köylülerinin sürece katılım sağlamama sorununun aşılması ve bazı paydaşların ilgisizliğinin sürecin etkinliğini olumsuz etkilemesinin önlenmesi amacıyla birtakım uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda çözüme yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Katılımcılık, sorunlar, çözüm önerileri.

PARTICIPATION PROCESS, PROBLEMS, SOLUTIONS IN FOREST MANAGEMENT: ÇATALCA CASE STUDY

Abstract

By participating in the management plan renewal process in Çatalca Forest Enterprize, participation process has been led throughly. Serious problems were encountered during the process, particularly in ensuring the participation in the process of forest villagers. To ensure the participating of forest villagers and to provide interests of some participants to the process, some applications have been made and made some suggestions for solutions.

Keywords: Participation, problems, solution suggestions.

1. GİRİŞ

Katılımcılık, “İnsanların gündemdeki konu hakkında, tek tek veya organize gruplar halinde, bilgi değişimini gerçekleştirdikleri, görüşlerini ifade ettikleri, menfaatlerini belirttikleri, alınacak kararlara veya sonuca etki etme potansiyeline sahip oldukları gönüllü bir süreçtir.” (Anon, 2002). Doğal kaynak yönetiminde ilgi ve çıkar gruplarının kendilerini ilgilendiren kararlarda katkılarının bulunması artık dünyada en kuvvetli savunulan yaklaşımlardandır. Ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel değerler içeren çeşitli doğal kaynakların kullanımları arasında bir denge kurmakta kullanılan analitik değerlendirme yöntemleri mutlaka paydaşların katılımını da içeren tekniklerle kombine edilmelidir (de Groot, 2006).

Geçmiş çalışmalar göstermiştir ki, kaynak yönetiminde insan boyutu anahtar bir rol oynamaktadır. Yönetimde, problemlerin kompleks oluşu, belirsizliklerin fazlalığı, tahminlerin yalnızca sınırlı boyutta yapılabilmesi dolayısıyla kaynak yönetimine entegre yaklaşımlar savunulmaktadır (Pahl-Wostl, 2002, Pahl-Wostl and Hare, 2004).

Son yıllarda uluslararası sözleşmeler ve süreçlerinde etkisiyle, uyumlulaştırma ve birlikte çalışma çevresel kaynak yönetiminde ana temalar olmuşlardır. Bu iki kavramın savunulma nedeni, dar açılı değerlendirmeler ve tek konuya odaklanmaktansa, yönetim çıktıları üzerine daha bütünsel yaklaşım şeklinde odaklanmalarıdır. Bu konsepti açıklamak için integrated environmental management, collaborative planning, ecosystem management ve integrated resource management gibi bir dizi terim kullanılmaktadır. Bu yaklaşımların temel filozofisi, yöneticilerin fiziki, ekolojik, sosyal ve ekonomik unsurlar arasındaki karşılıklı etkileşimleri dikkate almak ve yönetimde stratejik yaklaşımlar geliştirmek zorunda olmalarıdır. Bu filozofi karşılığını uygulamada, “ilgi grupları, devlet organları ve bireyler tarafından temsil edilen paydaşların daha etkili amenajman yaklaşımlarının geliştirilmesinde işbirliği yapmak zorunlulukları” olarak bulmaktadır (Margerum, 2001).

Türkiye uluslararası sözleşmelerin getirdiği yükümlülükler ve ulusal değerlendirmeler neticesinde ülke ormanlarının planlanmasında “Ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama” adı verilen bir sisteme geçmiştir. Sistem esasen entegre bir ekosistem planlama yaklaşımıdır.

Yaffe (1998), ekosistem amenajmanı yaklaşımını üç kategoriye ayırmaktadır:

1. Çevresel olarak duyarlı çok amaçlı kullanım (İnsan merkezli).
2. Kaynak yönetiminde ekosistem yaklaşımı (Biyolojik merkezli).
3. Ekolojik bölgesel amenajman (Ekosistem merkezli, belli konumdaki ekosistemlere odaklanır).

Türkiye Orman yönetimi esasen insan merkezli bir yaklaşımdır. Planlama yaklaşımının ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutları bulunmasına rağmen uygulamada ekonomik ve sosyal boyutlar tam anlamıyla işletilememektedir.

Katılımcılık Ulusal Ormancılık Programında benimsenen 10 temel ilkedен biridir ve bu sebeple Katılımcılık ilkesi Orman Amenajmanının temel prensipleri arasındaki yerini almıştır. Fakat paydaşlar çoğu zaman katılımcılık sürecine gerekli ilgiyi gösteremeyebilmektedirler. Bunun temel nedenleri olarak; etken bir faktör olarak katılımcılığa inancın olmayışı, katılımcılık için yeterli yasal düzenlemelerin bulunmayışı, kullanılan yöntemler, merkezi yönetim alışkanlıkları, şeffaflıktan kaçınma gibi hususlar gösterilmektedir (Otrakçıer, 2006). İlgisizliğin sürecin etkinliğini olumsuz etkilemesinin önlenmesi dikkat edilmesi gereken başlıca unsur olmaktadır.

İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü, Çatalca Orman İşletme Müdürlüğü plan yenileme çalışmaları esnasında ekibe katılmak suretiyle bir katılımcılık süreci yürütülmüştür. İlgili alan sorunların ve anlaşmazlıkların yoğun olması nedeniyle seçilmiştir. Söz konusu alanda baltalık alanların koruya dönüştürülmesi, Büyükşehir Yasası ile orman köylerinin mahalleye dönüştürülmesi, oldukça geniş yaban hayatı koruma sahasını barındırması, alan içerisinde açık maden sahaları ve tesislerin bulunması, İstanbul içme suyu havzalarını barındırması, tapulu tarlalara geçişlerin rekreasyon tesisleri işletmecilerince engellenmesi gibi sorunların varlığının baştan bilinmesi bu alanın seçiminde etkili olmuştur. Süreç her bir aşama ve aşamalarda yaşanan gelişmeler özelinde aşağıda verilmiştir.

2. BULGULAR

2.1. Paydaşların belirlenmesi ve ön bilgilendirme

Katılımcılık süreci hakkında bu aşamada dikkate alınması gereken iki konu vardır:

Paydaşlar, devlet organları, ilgi grupları (sivil oluşumlar) ve bireyler olmak üzere 3 grupta toplanır. Her grup iyi analiz edilmeli, paydaşlar doğru ve tam olarak tespit edilmelidir.

Katılımcılığın standardı yoktur. Katılımcılık modelleri ülkenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak belirlenir. Bu aşamada uygulamalar yöresel şartlar dikkate alınarak şekillendirilmelidir.

Katılım gönüllülük esasına dayalı bir süreçtir. Bu sebeple ilgi-çıkar gruplarının sürece dahil edilmesi özel bir çaba gerektirmektedir. Ön bilgilendirme ziyaretleri bu açıdan çok büyük öneme sahiptir. Ön bilgilendirme esnasında yapılacak işin ne olduğu, ne amaçla yapıldığı konularında paydaşlar “iş iyi bilen ve öncelikle kendisi konuya inanan” birileri tarafından tam olarak bilgilendirilip kafalarındaki soru işaretleri giderilmelidir. Paydaş grubu içerisinde en çekişken kesim orman köylüleridir. Bu kesim katılım sağlayacakları ortamlara girmemekte, girse dahi fikir belirtmek noktasında çekimser kalmaktadır. Orman ekosistemiyle en yakın ilişkide bulunan ve yapılan her faaliyetten direkt olarak etkilenen, orman işletmesi-orman köylüsü arasında yaşanan çatışmaların tarafı olan orman köylülerinin katılımı olmazsa olmazlar arasında sayılabilir. Orman köylülerinin köy kooperatifleri gibi temsilciler eliyle temsil edilmesi ise gerçekçi değildir. Çünkü genellikle kooperatif yönetimini elinde bulunduranlar ile orman köylüleri arasında daima çatışma durumları gözlenmektedir.

Bu sebeplerle, önce yöre, yöre ormancılığı, halkın genel yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Sonra paydaşlar tespit edilmiştir. Ön bilgilendirme amacıyla Orman İşletme Müdürlüğünden başlamak üzere, Belediye, köy muhtarları, DSİ, Tarım İlçe Müdürlüğü, Milli Parklar, Orman İşletme Şeflikleri, bölgede çalışan maden ocakları, avcı dernekleri, yöresel dernekler, tarımsal kalkınma kooperatifi yöneticileri ve üretim işi yapan köylüler ve özel sektör temsilcileriyle görüşülmüştür. Kendilerine yapılan iş hakkında bilgi verilmiş, görüşleri ve önerileri dinlenmiş, bilgi toplanmış ve kendilerine katılımcılık sürecinde duyulan ihtiyaç anlatılmıştır. Katılımcılık toplantısına sorun ve önerileriyle hazır olarak gelmelerinin önemi izah edilmiş ve bu konuda talepte bulunulmuştur.

Foto 1. Özel maden işletmecileri ve DSİ kuartz işletmesini ziyaret.

Foto 2. İlgi grupları ve yerel unsurları ziyaret.

2.2 Orman Köylülerinin Anket Çalışması ile Sürece Katılması

Yapılan ön bilgilendirme çalışmaları esnasında orman köylülerinin farklı konularda çeşitli şikayetleri olduğu, genellikle resmi kurumlarla aralarında çatışmalar bulunduğu anlaşılmıştır. Fakat orman köylüleri katılımcılık süreci için son derece ilgisiz ve çekingen oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca muhtarlık, kooperatif yönetimi gibi oluşumları temsilcileri olarak görmemekte oldukları görülmüştür. Orman köylülerini sürecin içine dahil etmenin mutlak gereklilik olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu amaçla, ön bilgilendirme notları yardımıyla şekillendirilen sosyo ekonomik, - kültürel durum envanterine ve çatışma analizine yönelik bir anket yöreye uyarlanmıştır. Anketler değerlendirilmiş, frekans tabloları oluşturulmuştur. Çatışma konuları belirlenmiş, ve çatışma yönetimine esas unsurların tespit edilmesi için Katılımcılık Toplantısına hazır hale getirilmiştir.

2.3 Katılımcılık Toplantısı

Toplantı öncesi bütün paydaşlara ulaşılarak ön bilgilendirme yapılmıştır. Hepsini ile gayri resmi röportajlar gerçekleştirilerek notlar alındı. Katılımcılık süreci hakkında bilgi verildi, katılımlarının önemi ve muhtemel katkıları hakkında konuşuldu. Destekleri talep edildi. Bu talepleri ön bilgilendirme buluşmalarında memnuniyetle kabul ettiler. Katılımın yüksek olması için halkın Çatalca'da bulunduğu ve Pazar kurulan gün seçildi. Saat pazarda işlerin bittiği saate özellikle denk getirildi. Fakat katılım çok düşük oldu. Ormancılık

teşkilatları dışında devlet kuruluşlarının tek katılımcısı Çatalca Belediyesi temsilcisi oldu. Tartışmalara katılmadı. Özel kuruluşlardan sadece Şişe-Cam kuruluşundan katılım oldu ve planlama esnasında dikkat edilmesini istedikleri konuları belirttiler. Bir yerel dernek aktif katılımında bulundu. Bunların dışında üç orman köylüsü vatandaş katıldı, fakat aktif katılım sağlamadılar.

Yapılmış bulunan ön görüşmelere ait notlardan elde edilen bilgiler ve anketlerin değerlendirilmesiyle elde edilen sonuçlar toplantının gündemini oluşturdu. Bu bilgilerin elde olmaması halinde üzerinde tartışılacak bir gündemin oluşturulması ihtimali oldukça düşüktü. Kaldı ki, en yoğun çatışma ortamının (orman köylüsü-orman idaresi)tarafı olan orman köylülerinin katılımının sağlanması ancak bu anketlerin değerlendirilmesi yoluyla ve bizim kendilerini temsil etmemiz suretiyle gerçekleşebilmiştir. Ayrıca bu bilgi ve değerlendirmeler, bazı katılımcıların yanlış bilgi vermek ve yönlendirme yapmak suretiyle tartışmayı yönlendirme gayretlerini de engellemiştir. Elde bulunan araştırmaya dayalı bilgiler tartışmaların doğru yönde ilerlemesinde anahtar role sahiptir. Ayrıca ön bilgilendirme görüşmesinde bilinçlenen katılımcılar toplantıya hazır katılmışlardır.

Bu toplantının sonucunda ortaya çıkan çarpıcı gerçek ise, asıl problemin iletişimsizlik olduğunun anlaşılması olmuştur. Dışarıdan çatışma olarak algılanan farklı görüşler ve anlaşmazlıkların gerçekte iletişimsizlik kaynaklı olduğu ve bilgi eksikliğinden kaynaklandığı fark edilmiştir. Paydaşların gerçek durumu karşılıklı olarak ortaya koymaları sonucu öngörülen sorunlar büyük ölçüde giderilmiştir. Özellikle orman köylüleri bağlamında ortaya çıkan çatışmaların ise bazı idari tedbirlerle, planlamada bir düzenleme yapılmasına gerek kalmadan çözülebileceği anlaşılmış ve idare bu konuda taahhütte bulunmuştur.

Foto 3. Katılımcılık toplantısı.

2.4 Planlama Sonrası Bilgilendirme

Amenajman planının tamamlanmasının ardından paydaşlara yapılacak bir son bilgilendirme, sürecin sonuçlarının paydaşlarca da görülmesine, dolayısıyla katılımcılığa olan inancın artmasına, taraflar arasında güven oluşmasına neden olacaktır. Bu aşamada paydaşlara süreç sonunda oluşan görüş birliği doğrultusunda planlamanın gerçekleştirildiği gösterilmeli, fikir birliğine varılan konularda uygulamayana konular ile konulması mümkün olmayanların gerekçeleriyle açıklanmalıdır. Böylece paydaşlar ikna olmalıdır.

Çalışmamızda, süreç sonuçta planlamada (işletme amaçları ve koruma hedeflerinde) özel bir düzenlemeye gerek kalmadan sonuçlandırıldığından bu aşamaya gerek görülmemiştir.

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Katılımcılık ortak bir zeminde buluşarak, ilgi ve çıkar gruplarından kendileriyle ilgili konuların planlanmasında katkı almak ve anlaşmazlık bulunan konular hakkında çözüm aramak işlemidir. Dolayısıyla katılımcılık ilgi ve çıkar gruplarını orman kaynaklarının yönetiminde söz sahibi yapma aracıdır. Bununla beraber uygulamada başarıyı etkileyen iki ana direnç noktası göze çarpmaktadır.

Orman İdaresi Katılımcılık sürecini başka grupların kendi iç işlerine karışması olarak görüyor (ormancılıkla ilgili konularda tutucu, yeterince şeffaf değil) ve bu sürece karşı ilgisiz.

Özellikle orman köylüleri başta olmak üzere paydaşlar bu sürece karşı kuşkulu ve çekimser.

Orman İdaresinin gösterdiği direnç geleneksel ormancılık yaklaşımının süren etkisinden kaynaklanmış izlenimi vermektedir. Bu konu idarenin kendi bünyesinde çözümlenmelidir.

Çözülmesi gereken asıl problem, ilgi grupları ve bireylerin devlet kuruluşlarına ve birbirlerine karşı olan güvensizlikleridir. Bu güvensizlik sürece karşı ilgiyi olumsuz etkilemektedir. Özellikle bireyler devlet kuruluşları ve güçlü özel kuruluşlar ile karşı karşıya gelmiş görüntüsü vermekten çekinmektedirler. Bu durumun ileride kendileri açısından sıkıntı oluşturabileceği kanaati bulunmaktadır.

Paydaş grubu içerisinde en çekişken kesim orman köylüleridir. Bu kesim katılım sağlayacakları ortamlara girmemekte, girse dahi fikir belirtmek noktasında çekimser kalmaktadır. Orman ekosistemiyle en yakın ilişkide bulunan ve yapılan her faaliyetten direkt olarak etkilenen, orman işletmesi-orman köylüsü arasında yaşanan çatışmaların tarafı olan orman köylülerinin katılımı olmazsa olmazlar arasında sayılabilir. Orman köylülerinin köy kooperatifleri gibi temsilciler eliyle temsil edilmesi ise gerçekçi değildir. Çünkü genellikle kooperatif yönetimini elinde bulunduranlar ile orman köylüleri arasında daima çatışma durumları gözlenmektedir.

Farklı paydaşların çatışma ihtimali hakkında bilgi toplamak için farklı yöntemlere başvurulabilir. Karşılıklı görüşmeler, konu hakkında bilgi sahibi olanlarla yapılan gayri resmi görüşmeler, paydaşların davranışlarını gözleme ve anket yapmak gibi yöntemler bunlardan bazılarıdır (de Groot, 2006). Orman köylülerini sürece dahil etmenin en etkili yolu, yaptığımız değerlendirmelere göre SEDE anketleri olarak görülmektedir.

Anket çalışmalarının doğru sonuçlara ulaştırabilmesi açısından ise önerilebilecekler, anketi yapanların mümkünse orman köylüsüyle birebir ilişki içinde olmayan şahıslardan seçilmesi ve ormancılık konusunda bilgi sahibi ve sempatik olmalarıdır. Daha önceden bilgilendirilmiş ve önyargıları giderilmiş orman köylülerinden SEDE kapsamında anket ile bilgiler toplanır. Bu bilgiler diğer kaynaklardan toplanan bilgiler ile birleştirilerek ön değerlendirmeye tabi tutulur ve tartışma ortamı için kullanışlı hale getirilir. Bu aşamada frekans tabloları oluşturulması ve kümelenmelerin yüzdeler halinde dilimlere halinde tablo ve grafik olarak verilmesi amaç için yeterli olmaktadır.

Direnç noktalarından sonraki en büyük sorun sürece inancın yüksek olmaması ve ilgisizliktir.

İlgisizliği aşabilmenin en önemli yolu ön bilgilendirmedir. Doğru bir paydaş listesi yapılmalı, planlanacak alanla ilgili tüm resmi kurumlar, sivil toplum kuruluşları, ticari işletmeler, yerel yönetimler ve halk paydaşlar listesine dahil edilmeli ve süreç öncesi ziyaret edilerek tam bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirmede kendilerine konu eksiksiz olarak anlatılmalı, katkılarının önemine vurgu yapılmalı fakat **paydaşların karşılıksız beklentiye**

sokulmamasına önem verilmelidir. Süreçte kendilerinden olan beklentiler ve sürece yapabilecekleri katkılar anlatılmalıdır. Böylece katılımcılık sürecine karşı ilgileri artabilmekte veya en azından önyargıları önemli ölçüde aşılabilmektedir.

Ön bilgilendirme iki amaca hizmet etmektedir. Birincisi, paydaş listesinde bulunan kesimler planlama süreci, katılımcılık süreci ve amacı hakkında önceden bilgi sahibi olmakta ve sürece ne şekilde katkı sağlayabileceklerini anlamaktadırlar. Böylece tartışma ortamına hazır olarak ve gerçekçi talep ve beklentilerle dahil olmaktadır. İkincisi, bu görüşmeler esnasında orman köylüsü dışındaki paydaşların istek, şikayet ve beklentileri konusunda bilgi toplama işlemi gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Uygun düzenlenmiş bir tartışma ortamında katılan tüm paydaşlarla görüş alış verişinde bulunulur ve ortak kararlara ulaşılmaya çalışılır. Bu tartışma zemininde SEDE ve diğer kaynaklardan toplanmış verilerin sonuçları doğru kararlar almakta önemli araçlar olmaktadır.

Yapılan toplantı sonunda türetilen yeni hedefler ve kısıtlar doğrultusunda düzenlenen plan sonuçlarının, plan yapım aşaması sonrasında yeni bir toplantı düzenlenerek sunulması, yerine getirilen ve getirilemeyen talep ve beklentilerin gerekçeleriyle açıklanması sürecin yararlılığı şeklinde paydaşlarda olumlu izlenimler bırakacaktır.

Ekosistem yönetiminde başarı, gerçekleşen amaçların miktarına göre ölçülür. İyi tasarlanmış ve yönetilmiş bir katılımcılık süreci doğru amaç ve amaç kombinasyonlarına ulaşmada, koruma hedeflerinin gerçekçi belirlenmesinde kullanışlı bir araçtır. Ayrıca paydaşlar arasında karşılıklı ilişkinin kurulabileceği ve sorunların tartışılabilceği bir ortam sunması, orman ekosistemi özelinde bir iç barışın tesis edilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

Anonymous. 2002. MCPFE Vienna Conference, ELM Meeting

De Groot, R. 2006. Function-analysis and valuation as a tool to assess land use conflicts in planning for sustainable, multi functional landscapes. Landscape and Urban Planning, 75(2006) 175-186.

Margerum, R.D. 2001. Organizational Commitment to Integrated and Collaborative Management: Matching Strategies to Constraints. Environmental Management, 28(4):421-431.

Otrakçier, T., 2006. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri Kavram Notu. OGM Strateji Geliştirme Dairesi, Ankara.

Pahl-Wostl, C. 2002. Participative and stakeholder-based policy design and modeling processes. Integrated Assessment, 3(1): 3-14.

Pahl-Wostl, C., Hare M. 2004. Processes of social learning in integrated resources management. J. Community Appl. Soc. Psychol., 14:193-206.

Yaffe, S.L., 1999. Three faces of ecosystem management. Conservation Biology, 13(4): 713-725.

ORMAN KAYNAKLARININ STRATEJİK PLANLANMASI KAPSAMINDA İŞLEVSEL ALAN TAHSİSİNİN OPTİMİZASYONU^(*)

Ersin GÜNGÖR¹

İsmet DAŞDEMİR²

¹Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı, Bartın.

²Prof. Dr., Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı, Bartın

Özet

Bu çalışmada, Ulus Orman İşletme Müdürlüğü (UOİM)'ndeki orman kaynaklarının strateji planlanmasına esas olmak üzere ekolojik-çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel kriterler dikkate alınarak belirlenen her bir orman işlevine ilişkin optimum çıktı ve alan düzeyleri *üretim maksimizasyonu*, *maliyet minimizasyonu* ve *net gelir maksimizasyonu* amaçları doğrultusunda belirlenmiştir. Bu amaçları gerçekleştirmenin önemli koşullarından biri de işlevsel tahsis ve bu tahsiste işlevler arası ilişkiler ve etkileşimlerdir. Zira işlevsel bölümlenmesi yapılan bir orman kaynağında yalnızca tek bir işleve yönelik çıktılar değil, aynı zamanda birbirleriyle uyumlu diğer işlevlere ilişkin çıktılar da elde edilmektedir. Bunun için Doğrusal Programlama (DP) ve Amaç Programlama (AP) tekniklerinden yararlanılarak optimizasyon çözümlenmeleri yapılmış, bu sayede stratejik planlama kapsamında tüm işlevlerin bütünlük değerlendirildiği yönetim amaçları geliştirilebilmiştir. Amaçlarının optimizasyonu aşamasında "her bir yönetim amacının optimizasyonu" ve "yönetim amaçlarının birlikte optimizasyonu" olmak üzere iki farklı optimizasyon yaklaşımı çerçevesinde modeller geliştirilmiş ve çözümlenmeler gerçekleştirilmiştir. İlk yaklaşımda DP modeli ile her bir yönetim amacına ilişkin optimum üretim miktarları ve alan tahsis değerleri elde edilirken, ikinci yaklaşımda AP modelleri kurularak yönetim amaçlarının birlikte değerlendirilmesi sağlanmış ve uzlaşık çözüm kümeleri elde edilmiştir. Çalışma sonucunda altı orman işletme şefliğinde ve UOİM'nin genelinde orman işlevlerine yönelik alan tahsisleri yapılmıştır. Bu amaçla önce beş değişik AP modeli denenmiş ve sonuçta Model 5'e göre alan tahsisleri gerçekleştirilmiştir. Böylece stratejik planlama aşamasında, her bir işlevsel alandan en yüksek faydanın sağlandığı bütünlük işlevsel yönetim planlaması ortaya konulmuştur. Bu sonuçlara göre uygulamaya yönelik bazı değerlendirmeler yapılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Orman Kaynakları, Bütünlük İşlevsel Planlama, Optimizasyon, Doğrusal Programlama, Amaç Programlama.

OPTIMIZATION OF FUNCTIONAL ALLOCATIVE AREAS WITHIN STRATEGIC PLANNING OF FOREST RESOURCES

Abstract

In this study, for strategic planning of forest resources in Ulus Forest Enterprise (UFE), optimum outputs and field levels for each forest function determined by considering ecological-environmental, economic and socio-cultural criteria, were determined in accordance with the purpose of *production maximization*, *cost minimization* and *net income maximization*. To accomplish these objectives, one of the important conditions is functional allocation and the functional relations and interactions in this allocation. Because the functional segmentation of forest resources not only made an output for a single function, but also went on to other functions it is also compatible with each hand. To do this, the optimization analyses were made by using Linear Programming (LP) and Goal Programming (GP) techniques. Thus, an integrated assessment of all the management objectives within the strategic planning functions could be improved. In the stage optimization of purpose, the models have been developed and analyses were performed within the framework of two different optimization approaches which are "optimization of each management objective" and "optimization with the management objectives". Optimal production quantities and values of the area allocated for each management objective in the first approach with the LP model. It is incorporated into an administration GP object model established in the second approach and compromise solution sets are obtained. At the end of study, the areas for forest functions are made in UFE and six forest management chieftaincies. For this, five different GP model has been tested and ultimately the allocation area was performed according to Model 5. Thus, in the strategic planning phase, integrated functional management planning that provides the greatest benefit from each of the functional area has been demonstrated. Some practical considerations and recommendations were made based on these results.

Keywords: Forest Resources, Integrated Functional Planning, Optimization, Linear Programming, Goal Programming.

^(*) Bu çalışma; 1001 projesi kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenen 107O787 nolu araştırma projesinden ve bu proje kapsamında gerçekleştirilen "Orman Kaynaklarının Bütünlük İşlevsel Yönetim Planlaması" adlı Doktora Tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, orman kaynaklarının planlanmasına ilişkin yeni ve çağdaş bir anlayışın geliştirilmesi ve bu anlayışın uygulamadaki yansımalarının araştırılması hedeflenmiştir. Bu amaçla ülkemiz ormancılığında, orman kaynaklarının planlanması aşamasında yıllardan beri süregelen ve birçok yönüyle eksiklikler içeren amenajman planlarının en iyi şekilde hazırlanmasına yardımcı olacak ve bir üst düzeyde yer alan planlama modeli (bütünleşik işlevsel yönetim planı) geliştirilmiştir. Bu sayede, orman kaynağını işletmek değil, yönetmek anlayışıyla bakabilen, toplumun gelişen ve çeşitlenen ihtiyaçlarına cevap verebilen, toplumların duyarlı hale geldiği küresel ısınma ve iklimsel değişiklikler gibi konulara ormanların daha iyi planlanması ve yönetimiyle cevap verebilen, sürdürülebilir kalkınmaya, iktisadiliğe ve verimliliğe çağdaş ormancılık anlayışı içerisinde çözüm arayan bir yapı geliştirilebilmiştir.

Ülkemizde orman kaynaklarına yönelik planlama çalışmaları değerlendirildiğinde, taktiksel planlama aşamasında odun hammaddesi üretim işlevi ekseninde, tek yönlü (ekolojik-çevresel kriterler üzerinden), taktiksel ve operasyonel aşamalara yoğunlaşmaktadır. Kurulan optimizasyon modellerinde (Gül, 1998; Mısır, 2001; Sivrikaya, 2008; Keleş, 2008 vb.), fazla değişkene yer verilmediği (kısıt olarak çoğunlukla üretim miktarları ve alan değerleri alınıyor) anlaşılmaktadır. Halbuki planlama çalışmalarında öncelikle stratejik planlar hazırlanmalıdır. Bu planlar sonucu elde edilecek işlevsel alan tahsis değerleri sayesinde taktiksel ve operasyonel aşamalara yönelik etkili planlar hazırlanabilecektir. Bu nedenle stratejik planlama çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışma alanı olarak Ulus Orman İşletme Müdürlüğü (UOİM) seçilmiştir. Araştırma, UOİM genel alanının (86.398,6 ha) %69'unu oluşturan ormanlık ve orman toprağı (OT) toplamı (59.630,6 ha) üzerinde yürütülmüştür (Tablo 1).

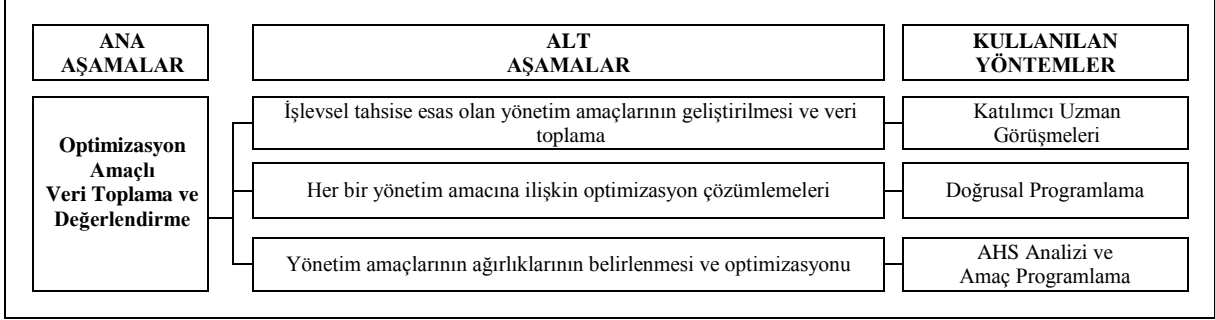
Tablo 1. UOİM ve bağlı işletme şeflikleri itibariyle alan bilgileri.

İşletme Şefliği (Yönetim ve Planlama Birimi)	Ormanlık Alan (ha)			OT (ha)	Çalışma Alanı (Ormanlık+OT) (ha)	Ziraat+İşkân Alanı (ha)	Genel Alan (ha)
	Verimli	Verimsiz	Toplam				
Abdipaşa	8.073,8	1.012,8	9.086,6	105,8	9.192,4	7.796,7	16.989,1
Drahna	14.180,2	1.436,6	15.616,8	169,5	15.786,3	3.549,6	19.335,9
Karakışla	4.477,8	529,4	5.007,2	18,1	5.025,3	1.588,5	6.613,8
Ovacuma	6.194,5	794,4	6.988,9	72,6	7.061,5	2.729,1	9.790,6
Ulusçayı	7.857,7	1.670,8	9.528,5	113,6	9.642,1	5.855,2	15.497,3
Uluayla	10.240,4	2.279,4	12.519,8	403,2	12.923,0	5.248,9	18.171,9
UOİM Toplamı	51.024,4	7.723,4	58.747,8	882,8	59.630,6	26.768,0	86.398,6

Araştırma 2005-2010 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında materyal olarak; Ulus ve Bartın OİM'leri, Bartın Valiliği ve İl Özel İdaresi, Bartın ve Ulus Belediyeleri, Ulus Kaymakamlığı, Bartın Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, Bartın Devlet Su İşleri Şube Müdürlüğü, Bartın Tarım İl Müdürlüğü gibi kamu kurumları kayıtları, kitap ve dergi gibi yayın organları ile internet vb. kayıt ve kaynaklarından alınan bilgiler (BBEL, 2007; BVAL, 2008; BOSM, 2003; 2007; BTİM, 2006; DSİ, 2007; OGM, 2006; 2009; TR8, 2007; UOİM, 2005; 2007; URL, 2010) kullanılmıştır. Elde edilen bilgiler derlenerek çalışma alanına ilişkin mevcut durum ortaya konulmuştur.

2.2. Yöntem

Çalışmada geliştirilen planlama anlayışının gereği Doğrusal ve Amaç Programlama başta olmak üzere birçok teknik veya analiz birlikte kullanılmıştır. İlk bakışta karmaşık bir yapı gibi görülen bu anlayışta, her bir teknik veya analiz, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir düzen ve sistem anlayışı içerisinde kullanılmıştır. Araştırmada izlenen üç aşamalı metodolojinin genel algoritması Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırma metodolojisine ilişkin önerilen planlama süreci.

Çalışmada Ulus Orman İşletme Müdürlüğündeki (UOİM) altı Orman İşletme Şefliğinin her biri, ayrı bir plan ünitesi olarak değerlendirilmiş ve her bir şeflikte işlevlere yönelik optimum üretim düzeyleri elde edilmiştir. Diğer yandan ülkemiz orman kaynaklarına yönelik planlama çalışmalarında iki veya üç işlev ile sınırlı kalınmasına ve sadece fiziki yapıdan hareketle işlevsel haritalamalar yapılmasına rağmen, bu çalışmada işlev sayısı altıya çıkarılarak çok değişkenli, çok kriterli ve çok analizli bir planlama modeli çerçevesinde işlevsel alan tahsisi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada izlenen metodolojinin alt aşamaları aşağıda açıklanmıştır:

İşlevsel Tahsise Esas Olan Yönetim Amaçlarının Geliştirilmesi ve Veri Toplama

Bütünleşik işlevsel planlama gereği işlevler arasındaki ilişkiler ve etkileşimler dikkate alınarak çalışma alanının yönetimine yönelik senaryolar geliştirilmiş ve bu senaryolar çerçevesinde her bir orman işlevine ilişkin veriler (üretim düzeyleri ve miktarları) elde edilmiştir. Elde edilen verilerden hareketle üç farklı yönetim amacı (üretim miktarının maksimizasyonu, maliyet minimizasyonu ve net gelir maksimizasyonu) geliştirilmiştir.

Her Bir Yönetim Amacına İlişkin Optimizasyon Çözümlenmeleri

Üretim miktarının maksimizasyonu, maliyet minimizasyonu ve net gelir maksimizasyonu şeklinde geliştirilen yönetim amaçları ayrı ayrı dikkate alınarak her bir işletme şefliği için işlevler bazında optimum üretim değerleri bulunmuştur. Bu amaçla Doğrusal Programlama (DP)’dan yararlanılmıştır.

Yönetim Amaçlarının Ağırlıklarının Belirlenmesi ve Optimizasyon

DP sonucu tek tek bulunan üretim maksimizasyonu, maliyet minimizasyonu ve net gelir maksimizasyonu değerleri, Amaç Programlama (AP)’da bir arada gerçekleştirilmek istenen amaçlar olarak dikkate alınmış ve bu şekilde optimum üretim değerleri elde edilmiştir. Her bir işletme şefliği için işlevler bazında optimum üretim değerleri bulunmuştur.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma metodoloji kapsamında “her bir yönetim amacının optimizasyonu” ve “yönetim amaçlarının birlikte optimizasyonu” olmak üzere iki farklı yaklaşım çerçevesinde modeller geliştirilmiş ve çözümlenmeler gerçekleştirilmiştir. İlk yaklaşımda DP modeli ile her bir yönetim amacına ilişkin optimum üretim miktarları ve alan tahsis değerleri elde edilirken,

ikinci yaklaşımda AP modelleri kurularak yönetim amaçlarının birlikte değerlendirilmesi sağlanmış ve uzlaşık çözüm kümeleri elde edilmiştir. Her iki yaklaşımda da kurulan DP ve AP modellerinin matematiksel yapıları ve çözümlenmeleri aşağıda verilmiştir.

3.1. Doğrusal Programlama Modelinin Kurulması ve Matematiksel Yapısı

Bu aşamada, hesaplamalar sonucu her bir orman işlevine yönelik elde edilen üretim düzeylerinden hareketle DP’de yönetim amaçları (üretim miktarının maksimizasyonu, maliyet minimizasyonu ve net gelir maksimizasyonu) ayrı dikkate alınarak DP modelleri kurulmuştur.

DP’de üç farklı yönetim amacı doğrultusunda üç farklı optimizasyon gerçekleştirilmiştir. Her bir yönetim amacının optimize edilmesiyle işlevler bazında optimum üretim değerleri ve tahsis edilecek alan miktarları elde edilmiştir. DP modelinin matematiksel yapısı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. DP Modelinin matematiksel yapısı.

DP’de Amaçlar					
1. Maliyet Minimizasyonu (G_1)					
2. Üretim Miktarının Maksimizasyonu (G_2)					
3. Net Gelirin Maksimizasyonu (G_3)					
DP’de Kısıtlar					
1. Alan Kısıtı (X_A),					
2. Talep Kısıtı (X_T),					
3. Bütçe Kısıtı (X_B).					
DP’de Üretim Miktarı Maksimizasyonu Amacı					
$Z \max = \sum_{i=1}^n US_i \times AS_i + \sum_{i=1}^n UO_i \times AO_i + \sum_{i=1}^n UK_i \times AK_i + \sum_{i=1}^n UOD_i \times AOD_i + \sum_{i=1}^n UYH_i \times AYH_i + \sum_{i=1}^n UOT_i \times AOT_i$					
DP’de Maliyet Minimizasyonu Amacı					
$Z \min = \sum_{i=1}^n MS_i \times AS_i + \sum_{i=1}^n MO_i \times AO_i + \sum_{i=1}^n MK_i \times AK_i + \sum_{i=1}^n MOD_i \times AOD_i + \sum_{i=1}^n MYH_i \times AYH_i + \sum_{i=1}^n MOT_i \times AOT_i$					
DP’de Net Gelir Maksimizasyonu Amacı					
$Z \max = \sum_{i=1}^n GS_i \times AS_i + \sum_{i=1}^n GO_i \times AO_i + \sum_{i=1}^n GK_i \times AK_i + \sum_{i=1}^n GOD_i \times AOD_i + \sum_{i=1}^n GYH_i \times AYH_i + \sum_{i=1}^n GOT_i \times AOT_i$					
DP’de Alan (Arazi) Kısıtı					
$\sum_{i=1}^n AS_i + \sum_{i=1}^n AO_i + \sum_{i=1}^n AK_i + \sum_{i=1}^n AOD_i + \sum_{i=1}^n AYH_i + \sum_{i=1}^n AOT_i \leq X_A$					
$\sum_{i=1}^n AS_i \geq 1$	$\sum_{i=1}^n AO_i \geq 1$	$\sum_{i=1}^n AK_i \geq 1$	$\sum_{i=1}^n AOD_i \geq 1$	$\sum_{i=1}^n AYH_i \geq 1$	$\sum_{i=1}^n AOT_i \geq 1$
DP’de Talep Kısıtı					
$\sum_{i=1}^n TS_i \times AS_i \leq X_{TS}$	$\sum_{i=1}^n TO_i \times AO_i \leq X_{TO}$	$\sum_{i=1}^n TK_i \times AK_i \leq X_{TK}$	$\sum_{i=1}^n TOD_i \times AOD_i \leq X_{TOD}$	$\sum_{i=1}^n TYH_i \times AYH_i \leq X_{TYH}$	$\sum_{i=1}^n TOT_i \times AOT_i \leq X_{TOT}$
DP’de Bütçe Kısıtı					
$\sum_{i=1}^n MS_i \times AS_i \leq X_{BS}$	$\sum_{i=1}^n MO_i \times AO_i \leq X_{BO}$	$\sum_{i=1}^n MK_i \times AK_i \leq X_{BK}$	$\sum_{i=1}^n MOD_i \times AOD_i \leq X_{BOD}$	$\sum_{i=1}^n MYH_i \times AYH_i \leq X_{BYH}$	$\sum_{i=1}^n MOT_i \times AOT_i \leq X_{BOT}$

Tablo 2’deki matematiksel ifadelerde yer alan sembollerin anlamları aşağıda verilmiştir.

- i : İşletme şefliği yada planlama ünitesi sayısı ($i=1,2, \dots, 6$),
- US_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından elde edilecek su üretim miktarı (m^3/ha),
- UO_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından elde edilecek odun hammaddesi üretim miktarı (m^3/ha),
- UK_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından elde edilecek karbon miktarı (ton/ha),
- UOD_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından elde edilecek ODOÜ üretim miktarı (ton/ha),
- UYH_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından elde edilecek yaban hayvanı sayısı (adet/ha),
- UOT_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından elde edilecek ot üretim miktarı (ton/ha),
- MS_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki su üretiminin maliyet değeri (TL/ha),
- MO_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki odun hammaddesi üretiminin maliyet değeri (TL/ha),
- MK_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki karbon birikiminin maliyet değeri (TL/ha),
- MOD_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki ODOÜ üretiminin maliyet değeri (TL/ha),
- MYH_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki yaban hayatı üretiminin maliyet değeri (TL/ha),
- MOT_i : i . orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki ot üretiminin maliyet değeri (TL/ha),

GS _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki su üretiminden elde edilen gelir (TL/ha),
GO _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki odun hammaddesi üretiminden elde edilen gelir (TL/ha),
GK _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki karbon birikimden elde edilen gelir (TL/ha),
GOD _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki ODOÜ üretiminden elde edilen gelir (TL/ha),
GYH _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki yaban hayatı üretiminden elde edilen gelir (TL/ha),
GOT _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanındaki ot üretiminden elde edilen gelir (TL/ha),
X _A	: arazi (alan) kısıtı (59.631 ha),
AS _i	: i. orman işletme şefliğinde su üretimine tahsis edilecek alan miktarı (ha) ($\sum_{i=1}^n AS_i \leq 59.631ha$),
AO _i	: i. orman işletme şefliğinde odun hammaddesi üretimine tahsis edilecek alan miktarı (ha) ($\sum_{i=1}^n AO_i \leq 58.748ha$),
AK _i	: i. orman işletme şefliğinde karbon birikimine tahsis edilecek alan miktarı (ha) ($\sum_{i=1}^n AK_i \leq 58.748ha$),
AOD _i	: i. orman işletme şefliğinde ODOÜ üretimine tahsis edilecek alan miktarı (ha) ($\sum_{i=1}^n AOD_i \leq 8.361ha$),
AYH _i	: i. orman işletme şefliğinde yaban hayatı üretimine tahsis edilecek alan miktarı (ha) ($\sum_{i=1}^n AYH_i \leq 59.631ha$),
AOT _i	: i. orman işletme şefliğinde ot üretimine tahsis edilecek alan miktarı (ha) ($\sum_{i=1}^n AOT_i \leq 8.606ha$),
TS _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından talep edilecek su miktarı (m ³ /ha),
TO _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından talep edilecek odun hammaddesi miktarı (m ³ /ha),
TK _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından talep edilecek karbon miktarı (ton/ha),
TOD _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından talep edilecek ODOÜ üretim miktarı (ton/ha),
TYH _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından talep edilecek yaban hayvanı sayısı (adet/ha),
TOT _i	: i. orman işletme şefliğinde 1 ha orman alanından talep edilecek ot üretim miktarı (ton/ha),
X _{TS}	: su üretim işlevine yönelik talep kısıtı,
X _{TO}	: odun hammaddesi üretim işlevine yönelik talep kısıtı,
X _{TK}	: karbon birikim işlevine yönelik talep kısıtı,
X _{TOD}	: odun dışı orman ürünleri üretim işlevine yönelik talep kısıtı,
X _{TYH}	: yaban hayatı işlevine yönelik talep kısıtı,
X _{TOT}	: ot faydalanması işlevine yönelik talep kısıtı,
X _{BS}	: su üretim işlevine yönelik bütçe kısıtı,
X _{BO}	: odun hammaddesi üretim işlevine yönelik bütçe kısıtı,
X _{BK}	: karbon birikim işlevine yönelik bütçe kısıtı,
X _{BOD}	: odun dışı orman ürünleri üretim işlevine yönelik bütçe kısıtı,
X _{BYH}	: yaban hayatı işlevine yönelik bütçe kısıtı,
X _{BOT}	: ot faydalanması işlevine yönelik bütçe kısıtı,

Tablo 2’de, alan (arazi) kısıtı altında yer alan altı orman işlevine ilişkin üst sınır değerleri aşağıdaki gibi belirlenerek modelde ilgili yerlere girilmiştir (Tablo 3);

Su üretimi ve yaban hayatı işlevinin UOİM ormanlık alanı ile Orman Toprağı (OT) alanı toplamında gerçekleşeceği varsayılmıştır. Dolayısıyla su üretimi ve yaban hayatı işlevi için üst sınır değerleri, ormanlık ve OT alanı toplamı (59.631 ha) şeklindedir.

Odun hammaddesi üretimi ve karbon birikim işlevleri ise ilgili işletmenin ormanlık alanında gerçekleşmektedir. Bu nedenle iki işlev için üst sınır değeri olarak UOİM orman alanı (58.748 ha) kabul edilmiştir.

ODOÜ üretimi ve ot faydalanması işlevlerinin UOİM ormanlarının tamamında gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu nedenle ODOÜ işlevine tahsis edilecek alan olarak, mevcut amenajman planlarında “Dy” rumuzu ile ifade edilen ve diğer yapraklı olarak adlandırılan meşcerelerin tek ve karışık kuruluşları toplamı (8.361 ha) kabul edilmiştir. Ot faydalanması işlevine tahsis edilecek alan olarak UOİM verimsiz ormanlık alanı ve OT alanları toplamı (8.606 ha) alınmıştır.

Tablo 3. UOİM ve işletme şeflikleri bazında orman işlevlerine tahsis edilecek alanlar.

Orman İşlevleri	Yönetim ve Planlama Birimlerinde Dikkate Alınan Alan (ha)						UOİM Toplamı
	Abdipaşa OİŞ	Drahna OİŞ	Karakışla OİŞ	Ovacuma OİŞ	Ulusçayı OİŞ	Uluyayla OİŞ	
Su Üretimi	9.193	15.786	5.025	7.062	9.642	12.923	59.631
Odun Hammaddesi Üretimi	9.087	15.617	5.007	6.989	9.528	12.520	58.748
Karbon Birikimi	9.087	15.617	5.007	6.989	9.528	12.520	58.748
ODOÜ Üretimi	197	5.733	174	56	1.465	736	8.361
Yaban Hayatı Üretimi	9.193	15.786	5.025	7.062	9.642	12.923	59.631
Ot Faydalanması	1.119	1.606	548	867	1.783	2.683	8.606

3.1. DP Çözümlemeleri

Her bir işleve tahsis edilebilecek maksimum alanlar bu şekilde belirlendikten sonra bunlar bir kısıt olarak DP modeline eklenmiş ve bu şekilde çözüm gerçekleştirilmiştir. UOİM ve altı orman işletme şefliğinin tüm amaçlar için LINDO programında gerçekleştirilen DP çıktılarının özeti Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. UOİM’de LINDO programında gerçekleştirilen DP çıktılarının özeti.

Yönetim ve Planlama Birimi	İşlevler	Amaçlar ve Alan Tahsisi					
		Üretim Maksimizasyonu		Maliyet Minimizasyonu		Net Gelir Maksimizasyonu	
		Tahsis Edilen Alan (ha)	Amaç Değeri	Tahsis Edilen Alan (ha)	Amaç Değeri (TL)	Tahsis Edilen Alan (ha)	Amaç Değeri (TL)
Ulus Orman İşletme Müdürlüğü (Genel)	Su Üretimi	21.717	125.524.260 m ³	11.561	19.211.486	25.330	84.184.255
	Odun H. Üretimi	18.633	660.540 m ³	9.424	16.575.767	23.000	75.849.860
	Karbon Birikimi	6.634	1.564.629 ton	12.581	1.698.480	1.597	215.595
	ODOÜ Üretimi	4.984	10.965 ton	1.308	208.541	2.647	714.690
	Yaban H. Üretimi	6.163	259 adet	18.138	16.824	338	294
	Ot Faydalanması	1.500	5.970 ton	6.581	2.359.151	6.719	4.817.523
Genel Alan Toplamı		59.631		59.631	40.070.249	59.631	165.782.217

Tablo 4 incelendiğinde üretim miktarının maksimizasyonu, maliyet minimizasyonu ve net gelir maksimizasyonu olmak üzere üç farklı amaç doğrultusunda gerçekleştirilen DP sonucunda, işlevlere yönelik üretim değerlerin ve alansal dağılımlarının farklı olduğu anlaşılmaktadır. Planlayıcı olarak üç farklı amaçtan hangisinin ana amaç olarak dikkate alınacağını ve bu yönde işlevsel tahsis yapılacağına karar verilmesi gerekmektedir. Ortaya çıkan bu karmaşıklığı gidermek için, üç farklı amacın da farklı ağırlıklarda hesaplamalara katılmasına olanak sağlayan AP’nin kullanılması yoluna gidilmiştir.

3.2. Amaç Programlama Çözümlemelerine Esas Olan Hedeflerin Tayini

DP sonucu elde edilen bilgiler, bir anlamda AP’nin gerçekleşme hedeflerini oluşturmaktadır. Özellikle DP sonucunda işlevlerin üretim miktarlarına ilişkin elde edilen optimizasyon bilgileri ki, bunlar üretim maksimizasyonu amacıyla gerçekleştirilen DP’nin çıktıları oluşturmakta ve AP’de gerçekleştirilmek istenen amaçları ifade etmektedir. Yine aynı şekilde DP’de maliyet minimizasyonuna yönelik amaç çıktıları ile net gelir maksimizasyonuna ilişkin çıktılar, AP’de gerçekleştirilmek istenen amaçlar olarak dikkate alınmıştır.

UOİM’de 59.631 ha çalışma alanı altı işlev dikkate alınarak bütünlük bir şekilde planlanacak ve yönetilecektir. İşlevsel tahsiste her bir işlev alanı, adını aldığı işleve yoğunlaşacak ancak diğer işlevlere ait üretimlerin de belli düzeylerde gerçekleşmesine müsaade edecektir. Bu yapı dikkate alınarak daha önce gerçekleştirilen DP sonucunda her bir işleve yönelik elde edilen optimum çözümler Tablo 4’den alınarak aşağıda verilmiştir.

- $G_1 \rightarrow 125.524.260 \text{ m}^3$ olarak belirlenen su üretimi hedefine ulaşmak,
 $G_2 \rightarrow 660.540 \text{ m}^3$ olarak belirlenen odun hammaddesi üretimi hedefine ulaşmak,
 $G_3 \rightarrow 1.564.629$ ton olarak belirlenen karbon birikimi hedefine ulaşmak,
 $G_4 \rightarrow 10.965$ ton olarak belirlenen ODOÜ üretimi hedefine ulaşmak,
 $G_5 \rightarrow 259$ adet olarak belirlenen yaban hayatı üretimi hedefine ulaşmak,
 $G_6 \rightarrow 5.970$ ton olarak belirlenen ot faydalanması hedefine ulaşmak,
 $G_7 \rightarrow 40.070.249$ TL olarak belirlenen üretim maliyetini aşmamak,
 $G_8 \rightarrow 165.782.217$ TL olarak belirlenen net gelir hedefini aşmak.

Aslında yukarıda verilen sekiz amaç, çalışma kapsamında belirlenen üç ana amacın alt kümesini ifade etmektedir. Bu durumda G_1 'den G_6 'ya kadar verilen amaçlar üretim maksimizasyonu amacını, G_7 amacı, maliyet minimizasyonu amacını, G_8 amacı ise net gelir maksimizasyonu amacını ifade etmektedir.

3.3. Amaçların Eşit Ağırlıkta Olması Durumunda Modelleme (Model 1) ve AP'nin Matematiksel Yapısı

AP ile çözümlene yapılrken üç ana amacın ağırlıklarının eşit veya farklı olacağı iki ayrı model benimsenmiştir. Her bir modele ilişkin açıklamalar aşağıda verilmiştir.

Amaçların eşit ağırlıkta olduğu modelde; üretim maksimizasyonu ana amacı altında yer alan ve G_1 'den G_6 'ya kadar verilen ve daha önce Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) Analizi ile bulunan altı orman işlevi amacının ağırlıkları toplamı 1,000, G_7 ve G_8 amaçlarının her birinin ağırlıkları da 1,000 olarak alınmıştır. G_1 'den G_6 'ya kadar verilen altı amacın (bunlar her bir işlevin üretim maksimizasyonunu ifade etmektedir) ağırlıkları daha önce gerçekleştirilen AHS analizi sonucu bulunmuş olup, bu değerler Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Yönetim amaçlarının eşit ağırlıkta olması durumunda orman işlevlerinin ağırlıklandırılması.

Amaçlar	Alt Amaçlar	Ağırlıklar
Üretim Maksimizasyonu	Su Üretimi	0,269
	Odun Hammaddesi Üretimi	0,251
	Karbon Birikimi	0,131
	ODOÜ Üretimi	0,124
	Yaban Hayatı	0,119
	Ot Faydalanması	0,106
	Toplam	1,000
Maliyet Minimizasyonu		1,000
Net Gelir Maksimizasyonu		1,000

Dolayısıyla AP'de, amaç satırı oluşturulurken sekiz amaçtan ilk altısının ağırlığı AHS sonuçlarından alınmıştır. Son iki amacın ağırlığı ise daha önce de ifade edildiği üzere 1.000 olarak alınmıştır. Böylece üç ana amacın da ağırlıkları eşit (1,000) olmuştur.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle AP modelinin matematiksel yapısı aşağıdaki gibi oluşturulmuştur;

Karar Değişkenleri

- x_1 : Su üretim işlevine ayrılacak alan (ha),
 x_2 : Odun hammaddesi üretim işlevine ayrılacak alan (ha),
 x_3 : Karbon birikimi işlevine ayrılacak alan (ha),
 x_4 : ODOÜ üretim işlevine ayrılacak alan (ha),

x_5 : Yaban hayatı işlevine ayrılacak alan (ha),

x_6 : Ot faydalanması işlevine ayrılacak alan (ha).

Amaç Fonksiyonları

$G_1 \rightarrow$ 125.524.260 m³ olarak belirlenen su üretimi hedefine ulaşmak,

$$5.780x_1 + 2.890x_2 + 2.890x_3 + 1.156x_4 + 2.890x_5 + 2.890x_6 - dp_1 + dn_1 = 125.524.260$$

$G_2 \rightarrow$ 660.540 m³ olarak belirlenen odun hammaddesi üretimi hedefine ulaşmak,

$$0,00x_1 + 35,45x_2 + 21,27x_3 + 8,86x_4 + 8,86x_5 + 0,00x_6 - dp_2 + dn_2 = 660.540$$

$G_3 \rightarrow$ 1.564.629 ton olarak belirlenen karbon birikimi hedefine ulaşmak,

$$47,17x_1 + 141,51x_2 + 235,85x_3 + 117,93x_4 + 94,34x_5 + 23,59x_6 - dp_3 + dn_3 = 1.564.629$$

$G_4 \rightarrow$ 10.965 ton olarak belirlenen ODOÜ üretimi hedefine ulaşmak,

$$0,55x_1 + 0,88x_2 + 0,88x_3 + 2,20x_4 + 1,10x_5 + 0,22x_6 - dp_4 + dn_4 = 10.965$$

$G_5 \rightarrow$ 259 adet olarak belirlenen yaban hayatı üretimi hedefine ulaşmak,

$$0,017x_1 + 0,011x_2 + 0,011x_3 + 0,021x_4 + 0,042x_5 + 0,021x_6 - dp_5 + dn_5 = 259$$

$G_6 \rightarrow$ 5.970 ton olarak belirlenen ot faydalanması hedefine ulaşmak,

$$1,99x_1 + 0,40x_2 + 1,99x_3 + 0,80x_4 + 1,99x_5 + 3,98x_6 - dp_6 + dn_1 = 5.970$$

$G_7 \rightarrow$ 40.070.249 TL olarak belirlenen üretim maliyetini aşmamak,

$$5.317,42x_1 + 3.694,49x_2 + 486,00x_3 + 357,75x_4 + 2,74x_5 + 1.003,80x_6 - dp_7 + dn_7 = 40.070.249$$

$G_8 \rightarrow$ 165.782.217 TL olarak belirlenen net gelir hedefini aşmak.

$$10.635,20x_1 + 6.925,42x_2 + 486x_3 + 715,50x_4 + 2,52x_5 + 2.007,60x_6 - dp_8 + dn_8 = 165.782.217$$

Erişim Fonksiyonu

Belirlenen amaçlara göre erişim fonksiyonu aşağıdaki gibi kurulur.

$$Z_{\min} = 0,269dn_1 + 0,251dn_2 + 0,131dn_3 + 0,124dn_4 + 0,119dn_5 + 0,106dn_6 + 1,000dp_7 + 1,000dn_8$$

Kısıtlar

İşlevlere tahsis edilecek alanların alt ve üst sınır değerleri şu şekildedir;

$$1 \leq x_1 \leq 59.631 \text{ ha}$$

$$1 \leq x_2 \leq 58.748 \text{ ha}$$

$$1 \leq x_3 \leq 58.748 \text{ ha}$$

$$1 \leq x_4 \leq 8.361 \text{ ha}$$

$$1 \leq x_5 \leq 59.631 \text{ ha}$$

$$1 \leq x_6 \leq 8.606 \text{ ha}$$

$$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 = 59.631 \text{ ha}$$

Amaçların eşit ağırlıkta olduğu durumda oluşturulan AP modeli Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Amaçların eşit ağırlıkta olması durumunda UOİM'ne ilişkin AP modeli (Model 1).

$Z_{\min} = 0,269dn_1 + 0,251dn_2 + 0,131dn_3 + 0,124dn_4 + 0,119dn_5 + 0,106dn_6 + 1,000dp_7 + 1,000dn_8$			
$5780x_1 + 2890x_2 + 2890x_3 + 1156x_4 + 2890x_5 + 2890x_6 - dp_1 + dn_1$	=		125.524.260
$0,00x_1 + 35,45x_2 + 21,27x_3 + 8,86x_4 + 8,86x_5 + 0,00x_6 - dp_2 + dn_2$	=		660.540
$235,85x_1 + 141,51x_2 + 235,85x_3 + 117,93x_4 + 94,34x_5 + 23,59x_6 - dp_3 + dn_3$	=		1.564.629
$0,55x_1 + 0,88x_2 + 0,88x_3 + 2,20x_4 + 1,10x_5 + 0,22x_6 - dp_4 + dn_4$	=		10.965
$0,02x_1 + 0,01x_2 + 0,01x_3 + 0,02x_4 + 0,04x_5 + 0,02x_6 - dp_5 + dn_5$	=		259
$1,99x_1 + 0,40x_2 + 1,99x_3 + 0,80x_4 + 1,99x_5 + 3,98x_6 - dp_6 + dn_6$	=		5.970
$5.317,42x_1 + 3.694,49x_2 + 486,00x_3 + 357,75x_4 + 2,74x_5 + 1.003,80x_6 - dp_7 + dn_7$	=		40.070.249
$10.635,20x_1 + 6.925,42x_2 + 486x_3 + 715,50x_4 + 2,52x_5 + 2.007,60x_6 - dp_8 + dn_8$	=		165.782.217
	$x_1 \leq$		59.631
	$x_2 \leq$		58.748
	$x_3 \leq$		58.748
	$x_4 \leq$		8.361
	$x_5 \leq$		59.631
	$x_6 \leq$		8.606
	$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 =$		59.631
	$x_1 \geq$		1
	$x_2 \geq$		1
	$x_3 \geq$		1
	$x_4 \geq$		1
	$x_5 \geq$		1
	$x_6 \geq$		1

3.4. Amaçların Eşit Ağırlıkta Olması Durumunda AP Çözümlemesi

Amaçların eşit ağırlıkta olması durumunda UOİM'ne ilişkin AP sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Amaçların eşit ağırlıkta olması durumunda UOİM'ne ilişkin AP sonuçları.

AP Modeli	Yönetim ve Planlama Birimi	Amaçlar	DP İle Bulunan Amaç Değeri	+ / -	Sapma Miktarı	Sapma %'si	AP Sonucu Bulunan Amaç Değeri	Tahsis Edilen Alan (ha)	
Model 1	Ulus Orman İşletme Müdürlüğü	Fiziksel Amaçlar	Su Üretimi (m ³)	125.524.260	-	15.188.435	0,121	110.335.825	19.548
			Odun H. Üretimi (m ³)	660.540	-	64.072	0,097	596.468	17.018
			Karbon Birikimi (ton)	1.564.629	+	35.986	0,023	1.600.615	7.021
			ODOÜ Üretimi (ton)	10.965	-	1.689	0,154	9.276	2.926
			Yaban Hayatı (adet)	259	+	60	0,232	319	8.185
			Ot Faydalanması (ton)	5.970	+	4.125	0,691	10.095	4.933
		Parasal Amaçlar	Maliyet Minimizasyonu (TL)	40.070.249	+	8.014.050	0,200	48.084.299	59.631
			Net Gelir Maksimizasyonu (TL)	165.782.217	-	33.156.443	0,200	132.625.774	(UOİM Alan Toplamı)

3.5. Amaçların Farklı Ağırlıkta Olması Durumunda Modelleme ve AP Çözümlemeleri

3.5.1. Amaçların Sıralanması Durumunda AP Çözümlemeleri

Bu başlık altında amaçların sıralanmasına (önceliklendirilmesine) dayanan üç AP modeli (Model 2, Model 3, Model 4) denenmiştir. Bu modellerde Üretim Miktarının Maksimizasyonu amacının altındaki alt işlevsel amaçların ağırlıklandırılmasında, daha önce ağırlıkları AHS ile belirlenen altı orman işlevine ilişkin katsayılar esas alınmıştır. UOİM genelinde amaçların farklı biçimlerde sıralanması durumunda gerçekleştirilen AP çözümlerine ilişkin sonuçlar Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. UOİM’de amaçların sıralanmasına dayanan AP sonuçları.

AP Modeli	Yönetim ve Planlama Birimi	Amaçlar	Ağırlıklar	Alt Amaçlar	Ağırlıklar	DP ile Bulunan Amaç Değeri	+ / -	Sapma Miktarı	Sapma %'si	AP Sonucu Bulunan Amaç Değeri	Tahsis Edilen Alan (ha)
Model 2	Ulus Orman İşletme Müdürlüğü	Üretim Miktarının Maksimizasyonu	3,00	Su Üretimi (m ³)	0,807	125.524.260	+	35.146.793	0,28	160.671.053	20.192
				Odun H. Üretimi (m ³)	0,753	660.540	-	105.686	0,16	554.854	19.684
				Karbon Birikimi (ton)	0,393	1.564.629	+	172.109	0,11	1.736.738	4.838
				ODOÜ Üretimi (ton)	0,372	10.965	-	10.746	0,98	219	3.824
				Yaban Hayatı (adet)	0,357	259	+	117	0,45	376	7.060
				Ot Faydalanması (ton)	0,318	5.970	+	5.851	0,98	11.821	4.033
		Maliyet Minimizasyonu	2,00	Maliyet Minimizasyonu (TL)	2,00	40.070.249	+	8.815.455	0,22	48.885.704	59.631 (UOİM Alan Toplamı)
		Net Gelir Maksimizasyonu	1,00	Net Gelir Maksimizasyonu (TL)	1,00	165.782.217	-	64.655.065	0,39	101.127.152	
Model 3	Ulus Orman İşletme Müdürlüğü	Üretim Miktarının Maksimizasyonu	2,00	Su Üretimi (m ³)	0,538	125.524.260	+	79.080.284	0,63	204.604.544	14.892
				Odun H. Üretimi (m ³)	0,502	660.540	-	237.794	0,36	422.746	15.591
				Karbon Birikimi (ton)	0,262	1.564.629	+	203.402	0,13	1.768.031	6.313
				ODOÜ Üretimi (ton)	0,248	10.965	-	1.206	0,11	9.759	2.295
				Yaban Hayatı (adet)	0,238	259	+	114	0,44	373	13.751
				Ot Faydalanması (ton)	0,212	5.970	+	1.851	0,31	7.821	6.789
		Maliyet Minimizasyonu	3,00	Maliyet Minimizasyonu (TL)	2,00	40.070.249	+	2.404.215	0,06	42.474.464	59.631 (UOİM Alan Toplamı)
		Net Gelir Maksimizasyonu	1,00	Net Gelir Maksimizasyonu (TL)	1,00	165.782.217	-	43.103.376	0,26	122.678.841	
Model 4	Ulus Orman İşletme Müdürlüğü	Üretim Miktarının Maksimizasyonu	1,00	Su Üretimi (m ³)	0,269	125.524.260	+	84.101.254	0,67	209.625.514	23.520
				Odun H. Üretimi (m ³)	0,251	660.540	-	303.848	0,46	356.692	24.423
				Karbon Birikimi (ton)	0,131	1.564.629	+	563.266	0,36	2.127.895	1.549
				ODOÜ Üretimi (ton)	0,124	10.965	-	987	0,09	9.978	2.702
				Yaban Hayatı (adet)	0,119	259	+	21	0,08	280	2.448
				Ot Faydalanması (ton)	0,106	5.970	+	3.045	0,51	9.015	4.989
		Maliyet Minimizasyonu	2,00	Maliyet Minimizasyonu (TL)	2,00	40.070.249	+	12.421.777	0,31	52.492.026	59.631 (UOİM Alan Toplamı)
		Net Gelir Maksimizasyonu	3,00	Net Gelir Maksimizasyonu (TL)	3,00	165.782.217	-	9.946.933	0,06	155.835.284	

Tablo 9’da elde edilen sonuçlar değerlendirilecek olursa, amaçların farklı ağırlıklarda olduğu durumlarda üretim değerlerinin, maliyetlerin ve elde edilen gelirlerin değiştiği, buna paralel olarak da işlemlere yönelik alansal dağılımların da farklı olduğu görülmektedir. Karar verici ve planlayıcı olarak, farklı ağırlıklandırma yaklaşımları doğrultusunda gerçekleştirilen AP sonuçlarından hangisinin kullanılacağına karar verilmesi gerekmektedir.

3.5.2. Amaçların Ağırlıklarının AHS ile Belirlenmesi ve AP Çözümlemesi (Model 5)

Bu aşamada, yani amaçların hangi ağırlıklarda dikkate alınacağına karar vermede, alandan sorumlu yöneticilerin görüşlerine başvurulmuştur. Bunun için Ulus ve Bartın Orman İşletmelerinde görevli müdür, müdür yardımcısı ve orman işletme şefi olmak üzere toplam 10 alan yöneticisiyle görüşülmüş ve konu kapsamındaki üç amacın birbirlerine göre ağırlıklarını belirlemeleri istenmiştir. Görüşmelerde önceden hazırlanan ve amaçların birbirleriyle ikili karşılaştırılmasına olanak sağlayan anket formu ilgili yöneticilere sunularak elde edilen sonuçlar AHS ile değerlendirilmiştir. Bu sayede AP çözümlemelerine yön verecek amaç ağırlıkları belirlenmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Amaçların ağırlıklarının belirlenmesine ilişkin AHS sonuçları.

Yönetim Amaçları	Ağırlıklar
Üretim Miktarının Maksimizasyonu	0,3751
Maliyet Minimizasyonu	0,4653
Net Gelir Maksimizasyonu	0,1596
<i>Tutarlılık Oranı: 0,065</i>	
	1,0000

Bu ağırlıklar çerçevesinde AP çözümlemesi yapılmış ve sonuçlar Tablo 10'da verilmiştir. Amaçların ağırlıklarının AHS tekniği ile belirlenmesinin ve bu ağırlıklara dayanılarak yapılan AP çözümünün (Model 5) daha mantıklı ve gerçekçi olduğu düşünülerek, gerek işletme şefliği ve gerekse UOİM bazında işlevsel tahsis ve haritalama aşamasında her bir orman işlevine tahsis edilecek alan miktarlarının Tablo 10'daki gibi olmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Tablo 10. AHS ile belirlenen amaç ağırlık değerlerinden hareketle AP çözümü (Model 5).

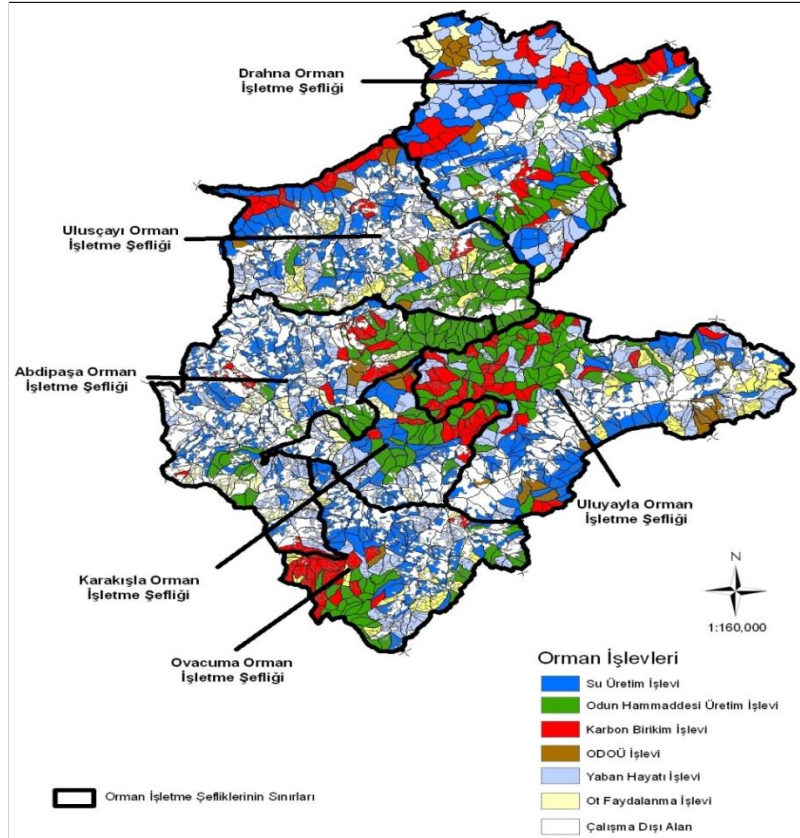
AP Modeli	Yönetim ve Planlama Birimi	Amaçlar	Ağırlık Değeri	Alt Amaçlar	Ağırlık Değeri	DP ile Bulunan Amaç Değeri	+ / -	Sapma Miktarı	Sapma %'si	AP Sonucu Bulunan Amaç Değeri	Tahsis Edilen Alan (ha)
Model 5	Ulus Orman İşletme Müdürlüğü	Üretim Miktarının Maks.	3,751	Su Üretimi (m ³)	0,923	125.524.260	-	23.968.909	0,191	101.555.351	17.207
				Odun H. Üretimi (m ³)	0,848	660.540	-	243.852	0,369	416.688	14.402
				Karbon Birikimi (ton)	0,679	1.564.629	-	329.197	0,210	1.235.432	8.606
				ODOÜ Üretimi (ton)	0,469	10.965	-	3.802	0,347	7.163	2.346
				Yaban Hayatı (adet)	0,446	259	+	98	0,377	357	11.964
				Ot Faydalanması (ton)	0,386	5.970	+	4.580	0,767	10.550	5.106
		Maliyet Min.	4,653	Maliyet Min. (TL)	4,653	40.070.249	+	11.304.105	0,282	51.374.354	59.631
Net Gelir Maks.	1,596	Net Gelir Mak. (TL)	1,596	165.782.217	-	57.539.291	0,347	108.242.926	(UOİM Alan Toplamı)		

Bu sonuçlara göre, 59.631 ha orman alanına sahip UOİM'nin bütünsel işlevsel yönetim planlaması amacıyla AP'de, AHS sonucu elde edilen amaç ağırlıkları doğrultusunda gerçekleştirilen optimizasyon sonucunda su üretim işlevine 17.207 ha, odun hammaddesi üretim işlevine 14.402 ha, karbon birikimi işlevine 8.606 ha, ODOÜ üretim işlevine 2.346 ha, yaban hayatı işlevine 11.964 ha ve son olarak ot faydalanması işlevine 5.106 ha'lık orman alanının tahsis edilmesi söz konusudur. Yine bu tahsis sonucunda 101.555.351 m³ su üretimi, 416.688 m³ odun hammaddesi üretimi, 1.235.432 ton karbon birikimi, 7.163 ton ODOÜ üretimi ile 357 adet yaban hayvanı ve 10.550 ton da ot faydalanması gerçekleştirilecektir. Bu şekilde yapılan işlevsel tahsis sonucunda 51.374.354 TL'lik bir maliyete katlanılacak olup toplam 108.242.926 TL'lik bir gelir elde edilmesi söz konusudur.

Geliştirilen beş AP modeline ilişkin alan tahsis değerlerinin birbirlerinden farklı olduğu görülmektedir. Örneğin, Model 1'de çalışma alanının (UOİM) %33'ü (19.548 ha) su üretimine tahsis edilirken (Tablo 7), Model 5'te ise %29'u (17.207 ha) su üretimine tahsis edilmektedir (Tablo 10). Benzer şekilde Model 4'te çalışma alanının %41'i odun hammaddesi üretimine tahsis edilirken (Tablo 8) Model 5'te yalnızca %24'ü tahsis edilmektedir (Tablo 10). İlgili sonuçlar doğrultusunda her bir AP modeline ilişkin alan tahsis değerlerinin diğerlerinden farklı olduğu, yani AP analizinin işlevsel alan tahsisi açısından alansal dağılımlara duyarlı olduğu ifade edilebilir.

3.6. İşlevsel Alan Tahsislerinin Haritada Gösterimi

Model 5 çerçevesinde Doğrusal Kombinasyon Tekniği kullanılarak işlevsel alanların UOİM bazında haritadaki konumları Şekil 2'deki gibi belirlenmiştir.

Şekil 2. UOİM için işlevsel tahsis haritası.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada stratejik planlama aşamasına yönelik bir metodoloji geliştirilmiş ve metodoloji kapsamında optimizasyon hesaplamalarında birden fazla ve farklı nitelikte kısıt değişkenine (alan, talep ve bütçe kısıtı) yer verilerek katılımcı ve bütünlük bir yapıda çözümlenmeler yapılmıştır. Ayrıca hesaplamalar sonucunda her bir orman işlevine tahsis edilecek alan miktarları belirlenmiştir. Bu amaçla hem DP hem de AP'den yararlanılmıştır. Önce DP ile yönetim amaçlarına ilişkin optimum üretim düzeyleri bulunmuştur. Daha sonra bu değerler AP girdilerini oluşturmuş ve en uygun işlevsel alan tahsisi sağlanmıştır. Böylece işlevler arasındaki ilişkilerin öne çıkarıldığı bütünlük bir işlevsel yönetim planlaması gerçekleştirilmiştir. Geliştirilen metodoloji sayesinde bir işleve tahsis edilen orman kaynağında diğer işlevlere ilişkin üretim çıktıları da elde edilmiştir. Bu sayede işlevsel haritalama için gerekli bilgiler sağlanmıştır.

Optimizasyon kapsamında beş ayrı AP yönetim modeli geliştirilmiş ve bu modellere göre çözümlenmeler yapılmıştır. Daha sonra elde edilen çıktılar özetlenerek (Tablo 7, 8 ve 10) işlevsel alan değerleri arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre her bir modele ilişkin çıktıların birbirinden farklı olduğu saptanmıştır. Böylece geliştirilen yönetim modellerine ilişkin sonuçların duyarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Geliştirilen yönetim modellerinden hangisinin kullanılacağı önemlidir. Çünkü bu modellerde işlevlere tahsis edilecek alan değerleri farklılık göstermektedir. Farklılıklar, son aşamadaki işlevsel tahsis haritasını da etkilemektedir. Hangi yönetim modelinin kullanılması gerektiğine ve dolayısıyla yönetim amaçlarının ağırlıklarının ne olması gerektiği AHS ile belirlenmiş ve elde edilen ağırlık değerlerinden hareketle Model 5 oluşturulmuştur. Çalışmada Model 5 dikkate alınarak optimizasyon çözümlenmeleri gerçekleştirilmiş ve işlevsel tahsis haritalarının oluşturulmasında Model 5'e bağlı kalınmıştır.

Hesaplamalarda, amaçlara ve kısıtlara ilişkin bilgiler güvenilir olmalıdır. Ancak ülkemizde odun hammaddesi üretimi dışındaki işlevlere yönelik bilgiler henüz yeterli düzeyde değildir. Etkin bir planlama için envanter kayıtlarının mevcut olması gereklidir. Eğer bilgiler hazır değilse hipotetik verilerden hareket edildiği için isabetli sonuçların elde edilmesi güçleşmektedir. Bazı durumlarda ise envanter kayıtları yeniden oluşturulmaktadır. Bu durum zaman kaybına neden olabilmekte ve planlamaya ek maliyetler oluşturmaktadır. Bu çalışmada hesaplamalar için yeterli veriye ulaşılamamıştır. Çalışma esnasında orman işlevlerine yönelik verilerde önemli eksikliklerin olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ilgili işlevlere yönelik kapsamlı ve doğru verilerin elde edilebilmesi için araştırmalara ihtiyaç vardır. Çalışmada, veri eksikliği nedeniyle bazı genellemelerden ve çıkarımlardan hareketle çözüm kümeleri elde edilmiştir. Bu nedenle orman işlevlerine yönelik envanter kayıtlarının oluşturulması ve bu amaçla OGM bünyesinde bir birimin kurulması, böylece işlevsel planlamaya altlık oluşturularak sağlıklı verilerin elde edilmesi ve belirli periyotlarla güncellenmesi gerekmektedir.

İşlevsel planlamaya yönelik metodolojilerin geliştirilmesi süreci devam ettirilmeli ve bu metodolojilerin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu amaçla bilgisayar yazılımları gerçekleştirilmelidir. Yazılımlar sayesinde, planlama metodolojisinin uygulanması, veri girişi ve çözümlenmeleri daha kolay ve uygulanabilir olacaktır. Böylece ülkemiz ormancılığı etkin bir planlama misyonuna ve vizyonuna sahip olabilecek, dünya ormancılığının gelişim ve değişim hızına uyum sağlayabilecektir.

Hazırlanan işlevsel planların uygulamaya aktarılması da oldukça önemlidir. Bütünleşik işlevsel planlama konusunda geliştirilen metodolojiler pilot bölgelerde uygulandıktan sonra ülke geneline yaygınlaştırılmalıdır. Bu amaçla alan yöneticilerinin hazırlanan işlevsel planlar konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. İşlevsel planlama çalışmaları ülkemizde çok yeni olduğundan, ormancılık teşkilatında bu konuda çalışanların ve özellikle uygulayıcıların eğitimi önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

BBEL, 2007. Bartın Belediyesi 2007 Yılı Su Kullanımı Kayıtları. www.bartinbelediyesi.com (23.03.2008).

BVAL, 2008. *Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı*. 1. Baskı, Bartın Valiliği, Sargın Matbaası, Bartın, 440 s.

BOSM, 2003. *Bartın İli Çevre Durum Raporu*. Bartın Orman ve Su Şube Müdürlüğü Yayınları, Bartın, 143 s.

BOSM, 2007. Bartın Orman ve Su Şube Müdürlüğü, 2007 Yılı Etüt, İhale ve Bilanço Raporları. Bartın.

BTİM, 2006. Bartın Tarım İl Müdürlüğü Brifing Raporu. Bartın, 16 s.

DSİ, 2007. DSİ 133. Bölge Müdürlüğü Kayıtları, Bartın, 88 s.

Gül, A. U., 1998. Orman Amenajmanında İşlevsel Planlamanın Doğrusal Programlama ile Gerçekleştirilmesi. *İÜ Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, 51 (1). 117–132.

Güngör, E., 2010. Orman Kaynaklarının Bütünleşik İşlevsel Yönetim Planlaması, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 303 s.

Keleş, S., 2008. Orman Amenajman Planlarının Hazırlanmasına Yönelik Karar Destek Sisteminin Tasarımı ve Prototip Modelinin Geliştirilmesi. Doktora Tezi (yayımlanmamış), KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 167 s.

Mısır, M., 2001. Çok Amaçlı Orman Amenajman Planlarının Coğrafi Bilgi Sistemlerine Dayalı Olarak Amaç Programlama Yöntemiyle Düzenlenmesi (Ormanüstü Planlama Birimi Örneği İle). Doktora Tezi (yayımlanmamış), KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 155 s.

OGM, 2006. Orman Genel Müdürlüğü El Kitabı, Odun Hammaddesi Ürün Çeşitleri İtibariyle Ülke Talep Düzeyi, Ankara, 60 s.

OGM, 2009. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri 2008 Yılı Raporu. TC Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara, 142 s.

Sivrikaya, F., 2008. Türkiye’de Orman Amenajman Planlama Model Yazılımının Geliştirilmesi, Doktora Tezi (yayımlanmamış), KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 167 s.

TR8, 2007. *TR8 Batı Karadeniz Bölgesi Tarım Master Planı*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara, 430 s.

TÜBİTAK, 2010. Orman Kaynaklarının Bütünleşik İşlevsel Yönetim Planlaması, TÜBİTAK 1001 Projeleri, Proje No:107O787, 154 s.

UOİM, 2005. Zonguldak OBM, Ulus OİM *Amenajman Planları (2006–2025), II. Yenileme*. Ulus, 3301 s.

UOİM, 2007. Zonguldak OBM, Ulus OİM 2007 Yılı Gelirler, Üretim, Satış, Giderler ve Bilanço Raporu, Ulus.

URL, 2010. <http://ormanweb.sdu.edu.tr/soy/>, Türkiye’de Sürdürülebilir Orman Yönetimi: Mevcut Durum ve Gelecek Ulusal Çalışmayı (21-23 Haziran 2010), 30 Aralık 2010.

SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE MODEL ORMANLARIN YERİ VE ÖNEMİ: YALOVA MODEL ORMANI ÖRNEĞİ

Sultan BEKİROĞLU¹ Mehmet ÖZDEMİR² Ercan ÖZYÜREK³ Avni ARSLAN⁴

¹ Doç. Dr., İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı, İstanbul

² Enstitü Müdürü, Marmara Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, İstanbul

³ Enstitü Md. Yrd., Marmara Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, İstanbul

⁴ Araştırmacı, Marmara Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, İstanbul

Özet

Model orman, geniş tabanlı ve katılımcı sivil toplum örgütlenme biçimidir. Kanada'da geliştirilen ve test edilen bu örgütlerde tüm paydaşlar orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için gönüllü olarak işbirliği yaparlar. Kanada 1992 yılında diğer ülkeleri sürdürülebilir orman kaynakları yönetiminde kendi ülkesinde başarılı olan bu örgütlenme biçimini denemeye davet etmiş ve desteklemiştir. Bu daveti 20 kadar ülke benimsemiş ve günümüze kadar 50 tane model orman sivil toplum örgütü kurulmuştur. Türkiye ormancılıkta yeni bir yaklaşım olan bu uygulamayı denemeye karar vermiş ve 2009 yılında protokol imzalamıştır. 2010 yılında ise Yalova Model Ormanı Derneği'ni kurulmuştur. Bu derneğin kuruluşunda Orman Genel Müdürlüğü aktif rol oynamış ve sürecin devam etmesi için sürekli destek vermiştir. Ancak ilerleyen süreçte bu durum Yalova Model Ormanı paydaşlarını etkilemiştir. Model Ormanlarda paydaşlar, aralarındaki kaçınılmaz çatışmaları bir forum ortamında gidermeye çalışırlar. Her model orman kendi özel koşullarına sahiptir, bu nedenle diğer model ormanlar için yol gösterici bilgi ve deneyimlere sahip olabilir. Bu bilgi ve deneyimleri paylaşmak için çok sayıda uluslararası iletişim ağı oluşturulmuştur. Yalova Model Ormanı bu iletişim ağlarından ikisine Uluslararası Model Orman Ağı ile Akdeniz Model Orman Ağına üyedir. Bu çalışmada Türkiye ormancılığında yeni bir yaklaşım olduğu için öncelikle model orman örgütlenme biçimi genel hatları ile açıklanmış, ardından Yalova Model Ormanı durum analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir ormancılık, Model Orman, Durum (SWOT) analizi

THE PLACE AND IMPORTANCE OF MODEL FORESTS IN SUSTAINABLE FOREST RESOURCE MANAGEMENT: THE CASE OF YALOVA MODEL FOREST

Abstract

Model Forest is a broad-based and participatory of non-governmental organization forms. All stakeholders in these organizations developed and tested in Canada make cooperate voluntarily for sustainable forest management. Canada invited and supported to try this form of organization which are successful in its territory in sustainable forest resource management in 1992. This invitation was adopted by 20 countries and more than 60 model forest NGOs was established in the world. General Directorate of Forestry representing Turkey decided to attempt this application which is a new approach for forestry and signed a protocol in 2009. For this purpose, Yalova Model Forest Association was established in 2010. General Directorate of Forestry during the establishment of this association has played an active role and has supported for the continuation of the process in a continuous way. However, this situation affected the stakeholders of Yalova Model Forest in the advancing process. Stakeholders in Model Forests try to solve in a forum inevitable conflicts which are among themselves. Each Model Forest has its own special conditions. Therefore, it may have the directive knowledge and experience. Numerous international network was formed to share this knowledge and experience. Yalova Model Forest is member to International Model Forest Network located in Canada through Mediterranean Model Forest Network. In this study, organizational form of the model forest explained in general terms primarily due to a new approach in the Turkey's forestry.

Keywords: Sustainable forestry, Model Forest, Condition (SWOT) analysis

1. GİRİŞ

İnsanların ormanlardan çok sayıda mal ve hizmet talebi bulunmaktadır (odun ürünleri, odun dışı ürünler, rekreasyon, toprak koruma, taze içme suyu, biyolojik çeşitlilik, temiz hava...) bulunmaktadır. Ormanların ürettiği bu ürünleri topluma devamlı olarak sunmak amacıyla sınırları belli orman alanlarında ormancılık işletmesi adı verilen ekonomik birimler tesis edilmiştir. Bu birimlerin sürdürülebilir orman kaynakları yönetimini başarması için üretim etkinliklerini çok yönlü faydalanma, devamlılık, verimlilik, iktisadilik... gibi temel ilkelere uygun gerçekleştirmesi zorunludur. Ancak bir orman alanından beklentilerinin farklı olması, ormanların da yer aldığı geniş peyzaj alanlarında ormancılık dışında turizm, tarım, hayvancılık ve madencilik... gibi çeşitli ekonomik etkinliklerin yapılması doğal kaynak kullanımında çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Svensson ve ark., 2012). Sürdürülebilir orman kaynakları yönetiminin başarılması için, kaçınılmaz çatışmaların çözümlenmesi gerekir. Çağdaş yönetim anlayışında kaçınılmazlığı kabul edilen her türlü çatışmanın bastırılması değil, yönetilmesi anlayışı hâkimdir. Çünkü baskı ile sağlanan uzlaşmalar genellikle geçici olmakta, yaptırımlara rağmen aykırı davranışlar tekrarlanabilmektedir. Bu nedenle giderek daha fazla sayıda yönetici, kaçınılmaz çatışmaları bastırmayı değil, yönetmeyi tercih etmektedir.

Türkiye’de orman köylüsü, kırsal kesim, şehirli kesim ve çok sayıdaki kurum-kuruluş (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, Doğal Hayatı Koruma Derneği, Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu,..) orman kaynaklarıyla doğrudan ve dolaylı olarak ilgilenmektedir. Ancak 2010 yılına kadar bütün bu ilgi gruplarını sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi için gönüllü olarak bir araya getiren yasal bir oluşum söz konusu olmamıştır. Orman Genel Müdürlüğü’nün 2009 yılında Kanada’daki uluslararası model orman kuruluşu ile protokol imzalamasının ardından, 2010 yılında, Türkiye’nin ilk model ormanı Yalova ilinde kurulmuştur.

Bu çalışmada ormancılıkta uygulanan yeni bir yaklaşım olması nedeniyle model orman olgusu genel hatları tanıtılmış, ayrıca Yalova Model Ormanı (YMO) SWOT analizleri ile irdelenmiştir.

1.1. Genel bilgiler

Bu başlık altında model orman ve YMO ile ilgili temel bilgiler özet olarak açıklanmıştır.

Sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi: Sürdürülebilir ormancılık olarak da adlandırılan bu kavramla ilgili çok sayıda tanım bulunmaktadır. Bu tanımlardan en kapsamlısı 1992 yılında Rio de Jenerio’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda yapılmıştır. Bu konferansta sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi; *“Orman kaynakları ve orman alanları, bugünkü ve gelecek nesillerin sosyal, ekonomik, ekolojik, kültürel ve ruhsal ihtiyaçlarını sürdürülebilir bir şekilde karşılamak üzere idare edilmelidir. İhtiyaç duyulan bu orman ürün ve hizmetleri; odun, su, gıda, yem, siper, istihdam, rekreasyon, doğal yaşam ortamı, peyzaj çeşitliliği, karbon havuzları ve rezervleri ile diğer orman ürünleridir. Ormanların çok yönlü faydalarını idame ettirebilmek için hava kirliliği dahil her türlü kirliliğe, orman yangınlarına, böcek ve hastalıklara karşı koruyacak uygun tedbirler alınacaktır”* şeklinde açıklanmıştır. Bu tanıma göre sürdürülebilir ormancılık için toplumun ve endüstrinin çeşitli orman ürünlerine olan talebinin karşılanması sırasında ormanların sağlığının korunarak işletilmesi gerekmektedir. Ancak toplumun ve endüstrinin ormanlardan olan talepleri ve bu talepleri giderme biçimleri birbirinden farklıdır. Bu

farklılıklara bağlı olarak ortaya çıkan kaçınılmaz çatışmalar, sürdürülebilir ormancılığın nasıl uygulanacağı konusunu günümüze kadar çözümsüz bırakmıştır (IMFN, 2015; Benson ve Craig, 2014).

Model orman: Sınırları belli bir alandaki ormanların ve diğer doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimine yönelik coğrafi alan ve ortaklık temelli bir sivil toplum örgütlenme şeklidir. Bir başka deyişle model orman, orman kaynaklarıyla doğrudan ve dolaylı ilişkili bireyler ve gruplar aracılığıyla içinde ormanların geniş yer tuttuğu peyzajın sürdürülebilir yönetimi için uzlaşma sağlanan bir arenadır. Bu arenada, çok sayıdaki orman kaynakları ilgi grubu (paydaş) gönüllü olarak bir araya gelerek, hazırladıkları stratejik planda yer vermiş oldukları hedefleri başarmak için işbirliği içinde çalışırlar.

Ormancılık teşkilatlarının benimsediği orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetiminde, ağırlıklı olarak toplumun odun ve odun türevi ürünleri taleplerini gelecek kuşakların ihtiyaçlarını tehlikeye atmaksızın en üst düzeyde ve devamlı karşılanması hedeflenmektedir. Buna karşılık model ormanlar daha çok oduna dayalı olmayan ürünlerin ekonomik fırsat olup olmadığının tanımlanmasında etkindir. Model orman, ormanların önemli bir yer tuttuğu geniş alanlarda uzun dönem sürdürülebilirlik ile yerel toplumların sosyal, çevresel ve ekonomik ihtiyaçlarını kombine eden esnek bir peyzaj ve ekosistem yönetme yaklaşımı olarak da tanımlanmaktadır. Özetle model ormanlar, geniş ormanlık alanlar üzerinde çeşitli ilgi gruplarının doğal kaynak kullanım/koruma kararlarını verme süreçlerine dahil edildiği, kendilerini etkileyen bu kararların tartışıldığı gönüllü ve tarafsız tartışma (forum) ortamlarını temsil etmektedir (IMFN, 2015).

Bir model ormanda bulunması gereken üç temel özellik vardır. Bunlar; büyük ölçekli biyofiziksel alanlar (büyük peyzaj), geniş katılım (çok sayıda paydaş) ve sürdürülebilirlik taahhüdü'dür (IMFN, 2015).

Model orman amaçları: Kısa vadede çok boyutlu sürdürülebilir faydalanmayı sağlayarak doğal kaynakları yönetmektir (misyon). Uzun vadede çevreye duyarlı sürdürülebilir orman kaynakları yönetimini sağlamaktır (vizyon) (IMFN, 2015).

Model orman ilkeleri: Model ormanlar Uluslararası Model Orman Ağı ilkelerine bağlı hareket ederler. Bu ilkeler; 1- *Ortaklık*, 2-*Orman arazisi*, 3-*Sürdürülebilirlik taahhüdü*, 4-*Yönetişim*, 5-*Faaliyet programı*, 6- *Bilgi paylaşımı, kapasite ve network inşa etme*, olarak belirlenmiştir (IMFN, 2015).

Ortaklık: Ormanların sürdürülebilir yönetiminde çeşitli sektörlerden farklı değerlere ve çıkarılara sahip paydaş temsilcilerinin yer alması koşuludur. Bu kapsamda paydaşlar; orman kaynakları yöneticileri, halk, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve akademik araştırma kurumlarıdır.

Orman arazisi: Tarım arazilerinin, madenlerin, su kaynaklarının ve diğer doğal kaynakların bulunduğu sınırları belli alanlar içinde ormanlar geniş bir yer kaplamalıdır.

Sürdürülebilirlik taahhüdü: Doğal kaynakların ve ormanların sürdürülebilir yönetimi için söz vermektir (taahhütte bulunmaktır). Bu kapsamda doğal kaynaklardan elde edilen sosyal ve ekonomik faydaların bugünkü ve gelecek kuşaklar arasında adil paylaşımı; ekonomik büyüme ve orman tabanlı ticari faaliyet çeşitliliği artırılması hedeflenmektedir.

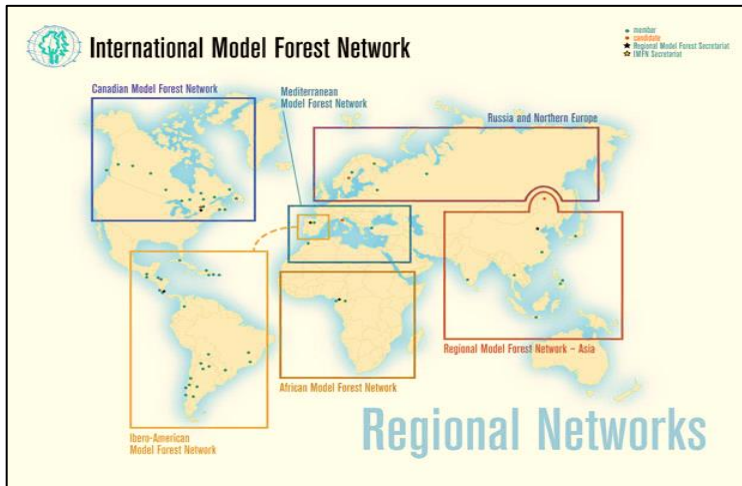
Yönetişim: Yönetim süreci, ortaklık - şeffaflık - hesap verebilirlik - ilgi grupları arasında işbirliğini teşvik eden bir yapıyı temsil etmelidir. Fikir birliği tabanlı yönetim süreçleri kullanılarak model orman vizyon ve hedeflerine ulaşılmalıdır. Bu nedenle orman ve diğer doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi için ortak vizyon geliştirilmesi gerekmektedir. Model orman sivil toplum kuruluşunun yürütme mekanizmaları paydaşlarca belirlenen

stratejik plan faaliyetlerinin uygulanmasını ve geliştirilmesini sağlamalıdır. Ancak stratejik plan hazırlanırken ve faaliyetler gerçekleştirilirken hiç bir model orman paydaşına ayrımcılık uygulanmaması esastır.

Faaliyet programı: Model orman stratejik planı, paydaş gereksinimlerini, değerlerini ve sorunlarını yansıtan hedefleri ve ulusal ormancılık programı hedeflerini göz önüne alan faaliyet programı içermelidir.

Bilgi paylaşımı, kapasite ve network inşa etme: Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi doğrultusunda edinilen bilgi ve deneyimler paylaşılmalıdır. Bilgi üreterek, yerel-ulusal boyutlarda politikalar oluşturmak suretiyle doğal kaynak sürdürülebilirliğine katkıda bulunan model ormanlar, elde ettiği başarıları ve/veya karşılaştıkları sorunları uluslararası ağda paylaşarak, küresel boyutta sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminde zaman israfını önlemelidir. Model ormanlar eğitim ve rehberlik faaliyetlerinin teşvikini taahhüt etmelidir. Çünkü model orman iletişim ve tanıtım faaliyetlerinin paydaşlar üzerinde önemli etkisi vardır.

Model Orman Ağı: Model orman yaklaşımıyla orman temelli geniş peyzajların sürdürülebilir yönetimi ortak amacı için çalışan üye ve destekçilerin uygulamalarının paylaşıldığı küresel bir topluluktur. Bu topluluk içinde tüm model ormanlar yer almaktadır. Temel amacı, dünyadaki başlıca orman ekosistemlerinin çoğunu temsil eden model ormanların küresel iletişim /network) ağını tesis etmektir. Vizyonu ise küresel kaygılar ve yerel ihtiyaçlar bakımından çevresel ve sosyoekonomik sorunlar sürdürülebilirlik temelinde ele alarak dünyadaki orman kaynaklarının model ormanlarla yönetilmesini desteklemektir. Benzer ekolojik, sosyal ve ekonomik özelliklere sahip model ormanlar kendi aralarında bölgesel model ağlar kurmuşlardır. Bu bölgesel ağlar Şekil 1’de gösterilmiştir (IMFN, 2015).

Şekil 1. Bölgesel model orman ağları (IMFN, 2015).

Afrika Model Orman Ağı: Kanada Hükümeti desteğiyle 2009 yılında kuruldu. Bu ağda 2 adet Kamurun’daki model orman, Fas, Tunus, Cezayir, Kongo Demokratik Halk Cumhuriyeti ve Kongo Havzasındaki diğer ülkeler yer almaktadır.

Akdeniz Model Orman Ağı: İspanya’nın Castilla y León bölgesinde The Urbión Model Ormanı 2006’da kurulmuştur. Bu model orman Latin Amerika Model Orman Ağına üye idi. 2008 yılında bu gruptan ayrılarak Akdeniz ormancılığı için Akdeniz Model Orman Ağını tesis etmeye karar verdi. Bu grupta İspanya, Fransa, Türkiye, İtalya, Yunanistan, Hırvatistan, Tunus, Fas model ormanları bulunmaktadır.

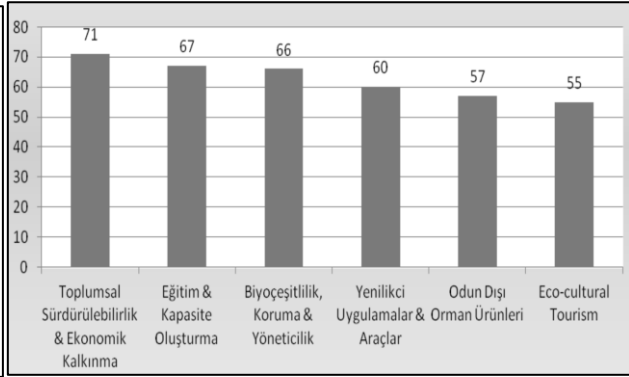
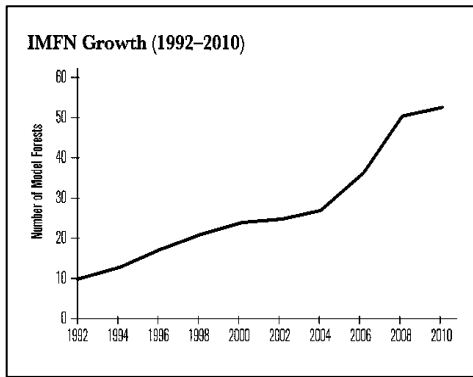
Bölgesel Model Orman Ağı-Asya: Çin, Endonezya, Japonya, Hindistan, Tayland ve Filipinler'deki model ormanları kapsar.

Kanada Model Orman Ağı: Bu ağı kullanan 14 ulusal üye vardır. Kanada'yı baştanbaşa kuşatan bu organizasyonlar 500 organizasyon ve 200 topluluk içermektedir.

Rusya ve Kuzey Avrupa Model Orman Ağı: İsveç, Rusya ve diğer komşu ülkelerin katılımı ile oluşturulmuştur. 2012-2014- Baltık Peyzaj Projesi ile İsveç, Norveç, Finlandiya, Polonya, Beyaz Rusya, Estonya, Letonya ve Rusya'nın bazı model ormanları da bu ağ kapsamaktadır.

Latin Amerika Model Orman Ağı: 2002 yılında kuruldu. İspanya, Merkezi ve Güney Amerika'daki 15 ülkedeki 29 model ormanı kapsamaktadır.

Model ormanların tarihçesi: Model orman kavramı 1990'ların başında geliştirildi ve Kanada Hükümeti tarafından 10 ayrı yerde test edildi. Bu girişim, orman kaynakları ve bu kaynakların sürdürülebilir olarak nasıl yönetileceği konusunda çevreciler, yerli halklar, topluluklar ve ormancı çalışanlar arasında mücadele nedeniyle Kanada ormancılık sektöründe yoğun çatışma yaşanan döneme tepki olarak doğdu. Bu yaklaşım insanların karşılaştıkları orman kesimi uygulamaları, biyoçeşitliliği koruma ve ekonomik istikrar gibi sorunlarını çözmek üzere bir araya gelebileceğini gösterdi. Bu olumlu gelişmeyi dünyaya 1992 yılında Kanada Başbakanı Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda duyurdu ve diğer ülkeleri bu yenilikçi yaklaşımı test etmeye davet etti. Her model orman alanının diğerlerine sürdürülebilirlik hedeflerini geliştirme ve öğretme konusunda model olması amaçlandı. 1994'de Kanada dışında ikisi Meksika'da, biri Rusya'da olmak üzere üç model orman kuruldu. Üç yıllık pilot deneme sonucunda sürdürülebilir orman kaynakları yönetiminde elde edilen faydaların yalnızca kendileri için değil diğer model ormanlar için de yararlı olabileceği netleşti. 1995'de Kanada'da Uluslararası Model Orman Sekretaryası kuruldu. Model ormanların sayıları 2004 yılından itibaren hızla artmaya başlamıştır (Şekil 2). (IMFN, 2015).

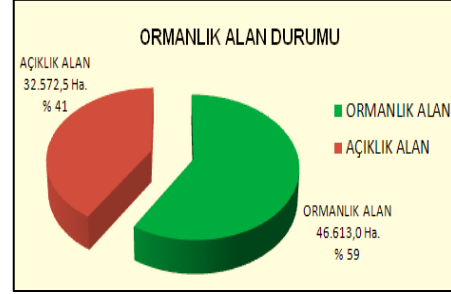

Şekil 2. Model ormanların artış eğilimi (IMFN, 2015). Şekil 3. Model orman faaliyetleri (Özdemir, 2011).

Bugün 20 ülkede 50'den fazla sayıda model orman bulunmaktadır. Bu model ormanlarda gerçekleştiren etkinliklerin yoğunlukları 2010 yılı itibarıyla Şekil 3'de gösterilmiştir.

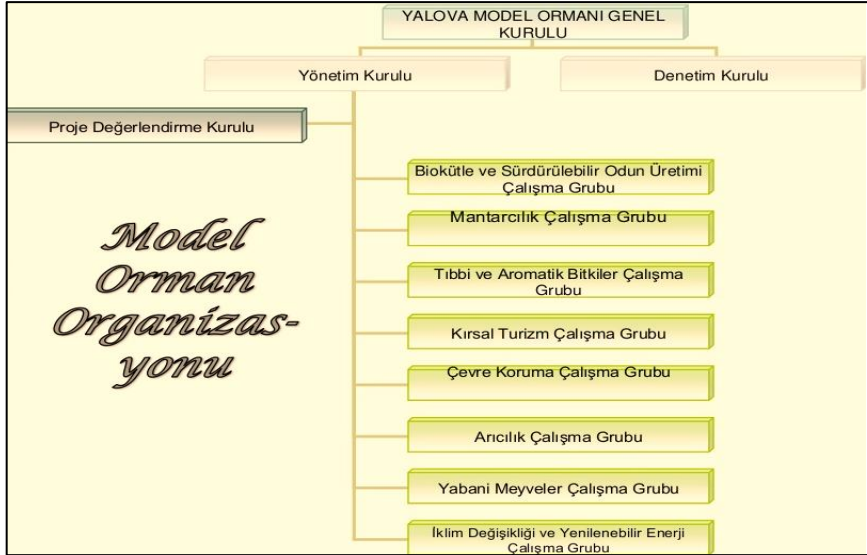
Yalova Model Ormanı: 2011 yılında kurulan YMO'nun alanı, Yalova Orman İşletme Müdürlüğü sınırları olarak kabul edilmiştir (Şekil 4). Bu sınırlar aynı zamanda Yalova İli sınırlarıdır. Yalova İl alanının % 59'u ormanlarla (46.613,0 hektar (ha)) kaplıdır. Görüleceği üzere ormanlar, Yalova İli peyzajında oldukça büyük bir alanı kapsamaktadır. Bu ormanların 35.958,2 ha'si verimli, 10.654,8 ha'si bozuk niteliklidir (Şekil 5). YMO, Türkiye'nin en fazla

endüstrileşmiş ve yoğun nüfusa sahip İstanbul, İzmit ve Bursa illerinin ortasındadır. YMO ormanları rekreasyon ve eko-turizm açısından önemlidir. Yoğun şehirleşme baskısıyla tehdit altında olan ormanlar bazı köylerin başlıca geçim kaynağıdır. Bu nedenle YMF ormanları hem kentsel, hem de kırsal nüfus bakımından etki altındadır. Son yıllarda odun dışı orman ürünlerine (arıcılık-mantar-tıbbi ve aromatik bitkiler-kestane-ıhlamur-defne-çiçekler) talebin arttığı ve YMO'ı ormanlarının bu ürünlerin üretimi bakımından elverişli olduğu bilinmektedir (YMO, 2015a, Özdemir, 2011).

Şekil 4. Yalova Orman İşletme Müdürlüğü Şekil 5. Yalova Orman İşletme Müdürlüğü

YMO, 5253 sayılı Dernekler Kanununa göre kurulmuştur. Bu kanun gereğince düzenlenen YMO Derneği Tüzüğü'nün 2. Maddesinde YMO kuruluş amacı; “Uluslararası/Akdeniz Ülkeleri Model Orman ağı amaç, ilke ve prensipleri çerçevesi uyarınca, YMO'ı'nı katılımcı bir anlayışla oluşturulmak; model ormana dahil olan bütün paydaş ve ortaklarla birlikte sürdürülebilirliği organize etmek; Uluslararası Model Orman Ağı aracılığıyla ülkemizin ormancılık birikimini uluslararası düzeye taşımak ve diğer model ormanlarla bilgi paylaşımını sağlamak, başta Yalova ormanları olmak üzere, ülkemizin ve dünyanın bütün ormanlarının korunması, geliştirilmesi ve bunlardan faydalanılması için çalışmak ve bu konuda çalışmalar yapan gönüllü kişi ve kuruluşlara destek vermek” olarak verilmiştir (YMO, 2015). 2010-2014 YMO Stratejik Planı'nda misyon “Toplum için çok boyutlu sürdürülebilir bir faydalanma yolunda ekosistem ünitesi olan Model Ormanda doğal kaynakları yönetmek”; vizyon ise “İnsan, doğa ve çevre için duyarlı sürdürülebilir orman yönetimini sağlamak” olarak açıklanmıştır (YMO, 2015). YMO'nun yoğunlaştığı sorunlar; - orman ekosistemlerinin güçlendirilmesi, -orman ürünlerinin sürdürülebilir yönetilmesi, - ekosistem hizmetlerinden sürdürülebilir faydalanma'dır. Bu sorunları forum ortamında katılımcı anlayışla çözmek için kurulan YMO'nun organizasyon şeması Şekil 6'da gösterilmiştir (YMO, 2015b).

Şekil 6. YMO organizasyon şeması (YMO, 2015)

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Öncelikle model orman, sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi ve YMO ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Model orman ve sürdürülebilir ormancılık kavramları genel olarak incelenmiş ve YMO'nun 2010 ve 2013 yılı SWOT analizleri sonuçları karşılaştırılmıştır. 2010 yılı sonuçları YMO birinci 5 yıllık Stratejik Planı'ndan alınmıştır. Diğer; 2013 yılında YMO'nun 4 yıllık sürecini değerlendirme toplantısında (Ekim 2013) 55 katılımcının 4 etkin paydaş grubuna (kurumsal yapı, ormana dayalı turizm etkinlikleri, odun dışı orman ürünleri üretimi, odun ve türevi ürünlerin üretimi) dahil edilerek gerçekleştirilen SWOT analizlerinden elde edilmiştir. Daha sonra bu gruplara ait SWOT analizi sonuçları birleştirilmiştir. Böylece YMO'nun güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve zayıflıklarını 4 farklı paydaş grubu açısından değerlendirme fırsatı yakalanmıştır.

3. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Model orman sivil toplum kuruluşları, sürdürülebilir ormancılığı başarmak için Kanada tarafından 1990'lı yılların başında geliştirilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Kanada'nın ardından sürdürülebilir ormancılıkta bu yeni yaklaşımı denemek isteyen çok sayıda ülke ortaya çıkmıştır. Türkiye bu gelişmelere 2009 yılında dahil olmuş, 2010 yılında YMO kurulmuştur. 2011 yılında ise Uluslararası Model Orman Ağı'na üye olunmuştur.

YMO'yu Türkiye'nin ilk model ormanıdır, ancak onun tek kalmayacağını gösteren işaretler mevcuttur. Çünkü Türkiye ikinci model orman kuruluşu için girişim yapmıştır (Bucak Model Ormanı taslak planı Mart 2014'de değerlendirme için Uluslararası/Akdeniz Model Orman Ağı'na sunulmuştur). Görünen odur ki diğer ülkelerde olduğu gibi (Şekil 1) Türkiye'de de model orman kuruluşlarını sayısı her geçen gün artacaktır. Bu nedenle dünya sürdürülebilir ormancılığında önem verilen yeni bir yaklaşım olarak model ormanların başarısı ve karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve ilgili ortamlarda paylaşılması gerekmektedir.

Özalp, 2008'de sivil toplum "Gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapılanmadır" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma uygun çok sayıda sivil toplum örgütlenme biçimi (dernek, platform, vakıf, kooperatif, sendika, federasyon ve konfederasyon) bulunmaktadır. YMO'nun "dernek" olarak yapılanmasına karar verilmiştir.

Dernekler, kazanç paylaşma amacı gütmeyen benzer görüşteki insanların bir araya gelerek ortak amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturdukları sivil örgütlerdir.

Sivil örgütlenme düzeyi gelişmiş ve demokratik ülkelerde yüksektir. Bu anlamda YMO Derneği'nin kurulması çok olumludur. Ancak TÜSEV, 2010'a göre Türkiye'de derneklerin örgütlenme faaliyetlerine ait çok sayıda sorun vardır. YMO da bir dernek olduğu için diğer derneklerle benzer sorunlara sahiptir. Türkiye'deki derneklere ilişkin sorunlardan biri Özalp 2008'de şöyle açıklanmıştır; *“Türk toplumsal yapısının temel özelliği, bürokratik yönetim geleneğine dayanmasıdır. Bu yapıda, devlet seçkinleri sivil toplumu hesaba katmaya ve halkın yönetime katılımına olumsuz yaklaşma eğilimindedir.”* Bu eğilim YMO için de geçerlidir. Zira 2010 ve 2013 yılı SWOT analizleri incelendiğinde paydaşların YMO'nun güçlü yönleri ve zayıflıkları ile ilgili sıraladıkları özellikler arasına Orman Genel Müdürlüğü'nün etkisini hem olumlu (YMO'nı uzman ve mali açıdan desteklemesi) ve hem de olumsuz yönde (YMO Yönetim Kurulu'nun OGM'den bağımsız hareket edememesi) dile getirmişlerdir. Adı geçen eserde Türkiye'deki derneklerle ilgili *“Yasal yaptırım gücü ve mali destek sağlayamama”* ve *“Kamuoyu desteğinin yetersizliği ve kişisel çıkarlara araç edilmesi ve genellikle politik amaçlar çerçevesinde hizmet verme anlayışının yaygın olması”* sorunlarında bahsedilmektedir. YMO Derneği'nin de bu sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

4 yıllık sürecin başında ve sonunda yapılan YMO'nun iç ve dış ortam özellikleri Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir. Bu tablolar incelendiğinde 4 yıllık süreçte YMO'nun iç ve dış ortam özelliklerinin aynı kaldığı görülmektedir. Bu sonuç normaldir. Çünkü Birinci Stratejik Plan öncelikleri ve faaliyetleri 2010-SWOT analizine dayandırılmamıştır (YMO, 2015b).

Tablo 1. YMO'nun iç ortamı ile ilgili SWOT analizi sonuçları (güçlü yönleri ve zayıflıkları)

2010 yılı güçlü yönleri	2013 yılı güçlü yönleri	2010 yılı zayıflıkları	2013 yılı zayıflıklar
<ol style="list-style-type: none">1. Orman mülkiyeti devlete aittir.2. Kurumsal düzeyde yasalar vardır.3. Ormanlarla ilgili kurumsal kültür, deneyim ve uzmanlık bulunmaktadır.4. Orman yangınlarına karşı güçlü bir organizasyon vardır.	<ol style="list-style-type: none">1. Orman Genel Müdürlüğü destekliyor.2. Yerel düzeyde katılımcı mekanizmalar var.3. Türkiye'nin ilk ve tek model ormanıdır.4. Çalışmaların yasalarla desteklenmesi5. Gerekli fona sahiptir.6. Yönetim kurulunda OGM personeli olmayan üye sayısı fazladır.7. Geniş orman alanı, zengin biyolojik çeşitlilik ve doğaya dayalı turizm (trekking, jogging, bisiklet, piknik, gözlem, kamp) olanakları vardır.8. Büyük kentlere yakınlık.9. Fonksiyonel amenajman planları uygulanıyor.10. Ormanların mülkiyetinin devlete aittir.11. Artan odun ve odun ürünleri talebini karşılama kapasitesi bulunmaktadır.	<ol style="list-style-type: none">1. Orman alanlarını tescil ve mülkiyet problemleri vardır.2. Ormanlık yönetim birimleri arasında bütünleşme yoktur.3. Üretim sürecinin çok uzun ve temel ekonomik ilkelere uyulmama ve çok sayıda değeri ölçülemeyen ürün vardır.4. Ormanlık mevzuatın çok sık değiştirilmektedir.5. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nda geleneksel merkezi yönetim anlayışı hakimdir.6. Odun dışı mal ve hizmetlerden yeterli düzeyde faydalanılmamaktadır.7. Orman koruma etkinlikleri ekonomik değildir (pahalıdır).8. Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile diğer paydaşlar arasında yeterli düzeyde işbirliği tesis edilmemiştir.	<ol style="list-style-type: none">1. Dernek sekreteryası aktif değildir.2. Tanıtım yeterli düzeyde değildir.3. Dernek yönetimi bağımsız değildir.4. MO mevzuatında eksiklikler vardır.5. Dernek yönetiminde sivil üye sayısı düşüktür.6. Finansman eksikliği bulunmaktadır.7. Kamu-YMO ilişkilerinde sıkıntılar vardır.8. Odun dışı ormanlık etkinliklerine (ekoturizm) gerekli yatırımlar yapılmamıştır.9. Orman-köy ilişkileri düzelmemiştir.10. Siyasi baskı vardır.11. Odun dışı orman ürünlerinin pazarlanmasında güçlükler vardır.12. Artan sanayileşme doğa üzerinde baskı yaratmaktadır.13. Genç nüfus büyük kentlere göç etmektedir.14. Orman sınırlarını belirleme sorunu devam etmektedir.15. Odun-odun ürünleri üretim maliyeti yüksektir.16. Ormanlıkta üretim süreci zaman alıcı, yorucu, bıktırıcıdır.17. Orman köylüsü nüfusu fazladır.18. MO halka iyi tanıtılmamıştır.19. Ormanlık işletmelerinde çalışanlar eğitimsizdir.20. Ormanların bakımı yeterli değildir.

Tablo 2. YMO'nun dış ortamı ile ilgili SWOT analizi sonuçları (fırsatlar ve tehditler)

2010 yılı fırsatları	2013 yılı fırsatları	2010 yılı tehditleri	2013 yılı tehditleri
<p>1. Dünyada ve ülkemizde doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi bilinci güçlenmektedir.</p> <p>2. Ormanların sunduğu ürün ve hizmetlerin değerinin daha çok farkına varılmaktadır.</p> <p>3. Biyolojik çeşitlilik bakımından zengin ve yeterli miktarda doğal ormanlar vardır.</p> <p>4. Ormanların ürettiği temiz ve kaliteli suya talebi artmıştır.</p> <p>5. Tüm paydaşlar ormanların sürdürülebilir yönetimi amacını desteklemektedir.</p> <p>6. Türkiye Avrupa Birliği standartları, uluslararası sözleşme ve kararlara taraf bir ülkedir.</p> <p>7. İletişim teknolojisi gelişmiştir ve ileri teknoloji kullanımı yaygındır.</p> <p>8. Ormanlardan talep ve beklentiler artmakta ve çeşitlenmektedir.</p> <p>9. Sivil toplum kuruluşlarının ormanlara ilgisi artmıştır.</p>	<p>1. Sosyoekonomik ortam uygundur.</p> <p>2. OGM desteği devam etmektedir.</p> <p>3. Paydaşlar dernek ilke ve hedeflerine inanmaktadır</p> <p>4. Uluslararası Model Orman Ağına üyeliğin bulunması</p> <p>5. Dernek yönetiminin tamamen sivilleşmesi olasılığı.</p> <p>6. Bilinçli ekoturizm faydalanıcıları artmıştır.</p> <p>7. Yöredeki festivaller geleneksel hale gelmektedir.</p> <p>8. Odun dışı ürünleri bakımdan çok zengin potansiyel vardır.</p> <p>9. Yalova büyüyen ekonomiye sahiptir.</p> <p>10. Pazarlama sorunları aşılabilir niteliktedir.</p> <p>11. Büyük şehirlere yakın olma.</p> <p>12. Diğer sivil toplum kuruluşları ile iyi ilişkiler.</p> <p>13. FSC sertifikasyon çalışmaları ile işbirliği yapma.</p> <p>14. Köylülerin eğitim almaya yatkınlığı.</p> <p>15. Çevre ve ormanlar konusunda duyarlılığın artması.</p> <p>16. YMO tanıtım olanağının bulunması.</p>	<p>1. Hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların aşırı ve bilinçsiz tüketimi.</p> <p>2. İklim değişikliği, kuraklık, hava kirliliği ve artan orman yangınları.</p> <p>3. Ormanların her türlü risk faktörüne açık olması.</p> <p>4. Bozuk ormanlarının ıslahındaki güçlükler.</p> <p>5. Kamu çalışanlarının düşük motivasyonu.</p> <p>6. Ormanlar üzerinde sosyal baskının artması.</p> <p>7. Genel olarak kırsal kesimin ve orman köylülerinin gelir ve eğitim düzeyinin düşük olması.</p> <p>8. Ormanlarda usulsüz faydalanma artmıştır.</p> <p>9. Kamu yararı adı altında ormanların başka kullanımlara tahsisleri artmıştır.</p> <p>10. Arazi kullanımında yasal belirsizlikler vardır.</p> <p>11. Üretim maliyetlerinin artmaktadır.</p> <p>12. Genetik kirlilik ve egzotik türlerin yaygınlaşmaktadır.</p> <p>13. Ormanların özelleştirilmesi girişimleri bulunmaktadır.</p> <p>14. Özel ve endüstriyel ağaçlandırmalara verilen destek yetersizdir.</p>	<p>1. Mevzuatı güçlendirecek ve YMF bürosunu destekleyecek fon kaynakları yoktur.</p> <p>2. Diğer STK'lardan gelen destek kesilebilir.</p> <p>3. YMO yöneticilerinin sivillerden olmasının engellenmesi.</p> <p>4. YMO Derneği'nin cazibesinin azalması</p> <p>5. Koruma-kullanma dengesini gözetmeden faydalanma.</p> <p>6. Organizasyon sorunlarına çözüm bulamama.</p> <p>7. Taş ocaklarının çok fazla sayıda olması.</p> <p>8. Yasal, mali ve teknik yetersizlik.</p> <p>9. Artan nüfusun doğa üzerindeki olumsuz baskısı.</p> <p>10. Doğayı kontrolsüz kullanım alışkanlığı</p> <p>11. Ürün pazarlama sorunları</p> <p>12. Odun dışı ürün üretiminin benimsenmemesi</p> <p>13. Yangın, kaçak kesim ve açma sorunlarının devam etmesi.</p> <p>14. Köylünün yeterli düzeyde bilinçlenememesi.</p> <p>15. Projelerin ömrünün uzun olması ve bazen yanlış projelerin uygulanması</p> <p>16. Odun üretiminde yanlış düzenlemelerin yapılmış olması.</p> <p>17. Kesim alanlarındaki sınır belirsizlikleri.</p> <p>18. Odun üretim maliyetlerini arttırma eğilimi.</p> <p>19. Kırsal alana geri dönenlerin yaratacağı kirlilik.</p>

Ortaya çıkan bu durum İkinci Stratejik Plan için uyarı kabul edilmeli; plan öncelikleri, hedefleri ve faaliyetleri kesinlikle durum analizi yapılarak saptanmalıdır.

Özdemir, 2011’de uluslararası model orman ağlarına üye olmanın yaratacağı faydalar özetle; bilginin paylaşılması, kültürel farklılıklara saygı, liderlik sağlama, şeffaf sürecin bir parçası olma, yenilikçi yaklaşımları uygulama, yoksulluğu azaltma, yerel halkın ve kadınların katılımını arttırma, gıda güvenliği, sağlıklı ekosistemler ve sağlıklı toplumlar, teknoloji yardımı ve değişimi, olarak sıralanmıştır. YMO’nun 4 yıllık süreci incelendiğinde; odun dışı orman ürünlerinin ticarileşmesi yolunda markalaşmanın gerçekleştirildiği, “Kulacık mantarı geliştiriciliği”, “Kütüklerde organik Kayın mantarı yetiştiriciliği” ve “Yerel Değerler El Emeğinde Hayat Bulsun” projelerinin hayata geçirildiği görülmüştür. Ayrıca çok sayıda doğa yürüşü gerçekleştirilmiştir. Ancak YMO’nun bu etkinliklerde hangi ölçüde başarılı olduğunu saptamak mümkün olmamıştır.

Kaçınılmaz çatışmalara çağdaş yönetim anlayışı doğrultusunda çözüm arayan Model Orman sivil toplum örgütleri sürdürülebilir ormancılık için kullanılacak araçlardan biridir. Ancak bu örgütlerin varlıklarının devamı ve başarıları ait oldukları toplumun sosyal, politik, ekonomik, kültürel ve çevresel özelliklerine bağlıdır. Bu nedenle bir ülkede sivil toplum örgütlerinin tamamını ilgilendiren genel sorunlar (şeffaflık, demokrasi, katılımcılık, ayırım yapmama, haksız kazanç sağlamama... vb) çözümlenmeden, yalnızca model orman sivil toplum örgütünün başarısından söz edilemez.

KAYNAKLAR

Benson, M.H. ve Craig, R.K., 2014. The End of Sustainability, Society and Natural Resources, 27:777–782.

BURSA OBM, 2015. Bursa Orman Bölge Müdürlüğü, (<http://bursaobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/isletmeler/Yalova.aspx> (Ziyaret tarihi: 13/05/2015).

Özdemir, M., 2011. Yalova’nın Uluslararası Model Orman Ağı’na Katılımının Türkiye Ormancılığı Açısından Değerlendirilmesi, I. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 26-28 Ekim 2011, Kahramanmaraş.

Özalp, A., 2008. Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi, T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı (Dernekler Denetçiliği Yeterlilik Tezi), 105 S., Ankara.

Svensson, J., Sandström, P., Sandström, C., Jougda, L., Baer, K., 2012. Sustainable landscape management in the Vilhelmina Model Forest, The ForesTry ChroniCle, Vol. 88, No. 3, Sweden.

TÜSEV, 2010. Editör: Tevfik Başak Ersen, Türkiye’de Derneklerin Örgütlenme Özgürlüğü Önündeki Engeller “Türkiye’de Örgütlenme Özgürlüğünün İzlenmesi İçin Metodoloji Geliştirilmesi Projesi” Raporu, TÜSEV Yayınları No: 49 ISBN 978-975-01025-7-8, İstanbul.

YMO, 2015a. Yalova Model Ormanı, <http://yalovamodelormani.org.tr/dernek-tuzugu/> (Ziyaret tarihi: 13/06/2015).

YMO, 2015b. Yalova Model Ormanı I. Stratejik Planı, <http://yalovamodelormani.org.tr/dernek-tuzugu/> (Ziyaret tarihi: 16/05/2015).

TÜRKİYE’DE ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ’NÜN STRATEJİK PLANI VE PERFORMANS ESASLI BÜTÇESİ

Ahmet TÜRKER

Prof. Dr., İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalı, Bahçeköy-İstanbul

Özet

Türkiye’de bir taraftan Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlamak, diğer taraftan süreç içerisinde mali disiplinin bozulması sonucunda yaşanan ekonomik ve mali krizler nedeniyle kamu mali yönetiminin yeniden yapılandırılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu cümleden olarak, 1927 yılından beri uygulanmakta olan devlet bütçesi ve devlet muhasebesini düzenleyen 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu yürürlükten kaldırılmış, bunun yerine 2003 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kabul edilmiştir. Bu yeni Kanunla Türk mali yönetim sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. 1050 sayılı Kanun, genel bütçeli idareler ile özel mevzuatlarındaki hükümler saklı kalmak üzere, katma bütçeli ile özel bütçeli mahalli idarelerin mali yönetim ve denetimlerini kapsamına karşın, 5018 sayılı Kanunun kapsamı daha geniştir. Bu Kanun; merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri (Genel Bütçeli İdareler, Özel (katma) İdareler), Mahalli İdareler ve Sosyal Güvenlik Kurumlarını kapsamaktadır. Bu Kanun, kapsamına giren kurumların kamu kaynaklarının elde edilmesi, kullanılması, faaliyetlerin raporlanması ve uygulama sonuçlarının ortaya konulması için devlet muhasebesinin genel kabul görmüş muhasebe raporlama standart ve ilkelerine göre yürütülmesini öngörmektedir. Böylece muhasebe uygulamalarında Nakit Esaslı Muhasebe Sistemi yerine, Tahakkuk Esaslı Muhasebe Sistemi, Analitik Bütçeleme Sistemi ve Tek Düzen Hesap Planı kullanılmaya başlanmıştır. Böylece 5018 sayılı Kanun ile kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını amaç edinen ve bu nedenle kamu mali sistemine şeffaflık, hesap verme sorumluluğu, stratejik planlama, çıktı/sonuç odaklı performans esaslı bütçeleme, ön mali kontrol, iç kontrol, iç denetim ve dış denetim ve faaliyet raporu gibi kavramlar geliştirilmiştir. Bu bildiri; 5018 sayılı Kanunun getirdiği ve yukarıda sözü edilen yenilikler açıklanacak ve bu yeni sisteme göre hazırlanan Orman Genel Müdürlüğü’nün stratejik planı özel bütçesi ve uygulamaları hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: 5018 sayılı Kanun, Stratejik plan, Performans esaslı bütçe, Orman Genel Müdürlüğü

STRATEGIC PLAN AND PERFORMANCE BASED BUDGET OF THE GENERAL DIRECTORATE OF FORESTRY IN TURKEY

Abstract

In Turkey, economic and financial crises has experienced as a result of deterioration of fiscal discipline. In addition, Turkey wants to ensure alignment with the acquis of the European Union. For this reason, Turkey’s public financial management system must reconfigure. Turkish public financial management system has been reconstructed with constituting the public financial management and Control Law after abolishing the General Accounting law No. 1050. In this reconstruction of framework, application of Annex budget has been abrogated, concept of consolidation has been transformed to budget of central administration with being widened together with new institution which have been included to extension. It has been got system of new concepts and institutions to public financial administration with numbered 5018 Public financial management and Control Law that has been constituted early 2006. These concepts and institutions are included new technics and processes as transparency, accountability, functional usage of resources, strategic planning, and performance- based budgeting, multiyear budgeting. Also Law No. 5018 has brought a new order into state accounting practices. Therefore, in accounting applications accrual- based accounting system instead of cash-based accounting system, analytical budgeting system and uniform account plan have begun to use. In this paper, the strategic plan and special budget of General Directorate of Forestry which were prepared according to this system were informed.

Keywords: Law No.5018, Strategic Plan, Performance Based Budget, General Directorate of Forestry

1. GİRİŞ

Türkiye’de 1927-2016 yılları arasında kamu mali yönetim sistemimiz 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu çerçevesinde yönetilmiştir.

1050 sayılı kanunun yürürlükte bulunduğu yıllarda devlet faaliyetlerinin çeşitlenmediği ve işlem hacminin nispeten düşük olduğu için, bu kanunla bütçe disiplin altına alınmıştır. Ancak kamu idareleri zamanla sayıları artmış, işlevlerinde ve örgütlenmelerinde önemli değişiklik olmuş ve kamu mali yönetiminde yeniden yapılanma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Ek olarak dünyada kamu mali yönetim anlayışındaki gelişmeler ve değişimler ile Türkiye’nin Avrupa Birliği Müktesebatına uyum sağlama gibi hususlar, yeni bir kamu mali yönetim sisteminin uygulanmasını gündeme getirmiştir.

Yukarıda sayılan nedenlerden ötürü, 2006 yılında Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanununun yürürlüğe girmiştir. Bu yeni kanunla, Türkiye’de yeni bir kamu mali yönetim anlayışı getirilmiştir.

2. TÜRKİYE’DEKİ KAMU İDARELERİNİN BÜTÇELERİ

Türkiye’deki kamu idarelerinin bütçeleri, 1050 sayılı Kanun ve 5018 sayılı Kanunu çerçevesindeki bütçelerdir. Aşağıda bu bütçelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. 1050 sayılı kanun çerçevesindeki bütçeler

Türkiye’de 1927 yılında kamu mali yönetim sisteminin anayasası kabul edilen 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla getirilen sistemde, genel ve katma bütçelerden oluşan konsolide bütçenin yanında, mahalli idarelerin bütçeleri, döner sermaye bütçeleri ile fon bütçeleri ve bu kanunla kurulan kamu tüzel kişiliğine haiz çeşitli idarelerin bütçeleri ile çeşitli kamu idareleri tarafından kurulmuş olan vakıf ve dernekler bütçesi yaklaşık seksen yıllık bir süre uygulanmıştır. Bu dönem zarfında bu bütçe sisteminin uygulamaları sırasında aksayan bazı hususlar aşağıda sıralanmıştır.(MUTLUER vd., 2011)

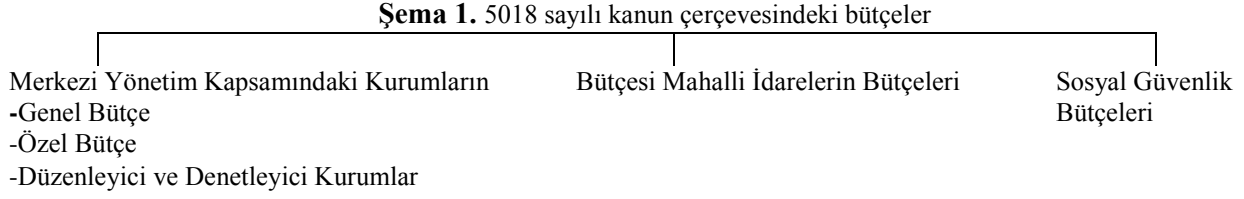
- Bütçelerin hazırlanan plan ve programlarla ilişkisi kurulamamıştır.
- Kamu kurum ve kuruluşlarının önlerini görebilecekleri stratejik planlar yapılamamıştır.
- Denetim, esas itibariyle mevzuata uygunluğu denetimi şeklinde yapılmış, kaynakların etkin ekonomik ve verimli kullanımı ihmal edilmiştir.
- Genel ve katma bütçeler TBMM tarafından kabul edilerek yürürlüğe konulduğu halde diğer bütçeler (Örneğin döner sermaye bütçesi) yetkili idari organlar tarafından onaylanarak yürürlüğe konulmuştur.

2.2. 5018 sayılı kanun çerçevesindeki bütçeler

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanunu 2003 yılında kabul edilmiş ve 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Ardından bu kanunda değişiklikler yapan 5436 sayılı Kanun kabul edilmiş ve bugüne kadar çeşitli tarihlerde söz konusu kanunda değişiklikler yapılmıştır.

Söz konusu kanun, devlet yönetimini “genel yönetim” olarak nitelemiş ve 12. Maddesine göre, genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri; Merkezi Yönetim Bütçesi, Sosyal Güvenlik

Kurumları Bütçeleri ve Mahalli İdareler bütçeleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Merkezi yönetim bütçesi de kendi içinde “Genel Bütçe” “Özel Bütçe” ve “Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Bütçesi” şeklinde üçe ayrılmıştır. Bu açıklamalar aşağıdaki Şema 1’de özetlenmiştir.

5018 sayılı kanunla kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli şekilde kullanılmasını, hesap verilebilir ve mali saydamlığı sağlamak üzere;

- Kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini,
- Kamu bütçelerinin hazırlanması ve uygulanmasını,
- Tüm mali işlemlerinin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve mali kontrolü düzenlemek üzere hazırlanmıştır.

Kanunda kamu kaynaklarının kullanılmasında bazı kavramların dikkate alınması istenmiştir. söz konusu kavramlara ilişkin kısa açıklamalar aşağıda yer almıştır.

2.2.1. Mali saydamlık

5018 sayılı kanunun 7.maddesi gereği, mali saydamlık, her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla kamuoyu zamanında bilgilendirilmesi şeklinde tanıtılmıştır.

2.2.2.Hesap Verme Sorumluluğu

5018 Sayılı Kanununun 8. Maddesinde hesap verme sorumluluğu; “her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorundadır şeklinde” tanımlanmıştır.

2.2.3. Çok yıllık bütçeleme

Bir ülkede hükümetlerin planlanan politikaları, uygulamaya bir yönetim aracı olan bütçe aracılığıyla aktarılmaktadır. Ancak hükümetlerin planlanan politikaları çok yıllık bir dönemi kapsadığı için; bütçelerinde çok yıllık bir dönemi kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır. Böylelikle, bütçelerin planlarla ilişkisi kurulmuş olmakta ve bütçelerin planlarla uyumlu olarak hazırlanmasına yol açılmaktadır.

Çok yıllı bütçeleme sistemi; Türkiye’de kamu yönetim reform çalışmalarının önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bu sistem, 5018 sayılı kanunun çeşitli maddelerinde ele alınmıştır. Örneğin 13.maddenin c ve d bentleri, 17. Maddenin c bendi ve 18.maddenin e bentleri konu ile ilgili bulunmaktadır.

2.2.4. Performans esaslı bütçeleme sistemi

Bu sisteme çıktı veya sonuç odaklı bütçeleme sistemi de denilmektedir. tanım ise, performans esaslı bütçeleme sistemi, kaynakların kamu idarelerinin amaç ve hedefleri doğrultusunda

tahsisini ve kullanılmasını sağlayan, performans ölçümü ve değerlendirmesi yaparak ulaşılmak istenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını tespit eden ve sonuçları raporlayan bir sistemdir (Maliye Bakanlığı, 2009).

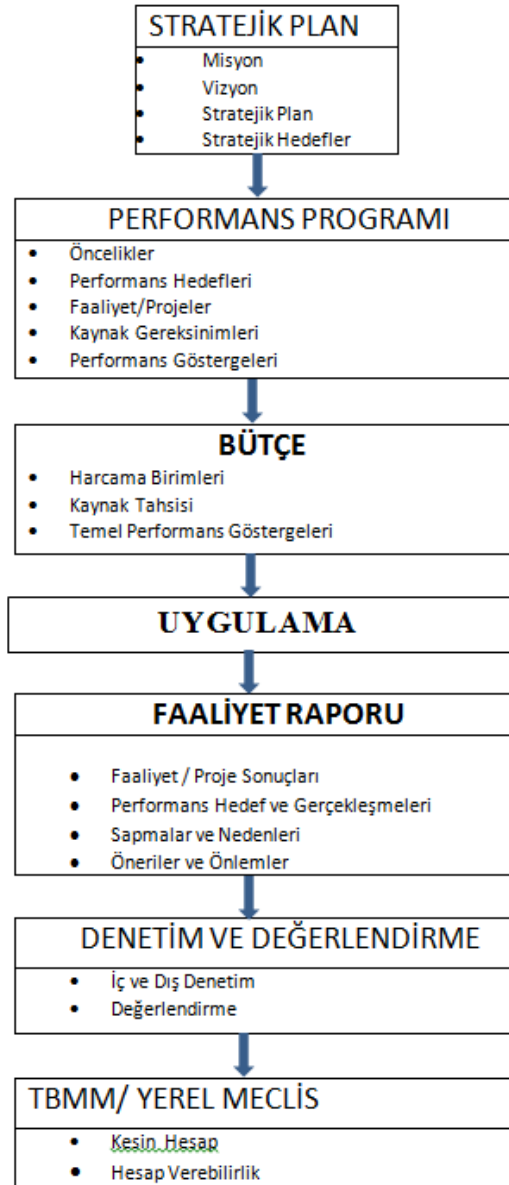
5018 sayılı kanununun 9. ve 12. Maddesine göre bu sistemin; stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporundan oluşan üç temel ögesi bulunmaktadır.

2.2.5. Bütçe hazırlığında temel çalışmalar

5018 sayılı Kanuna göre kamu idarelerinde uygulanması öngörülen bütçeleme süreci Şema 2’de gösterilmiştir.

Ayrıca kamu idareleri bütçe tekliflerini hazırlayabilmeleri için aşağıda açıklanan çalışmaların da yapılmış olması gerekmektedir.

Şema 2. 5018 sayılı kanuna göre kamu idarelerinde uygulanması öngörülen bütçeleme süreci

2.2.5.1. Orta vadeli program

5018 sayılı kanunun 16.Madesine göre, Bakanlar Kurulu, Mayıs ayının sonuna kadar toplanarak; kalkınma planları, stratejik planlar ve genel ekonomik koşulların gerekleri doğrultusunda makro politikaları, ilkeleri, hedef ve gösterge niteliğindeki temel ekonomik büyüklükleri de kapsayacak şekilde Kalkınma Bakanlığınca (eskiden DPT) hazırlanan orta vadeli programı kabul eder ve Resmi Gazetede yayımlar.

2.2.5.2. Orta vadeli mali plan

5018 kanunun yine 16.Madedesine göre, orta vadeli program ile uyumlu olmak üzere, gelecek üç yıla ilişkin toplam gelir ve gider tahminleri ile birlikte hedef açık ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren ve Maliye Bakanlığı tarafından orta vadeli mali plan, Haziran ayının 15'ine kadar Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır ve Resmi Gazete de yayımlanır.

2.2.5.3. Stratejik plan

5018 sayılı kanunun Mad. 3/n bendinde, “Stratejik Plan: kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımını içeren plandır” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı kanunun 9.maddesine göre ise, “Kamu idareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme değerlendirilmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar”

Stratejik plan, bir kuruluşun dört temel sorusuna yanıt oluşturabilecek işlemler ve eylemler Tablo 1’de yer almıştır (DPT, 2003).

Tablo 1. Stratejik planlama süreci

	DURUM ANALİZİ	NERDEYİZ?
-Plan ve Programlar -GZFT (SWOT) Analizi -Piyasa Analizi -Hedef Kitle/İlgili Tarafların Belirlenmesi		
-Kuruluşun Varoluş Gerekçesi -Temel İlkeler	MİSYON VE İLKELER	
-Arzu edilen gelecek	VİZYON	
-Orta vadede ulaşılacak amaçlar -Spesifik, somut ve ölçülebilir hedefler	STRATEJİK AMAÇLAR VE HEDEFLER	NEREYE GİTMEK İSTİYORUZ?
-Amaç ve hedeflere ulaşma yöntemleri -Detaylı iş planları -Maliyetlendirme	FAALİYETLER VE PROJELER	GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE NASIL ULAŞABİLİRİZ?
-Raporlama -Karşılaştırma	İZLEME	
-Geri besleme -Ölçme yöntemlerinin belirlenmesi -Performans göstergeleri -Performans Yöntemi	DEĞERLENDİRME VE PERFORMANS ÖLÇÜMÜ	BAŞARIMIZI NASIL TAKİP EDER VE DEĞERLENDİRİRİZ?

Kaynak; Kamu Kuruluşları Stratejik Planlama Kılavuzu 2003, S.4

2.2.5.4. Performans programı

Performans programı, bir kamu idaresinin program dönemine ilişkin performans hedeflerini, bu hedeflere ulaştırmak için yürütülecek faaliyetler ile bunların kaynak ihtiyacını ve performans göstergelerini içeren programdır (Maliye Bakanlığı, 2009).

5018 sayılı kanunun 9.maddede, kamu idareleri yürütecekleri faaliyet ve projeler ile bunların kaynak ihtiyacını, performans hedef ve göstergelerini içeren performans programı hazırlar.

Orman Genel Müdürlüğü 5018 sayılı kanunun ilgili maddeleri gereği, 2010-2014 dönemini kapsayan ilk stratejik planını “Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Ulusal ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ekinde yer alan geçiş takvimine uygun olarak hazırlanmış ve 01.01.2010 tarihinde uygulamaya koymuştur.

Planda, SWOT analizi yapılarak OGM'nin güçlü yönleri ve zayıf yönleri fırsat ve tehditleri ortaya konulmuş; misyon, vizyon, temel değerleri ve 4 adet stratejik amaç ile 32 adet stratejik hedef belirlenmiştir. OGM 2010 yılından itibaren bütün harcamalarını belirlenen stratejik hedefler doğrultusunda yapmıştır.

Öte yandan 645 sayılı “Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin” yürürlüğe girdiği tarihte, Çevre ve Orman Bakanlığı ana hizmet birimlerince yürütülmekte olan bazı görevler OGM'nin görev ve fonksiyonları kapsamına alınmıştır. Bu durum, 2010-2014 Stratejik Planının yenilenmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu nedenle 2013-2017 Stratejik Plan hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. Bu planın amaç, hedef ve stratejileri; 9. Kalkınma Planı, Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ulusal Ormanlık Programı, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Orta Vadeli Program (2013-2015), Orta Vadeli Mali Plan (2013-2015) ve diğer ormanlık sektör plan ve programları ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.

Bu planda da 4 adet bir önceki plandaki amaçlarla aşağı yukarı benzer amaçlar stratejik amaç ve 30 adet stratejik hedef belirlenmiştir.

Performans programları, stratejik planların yıllık uygulama dilimlerini oluşturur. OGM performans programını stratejik planına uygun olarak her yıl hazırlar. Hazırlanan yıllık performans programı Maliye Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

Tablo 2’de bir kamu idaresinde performans programı hazırlama süreci gösterilmiştir.

Tablo 2 Performans Programı Hazırlama Süreci

Öncelikli stratejik amaç ve hedeflerin belirlenmesi	Üst yönetim harcama yetkilileri
Performans hedef ve göstergelerinin belirlenmesi	
Faaliyetlerin belirlenmesi	
Faaliyetlerle doğrudan ilişkilendirilebilen maliyetlerin tespiti	Harcama birimleri
Genel Yönetim giderleri ile diğer idarelere transfer edilecek kaynakların tespiti	
Kaynak ihtiyacının konsolide edilmesi (Faaliyetler, genel yönetim giderleri ve diğer idarelere transfer edilecek kaynaklar)	Mali hizmetler birimi
İdare Performans Programının oluşturulması	

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Performans Programı Hazırlama Rehberi 2009, s.12

2.2.5.5. Faaliyet Raporu

5018 sayılı kanununun 41. Maddesi gereği, üst yöneticiler ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerince, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporu hazırlar. Tanımı ise; faaliyet raporu: Kamu idarelerinin stratejik plan ve performans programları uyarınca yürütülen faaliyetlerini, belirlenmiş performans göstergelerine göre hedef ve gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini açıklayan, idare hakkındaki genel ve mali bilgileri içeren rapordur (Maliye Bakanlığı, 2009).

OGM Faaliyet Raporu; Birim faaliyet raporu ve İdare faaliyet raporu düzenlenmektedir. Birim Faaliyet Raporu, harcama yetkilisi tarafından düzenlenir ve Mart ayı sonuna kadar üst yöneticiye sunulur. İdare Faaliyet Raporu ise, üst yönetici Genel Müdür tarafından hazırlanır ve Nisan ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığı ile Sayıştay'a gönderilir.

2.2.5.6. Analitik Bütçe Sınıflandırması

Türkiye'de 2004 yılından itibaren kamu idareleri bütçelerini analitik bütçe sınıflandırması temeline göre hazırlamaya başlamışlardır.

Bu sistem, adından da anlaşıldığı gibi, çözümlenmeye dayanan bir bütçe sınıflandırma sistemi olarak ortaya çıkmaktadır. Sistemin yapısı nedeniyle bütün devlet kurumlarında uygulanabilmekte, uluslararası ve dönemler arası itibarıyla karşılaştırmalara olanak sağlamakta ve ölçme ve analiz için güvenilir istatistik veriler üretmeye uygun bir sistem olmaktadır.

Analitik Bütçe sınıflandırması, dört farklı sınıflandırma sistemine dayanır. Bunlar kurumsal, ekonomik, fonksiyonel ve finansman tipi sınıflandırmadır.

OGM, 5018 sayılı kanununun II. Listesinde yer alan özel bütçeli bir kurumdur. Ayrıca OGM özel bütçenin yanında döner sermaye bütçesine de sahiptir. OGM nin özel bütçesi ve döner sermaye bütçesi analitik bütçe sınıflandırılmasına göre hazırlanmaktadır.

2.2.6. Bütçenin Hazırlanması

Merkezi yönetim bütçelerinin hazırlanması, görüşülmesi ve onaylanmasına ilişkin süreç, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye ve 5018 sayılı Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre özet bir şekilde karşılaştırmalı olarak Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Bütçenin hazırlanma, görüşülme ve onaylanma süreci

1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'na Göre		5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na Göre	
Kuruluşların bütçe hazırlıkları	Ocak-Mayıs	DPT tarafından "Orta Vadeli Programın" hazırlanması	Mayıs Sonuna Kadar
Yüksek Planlama Kurulu Toplantısı(ekonomik büyüklüklerin tespit edilmesi).	Mayıs- Haziran	Maliye Bakanlığı tarafından Orta Vadeli Programa uyumlu olarak hazırlanan "Orta Vadeli Mali Plan", Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.	15 Haziran'a kadar
Başbakanlığın bütçe çağrısı ve bütçe hazırlama rehberinin kuruluşlara gönderilmesi.	Mayıs	Maliye Bakanlığı tarafından bütçe çağrısı ve eki bütçe hazırlama rehberi kuruluşlara gönderilir.	Haziran Sonuna kadar

Hazırlanan bütçe tekliflerinin, Maliye Bakanlığına ve yatırım projelerinin DPT'ye sunulması.	Haziran sonuna kadar	DPT tarafından yatırım genelgesi ve eki yatırım programı hazırlama rehberi kuruluşlara gönderilir.	
		Hazırlanan bütçe tekliflerinin, Maliye Bakanlığına ve yatırım projelerinin DPT'ye sunulması	31 Temmuz'a kadar
Maliye Bakanlığınca kuruluşlara ait bütçe tekliflerinin kuruluşlarla karşılıklı olarak görüşülmesi, incelenmesi ve birleştirilerek bütçe kanun tasarısının hazırlanması	Eylül sonuna kadar	Maliye Bakanlığınca kuruluşlara ait bütçe tekliflerinin kuruluşlarla karşılıklı olarak görüşülmesi, incelenmesi ve birleştirilerek bütçe kanun tasarısının hazırlanması	Eylül sonuna kadar
Maliye Bakanlığı gelir bütçesi ile birlikte genel ve katma bütçeli kuruluşların bütçe tekliflerini birleştirerek Bakanlar Kurulu'na sunar	15-17 Ekim	Maliye Bakanlığı gelir bütçesi ile birlikte genel ve özel (katma) bütçeli kuruluşların bütçe tekliflerini birleştirerek Bakanlar Kurulu'na sunar.	15-17 Ekim
Bakanlar Kurulu Bütçe Kanun Tasarısını TBMM'ne verir.		Bakanlar Kurulu Bütçe Kanun Tasarısını TBMM'ne verir.	
TBMM'ye gelen Bütçe Kanun Tasarısı Bütçe Komisyonuna verilir.		TBMM'ye gelen Bütçe Kanun Tasarısı Bütçe Komisyonuna verilir.	
Bütçe Komisyonu 55 gün içerisinde Bütçe Kanun Tasarısı'nı görüşerek Genel Kurula sevk eder.	17 Ekim-10 Aralık	Bütçe Komisyonu 55 gün içerisinde Bütçe Kanun Tasarısı'nı görüşerek Genel Kurula sevk eder.	17 Ekim-10 Aralık
Genel Kurul 20 gün içinde Bütçe Kanun Tasarısını görüşerek onaylar ve Cumhurbaşkanı'na gönderir.	10-31 Aralık	Genel Kurul 20 gün içinde Bütçe Kanun Tasarısını görüşerek onaylar ve Cumhurbaşkanı'na gönderir.	10-31 Aralık
Bütçe Kanunu Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer.	31 Aralık	Bütçe Kanunu Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer.	31 Aralık

Kaynak: Engin KARATAŞ, " 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Çerçevesinde Bütçe Hazırlama Süreci ", **Bütçe Dünyası**, S. 19, Yaz-2004, s. 34 – 35.

2.2.7. Bütçenin uygulanması

Bütçenin uygulanmasında, bütçeyle izin verilen gelirler toplanmakta ve harcamalar yapılmaktadır.

2.2.8. Bütçenin denetimi

5018 sayılı kanunda bütçenin denetim sürecini "iç kontrol" ve "dış denetim" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.2.8.1 İç kontrol

Yukarıda sözü edilen Kanunun 57.maddesinde kamu idarelerinin iç kontrol sisteminin, “ön mali kontrol” ve “iç denetim ”den oluştuğu açıklanmaktadır.

5018 sayılı kanunun 55.Maddesine göre iç kontrol, idarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerini etkili, ekonomik ve verimli şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru olarak tutulmasını, mali bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir üretilmesini sağlamak üzere idare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreçle iç denetimi kapsayan mali ve diğer kontroller bütünüdür.

İç kontrol süreçlerine ilişkin standartlar ve yöntemler Maliye Bakanlığınca, iç denetime ilişkin standartlar ve yöntemler ise, İç Denetim Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenir. Aynı kanunun 56.maddesinde İç kontrolün amaçları açıklanmıştır.

2.2.8.1.1. Ön mali kontrol

Aynı Kanunun 58.maddesine göre ön mali kontrol, harcama birimlerinde işlemlerin gerçekleştirilmesi aşamasında yapılan kontroller ile mali hizmet birimi tarafından yapılan kontrolleri kapsar.

2.2.8.1.2. İç denetim

5018 sayılı kanunun 63.maddesinde iç denetim şu şekilde tanımlanmıştır: İç denetim, kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkililik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetleridir.

İç denetim, iç denetçiler tarafından yapılmaktadır. Kanunun 64. Maddesinde iç denetçinin görevleri sayılmıştır. Aynı Kanunun 65. Maddesi ise, iç denetçinin nitelikleri ve atanmasına ilişkin hususlarla ilgilidir.

2.2.2.8.2. Dış denetim

5018 sayılı kanunun 68.maddesine göre, bütçenin dış denetimi Maliye Bakanlığı ve Sayıştay Başkanlığı tarafından yapılmaktadır.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’de 1927 yılında beri yürürlükte olan 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu yerine 2006 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanunu uygulamaya konulmuştur. Bu yeni Kanun, Ülkemizdeki kamu mali yönetim sistemini yeniden yapılandırmıştır. Söz konusu Kanunla getirilen çıktı/ sonuç odaklı performans esaslı bütçeleme sisteminin temel unsurları stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporudur. Bu bütçeleme sisteminde, stratejik planda yer verilen amaçlar çerçevesinde, faaliyetlerin belirlenmiş hedef ve göstergeler doğrultusunda yürütülmesinin ve sonuçların bu hedef ve göstergeler dayalı olarak değerlendirilmesi öngörülmektedir.

Sonuç olarak yukarıda adı geçen Kanun; kamu idarelerinin planlanmasını, uygulanmasını ve sonuçların rapor haline getirilmesini öngörmektedir. Böylelikle kamu idarelerinin kaynaklarını daha etkili, ekonomik ve verimli kullanılması sağlanarak kamu kesiminin toplam verimliliği artırılabilir.

Bu açıklamalar ışığında bir kamu idaresi olan Orman Genel Müdürlüğü de bütçesini 5018 sayılı kanunun getirdiği yeni sisteme göre hazırlamakta ve bu sayede elindeki kaynakları daha etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanmış olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, A., 2013.** Kamu Maliyesi. Gazi Kitapevi Tic.Ltd.Şti. 15. Baskı, Ankara, 586 s
- Aktan, C.C., 2006.** Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama ve performans Esaslı Bütçeleme. Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic.se., Ankara, 327s.
- Batrel, Ö.F., 2007.** Devlet Bütçesi. Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi Yayınları No. 1686/ 873, Eskişehir, (Ünite 9) 127-144.
- Bülbül, D., Ejder, H.L. ve Şahan, Ö. ,2005.** Devlet Bütçesi, Gazi Kitapevi Tic. Ltd.Şti., Ankara, 279.
- DPT, 2003.** Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu. Ankara, 42 s.
- Edizdoğan, N. ve Çetinkaya, Ö., 2010.** Kamu Bütçesi. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 410 s.
- Karataş, E., 2004.** 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Çerçevesinde Bütçe Hazırlama Süreci , **Bütçe Dünyası**, S. 19.
- Maliye Bakanlığı, 2009.** Performans Programı Hazırlama Rehberi. Ankara, 45 s.
- Mutluer, K., Öner, E. Ve Kesik, A., 2011.** Bütçe Hukuku. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 348 s.
- OGM, 2010.** Faaliyet Hazırlama Kılavuzu. Ankara, 57 s.
- OGM, 2012.** Orman Genel Müdürlüğü Stratejik Plan 2013-2017, 82 s.
- OGM, 2014.** Orman Genel Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu. Ankara, 74 s.
- OGM, 2015.** 2015 Performans Programı. Ankara, 98 s.
- Pehlivan, O., 2014.** Kamu Maliyesi. Trabzon, 304 s.

TÜRKİYE'DE ORMAN İŞLETMELERİ DÜZEYİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ SOSYO EKONOMİK GÖSTERGELERİNE AİT STANDARTLARIN BELİRLENMESİ: İZMİR ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ

Ahmet TOLUNAY¹

Gizem ÜÇOK²

¹Doç. Dr, SDÜ Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, 32260 ISPARTA

²Or. Yük. Müh., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, ISPARTA

Özet

Bu çalışmada orman işletmeleri düzeyinde sürdürülebilir orman yönetimi sosyoekonomik göstergelerine ait standartlar, İzmir Orman Bölge Müdürlüğü ölçeğinde belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle literatür ve doküman analizleri yapılmış, sonrasında da İzmir Orman Bölge Müdürlüğü 'nden elde edilen veriler değerlendirilmiş ve standartları belirlemek üzere göstergeler için eşik değerler hesaplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyoekonomik fonksiyonlar altında yer alan göstergelerin bir kısmı için kayıtların yeterli şekilde tutulmadığı ve tutulan kayıtların bir kısmının ise güvenilir olmadığı görülmüştür. Üretilen odun ürünleri ve odun dışı orman ürünleri ile ilgili olarak genelde orman işletme müdürlüklerinin alansal büyüklükleri ve verimli orman alanlarının etkili olduğu gözlenmiştir. Orman kaynakları istihdam yaratması açısından büyük önem taşımakla birlikte, orman işletme müdürlüklerinde istihdamla ilgili ortaya çıkan konular işletme müdürlüklerini aşmakta ve politik konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar bir takım olumsuz durumlar gözlenirse de yıllar itibari ile işletme müdürlükleri genelinde orman suçlarında gözlenen azalma olumlu ve arzulanan bir durumdur. İşbirliği yapılan kurum, kuruluş ve paydaş sayılarındaki yıllara bağlı artışta sürdürülebilir orman yönetimi ve katılımcılık açısından oldukça olumlu bir durumu ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Orman Yönetimi, Standartlar, Sosyoekonomik Göstergeler, İzmir Orman Bölge Müdürlüğü, Türkiye.

DETERMINATION OF STANDARDS OF SOCIOECONOMIC INDICATORS OF SUSTAINABLE FOREST MANAGEMENT AT FOREST DISTRICT LEVEL IN TURKEY: A CASE STUDY ON İZMİR FOREST CONSERVANCY

Abstract

In this study, there was studied on the İzmir Forest Conservancy by socio economic indicators of sustainable forest management. For that, firstly literature and documents about the subject were analyzed. Then data and records of İzmir Forest Conservancy were evaluated by using statistical methods and limit values were determined. As a result, it is draw attention that the data have not been recorded for the some indicators under the socio economic functions and some records were not reliable. Another important issue in the study is the effects on Forest Conservancy by changes on political terms. It is observed that areal size and productive areas of Forest Conservancy has effected to wood and nonwood products. While forest resources have great importance for employment, it is exceeded Forest Conservancy and it is appear as political subject. Although some observed negative situation, decrease of forest crimes across the Forest Conservancy areas are positive and desirable situation. It is referred as a positive situation that increasing cooperation with the organizations and agencies by years.

Key Words: Sustainable Forest Management, Standards, Socioeconomic Indicators, İzmir Forest Conservancy, Turkey

1. GİRİŞ

Türkiye, Birleşmiş Milletler (The United Nations Organization, UN) gözetiminde kurulan Birleşmiş Milletler Ormanlık Forumu (United Nations Forum on Forests, UNFF) ve Avrupa Ormanlarının Korunması Bakanlar Konferansı (The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, FOREST EUROPE) ormanlık toplantılarına düzenli olarak katılmaktadır. Bu toplantılarda alınan kararlar sonucu Orman Genel Müdürlüğü (OGM), ulusal kalkınma planları ile ulusal ormanlık programına uygun olarak sürdürülebilir orman yönetimi (SOY) çalışmalarını başlatmıştır (Akyol ve Tolunay, 2006).

Sürdürülebilir ormanlığı gerçekleştirmenin temel şartı; bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde sürdürülebilir orman yönetimi ölçüt ve göstergelerinin belirlenmesi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanmasının şeffaf ve katılımcı bir şekilde yapılmasıdır (El Lakany, 1997)

Orman Genel Müdürlüğü 1999 yılında başlatmış olduğu çalışmalarda, Pan-Avrupa Ormanları ile Yakın Doğu Bölgesi için geliştirilen sürdürülebilir orman yönetimi kriter ve göstergelerini harmanlamış ve kendi görev alanı dışında kalan göstergeleri eleyerek, bir ulusal ölçüt ve gösterge seti hazırlamıştır. Daha sonraki üç yıl içerisinde bu set test edilmiş ve son şekli verilmiştir. Bu çalışmalardan sonra sürdürülebilir orman yönetimi ölçüt ve göstergelerinin bölgesel düzeyinde geliştirilmesi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması aşamasına geçilmiştir (OGM, 2009).

Sürdürülebilir orman yönetimi ölçütleri, orman kaynaklarının durumunu ve sürdürülebilir orman yönetimi için kaydedilen gelişmeleri ve değişimleri değerlendiren araçlardır. Her bir ölçüt, orman yönetiminin sürdürülebilirliğinin tespitinde temel prensipleri oluşturur. Ölçütler sürdürülebilirliğin anahtarlarını teşkil ederler. Kısaca ölçütler, sürdürülebilir orman yönetiminin kavramsallaştırılması, gelişiminin takip edilmesi ve uygulanması için gerekli araçlardır. Ölçütler zaman içerisinde farklılaşan koşullara göre değişebilirler (Garba, 1997). Orman Genel Müdürlüğü tarafından ülkemiz için belirlenen sürdürülebilir orman yönetimi ölçütleri 6 adettir. Bunlar; orman kaynakları, biyolojik çeşitlilik, ormanların sağlığı ve canlılığı, ormanların üretim fonksiyonları, ormanların koruma fonksiyonları, ormanların sosyoekonomik fonksiyonları, şeklindedir (Porsuk, 2000; Durusoy, 2009).

Ölçütler sürdürülebilir orman yönetiminin temel elementleri olurken, göstergeler her bir ölçütü tanımlamak veya ölçmek için kullanılan değerlerdir. Ölçüt bazında ölçümleme ve değerlendirme yapabilmek için, her bir ölçütü oluşturan ölçülebilen göstergelerin belirlenmesi gerekmektedir (Tolunay, 2002). Göstergeler bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, uygulama alanından bir diğerine farklılıklar gösterebilir. Bölgesel ve ulusal düzeyde belirlenen göstergeler bir bakıma çerçeve göstergelerdir (Zapata, 1997). Fakat göstergelerin uygulama düzeyinde belirlenmesi, ölçülenmesi ve değerlendirilmesi önemlidir (Carazo, 1997). Göstergeler, uygulandıkları düzeyde sürdürülebilir orman yönetiminin izlenmesi için gerekli asgari ortak noktalardır. Göstergeler; somut değerlerle (sayılarla) ifade edilebilen kantitatif göstergeler, soyut değerlerle ifade edilebilen kalitatif göstergeler, cümlelerle ifade edilebilen tarif edici göstergeler şeklinde olabilmektedir (Görücü, 2002).

Sürdürülebilir orman yönetimi standartları, göstergelere ait somut ve soyut değerler ile tarif edici açıklamaların hangi sınırlar içinde olması gerektiğini gösteren, kabul edilebilir alt ve üst eşiklerini belirten aralıklardır (Wijewardana vd, 1997).

Sürdürülebilir orman yönetimi standartları, ülkemiz için yeni bir konu olup, üzerinde henüz yeterli bilimsel çalışmalar yapılmamıştır. Öte yandan, 21-23 Haziran 2010 tarihlerinde Süleyman

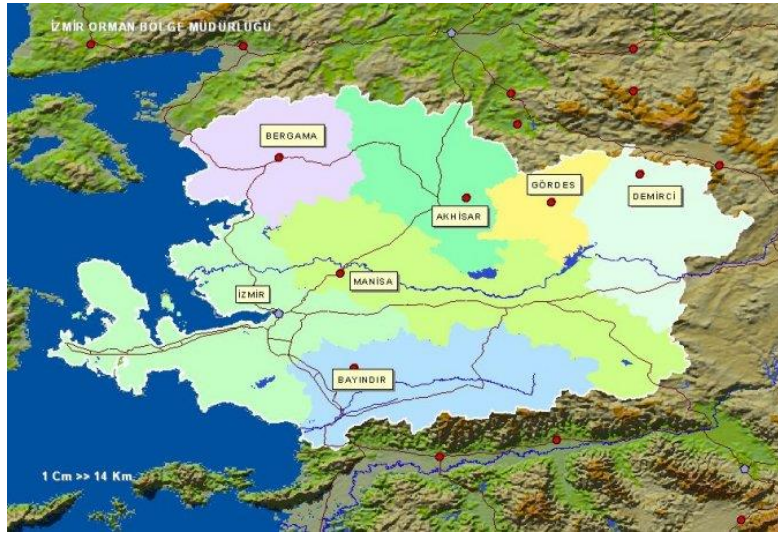
Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi'nin ev sahipliğinde yapılan "Türkiye'de Sürdürülebilir Orman Yönetimi: Mevcut Durum ve Gelecek Ulusal Çalıştayı Sonuç Bildirgesi'nin 7. maddesinde "Ulusal veya yerel ölçekte oluşturulan sürdürülebilir orman yönetimi ile diğer ormancılık uygulamalarının göstergelerine ait standartlar geliştirilmelidir. Bu standartların belirlenmesinde uluslararası süreçlerde benimsenen ilkelerin, ideallerin, sınır değerlerin dikkate alınması gereklidir. Ulusal veya yerel değerlendirme raporlarının, belirlenen standartları temel olarak yapılması sağlanmalıdır." denilmiştir.

Bu çalışmada, Orman Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen SOY ölçütlerinden "Ormanların Sosyoekonomik Fonksiyonları" başlığı adı altında yer alan göstergeler için standartlar, İzmir Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Orman İşletme Müdürlükleri dikkate alınarak belirlenmeye çalışılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Alanı

Orman Genel Müdürlüğü'nün Taşra Teşkilatı olan İzmir Orman Bölge Müdürlüğü'nün görev alanı İzmir ve Manisa illeri mülki hudutlarında kalan ormanlık alanları kapsamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. İzmir Orman Bölge Müdürlüğü ve bağlı Orman İşletme Müdürlükleri

Bölge Müdürlüğü'nün genel alanı 2 503603,5 ha, orman alanı ise 1 009 166,6 ha'dır (Çizelge 1). Bölge Müdürlüğü dahilinde yıllık ortalama yağış 698 mm olup; 597 orman içi, 603 orman kenarı olmak üzere toplam 1200 adet orman köyü bulunmaktadır.

Tablo 1. İzmir Orman Bölge Müdürlüğü orman varlığı

İşletmesi	Verimli Orman	Bozuk Orman	Toplam Orman Alanı	Açıklık Alan	Genel Alan
Bayındır	44 787,0	65 563,1	110 350,1	201 073,5	311 423,6
Bergama	53 844,4	43 447,2	97 291,6	168 698,1	265 989,7
Demirci	42 601,4	91 404,2	134 005,6	178 812,8	312 818,4
Gördes	37 018,0	16 976,4	53 995,1	52 461,4	106 456,5
İzmir	106 446,9	160 428,5	266 875,4	340 884,0	607 759,4
Manisa	105 570,3	97 581,1	203 151,4	376 280,0	579 431,4
Akhisar	85 314,0	58 183,4	143 497,4	176 227,1	319 724,5
Toplam	475 582,7	533 583,9	1 009 166,6	1 494 436,9	2 503 603,5

Böl
ge
Mü

dürlüğü'ne bağılı olarak İzmir İli hudutları içerisinde 3 Orman İşletme Müdürlüğü, Manisa İli hudutları içerisinde 4 Orman İşletme Müdürlüğü bulunmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. İzmir Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağılı orman işletme müdürlükleri

İşletmesi	Bulunduğu İl	İşletme Şefliği (Adet)	Diğer Şeflik (Adet)
Bayındır	İzmir	9	-
Bergama	İzmir	9	1
Demirci	Manisa	5	-
Gördes	Manisa	4	-
İzmir	İzmir	11	2
Manisa	Manisa	7	0
Akhisar	Manisa	8	1

2.2. Materyal

Ülkemizde sürdürülebilir orman yönetimine ilişkin ilk uygulamalara 1999 yılında başlanmıştır. Günümüze kadar gelen zaman süreci içinde konu ile ilgili çeşitli raporlar ve dokümanlar hazırlanmış ve çeşitli yayınlar yapılmıştır. Bu rapor ve dokümanlar toplanmış ve araştırmada kullanılmıştır. Bu kapsamda özellikle, Orman Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan “Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeler 2006 ve 2009 Yılı Raporları” incelenmiştir.

Ayrıca, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tez tarama merkezinde doğrudan veya dolaylı, konu ile ilgili yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiş, Türkiye Bilimsel ve Teknoloji Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) veri tabanından ise, konu ile ilgili yerli ve yabancı yayınlar taranmıştır. Araştırma alanı olarak İzmir Orman Bölge Müdürlüğü ve bağılı bulunan işletme müdürlükleri seçilmiştir. OGM'nin orman işletme müdürlüklerini SOY açısından uygulama birimi kabul etmesi nedeni ile çalışma işletme müdürlükleri düzeyinde devam etmiştir. İzmir OBM'ye bağılı orman işletme müdürlüklerinin tamamı seçilerek, işletmeleri birbiri ile kıyaslama ve karşılaştırma imkânı da çalışmada yaratılmaya çalışılmıştır.

Her işletme müdürlüğü için, orman kaynaklarının sosyo-ekonomik fonksiyonlarının belirlenmesinde kullanılan OGM SOY göstergelerinden “üretilen odun ürününün değeri, odun dışı orman ürünlerinin değeri, yaratılan istihdam, işbirliği yapılan orman toplulukları ve sivil örgütler, işlenen orman suçlarına ilişkin veriler toplanmıştır.

2.3. Yöntem

OGM, Sürdürülebilir orman yönetimi ölçütlerinden “Ormanların Sosyo-ekonomik Fonksiyonları” ölçütü altında 5 göstergelyi izlemektedir. Ancak, OGM bu göstergeler için henüz bir standart ortaya koymamıştır. Çalışmanın ana amacını bu standartların belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla, adı geçen göstergelerin standartlarının belirlenebilmesi için temel veri kaynağı İzmir Orman Bölge Müdürlüğü'ndeki orman işletme müdürlükleri düzeyinde 2001-2010 yılları arasında tutulan veriler olmuştur.

Bunların yanı sıra OGM tarafından yıllar itibari ile tutulan bazı istatistiki veriler de hesaplamalarda kullanılmıştır. Standartların belirlenebilmesi amacıyla, İzmir OBM'deki orman işletmeleri düzeyinde 2001-2010 yıllarını kapsayan 10 yıllık zaman sürecinde, aşağıda belirtilen göstergeler için veriler toplanmış ve gerekli hesaplamalar yapılmıştır:

1. *Üretilen Odun Ürününün Değeri:* Bu göstergelye ilişkin veriler toplandıktan sonra, OGM'nin SOY ölçüt ve göstergeleri için yaptığı hesaplama temel alınmış ve hesaplamalar

gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla yakacak odun dahil olmak üzere üretilen bütün odun ürünleri ortalama satış fiyatları temel alınmıştır. Hesaplama da işletme müdürlükleri bazında üretilen tüm odun ürünlerine ait satış gelirleri, bu üretimi gerçekleştirmek için kullanılan miktarlara bölünmüş ve yıllar itibari ile orman işletme müdürlükleri için 1 m³odunun ortalama satış fiyatı belirlenmiştir. Böylece her işletme için hesaplanan bu değer hesaplandığı yıl için orman işletme müdürlüğünün mevcut durumunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde tüm orman işletme müdürlükleri için hesaplanan bu değerler kullanılarak İzmir OBM için bir eşik değer hesaplanmıştır. İzmir OBM için hesaplanan bu eşik değer kullanılarak her işletme ayrı ayrı 10 yıl için değerlendirilmiştir. Ayrıca bir fikir vermesi için işletmeler 2010 yılı verileri ile de değerlendirilmiştir.

2. *Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri:* Bu göstergeye ilişkin veriler toplandıktan sonra, OGM'nin SOY ölçüt ve göstergeleri için yaptığı hesaplama temel alınmış ve hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla üretilen bütün odun dışı orman ürünlerine ait ortalama satış fiyatları temel alınmış ve her işletme için 1 kg odun dışı orman ürünü satış gelirleri belirlenmiştir.

3. *Yaratılan İstihdam:* Bu gösterge işletme düzeyinde istihdam edilen kişi sayısının belirlenmesi ve ormancılık faaliyetlerinin kaç kişiye istihdam yarattığının tespitidir. Bu başlık altında toplanan veriler; işletmede çalışan daimi işçi sayısı, işletmede çalışan geçici işçi sayısı, geçici işçiler için kullanılan adam/ay, işletmede çalışan teknik eleman sayısı, işletmede çalışan diğer memur sayısı, ormancılık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı, işletmede yaratılan istihdam (adam/ay), işletmenin teknik eleman norm kadrosu ve işletmenin memur norm kadrosu şeklindedir. Bu göstergeye ilişkin hesaplamalarda, herhangi bir orman işletme müdürlüğünün normal olarak faaliyetlerini yerine getirebilmesi için minimum eleman sayısı eşik değerleri belirlemede temel yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Bu amaçla bir orman işletme müdürlüğünde çalışması gereken teknik eleman sayısı; 1 adet müdür, 2 adet müdür yardımcısı, işletme şeflikleri sayısı kadar işletme şefi, 1 adet depo şefi ve 1 adet kadastro mülkiyet şefi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, bu göstergeye ilişkin yapılan hesaplamalarda OGM'nin belirlediği bazı norm kadro hesaplamalarından da yararlanılmıştır. İşletme müdürlüğünde çalışan daimi işçi sayısı için yapılan hesaplamalarda bir işletme şefliğinin faaliyetlerinin yürütebilmesi için çalıştırması gereken minimum daimi işçi sayısından hareket edilmiştir. Bu amaçla bir işletme şefliğinde; 1 adet katip-mutemet, 1 adet dava katibi, 1 adet şoför, 1 adet depo memuru, 1 adet hizmetli ve 1 adet diğer memur olmak üzere en az 6 adet daimi işçi olması gerektiği kabul edilmiştir. Böylece her işletme müdürlüğündeki işletme şefliği sayısı 6 daimi işçi sayısı ile çarpılmış ve orman işletme müdürlükleri için çalışması gereken daimi işçi sayısı alt eşik olarak kabul edilmiştir. Her işletme 10 yıllık zaman serisi ve 2010 yılı mevcut durumu dikkate alınarak kıyaslanmıştır. Kıyaslamada daha önceki değerlendirmelerde olduğu gibi eşik değere eşit veya büyük değerler standarda uygun olarak kabul edilmiştir. İşletme de çalışan geçici işçi sayısı ise 2001-2010 yılları ortalaması alınarak her işletme müdürlüğü kendi içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle mevsimsel şartların, üretim durumunun ve yangın gibi faktörlerin geçici işçiler üzerinde etkili olması hesaplamalarda böyle bir yaklaşımı gerekli kılmıştır. Benzer şekilde ormancılık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı da her işletme müdürlüğünün 2001-2010 yılları ortalaması alınarak kendi içinde değerlendirilmesi ile yapılmıştır. Yaratılan istihdam göstergesi ile ilgili olarak geçici işçiler için kullanılan adam/ay, işletmede yaratılan istihdam, işletmenin teknik eleman norm kadrosu ve işletmenin memur norm kadrosu göstergeleri ile ilgili yeterli kayıt bulunamadığından hesaplamalar yapılamamış ve bu konulara ilişkin eşik değerler belirlenememiştir.

4. *Orman Toplulukları ve Sivil Örgütler:* Bu gösterge kapsamında işbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı ve işbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı belirlenmiştir. İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği ve diğer sivil örgüt sayısı işletmeler bazında kayıt altına alınmamış olup sadece bölge

müdürlüğü bazında kayıt altına alınmıştır. Bu nedenle veri kaynağı olarak sadece bölge müdürlüğü kayıtları kullanılmıştır.

5. *İşlenen Orman Suçları:* İşletme bazında işlenen orman suçlarının gelişimleri belirlenmiştir.. Bilgi ve veri toplanan orman suçu çeşitleri: kesme sayısı, nakil sayısı, açma sayısı, yerleşme (işgal) sayısı, sarf sayısı, bulundurma sayısı ve otlatma sayısı olmaktadır. OGM'nin bu göstergelere ilişkin uzun yıllar boyu tuttuğu ayrıntılı kayıtlar bulunmaktadır. Bu nedenle bu gösterge için eşik değer belirlemede suç çeşidine ve yıllara göre Türkiye için tutulan suç kayıtlarına dayanarak ortalama bir eşik değer elde etme yaklaşımı benimsenmiştir. Ayrıca, orman suçlarının azalması arzu edilen bir durum olup, orman işletme müdürlükleri açısından olumlu bir durumu ifade etmektedir. Bu nedenle bu göstergeleri değerlendirmede minimum eşik değer sıfır olarak kabul edilmiştir. Maksimum eşik değerler ise, OGM'nin tuttuğu kayıtlardan hesaplanmıştır. Kıyaslamalarda eşik değerler için belirlenen sınırlar içerisinde kalan işletme müdürlükleri uygun, daha büyük değerlere sahip işletme müdürlükleri ise standart dışı olarak kabul edilmiştir. Toplanan bu verilerle, her bir göstergenin sonuç değeri (kantitatif, kalitatif ya da tarif edici değer şeklinde) elde edilmiş olup, bu sonuç değerlerinin hangi sınırlar içinde olması gerektiğini gösteren ya da kabul edilebilirlik alt ve üst eşiklerini belirten aralıklar oluşturulmuştur. Bu aralıkları, işletmeler bazında ve uygun göstergelerle ilişkilendirerek gösterebilmek amacıyla çizelge 3.3 geliştirilmiştir. Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için MS Excel ve SPSS 17.0 paket programları kullanılmıştır.

3. BULGULAR

İzmir Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olan işletmelerin "Ormanların Sosyo-ekonomik Fonksiyonları" ölçütü altında izlenen göstergelere göre durumları Tablo 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 'da verilmiştir. Üretilen odun ürünün değeri açısından işletmeler incelendiğinde, Akhisar, Manisa Bayındır ve İzmir İşletmelerinin "standart dışı", Demirci, Gördes ve Bergama işletmelerinin "uygun" standartlarda oldukları ortaya çıkmıştır. Odun dışı orman ürünlerinin değeri açısından işletmeler incelendiğinde Akhisar, Demirci, Bayındır ve İzmir işletmelerinin "standart dışı", Gördes, Bergama ve Manisa işletmelerinin "uygun" standartlarda oldukları görülmektedir. Yaratılan istihdam açısından işletmelere bakıldığında işletmede çalışan daimi işçi sayısı, işletmede çalışan geçici işçi sayısı, geçici işçiler için kullanılan adam/ay, işletmede çalışan teknik eleman sayısı, işletmede çalışan diğer memur sayısı, ormancılık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı, işletmede yaratılan istihdam (adam/ay), işletmenin teknik eleman norm kadrosu ve işletmenin memur norm kadrosu konularında "uygun" standart veren ya da "standart dışı" kalan değerler belirlendiği gibi, bazı konularda veri elde edilemediği için standart düzeyleri belirlenememiştir. Orman toplulukları ve sivil örgütler göstergesi altında "işbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı ve işbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı" açısından tüm işletmelerin uygun standartlarda oldukları görülmüştür. İşlenen orman suçları göstergesi altında, işletmeler birbirinden farklı sonuçlar verirken, "standartta uygun" tek işletme Gördes işletmesi olmuştur.

Tablo 3. Akhisar Orman İşletme Müdürlüğü

Gösterge Adı	Sonuç Değeri	Birim	Değer Aralığı	Durum
Üretilen Odun Ürünün Değeri	Standart Dışı	m ³ / TL	57≤	53
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri	Standart Dışı	kg / TL	0,0462≤	0,0418
-İşletmede çalışan daimi işçi sayısı	Uygun	Adet	48<	56
-İşletmede çalışan geçici işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	155≤	149
-Geçici işçiler için kullanılan adam/ay	BELİRSİZ	Adam/Ay Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmede çalışan teknik eleman sayısı	Standart Dışı	Adet	14≤	8
-İşletmede çalışan diğer memur sayısı	Standart Dışı	Adet	37≤	14
-Ormanlık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı	Standart Dışı	Adet	31≤	29
-İşletmede yaratılan istihdam	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin teknik eleman norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin memur norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı	Uygun	Adet	89≤	894
-İşbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı	Uygun	Adet	10≤	96
-Kesme sayısı	Standart Dışı	Adet	0-36	41
-Nakil sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	19
-Açma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-16	43
-Yerleşme (İşgal) sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	21
-Sarf sayısı	Uygun	Adet	0-4	1
-Bulundurma sayısı	Uygun	Adet	0-15	10
-Otlatma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-10	22

Tablo 4. Demirci Orman İşletme Müdürlüğü

Gösterge Adı	Sonuç Değeri	Birim	Değer Aralığı	Durum
Üretilen Odun Ürünün Değeri	Uygun	m ³ / TL	57≤	70
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri	Standart Dışı	kg / TL	0,0462≤	0,0112
-İşletmede çalışan daimi işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	36≤	28
-İşletmede çalışan geçici işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	155≤	64
-Geçici işçiler için kullanılan adam/ay	BELİRSİZ	Adam/Ay Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmede çalışan teknik eleman sayısı	Standart Dışı	Adet	12≤	7
-İşletmede çalışan diğer memur sayısı	Standart Dışı	Adet	33≤	8
-Ormanlık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı	Standart Dışı	Adet	31≤	14
-İşletmede yaratılan istihdam	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin teknik eleman norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin memur norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı	Uygun	Adet	89≤	894
-İşbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı	Uygun	Adet	10≤	96
-Kesme sayısı	Standart Dışı	Adet	0-36	53
-Nakil sayısı	Uygun	Adet	0-13	13
-Açma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-16	43
-Yerleşme (İşgal) sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	14
-Sarf sayısı	Uygun	Adet	0-4	3
-Bulundurma sayısı	Uygun	Adet	0-15	14
-Otlatma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-10	31

Tablo 5. Gördes Orman İşletme Müdürlüğü

Gösterge Adı	Sonuç Değeri	Birim	Değer Aralığı	Durum
Üretilen Odun Ürününün Değeri	Uygun	m ³ / TL	57≤	63
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri	Uygun	kg / TL	0,0462≤	0,1650
-İşletmede çalışan -daimi işçi sayısı	Uygun	Adet	24≤	33
-İşletmede çalışan geçici işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	155≤	76
-Geçici işçiler için kullanılan adam/ay	BELİRSİZ	Adam/Ay Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmede çalışan teknik eleman sayısı	Standart Dışı	Adet	9≤	7
-İşletmede çalışan diğer memur sayısı	Standart Dışı	Adet	20≤	12
-Ormanlık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı	Standart Dışı	Adet	31≤	18
-İşletmede yaratılan istihdam	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin teknik eleman norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin memur norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı	Uygun	Adet	89≤	894
-İşbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı	Uygun	Adet	10≤	96
-Kesme sayısı	Uygun	Adet	0-36	25
-Nakil sayısı	Uygun	Adet	0-13	9
-Açma sayısı	Uygun	Adet	0-16	5
-Yerleşme (İşgal) sayısı	Uygun	Adet	0-13	4
-Sarf sayısı	Uygun	Adet	0-4	0
-Bulundurma sayısı	Uygun	Adet	0-15	4
-Otlatma sayısı	Uygun	Adet	0-10	4

Tablo 6. Bergama Orman İşletme Müdürlüğü

Gösterge Adı	Sonuç Değeri	Birim	Değer Aralığı	Durum
Üretilen Odun Ürününün Değeri	Uygun	m ³ / TL	57≤	60
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri	Uygun	kg / TL	0,0462≤	0,1300
-İşletmede çalışan daimi işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	54≤	50
-İşletmede çalışan geçici işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	155≤	111
-Geçici işçiler için kullanılan adam/ay	BELİRSİZ	Adam/Ay Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmede çalışan teknik eleman sayısı	Standart Dışı	Adet	14≤	10
-İşletmede çalışan diğer memur sayısı	Standart Dışı	Adet	37≤	15
-Ormanlık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı	Standart Dışı	Adet	31≤	21
-İşletmede yaratılan istihdam	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin teknik eleman norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin memur norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı	Uygun	Adet	89≤	894
-İşbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı	Uygun	Adet	10≤	96
-Kesme sayısı	Uygun	Adet	0-36	36
-Nakil sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	15
-Açma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-16	19
-Yerleşme (İşgal) -sayısı	Uygun	Adet	0-13	12
-Sarf sayısı	Uygun	Adet	0-4	0

-Bulundurma sayısı	Uygun	Adet	0-15	9
-Otlatma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-10	45

Tablo 7. Manisa Orman İşletme Müdürlüğü

Gösterge Adı	Sonuç Değeri	Birim	Değer Aralığı	Durum
Üretilen Odun Ürününün Değeri	Standart Dışı	m ³ / TL	57≤	49
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri	Uygun	kg / TL	0,0462≤	0,0768
-İşletmede çalışan daimi işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	72≤	68
-İşletmede çalışan geçici işçi sayısı	Uygun	Adet	155≤	155
-Geçici işçiler için kullanılan adam/ay	BELİRSİZ	Adam/Ay Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmede çalışan teknik eleman sayısı	Uygun	Adet	18≤	21
-İşletmede çalışan diğer memur sayısı	Standart Dışı	Adet	45≤	18
-Ormanlık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı	Uygun	Adet	31≤	46
-İşletmede yaratılan istihdam	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin teknik eleman norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin memur norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı	Uygun	Adet	89≤	894
-İşbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı	Uygun	Adet	10≤	96
-Kesme sayısı	Standart Dışı	Adet	0-36	55
-Nakil sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	24
-Açma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-16	78
-Yerleşme (İşgal) sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	39
-Sarf sayısı	Standart Dışı	Adet	0-14	5
-Bulundurma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-15	20
-Otlatma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-10	54

Tablo 8. Bayındır Orman İşletme Müdürlüğü

Gösterge Adı	Sonuç Değeri	Birim	Değer Aralığı	Durum
Üretilen Odun Ürününün Değeri	Standart Dışı	m ³ / TL	57≤	51
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri	Standart Dışı	kg / TL	0,0462≤	0,0323
-İşletmede çalışan daimi işçi sayısı	Uygun	Adet	54≤	55
-İşletmede çalışan geçici işçi sayısı	Standart Dışı	Adet	155≤	127
-Geçici işçiler için kullanılan adam/ay	BELİRSİZ	Adam/Ay Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmede çalışan teknik eleman sayısı	Standart Dışı	Adet	15≤	12
-İşletmede çalışan diğer memur sayısı	Standart Dışı	Adet	40≤	20
-Ormanlık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı	Standart Dışı	Adet	31≤	30
-İşletmede yaratılan istihdam	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin teknik eleman norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin memur norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı	Uygun	Adet	89≤	894
İşbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı	Uygun	Adet	10≤	96
-Kesme sayısı	Uygun	Adet	0-36	29

-Nakil sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	30
-Açma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-16	129
-Yerleşme (İşgal) sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	29
-Sarf sayısı	Uygun	Adet	0-4	1
-Bulundurma sayısı	Uygun	Adet	0-15	8
-Otlatma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-10	16

Tablo 9. İzmir Orman İşletme Müdürlüğü

Gösterge Adı	Sonuç Değeri	Birim	Değer Aralığı	Durum
Üretilen Odun Ürünün Değeri	Standart Dışı	m ³ / TL	57≤	55
Odun Dışı Orman Ürünlerinin Değeri	Standart Dışı	kg / TL	0,0462≤	0,0148
-İşletmede çalışan daimi işçi sayısı	Uygun	Adet	36≤	145
-İşletmede çalışan geçici işçi sayısı	Uygun	Adet	155≤	305
-Geçici işçiler için kullanılan adam/ay	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmede çalışan teknik eleman sayısı	Uygun	Adet	11≤	19
-İşletmede çalışan diğer memur sayısı	Standart Dışı	Adet	63≤	61
-Ormanlık faaliyetlerinde çalışan kişi sayısı	Uygun	Adet	31≤	58
-İşletmede yaratılan istihdam	BELİRSİZ	Adam/Ay	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin teknik eleman norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşletmenin memur norm kadrosu	BELİRSİZ	Adet	BELİRLENEMEDİ	DEĞER YOK
-İşbirliği yapılan köy tüzel kişiliği sayısı	Uygun	Adet	89≤	894
-İşbirliği yapılan diğer sivil örgüt sayısı	Uygun	Adet	10≤	96
-Kesme sayısı	Standart Dışı	Adet	0-36	37
-Nakil sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	21
-Açma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-16	49
-Yerleşme (İşgal) sayısı	Standart Dışı	Adet	0-13	51
-Sarf sayısı	Uygun	Adet	0-4	0
-Bulundurma sayısı	Uygun	Adet	0-15	6
-Otlatma sayısı	Standart Dışı	Adet	0-10	28

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, uluslararası arenada pek çok anlaşmaya imza atmış ve taahhütlerde bulunmuştur. Bu bağlamda özellikle Avrupa Birliği adaylık süreci de bu duruma önemli katkı sağlamıştır (Anonim, 2004). Son on yıllık dönemde önemli gelişmeler kaydedilse de gelinen nokta SOY açısından arzu edilen düzeyde değildir. OGM ölçüt ve gösterge belirleme açısından bazı aşamalar kaydetmiş olsa da bu ölçüt ve göstergeleri değerlendirmede kullanılacak standartlar hala ortaya konulamamış durumdadır. Çalışmanın en önemli amacı uygun yaklaşımlar belirleyerek bu konuya ilişkin bazı temel standartları (sosyo-ekonomik fonksiyonlara ilişkin göstergeler için) belirleyip ortaya koyabilmektir. Ancak, daha önceki bazı çalışmalarda belirtildiği gibi (Durusoy, 2009; Akyol, 2010) OGM'nin tuttuğu kayıtların eksik olması çalışmanın en önemli kısıtlarını oluşturmuştur. İzleme ve değerlendirme açısından en önemli hususlardan birisi verilerin düzenli ve güvenilir bir şekilde tutulup tutulmadığı konusudur. Diğer önemli bir husus ise, sertifikasyon ve akreditasyon konularıdır. Türkiye genelinde birkaç pilot bölgede FSC tarafından sertifikasyon çalışması gerçekleştirilmiştir. Ancak bu çalışmalarda hangi standartlar kullanıldığı belirsizdir. Elbette FSC sertifikasyon çalışmalarında kendi standartlarını kullanmaktadır. Fakat Özellikle sosyo-ekonomik

göstergelere ait standartlar Türkiye'ye ne derece uygundur tartışılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sertifikasyon sürecinde önem arz eden bir diğer konuda sertifika veren kurumuna akredite edilmesidir. Bu hususta, akreditasyon kurumlarının personeli, akreditasyon memurları ve denetleme müfettişlerinin orman sertifikasyon kurumu ile ilgili tutarlı ve güvenilir değerlendirmeler yapabilmeleri için ormancılık uygulamaları ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmalıdır.

Ülkemizde ormancılık çalışmalarını kurumsal anlamda yürüten OGM SOY ölçütleri ile ilgili olarak henüz bir standart belirleme çalışması yapılmamıştır. Dolayısı ile sosyo-ekonomik fonksiyonlar ölçütü altındaki göstergeler için de geliştirilmiş standartlar bulunmamaktadır. Çalışma bu niteliği ile özgün bir çalışma durumunda olup, daha önce konuyla ilgili başkaca çalışmaların yapılmamış olması nedeni ile farklı bilimsel çalışmalarla tartışmaya açma imkânı bulunmamıştır.

Şener (2009)'un OGM SOY ölçüt ve göstergelerini kullanarak yaptığı örnek işletmeleri puanlama ve karşılaştırmasına yönelik çalışmasında değerlendirmeler bir takım kabuller üzerinden yapılmış ve sosyo-ekonomik fonksiyonlar ölçütü için ayrıca bir standart geliştirilmemiştir. Şener (2009) çalışmasında orman suçlarına ilişkin verilerin artışı negatif olarak yorumlanmış, diğer göstergelere ait verilerdeki artışı ise pozitif olarak değerlendirmiş ve buna göre örnek bir puanlama yapmıştır. Temelde bu yaklaşım doğru olmakla birlikte, işletmelerin gerçek durumunu yansıtmada bazen problemlere yol açabilmektedir. Örnek vermek gerekirse odun ürünlerine ait gelirlerin artması orman işletme müdürlüklerinin ekonomik anlamda karlı oldukları anlamına gelmemektedir. Yani, muhasebe kayıtlarına göre zarar eden bir işletme odun ürünleri satış gelirlerindeki artış nedeni ile ekonomik açıdan sürdürülebilir bir işletme değildir. Bu durum ancak işletmenin daha önceki durumuna göre daha iyiye doğru gittiği şeklinde yorumlanabilir. Bahsedilen bu nedenlerle işletme müdürlüklerine ait belirli standartların geliştirilmesinin gerekliliği de ortaya çıkmaktadır.

Çalışma için kullanılan verilerde asgari belli şartları yerine getirebilmek amacıyla mümkün olduğunca 2001-2010 yıllarını kapsayan bir zaman serisi kullanılmaya çalışılmıştır. Böylece hem OBM düzeyinde hem de orman işletme müdürlükleri düzeyinde kıyaslamalarda aynı zaman serisi (2001-2010 yılları arası) kullanılmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım SOY ve sertifikasyon çalışmalarıyla örtüşmektedir. Çalışma da ayrıca bir zaman aralığı dışında sadece belli bir yılı kapsayan değerlendirmelere de yer verilmiştir. Böylece orman işletme müdürlüklerini bir zaman serisi içinde ya da belirli bir yıl için birbirleriyle kıyaslayabilme imkânı elde edilmiştir. Örneğin zaman serisi içerisinde standartlara uygun bir durum, tek bir yıl seçildiğinde standart dışı kalabilmektedir. Bu durum SOY ve sertifikasyon süreçlerine etki etmesi ve orman işletme müdürlüklerine yönetsel açıdan yön vermesi açısından önemlidir.

Konuyla ilgili diğer bir husus ormancılığın doğasından kaynaklanmaktadır. Ormancılıkla ilgili uygulamalar büyük çoğunlukla uzun yılları kapsamaktadır. Bu nedenle izleme ve denetim sürecine bağlı olarak kayıtların zamanında, doğru ve güvenilir olarak tutulması gerekliliğidir. Ormancılıkta herhangi bir konuyla ilgili standart ortaya koyabilmenin en önemli koşullarından biri; sürekli bir izleme ve kayıt tutma ile yakından ilişkilidir.

Bu kısıta bağlı olarak, yaratılan istihdam göstergesi için yapılan değerlendirmelerde geçici işçiler için kullanılan adam/ay, işletmede yaratılan istihdam, işletmenin teknik eleman norm kadrosu ve işletmenin memur norm kadrosu gibi alt göstergeler için bir değerlendirme yapılamamış ve eşik değerler belirlenememiştir.

Çalışma sonucunda özetle:

-Sosyo-ekonomik fonksiyonlar altındaki göstergelerin bir kısmı için kayıt bulunmamaktadır.

- Bulunan kayıtların bir kısmında ise güven konusunda problemler bulunmaktadır.
- Ülkemizde sosyo-ekonomik fonksiyonlar altındaki göstergelere ait herhangi bir standart belirlenmemiş olup, çalışma bu niteliği ile özgün bir çalışma durumundadır.
- Türkiye genelinde politik açıdan yaşanan hızlı değişimlerin orman bölge müdürlüğü ve işletme müdürlükleri üzerinde ciddi olumsuz etkilere sahip olduğu çalışmada dikkati çekmektedir.
- Üretilen odun ürünleri ve odun dışı orman ürünleri ile ilgili olarak genelde orman işletme müdürlüklerinin alansal büyüklükleri ve verimli orman alanlarının etkili olduğu gözlenmiştir.
- Yaratılan istihdamla ilgili olarak daha önce bazı değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Ancak işletme müdürlüklerinde istihdamla ilgili ortaya çıkan konular işletme müdürlüklerini aşmakta ve politik konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle daha sonraki çalışmalarda her işletme müdürlüğü için iş etütleri yapılarak işletme bulunması gereken asgari personel sayıları ile ilgili daha iyi değerlendirmeler yapılabilir.
- Her ne kadar bir takım olumsuz durumlar gözlenirse de yıllar itibari ile OBM genelinde orman suçlarında gözlenen azalma olumlu ve arzulanan bir durumdur.
- İşbirliği yapılan kurum, kuruluş ve paydaş sayılarındaki yıllara bağlı artışta SOY ve katılımçılık açısından oldukça olumlu bir durumu ifade etmektedir.
- Sonuç olarak OGM, SOY ölçütlerinden “Ormanların Sosyo-ekonomik Fonksiyonları” ölçütü altında 5 göstergelyi izlemektedir (OGM; 2006). Ancak, OGM bu göstergeler için henüz bir standart ortaya koymamıştır. Çalışmanın ana amacını bu standartların belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla, adı geçen göstergeler değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular her işletme müdürlüğü için ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışma bu amaçla gerçekleştirilen ilk çalışma niteliğinde olduğu için birtakım eksikliklerin olması muhtemeldir. Bu nedenle ileride gerçekleştirilecek çalışmalar için bir altlık niteliğindedir.

TEŞEKKÜR

Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanmış Yüksek Lisans tezinin bir bölümünün özeti olup, SDÜ Bilimsel Araştırma Projeleri ve Koordinasyon Birimi tarafından 2374-YL-10 nolu araştırma projesi olarak desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

- Akyol, A., Tolunay, A., 2006.** Türkiye’de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Journal of Natural and Applied Sciences, 10 (2), 221–234.
- Akyol, A., 2010.** Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergelerinin Türkiye Modeli, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, s:169.
- Anonim, 2004.** Ulusal Ormanlık Programı (2004-2023). Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, 95 s.
- Carazo, V., R., 1997.** Tarapoto Önerisinin Tanımı ve Analizi: Amazon Ormanlarının Sürdürülebilirliği İçin Kriter ve Göstergeler, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, Cilt 6, S.71, Antalya.
- Durusoy, İ., 2009.** Türkiye Ormanlığında Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi Ölçüt ve Göstergelerinin Ülke Ölçeğinde Belirlenmesi, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, s:266s.
- El Lakany, M., H., 1997.** Yakın Doğuda Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriterleri ve Göstergeleri, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, Cilt 6, S.103, Antalya.
- Garba, M., L., 1997.** Sürdürülebilir Orman Yönetimi İçin Kriterler ve Göstergeler Konusunda Afrika Kereste Örgütünün (ATO) Girişimleri, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, Cilt 6, S.123, Antalya.
- Görücü, Ö., 2002.** Sürdürülebilir Ormanlık İspanya’daki Uygulamalar ve Türkiye İle Karşılaştırılması. KSÜ Yayın No: 90, Ders Kitapları Yayın No: 12, Kahramanmaraş.
- OGM, 2006.** Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeler 2006 Yılı Raporu. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- OGM, 2009.** OGM Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri 2008 Yılı Raporu. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Porsuk, T., 2000.** Sürdürülebilir Ormanlık İçin Kriterler, Göstergeler ve Türkiye’deki Durum. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 134s, İstanbul.
- Şener, F.N., 2009.** Türkiye’de Sürdürülebilir Ormanlık Uygulamalarının Sertifikasyon ve Akreditasyonunda Sivil ve İdari Yapılanma [Andırın Devlet Orman İşletme Müdürlüğü ve Göksun Devlet Orman İşletme Müdürlüğü Örneği (2003–2007)]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 100s, Kahramanmaraş.
- Tolunay, A., 2002.** Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Ölçütler ve Göstergeler, Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu, Iğaz Dağı, 25-27 Haziran 2002, Kastamonu.
- Wijewardana, D., Caswell, S., Lerche, C.P., 1997.** Sürdürülebilir Orman Yönetimi İçin Kriter ve Göstergeler. XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, 6, 3– 17, Antalya.
- Zapata, J., B., 1997.** Sürdürülebilir Kalkınmada Orta Amerika Süreci, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, Cilt 6, S.93, Antalya.

ORMAN MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ORMAN FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Seçil YURDAKUL EROL

Yrd. Doç. Dr., İ.Ü. Orman Fakültesi 34473, Bahçeköy-İst.

Özet

Orman mühendisliği eğitimi; sosyal, ekonomik, ekolojik ve teknik konularda çok disiplinli bir yapıya sahiptir. Belirtilen eğitimi alan ve orman mühendisliği mesleğini yapan bireylerin, meslek yaşantılarındaki temel görevleri; ormanların korunması, toplumun orman kaynaklarına olan taleplerinin karşılanması ve yine orman kaynaklarının ekosistem bütünlüğü içerisinde sürdürülebilir şekilde yönetiminin sağlanmasıdır. Bu görev kuşkusuz küresel, ülkesel ve yerel ölçekte büyük bir sorumluluk ve bilinç ile gerçekleştirilebilir. Ayrıca kişinin mesleğe olan ilgi, sevgi ve tutumu, profesyonel yaşamdaki başarıyı ve gelişimi etkileyen temel etkenlerdendir. Belirtilen çerçevede orman mühendisi adaylarının mesleklerine ilişkin görüşlerin ortaya konulması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, örnek alan olarak seçilen İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü son sınıf öğrencilerinin mesleklerine ilişkin çeşitli konulardaki görüşlerinin değerlendirilmesidir. Diğer taraftan elde edilen sonuçlar ile orman mühendisliği eğitiminin gelişimine katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Belirtilen amaçlara yönelik olarak veri toplamak için 2010-2011 eğitim-öğretim yılında anket uygulamasına başlanmış ve 2014-2015 dönemine kadar sürdürülmüştür. Anket sonucunda elde edilen bulgulara göre öğrencilerin %75'lik kısmının, bölümü tercih etme nedeni; mesleği yapanlardan etkilenmeleri, doğa bilimlerine ilgi duymaları ve mesleği sevmeleri olmuştur. Ancak öğrencilerin orman mühendisliğini eskiden beri yapmak istediği ve ideal bir meslek olarak nitelendirmedikleri, tekrar sınava girseler bu bölümü tercih etme ve başkalarına tavsiye etme açısından çekimser kaldıkları da görülmektedir. Öğrenciler, orman mühendisliği mesleğini, toplumdaki imajı olumlu ve popüler bir meslek olarak da değerlendirmemektedir. Ayrıca çalışma koşulları, iş bulma olanakları, gelir düzeyi konusunda da endişeler taşımaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Orman Mühendisliği, Ormanlık Eğitimi, Mesleğe İlişkin Görüş

EVALUATION OF FOREST ENGINEERING DEPARTMENT STUDENTS' CONSIDERATION REGARDING THEIR JOBS: ISTANBUL UNIVERSITY FACULTY OF FORESTRY CASE

Abstract

Forest engineering education has a multi-disciplinary structure that consists of social, economical, ecological and technical aspects. The main duty of the people who take education on forestry and who work as forest engineers is to conserve forests, meet the demands of society in terms of forest resources and to maintain sustainable management in the context of ecosystem integrity. This duty can only be fulfilled with a big responsibility and consciousness at global, national and local level. Furthermore the interest, affection and attitudes of the people related their jobs are some of the main factors that affect the success and development in their professional careers. In this context it is important to determine the forest engineer applicants' considerations in terms of their jobs. Parallel to this approach the main aim of the paper is to evaluate the consideration of senior forest engineering students of Istanbul University Faculty of Forestry related some issues on their jobs. On the other hand it is aimed to contribute forestry education by utilizing the findings of this research. Questionnaires have been applied between 2010-2011 and 2014-2015 education periods to collect data. The findings of the questionnaire showed that 75% of the students' preference reason of the department is being impressed from the forest engineers, their interest on nature-based sciences and their affection on job. But it is observed that the students don't identify forest engineering as a job that they intended to have profession and as an ideal job. Also the participants abstain about advising their jobs to other people and they are not sure about preferring the job again if they would have chance to make a new occupational preference. Also they don't think forest engineering is a job that is popular and has positive public opinion. Moreover the students have some doubt about job finding opportunities, working conditions and level of income.

Keywords: Forest Engineering, Vocational Education, Consideration on Job

1. GİRİŞ

Orman Mühendisliği, orman kaynakları ve bu kaynakların gelişimi ile ilgili konularda durum ve sorun tespiti yapmakta ve öneriler geliştirmekte ve bunları uygulamaya koymaktadır. Bu kapsama, mühendislik etkinliklerinin planlaması, tasarımı, uygulaması ve yönetimi girmekle birlikte orman mühendislerinin kamu çıkarını gözetmek, çalışanları ve çevreyi korumak ile sürdürülebilir orman yönetimini sağlamakla ilgili yükümlülükleri bulunmaktadır (APEG, 2008). Kanada Quebec “Orman Mühendisleri Kanunu”na göre orman mühendisliği “çalışma alanında, profesyonel olarak mühendislik uygulamaları yapan; toprak ve orman ürünlerinin envanteri, sınıflandırması ve değerlemesi, ormanların harita ve topografik planlarının hazırlanması, orman amenajmanı, bakımı, koruması, ağaçlandırma, silvikültür, fotogrametri, ağaç kesimi ve transportu, ormanların ve diğer orman kaynaklarının işletilmesi, orman ürünlerinden ekonomik olarak faydalanma, geleceği tahmin, orman yönetimiyle ilgili çalışma planları ve raporları hazırlama, sıralanan amaçlarla ilişkili olan diğer mühendislik çalışmalarını yürütmek ve ilgili konularda planlama yapma, karar alma, öneride bulunma, uygulama ve yönetme açısından uygun nitelikte olan kişi” olarak tanımlanmaktadır (Éditeur officiel du Québec, 2015).

Diğer taraftan “Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun⁶⁹”u orman mühendisliği mesleğinin konusunu daha geniş kapsamda ele almıştır. Bu çerçevede orman mühendisliği çalışma konuları, yukarıdaki tanımda belirtilenlerin dışında, i) doğal ve yapay ormanların kurulması, ii) enerji ormanlarının tesis ve bakımı, iii) tohum üretimi ve aşılama faaliyetleri, iv) tohum ve ağaç ıslah faaliyetleri, v) orman fidanlıkları ile ilgili işler, vi) erozyonla mücadele, sel ve çığ kontrolü, havza amenajmanı, entegre havza ıslahı ve kırsal kalkınma plânlama, projelendirme ve uygulama çalışmaları, viii) orman içi, kenarı ve orman üst sınırı meraların sınırlarının belirlenmesi, ıslahı, korunması, plânlanması çalışmaları, ix) orman alanlarında av ve yaban hayvanları ile ilgili çalışmalar, x) orman içi su kaynakları ve geliştirilmesi, xi) milli parklar, orman içi dinlenme ve mesire yerleri ile orman içi rekreasyon alanları ile rekreasyon yönetimi ve işletmeciliği, uzun devreli gelişme plânı ve ağaç röleve çalışmaları, xii) peyzaj plânlarına uygun uygulamalar, xiii) orman sınırları ve mülkiyet çalışmaları, xiv) orman yangınları ve zararlılarıyla mücadele, xv) orman ekosistemleri, orman gen ve biyosfer rezervleri, biyotop alanlarının, gen koruma alanları ile ilgili çalışmalar, xvi) kent ormanlığı çalışmaları, orman çevre düzenlemesi, orman alanlarında çevresel etki değerlendirmesi, xvii) orman ekosistemlerine ait flora ve faunayla ilgili iş ve işlemler; olarak sıralanmıştır. Yine aynı kanunla sıralanan konularda, araştırma-geliştirme, çevresel muhasebe, değerlendirme, maliyet hesaplama, fizibilite raporu hazırlama, tasarım yapma, standardizasyon, sertifikasyon, kalite kontrolü, stok kontrolü yapma, plan-proje hazırlama ve sunma, rapor hazırlama, denetim yapma, ilgili ithalat ve ihracat işlemleri gibi yetkiler de orman mühendislerine verilmiştir. Şüphesiz belirtilen yasa; hak, yetki ve sorumluluklar ile çalışma alanı hayli genişletilmiş bir orman mühendisi tanımı ortaya koymaktadır. Bu durum da orman mühendisliği eğitimin kapsamının ne kadar geniş olması gerektiğini göstermektedir (Erdönmez ve ark., 2008).

Belirtilen tanım ve kapsam paralelinde, genel olarak değerlendirildiğinde orman mühendislerinin sahip olması gereken bilgi, yetenek ve tecrübe gereksinimi: i) teknolojik gelişmelerin takibi, ii) uluslararası ormancılık, iii) toplum ve çalışan yönetimi iv) konular, sorunlar ve çözüm önerilerine bütüncül yaklaşım, v) nitel ve nicel verileri değerlendirme bilgi sahibi olmak ve işbirliği kurma, vi) ortak sosyal sorumluluğu sağlama ve geliştirme, vii) kurumsal yönetim (işletme yönetimi, ekonomi, hukuk) , viii) iletişim becerileri, ix) liderlik, x) karmaşık problemleri

⁶⁹ 5531 sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun. 29/06/2006 tarih ve 26222 sayılı Resmi Gazete.

çözebilme ve karar verme, xi) yaratıcı düşünme , xii) kamu politikaları ve sosyal konuları anlayabilme ve yorumlayabilme olarak sıralanabilir (Dodson ve Patterson, 2006; Visser, 2007; Pyles ve Boston, 2013; OSU, 2015):

Yine ormancılığın çok disiplinli bir yapıya sahip olması ve toprak, yaban hayatı, ekonomi, ekoloji, tarım, çevre bilimleri, açık hava rekreasyonu, orman endüstrisi, sosyoloji, yaban hayatı, mera yönetimi, havza yönetimi, doğa koruma gibi pek çok disiplinle yakın ilişkiye sahip olması ormancılık eğitiminin de bu yönde gelişmesine ve genişlemesine neden olmaktadır (Green, 2006).

Şüphesiz kapsamı bu denli geniş, mensuplarının taşınması gereken çok çeşitli özellikleri olması gereken, pek çok disiplinle yakın ilişkisi bulunan bir meslek dalında çalışacak bireylerin eğitimi son derece iyi planlanmalı ve etkili bir eğitim sistemi oluşturularak uygulanmalıdır. Diğer taraftan mesleki eğitimin başarısı, öğrencilerin ilgi, sevgi ve tutumlarıyla da yakından ilişkilidir. MEB (2015) Meslek Rehberinde, mesleğin tanımı “en genel anlamda yaşam boyu yapılan faaliyetler bütünü” olarak yapılmakta ve yaşam boyu yapılan bir faaliyetten insanın mutlu olabilmesi için seçtiği mesleği severek ve isteyerek yapmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Orman mühendisliği mesleğini yapan bireylerin, daha önce sıralan geniş kapsamlı görev ve yetkileri; kuşkusuz küresel, ülkesel ve yerel ölçekte büyük bir sorumluluk taşımaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Profesyonel meslek yaşantısında bu sorumluluğun başarıyla ve devamlı şekilde yerine getirebilmesi açısından, orman mühendislerinin meslek sevgisi ve bilinci çok büyük önem taşımaktadır. Kuşkusuz, mesleğe ilişkin tutum, görüş ve ilginin şekillenmesinde, meslek eğitiminin alındığı süreç etkili olmaktadır. Çünkü bu dönemde bireyler, hem mesleklerini tanımakta hem de profesyonel yaşantılarına ilişkin plan yapmakta ve kararlar almaktadır. Belirtilen çerçevede orman mühendisi adaylarının mesleklerine ilişkin görüşlerinin ortaya konulması önem taşımaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın temel amacı, örnek alan olarak seçilen İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü son sınıf öğrencilerinin mesleklerine ilişkin çeşitli konulardaki görüşlerinin değerlendirilmesidir. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinin Orman Mühendisliği bölümünün örnek alan seçilmesindeki en önemli ölçüt, ülkemizdeki en köklü orman fakültesi olması, öğrenci sayısının fazla olması ve akreditasyon sürecinde olması nedeniyle son dönemde eğitim programında çeşitli yeniliklerin yapıyor olmasıdır. Ayrıca çalışmanın kapsamının son sınıf öğrencileriyle sınırlı tutulmasındaki temel etken de bu gruba mensup öğrencilerin stajlarını tamamlaması, bitirme ödevleri ile ders sürecini tamamlama aşamasında olmalarından dolayı daha kapsamlı ve etraflı değerlendirme yapma potansiyeline sahip olmalarıdır. Ayrıca, elde edilen bulgular ışığında, orman mühendisliği eğitiminin gelişimine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Belirtilen amaçlara yönelik olarak veri toplamak için 2010-2011 eğitim-öğretim yılında anket uygulamasına başlanmış ve 2014-2015 dönemine kadar sürdürülmüştür. Bu kapsamda toplam 449 anket uygulanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin özelliklerine ilişkin veriler Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Ankete katılan öğrencilerin özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımı

Öğrencilerin Özellikleri		N (Frekans)	% (Yüzde)
Eğitim Öğretim Dönemi	2010-2011	82	18.3
	2011-2012	124	27.6
	2013-2014	129	28.7
	2014-2015	114	25.4
Mezun Olduğu Lise	Düz Lise	237	52.8
	Anadolu Lisesi	113	25.2
	Meslek Lisesi	11	2.4
	Özel Lise	20	4.5
	Diğer	63	14.0
	Cevapsız	5	1.1
Cinsiyet	Kadın	168	37.4
	Erkek	278	61.9
	Cevapsız	3	0.7
Orman Müh. Böl. Ter. Sırası	Üst sıralarda	237	52.8
	Orta sıralarda	61	13.6
	Alt sıralarda	116	25.8
	Cevapsız	35	7.8

Anket formunun ilk bölümünde öğrencilerin; mezun olduğu lisenin türü, cinsiyeti, üniversite sınavındaki tercih sıralaması, bölümü seçme nedeni ve mezuniyet sonrası çalışmak istediği alanla ilgili sorular yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların meslekle uyumları, mesleğin temel özellikleri ile ilgili yaklaşımları, mesleki açıdan kendilerini geliştirme istekleri, iş bulma olanakları, toplumun mesleğe karşı tutumu gibi konulara yer verilmiştir.

Çalışmanın temel veri kaynağını anket sonuçları oluşturmaktadır. Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde öncelikle tanımsal istatistik yöntemlere başvurulmuş, ayrıca değişkenler arasındaki ilişkileri irdelemek için Korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Korelasyon analizi iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Özdamar, 2004; Kalaycı, 2006). Korelasyon analizi bağımsız değişken veya değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi oran olarak gösteren “korelasyon katsayısı”nın hesaplanmasına dayanmaktadır (Orhunbilge, 2002). Bu noktada, çalışmada değişkenlerin tam değerlerinin bulunmadığı durumlarda elde edilen verilerin özelliklerine göre sayılarla sıralanması durumunda yararlanılan Spearman sıra korelasyonu (Kalaycı, 2006) kullanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Öğrencilerin Bölüm Tercih Nedenleri ve Mezuniyet Sonrası Çalışma Alanı

Anket kapsamında öğrencilere orman mühendisliği bölümünü tercih etme nedenleri sorulmuştur. Tablo 2’de de görüldüğü üzere bölümü seçmede en etkili olan faktör öğrencilerin çevresinde orman mühendisliği yapan kişilerden etkilenmeleri (M=0.27) olmuştur. Ayrıca doğa bilimlerine öğrencilerin ilgi duyması (M=0.26) ve orman mühendisliği mesleğini sevmeleri (M=0.23) diğer etkili olan faktörlerdendir. Yine bölümü seçme nedenleri arasında, bölüm puanının düşük olması (M=0.19), ailelerin bu bölümde öğrenim görmeleri yönünde yönlendirmede bulunması (M=0.17) ve üniversite sınavı sonucunda açıkta kalmama isteği (M=0.16) yer almaktadır. Ancak

tüm faktörlerin tercih edilme düzeyleri incelendiğinde hiçbirinin çok etkili olmaması yani hiçbir faktörde büyük bir yoğunluğun bulunmaması da dikkat çekmektedir.

Tablo 2. Ankete katılan öğrencilerin bölüm tercih nedenleri

Tercih Sebebi	Ortalama	Frekans	Yüzde
Mesleğimi sevdiğim için	0.23	105	23.4
Ailem istediği için	0.17	74	16.5
Çevremde mesleği yapanlardan etkilendim	0.29	124	27.6
Yalnızca üniversite mezunu olmak için	0.07	30	6.7
Doğa bilimlerine ilgim olduğu için	0.26	118	26.3
İdealim olduğu için	0.03	15	3.3
Puanı düşük olduğu için	0.19	85	18.9
Askerliği ertelemek için	0.02	11	2.4
Şehir dışında yaşamak için	0.05	21	4.7
Açıkta kalmamak için	0.16	70	15.6
Diğer	0.15	66	14.7

Korelasyon analizi sonuçlarına göre mesleği severek seçme ve dönem arasında istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r=0.14$). Son iki dönemde mesleği severek bölüme gelen öğrencilerinin oranında diğer dönemlerle karşılaştırıldığında bir azalma olduğu görülmektedir.

Yine mezun olunan lise ile bölüm tercih nedeni arasındaki ilişkiler incelendiğinde, yalnızca üniversite mezunu olmak ($p<0.05$, $r=0.12$), bölümün puanının düşük olması ($p<0.01$, $r=0.14$), ve askerliği erteleme ($p<0.01$, $r=0.14$) arasındaki ilişki anlamlı kabul edilmektedir. Liselere göre bölüm tercih nedenlerinin dağılımı incelendiğinde Anadolu Lisesi ve özel lise mezunu olan öğrenciler tarafından “yalnızca üniversite mezunu olma” seçeneğinin seçilme oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bölümün puanının düşük olması meslek liseleri ve özel liselerden mezun öğrenciler için daha çok etkili olan bir faktör olmuştur. Cinsiyet ve askerliği erteleme arasındaki ilişki ($p<0.01$, $r=0.12$) de pozitif yönlü ilişkidir. Ayrıca tercih sıralaması ile mesleği severek seçme ($p<0.01$, $r=-0.15$), puanının düşük olması ($p<0.01$, $r=0.12$) ve açıkta kalmama amacı ($p<0.01$, $r=0.13$) arasında da ilişki olduğuna ilişkin bulguya ulaşılmıştır. Yine yüzde dağılımları incelendiğinde mesleği severek tercih edenlerin ağırlıklı olarak bölümüne üniversite giriş sınavında üst sıralarda yer verdiği görülmektedir. Buna paralel olarak da orman mühendisliği bölümüne tercih sıralamasında orta ve alt sıralarda yer verenlerin ağırlıklı tercih nedeni puanının düşük olması ve üniversite sınavı sonucunda açıkta kalmama isteği olmuştur.

Ayrıca ankete katılan öğrencilerin mezuniyet sonrasında çalışmayı düşündükleri alan incelendiğinde büyük çoğunluğun orman mühendisliği mesleğiyle ilgili kamu kuruluşunda çalışmayı planladığı anlaşılmaktadır (Tablo 3). Bunun dışında çalışma alanı tercihleri meslekle ilgili olarak akademik kariyer yapmak ($M=0.23$), özel sektör kuruluşlarında çalışmak ($M=0.21$) ve kendi işini kurmak ($M=0.15$) olarak sıralanmaktadır. Meslek dışında çalışmayı düşünenlerin toplam oranı çok düşük olmakla birlikte, bu alanda çalışmayı düşünenler içinde özel sektör kuruluşlarında çalışma tercihi ($M=0.10$) ağırlık kazanmaktadır.

Konuyla ilgili yüzde dağılımları incelendiğinde son yıllardaki öğrencilerin daha çok meslekleriyle ilgili kamu kuruluşlarında çalışma isteğinde olduğu görülmektedir. 2010-2011 ve 2012-2012 dönemleri son sınıf öğrencilerinde özel sektörde çalışma isteğinin diğer dönemlerle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu görülmektedir. Yine akademik kariyer yapma isteğinin son iki dönemde düştüğü yüzde dağılımları ile anlaşılmaktadır. Düz lise mezunlarında kamu kuruluşlarında çalışma isteği daha fazlayken, özel kuruluşlarda çalışma isteği özel okul mezunlarında ön plana çıkmaktadır.

Tablo 3. Ankete katılan öğrencilerin mezuniyet sonrası çalışma alanına ilişkin tercihleri

Çalışma Alanı	Ortalama	Frekans	Yüzde
Meslekle ilgili kamu kuruluşu	0.69	310	69.0
Meslekle ilgili özel sektör kuruluşu	0.21	94	20.9
Meslekle ilgili akademik kariyer	0.23	104	23.2
Meslekle ilgili iş kurmak	0.15	69	15.4
Meslek dışında kamu kuruluşu	0.04	18	4.0
Meslek dışında özel sektör kuruluşu	0.10	44	9.8
Meslek dışında akademik kariyer	0.03	13	2.9
Meslek dışında iş kurmak	0.08	38	8.5
Diğer	0.05	23	5.1

3.2. Öğrencilerin Mesleğe İlişkin Görüş ve Değerlendirmeleri

Öğrenciler, öğrenimlerinin başında bölümü kendilerine tam olarak uygun bulmamalarına (M=3.42) karşın öğrenimlerinin sonunda mesleklerini kendilerine daha uygun bulmaya başlamışlardır (M=3.90). Yine bölümde okumaya başlamadan önce meslekle ilgili olumlu bir bakış açısına (M=3.49) sahip olmayan katılımcılar, eğitimleri boyunca daha olumlu bir bakış açısına sahip olmuşlardır (M=4.02) (Tablo 4).

Katılımcılar, orman mühendisliğini eskiden yapmak istedikleri meslek (M=2.26) olarak nitelememektedir. Yeniden sınava girseler aynı bölümde okuma konusunda kararsız (M=3.17) olan öğrenciler, çevrelerindeki mesleklerini tavsiye etme konusunda da çekimser kalmaktadır (M=3.17). Buna rağmen orman mühendisliği mesleğini seçtikleri için onur duyduklarını (M=3.92) ve mesleklerini yapmaktan mutluluk duyacaklarını belirtmektedirler (M=3.98).

Korelasyon analizi sonuçlarına göre dönem ile “bölümde okumaya başladıktan sonra kendimi mesleğe uygun gördüm” ($p<0.05$, $r=-0.10$), “yeniden sınava girsem bu bölümde okumak isterdim” ($p<0.01$, $r=-0.14$) ve “çevremdekilere mesleğimi tavsiye ederim” ($p<0.01$, $r=0.14$) ifadeleri arasındaki ilişki anlamlıdır. Cinsiyetin, “mesleğim eskiden beri yapmak istediğim meslekti” ($p<0.05$, $r=0.10$) ifadesi ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu noktada erkek öğrencilerin bu ifadeye katılma düzeyi daha yüksektir. Orman mühendisliği bölümü tercih sırası ise “öğrenimimin başında okuduğum bölüme kendimi uygun gördüm” ($p<0.01$, $r=-0.19$), “bölümü seçmeden önce mesleğimle ilgili düşüncem olumluydu” ($p<0.01$, $r=-0.23$), “mesleğim eskiden beri yapmak istediğim meslekti” ($p<0.01$, $r=-0.19$) ifadeleriyle ilişkisi anlamlıdır. Tüm bu ifadelere, bölümü üst sıralarda tercih eden öğrencilerin katılma düzeyinin daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Katılımcıların yaklaşımları, mesleklerine ilişkin ilgi ve yeterlilikleri kapsamında değerlendirildiğinde kendilerini mesleki yöntem ve teknikleri etkili kullanabilecek düzeyde hissetmedikleri (M=3.34) anlaşılmaktadır (Tablo 4).

Aynı zamanda öğrenciler öğrenim gördükleri alan ile ilgili sohbet etmekten hoşlanmakta (M=4.14), alanlarıyla ilgili gelişmeleri takip etmeye çalışmaktadır (M=3.74). Katılımcılar ders geçme kaygısı olmasa da alanlarıyla ilgili konularla düzenli şekilde ilgileneceklerini belirtmektedir (M=3.67). Ancak boş zamanlarında mesleki açıdan kendilerini geliştirmek için fazla zaman ayırmadıklarını da ortaya koymaktadır (M= 3.34).

Korelasyon analizi sonucuna göre cinsiyet ile “kendimi mesleki yöntem ve teknikleri etkili kullanabilecek düzeyde hissediyorum” ifadesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.01$,

r=0.14). Yüzde dağılımlarına bakıldığında ise erkek öğrencilerin bu konuda kendilerini daha yeterli gördüğü anlaşılmaktadır. Diğer değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin Orman Mühendisliğine İlişkin Görüşleri

Mesleğe İlişkin Görüş	Ortalama	St. Sapma	Yüzde (%)						
			5	4	3	2	1		
Öğreniminin başında okuduğum bölüme kendimi uygun gördüm.	3.42	1.13	15.0	43.6	15.2	20.6	5.6		
Öğreniminin sonunda edineceğim mesleği kendime uygun gör.	3.90	0.90	26.1	46.9	19.0	7.1	0.9		
Bu bölümü seçmeden önce mesleğe ilişkin düşüncem olumluydu	3.49	1.07	15.4	43.8	18.1	19.3	3.4		
Bölümde okumaya baş. sonra mesleğe iliş. düş. olumlu oldu	4.02	0.92	32.1	47.9	12.0	6.5	1.6		
Mesleğim eskiden beri yapmak istediğim meslekti.	2.26	1.03	3.8	11.0	13.7	50.3	21.1		
Bu mesleği seçtiğim için onur duyuyorum.	3.92	0.94	29.6	41.7	21.5	5.4	1.8		
Yeniden sınava girsem yine bu bölümde okumayı isterdim.	3.17	1.26	16.6	26.6	27.5	15.9	13.4		
Çevremdekilere de mesleğimi tavsiye ederim.	3.53	1.09	19.0	38.7	23.3	14.3	4.7		
Mesleğimi yapmak bana mutluluk verecektir.	3.98	0.87	29.1	46.0	19.3	4.5	1.1		
Kendimi mesleki yöntem ve teknikleri etkili kullanabil. düz. his.	3.34	0.96	10.3	35.5	34.6	16.9	2.7		
Öğr. Gör. alan konularıyla ilg. sohbet etmek beni mutlu ediyor.	4.14	0.80	32.9	53.9	8.1	4.3	0.9		
Alanımla ilg. geliş. (kit., derg., int.vb.) takip etmeye çalışıyorum.	3.74	2.14	14.5	55.8	11.9	16.0	1.8		
Ders geçme kaygısı olmasa da al.ilg.konularla düzenli ilgilenirim.	3.67	0.96	17.0	49.9	17.0	15.2	0.9		
Boş zamanlarımda mesleki açıdan kendimi geliştirmek için çalış.	3.34	1.02	10.1	42.3	21.7	23.3	2.7		
Mesleğimin imajı toplumda olumludur.	3.23	1.20	16.2	29.0	25.4	20.4	9.0		
Mesleğimin gelir düzeyi tatmin edicidir	3.51	0.98	12.1	46.3	26.1	11.2	4.3		
Mesleğim ideal bir meslektir.	3.55	0.95	14.6	42.2	29.6	11.4	2.2		
Mesleğim sosyal yaşantımı olumlu etkileyecektir.	3.56	1.04	16.6	43.4	24.0	11.0	4.9		
Mes. kişiliğime olumlu katkı sağ. düşünüyorum.	3.89	0.84	21.6	54.2	17.3	5.8	1.1		
Mesleğim ile topluma faydalı olacağımı hissediyorum.	4.22	0.71	35.6	53.7	7.7	2.7	0.2		
Mes. ilişkin çalışma şart. iyi olacağına inanıyorum.	3.32	0.94	8.4	36.4	37.3	14.3	3.6		
Mesleğimin manevi tatmini fazladır.	3.85	0.93	25.8	44.4	20.6	7.8	1.3		
Mesleğim popüler bir meslektir.	2.67	1.08	5.2	18.4	28.3	34.8	13.3		
Mesleğimin ileride daha popüler olacağına inanıyorum.	3.76	1.04	24.6	43.6	18.7	9.5	3.6		
Mezun olduktan sonra iş bulabileceğime inanıyorum.	3.10	1.10	9.3	28.4	35.4	16.7	10.2		
Mesleğim bana toplumda saygınlık kazandıracaktır.	3.82	0.80	17.3	53.5	24.5	3.1	1.6		
5 Kesinlikle Katılıyorum			4 Katılıyorum		3 Kararsızım		2 Katılmıyorum		1 Kesinlikle Katılmıyorum

Ankete katılan öğrenciler, mesleğin toplumdaki imajı (M=3.23), çalışma şartları (M=3.32) ve iş bulma olanakları (M=3.10) konusunda olumlu görüş bildirmemekle birlikte orman mühendisliğinin popüler bir meslek olmadığı (M=2.67) görüşündedir (Tablo 4).

Sıralanan bulguların dışında katılımcılar, mesleğin sağlayacağı gelir düzeyi (M=3.51), mesleğin ideal bir meslek olarak tanımlanması (M=3.55) ve sosyal yaşantıya olumlu katkısı

(M=3.56) konularında orta düzeye yakın bir tutum sergilemektedirler. Diğer taraftan mesleğin kişiliğe olumlu katkı sağlaması (M=3.89), mesleğin manevi tatmini (M=3.85) ve mesleğin toplumda saygınlık kazandırmasına (M=3.82) ilişkin daha olumlu bir yaklaşım bulunmaktadır. Diğer taraftan öğrenciler, orman mühendisliği mesleğinin gelecekte daha popüler bir meslek olacağını (M=3.76) düşündüklerini belirtmektedirler. Öne çıkan bulgulardan biri de ankete katılan öğrencilerin mesleklerini yaparken topluma katkı sağlayacaklarını düşünmeleri olmuştur (M=4.22).

Bu bulguların dışında korelasyon analizi sonuçları, dönem ile “mesleğin toplumdaki imajı yüksektir” ($p<0.01$, $r=-0.20$), “mezun olduktan sonra iş bulacağıma inanıyorum” ($p<0.05$, $r=-0.11$), “mesleğim bana toplumda saygınlık kazandıracaktır” ($p<0.05$, $r=-0.12$) ifadelerinin ilişkili olduğunu göstermektedir. Mezun olunan lise ile “mesleğimin gelir düzeyi tatmin edicidir” ($p<0.05$, $r=-0.09$), “mesleğim bana toplumda saygınlık kazandıracaktır” ($p<0.05$, $r=-0.10$) ifadeleri arasında da anlamlı ilişkiler görülmektedir. Burada özellikle düz lise mezunlarının diğer lise mezunlarına oranla mesleğin gelir düzeyinin tatmin edici olacağı ve toplumda saygınlık kazandıracığı yönündeki ifadeye katılım düzeyi daha yüksektir. Ayrıca öğrencilerin tercih sırası ile “mesleğim ideal bir meslektir” ifadesi arasında da ilişki ($p<0.01$, $r=-0.14$) bulunmaktadır. Tercih sıralamasında orman mühendisliği bölümüne üst sıralarda yer verenler, mesleğin ideal bir meslek olduğuna ilişkin ifadeye daha yüksek düzeyde katılmışlardır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Genel olarak değerlendirildiğinde orman mühendisliği, ormancılık ve mühendisliğin bir bileşkesidir. Bu nedenle öğrencilerin hem ormancılık hem de mühendislikle ilgili yeterli ve gerekli donanımına sahip olarak mezun olmaları büyük önem taşımaktadır. Ormancılık disiplininin kendi içinde pek çok konuyu barındırması ve yine pek çok disiplinle doğrudan ve dolaylı olarak ilişki halinde olması hem eğitim sürecinde hem de mezun olduktan sonraki profesyonel iş yaşantısında bazı zorlukları beraberinde getirmektedir.

Bu açıdan bakıldığında söz konusu zorlukların üstesinden gelmek, eğitim ve meslek hayatında başarılı olmak; bireylerin bölümü severek ve isteyerek okuması ve mesleğe karşı olan ilgi ve tutumuyla doğrudan ilişkilidir. İstanbul Üniversitesi örneği göstermiştir ki öğrencilerin %75'inden fazlası mesleği yapanlardan etkilendiği, doğa bilimlerine ilgi duyduğu ve mesleği sevdiği için orman mühendisliği bölümünü tercih etmişlerdir. Bu durum bölümün tercihi açısından olumlu bir tablo ortaya koymaktadır. Ancak öğrencilerin orman mühendisliğini eskiden beri yapmak isteği meslek olarak nitelendirmemeleri, tekrar sınava girseler tercih etme ve başkalarına tavsiye etme açısından çekimser kalmaları da dikkat çekmektedir. Yine öğrenciler tarafından, öğrenimin başında kendini bölüme uygun görme, bölümü seçmeden önce mesleğe ilişkin görüş konularında orta düzeyde bir değerlendirme yapılmıştır.

Ancak bu noktada özellikle gerçek anlamda mesleği seven, ilgi duyan ve tanıyan öğrencilerin, bölümü tercih etme düzeyini arttırmak gerekmektedir. Bunu sağlamak için kuşkusuz özellikle gençleri öncelikli hedef kitle olarak halkla ilişkiler çalışmalarına ağırlık vermek yerinde olacaktır. Mesleğin tanırılığının artırılması ve gençlerin mesleğe ilişkin bilgilendirilmesi, orman mühendisliğini bilinçli seçen öğrenci oranında artışa neden olacaktır.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu mesleğiyle ilgili bir kamu kuruluşunda çalışmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte iş bulma olanakları konusunda olumlu bir bakış açısı taşımamaktadırlar. Bu kadar çok yönlü eğitim alan bireylerin aslına iş bulamama endişesi taşımalarının temel nedeni mesleğin toplum tarafından tanınmaması ve ne kadar çok boyutlu bir eğitim verildiği konusunda farkındalık oluşturulamamasıdır. Bu konuda da bir kamuoyu

oluşturulması gerekliliği açıktır. Diğer taraftan dünyada seyahat, iletişim, bilgiye ulaşım gibi konulardaki gelişmelerin sonucunda küresel piyasada çalışma olanakları gelişmekte ve orman mühendisleri de yurt dışında çalışma olanaklarından yararlanabilmektedir (Aulerich, 2002). Bu yaklaşım da iş olanağını arttırdığı için bir alternatif olarak değerlendirmeye alınmalıdır. Söz konusu konuda öğrencilerin önünü açmak için üniversiteler ve fakülteler tarafından uluslararası girişimlerin yapılması düşünülebilir. Küresel ölçekte mezunların iş bulma potansiyelini desteklemek için de uluslararası düzeyde akredite olmak, Bologna sürecinin esaslarını ormancılık eğitimine daha etkili şekilde entegre etmek, uluslararası gerek öğrenci gerekse öğretim elemanı değişim programlarında daha etkin rol almak gerekmektedir (Yurdakul Erol ve Ekizoğlu, 2005).

Ayrıca öğrencilerin, mesleği; popüler, toplumdaki imajı olumlu ve ideal bir meslek olarak görmemelerinin hem eğitim hem de meslek yaşantılarındaki moral ve motivasyonlarını olumsuz etkileyecek bir durum olduğu açıktır. Yine öğrencilerin, mesleğin çalışma koşulları, gelir düzeyi, sosyal yaşantıya etkisi ve iş bulma olanakları konusunda da olumlu bir bakış açısına sahip olmadıkları görülmektedir. Bu kapsamda, Türker (2006) tarafından gerçekleştirilen anket çalışmasında öğrencilerin Türkiye ormancılığının kötüye gittiği ve ülkemiz ormancılığının sorunlarının yakın bir gelecekte çözümünün kısmen mümkün olduğu yönündeki görüşleri, mesleğe ilişkin olumsuz bir bakış açısının oluşmasında etkili olabilecek bir faktör olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan kişilerin, mesleği yaparken topluma faydalı olacağı düşüncesi, manevi tatmini olan bir iş olarak görmeleri, mesleklerinin toplumda saygınlık kazandıracığı ve mesleğin gelecekte popüler olacağı düşüncesi de olumlu değerlendirmeleri ortaya koymaktadır.

Bölümde okuyan öğrencilerin bile mesleklerine ilişkin görüşlerinin tam olarak olumlu olmaması bölüm öğrencilerine, orman mühendisliğinin daha fazla tanıtılma konusunda bir gereksinim olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Şüphesiz bu noktada stajların, bitirme ödevlerinin daha etkili bir şekilde yönlendirilmesi ve yönetilmesi önem taşımaktadır. Bu paralelde staj sürecinde ormancılığın farklı çalışma alanları ile ilgili uygulamaları görme fırsatının oluşturulması gerekmektedir. Bitirme ödevleri konularını belirlerken ve yönetirken de öğretim üyelerinin, öğrencilerin meslek hayatlarında yararlanabilecekleri konulara yönelmeleri, mesleğe hazırlık açısından başvurulacak bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, eğitim programları içinde gerek ormancılık örgütünün farklı birimlerinde çalışan gerekse özel ormancılık çalışmalarını yürüten meslek mensuplarının katılımına ağırlık vermek yerinde olacaktır. Bu alanda yapılan çeşitli çalışmalarda da önerildiği gibi öğrencilerin bilinç düzeyini yükseltmek için eğitim sürecinin başlarında “Orman Mühendisliğine Giriş” diye bir ders konulması da dikkate alınması gereken bir çözüm önerisidir (Türker, 2005; Daşdemir ve Atmış, 2008).

Şüphesiz öğrencilerin moral ve motivasyonlarının artırılması gerekmektedir. Bu noktada öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini artıracak çalışmalar yapılmalıdır. Korkmaz ve ark. (2008) tarafından yürütülen araştırmada derslerin verilmiş şeklinin düşünce ve beceri geliştirici nitelikte olmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda eğitim sistemi içinde öğrenciye daha fazla sorumluluk vermek, ödev- proje-sunum gibi özgün çalışmalara yönlendirmek, öğrencilerin bilgi ve deneyim kazanacakları örnek olay yöntemi, işletme oyunları yöntemi gibi uygulamaya yönelik eğitim yöntemlerini daha yaygın şekilde kullanmak gerekmektedir.

Korelasyon analizi ile elde edilen bulgulara göre değişkenler arasında çok güçlü ilişkiler bulunmamaktadır. Bu da öğrencilerin mesleklerine ilişkin tutum ve yaklaşımlarının çalışmada dikkate alınan değişkenlerle ilgili (eğitim-öğretim dönemi, mezun olunan lise, cinsiyet ve bölüm tercih sırası) güçlü bir ilişki olmadığını göstermektedir. Sorunların geneli yansıttığı belirtilebilir. Diğer taraftan Toksoy ve ark., (2001) orman mühendisi olarak mezun olacak öğrencilerin sosyo-ekonomik yapılarının, öğrencilerin eğitim sürecini daha sonra da mesleki yetkinliklerini etkileyebileceğini

belirtmektedir. Bu açıdan öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin verilerini dikkate alarak moral ve motivasyonu güçlendirecek yaklaşımlar sergilemek yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

APEG (Association for Professional Engineers and Geoscientists of British Columbia), 2008: Guideline for Satisfactory Experience in the Forest Engineering Discipline: Required Competencies for Application of Theory. British Columbia, 14s.

Aulerich, E. , 2002: Challenges, Rewards, and Requirements for Working Globally. 2002 Council on Forest Engineering Conference Proceedings: “A Global Perspective”, June 16-20, 2002, Auburn,s. 1-3.

Daşdemir, İ., Atmış, E., 2008: Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü Öğrencilerinin Orman Mühendisliği Eğitimini Değerlendirmesi. 3. Ulusal Ormanlık Kongresi: 150. Yılında Türkiye’de Ormanlık Eğitimi, 20-22 Mart 2008, Ankara, s. 53-75.

Dodson, E.M., Patterson, M.E., 2006: Rethinking Educational Models for Natural Resources Students. Council on Forest Engineering Conference Proceedings: “Working Globally-Sharing Forest Engineering Challenges and Technologies Around the World, July 22-Aug 2 2006, Coeur d’Alene, s.523-525.

Éditeur officiel du Québec, 2015: Forest Engineers Act. http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=%2F%2FI_10%2FI10_A.htm (Ziyaret tarihi: 11.05.2015).

Erdönmez,C., Yurdakul Erol, S., Yıldırım, H.T., 2008: Küresel, Bölgesel ve Ulusal Gelişmelerin Ormanlık Eğitimi Üzerindeki Etkileri. III. Ulusal Ormanlık Kongresi: “150. Yılında Türkiye’de Ormanlık Eğitimi”, 20-22 Mart 2008, Ankara, s.253-261.

Green, C.C., 2006: Forestry Education in the United States. Issues in Science and Technology Librarianship, Spring: 46, art. 7, <http://www.istl.org/46-supp/article7.html> [Ziyarte tarihi: 08.05.2015].

Kalaycı, Ş, 2006: SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. ISBN 975-9091-14-3, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Korkmaz, M., Alkan, H., Akyol, A., Tolunay, A., 2008: Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinin Fakülte Kültürünü Algılamaları. 3. Ulusal Ormanlık Kongresi: 150. Yılında Türkiye’de Ormanlık Eğitimi, s. 85-94, 20-22 Mart 2008, Ankara.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2015: Meslek Rehberi. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/11/969682/dosyalar/2013_01/16101943_meslekler_rehberi.pdf [Ziyaret tarihi: 11.05.2015].

Orhunbilge, N., 2002: Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi. İ.Ü. Basın ve Yayınevi, İÜ Yayın No: 4328, ISBN 975-404-649-2, İstanbul, 340 s.

OSU (Oregon State University), 2015: Career Development: Forest Engineering. <http://career.oregonstate.edu/students/what-can-i-do-degree/college-engineering/forest-engineering> [Ziyaret tarihi: 08.05.2015].

Özdamar, K., 2004: Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi. Cilt 1, ISBN 975-6787-09-0, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 649 s.

Pyles, M., Boston, K., 2013: Forest Engineering - Professional Practice in Oregon. 2013 Council on Forest Engineering Annual Meeting. http://web1.cnre.vt.edu/forestry/cofe/documents/2013/Pyles_Boston.pdf [Ziyaret Tarihi: 03.06.2015].

Toksoy, D., Ayyıldız, H., Özden,S., 2001: Türkiye’de Bazı Orman Mühendisliği Bölümü Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 51, Sayı 2, s.53-67.

Türker, M.F., 2005: Orman Mühendisliği Eğitim-Öğretimi Üzerine Bazı Değerlendirmeler (KTÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü Örneği). 1. Çevre ve Ormanlık Şurası-Tebliğler, Cilt 4, 22-24 Mart 2005, Antalya, s. 1647-1657.

Türker, M.F., 2006: KTÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü Öğrencilerinin Türk Ormanlığına Bakış Açıları: Mevcut Durum, Geleceği, Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunları ve Çözüm Önerileri. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 26-28 Mayıs 2006, Çankırı, s.48-56.

Visser, R., 2007: What can forest engineering do for forestry in New Zealand? NZ Journal of Forestry, August, s. 4-5.

Yurdakul Erol, S., Ekizoğlu, A., 2005: Training of Forestry Technical Personnel in Turkey. Personnel and Scientific Provision for the Sustainable Forest Management. Conditions and Prospects Proceedings of the international conference, 19-24 September 2005, Mari State, Russia, s: 80-90.

ORMANCILIK EĞİTİMİNDE AKREDİTASYON ve AKREDİTASYON DEĞERLENDİRMESİNİN EĞİTİM PLANI ÜZERİNE ETKİSİNİN İRDELENMESİ

Taner OKAN

Yrd. Doç. Dr. İ.Ü. Orman Fakültesi, 34473 Bahçeköy-İstanbul

Özet

Akreditasyon, “bir ürünün ya da bir hizmetin belirli bir kalite standartını sağladığının belgelenmesi” olarak tanımlanmaktadır. Bir eğitim kurumunun verdiği eğitimin kalitesinin kanıtlanması ve yükseltilmesi kurumun özdeğerlendirmesi yanında bağımsız kuruluşlar tarafından mühendislik, mimarlık, tıp, vb. disiplinler için akreditasyon çalışmaları yapılarak mümkün olmaktadır. Mühendislik programlarının akreditasyonu, mühendislik eğitiminin kalitesini iyileştirme ve geliştirme yönünde artan bir şekilde kabul gören ve ilgili program mezunlarının diğer ülkelerde tanınması ve dolaşımına katkı sağlayan bir süreçtir. Bu bildiride öncelikle Türkiye’deki akreditasyon çalışmalarının ve Ormanlık yüksek öğretiminde akreditasyon konusunun gelişimi özetlenmiştir. Bu kapsamda mühendislik programlarını akredite etmekte olan MÜDEK akreditasyon süreci üzerinde durulmuştur. Ardından Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği programlarının akreditasyon değerlendirmelerinde Eğitim Planı ölçütü itibarıyla ortaya çıkan yetersizlikler ortaya konulmuştur. Son olarak akreditasyon değerlendirmelerinin ormancılık programlarının eğitim planlarına yansımalarının sosyo-ekonomik odaklı çalışmalar yapan bilim dallarını nasıl etkileyebileceği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akreditasyon, Ormanlık Eğitimi, MUDEK

THE ACCREDITATION IN FORESTRY EDUCATION AND EXAMINED THE EFFECT OF ACCREDITATION EVALUATION ON CURRICULUM

Abstract

Accreditation is defined as being documented of a product or a service provides a particular quality standard. Being advanced and proved the education quality of an education institution is possible with making accreditation studies by independent institutions for engineering, architecture, medicine disciplines etc. beside the self-evaluation of the institution. Engineering programs accreditation is a process that contributes being recognized and touring of the related program graduates and accepted in an increasing way towards improving and developing the quality of engineering education. Firstly, the development of accreditation works in Turkey and accreditation issue in forestry higher education have been summarized in this article. In this context, it has been dwelled on MUDEK accreditation process that has accredited the engineering programs. Afterwards, the inadequacies which arise in respect of the education plan criterion in the evaluation of Forest Engineering and Forest Industry Engineering accreditation assessments have been put forward. Finally, the reflections of accreditation assessments on the education plans of forestry programs how to influence the science fields that make socio-economic works has been discussed.

Key words: Accreditation, Forestry Education, MUDEK

1. GİRİŞ

Yükseköğretim bir ülkenin gerek duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, bilginin üretilmesinde ve topluma hizmette önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. 20 yüzyılın son çeyreğinde yaşanan büyük değişimler toplumdaki diğer sektörleri etkilediği gibi eğitimi de etkilemiştir. Eğitimdeki değişimlerden yükseköğretim de payını almıştır. Yükseköğretimde kalıcı ve derin değişiklikler yapan bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşümün yaşanmasında etkenlerden biri küreselleşme olmuştur. Üniversitelerde yaşanan dönüşümde yeni teknolojiler, yeni öğrenci biçimi (gittikçe çeşitlenen yaş grupları, geri dönen ve çalışan öğrenciler, yaşam boyu öğrenme ideali), yeni yükseköğretim sağlayıcıları, kar amaçlı şirket üniversiteleri, sanal üniversiteler, yeni ve gittikçe küreselleşen öğrencilerin beklentileri, gittikçe artan pazar odaklı rekabetçilik ve başarı hırsıyla dolu toplumsal çevre gibi etkenler etkin olmakta ve sonuçları hissedilmektedir (Erdem, 2006).

Diğer yandan üniversite ve ilgili programların sayısı her geçen gün artmakta, eğitim programları çeşitlenmekte hatta bazı programlar içinden yeni programlar türetilmektedir. Bahsedilen sorunları yaşayan disiplinlerden biri de ormancılık yüksek öğretim programlarıdır. Türkiye’de 158 yıllık bir geçmişe sahip ormancılık yüksek öğretimi bugün itibarıyla ülke genelinde 12 ayrı fakültede gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de ormancılık yüksek öğretiminin köklerinin 1857 yılına dayandığı düşünüldüğünde bir çok yapısal değişikliklerin yaşanması kaçınılmazdır. Ormancılık programlarına ilişkin yapısal düzenlemelerde kalitenin korunması temel ölçüt olmalıdır. Bu noktada Türkiye’de eğitimin kalite boyutuyla ilişkili olarak karşımıza akreditasyon süreçleri ve onun sağlayacağı kalite güvencesi karşımıza çıkmaktadır.

Mühendislik eğitiminin kalitesinin geliştirilmesi için anahtar bir role sahip olan akreditasyonun önemi gittikçe artan bir şekilde anlaşılmaktadır ve bu sürecin mühendislerin dünyadaki dolaşımına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. (Özgüler ve ark., 2013). Ülkedeki ormancılık programları da bu yeni süreçlere dâhil olmuş ve akreditasyon konusu ormancılık yüksek eğitim programları için başlamıştır. Türkiye’nin ilk iki orman fakültesinin bu süreci başlatmasıyla orman mühendisliği ve orman endüstri mühendisliği programları için yeni bir aşamanın ilk adımları atılmıştır.

Bu bildiride öncelikle Türkiye’deki akreditasyon çalışmalarının ve Ormancılık yüksek öğretiminde akreditasyon konusunun gelişimi özetlenmiştir. Bu kapsamda mühendislik programlarını akredite etmekte olan MÜDEK akreditasyon süreci üzerinde durulmuştur. Ardından Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği programlarının akreditasyon değerlendirmelerinde Eğitim Planı ölçütü itibarıyla ortaya çıkan yetersizlikler ortaya konulmuştur. Son olarak akreditasyon değerlendirmelerinin ormancılık programlarının eğitim planlarına yansımalarının sosyo-ekonomik odaklı çalışmalar yapan bilim dallarını nasıl etkileyebileceği tartışılmıştır.

2. AKREDİTASYON KAVRAMI, TÜRKİYE’DE MÜHENDİSLİK EĞİTİMİNDE AKREDİTASYONUN GELİŞİMİ VE ORMANCILIK PROGRAMLARINDA AKREDİTASYON SÜRECİ

2.1 Akreditasyon Kavramı ve Türkiye’de Mühendislik Eğitiminde Akreditasyonun Gelişimi

2.1.1 Akreditasyon Nedir?

Akreditasyonun kelime anlamı “yeterliliğin onaylanması ya da eş kredilendirme” olarak açıklanabilir. Başka bir ifade ile “kurumların çalışma alanında hizmet, ürün, kalite sistemleri,

laboratuvarları ve çalışanların yeterli kapasiteye sahip olup olmadıklarının bağımsız ve yetkili bir örgüt tarafından değerlendirilmesi ve onaylanması” işidir (Ültanır, 2000). Aktan ve Gencel (2007) akreditasyonu “topluma sunulan mal ve hizmetlerin belirli standartlarda sunulduğunu güvence altına almaya yönelik bir sistem olarak” tanımlanmaktadır. Platin (2011)’de ise akreditasyon, “bir ürünün ya da bir hizmetin belirli bir kalite standartını sağladığının belgelenmesi” olarak tanımlanmıştır.

Son yıllarda giderek önem kazanan akreditasyon kavramı ülkelere ve sektörlerimize göre değişmekle birlikte anlam olarak toplam kalitenin bir parçası olarak görülmektedir. Bir kalite göstergesi olarak kabul edilen akreditasyon süreçleri eğitim-öğretim kurumlarının karşısına çıkmakta ve yaygınlaşmaktadır.

2.1.2. Türkiye’de Mühendislik Eğitiminde Akreditasyon Sürecinin Gelişimi

Türkiye’de mühendislik lisans programlarının akreditasyon kapsamında değerlendirilmesi fikrinin 1990’lı yılların başlarında ortaya çıktığı ifade edilmektedir. 1994 yılında ODTÜ’de Kimya Mühendisliği ve Maden Mühendisliği programlarının ABET tarafından değerlendirilmesi bu alanda bir ilktir (Platin, 2006). Bunu takiben Bilkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, İTÜ ve Doğu Akdeniz Üniversitesi lisans programlarının ABET akreditasyonu aldıkları ve bu durumu sürdürmekte oldukları görülmektedir.

Birand (2006) ODTÜ Mezunları Dergisi ile 1997 yılı sonlarına doğru yaptığı bir söyleşide ABET değerlendirmesinin faydalarından bir tanesinin “ABET sürecini fiilen yaşamış deneyimli akademisyenler havuzunun yaratılmasını sağlayarak bir ulusal akreditasyon kurumu kurulabilmesine olanak sağlamak” şeklinde ifade etmiştir. Bu kapsamda, aslında Mühendislik Değerlendirme Kurulu’nun (MÜDEK) kuruluşu her ne kadar 2001 yılında ilk toplantısını yapan Mühendislik Dekanları Konseyi’ne (MDK) dayansa da, kavramsal köklerinin ülkemizdeki ABET değerlendirmelerine kadar uzandığını söylemek hatalı olmayacaktır. Ayrıca, ABET değerlendirmelerinin maddi külfeti, bu değerlendirmelerin İngilizce dilinde hazırlanmış belgelerle yapılma zorunluluğu ve program sayısının giderek artması nedeniyle karşılaşılan ölçek sorunu, yeni açılmakta olan programların Tıp etkisinden kurtulmak amacıyla kalite süreçlerine olan ilgisi akreditasyon çalışmalarının ulusal düzeyde yapılabilmesi için yapılan tartışmaların nedenleri arasındadır (Platin, 2006; Üçtuğ, 2006). Sonuç olarak, bu tartışmalar Türkiye’de mühendislik eğitiminde ulusal düzeyde bir akreditasyon kurumunun oluşturulmasının önünü açmıştır.

2.1.3. Eğitimde Akreditasyon Kurumları ve MÜDEK

Eğitimde akreditasyon uygulamalarına bakıldığında farklı disiplinler için farklı kurumların akredite çalışmalarını yürüttüğünü söylemek olanaklıdır. Ulusal düzeyde örnekler vermek gerektiğinde; Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK), Mimarlık Akreditasyon Kurulu (MİAK), Ulusal Tıp Eğitimi Akreditasyon Komitesi (UTEAK), Eğitim Fakülteleri Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (EPDAD) ile Ziraat Fakülteleri Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneğini (ZİDEK) saymak mümkündür.

Uluslararası akreditasyon kuruluşları arasında; Mühendislik, Teknoloji ve Bilgisayar eğitiminde Accreditation Board for Engineering and Technology (ABET Inc.) ile Japan Accreditation Board for Engineering Education, Eğitim Bilimleri için Montessori Accreditation Council for Teacher Education of the American Montessori Society (AMS), Hukuk alanında American Bar Association (ABA), Section on Legal Education and Admission to the Bar, Tıp Eğitiminde American Medical Association (AMA), Liaison Committee on Medical Education

(LCME), İşletme Yönetimi alanında American Assembly of Collegiate Schools of Business (AACSB) örnek olarak verilebilir.

Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK), ülkemizdeki çeşitli mühendislik eğitim programları için akreditasyon, değerlendirme ve bilgilendirme çalışmaları yaparak, Türkiye'de mühendislik eğitimi kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunmak amacıyla faaliyet gösteren bağımsız bir kuruluştur (MÜDEK, 2013).

2.2 Ormanlık Eğitim Programlarında Akreditasyon Süreci

2.2.1 Ormanlık Eğitiminde Akreditasyon

Akreditasyon sürecinin gelişimine bakıldığında, Görcelioğlu (2001b)'de, akreditasyonun Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) geleneksel ve yaygın bir uygulama olduğu halde, Avrupa ülkelerinde, örneğin Almanya'da, 2000'li yılların başında ortaya çıkan tümüyle yeni bir girişim olduğu ifade edilmiştir.

Ormanlık eğitiminde akreditasyon konusunda Amerikan Ormanlıklar Derneği (Society of Foresters, SAF) öne çıkmaktadır. Bilindiği üzere SAF 1900 yılında kurulan ve ABD'de ormanlık mesleğini temsil eden bilimsel ve eğitim odaklı bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kuruluş, ABD'de Ormanlık yükseköğretim programlarının akreditasyonunu gerçekleştirmektedir (SAF, 2015a). SAF, ilk akreditasyon standartlarını 1935 yılında belirlemiş ve o tarihten bugüne yıllar içerisinde gözden geçirerek güncellemektedir. En son 2014 Aralık ayında revize edilen ve 2015 yılından sonra geçerli olan "Akreditasyon El Kitabı" SAF tarafından yapılan akreditasyona ilişkin standartları ve süreçleri açıklamaktadır (SAF, 2015b). SAF, ormanlık ve doğal kaynaklar alanındaki programların akredite edilmesinde sorumludur. Başka bir ifade ile departmanları ya da kurumları değil programları akredite etmektedir. SAF tarafından akredite edilen programların listesini ve akreditasyon sürelerini kurumun web sayfasından takip etmek mümkündür.

ABD'de akreditasyon konusunda çalışan diğer bir sivil toplum kuruluşu ise Odun Bilimi ve Teknolojisi Derneği'dir (Society of Wood Science and Technology) (SWST, 2015a). Söz konusu dernek odun bilimi ve teknolojisi disiplinindeki programları 1984 yılından bu yana akredite etmektedir. SAF'ta olduğu gibi bu derneğin de akreditasyon için standartları bulunmakta ve bunu Akreditasyon El Kitabı şeklinde yayımlamaktadır. Benzer şekilde akreditasyon ölçütlerinin belirli aralıklarla güncellendiği görülmektedir (SWST, 2015b).

2.2.2 Türkiye'de Ormanlık Eğitiminde Akreditasyon Konusunda Yaşanan Gelişmeler

Başlangıçta MÜDEK tarafından değerlendirilmesi öngörülen programlar içerisinde Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği programlarına yer verilmediği gözlenmektedir. Bu konudaki farkındalık ve bilinç düzeyinde eksiklikten söz etmek mümkün olmakla birlikte, konuyla ilgili olarak ormanlık yazınına incelemek bu durumu biraz daha netleştirmektedir.

Ormanlık eğitimi ve akreditasyon konusundaki ilk cümleleri Görcelioğlu (Görcelioğlu 2001a; Görcelioğlu 2001b) tarafından kaleme alınan "Ormanlık Öğretim ve Eğitiminde Yeni Arayışlar" ile "Ormanlık Yüksek Öğretiminin Değerlendirilmesi ve İzlenilmesi" başlıklı çalışmalarda bulmak mümkündür. FAO tarafından Fas'ın Rabat kentinde yapılan "Ormanlık Öğretimi Uzmanlar Toplantısı"nda yer verilen görüş ve düşüncelerin aktarıldığı çalışmalardan özellikle ikincisinde (Görcelioğlu, 2001b) değerlendirme ve akreditasyon konusuna değinilmektedir.

Öte yandan; 23-24 Mart 2005 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirilen I. Çevre ve Ormanlık Şurası'nın kararlarında ormanlık eğitiminde akreditasyon kurumunun oluşturulmasına ilişkin;

“Üniversiteler, ormancılık kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve Orman Mühendisleri Oda’sı temsilcisinden oluşan, çalışma esasları, görev ve sorumluluklar ile yetkileri tanımlanmış bir “Ormancılık Eğitim Öğretimini İzleme ve Değerlendirme Kurulu” kurulmalı, gerekli kaynak katılımcılarca karşılanmalı, Ormancılık Eğitim Öğretimini İzleme ve Değerlendirme Kurulu’nun her türlü eğitim öğretim programının yurt içi ve yurt dışı akreditasyonunu sağlayacak bir kurum haline getirilmesi desteklenmeli” şeklinde bir karara yer verildiği görülmektedir (Anonim, 2005). İlerleyen dönemde Şura’da önerilen bir kurulun oluşumuna yönelik herhangi bir çabaya rastlanmamıştır.

Ok ve Atıcı (2006) tarafından yapılan çalışmada ise; SAF ve MÜDEK akreditasyon ölçüt ve göstergelerine göre İÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği programının durumu 85 sorudan oluşan bir anket yardımıyla yedi adet ilgi grubuna sorulmuştur. Programın özellikle eğitim amaçları, izleme ve değerlendirme alanlarında yetersizlikler içerdiği ifade edilmiştir. Çalışmanın sonucunda Orman Mühendisliği Programı’nın akreditasyon kapsamına girmesi ve Türkiye Ormanlıklar Derneği ile Orman Mühendisleri Odası’nın da çalışmalara dâhil olması gerektiği vurgulanmıştır.

2007-2011 dönemini kapsayan “İ.Ü. Orman Fakültesi’nin Birinci Stratejik Planı’nda fakültedeki eğitim programlarının akredite olmalarını sağlanması yönünde bir stratejiye yer verildiği ve konunun tartışılmaya başlanması ve inceleme yapılmasının sağlanması amacıyla bir komisyon kurulduğu belirtilmektedir. Bu gelişmenin Orman Fakültesi Dekanlar Konseyi’ne taşınmasıyla birlikte İÜ, KTÜ ve Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültelerinden birer öğretim üyesinden 3 temsilcinin katılımıyla bir komisyon kurulduğu ancak bu komisyonun çalışmadığı ifade edilmektedir (Ok, 2012).

Bu süreçte ÇOB Şura’sında alınan karara yönelik herhangi bir gelişmenin olmadığı, Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Programları için Türkiye mühendislik programlarını akredite eden kurumlardan MÜDEK yönünde bir eğilimin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği programlarının MÜDEK akreditasyonu için yapılması gereken ilk iş, MÜDEK değerlendirme sürecine her iki programın dâhil edilmesi çalışmalarının başlatılması olmuştur. Sonuç olarak 08-09 Mayıs 2009 tarihlerinde Düzce Orman Fakültesi’nde düzenlenen 12. Orman Fakültesi Dekanlar Toplantısı’nda “Orman Fakültelerindeki programların akreditasyonu için MÜDEK nezdinde girişimlerde bulunulması” kararı alınmıştır (Akkemik ve Okan, 2013).

Burada temel hareket noktası MÜDEK tarafından bir programın değerlendirilebilmesi için öncelikle söz konusu programların ilgili kurum tarafından tanınması ve sonrasında programa özgü ölçütlerin açıklanmış olmasıdır. Bu noktadan sonraki aşama MÜDEK tarafından şu şekilde belirtilmiştir: “MÜDEK Ölçütler Komitesi, 30.06.2009 tarihli Yönetim Kurulu kararıyla Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği programlarının MÜDEK kapsamına alınması konusunu inceleyerek, Yönetim Kurulu’na bir rapor sunmakla görevlendirilmiştir. Bu çalışma kapsamında, halen Orman Mühendisliği ve Ziraat Mühendisliği fakültelerinin dekanlarının üye kabul edilmediği Mühendislik Dekanları Konseyi’nin (MDK), MÜDEK paydaşı olarak görüşü alınmıştır. MDK özetle, bu fakültelerin varolan üye sayılarını önemli ölçüde artıracakları nedeniyle MDK’ya dâhil edilmediğini, ancak, eğer olanakları yeterliyse, MÜDEK’in bu programları da değerlendirme kapsamına almasının mühendislik programlarının gelişmesine katkı yapacağı şeklinde bir görüş belirtmiştir (MÜDEK, 2011).

Bu süreci takiben, Orman Fakültesi Dekanları ile irtibat kurularak 30.09.2009 tarihinde Ilgaz’da gerçekleşen Orman Mühendisliği Dekanları Konseyi toplantısında MÜDEK’i ve MÜDEK Ölçütlerini tanıtan bir sunum yapılmış ve Orman Mühendisliği program temsilcilerinin en yakın tarihli bir MÜDEK Eğitim Çalıştayı’na katılmasının yararlı olacağı ve programa özgü ölçütlerin

oluşturulabilmesi için ilgili programlar ile paydaşların birlikte çalışması gerektiği ifade edilmiştir (MÜDEK, 2011; Ok, 2012).

Bu sırada, Orman Mühendisleri Odası tarafından 2009 yılı Kasım ayında Antalya'da düzenlenen "5531 Sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun'un Yükseköğretim-Eğitim ve Uygulamaya Yansımaları, Alınması Gereken Önlemler" başlıklı panelde sunulan bildirimlerde de akreditasyon konusuna yer verildiği görülmektedir. AKALP (2009) tarafından sunulan bildirimde "MÜDEK ölçütlerinin Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği programlarının yeniden yapılanmasında yeni bir kısıt olarak dikkate alınması gerekliliği" vurgulanmıştır. Ayrıca söz konusu panelin sonuç bildirisinde "Ormanlık yüksek eğitim ve öğretiminin akreditasyonu sürecinde Orman Mühendisleri Odası'nın MÜDEK ile işbirliği yapması" alınan kararlardan biri olmuştur (OMO, 2009).

Ölçütler Komitesi'nin sunduğu bilgiler doğrultusunda, MÜDEK Yönetim Kurulu, MÜDEK Çalışma Yönetmeliği'nin 4.1 maddesinde MAK'ın, MDK üyesi olmayan fakültelerde yürütülen mühendislik programlarını da akreditasyonunu yürütmesine olanak tanıyan bir düzenleme önerisi hazırlamış ve MÜDEK 2010 yılı Genel Kurulu'na sunulan bu öneri kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 20 Mart 2010 tarihli MÜDEK Genel Kurulu'nda yapılan değişikliklerle, "Mühendislik ve Mühendislik - Mimarlık Fakülteleri dışındaki fakültelerdeki (ziraat fakülteleri, orman fakülteleri, su ürünleri fakülteleri ve İTÜ ile Yıldız Teknik Üniversitesi'ndeki adıncı "mühendislik" geçmeyen fakülteler) ve diğer yükseköğretim kurumlarındaki (harb okulları) mühendislik programlarının da akreditasyon değerlendirmelerine olanak sağlamak" üzere MAK'ın Görevleri, Yetkileri ve Sorumlulukları yeniden tanımlanmıştır (MÜDEK, 2011).

29.03.2011 tarihinde, İ.Ü. Orman Fakültesinde gerçekleştirilen çalışmayla hazırlanmış "Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Programları İçin Ölçüt Önerileri" MÜDEK'e sunulmuş ve hazırlanan program ölçütlerinin MÜDEK Lisans Programları Değerlendirme Ölçütleri içerisine dâhil edilmesi talep edilmiştir.

Başvuru paketinin incelenmesi sonucunda, çalışmada önce İ.Ü. Orman Fakültesi'nde kurulan komisyon tarafından hazırlanan taslak ölçütlerin fakültedeki tüm anabilim dallarının görüşü alınarak revize edildiği ve daha sonra Türkiye'de yer alan diğer 8 Orman Fakültesi ile Orman Mühendisleri Odası ve Türkiye Ormanlıklar Derneği'nin görüşlerine açıldığı ve belirtilen kurumların düşünce ve önerileri çerçevesinde son şekline getirildiği anlaşılmıştır (MÜDEK, 2011).

MÜDEK Genel Sekreterliği tarafından Ölçütler Komitesi'nin sunulan "Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Programları İçin Ölçüt Önerileri" ile ilgili olarak, MÜDEK Değerlendirme Usullerinin Belirlenme Yönergesi doğrultusunda İ.Ü. Orman Fakültesi tarafından gerçekleştirilen ölçüt geliştirme sürecinde yapılmış olan tüm toplantı, yazışma ve çalışmaların bir kopyası istenmiştir.

Her iki programa özgü (Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği) değerlendirme ölçütlerinin hazırlanması çalışmalarına başlanmıştır. Süreci takiben, 16.02.2012 tarihinde "Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Programlarına Özgü Değerlendirme Ölçütleri Taslağı" MÜDEK web sayfasından ilgili paydaşların görüşlerine sunulmuştur. Geri bildirimler için 31.03.2012 tarihine kadar zaman tanınmıştır. Nitekim MÜDEK Yönetim Kurulunun 23 Temmuz 2012 tarihli toplantısında kabul edilen "MÜDEK Orman, Orman Endüstri ve Benzeri Adlı Mühendislik Programları Program Ölçütleri" adlı yeni MÜDEK belgesi 1.0 sürüm numarasıyla 25.07.2012 tarihinde yayımlanmıştır.

2.2.3 İ.Ü. Orman Fakültesi ve KTÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Programlarının MÜDEK Akreditasyon Süreci

Akreditasyon süreçlerinde üniversitelerdeki diğer mühendislik programlarının akreditasyonla ilişkisi tetikleyici etki yaratmaktadır. Bu nedenle, Orman Fakültelerinde akredite olan programların, bağlı oldukları üniversitelerdeki diğer mühendislik programlarının MÜDEK akreditasyonundan geçip geçmediğini incelemek yararlı olacaktır. Yakın zamanda kurulan ve henüz lisans eğitimine başlamayan Bursa Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi ile İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Orman Fakültesi bu kapsamın dışında tutulmuştur. Bugün itibarıyla sadece üç orman fakültesinin bağlı olduğu üniversitelerde mühendislik programlarının akredite olduğu görülmektedir. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Programları ait oldukları üniversite dâhilinde akredite olan ilk iki mühendislik programlarıdır. Söz konusu iki programı takiben Kimya Mühendisliği programı da kurum ziyaretini tamamlamış ve karar bekleme aşamasındadır. İÜ Orman Fakültesindeki bu iki programın kendi üniversitesi için öncü olduğu söylenebilir.

KTÜ bünyesinde ise Bilgisayar Mühendisliği, Elektrik-Elektronik Mühendisliği, Harita Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Jeofizik Mühendisliği, Jeoloji Mühendisliği, Maden Mühendisliği, Makine Mühendisliği ve Metalürji ve Malzeme Mühendisliği programları akredite olmuş durumdadır. Bu programlar normal öğretim yapan programlar durumundadır. Süleyman Demirel Üniversitesinde ise Makine Mühendisliği programları (normal öğretim ve ikinci öğretim) akredite olmuşlardır. Görüleceği üzere, ormancılık programlarının ait olduğu üniversitelerdeki diğer mühendislik programında etkilenme konusunda çok avantajlı sayılmamaktadır. Bu konuda sadece KTÜ açısından bir fırsat olduğu görülmektedir. Benzer bir durum SDÜ için de söylenebilir.

İÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Bölümleri 23.01.2013 tarihinde MÜDEK Akreditasyonu için değerlendirme başvurusunu yaparak ormancılık eğitimi veren programlar içerisinde akreditasyona başvuran ilk iki bölüm olmuştur (Akkemik ve Okan, 2013; Kartal ve ark., 2013). Kararın olumlu olmasıyla birlikte İÜ. Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Bölümleri Türkiye’de ormancılık eğitimi veren programlar arasında ve İÜ bünyesindeki mühendislik programları içerisinde akreditasyon belgesi alan ilk mühendislik programı olmuştur.

Ardından KTÜ Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Bölümleri de 2014 yılı Ocak ayı içerisinde başvurusunu gerçekleştirmiştir. İlgili programlar 2014 Temmuz ayı içerisinde ÖDR’leri teslim ettikten sonra 2015 yılı Mart ayı başında MÜDEK akreditasyon sürecinin kurum ziyareti aşamasını tamamlamıştır. KTÜ Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği programlarının akreditasyon kararlarının 2015 yılı Temmuz ayında açıklanması beklenmektedir.

3. MÜDEK ÖLÇÜTLERİ, EĞİTİM PLANI ÖLÇÜTÜNÜN ALT BİLEŞENLERİ VE BU ÖLÇÜT İTİBARIYLA SIK RASTLANAN YETERSİZLİKLER

3.1 MÜDEK Ölçütleri

MÜDEK ölçütleri 10 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; Öğrenciler, Program Eğitim Amaçları, Program Çıktıları, Sürekli İyileştirme, Eğitim Planı, Öğretim Kadrosu, Altyapı, Kurum Desteği ve Parasal Kaynaklar, Organizasyon ve Karar Alma Süreçleri ile Programa Özgü Ölçütlerdir. 5 numaralı ölçüt Eğitim Olanı kapsamında aşağıdaki alt bileşenler tanımlanmıştır:

3.2 Eğitim Planı Ölçütünün Alt Bileşenleri

MÜDEK, değerlendirmek üzere kullandığı ölçütleri detaylandırmak üzere alt ölçütler geliştirmiştir. Değerlendirmeler geliştirilen bu alt ölçütler itibariyle yapılmakta ve karara varılmaktadır. Ölçütlerden beşincisi olan Eğitim Planı için aşağıdaki alt ölçütler geliştirilmiştir (MUDEK, 2015):

5.1 Her programın program eğitim amaçlarını ve program çıktılarını destekleyen bir eğitim planı (müfredatı) olmalıdır. Eğitim planı bu ölçütte verilen ortak bileşenler ve Ölçüt 10'da verilen disipline özgü bileşenleri içermelidir.

5.2. Eğitim planının uygulanmasında kullanılacak eğitim yöntemleri, istenen bilgi, beceri ve davranışların öğrencilere kazandırılmasını garanti edebilmelidir.

5.3 Eğitim planının öngörüldüğü biçimde uygulanmasını güvence altına alacak ve sürekli gelişimini sağlayacak bir eğitim yönetim sistemi bulunmalıdır.

5.4 Eğitim planı aşağıdaki bileşenleri içermelidir:

(a) En az bir yıllık ya da en az 32 kredi ya da en az 60 AKTS kredisi tutarında matematik ve temel bilim eğitimi. Temel bilim eğitimi ilgili disipline uygun olmalı ve deneysel çalışmalarla desteklenmelidir.

(b) En az bir buçuk yıllık ya da en az 48 kredi ya da en az 90 AKTS kredisi tutarında temel mühendislik bilimleri ve ilgili disipline uygun mühendislik meslek eğitimi.

(c) Eğitim programının teknik içeriğini bütünleyen ve program amaçları doğrultusunda genel eğitim.

5.5 Öğrenciler, önceki derslerde edindikleri bilgi ve becerileri kullanacakları, mühendislik standartlarını ve gerçekçi kısıtları ve koşulları içerecek bir ana tasarım deneyimiyle, mühendislik uygulamasına hazır hale getirilmelidir.

3.3 Eğitim Planı Ölçütü kapsamında Karşılaşılan Yetersizlikler

MÜDEK tarafından 2003 yılından bugüne yapılan mühendislik programlarının değerlendirilmesinde karşılaşılan bir çok yetersizlikler bulunmaktadır. Bu yetersizliklerin bir kısmı Eğitim Planı ile ilgilidir. Bunlar; a) Eğitim Planı ile Program Eğitim Amaçları ve/veya Program Çıktıları arasında bağlantı kurulmamış olması, b) Bazı program çıktılarının tanımladığı bilgi ve becerilerin mezunlara kazandırılması için program kapsamında gerekli önlemlerin alındığına yönelik kanıtların bulunmaması, c) Mühendislik konularının seçmeli derslerle karşılanması ve verilen danışmanlık hizmetinin her öğrenci için uygun bir ders planını garanti etmemesi, e) Zorunlu Türkçe, tarih ve yabancı dil derslerinin dışında genel eğitim bileşenini destekleyecek teknik olmayan ders bulunmaması, f) Ana tasarım deneyiminde kalite sorunları bulunması şeklinde ifade edilmektedir (Platin, 2011).

4. AKREDİTASYON SÜRECİNDE ORMANCILIK PROGRAMLARININ EĞİTİM PLANI ÖLÇÜTÜ İTİBARIYLA DURUMU VE SOSYOEKONOMİK ODAKLI BİLİM DALLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Akreditasyon Sürecinde Ormanlık Programlarının Eğitim Planı Ölçütü İtibariyle Durumu

MÜDEK akreditasyonunda eğitim planı, program eğitim amaçları ve program çıktıları arasında birbirlerini destekleyici bir ilişkinin varlığı aranmaktadır. Öğrencilerin programdan mezun oluncaya kadar kazanmaları gereken bilgi, beceri ve davranışları tanımlayan ifadeler olan program çıktıları, program eğitim amaçlarına ulaşabilmek için gerekli bilgi, beceri ve davranış bileşenlerinin tümünü kapsamalıdır. Bu ilişkinin kurulmasında eğitim planı önemli bir işlev görmektedir. Program eğitim amaçlarının doğru bir şekilde belirlenememesi bu ilişkinin kurulmasını engelleyen önemli bir yetersizlik olarak görülmektedir. Ayrıca dört yıllık eğitim süresi boyunca öngörülen bilgi, beceri ve davranışların öğrencilere kazandırılması için kullanılan eğitim yöntemlerinin kalitesi önem taşımaktadır. Bu konuda da yetersizliklerin yaşandığı görülmektedir.

Akreditasyon değerlendirmesinde derslerin sınıflandırılması yapılmaktadır. Müfredat; temel bilim eğitimi, temel mühendislik ve mesleki eğitim ile genel eğitim şeklinde üç gruba ayrılmaktadır. Bir ders sadece bir gruba dâhil edilebileceği gibi birden fazla grup ile de ilişkilendirilebilmektedir. Bu detaylandırmayı kredi değeri ya da AKTS üzerinde yapmak mümkündür.

MÜDEK akreditasyonunda eğitim planı ölçütü dâhilinde aranan kriterlerden biri eğitim planında en az 32 kredi ya da 60 AKTS değerinde temel bilim eğitimine yer verilmesidir. Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji gibi dersler bu kapsama girmektedir. Bu konuda akreditasyon sürecinden geçen ilgili programların hepsinde bu sorun yaşanmıştır. Bu derslerin 32 krediye çekilmesi çalışmaları ise ilgili müfredatları zorlamaktadır. Temel Bilim niteliğindeki dersler müfredata eklenirken mevcut derslerden hangilerinin dışarıda tutulacağı ya da seçimlik olarak devam edileceği tartışmalara neden olmaktadır.

Bununla birlikte, MÜDEK akreditasyonunda temel mühendislik eğitimi ve ilgili disipline uygun mühendislik meslek eğitimi alt ölçütünde sıkıntı yaşanmamaktadır. Bu konuda mesleki derslerin fazlalığından söz etmek mümkündür. Genellikle uzun yıllardır verilmekte olan mesleki dersler söz konusudur. Ancak bu derslerin program çıktılarıyla ilişkisinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Genel eğitim konusunda herhangi bir darboğaz yaşanmamaktadır. Burada önemli olan nokta bu derslerin teknik içeriği bütünlemesi ve program amaçları doğrultusunda geliştirilmiş olmasıdır.

Ayrıca eğitimde, öğrenciler, farklı dersler kapsamında kazandıkları biyolojik, teknik, ekonomik, sosyal ve kültürel bilgileri kullanarak ve mesleğin temel ilkelerini göz önünde bulundurarak herhangi bir problemin çözümünde mühendislik standartlarını ve gerçekçi koşulları/kısıtları (ekonomi, çevre sorunları, sürdürülebilirlik, etik, sağlık, güvenlik, sosyal ve politik sorunlar gibi) içerecek bir ana tasarım deneyimiyle mühendislik uygulamasına hazır hale getirilmelidir. Bu kapsamda orman mühendisliği programlarında tasarım konusunda sıkıntı yaşanmamakla birlikte, bazı iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır.

4.2 Eğitim Planındaki Olası Değişimlerin Sosyoekonomik Odaklı Bilim Dalları Açısından Değerlendirilmesi

Akreditasyon değerlendirmesinin sonuçlarının eğitim planı üzerindeki etkisinin bir bölümünün sosyoekonomik odaklı konularda çalışan bilim dallarını ilgilendirdiği açıktır.

Akreditasyon değerlendirmesinden geçen programların eğitim planlarında en az 32 kredi ya da 60 AKTS değerinde temel bilim eğitimine yer verilmesi zorunluluğu bazı derslerin seimliğe bazı derslerin ise mufredat dışını itilmesine neden olabilmektedir. Bu turden kararların alınış şekli de düşnldğnde sosyoekonomik içerikli derslerin bu durumdan etkileneceği öngörülmektedir. Eğitim suresi boyunca bilgi, beceri ve davranışların öğrencilere kazandırılması için kullanılan eğitim yöntemlerinin kalitesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda verilen derslerde yapılan donem içi etkinliklerin (dev, sunum, proje vb.) program ıktıları ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Temel muhendislik eğitimi ve ilgili disipline uygun muhendislik meslek eğitimi çok sayıda dersi içermektedir. Sosyoekonomik içerikli derslerin bir bölümü bu kapsama girmektedir. Bu turden derslerde matematik vb. temel bilim unsurlarının kullanımının öğrenciye dayalı kanıtlarla ortaya konulması gerekmektedir.

Genel eğitim kapsamındaki derslerin teknik içeriği bütünlemesi ve program amaçları doğrultusunda geliştirilmiş olması gerekmektedir. Bu doğrultuda bu içerikteki derslerin içeriklerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

5. TARTIşMA VE SONUÇ

Akreditasyon sureci özellikle lisans ve lisansüstü eğitim ve ğretim sunan üniversitelerde dikkatle ele alınması gereken bir olgudur. Buradan hareketle, akreditasyonun öneminin yararlarının ve özelliklerinin akademik çalışmalarda incelenmesi hem kaliteli eğitim ve ğretim açısından hem de ülkenin eğitim kalitesine verdiği önemin göstergesi olması açısından yararlı olacaktır. Akreditasyon hem yüksek ğretim programlarının kendi kendini donemsel olarak değerlendirmesine hem de kurum dışı bağımsız akreditasyon birimleri tarafından donemsel değerlendirmesine izin veren bir kalite surecidir.

Ormanlıkla ilgili sivil toplum kuruluşlarının akreditasyon konusunda henüz dahil olmadıkları görülmektedir. Her ne kadar bu kurumların bazı kararlarında bu konuya yer verilse de herhangi planlı bir girişim gerekleşi miş değildir. Ormanlık alanında faaliyet gösteren demokratik kitle rgt temsilcilerinin akreditasyonu gerçekleştiren kurumların eğitimlerine katılması gerekmektedir.

Program eğitim amaçları belirlenmeden ya da değiştirilmeden mufredatın makro anlamda değişmesi hatalı olacaktır. Bu nedenle, mufredatı yeniden yapılandırmak için, öncelikle tüm ilgi gruplarının ve paydaşların, mezunların yeterliliği konusunda ortaya çıkan ya da beklentilerimizi değiştiren gelişmelerin analiz edilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, eğitim amaçları yenilendiķe, mufredat tekrar gözden geçirilmelidir. Akreditasyon surecinde eğitim amaçlarının ve çıktıların güncellenmesi bir sistem dahilinde ele alındığından, bundan sonraki surekte mufredat değişiklikleri de aynı sisteme entegre edilerek gerçekleştirilmelidir. Bugüne kadar yapılan mufredat değişikliklerine ilişkin herhangi bir izleme-değerlendirme yapıldığı görülmemektedir. İzleme ve değerlendirme mutlaka mufredat değişikliği sistemine entegre edilmelidir.

KAYNAKLAR

Akalp, T., 2009. 5531 Sayılı Yasa Kapsamında İ.Ü. Orman fakültesince Yapılanlar ve Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar, 5531 Sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun'un Yükseköğretim-Eğitim ve Uygulamaya Yansımaları, Alınması Gereken Önlemler, Panel Bildirileri, 16-19 Kasım 2009, s.41-46, Antalya.

Akkemik, Ü., Okan, T., 2013. "İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü'nde Eğitim-Öğretimin Tarihsel Gelişimi, Bugünkü Durumu ve Akreditasyon Süreci", 1857'den Günümüze Ormanlık Eğitim-Öğretim Çalıştayı, 18-19 Kasım 2013, İstanbul.

Aktan, C., Gencil, U., 2007. Yüksek Öğretimde Akreditasyon, <http://www.canaktan.org/egitim/global-trendle/aktan-trendler.pdf>.

Anonim, 2005. 1. Çevre ve Ormanlık Şurası Kararları, 23-24 Mart 2005, Antalya, <http://web.ogm.gov.tr>

Birand, M.T., 2006. ODTÜ Mühendislik Fakültesinde Akreditasyon Etkinliklerinin Başlangıcının ve ABET Değerlendirme Sürecinin Öyküsü. ODTÜ'nün Kuruluşunun 50. Yılında O.D.T.Ü Mühendislik Fakültesi Dekanlığı Tarafından Yayınlanan "Öncü ve Önder" Adlı Kitapta Yer Verilen Makale (s. 21-30).

Erdem, A. R., 2006. "Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 299-314.

Görcelioğlu, E., 2001a. Ormanlık Öğretim ve Eğitiminde Yeni Arayışlar, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 51, Sayı:2, s.1-15.

Görcelioğlu, E., 2001b. Ormanlık Yüksek Öğretiminin Değerlendirilmesi ve İzlenmesi, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 51, Sayı:2, s.17-24.

Kartal, S.N., Köse, C., Erdinler, S., 2013. "İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Endüstri Mühendisliği Bölümünün Eğitim-Öğretim Durumu". 1857'den Günümüze Ormanlık Eğitim-Öğretim Çalıştayı, 18-19 Kasım 2013, İstanbul.

MÜDEK, 2011. 2010-2011 Çalışma Dönemi Faaliyet Raporu, <http://www.mudek.org.tr>

MÜDEK, 2013. MÜDEK'in Amacı, <http://www.mudek.org.tr/tr/dernek/amac.shtm>, (Ziyaret Tarihi: 31.10.2013)

MÜDEK, 2015. <http://www.mudek.org.tr/tr/belge/doc.shtm>

Ok, K., Atıcı, E., 2006. İ.Ü. Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Programının Akreditasyon Olanakları Üzerine Bir İnceleme, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 56, Sayı:2, s.121-143, İstanbul.

Ok, K., 2012. Orman Fakülteleri Eğitim Programlarının Akreditasyonu ve MÜDEK Bağlamında Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi, OMO 5531 Sayılı Kanunun Yüksek Öğretim ve Eğitime Yansımalarının İrdelenmesi ve Hedefler Kongresi, 23-24 Kasım 2012, Kastamonu, Bildiriler Kitabı, s.53-62.

OMO, 2009. 5531 Sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanunun Yüksek Öğretim-Eğitim ve Uygulamaya Yansımaları, Alınması Gereken Önlemler", Panel Bildirileri, 16-19 Kasım 2013, Antalya.

Özgüler, A.B., Erçil, M.Y., Payzın, A.E., Platin B.E., 2013. Program Outcomes: The Core of Program Accreditation, Journal Association for Engineering Education of Russia, s.26-33.

Platin, E.B., 2006. Mühendislik Değerlendirme Kurulunun (MÜDEK) Oluşturulması. Öncü ve Önder: ODTÜ'nün Kuruluşunun 50. Yılında Mühendislik Fakültesi, 2006, sayfa 39-48.

Platin, B. E., 2011. MÜDEK Akreditasyon Ölçütleri: Önemi ve En Çok Rastlanan Yetersizlikler. Mühendis ve Makina, 52(621): 61-72.

SAF, 2015a. <http://www.safnet.org/education/accreditation.cfm>

SAF, 2015b. SAF Accreditation Handbook: Standards, Procedures, and Guidelines for Accrediting Educational Programs in Professional Forestry, 2015 Edition. http://www.safnet.org/education/AccHdbk_Dec2014.pdf

SWST, 2015a. <http://www.swst.org/edu/accredit.html>

SWST, 2015b. SWST Accreditation Handbook: Standards, Procedures and Guidelines for Accrediting Professional Educational Programs, http://www.swst.org/edu/pdfs/accred_handbook.pdf?ts=10233457043

Üçtuğ, Y., 2006. İki Çocuğun Doğumuna Tanıklık Yaptım: MDK ve MÜDEK. Öncü ve Önder: ODTÜ'nün Kuruluşunun 50. Yılında Mühendislik Fakültesi, 2006, sayfa 31-37.

Ültanır, G., 2000. Karşılaştırmalı Eğitim, Eylül Yayıncılık, Ankara.

OGM PERSONEL ATAMALARININ ORMANCILIK ARASTIRMA ENSTITÜ MÜDÜRLÜKLERİNDEKİ HUKUKSAL VE TEKNİK BOYUTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Ufuk COŞGUN

Karabük Üniversitesi Orman Fakültesi Ormanlık Politikası Anabilim Dalı, KARABÜK

Özet

“Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliği” 13 Ekim 2013 tarih ve: 28794 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı; “*Bu Yönetmeliğin amacı, Orman Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatında 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olarak görev yapan personelin hizmet gerekleri esas alınarak atama ve yer değiştirme işlemlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir*” şeklindedir. Yönetmeliğe dayanak olarak; “*Bu Yönetmelik; 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 31/10/1985 tarihli ve 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 29 uncu maddesi ile 19/4/1983 tarihli ve 83/6525 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmeliğin 28 inci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.*” belirtilmiştir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'nün yukarıda belirtilen yönetmelik hükümlerini yaşama geçirmesiyle yaklaşık 2 bine yakın Orman Mühendisi “Rotasyon” uygulamasıyla karşı karşıya kalmıştır. Çalışmada; Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüklerinde yönetmelik uyarınca gerçekleştirilen uygulamanın hukuki boyutları, Anayasaya aykırılıkları, ilgili yasalara aykırılıkları ile yönetmeliğin kendisi içerisindeki teknik eksiklikler Ormanlık Araştırma Enstitüleri işleyişleri açısından vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: OGM Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği, Ormanlık Araştırma Enstitüleri, Anayasa,

EVALUATION OF LEGAL AND TECHNICAL ASPECTS OF THE GENERAL DIRECTORATE OF FORESTRY PERSONNEL APPOINTMENTS FOR THE FOREST RESEARCH INSTITUTES

Abstract

The “**Regulation Concerning the Principles for Appointment and Transfer of Personnel of the General Directorate of Forestry**” came into effect upon its publication in the Official Gazette Issue No. 28794 on 13 October 2013. The aim of the Regulation is stated as follows: “*The aim of this Regulation is to regulate the principles and procedures of the central and provincial level personnel of the General Directorate of Forests who are employed under the scope of the Law No. 657 for Civil Servants, dated 14/07/1965*”. It is stated in the Regulation that, “*This Regulation is developed on the basis of Article 28 of the Regulation for Appointments of Civil Servants by Means of Transfer, which came into force with the Decree of the Council of Ministers No. 83/6525 dated 19/04/1983, based on Article 29 of the Acceptance of the Amendments of the Statutory Decree No. 3234 and dates 31/10/1985 Regarding the Organisation and Responsibilities of the General Directorate of Forests and the Law No. 657 for Civil Servants dated 14/07/1965*”. With the provisions coming into force for the General Directorate of Forestry under the responsibility of the Ministry of Forests and Water Affairs in light of the above mentioned Regulation, close to 2,000 forest engineers faced transfer of appointment by means of “rotation”. The legal aspects of the application of the regulation affecting the Forest Research Institutions, its unconstitutionality and the impact on the processes of the Forest Research Institutions in regards to the technical shortcomings of the regulation itself and the inconsistencies with other laws are undertaken in this study.

Key Words: Regulation for Appointments and Transfers of the GDoF, Forest Research Institutes, Constitution

1. GİRİŞ

“Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliği” 13 Ekim 2013 tarih ve: 28794 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir(Anonim, 2013). Yönetmeliğin amacı; *“Bu Yönetmeliğin amacı, Orman Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatında 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olarak görev yapan personelin hizmet gerekleri esas alınarak atama ve yer değiştirme işlemlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir”* şeklindedir. Yönetmeliğe dayanak olarak; *“Bu Yönetmelik; 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 31/10/1985 tarihli ve 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 29 uncu maddesi ile 19/4/1983 tarihli ve 83/6525 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmeliğin 28 inci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.”* belirtilmiştir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı’na bağlı Orman Genel Müdürlüğü’nün yukarıda belirtilen yönetmelik hükümlerini yaşama geçirmesiyle yaklaşık 2 bine yakın Orman Mühendisi “Rotasyon” uygulamasıyla karşı karşıya kalmıştır. İlk yasal sonuçlar hemen yönetmelikte değişikliği gerektirmiştir. Bunun bir sonucu olarak da söz konusu yönetmelik **“Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”** adıyla 06.02.2015 tarih ve 29259 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur. Yönetmelikte yapılan değişiklikler ana hatlarıyla **“MADDE 1 – 13/10/2013 tarihli ve 28794 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin birinci fıkrasına (n) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki (o) bendi eklenmiştir.**

“o) Sayman: İşletmeler saymanını ve saymanı,”

MADDE 2 – Aynı Yönetmeliğin 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan “aynı bölge müdürlüğü” ibaresinden sonra gelmek üzere “veya aynı enstitü müdürlüğü” ibaresi ile ikinci fıkrasında yer alan “şube müdürleri” ibaresinden sonra “ile saymanlar” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 3 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4 – Bu Yönetmelik hükümlerini Orman Genel Müdürü yürütür.” şeklinde olmuştur. Orman Genel Müdürlüğünün tarihinde hiç bu kadar aciz olduğu görülmemiştir. Ekim ayında bir yönetmelik çıkarılmış, dört beş ay sonra hızla ne pahasına olursa olsun uygulanmaya konulmuş ve daha ilk yılında değişiklikler yapılmak zorunluluğu duyulmuştur. Bu durum çok büyük teknik yoksunlukların olduğuna işaret etmektedir. **“Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliği”** 13 Ekim 2013 tarih ve: 28794 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmeliğinin anayasa, yasa ve yönetmeliğin kendi içerisindeki yoksunlukları ve aykırılıkları kısaca vurgulanmaktadır.

2. ANAYASA’YA AYKIRILIKLAR

2.1- Yönetmeliğin Uygulanması Sonucu Doğan Anayasa’ya Aykırılıklar

Anayasa’nın “Üçüncü Bölüm Sosyal Ve Ekonomik Haklar Ve Ödevler I- Ailenin Korunması Ve Çocuk Hakları (*)41. Madde ve II- Eğitim Ve Öğrenim Hakkı Ve Ödevi 42. Madde” yapılan atamalarda dikkate alınmamıştır (Anonim, 2011/1). Aileler parçalanmak durumunda kalmıştır. Bildirimler dikkate alınmamıştır. Bu şekilde yapılan uygulamalar kasıtların olduğu düşüncesini

doğurmaktadır. Adil ve dengeli bir atama yapılamadığını göstermektedir. Anayasa'nın 41. ve 42. maddelerine aykırılıklar uygulamada ortaya çıkan unsurlar olmuştur. Bu nedenle de dava dilekçelerine konu olmuştur. Ailelerin parçalanması, ailelerdeki parçalanmalar sonucunda çocukların aile bütünlüğünden yoksun kalmaları, ailelerin zorunluluktan kaynaklanan yer değişiklikleri nedeniyle çocukların nitelikli eğitim alabilme olanaklarının kısıtlanması ortaya çıkmıştır. Tüm bunlardan; uygulamayı ne pahasına olursa olsun yapmak isteğinde olan ve uygulamayı ne yazık ki yönetmelik hükümlerini hassasiyetle yerine getirme özeninden yoksun bir şekilde gerçekleştiren idari kadrolar sorumludur.

2.2- Anayasaya Doğrudan Aykırılıklar

Anayasanın 10 maddesindeki “Kanun Önünde Eşitlik” ilkesinin son bendinde belirtilen “Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.” hükmüne aykırı davranılmıştır

2.2.1-Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 10. Madde 1. ve 2. fıkrası, "Taşra Teşkilat Birimleri" ile "Merkez Teşkilat Birimleri"nde görev yapan personelin çalışma süreleri ile atanma şekillerini düzenlenmiştir. Taşra teşkilatında yapılacak görev değişiklikleri aynı birimlerde değil başka birimlere (diğer taşra teşkilatlarına) olacak şekildedir (10. madde 1. fıkra, a,b,c,ç,d,e bentleri). Merkez teşkilatı birimlerinde yapılacak atamalar ise “*bunlar aynı birimde veya diğer birimler arasında yer değişikliğine tabi tutulurlar.*” şeklindedir. Yani "Merkez" biriminde görevli olan personel için lehte ayrımcılık yapılmış ve "Merkez" birimi içerisinde görev değişikliği yoluyla aynı yerde (buldukları ilde) çalışabilme olanağı açıkça sağlanmıştır. Yapılan bu uygulama Anayasanın Kanun Önünde Eşitlik ilkesine aykırıdır.

2.2.2-Orman Mühendisleri 5510 sayılı yasanın "4/a" ve "4/c" madde hükümleri kapsamında çalışmaktadır (Anonim, 2006). Kurumda aynı işleri yapmakla yükümlü iki mühendis grubundan 4/c çalışanları için yukarıda belirtilen atama yönetmeliği hükümleri getirilmiş iken, 4/a çalışanı mühendisler için yönetmelikte herhangi bir süreye bağlı zorunlu atama işlemi öngörülmemiştir. Oysa aynı görevde bulunan, aynı unvana sahip (Orman Mühendisi) ve aynı görevleri gerçekleştiren kişiler arasında sadece kadro farklılığı nedeniyle atanmaya ve/veya atanmamaya tabii olmak gibi bir çalışma yaşamının oluşturulmuş olunması Anayasanın Kanun Önünde Eşitlik ilkesine aykırıdır

Orman Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde yer alan diğer Genel Müdürlükler için Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nde böyle bir rotasyon uygulaması bulunmamaktadır. Bu uygulamanın sadece Orman Genel Müdürlüğü'ne uygulanması da Anayasanın Kanun Önünde Eşitlik ilkesine aykırıdır

29.06.2011 tarihli ve 645 sayılı Kanun Hakkında Kararname ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü bünyesine Ormanlık Araştırma Müdürlüklerinin aktarılmasıyla, Ormanlık Araştırma Müdürlüklerine yeni bir yapı kazandırılmıştır. Çalışma niteliği, İş ve işleyiş biçimi, personel atanma ve yükselme koşulları, örgütlenme şekli, çalışma alanları gibi tüm yapı “yönetmelik” ve “talimat”larla tamamen değiştirilmiştir (Anonim, 1998, ve 1996). Ormanlık Araştırma Müdürlükleri Çalışanları açısından 29.06.2011 tarihli ve 645 sayılı Kanun Hükmünde Kararname başlangıç sayılmalıdır (Anonim, 2011/2). Çünkü Orman Genel Müdürlüğü'nün geçmişten gelen geleneksel işleyişindeki birimlerle bu işleyişe yeni bağlanan

Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerinin bu birimlerle aynı tutulması yanlıştır. Yeni bir yapıya kavuşturulmuş bir birimin diğeri ile aynı işleyiş içerisinde görülmesi “Anayasa’nın Kanun Önünde Eşitlik” ilkesi hükmüne de aykırıdır.

Atamalar, "Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliğinde yer alan “Ek-2 Yer Değiştirme Başvuru Formu”na göre yapılmaktadır. Bu formun ikinci (2) kısmı "Hizmet Bölgelerinde geçen çalışma sürelerine göre puanlamayı yapmaktadır. Ancak bu bölümün alt üçüncü (3) başlığında/kısımında "Kadastro Komisyonlarında ve Amenajman Heyetlerinde geçen çalışmalar 4. Bölge Hizmetinden sayılır” hükmü bulunmaktadır. Bu durumda Antalya merkezinde ve/veya herhangi bir birinci hizmet bölgesinde kent merkezinde olup da Kadastro ve Amenajman Heyetinde çalışanlar her yılı için 1 puan alacaktır. Birinci hizmet bölgesinde aynı statüde olmasına rağmen, Kadastro ve Amenajman Heyetinde çalışmayan başka bir görevde olan mühendisler, her çalışma yılı için 0,25 puan olmak üzere ancak dört (4) yıl sonra 1 puana sahip olabilecektir. Kadastro ve Amenajman heyetinde çalışma herhangi bir şekilde uzmanlık gerektirmemektedir. Bu alanlarda çalışan meslektaşlarımızın çalışma koşullarının güçlüğü elbette bilinmektedir. OGM bu alanlarda çalışanlar için bir düzenleme getirmemiştir. Resmi bir pozitif ayırım bulunmamaktadır. Bu nedenle de OGM’nin herhangi biriminde çalışan mühendis ile Kadastro ve Amenajman heyetinde çalışan mühendis arasında yıllık puanlamada bir eşitsizlik yaratılmıştır. Yapılacak tercihlerde eşit toplam çalışma zamanına sahip ancak Kadastro ve Amenajman heyetinde çalışmamış olan mühendisleri ile Kadastro ve Amenajman heyetinde çalışan mühendislerin aynı yeri tercih edebilme yani, aynı atama bölgesine atanma şansı hiçbir zaman eşit olamayacaktır, bu ise “Anayasa’nın Kanun Önünde Eşitlik” ilkesine açıkça aykırıdır

3- 657 Sayılı Devlet Memurları Yasasına Aykırılık

657 sayılı Devlet Memurları Yasasının “Yer Değiştirmeler” başlıklı 72. Maddesi; “Kurumlarda yer değiştirmek suretiyle atanmalar, hizmetlerin gereklerine, özelliklerine, Türkiye’nin ekonomik, sosyal, kültürel ve ulaşım şartları yönünden benzerlik ve yakınlık gösteren iller gruplandırılarak tespit edilen bölgeler arasında adil ve dengeli bir sistem içinde yapılır” şeklindedir (Anonim, 1965).

3.1- İlgili maddede yer alan “hizmetlerin gereklerine, özelliklerine” ifadesinden yapılan görevin/hizmetin gerekliliği, hizmetin özelliklerine göre ve niteliğinin uygunluğu anlaşılmaktadır. Araştırma Enstitülerinin Görevlerini düzenleyen ve 17.08.2012 tarih ve 28387 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yönetmeliğin 16/a maddesi; “Ormanlık sorunlarına çözüm üretmek, ormanlık uygulamalarına yönelik yeni bilgi, yöntem ve teknolojiler kazandırmak amacıyla araştırmalar yapmak, araştırma sonuçlarını yayınlamak ve uygulamasını izlemek” şeklindedir. Görüldüğü gibi Ormanlık Araştırma Enstitülerinde çalışan teknik personelin bilimsel çalışmalar yapması bunun için de bilimsel bir niteliğinin (Yüksek lisans ve/veya doktorasının) bulunması gereklidir. Yapılan atamaların birçoğu çalışan birimlerden uzmanlık konularından başka birimlere uzmanlık konularına yönelik olmuştur. Hizmetin gerekliliği ve özelliğinin devamı sağlanamamıştır. Dolayısıyla yapılan uygulamada açıkça Kamu Yararı bulunmamaktadır.

3.2- 17.05.2013 tarih ve 18 Nolu Orman Genel Müdürlüğünün “Orman Genel Müdürlüğü Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerinin Araştırma-Geliştirme Faaliyetlerine İlişkin Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Talimatname”nin “Proje Yürütülmesi, İzlenmesi ve Denetimi” başlığı altındaki 16/b bendi; “Araştırmacı personel, sadece kendi uzmanlık alanlarındaki araştırma projelerinde proje yürütücülüğü yapabilir Uzmanlık alanı dışındaki projelerde ise araştırmacı olarak görev yapar” şeklindedir (Anonim, 2013/2). Ormanlık Araştırma

Enstitülerinde “Araştırma Projesi” yaparak görev yürütebilmek temel amaçtır. Bunun için de konu uzmanı olmak gereklidir. Araştırma Projelerinde araştırmacı olarak çalışabilmek için ise dört yıllık fakülte mezunu/lisans mezunu olmak dahi yeterlidir. Yapılan bu atamalar sonucunda yukarıdaki “Talimatname”ye göre artık “araştırma projesi” yapılamayacaktır. Çünkü “Araştırmacı personel, sadece kendi uzmanlık alanlarındaki araştırma projelerinde proje yürütücülüğü yapabilir.” hükmü yapılan atama ile çalışma olanağı tanımamaktadır. Bu husus atamanın hizmetin gereklerine, özelliklerine ve kamu yararı ilkesine aykırı yapıldığını göstermektedir.

3.3- 657 sayılı Devlet Memurları Yasasının 72. Maddesinin “Kurumlarda yer değiştirmek suretiyle atanmalar, hizmetlerin gereklerine, özelliklerine, Türkiye’nin ekonomik, sosyal, kültürel ve ulaşım şartları yönünden benzerlik ve yakınlık gösteren iller gruplandırılarak tespit edilen bölgeler arasında adil ve dengeli bir sistem içinde yapılır” ilkesine de aykırı olarak yapılmıştır. İlgili maddede yer alan bu yaklaşımından hizmet bölgelerinin oluşturularak bu bölgeler arasında ADİL ve DENGELİ bir atamanın uygulanması anlaşılmaktadır. Oysa “Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik” 7. Maddesinde yer alan, “Ek-1 Hizmet Bölgesi” Ormanlık Araştırma Enstitüleri için iki hizmet bölgesi sınıfı oluşturmuştur. Doğu Anadolu Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Erzurum, Güneydoğu Anadolu Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Elazığ ve Batı Karadeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Bolu ikinci hizmet sınıfı grubunda yer almıştır. Diğer tüm Ormanlık Araştırma Enstitüleri ise tek bir grupta yani birinci hizmet sınıfı grubunda yer almıştır. Trabzon, Mersin-Tarsus, Ankara, İstanbul, Eskişehir, İzmir, Antalya, İzmit illerinde yer alan Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüklerinin tümünün aynı grupta yer almıştır. Yapılan atamalar adillik ve dengelilik ilkeleri ile uyuşmamaktadır.

3.4- Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 9. Maddesi “Bölgelerde çalışma süreleri kadrolar ve hizmet bölgeleri itibarıyla” dört bölge için belirlemiştir. Mühendis, şef, müdür yardımcısı, müdür, başmühendis için hizmet bölgelerine göre çalışma süreleri belirlemiş bulunmaktadır. Ormanlık Araştırma Enstitülerinde çalışacak teknik elemanların üçüncü ve dördüncü sınıf hizmet bölgelerinde çalışma süreleri belirli değildir böyle bir süre yoktur. Ancak, “Ek-2 Yer Değiştirme Başvuru Formu”na göre hizmet puanlamasında üçüncü derece ve dördüncü derece hizmet bölgesinde çalışanlar için kat sayı mevcuttur. Dolayısıyla ormanlık araştırma enstitülerinde çalışan teknik elemanlar tüm hizmet bölgelerinde hizmet verdikleri halde herhangi bir atama istemi söz konusu olduğunda diğer meslektaşları ile aynı koşullarda yer alamamaktadırlar. Hazırlanan yönetmelik teknik olarak OGM personeli içindir. Ormanlık Araştırma Enstitülerinde çalışan teknik personele uygun olmaktan uzaktır. Bu yönüyle yapılan atamaların da adillik ve dengelilik ilkesine uygunluğundan bahsedilemez.

3.5- 26.06.2012 tarih ve Orman Genel Müdürlüğü’nün "Araştırma Enstitü Müdürlüklerinin Görev Alanlarının Belirlenmesine İlişkin 11 Nolu Talimatname”de Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüklerinin görev alanlarının, “Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik” gereği oluşturulmuş dört hizmet grubunun tümünü kapsadığı görülmektedir (Anonim, 2012) Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüklerinin teknik personeli hazırladıkları projelerle tüm hizmet grubu alanlarında çalışmalar yürütmektedirler. Atama Yönetmeliğinde, Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlükleri için yapılan "hizmet bölgesi" sınıflandırılması yanlış yapılmıştır. Enstitü Müdürlüklerinin görev alanları dikkate alındığında ise böyle bir "hizmet bölgesi" sınıflandırılmasının yapılamayacağı ve/veya yapılmaması gereği ortaya çıkmaktadır

4- “Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelik” Hükümlerine Aykırılık

4.1- 4. Madde Hükümüne Aykırılık: Atama, 83/6525 sayılı yönetmeliğin 4. Maddesinde belirtilen temel ilkelere aykırı olarak gerçekleştirilmiştir (Anonim, 1983). Yönetmeliğin;

4/a fıkrası ”Yer değiştirme suretiyle atamalarda kadro imkânları göz önünde bulundurulur.” Hükümünü haizdir. Bu hükme göre Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerinin kadrolarının konu uzmanı elemanlarca desteklenmesi şeklinde olması gerekmektedir. Orman Genel Müdürlüğü tarafından ”norm kadro” uygulaması Enstitü Müdürlükleri için de ilan edilmiştir. yapılan atamalarda kadroda; atama tarihine kadar bir kadro fazlalığı, kadroda herhangi bir sıkışıklık bulunmamaktadır. “**Kadro İmkânları**” başlığı altında; kadronun gerekleri ile kadronun özellikleri konusu değerlendirilmelidir. Bu açıdan incelendiğinde; **yapılan atamalar, 83/6525 sayılı yönetmeliğin 4. Maddesi (a) fıkrasına aykırıdır.**

4/b. fıkrası ”Yer değiştirme suretiyle atamalar, ekonomik, sosyal, kültürel ve ulaşım şartları yönünden benzerlik ve yakınlık gösteren iller gruplandırma suretiyle oluşturulan bölgeler arasında yapılır.” şeklindedir. Yukarıda 3.4 ve 3.5’deki açıklamalar yapılan atamaların **83/6525 sayılı yönetmelik 4. Maddesi (b) bendine aykırı olduğunu göstermektedir.**

4/c Fıkrası “Bu atamalarda, memurların bölgeler arasında adil ve dengeli dağılmasını sağlamak esastır.” şeklindedir. Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerine yönelik yapılan atamaların tümünün bulunduğu norm kadrolar tam olarak dolu değildir. Yapılan atamaların çoğunluğu ise diğer Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerinde başka Bölüm Başmühendisliklerine şeklinde olmuştur. Tüm bu göstergeler **83/6525 sayılı yönetmeliğin 4. Maddesi (c) bendine aykırı olduğunu göstermektedir.**

4.1.2- 16. Madde “B” bendine Aykırılık: ”Yönetmeliğin 16. Maddesi 2. Fıkrası ”Aynı bölgede zorunlu çalışma süresini doldurmaları nedeni ile yer değiştirmesi gerekli bulunanlardan, emekli aylığı bağlanma şartlarını bir sonraki yıl kazanacak olanlar, emekli olacaklarına dair en geç nisan ayı içinde talepte bulunmaları ve idari yönden bir sakıncası görülmemesi halinde emekli olacakları tarihe kadar buldukları hizmet alanında bırakılırlar” şeklindedir. Bu hüküm gereğince verilen dilekçeler üzerinde hiçbir inceleme gereği görülmemesinin başvurular olumsuz yanıtlanmıştır. Bu da yapılan uygulamadaki art niyeti açıkça ortaya koymaktadır. İdarenin kasıtını kanıtlamaktadır.

5- Yapılan Atamaların Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik” Hükümlerine Aykırılık

5.1- 5. Madde Hükümüne Aykırılık: Atama, Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin ”Temel ilkeler” başlıklı 5 .maddesi hükümlerine de aykırıdır. Yönetmeliğin;

5/a “Yer değiştirme suretiyle atamalarda kadro imkânları ile hizmet ihtiyacı göz önünde bulundurulur” hükümüne haizdir. Yukarıda 2/a ve 2/b’deki açıklamalar ile 3.1/i deki açıklamalar dikkate alındığında; yapılan atamalar, yönetmeliğin bu fıkrasına aykırıdır.

5/b Hizmet bölgeleri arasında hizmetin gereği esas alınarak adil ve dengeli dağılım sağlanır” şeklindedir. Yukarıda 2/a ve 2/b bölümleri ile 3.1/iii bölümlerindeki açıklamalar gereği yapılan atamalar, yönetmeliğin bu fıkrasına aykırıdır.

5/c “Atamalarda, görevlendirmeler dahil, Genel Müdürlük tarafından belirlenen ve olması gereken kadro sayısı aşılamaz.” şeklindedir. Orman Genel Müdürlüğü tarafından ”norm kadro” Enstitü Müdürlükleri için de ilan edilmiştir. Bu yapılan atamanın bulunduğu kadroda; atama tarihine kadar bir kadro fazlalığı, kadroda herhangi bir sıkışıklık bulunmamaktadır. Yukarıda 2/a ve 2/b ile 3.1/i bölümlerindeki açıklamalar dikkate alındığında yapılan atamalar, yönetmeliğin bu fıkrasına da aykırıdır

5.2-Yönetmeliğin 7. Madde Hükmüne Aykırılık: Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik” 7. maddesi "Hizmet Bölgelerini Belirleme Kriterleri” konusunu düzenlerken 83/6525 sayılı yönetmelikte belirtilen ölçütlere ek olarak “nüfus yoğunluğu” ile “ormancılık faaliyet iş yoğunluğu” kavramını getirilmiştir. Oysa “ormancılık faaliyet iş yoğunluğu” kavramı çok genel bir nitelik taşımaktadır. Bu kriterler; ormanlar alanlarının kendine özgü yapısı ve buna göre ortaya çıkan ormancılık çalışmalarıyla örtüşmemektedir. “ormancılık faaliyet iş yoğunluğu” içeriğinde hangi bilgilerin yer aldığı bilinmemesi gibi çok temel soruların cevapları belli değildir. Öncelikle; 83/6525 sayılı yönetmelikte oluşturulan “1 Sayılı Cetvel” idari yönetim birimleri olan iller bazında bölgelendirme esas ile gerçekleştirilmiştir. Burada iller genel “Mülki İdari Yönetim” sistemimiz uyarınca sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada, 83/6525 sayılı yönetmeliğin 4. maddesi; “Türkiye'nin ekonomik, sosyal, kültürel ve ulaşım şartları yönünden benzerlik gösteren illeri gruplandırılarak gelişmişlik sırasına göre (6) hizmet bölgesine ayrılmıştır. Bu hizmet bölgelerine giren il merkezleri ekli (1) sayılı cetvelde gösterilmiştir. İlçelerin gelişmişlik sırasına göre tespiti ve bölgelere dağılımı, hizmetlerin gereklerine ve özelliklerine göre kurumlarca yapılır. Devlet Personel Dairesi Kalkınma Planı Dönemlerinde, bu hizmet bölgelerini ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri göz önünde bulundurarak ve Devlet Planlama Teşkilatının da görüşünü alarak yeniden düzenleyebilir” şeklindedir. Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik” 7. maddesi “Hizmet Bölgelerini Belirleme Kriterleri” konusunu düzenlerken 83/6525 sayılı yönetmelikte yukarıda belirtilen ölçütlere ek olarak “nüfus yoğunluğu” ile “ormancılık faaliyet iş yoğunluğu” kavramını getirmiştir. Oysa “ormancılık faaliyet iş yoğunluğu” kavramı çok genel bir nitelik taşımaktadır. İçeriğinde hangi bilgilerin yer aldığı bilinmemektedir. Çok çeşitli sorular akla gelmektedir. Örneğin; i)Orman alanlarının dağılımından kaynaklanan yoğunluk mudur? ii) Orman alanlarıyla iç içe yaşayan ve orman köylüsü olarak adlandırılan yaklaşık 22 bin orman köyü ve 7 milyon civarındaki orman köylüsü nüfusu ormanlık alanlarda yaşamaktadır. Örneğin bu miktardaki orman köylüsünün orman suçlarına neden olmasının (ormanda tarla açma, kaçak kesim, vb. gibi işleri takip etmek ve yakalamak gibi yasal görevlerin iş yoğunluğu) getirdiği bir iş yoğunluğu mudur? Tüm bu örnekler daha da çoğaltılabilecektir. Çünkü ormanlar canlı bir sistemdir. Salt bir açıdan değerlendirilmesi olanaklı değildir. Bu nedenle de yapılacak “hizmet bölgesi” oluşturulması konusu ormanlar ve ormancılık söz konusu olduğunda çok değişik ölçütlerin işin içerisine girmesini zorunlu kılmaktadır. Bu yapılmadığında hizmet bölgeleri arasında adillik ve dengelik sağlanamayacaktır. Yönetmeliğin 7. maddesi uyarınca hazırlanmış olan “EK-1 Hizmet Bölgeleri Cetveli” böyle bir sınıflandırma yapılmadığı için bölgeler arasında da adil ve dengeli bir dağılım oluşturulamamıştır. Örneğin Denizli ili ilçelerinden Acıpayam (Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) 2012 nüfusu 55.971), Çal ilçesi (Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) 2012 nüfusu 20.587) ve Çameli ilçesi (Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) 2012 nüfusu 19.315) birer Orman İşletme Müdürlüğü'ne sahiptir. Ancak bu ilçeler “... ekonomik, sosyal, kültürel ve ulaşım şartları

yönünden benzerlik gösteren” bir nitelik taşımamaktadır. Fakat yönetmeliğin 7. maddesi “EK-1 Hizmet Bölgeleri Cetveli” sıralamasına göre üç ilçe de aynı sınıfta ve üçüncü (3) sınıfta görülmektedir. Çorum Sungurlu (Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) 2012 nüfusu 32.585) ilçesi ise bir orman işletme müdürlüğü olmamasına rağmen aynı şekilde üçüncü (3) sınıfta görülmektedir. Çorum sungurlu ilçesinin ulaşım, olanakları, sosyal ve kültürel yapısı ile diğer üç ilçenin yapıları birbirinden oldukça farklıdır. Rize ili (Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) 2012 nüfusu 204.194) ile ve Artvin ilinin Arhavi (Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) 2012 nüfusu 14.823) ilçesi aynı sınıfta ve ikinci (2) sınıfta yer almaktadır. Bu örnek için de “... ekonomik, sosyal, kültürel ve ulaşım şartları yönünden benzerlik gösteren” bir durum bulunmamaktadır. Burada bir il ile bir ilçe aynı kapsamda tutulmuştur. Bu iki hizmet bölgesinin de ekonomik, sosyal ve kültürel ve özellikle de ulaşım olanakları çok farklı olduğu çok açıktır. Bu ve benzeri pek çok örnek ilgili cetvelden verilebilecektir. (TUIK, 2014). Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüklerinin görev alanları ise 26.06.2012 tarih ve 11 Nolu Bakan oluru ile belirlenmiştir Burada da görüleceği gibi Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüklerinin görev alanlarında birden fazla orman bölge müdürlüğü ile orman işletme müdürlükleri bulunmaktadır. Örneğin Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüğü çalışma alanı kapsamına; Antalya Orman Bölge Müdürlüğü, Isparta Orman Bölge Müdürlüğü alanlarının tümü ile Muğla Orman Bölge Müdürlüğü alanından Köyceğiz, Dalaman, Fethiye ve Kemer Orman İşletme Müdürlükleri alanları, Denizli Orman Bölge Müdürlüğü alanından ise, Tavas, Eskere, Acıpayam, Çameli Orman İşletme Müdürlükleri alanları girmektedir. Bu alanların tümü bölgesel bir yapı gözetilerek Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüğü çalışma alanı olarak saptanmıştır. Bu alanların çok çeşitli hizmet bölgesi sınıfı içerdiği de doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Benzer durum diğer tüm ormanlık araştırma enstitüleri için de geçerlidir. Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüğünde çalışan bir orman mühendisinin 1., 2., 3. ve 4. hizmet bölgelerinde hizmet verdiği görülmektedir. Bu durumda yönetmeliğin 7. maddesine göre oluşturulan bir herhangi bir hizmet bölgesi Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlükleri için geçerli olarak kabul edilemez. Çünkü tüm hizmet bölgelerini kapsayan çalışmalar yürütmektedir. Alınan Araştırma Projeleri konusunun özgünlüğüne bağlı olarak çalışma alanlarını oluşturulmaktadır. Bu durumda da çok çeşitli hizmet bölgelerinde Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlükleri araştırmacılarının çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüğü araştırma projeleri incelendiğinde 2 yıl ile 25 yıl sürebilecek projelerin olduğu, bunun için de çalışmaların sürülebilmesi için personel devamlılığının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüğü araştırma projeleri “Proje Uygulama Alanları” başlığı ile “Kapsam ve Uygulama Yerleri” incelendiğinde de çok çeşitli hizmet bölgelerini kapsayacak alanlarda projelerin oluşturularak yürütüldüğü görülmektedir (Anonim, 2014/1, 2014/2). Yukarıda saptanan somut deliller Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlükleri için bir hizmet bölgesi sınıflandırılmasının yapılamayacağını ve/veya yapılmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

5.3-Yönetmeliğin 9. Madde Hükmüne Aykırılık; ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüğü’nde 2.sınıf hizmet bölgelerinde belirtilen sürelerin üzerinde çalışmış olan personeli de kapsamıştır. Bu yönüyle uygulama kasıt içermektedir. Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 9. maddesi "Hizmet Bölgelerinde Zorunlu Çalışma Süresi"ni mühendislerde 2. bölge için 3 yıl olarak belirlemektedir. Aynı yönetmeliğin EK 1 maddesi "Hizmet Bölgeleri Cetveli" Orman Araştırma Enstitülerinin "Hizmet Bölgeleri" sınıflandırması ile 1. ve 2. sınıf olmak üzere iki sınıfa yer verilmiştir. Yönetmelikte Orman Araştırma Enstitüleri çalışanlarına yönelik 2 bölge dışında daha düşük düzeyde bölge belirtilmemiştir. Yönetmeliğin uygulanmasında 2. sınıftaki bölgede daha önce de görev yapmış

araştırmacılar yine bu sınıf bölgelere yönelik olarak rotasyona tabii tutulmuşlardır. Dolayısıyla yapılan bu yöndeki atamaların yönetmelik hükümlerine uygun olmadığı görülmektedir.

5.4-Yönetmeliğin 10. Madde Hükümüne Aykırılık: (birçok yerel mahkeme dava dilekçelerini bu hususu dikkate alarak değerlendirmiş ve davalı OGM aleyhine karar vermiştir. Bunun bir sonu olarak da giriş bölümünde de belirtildiği gibi bir yıl gibi kısa bir süre sonunda yönetmelikte değişiklik yapılması gereksinimi duyulmuştur. Bu madde ihtiyacı karşılayacak nitelikte değiştirilmiştir.) Yönetmeliğin "Hizmet bölgelerinde en fazla çalışılabilecek süreler" başlıklı 10. maddesi şöyledir;

"Madde 10 - (1) Taşra teşkilatı birimlerinde bulunan kadrolar ve görevler esas alınarak en fazla çalışılabilecek süreler aşağıda gösterilmiştir.

d) Enstitü müdür ve müdür yardımcıları aynı müdürlükte 10 yıldan fazla aynı unvanda,

e) Saymanlar aynı müdürlükte 7 yıldan fazla,

görev yapamazlar.

(2) Merkez teşkilatı birimlerinde şube müdürleri, aynı müdürlükte 7 yıldan fazla görev yapamazlar ve bunlar aynı birimde veya diğer birimler arasında yer değişikliğine tabi tutulurlar. Mühendisler ise aynı daire başkanlığı bünyesinde aynı yerde 10 yıldan fazla görev yapamazlar."

Yönetmeliğin 10-(1) b fıkrasında genel bir ifade ile Başmühendis ve Mühendislerin aynı Orman Bölge Müdürlükleri bünyesindeki görev süresi belirtilmektedir. Oysa Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlükleri teknik personeli Orman Bölge Müdürlükleri bünyesinde görev yapmamaktadır. bu nedenle de 10 madde hükmü Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlükleri teknik personeline uygulanmamalıdır. Görüldüğü üzere diğer tüm teknik personel bu çizelgede belirtilmişken, enstitülerde görevli personelden sadece Enstitü Müdür ve Müdür Yardımcıları için süre belirtilmiştir ("d" bendi). Müvekkilin durumunda olan enstitü personeli mühendisler için herhangi bir görev süresi belirlenmemiştir. Yargıya yansıyan davalarda bu madde gerekçe gösterilerek atamaların iptal edilmesi yönetmeliğin değiştirilmesini sağlamıştır. Bu aynı zamanda yönetmeliğe ormanlık araştırma enstitülerinin bilinçli olarak konulduğunu, kasıtlı davranıldığını, ancak ormanlık araştırma müdürlüklerinin iş ve işleyişinin de yeterince bilinemediğini kanıtlamaktadır.

5.5- Yönetmeliğin 16. Madde, 5. Fıkrasına Aykırılık: Yönetmelik" 16. maddesi 5. fıkrası;" Kurul, personelin durumlarını; Ek-3 Yer Değiştirme Suretiyle Atama İstek Formunu, Ek-2 Yer Değiştirme Başvuru Değerlendirme Formunu, boş veya boşalacak kadroları, hizmet gerekleri ve ihtiyaç durumunu, daha önce görev yapılan hizmet bölgesini, tercih sırasını, öğrenimini, uzmanlığını, iş tecrübesini, mesleki bilgisini, liyakati, özür hallerini ve varsa diğer belgelerini kamu yararı çerçevesinde puanlamaya öncelik vermek suretiyle bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde inceler ve personelin atanacağı hizmet bölgesini belirleyerek hazırladığı teklifleri atamaya yetkili amirin onayına sunar" hükmünü içermektedir. Ormanlık Araştırma Enstitü Müdürlüklerindeki teknik personele uygulanan atamaların hemen tümünde yukarıda sıralanan tüm unsurlara aykırı bir şekilde atamalar gerçekleştirilmiştir.

5.6-Yönetmeliğin Geçici 1. Madde 1. ve 2. Fıkraları Hükümüne Aykırılık: Yönetmeliğin "İntibak" başlıklı Geçici Madde-1'in 1 inci ve 2 inci fıkraları "(1) Yer değiştirme suretiyle atamaya tabi görevlerde bulunanların bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce görev yaptıkları bölgelerde aynı unvanda geçen süreleri, bu Yönetmelikteki hizmet bölgelerine intibak ettirilir. (2) İntibak sonucunda bulunduğu bölgede çalışma süresi dolan personel ile ilgili olarak bir yıl içerisinde unvanlarına uygun görevlere atamaları yapılır." hükümlerini içermektedir. Bu düzenlemeler, evrensel hukuk kurallarına ve kazanılmış hakların korunması ilkesine aykırıdır.

Kazanılmış hakların korunması, kanunların geçmişe yürümezliği ve hukuk güvenliği, Hukuk Devletin temel ilkeleridir. İdarenin gerek ileriye dönük işlemleri ve gerekse geçmişe yönelik sonuçlar doğuran geri alma işlemlerini tesis ederken kazanılmış haklara saygı göstermesi zorunludur. Çünkü kazanılmış hak sıklıkla, düzenlemelerin zaman bakımından geçmişe dönük olarak uygulanması ile ve bireysel hakka dayanak olan idari işlemin yargı kararı geçmişe dönük olarak tesis edildiği andan itibaren iptal edilmesi durumlarında ortaya çıkmaktadır. Hal böyle iken; Yönetmeliğin Geçici-1 inci maddesi 1'inci fıkrasıyla, OGM bünyesinde görevli mevcut personelin, zamanında yürürlükte bulunan düzenlemelere uygun olarak atandıkları yerlerdeki hizmetleri, oluşturulan zorunlu çalışma bölgelerinde çalışılması gereken sürelerin tespiti ve kontrolü amacıyla "Devlet Memurlarının Yer Değiştirmelerine İlişkin Yönetmelik" nin yürürlüğe girdiği 25/6/1983 tarihinden de geriye doğru sorgulanarak intibak yapılmakta, bu Yönetmelik kapsamında değerlendirmeye alınmakta; Geçici 1'inci maddesi 2 inci fıkrasıyla, hizmet bölgelerinde çalışma süreleri dolan personelin en geç bir yıl içinde unvanlarına uygun yerlere atamalarının yapılacağı düzenlenmiştir.

Genel hukuk ilkelerine göre, yeni düzenlemelerde kazanılmış haklar korunarak, yapılan düzenleme Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer. Bu geçici madde ile tüm hukuk kuralları altüst edilmekte, Anayasa ile koruma altına alınan başta aile birliğinin korunmasının ihlali olmak üzere, kazanılmış haklar göz ardı edilmekte, mesleki huzursuzlukların artacağı, bilgi birikiminin kaybına ve sair olumsuzlukların yaşanacağı bir sürecin önü açılmış olacaktır. Yönetmeliğin "*intibak*" başlıklı Geçici Madde-1'de, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile Devlet Memurlarının Yer Değiştirmelerine İlişkin Yönetmelik hükümlerine aykırı, kazanılmış hakları yok sayan, Anayasamız ve evrensel hukuk ilkelerine aykırı düzenlemeler olan Geçici 1 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkraları gereği hizmet sürelerinin belirlenerek 10 yıl olarak belirlenen çalışma süresinin doldurulduğu iddiasıyla yapılan bu atama yönetmeliğe, kazanılmış hakların kullanılabilmesine ve kamu yararı ilkelerine aykırıdır.

5.7-Yönetmeliğin Geçici 1. Madde, 3. Fıkrası Hükümüne Aykırılık: Yönetmeliğin "*Intibak*" başlıklı Geçici 1. Madde 3. Fıkrası, "*Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı Merkez ve taşra birimlerinde görev yapmakta iken 29.06.2011 tarihli ve 645 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun hükmünde Kararname ile Orman Genel Müdürlüğüne Devredilen personelin Çevre ve Orman Bakanlığında aynı unvanda geçen hizmetleri Orman Genel Müdürlüğünde çalışmış gibi değerlendirilir*" şeklindedir (Anonim, 2011/3). Bu hususa ilişkin madde 1/c'deki açıklamalarımız geçerlidir. Bu nedenle de Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüklerindeki çalışan personelleri için rotasyon uygulamasına konu 10 yıl dikkate alınarak yapılacak atamalarda Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü bünyesine Ormanlık Araştırma Müdürlüklerinin bağlanma tarihi olan 29.06.2011 tarihinin başlangıç tarihi olması gerekmektedir. Bu gereklilik dikkate alınmadan yapılmış olan bu atamanın yönetmelik hükümlerine uygun olmadığı görülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ormanlık araştırmaları kurulduğu 1952 yılından günümüze dek çok değişik süreçlerden geçmiştir. Bu süreçlerin ortak noktalarından birisini çalışan personelin atanması oluşturmuştur. Diğer bir nokta ise ormanlık araştırmalarının çalışmalarında bağlı olduğu/olacağı birim yani çalışma esasları oluşturmuştur. Hangi niteliklere sahip meslektaşların araştırmacı olabilecekleri konusu ile araştırmaların bağlı olacağı birim konusu yaklaşık 65 yıldır çözüme ulaşarak kesinlik kazanamamıştır. Bu belirsizlikler ülkenin içerisinden geçen politik dalgalanmalara koşut bir yapı izlemiştir (Coşgun, 2012). Ormanlık araştırmalarında çalışma için gereken niteliklerin (yabancı dil

bilmek gerekliliği, yüksek lisans ve doktora eğitimi yapmak gerekliliği vb. gibi) sağlanması nedeniyle bu birimlerde çalışma ödül yerine sürgünlerle cezaya dönüştürülmüştür. Ormanlık araştırmalarında çalışmak üzere gelen bir mühendisin eğitim süreci kısaca şöyledir; ilk birkaç yıl yapılan çalışmalarda araştırmacı olarak çalışmaların nasıl alındığı yürütüldüğü ve sonuçlandırıldığını gözlemler. Bu sırada da müdürlüğün eksikliğini hissettiği bir birimde uzmanlaşmak üzere yüksek lisans eğitimine başlar bu eğitim üniversitemizde en fazla 3 yıl sürebilmektedir. Daha sonra dil seviyesini geliştirmek için 1 yıllık bir çalışma zamanı ayrılması gerekmektedir. Bunu izleyen süreçte de doktora asıl uzmanlık çalışması başlamaktadır. Bu süreç ise en fazla 6 yıl olabilmektedir. Bir mühendisin ormanlık araştırmalara gelip uzman bir kişi olarak yetişebilmesi için gerekli süre zaten yaklaşık olarak 10 yıldır. Tam uzmanlaşmış, uygulamaya ve ülkesine katkı sağlayabilecekken rotasyon uygulaması ile bir başka araştırmaya gönderilmek durumuyla karşılaşacaktır

Orman ve Çevre Bakanlığı'nın kapatılarak Orman ve Su İşleri Bakanlığına dönüştürülmesi süreciyle başlayan örgütlenme modeli Bakanlık bünyesindeki ormanlık araştırma müdürlüklerinin Orman Genel Müdürlüğü'ne bağlanmasıyla son bulmuştur. Bu oluşumda ormanlık araştırma müdürlüklerinin tüm işleyişi çalışma esas ve usulleri değiştirilmiştir. Araştırmalarda görev yapacak mühendisler ile yönetici kadroların görev alma şekilleri değiştirilmiştir. Çalışmalar sonucu ortaya çıkarılan proje sonuç raporlarının yayınlanma şekilleri de değişikliğe uğramıştır. Kısaca yapı tamamen değiştirilmiştir. Bu değişim sürecinde hiç kuşku yok ki ormanlık araştırma çalışanlarının (özellikle yönetici ve teknik personel) karar verici birimlere yönelik bilgi akışları bu değişimlerde önemli rol oynamıştır. Bugüne gelinmesinde en önemli nedenlerinden birisi ormanlık araştırma çalışanlarıdır. Ormanlık Araştırma Müdürlüklerinin geçirdiği evrim sürecini bilen halen çalışan çok az kişi bulunmaktadır. OGM tarafından düzenlenen "Kuruluşunun 60. Yılında Ormanlık Araştırma Enstitülerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği" Sempozyumu notları arasında evrim süreci yeterince yer almaktadır. Okumama özörlü bir toplumun geleceği noktaya örnek olması açısından da bu nokta son derece dikkat çekicidir. Günümüzde orman ve su işleri bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü ve içerisinde ormanlık araştırma enstitü müdürlüklerinin yeniden örgütlenme organizasyonları tartışılmaktadır. Oysa ormanlık araştırmaları çok ciddi bir zafiyete uğramış durumdadır. Yeni bir örgüt modeli kaybolan insan kaynağını nasıl yeri getirebilecektir. Bu yönde bir bilimsel veri bulunmamaktadır. Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre yapılan atamalar tüm teşkilatta özellikle de ormanlık araştırma müdürlüklerinde çalışma ve üretme alışkanlığını kırmıştır. Sorgulayan ve bilimsel verilere göre yapılan ve/veya yapılmak istenen çalışmaları irdeleyen yapıdan artık kurtulunulmuştur. Ormanlık araştırmaları yapılan bu atamalarla noter niteliğine büründürülmüştür. Uygulamadan gelen tüm istekleri yanıtlamak zorunluluğu olan bu istekleri neden-sonuç ilişkisi içerisinde irdeleyerek bilimsel esaslara göre değerlendirmeyen istemleri emir gören bir yapı hakim kılınmıştır.

KAYNAKLAR

Anonim, 1965; Devlet Memurları Kanunu, 23.07.1965 tarih ve 12056 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/657_12056.html. İnternet sitesi incelenme tarihi 02. 06. 2015.

Anonim, 1996; Orman Bakanlığı Ormanlık Araştırma Yayın Talimatı, 04.03.1996 tarih ve 3sayılı Bakan Oluru.

Anonim, 1998; Orman Bakanlığı Ormanlık Araştırma Yönetmeliği, 15.06.1998 tarih ve 6 sayılı Bakan Oluru.

Anonim, 1983; Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelik, Kabul Tarihi 19.04.1983-83/6525, 25.06.1983 Tarih Ve 18088 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/18088_0.Html 02.06 2015 internet sitesinin incelenme tarihi.

Anonim 2006; Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 16.06.2006 tarih ve 26600 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Anonim, 2011/1; T.C. Anayasası, Ankara

Anonim, 2011/2; 29.06.2011 tarihli ve 645 sayılı Kanun Hükmünde Kararname.

Anonim, 2011/3; Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun hükmünde Kararname, 29.06.2011 tarihli ve 645 sayılı KHK, [http://www.ormansu.gov.tr/osb/Libraries/Dok%C3%BCmanlar/645_say%C4%B1%C4%B1_Orman ve Su_%C4%B0%C5%9Fleri_Bakan%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Te%C5%9Fkilat ve G%C3%B6revler_4.sflb.ashx](http://www.ormansu.gov.tr/osb/Libraries/Dok%C3%BCmanlar/645_say%C4%B1%C4%B1_Orman_ve_Su_%C4%B0%C5%9Fleri_Bakan%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Te%C5%9Fkilat_ve_G%C3%B6revler_4.sflb.ashx), 15.09.2014 internet sitesi incelenme tarihi, Yayımlandığı R.G. Tarihi : 4/7/2011, No : 27984 Mük. Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 50.

Anonim, 2012; Araştırma enstitüsü müdürlüklerinin Görev Alanlarının Belirlenmesi, 26.06.2012 tarih ve 11 Nolu OGM Oluru.

Anonim, 2013/1; “Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliği” 13 Ekim 2013 tarih ve: 28794 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Anonim, 2013/2; OAEM Çalışma Usul ve Esasları, 17.05.2013 tarih ve 18 Nolu OGM Oluru.

Anonim, 2014/1; Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü 2013 Çalışma Raporu, 2014 Çalışma Programı

Anonim, 2014/2; Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü 2014 yılı I. Altı Aylık Çalışma Raporu

Anonim, 2015; “Orman Genel Müdürlüğü Personelinin Atama Ve Yer Değiştirme Esaslarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” adıyla 06.02.2015 tarih ve 29259 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

COŞGUN, U., 2012; Kamu Kesiminde Verimlilik Yaklaşımlarının Ormanlık Araştırma Müdürlükleri Açısından İrdelenmesi, Kuruluşunun 60. Yılında Ormanlık Araştırma Enstitüleri; Dünü, Bugünü ve Geleceği Sempozyumu, Sayfa: 391-402, 5-7 Kasım 2012, Bolu

TUIK, 2014; Adrese Dayalı Nüfus Verileri, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, 15.009.2015.

TÜRKİYE’DE ORMANCILIK ÖRGÜTÜNDEKİ DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELERİN BÜTÇESİ VE MUHASEBE SİSTEMİ

Ahmet TÜRKER

Prof. Dr. İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalı, Bahçeköy-İstanbul

Özet

Türkiye de kamu idarelerine yüklenen hizmetler yerine getirilirken ortaya çıkan kapasite fazlasını değerlendirmek üzere döner sermaye işletmeleri kurulmuştur. Bu işletmeler piyasada talebi olan ve fiyatı oluşan mal ve hizmetleri üretmektedirler. Döner sermaye sistemi Türk Mali sistemine gerçek anlamıyla 1927 yılında 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 49. Maddesi ile girmiştir. Bu maddeyle genel bütçeli daireler bünyesinde kurulması gereken döner sermayeli işletmelerin, daha sonraki dönemlerde yasal zemin hazırlanarak özel(katma) bütçeli idarelerin bünyesinde de döner sermayeli işletmeler kurulmaya başlanmıştır. Bu işletmeler bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan ve kendilerine özgü yönetim şekli ve düzeni bulunan ve kâr amacı güden kuruluşlardır. Söz konusu işletmeler aracılığıyla ticari, sınai, tarımsal, kültürel ve mesleki faaliyetler yapılabilmekte ve böylece belli bir talep karşılanarak devlete ek bir gelir sağlanmaktadır. Bu bildiri de; önce döner sermaye kavramı tanıtılacak, döner sermayenin kuruluş amaçları, döner sermayeli işletmelerin sınıflandırılması, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu çerçevesinde döner sermayeli işletmelerin yeniden yapılandırılması, döner sermaye bütçesinin hazırlanması ve döner sermaye işletmelerinde muhasebe sistemi hakkında genel bilgiler verilecektir. Ardından, Orman Genel Müdürlüğü döner sermaye bütçesinin kuruluş tarihçesi, amaç ve görevleri, döner sermayenin hazırlanması, uygulanması, sonuçlandırılması ve muhasebe sistemi üzerinde durulacaktır. Daha sonra Orman Genel Müdürlüğü Döner Sermaye Bütçesi ile ilişkisi nedeniyle Orman ve Su İşleri Bakanlığı Döner Sermaye Bütçesi hakkında da bilgiler aktarılacaktır.

Anahtar kelimeler: Bütçe, Döner sermaye, Orman işletmesi, Muhasebe.

REVOLVING FUND AND ACCOUNTING SYSTEM OF FORESTRY ORGANIZATION IN TURKEY

Abstract

In Turkey public administration established revolving fund enterprise which produce goods and services for the market. Revolving fund enterprises have a lot of benefits and they are important for the evaluation of idle capacity of the administration. In Turkey revolving fund enterprises were established by the law No.1050 in 1927. According to this law, only with general budget public administration are allowed to set up revolving fund enterprises. Then the legal base has been created to establish revolving fund with annex budgets administration. In this paper, concept of revolving fund, its organizational goals and historical development was introduced, its classification was made. Turkish public financial management system has been reconstructed with constituting The Public Financial Management and Control Law No.5018 after abolishing General Accounting Law No.1050. Reconstruction of the revolving fund under the new law was discussed. On the other hand revolving fund of the Ministry of Forestry and water affairs was explained.

Keywords: Budget, revolving Fun, Forest Enterprise, Accounting.

1. GİRİŞ

Türkiye'de Genel ve Özel (katma) bütçeli idarelere bağlı çok sayıda döner sermayeli işletme bulunmaktadır. Söz konusu işletmelerin kamu hizmetlerini yerine getirmeleri sırasında, bu hizmetlere bağlı olarak yönetilen ticari, sınaî, tarımsal (ormancılık dâhil), kültürel ve mesleki nitelikteki etkinliklerinin yürütülmesi için tahsis edilen sermayeye "döner sermaye", bu şekilde kurulan işletmelere de "döner sermayeli işletme" denilmektedir. Yani döner sermaye, kurulan işletmenin giderlerini karşılamak üzere idarenin bütçesinden tahsis edilen bir fondur.

Türkiye'de döner sermaye uygulanmasına 1925 yılında tarım kuruluşlarına sabit sermaye verilmesiyle başlanmıştır. Ancak döner sermaye sistemi Türk mali sistemine gerçek anlamıyla, 1927 yılında 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 49'uncu maddesi ile girmiştir. Bu maddeye göre, döner sermaye "genel bütçe içinde yönetilen sınaî ve ticari kurum ve idarelerin ilk madde ve malzeme alım bedelleri ile uzman ve işçi ücretleri döner sermaye adıyla bütçelere konulan ödenekler ile karşılanır. Kullanılmayan tutarlar yılsonunda yok edilir. Kullanılan sermayelerden doğan gelir fazlaları da gelir yazılır" şeklinde tanımlanmıştır. Ancak bu madde, daha sonraki yıllarda Devlet hizmet ve faaliyetlerinin artması ve hizmet çeşitliliği nedeniyle yetersiz kalmıştır. Bu yüzden yeni döner sermayeli işletmeler özel kanunlarla veya kuruluş kanunlarına konulan hükümlerle kurulmuştur. Nitekim yukarıda adı geçen kanun maddesi gereğince genel bütçeli idarelerin bünyesinde kurulması gereken döner sermayeli işletmeler, daha sonraki yıllarda çıkarılan kanunlarla, Özel (katma) bütçeli idarelerin bünyesinde de kurulmaya başlanmıştır.

1. Döner Sermayeli İşletmeler

Bu başlık altında döner sermayeli işletmelerin amaçları ile özellikleri hakkında bilgi aktarılacak, ayrıca bu başlık altında döner sermayeli işletmeler çeşitli sınıflandırılmıştır.

1.1. Döner Sermayeli İşletmelerin Amaçları

- Döner sermayeli işletmelerin kuruluş genel amaçları aşağıda sıralanmıştır (AKÇA, 1996).
- Ekonomideki boş kapasite kullanılmakta,
- Mal ve hizmet üreterek piyasada oluşan talep karşılanmakta,
- Devlete ek gelir yaratılmakta,
- Genel ve Özel (katma) bütçede çalışanlara ek mali imkan verilmekte ve
- Döner sermaye işletmelerinin, ödedikleri Katma Değer Vergisi, Gelir Vergisi ve Gayri Safi Hâsıladan Hazineye aktarma yapılmasıyla bütçeye artı bir kaynak sağlanmaktadır.
- Özel amaçları ise şöyledir:
- İdarenin daha fazla mali ve idari özerklik kazanmasını sağlamak,
- Elde edilen işletme gelirleriyle serbest ve rahat gider yapabilmek,
- Özel olanak ve ayrıcalıklar sağlamak.

1.2. Döner Sermayeli İşletmelerin Özellikleri

Aşağıda döner sermayeli işletmelerin genel özellikleri yer almıştır (GÜNER, 2006).

- Bağlı olunan daireden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip değildir.
- Bütçeleri, bağlı olunan Kuruluş bütçesinden ayrı olarak hazırlanır.
- Sermayeleri, bağlı olunan Kurum bütçesinden alınan ödenekler, kârlar, sabit değerler ve bağışlar gibi kalemlerden oluşur.
- Bütçe, muhasebe, kontrol ve denetim işlemleri Maliye Bakanlığı tarafından 2007 yılında yayımlanan "*Döner Sermayeli İşletmeler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği*" kapsamında yürütülür.
- İşletmelerin denetimi, bağlı oldukları idarelerin denetim elemanları ile iç denetçileri, Maliye Bakanlığı ve Sayıştay'ca yapılır.
- Muhasebe hizmetleri bazı döner sermaye işletmelerinde, Maliye Bakanlığı personeli tarafından bazılarında ise işletmenin bağlı olduğu idare personeli tarafından yürütülür.
- Mal ve hizmet alımında yönelik ihale işlemleri 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında yürütülür.
- Mal ve hizmet satışına yönelik ihale işlemleri 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve Döner Sermayeli Kuruluşlar İhale Yönetmeliği kapsamında yürütülür.

1.3. Döner Sermayeli İşletmelerin Sınıflandırılması

Döner sermayeli işletmeleri çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma aşağıdaki şekilde olmaktadır (KOSTİK, 1998).

- Çalışma alanlarına göre sınıflandırma,
- Bağlı oldukları Bütçelere göre sınıflandırma.

1.3.1. Çalışma Alanlarına Göre,

Döner sermayeli işletmeler çalışma alanlarına göre (Eğitim, Sağlık, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, OGM, Tarımsal, Meteoroloji Genel Müdürlüğü... vd.) bağlı döner sermaye işletmeleri,

1.3.2. Bağlı Oldukları Bütçelere Göre,

Döner sermayeli işletmeleri bağlı oldukları bütçelere göre aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- a) Genel bütçeli idarelere bağlı döner sermayeli işletmeler,
- b) Özel (katma) bütçeli idarelere bağlı döner sermayeli işletmeler,
- c) Mahalli bütçeli idarelere bağlı döner sermayeli işletmeler

2. OGM DÖNER SERMAYESİ

OGM'nin döner sermaye bütçesi 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 49. Maddesine dayanılarak 01.12.1937 tarih ve 2/7762 sayılı Kararname ile oluşturulmuş ve 3419 sayılı 1938 yılı Bütçe Kanunu ile OGM' nin bütçesine 150.000 TL.'lik bir döner sermayesi konmuştur (OGM, 1990).

2015 tarihli Orman Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliği'nin 7. Maddesine göre, bugün OGM Döner Sermayesi tutarı 182 milyon TL'dir. Bu tutar OGM'nin

gerekçeli talebi ve Maliye Bakanlığının uygun görüşü ile arttırılabilir. Aynı maddede sermaye kaynaklarını şu şekilde belirtmiştir: İşletme faaliyetlerinden elde edilen kârlardan- Bağış ve yardımlardan oluşur. Bağış ve yardımlar tahsis edilen sermaye miktarı ile sınırlı olmaksızın sermayeye eklenir. İşletme konsolide bilançosunun kârla kapanması halinde, tahakkuk eden kurumlar vergisinin mahsubundan sonraki kârı üzerinden her yılın Mayıs ayının sonuna kadar % 10 oranında hazine hissesi, genel bütçeye irat kaydedilir. İşletmenin ödenmiş sermayesi tahsis edilen sermayeye ulaşana kadar, dönem sonu kârından %10 oranında hazine hissesi ayrıldıktan sonraki kalan tutar, ödenmemiş sermayeye mahsup edilir. Ödenmiş sermaye tutarı, tahsis edilen sermaye tutarına ulaştığında; kurumlar vergisi ve hazine payı ödendikten sonra dönem net kârı bulunması halinde bu tutarın tamamı, Haziran ayının sonuna kadar OGM bütçesine gelir kaydedilmek üzere, OGM özel (katma) bütçe muhasebe birimi hesabına yatırılır. İşletme zararları, dönem net zararı hesabına alınarak, geçmiş yıllar zararı hesabında bekletilir ve ertesi yıllar kârları ile kapatılır.

3. ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ DÖNER SERMAYE BÜTÇESİ

Türkiye'de ormanların korunması, yetiştirilmesi ve ürünlerinin satılmasına ilişkin işleri yapmak üzere Orman Genel Müdürlüğü (OGM) 1937 yılında kurulmuştur. OGM, bu yıldan itibaren yukarıda sözü edilen işleri katma bütçe ile ve geniş bir örgüt yapısıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Bu yapının en önemli hizmet birimi orman işletmeleridir. Bu işletmeler, Devlet Orman İşletmeleri karakterinde olup, işlerini yürütebilmek için, esnek bir yapıya, dolayısıyla değişik bir bütçe düzenine gereksinim duyulmuştur. Bu işletmeler çeşitli odun ve odundışı orman ürünü üretmektedir. Bu ürünlerin ekonomik değeri bulunmakta ve piyasada talep edilmektedir. Söz konusu ürünler, diğer sektör işletmelerinde olduğu gibi, atıl zamanlarda ve boş kapasite kullanılarak kuruma gelir yaratmak amacıyla oluşturulmuş ürünler değildir (BAŞAR vd., 2009). Bu ürünler ormancılık faaliyetleri sürecinin doğal bir sonucu olarak elde edilmekte ve bunların piyasa koşullarına göre değerlendirilmesi gerekir. Bundan ötürü OGM'de özel (katma) bütçenin yanında, döner sermaye işletmeleri kurulmuş ve buna bağlı olarak döner sermaye bütçesi oluşturulmuştur.

Daha sonra süreç içinde yapılan çeşitli yasal düzenlemelerden sonra 1952 yılında "Devlet Orman İşletmeleri ve Döner Sermayesi Yönetmeliği" kabul edilmiştir.

Öte yandan 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 2. maddesinde Orman Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında ormancılık hizmetlerinin gerektirdiği konularda döner sermaye işletmeleri kurmak da sayılmıştır.

Bunların yanında, 22.03.2015 tarihli ve 29303 sayılı Resmi Gazete'de Orman Genel Müdürlüğü Döner Sermayesi İşletmesi Yönetmeliği yayımlanmıştır. Yönetmeliğin 4. maddesinde döner sermayeli orman işletmelerinin faaliyet alanları sayılmıştır. Söz konusu faaliyetler ana hatları itibarıyla şu şekilde ifade edilebilir: Ormanları imar etmek, korumak ve işletmek, personel eğitmek, her çeşit orman ürününün üretilmesi, orman yetiştirilmesi, satılması ve orman içerisinde bulunan mesire yerlerinin kurulması ve işletilmesi. Yönetmeliğin 5. Maddesinde ise işletmelerin gelir kalemleri sıralanmıştır. Bu gelir kalemlerinin başlıcaları odun ve odundışı ürünlerin satışı, hizmet geliri, tohum ve fidan satışı, orman içi dinlenme yerlerinden elde edilen gelirlerdir. Yine aynı yönetmeliğin 6. maddesinde işletmelerin gider kalemleri yer almıştır. Bu gider kalemlerinin başlıcaları, işletmenin iş, hizmet ve faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için yapılan giderler, plan ve proje giderleri, orman ürünlerinin kesimi, taşınması ve depolanması giderleri... vd.

Ayrıca 20.03.2015 tarihli ve 29301 sayılı Resmi Gazetede “ Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik “ yayımlanmıştır. Bu Yönetmelik 1952 tarihli Yönetmeliği yürürlükten kaldırmıştır.

3.1. Bütçenin Hazırlanması

Orman işletme müdürlüklerinin döner sermaye bütçesi metin kısmı ve ekli cetvellerden oluşur. Bütçeye ilişkin ayrıntılı gelir ve gider bütçe tekliflerini, izleyen iki yılın gelir ve gider tahminlerini de kapsayacak şekilde düzenleyerek en geç Ağustos ayının 20'sine kadar bölge müdürlüğüne gönderir. Bölge müdürlükleri, bünyesindeki işletmelerin bütçelerini inceledikten sonra konsolide ederek, mütalaası ve izleyen iki yılın bütçe tahminleri ile birlikte Eylül ayının 20'sine kadar OGM'ye gönderir. OGM de bunlara dayanarak döner sermaye bütçesini yatırımlar ve ana hesaplar bazında hazırlar ve Genel Müdürün teklifi ile Bakanın onayından sonra, Aralık ayının 15'ine kadar bölge müdürlüklerine gönderir. Bütçe ekinde izleyen iki yılın gelir ve gider tahminleri de gösterilir. Bölge müdürlükleri de Aralık ayı sonuna kadar bünyesindeki işletme müdürlüklerinin bütçelerini, iş planlarını dikkate alarak uygulanmak üzere müdürlüklere gönderir. Bütçelerin bir örneği müdürlüklerce muhasebe yetkilisine verilir.

3.2. Bütçenin Uygulanması

OGM'ye bağlı döner sermayeli birimler kendilerine tahsis edilen bütçe, ödenek ve iş planı gereğince çalışırlar. Bütçe ile verilen ödenekleri aşamazlar ve bu ödemeler dışında harcama yapamazlar. Bütçede öngörülen ödemelerin yetersiz kalması ve iş programında öngörülmeyen işlerin yapılmasının gerektiği hallerde, süre şartları hariç olmak üzere, ek bütçe yapılabilir. Ek bütçe taleplerinde kaynağın gösterilmesi zorunludur. Ek bütçe Bakanın onayı ile yapılır. Ek bütçede ana hesaplara ve gerektiğinde bölümlerine de yer verilir.

3.3. BÜTÇENİN SONUÇLANDIRILMASI

OGM'ye bağlı döner sermayeli birimlerin bütçe uygulama sonuçları, hazırlanan kesin hesap cetvellerinde gösterilir. Bu cetveller muhasebe kayıtları dikkate alınarak hazırlanır. Hazırlanan cetveller bir yıllık uygulama sonuçlarını gösterir.

3.4. Harcamaların Yapılmasında Görevliler

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanuna göre harcamaların yapılmasında görevliler; bakan, üst yönetici, harcama yetkilisi, mali kontrol yetkilisi, gerçekleştirme görevlisi ve muhasebe yetkilisi olarak belirtilmiştir. Ancak bu görevlilerden Döner Sermayeli Orman İşletmelerinde harcama sürecinde, harcama yetkilisi (işletme müdürü), gerçekleştirme görevlisi ve muhasebe yetkilisi rol oynamaktadır.

4. DÖNER SERMAYELİ ORMAN İŞLETMELERİNDE MUHASEBE

OGM'ye bağlı döner sermayeli orman işletmelerinde muhasebe uygulamaları, 1952 tarihli ve halen yürürlükten olmayan, Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermaye Yönetmeliğinin 11. Maddesine göre yapılmaktadır. Söz konusu madde gereğince, Devlet Orman İşletmeleri muhasebesinde çift taraflı ticari muhasebe sistemi kullanılmaktadır. 1960 yılında bu maddeye dayanılarak bir hesap planı hazırlanmış ve bu planın ekinde hesapların işleyişini gösteren bir açıklama bölümü de yer almıştır.

Öte yandan Maliye Bakanlığı Türkiye'deki bilanço esasına göre defter tutan gerçek ve tüzel kişilere ait işletmelerin muhasebe uygulamalarını düzenli hale getirmek amacıyla; 26.12.1992 tarih

ve 21447 sayılı Resmi Gazetede 1 sıra nolu "Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği"ni yayımlamıştır. Söz konusu tebliğin uygulamaları, 01.01.1994 tarihinden itibaren zorunlu hale getirilmiştir. Yapılan düzenleme ile tüm Türkiye'de muhasebe uygulamalarında tek düzenin sağlanması hedeflenmekte ve tüm kesimler için işletme dilinin aynı olması amaçlanmaktadır. Maliye Bakanlığı yeni düzenlemelere, Döner Sermayeli İşletmelerin de uymasını istemiştir. Bunun üzerine OGM de Tek Düzen Hesap Planı ve açıklaması hazırlanmış ve 01.01.1998 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

Ancak Maliye Bakanlığı bu konudaki mevzuata çeşitli nedenlerle yapılan değişikliklere paralel olarak, OGM de hazırladığı hesap planının değiştirmek durumunda kalmıştır.

Halen Maliye Bakanlığınca genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerine bağlı Döner Sermayeli İşletmeler için Döner Sermayeli İşletmeler ve Muhasebe Yönetmeliği hazırlanmış ve 01.05.2007 tarihli ve 26509 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. OGM de 16.02.2011 tarihli ve 304 sayılı olurla yeni bir hesap planı düzenlemiştir. Halen bu yeni hesap planı yürürlüktedir.

Tekdüzen Muhasebe Sistemini uygulayan döner sermayeli orman işletmelerinde bir hesap dönemi içinde yapılması gereken işler şu sıra takip edilmektedir:

Açılış kayıtları,

Hesap dönemi içindeki işlemler,

Yılsonunda yapılan muhasebe işlemleri.

Orman işletmelerinin muhasebesinde, zorunlu olarak şu defterler tutulmaktadır. 1) Yevmiye Defteri 2) Büyük Defter 3) Envanter Defteri 4) Kasa Defteri.

Bunların dışında muhasebede başka defterler de kullanılmaktadır. Örneğin; Borçlular Defteri, Alındı Kayıt Defteri, Arşiv Defteri.

Bunların yanında, nakden veya mahsuben yapılan harcamalarda "Ödeme Emri Belgesi", diğer işlemler ise "Muhasebe İşlem Fişi" kullanılmaktadır.

5. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELERİN DENETİMİ

Döner sermayeli işletmelerde ilgili mevzuat çerçevesinde iç ve dış denetim olmak üzere iki çeşit denetim yapılmaktadır.

İç denetim: Döner sermayeli işletmelerde iç denetim; hiyerarşik, idari ve mali denetim olmak üzere üç çeşit denetim uygulanmaktadır.

Dış denetim: İşletme dışı denetim, Sayıştay ve Maliye Bakanlığı tarafından yapılan denetimlerdir.

6. BAKANLIK DÖNER SERMAYESİ

Türkiye'de ormancılık faaliyetlerini yürüten OGM, değişik zamanlarda farklı bakanlıklar içinde yer almıştır. 1969 yılında ilk kez Orman Bakanlığı kurulmuş ve OGM bu Bakanlığa bağlanmıştır. Bu Bakanlığın giderleri genel bütçeden karşılanmıştır. OGM ise, Katma (özel) bütçe ile döner sermaye bütçesi ile faaliyetlerini sürdürmüştür.

1980 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı kurulmuştur. 1983 yılında yeni bir bakanlık kurularak Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı adını almıştır. Bu yapılan düzenlemeler, ülkemizdeki ormancılığın genel karakterini değiştirecek nitelikte olmamıştır. OGM'nin kullandığı bütçe ve muhasebe sistemleri değişmemiştir.

1991 yılında Orman Bakanlığı yeniden kurulmuş ve 3800 sayılı kuruluş kanununun 38. Maddesi ile Bakanlığın döner sermaye işletmesi kurmasına izin verilmiştir. Nitekim 1994 yılında Resmi Gazetede Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği yayımlanmıştır. Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle daha önce OGM bağlı orman işletmelerine ait görevlerin bir bölümü (örneğin, tohum ve fidan satışı, orman içi mesire yerlerine girişi, orman sahalarındaki büfe, kır bahçesi kiralınması vs., orman sınırları içindeki av) Bakanlık döner sermaye işletmesine devredilmiştir. OGM bağlı orman işletmeleri bu görev değişikliğinden dolayı gelir kaybına uğramıştır.

Diğer yandan 2003 yılında 4856 sayılı Kanunla Çevre ve Orman Bakanlığı Kurulmuştur. Bu kanunun 40. Maddesine dayanılarak 2004 yılında "Çevre ve Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği" Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve "Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği" yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yeni Yönetmelikte, döner sermayeli işletmelerin ormancılık etkinliklerine ilişkin sayılan görevleri, 1994 tarihli eski yönetmelikte belirtilen görevlerin benzeri olmuştur.

Bu arada 2003 yılında kabul edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve bu kanunun getirdiği yeni düzenlemeler çerçevesinde, 2007 yılında Yeni Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği yürürlüğe girmiş ve 1999 tarihli Döner Sermayeli İşletmeler Muhasebe Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığı bu yeni düzenlemeleri göz önünde tutarak, 2009 yılında yeni bir "Çevre ve Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği" kabul etmiş ve 2004 tarihli yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yeni yönetmelikte de Bakanlığa bağlı döner sermayeli işletmelerin görevleri, iptal edilen 2004 tarihli Yönetmeliğe benzer olmuştur.

En son olarak 2011 yılında 645 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı kurulmuş ve buna paralel 2012 yılında "Orman ve Su İşleri Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği" kabul edilmiş ve 2009 tarihli "Çevre ve Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği" yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu yeni Yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle, tohum ve fidan satışları, mesire yerlerine giriş, ...vb. işler tekrar OGM bağlı döner sermayeli orman işletmelerinin görev alanına girmiştir. Bakanlık döner sermayeli işletmelerin ormancılık ile ilgili görevleri ise, çölleşme ile mücadele maksatlı plan, program ve toplantı yapmak; bölgesel seviyede veya il bazında bitki ve hayvan türlerinin korunmasına ilişkin faaliyetler yürütmek; orman içi sulardaki su ürünleri, av ve yaban hayvanlarına ilişkin her türlü iş ve işlemleri yapmak.

Yönetmeliğin 20. maddesi gereği işletmelerce hazırlanan bütçe tekliflerini en geç 1 Eylül tarihine kadar ilgili hizmet birimlerine gönderilir. Burada değerlendirilen bütçe teklifleri, görüşleri ile birlikte en geç 1 Ekim tarihine kadar Strateji Geliştirme Daire Başkanlığına gönderilir. Bütçe, Başkanlığın teklifi üzerine en geç Aralık ayının 15'ine kadar Bakanın onayıyla yürürlüğe girer ve uygulanmak üzere işletmelere gönderilir. Bu bütçenin işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde çift yanlı ticari muhasebe sistemi kullanılır.

7. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELERİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI⁷⁰

5018 sayılı Kanunun Geçici 11. maddesinin ilk metninde, döner sermaye işletmelerinin ilgili idarelerin bütçeleri içinde yer almasını ve 2007 yılı sonuna kadar tasfiye edilmesi hükme bağlanmıştır. Ancak, bu Kanunun bazı maddelerini değiştiren 5436 sayılı Kanunla döner sermayeli

⁷⁰ Bu bölümün hazırlanmasında büyük ölçüde Yazıcı, 2014'den yararlanılmıştır.

işletmelerin tasfiyesinden vazgeçilmiş, Söz konusu işletmeler 31.12.2010 tarihine kadar yeniden yapılandırılincaya kadar bunların bütçelerinin hazırlanması, uygulanması, sonuçlandırılması ve muhasebesi ile kontrol ve denetimi Maliye Bakanlığınca yürürlüğe konulacak yönetmelikle belirlenir hükmü getirilmiştir.

Bu maddeye dayanılarak Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan 2007 tarihli Döner Sermayeli İşletmeler ve Muhasebe Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

Yeni yapılandırma süreci 2008 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununun 28. maddesiyle 31.12.2008 tarihine ve 5793 sayılı Kanunun 38. maddesiyle de 31.12.2010 tarihine kadar uzatılmıştır.

Bu arada 2010 Ekim ayında Maliye Bakanlığında Döner Sermayeli Mali Yönetim Sistemi (DMİS) Projesi başlatılmıştır. Döner Sermaye İşletmelerinin tamamının harcama ve muhasebe işlemlerini kapsayacak web tabanlı bir sistem ile aynı kapsamda yönetim bilgi sisteminin kurulması için geliştirilen DMİS, Döner Sermaye Yönetim Bilgi Sistemi ve Döner Sermaye Harcama ve Muhasebe Bilişim Sistemi olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Aşağıda bu bölümlere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

A) Döner Sermaye Yönetim Bilgi Sistemi

Burada yöneticilerin sağlıklı, hızlı ve doğru karar vermelerine olanak sağlayan bir yönetim bilgi sisteminin kurulması hedeflenmektedir.

B) Döner Sermaye Harcama ve Muhasebe Bilişim Sistemi

Genel ve özel (katma) bütçeli dairelere bağlı, değişik alanda faaliyette bulunan döner sermayeli işletmelerin mali işlemlerinin yürütülmesine imkân veren ortak web tabanlı bir sistemin kurulması hedeflenmektedir.

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Genel olarak döner sermaye kamu idarelerinde giderlerini kendi gelirlerinden karşılamak üzere oluşturulan bir fondur. Döner sermaye işletmenin kuruluş aşamasında ilgili kamu idarelerinin bütçesinde bir miktar ödenek tahsis edilir. Daha sonra işletmenin mal ve hizmet satış nedeniyle ortaya çıkan hâsıllardan giderler düşüldükten kalan karlar ayrılan ödeneğe eklenmek suretiyle işletmenin sermayesi ortaya çıkmış olmaktadır. Nitekim OGM döner sermayesi bütçesi de 1938 yılında katma (özel) bütçeden tahsis edilen 150.000 TL.. lık bir parayla ilk orman işletmeleri kurulmuştur (OGM, 1990). Bu miktar her yıl orman işletmelerinin dönem karları artmış ve bugün 182 milyon TL. Ulaşmıştır (OGM, 2015).

Diğer taraftan ormancılık örgütündeki döner sermaye bütçesinin varlığı, ormancılık faaliyetlerine ve ormanların bulunduğu çevreye ekonomik ve sosyal yararlar sağlamaktadır. Orman işletmelerinde döner sermayeden elde edilen gelir, yine işletmelerde ormancılık faaliyetlerinde harcanmaktadır. Bu cümleden olarak OGM'nin toplam bütçe kaynağının %49,7'si özel bütçeden, %50,3'ü ise döner sermayeden karşılanmıştır (OGM, 2014). Ayrıca bu işletmelerde ormancılık faaliyetlerinde çalışan orman köylülerine iş ve mali destek sağlanmak suretiyle önemli bir sosyal işlev de yerine getirilmektedir. Ek olarak, OGM mevzuat gereği her yıl yılın sonunda döner sermaye işletmelerinin karlarının %10'unu genel bütçeye aktarmak suretiyle Hazineye katkı da sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

Adıgüzel, S., 2015. Türkiye’de Döner Sermayenin Doğuş Nedenleri, Uygulaması ve Gayrisafilik ve Adem-i Tahsis İlkesi Karşısındaki Durumlarının Değerlendirilmesi. <http://www.tascittanker.com.tr/sdosya-gos.php> (Ziyaret Tarihi: 15.05.2015)

Akça, A., 1996. Bütçe ve Devlet Muhasebesi. İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınlarından No.4047/555, İstanbul, 224 s.

Arsalan, A., 2013. Döner Sermayeli işletmelerde Mali Yönetim. Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş. , Ankara, 162 s

Aydın, D., Sağlam, N., Başar, M., Kurt, H., Eser, S., Kalkan, N., Güventürk, M.A., Kocael, Y., 1999. Döner Sermayeli İşletmelerde Muhasebe Uygulamaları. Eskişehir,314 s.

Başar, M., Tosunoğlu, Ş. ve Kılıçaslan, Y., 2009. Türkiye’de Orman Döner Sermaye İşletmelerinin Etkinlik Analizi: Sorunlar, Çözümler ve Politika Önerileri. Anadolu Üniversitesi yayını, 253 s.

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004. Çevre ve Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği.

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2009. Çevre ve Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği.

Gülen, İ., 1988. Ormanlık Muhasebesi. İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınlarından No.3517/398, İstanbul, 257s.

Güner, A., 2006. Döner Sermayeli İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması. Kamu Hesaplarına Uzman Bakış Açısı Dergisi, Sayı 1, Ankara, s. 28-34

Kostik, T., 1998. Döner Sermayeli İşletmeler. Seçkin Yayınevi, Ankara, 432 s

OGM, 1990. Orman Genel Müdürlüğü 1990 Yılı Döner Sermaye Bütçesi. Ankara, 205 s.

OGM, 1952. Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermaye Yönetmeliği.

OGM, 2014. Orman Genel Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu. 74s.

OGM, 2015. Orman Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliği.

Orman Bakanlığı,1994. Orman Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği

Orman ve Su işleri Bakanlığı, 2012. Orman ve Su işleri Bakanlığı Döner Sermayeli İşletmeler Yönetmeliği.

Şakrak, M. 1997. Döner Sermaye İşletmelerinde Muhasebe Sistemi. Yasa Yayınları, İstanbul, 235 s.

Yazıcı, İ. H., 2014. Döner Sermayeli İşletmeler. Muhasebat Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 232 s.

ULUSLARARASI BAZI ORMANCILIK KURULUŞLARI VE ORMANCILIK EKONOMİSİ

Tuğba DENİZ

Yrd. Doç. Dr., İ.Ü. Orman Fakültesi Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalı, Bahçeköy/İstanbul

Özet

Ormanlar, insanlığa ve diğer canlılara sayısız mal ve hizmet sunan ekosistemlerdir. Bunun devam edebilmesi için orman kaynaklarının yönetiminde ve ormancılık faaliyetlerinde ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Bununla birlikte Dünya’da meydana gelen ekonomik ve sosyal değişiklikler, orman kaynaklarının yönetimini ve ormancılık faaliyetlerini etkilemektedir. Bu değişimlere ayak uydurabilmek, ormancılık faaliyetlerinde sürdürülebilirliği sağlamak ve daha etkin kaynak yönetim kararlarını alabilmek için ülkeler, gerek üye olarak, gerekse çeşitli konularda işbirliği yapmak suretiyle uluslararası ormancılık kuruluşlarıyla ya da araştırma enstitüleriyle birlikte bir bilgi ağı oluşturmuştur. Bu bilgi ağı sayesinde ormancılık sorunlarına yönelik çözüm önerileri paylaşılmakta ve bu kuruluşların bilgi ve deneyimlerinden yararlanılmaktadır. Ormancılıkla ilgili uluslararası birçok kuruluş ve araştırma enstitüsü bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları doğrudan ormancılıkla ilişkili olduğu halde bazıları ise dolaylı olarak ormancılık faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Bu çalışmada sadece bir adet uluslararası ormancılık kuruluşu ve 2 adet ormancılık araştırma enstitüsü ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)’nün, Uluslararası Ormancılık Araştırma Enstitüleri Birliği (IUFRO) ve Avrupa Orman Enstitüsü (EFI)’nün, Ormancılık Ekonomisi alanında yaptıkları çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmaların ülkeler için taşıdığı değerden bahsedilmiştir. Bu amaçla, söz konusu bu kuruluşların yaptıkları projeler, yazdıkları raporlar ve düzenledikleri kongre, konferans, panel ve kurs gibi bilimsel etkinliklerden bahsedilmiş ve ormancılık ekonomisi bağlamında irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası ormancılık kuruluşları, ormancılık araştırmaları, ormancılık ekonomisi.

SOME INTERNATIONAL FORESTRY ORGANIZATIONS AND FOREST ECONOMICS

Abstract

Forest ecosystems provide many goods and services to humanity and other living beings. In order to continue this, ecological, economic, and social sustainability in forest resource management are required. However, economic and social changes in the World are affecting forest resources management and forestry activities. To be able to adapt to these changes and more effective resource management decisions, countries were established an information network with forestry research institutes and organizations by collaborating or as a member. Thanks to the network, solutions regarding forestry issues are shared and benefited from the knowledge and the experience of these organizations. There are several international organizations related forestry and research institutes in the World. Some of them are directly related with forestry activities, while others are indirectly related. In this study, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), International Union of Forest Research Organizations (IUFRO) and European Forest Institute (EFI) have been addressed. These organizations and their projects, written reports, and organizing congresses, conferences, panel discussions and scientific activities have been mentioned and they have been analysed in the context of forest economy.

Keywords: International forestry organizations, forestry research, forest economics.

1. GİRİŞ

Orman ekosistemleri, toplumun ihtiyaç duyduğu odun hammaddesi, su, odun dışı orman ürünleri ve enerji üretimini sağlama, rekreasyon hizmeti sunma, sel ve taşkın zararlarını önleme, karbon tutma, işlendirme, estetik değer yaratma ve hayvanlar için barınak olma gibi daha birçok ekolojik, ekonomik ve sosyal fayda sağlarlar. Bu faydaların sürdürülebilmesi için, ormanların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmeleri gerekmektedir.

Orman ekosistemlerinin sürdürülebilir şekilde yönetilmesi konusu günümüzde küresel bir olgu haline gelmiştir. Bu nedenle, orman varlığına sahip ülkeler, çeşitli kurum ya da kuruluşlar aracılığıyla ülkelerarası çalışmalar yapabilmek ve orman ekosistemlerinin küresel anlamda sürdürülebilirliğini sağlamak için birbirleriyle bilgi alışverişini sağlama yoluna gitmişlerdir.

Uluslararası kongreler, paneller ve çalıştaylar da bu amaca hizmet etmektedir ancak, ormancılık araştırmalarının gittikçe artması bu konuda karşılaşılan sorunların daha sıkı bir işbirliği içerisinde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Böylece, farklı ülkelerden gelen uzmanlar tarafından gerçekleştirilen uluslararası ormancılık araştırmalarının sonuçlarının kongre, panel gibi toplantılarda paylaşılması ve tartışılmasına olanak sağlanmaktadır (Miraboğlu, 1979). Bu sonuçların küresel anlamda paylaşılabilmesi ve olası sorunların çözülebilmesi noktasında küresel işbirliğinin yapılabilmesi için ormancılık kuruluşlarıyla bir bilgi ağının oluşturulması zorunlu hale gelmiştir.

Uluslararası ormancılık kuruluşlarının sahip oldukları bilgi birikimleri ve ormancılıkla ilgili güncel gelişmelerden haberdar olmaları, gerek ormancılık camiasında çalışan kurumların, gerekse akademisyenlerin, herhangi bir rapor, makale ya da proje yazarken ilk olarak başvurdukları kaynaklar haline gelmiştir. Uluslararası ormancılık kurumlarının hazırladıkları yıllık raporlarda ya da bitirdikleri projelerde paylaştıkları istatistikler ya da araştırma sonuçları birçok yerli ve yabancı literatürden daha güncel nitelik taşımaktadır.

Orman kaynakları, ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda değer taşıyan işlevlere sahip ekosistemlerdir. Orman kaynaklarının işlevlerinin kesintisiz bir biçimde gerçekleştirilmesi noktasında yaşanan sorunların, küresel ve bölgesel anlamda araştırılması, tartışılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir (ORMİS, 2015). Bu çalışmada, FAO, IUFRO ve EFI gibi uluslararası ormancılık kuruluşlarının ormancılık ekonomisi alanında yaptığı çalışmalardan ve faaliyetlerden bahsedilmektedir.

2. GENEL KISIMLAR

2.1. Ormancılık ekonomisi ve araştırma alanları

Ormancılık Ekonomisi Bilim Dalı'nın araştırma alanını; ormancılığın içerdiği bütün işlevlerin ekonomik ve sosyal çözümlenmeleri, orman kaynaklarıyla ilgili tüm ekonomik ve sosyal oluşumlar, orman kaynaklarıyla etkileşim içinde bulunan tüm sektörel gelişmeler, pazarı olan ya da olmayan ormancılık mal ve hizmetlerinin değerlerinin belirlenmesi ve pazarlanması, sosyal ormancılık, ağaçlandırma-çevre ve yangın ekonomisi gibi çok çeşitli konuların oluşturmaktadır.

Orman kaynağına sahip ülkeler, ormancılıkla ilgili politika oluştururken ormancılık ekonomisindeki güncel gelişmeleri göz önünde bulundurmaları zorundadırlar. Bu gelişmeleri takip ederken, uluslararası kuruluşlardan ve enstitülerden sağlanacak güncel bilgi ve deneyimlerin, oluşturulacak politika, proje ve programlara aktarılması noktasında bir bilgi ağı olma görevi söz konusudur.

Son zamanlarda ormancılıkta yaşanan küresel gelişmelere paralel olarak, belli konuların özellikle ön plana çıktığı görülmektedir. Örneğin, karbon ekonomisi, yeşil ekonomi, biyoekonomi, pazarı olmayan orman mal ve hizmetlerinin değerlerinin belirlenmesi, çevresel muhasebe gibi konular daha yoğun bir şekilde konuşulmuştur. Bu konularla ilgili farkındalık yaratmak için uluslararası kuruluşlar ve araştırma enstitüleri hazırladıkları teknik raporlar, araştırma projeleri ve düzenledikleri kongre, konferans ve çalıştaylar aracılığıyla bilgi paylaşımında bulunmakta ve konunun gündeme getirilmesi sağlanmaktadır.

2.2. Uluslararası bazı ormancılık kuruluşları

Uluslararası ormancılık kuruluşları; devletlerin denetimine bağlı olan uluslararası kuruluşlar, devletlerin denetimine bağlı olmayan uluslararası kuruluşlar ve bölgesel nitelikli uluslararası kuruluşlar olmak üzere üç genel gruba ayrılmaktadır (Özden ve Atmış, 2010). Bu bölümde bu üç gruptan birer ormancılık kuruluşuna ve yaptığı çalışmalara değinilecektir.

2.2.1. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations-FAO)

FAO, devletlerin denetimine bağlı uluslararası ormancılık kuruluşlarından biridir (FAO, 2015). Bu kuruluş, Birleşmiş Milletler altında tarım, ormancılık ve balıkçılıkla ilgili bir örgüt olarak kurulmuştur ve faaliyetleri dört temel alanda yoğunlaşmaktadır (DİD, 2015):

- Kalkınmayı desteklemek için bilgi toplayan, analiz eden ve dağıtan bir bilgi ağı oluşturmak,
- Üye ülkeler arasında kalkınmayı sağlamak ve açlığı azaltmaya yönelik olarak uygulanan politikalardan elde edilen deneyimleri paylaşmak,
- Bütün ülkelerin bir araya geldiği ve konuları tartışarak karar aldığı tarafsız bir platform oluşturmak ve
- Elde edilen bilgi ve deneyimleri projeler vasıtasıyla arazi düzeyinde uygulamayı temin etmek.

FAO; Tarım ve Tüketici Koruma, Ekonomik ve Sosyal Kalkınma, Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği, Ormancılık, Teknik İşbirliği ile Ortak Hizmetler, İnsan Kaynakları ve Finans Bölümü olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır. Bununla birlikte FAO, Dünyanın değişik bölgelerinde 6 adet Ormancılık Komisyonu kurmuştur. Bunlar; Avrupa Ormancılık Komisyonu, Latin Amerika ve Karayipler Ormancılık Komisyonu, Yakın Doğu Ormancılık Komisyonu, Kuzey Amerika Ormancılık Komisyonu, Afrika Ormancılık ve Yaban Hayatı Komisyonu, Asya-Pasifik Ormancılık Komisyonudur. Ülkemiz bu komisyonlardan Avrupa Ormancılık Komisyonu ile Yakın Doğu Ormancılık Komisyonuna üyedir (DİD, 2015).

FAO'nun Ormancılık Komitesi (COFO) adı altında bir birimi de bulunmaktadır. COFO genellikle iki yılda bir FAO'nun merkezi Roma'da toplanan bir komitedir. COFO'nun bu oturumlarında, ortaya çıkan yeni politikaları ve teknik konuları belirlemek, çözümler aramak ve uygun adımlar atma konusunda tavsiyede bulunmak üzere ormancılık hizmetlerinden sorumlu üst düzey yetkililer bir araya gelmektedir (FAO, 2015).

2.2.2. Uluslararası Ormanlık Araştırma Kuruluşları Birliği (International Union of Forest Research Organizations-IUFRO)

IUFRO, devletlerin denetimine bağlı olmayan 1890-1892 yıllarında kurulmuş olan en eski uluslararası ormanlık kuruluşudur (Özdönmez ve ark., 1996). Merkezi Viyana’da bulunan IUFRO, başta Avusturya, Finlandiya, Kore, Avrupa Birliği olmak üzere çok sayıda ülke ve kuruluşun bağışları ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Dünyadaki ormanlık bilim adamları arasında bir network görevi gören IUFRO’nun 110 ülkeye yayılmış 700 üye kuruluşu vardır. IUFRO’nun misyonu; ormanların sağlığı ve ormanlara bağımlı toplulukların refahı için orman ve ağaç konusunda yapılan tüm araştırma çalışmalarında uluslararası işbirliği ve koordinasyonu sağlamaktır (IUFRO, 2015). IUFRO, ormanlık alanında yapılan çalışmaların ve kullanılan yöntemlerin standart hale getirilmesi, böylece sonuçların kıyaslanabilir olması ve söz konusu yöntemlerin geliştirilip, iyileştirilmesi amacıyla kurulmuştur (Miraboğlu, 1979). IUFRO gelişmekte olan ülkelerin ormanlık sorunlarının çözümü için diğer kuruluşlarla da işbirliği yaparak önemli bir rol oynamaktadır (Özdönmez ve ark., 1996).

IUFRO, ormanlık bilimiyle uğraşan bilim insanlarının kar amacı gütmeyen oluşturduğu uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. Ormanların ekolojik, ekonomik ve sosyal yönlerini anlamayı geliştiren ve ormanla ilişkili araştırmalarda işbirliği ve ortaklığı destekleyen IUFRO, ormanlık bilimi için küresel bir ağ olarak kabul edilmektedir. 15 000 den fazla bilim insanı ve yaklaşık 110 ülkedeki 700 üye kuruluşu birleştiren IUFRO; Silvikültür, Fizyoloji ve Genetik, Orman Operasyonları Mühendisliği ve Yönetimi, Orman Değerlendirmesi, Modelleme ve Yönetim, Orman Ürünleri, Ormanlığın Sosyal Yönleri, Orman Sağlığı, Orman Çevresi ve Ormanlık Politikası ve Ekonomisi olmak üzere 9 bölümden oluşmaktadır. Ormanlık Politikası ve Ekonomisi Bölümünün de alt birimleri bulunmaktadır. Bunlar; Ormanlık Politikası ve Ekonomisi, Orman Sektör Analizi, Ormanlık Tarihi ve Geleneksel Bilgi, Orman Kaynakları Ekonomisi, Ormanlık Politikası ve Yönetişim ve Orman Hukuku ve Çevre Mevzuatı Birimleridir (IUFRO, 2015).

2.2.1. Avrupa Orman Enstitüsü (European Forest Institute-EFI)

EFI, 1993 yılında Joensuu (Finlandiya)’da uluslararası ormanlık faaliyetlerini sürdürmek ve ormanlarla ilgili bilgileri karar vericilere tarafsız bir şekilde sağlamak amacıyla kurulmuş, bölgesel nitelikli uluslararası ormanlık araştırma enstitüsüdür (EFI, 2015).

EFI anlaşmasını, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 36 Avrupa ülkesi imzalamıştır. Yaklaşık 130 ilgili ve bağlı kuruluşu olan EFI Konseyi, 25 ülke temsilcisinden oluşmaktadır. FI’nin misyonu; Avrupa düzeyinde ormanların çevresel boyutları, ekoloji, çok yönlü faydalanma, ormanların sağlığı ve odun ve odun dışı orman ürünleri arz ve talebi dahil olmak üzere, ormanların korunması ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi için ormanlık politikası konularında araştırma yapmak olarak ifade edilmektedir (EFI, 2015).

EFI’nin merkez ofisi Joensuu (Finlandiya) dadır ve aynı zamanda bu ofise bağlı her biri farklı ormanlık konularında çalışan 5 adet bölgesel ofisi vardır. Bunlar; EFI Akdeniz Bölgesel Ofisi –EFIMED (Barselona); EFI Atlantik Avrupa Bölgesel Ofisi- EFIATLANTIC (Bordo), EFI Kuzey Avrupa Bölgesel Ofisi-EFINORD (Umea), EFI Orta Avrupa Bölgesel Ofisi- EFICIENT (Freiburg ve Nancy) ve EFI Ortadoğu ve Güneydoğu Avrupa Bölgesel Ofisi- EFICEEC-EFISEE (Viyana ve Zagreb)’dir.

3. BULGULAR

3. 1. Uluslararası ormancılık kuruluşlarının ormancılık ekonomisi araştırmalarına katkıları

Uluslararası ormancılık kuruluşları, ormancılık ekonomisinin araştırma alanlarıyla ilgili önemli veri kaynağıdır. Bu kuruluşların ana kuruluş amaçları, küresel, ulusal ve bölgesel anlamda ormanların sürdürülebilirliğini sağlamak olduğundan ve bu amaca hizmet etmek için ormancılığın ekolojik, ekonomik ve sosyal yönü üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Bu nedenle bünyelerinde yer alan ormancılık komisyonları, bölgesel ofisler ya da bölümlerin faaliyetlerini ve araştırmalarını da ormancılığın bu üç yönünü dikkate alarak planladıkları görülmektedir.

Ormancılığın ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutu aslında birbirleriyle ilişkilidir. Ormancılık politikasının belirlenmesinde bu üç boyutun da dikkate alınması gerekmektedir. Orman kaynak yöneticilerinin ve politika yapanların karar alırken ya da politika belirlerken, ormancılıkla ilgili ekonomik verileri mutlaka dikkate almalıdır. Aynı şekilde ormancılık ekonomisi alanında çalışan bilim insanlarının, akademisyenlerin de yapacakları çalışmalarda ormancılık ekonomisi ile ilgili güncel bilgiye ihtiyaçları olmaktadır. Bu noktada en güncel verilerin paylaşıldığı uluslararası ormancılık kuruluşları ve bunların yaptığı çalışmalar önemlidir. Bu bölümde uluslararası ormancılık kuruluşlarından FAO, IUFRO ve EFI'nin web sayfalarında ormancılık ekonomisi anlamında örgüt yapıları ve yayınları incelenmiş, ormancılık ekonomisi araştırmalarında yararlanılabilecek bilgi kaynaklarından (örgüt yapısı, yayın, proje, toplantı, veri tabanı vb.) söz edilmiştir.

3.3.1. FAO'nun ormancılık ekonomisi araştırmalarına katkısı

FAO'nun kuruluş amacı; ormanların gelecek nesiller için korunması, bunu yaparken de bugünün ihtiyaçlarını sosyal, ekonomik ve çevresel amaçlar paralelinde sağlayarak devam ettirmektir FAO'nun stratejik amaçlarından bir tanesi de tarım, ormancılık ve balıkçılığı daha üretici ve sürdürülebilir yapmaktır (FAO, 2015).

FAO'nun Ormancılık Bölümünde; ormanlarını sürdürülebilir bir şekilde yönetmek isteyen ülkelere yardım edilmesi amaçlanmıştır. İklim değişikliği, biyoenerji ve küresel orman kaynaklarının değerlendirilmesi konuları üzerine yoğunlaşıldığı bu bölümde; Orman Yönetimi, Orman Mal ve Hizmetleri, Orman ve Çevre, Toplum ve Orman, Politika ve Kurumlar, Değerlendirme ve İzleme ve Disiplinlerarası Sorunlar gibi alanlarda çalışmalar yapılmaktadır (Özden ve Atmış, 2010).

FAO, sürdürülebilir ve yasal orman ürünleri ticaretini geliştirmek için ülkelerin faaliyetlerini desteklemektedir. Bununla birlikte ülkelerin sürdürülebilir bir orman yönetimi için ormancılık politikalarını belirlemelerinde yardımcı olmakta, hazırladığı rapor, proje, kitap ve broşürlerle, düzenlediği bilimsel toplantılarla ve geniş veri tabanı sayesinde ülkelerin ormancılık çalışmalarında önemli bir bilgi kaynağı olmaktadır. FAO, ormancılık ekonomisi alanının da önemli bir bilgi kaynağıdır. Ormancılık Komitesi (The Committee on Forestry-COFO), orman kaynaklarının pazarlanması, finansmanı, pazarı olan ve olmayan orman mal ve hizmetlerinin değerinin belirlenmesi konularında bilgi sunmaktadır.

Küresel Orman Kaynakları Değerlendirmesi (Global Forest Resource Assessment-FRA), FAO Ormancılık Raporu (FAO Forestry Paper), FAO Orman Ürünleri Yıllığı (FAO Yearbook of Forest Products) ve Dünya Ormanlarının Durumu (State of World's Forests) FAO Ormancılık ve Orman Ürünleri Dergisi (Unasylva) gibi FAO'nun belli periyotlarda çıkardığı yayınlar da ormancılık ekonomisi alanında çalışan orman yöneticilerine, uzmanlara ya da akademisyenlere

önemli bir bilgi kaynağı olmaktadır. Bu yayınlarda yer alan verilerle ya da bu verileri kullanarak yeni verilerin üretilmesiyle ormancılık araştırmaları yapılabilmektedir. Söz konusu araştırmalarda belli aralıklarda bir ülkenin ormancılık istatistikleri ya da iki ülkenin ormancılık istatistiklerinin karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi için bu verilere başvurulmaktadır.

Devletlerin, özel sektör temsilcilerinin, üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek Dünya ormanlarının ekonomik ve sosyal sorunlarının tartışıldığı, bilgi ve deneyimlerin paylaşıldığı Dünya Ormancılık Kongreleri (World Forestry Congress) de bu amaca hizmet etmektedir. Son olarak FAO'nun ülkelerin ormancılık istatistiklerini yayınladığı Ormancılık İstatistik Veri Tabanı (FAOSTAT-Forestry) da yine ormancılık ekonomisi araştırmalarında sıklıkla başvurulan bilgi kaynağıdır (Tablo 1). FAO'nun geçmişe dönük veri sistemi, ormancılık ekonomisi araştırmalarında zaman serisi çalışmaları için yararlanılmaktadır.

Tablo 1. FAO'nun ormancılık ekonomisi araştırmaları için temel bilgi kaynakları (FAO Resmi Web Sitesinden derlenmiştir www.fao.org).

	Bilgi kaynağı	Kaynağın içeriği
KOMİTE	The Committee on Forestry-COFO	COFO; Dünya ormanlarının durumunu inceleyerek, orman kaynaklarına ulaşım, pazarlama, finansmanı, adil fayda paylaşımı ve orman mal ve hizmetlerinin değerlerinin belirlenmesini sağlayan ormancılık politikası önlemlerini belirleyen bir komitedir.
YAYINLAR	Global Forest Resources Assesment-FRA 2010 FAO Ormancılık Raporu FAO Yearbook of Forest Products State of World's Forests Unasylva	Küresel Orman Kaynakları Değerlendirmesi; Dünya ormanlarının en kapsamlı olarak değerlendirildiği çalışmadır. Bu çalışmada 233 ülkenin ormanlarının değeri, kullanımı ve kapsamıyla ilgili 90'dan fazla değişken için FAO tarafından toplanan ülke verilerini içermektedir. FRA, ulusal ekonomilere ormanların katkısını da içermektedir. FAO Ormancılık Raporu, ormancılıkta temel periyodik yayınlardan biridir. Ormancılık fonları, ormanların çok amaçlı kullanılması, iklim değişikliğinde yaban hayatı gibi temalı olarak aylık olarak yayınlanmaktadır. FAO Orman Ürünleri Yıllığı tüm ülkeler için temel orman ürünleriyle ilgili istatistik verilerin bulunduğu bir yayındır. Orman ürünleri üretimi ve ticaret hacminin değerini içeren, ticaretin yönünü gösteren ve belirli ürünler için ortalama birim ticaret değerlerine ilişkin istatistik bilgileri bulunmaktadır. Bu bilgiler; anket ya da resmi yayınlar yoluyla ülkeler tarafından FAO Ormancılık Bölümü için sağlanan veriye dayanmaktadır. Resmi veri yokluğunda ise, FAO mevcut en iyi bilgiye dayalı tahminler yapmaktadır. Dünya Ormanlarının Durumu raporunda, ormanlardan elde edilen çok amaçlı ve sosyoekonomik faydalar ve bunlara ilişkin düzenli olarak yayınlanan güncel bilgiler yer almaktadır. Unasylva ormanların yönetimi, sosyo-ekonomik kırsal kalkınma, endüstriyel kalkınma, uluslararası ticaret vb. birçok konuda ormancılıkta yaşanan gelişmeler hakkında orman kaynak yöneticilerine, politika yapanlara, araştırmacılara, öğrencilere ve teknisyenlere bilgi sunan bir dergidir.
TOPLANTI	World Forestry Congress	Dünya Ormancılık Kongreleri; Dünya ormanlarının ekolojik, ekonomik ve sosyal nitelikli sorunlarının çözümü için düzenlenen, ülkelerin görüş ve deneyimlerinin paylaşıldığı toplantılardır.
VERİ TABANI	FAOSTAT-Forestry	FAOSTAT-Forestry'nin web sayfasında orman ürünleri üretim, tüketim ve ticaretine ilişkin, ülkelerin yıllar itibariyle güncel istatistikleri yer almaktadır. Ayrıca, ithalat ve ihracat rakamlarına ve diğer ülkelerle orman ürünlerinin üretimi ve ticareti konularında karşılaştırmalı istatistiklerine de ulaşılabilmektedir.

3.3.2. IUFRO'nun ormancılık ekonomisi araştırmalarına katkısı

IUFRO'nun Ormanlık Politikası ve Ekonomisi Biriminin araştırma alanı; bilgi organizasyonu ve bilgi hizmetleri, ormancılık araştırmalarının yönetimi, orman ve ağaçlık alan tarihi, ormancılık sektör analizi, ormancılığın sosyal ve ekonomik yönleri, ormancılık politikası ve yönetişimi, ormancılık hukuku ve çevre mevzuatı gibi konuları kapsamaktadır.

Ormanlık Politikası ve Ekonomisi Biriminin altında alt bölümler de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, "Orman Kaynakları Ekonomisi" dir. Bu başlık altında da; Çok Fonksiyonlu Ormanlığın Ekonomik Değerlendirmesi, Ekosistem Hizmetlerinin Değerinin Belirlenmesi ve Karbon Piyasaları, Ekolojik Ekonomi, Mülkiyet Hakları gibi çalışma grupları bulunmaktadır (Tablo 2). IUFRO genellikle çalışmalarını çalışma gruplarına bölerek gerçekleştirmektedir.

IUFRO'nun ormancılık ekonomisi araştırmaları ile ilgili çeşitli yayınları, düzenlediği etkinlikleri ve bilgi sistemleri bulunmaktadır. Örneğin; IUFRO'nun, Ormanlık Ekonomisinde Yeni Ufuklar Uluslararası Konferansı (International Conference on New Frontiers of Forest Economics); kamu, özel sektör, ormancılık sektörüyle ilgili sivil toplum kuruluşları, ormancılık ekonomisinin önde gelen bilim insanları ve akademisyenlerini bir araya getiren bir organizasyondur. Bu konferansla, orman ekonomisi disiplini için geleceğe yön verecek düşünce ve tartışmalar için bir platform oluşturulması amaçlanmıştır. Yine IUFRO'nun bünyesinde yer alan Küresel Orman Bilgi Servisi (Global Forest Information Service) ise; orman ile ilgili tüm bilgileri sağlayanlarla bu bilgileri kullananlar arasında ortaklıklar geliştirerek küresel orman toplumu arasında bilginin yayılması ve paylaşımı için bir ağ oluşturmaktadır (IUFRO, 2015).

Tablo 2. Orman Kaynakları Ekonomisi Alt Bölümünün Çalışma Grupları, amaçları ve araştırma alanları (IUFRO'nun Resmi Web Sitesinden derlenmiştir www.iufro.org).

Çalışma Grupları	Amaç	Araştırma Alanları
Çok Amaçlı Faydalanmanın Ekonomik Değerlendirmesi	Orman kaynaklarının ekonomik değerini belirlemek	✓ Pazarı olmayan mal ve hizmetlerin değerlerini belirleme yöntemleri ✓ Sürdürülebilir orman yönetiminde ekonomik değerlerin rolü ✓ Orman Yönetim değişimlerinin değerlendirilmesinde ekonomik değerlerin kullanımı
Ekosistem Hizmetlerinin Değerinin Belirlenmesi ve Karbon Piyasaları	Ekosistem hizmetlerinin değerlerini belirlemek, karbon piyasalarıyla ilgili veri toplamak	✓ Karbon piyasası ✓ Ekosistem yönetimi ✓ Ekosistem hizmetleri için ödemeler (Payments for Ecosystem Services-PES)
Ekolojik Ekonomi	Ekolojik ekonomi ile ilgili eğitim ve araştırma faaliyetleri gerçekleştirmek	Ekolojik ekonomi ile ilgili lisansüstü eğitim ve araştırma faaliyetlerinde uluslararası işbirliği ve disiplinler arası araştırmayı teşvik etmek
Orman Toprak Mülkiyeti ve Mülkiyet Hakları	Orman arazi kullanımının, orman torak verimliliği üzerine etkisini vurgulamak	✓ Topluluk ormanları ve orman kaynak yönetimi ✓ Arazi kiralama ve kullanım hakları piyasası ✓ Aile ormanı yönetimi

3.3.3. EFI'nin ormancılık ekonomisi araştırmalarına katkısı

EFI'nin bölgesel ofislerinin her biri kendi bölgeleriyle ilgili ormancılık ekonomisi araştırmalarına katkı sağlayacak çalışmalar yürütmektedir. Örneğin; bölgesel ofislerinden EFIMED;

orman fonksiyonları üzerine iklim değişikliği ve arazi kullanım değişimlerinin etkisi, su ve toprak, arazi kullanımında orman yangınları riskinin entegrasyonu, sürdürülebilir orman mal ve hizmetleri için ekonomik araçlar ve politikalar, orman yönetim planlamasının optimizasyonu için modeller ve karar destek sistemleri gibi araştırmalar yürütmektedir.

Ormanların ve ormancılık faaliyetleri sonucu oluşan dışsallıkların belirlenmesi konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar artık gittikçe önem kazanmaktadır. Bu amaçla bölgesel, ulusal, uluslararası çalışmalar yürütülmektedir. Bunlardan biri de EFI'nin bölgesel ofisi EFIMED tarafından yürütülen "Akdeniz Bölgesi Ormanlarının Dışsallıkları (MEDFOREX)" adlı projesidir (Türker, 2008). Bu projenin amaçları; değer belirleme için standartlar oluşturmak, çeşitli tipteki Akdeniz ormanlarıyla ilişkili değerleri bulmak; bu değerlerin transfer edilebilirliğini test etmek; karar verme araçları geliştirmek ve bu sonuçları bilim dünyası ve son kullanıcılar arasında yaymaktır. EFI'nin ormancılık ekonomisi ile ilgili tamamlanan ya da devam eden çeşitli projeleri bulunmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. EFI'nin ormancılık ekonomisi ile ilgili projelerinden örnekler (Kaynak:EFI Resmi Web Sitesinden derlenmiştir www.efi.int).

Proje kısa adı	Proje içeriği
WAVES	Küresel Ortaklık için ekosistem hizmetlerinin değerinin belirlenmesi, ormancılık muhasebesi el kitabı ve eğitim materyallerinin geliştirilmesi projesi
AGORA	Akdeniz Ormanlarını araştırma kapasitesinin geliştirilmesi projesi
CREEA	Çevresel ve Ekonomik hesapları derleme ve analiz etme projesi
EXIPOL	Politika Analizi için dışsallık verisini ve Girdi-çıkıtı araçlarını kullanarak yeni bir çevresel muhasebe çerçevesinin oluşturulması projesi
FORCOUNT	Fas'ta orman mal ve hizmetlerinin bütünleştirildiği bir muhasebe çerçevesinin tanımlanması için destek verilmesi projesi
FORVALUE	Pazarı olmayan mal ve hizmetlerin pazarlama ve geliştirme projesi
MASIFF	Orman Yangınlarının Sosyo-Ekonomik Etkisi ve Yangın Yönetiminin Ekonomik Etkinliği için Metodoloji Geliştirme
NEWFOREX	Orman Dışsallıklarının belirlenmesi ve pazarlanması için yeni yöntemler projesi

Bu projelerden örneğin; FORVALUE Projesinin amacı; pazarı olmayan orman mal ve hizmetlerinin değerini belirlemede en yeni bilgileri ve geliştirilen en son yöntemler kullanılarak değer belirleme konusunda özet bilgi sunmaktır. NEWFOREX (New Ways to Value and Market Forest Externalities) Projesinin amacı ise; pazarı olmayan orman fonksiyonlarının, mal ve hizmetlerinin değerini; bu mal ve hizmetlerden faydalananları belirleyerek, dışsallıkları elde etme maliyetlerini değerlendirerek ve politika önerilerini geliştirerek belirlemek ve bu ürünlerin pazarlanması için yeni yöntemler geliştirmektir. Projede ele alınan dışsallıklar; karbon tutumu, biyolojik çeşitliliği korunması, havza hizmetleri ve rekreasyondur (EFI,2015).

Anılan bu projelerin dışında EFI'nin "Mediterranean Forest Database" adı altında EFIMED Veritabanı (EFIMED Database) bulunmakta, bu veri tabanında, MEDFOREX projesiyle ortaya çıkan envantere göre ormanların durumu, odun ve odun dışı orman ürünlerinin miktar ve değerleri yer almaktadır. Bu veri tabanında bir ülke için herhangi bir orman ürününün ismi girilerek miktar ve değeri belirlenebilmektedir. Ayrıca Orman Ürünleri Fiyat Bilgi Portalı (Forest Products Price Information Portal) da bulunmaktadır. Bu portal, 200'den fazla farklı bilgi kaynağından oluşmakta ve 30'dan fazla ülkeden fiyat serileri verileri ve fiyatlarla ilişkili diğer bilgiler yer almaktadır. Araştırmacılar ürün kategorilerine, coğrafik konuma, piyasa alanına ve organizasyon tipine göre arama yapabilmektedirler Bunların dışında EFI'nin ormancılık ekonomisi ve genel ormancılık

anlamında rapor, kitap, broşür vb. çok çeşitli yayınları da bulunmaktadır. Bu yayınlarda ormancılık sorunları ele alınıp çözüm önerileri sunulmakta ya da yapılan bir araştırmanın sonuçları paylaşılmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. EFI'nin periyodik yayınlarından örnekler (Kaynak:EFI Resmi Web Sitesinden derlenmiştir www.efi.int).

Yayımlar	İçerikleri
What Science Can Tell Us	Bu yayın serisi, karmaşık ormancılık problemlerinin çözümü için politika yapanlar ve karar vericiler için disiplinlerarası uzman görüşlerinin yer aldığı yayındır.
From Science to Policy	Bu yayın bilim-politika diyalogunu güçlendirmek için, uzmanlık ve bilimsel bilgiyi bir araya getirmektedir.
Technical Reports	Ormancılık sorunlarının ele alındığı raporlardır.
Policy Briefs	Bu yayın serisi, ormancılık politikası sorunlarını ve darboğazları araştırma yardımıyla çözülmesini ifade etmektedir.
Research Reports	Disiplinlerarası araştırmaların raporlarını ifade etmektedir.
Proceedings	Kongre, konferans gibi çeşitli toplantılardan elde edilen sonuçları ifade etmektedir.
Discussion Papers	Çeşitli ormancılık sorunlarıyla ilgili yazılan raporlardır.
Thinkforest Publication	Thinkforest toplantılarının sonuçlarının yer aldığı yayınları ifade etmektedir.
Project Publication	EFI tarafından yürütülen ormancılık projelerinin raporlarıdır.
By EFI Researchers	EFI araştırmacılarının tespitlerini içeren yayınlardır.
EFI 20 years	EFI'nin 20.yıldönümüne özel yayınladığı sayıdır

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünya'da ormancılık alanında gerçekleşen ekonomik ve sosyal gelişmelerin izlenmesi ve bu gelişmeler sonucunda ortaya çıkacak sorunların çözümünde ülkelere destek olan ve hizmet veren uluslararası ormancılık kuruluşlarıyla bilgi paylaşımı ve işbirliği, ülkelerin ulusal ormancılık politikalarının belirlenmesinde ve etkili kaynak yönetim kararlarının alınmasında önem taşımaktadır. Uluslararası kuruluşların veri tabanları ve yayınladıkları raporlar ya da örgüt yapılarında oluşturdukları grupların araştırma sonuçları, akademik anlamda ormancılık araştırmaları ve kaynak yöneticileri için verecekleri kaynak yönetim kararlarında ve yapacakları çalışmalarda en güncel veri kaynağı olmaktadır. Bununla birlikte, orman yönetimini sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmeye yönelik küresel anlamda bir veri tabanının geliştirilmesinde uluslararası ormancılık kuruluşlarının çalışmalarının rolü büyüktür.

Bu çalışmanın sonucunda FAO'nun, ormancılık ekonomisi araştırmalarına veri sağlama ya da mevcut verilerle yeni veri setlerini oluşturma konusunda katkı sağladığı, IUFRO'nun ise ormancılık ekonomisi anlamında daha çok çalışma grubu araştırmalarının katkıda bulunduğu ve bu kuruluşun uluslararası işbirliği ve küresel ağ oluşturma anlamında önem taşıdığı, EFI'nin ise, ormancılık ekonomisi araştırmalarına daha çok yayın ve projeler anlamında katkıda bulunduğu görülmektedir. FAO'nun ülkelerin geçmiş ve en güncel ormancılık verilerini içeren veri tabanı en güçlü yanını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, EFI'nin güncel ormancılık konularını ele aldığı ve ormancılık sorunlarına çözüm getirdiği yayınları en öne çıkan bilgi kaynaklarıdır. IUFRO'nun ise işbirliği ve küresel bir ormancılık platformu oluşturmaya bu noktada önemlidir.

Türkiye ormancılık alanında uluslararası işbirliği imkanlarını artırmak ve bu küresel bilgi ağının içerisinde olmak için çeşitli girişimlerde bulunmalı ve yapılacak uluslararası toplantılara katılımı arttırmalıdır. Bu kuruluşların web sitelerinde ormancılık ekonomisiyle ilgili birçok yayın bulunmakta, yapılacak araştırmalarda bu yayınların güncel bilgilerinden yararlanılmalıdır. Bununla birlikte, bu gibi kuruluşların güncel etkinliklerinden ve yayınlarından haberdar olmak için sitelerine üye olunmalı böylece yayınladıkları bültenleri takip ederek bu kuruluşların düzenledikleri kongre, konferans, çalıştay gibi ormancılık ekonomisi ile ilgili etkinliklere katılım sağlanmalıdır. Ayrıca ormancılık ekonomisi ve politikası konularında lisansüstü eğitim gören genç araştırmacılar, bu kuruluşların düzenleyecekleri kurs ve diğer bilimsel etkinliklerinden faydalanmaları noktasında teşvik edilip yönlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

DİD, 2015. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.did.ormansu.gov.tr>, (Ziyaret Tarihi: 01/06/2015).

EFI, 2015. Avrupa Orman Enstitüsü (European Forest Institute) Resmi Web Sitesi, <http://www.efi.int>, (Ziyaret tarihi: 14/04/2015).

FAO, 2015. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of United Nations) Resmi Web sitesi, <http://www.fao.org>, Ziyaret tarihi: 05/05/2015).

IUFRO, 2015. Uluslararası Ormanlık Araştırma Örgütleri Birliği (International Union of Forest Research Organizations) Resmi Web sitesi, <http://www.iufro.org>, Ziyaret tarihi: 16/05/2015).

Miraboğlu, M., 1979. Uluslararası Ormanlık Araştırma Kuruluşları Birliği'nin (IUFRO) Kuruluş Tarihçesi, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Sayı 129, No 1, İstanbul.

ORMİS, 2015. Ormanlıkta İktisadi ve Sosyal Çalışma Grubu Resmi Web Sitesi, <http://www.forestconomics.org>, (Ziyaret tarihi: 01/06/2015).

Özden, S., Atmış, E., 2010. Dünya Ormanları ve Ormanlığı, Ormanlık Politikası Kitabı 9. Bölüm, Editörler: Prof. Dr. Aytuğ Akesen, Prof. Dr. Abdi Ekizoğlu, Türkiye Ormanlıklar Derneği Eğitim Dizisi Yayın No: 6, ISBN: 978-9944-0048-3-1, Ankara.

Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., 1996. Ormanlık Politikası, İ.Ü. Yayın No: 3968, Orman Fakültesi Yayın No: 435, ISBN: 975-404-429-5, İstanbul Üniversitesi Basım ve Film Merkezi, İstanbul.

Türker, M.F., 2008, Ormanlık İşletme Ekonomisi, Birinci Baskı, Kitap Matbaacılık, ISBN: 978-605-60295-0-9, İstanbul.

6331 SAYILI İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KANUNU VE ORMANCILIĞA YANSIMALARI:ERZURUM FİDANLIK MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ

Sevim İNANÇ¹

Cevdet AĞYÜREK²

¹Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin, Turkey

²Orm. Müh., Doğu Anadolu Ormanlık Araştırma Enstitüsü, Erzurum, Turkey

Özet

Ülkemizde, çalışan tüm kesimlerin hukuki güvenceye kavuşturulması Sosyal Hukuk Devleti ilkesi 'nin zorunlu bir gereğidir. Ormanlık sektöründe faaliyet gösteren orman işçileri, uzun yıllar İş Kanunu'nun işçilere sağlamış olduğu hukuki güvenceden yoksun bırakılmıştır. 1475 sayılı İş Kanunu, tarım-orman işçilerini kapsamına almamakla birlikte, ilk defa 15.08.2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve İş Güvencesi Kanunu olarak bilinen 4773 sayılı Kanunla Türk İş Hukukunda önemli yenilikler getirilerek, o güne kadar hiç bir hukuki düzenlemeye tabi olmayan tarım-orman işçileri, bazı sınırlamalarla da olsa, ilk defa İş Kanunu kapsamına alınmıştır. Yapılacak çalışmanın amacı; uzun yıllardan sonra böylesine geniş kapsamlı biçimde iş mevzuatı kapsamına alınan orman fidanlık çalışanlarının 6331 sayılı kanunun uygulamaya başlamasından sonra çalışma hayatında ne gibi farkındalıklar oluşmaya başlanıldığı, kanunun ne gibi değişiklikler meydana getirdiği ve kanunun çalışanlar tarafından doğru algılanıp algılanmadığı konuları irdelenecektir. Araştırma kapsamına Erzurum Orman Fidanlık Müdürlüğünde çalışan tüm personel (n=95) ile yüz yüze anket çalışması yapılacaktır. Araştırmanın verilerini; anket forumları, Fidanlık Müdürlüğünün yazılı - basılı kaynakları ve İSG kayıtları, Personelle yapılan görüşme notları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Orman Su İşleri Bakanlığı ilgili mevzuatı, konu ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar materyal olarak kullanılacaktır..

Anahtar Kelimeler: İş Güvenliği, Orman İşçisi, İş Kanunu

THE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY LAW NO. 6331 AND REFLECTION ON FORESTRY: SAMPLE OF ERZURUM NURSERY DIRECTORATE OF FORESTRY

Abstract

In our country, according to the Social Law State principles, it is an essential requirement to bring legal security to working of all sectors. However, forest workers in the forestry sector which was provided to the Labor Law for workers can't take advantage of legal security. It has been an important innovation in the Turkish Labor Law with 1475 and Law No. 4773. In this way, the importance of agriculture-forestry workers have understood for the first time. Then, the Turkish Labour Law (Act No. 4857) was created. Finally, all offices that realises forestry activities has been inlaw with dated 30.06.2012 and The Occupational Health and Safety Law No. 6331. Therefore, Law No. 6331 is a milestone in the working life. In this paper, forest workers who workers of forest nursery in the labor legislation are evaluated. Questionnaires included their changes occurring in working life, awareness and detection levels of law were inquired both before and after the Law No. 6331. The case study area; all staff working in the Erzurum Nursery Directorate of Forestry with face-to-face interviews will be conducted. In this way, 95 people who forest workers in the case study area were contact. Literatures, İSG records, legislations in the [Ministry of Labour and Social Security](#) and Ministry of Forest and Water Affairs with national and international works are used as material.

Key Words : Job Security, Forest Worker, Labor Law.

1. GİRİŞ

Ülkemizde, çalışan tüm kesimlerin hukuki güvenceye kavuşturulması Sosyal Hukuk Devleti ilkesinin zorunlu bir gereğidir. Ormanlık sektöründe faaliyet gösteren orman işçileri, uzun yıllar İş Kanunu'nun işçilere sağlamış olduğu hukuki güvenceden yoksun bırakılmıştır.

15.08.2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve İş Güvencesi Kanunu olarak bilinen 4773 sayılı Kanun Türk İş Hukukunda önemli yenilikler getirilmiştir. O güne kadar hiç bir hukuki düzenlemeye tabi olmayan tarım-orman işçileri, bazı sınırlamalarla da olsa, ilk defa İş Kanunu kapsamına alınmıştır.

Türkiye'nin uluslararası taahhütleri ile çalışma hayatında ortaya çıkan yeni anlayışlar ve mevcut İş Kanununun günün ihtiyaçlarını yeterince karşılamaması nedeniyle, 22.05.2003 tarihinde kabul edilen 4857 sayılı İş Kanunu ile 1475 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

4857 sayılı İş Kanunu 1475 sayılı Kanununu önemli ölçüde değiştirerek kapsamını genişletmiş olup, getirmiş olduğu yeni ilke ve değişiklikler ile modern bir İş Kanunu olma özelliğini taşımaktadır.

Orman işçileri, 4857 sayılı İş Kanunu ve bu Kanuna bağlı olarak çıkarılan Yönetmelikle, bazı sınırlamalarla İş Kanunu kapsamına alınmıştır. Sınırlı da olsa, orman işçilerinin hukuki bir güvenceye kavuşturulmasını, bu alanda atılan önemli bir adım olarak kabul etmek gerekir.

1.1. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de İş sağlığı ve güvenliğine yönelik düzenlemelerin tarihsel gelişimi incelendiğinde, ilk düzenlemelerin Cumhuriyet öncesi döneme dayandığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'deki iş sağlığı ve güvenliğinin tarihsel gelişimini üç alt başlıkta ele almak gerekir. Bunlar; Osmanlı İmparatorluğu dönemi, Birinci TBMM dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklindedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan düzenlemeler genellikle maden ocaklarında çalışan işçilere yönelik olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra çıkarılan kanunlarda iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hukuki dayanak oluşturabilecek düzenlemeler yer almıştır. 2012 yılında çıkarılan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa kadar, İş sağlığı ve güvenliği düzenlemeleri dağınık bir yapıda ve diğer kanunlarda yer alan düzenlemelerle oluşturulmaya çalışılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Çetindağ 2001'e göre; sanayileşmenin gecikmesi ve fabrika niteliğindeki büyük işletmelerin sayıca az olması iş sağlığı ve güvenliği alanında yapılacak çalışmalarda geç kalınmasına sebep olmuştur (Demirkaya, 2014). Bu nedenle Osmanlı imparatorluğu döneminde önemli sayılabilecek düzenlemeler yapılmamıştır. Tanzimat Fermanının ilanından sonra çalışanlar yararına düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

1.1.1. Osmanlı İmparatorluğu döneminde çıkarılan yasalar;

İş yaşamı ilk olarak mecelle tarafından düzenlemeye başlanmıştır. Ancak yazılı olarak çıkarılan ilk yasal belge Dilaver Paşa Nizamnamesidir. Bu belge Padişah onayıyla çıkarıldığı için yasa hükmünde değildir. Tüzük hükmündedir.

Makal 1997'ye göre; Dilaver Paşa Nizamnamesi 100 maddeden oluşmaktadır. Nizamname; ücretler, çalışma koşulları ve diğer koruyucu önlemler başlıkları altında incelenebilir (Demirkaya, 2014).

Dilaver Paşa Nizamnamesinin temel amacı, üretimi arttırmak olmasına rağmen iş sağlığı ve güvenliği alanındaki ilk hukuki düzenleme olması açısından önemlidir.

Cumhuriyet öncesi dönemdeki iş sağlığı ve güvenliği hükümlerinin yer aldığı ikinci hukuki düzenleme Maadin Nizamnamesi'dir. Bu Nizamname ile Dilaver Paşa Nizamnamesinde yer almayan bazı önlemler alınarak, madencilik alanındaki koruma seviyesi arttırılmıştır. Maadin Nizamnamesinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümler yer almış, özellikle de iş kazalarının önlenmesi ve iş kazasının meydana gelmesi durumunda, bunların tazminine ilişkin hükümler düzenlenmiştir.

1.1.2. Birinci TBMM Dönemi

Birinci TBMM döneminde Kurtuluş savaşı devam ederken çalışma hayatının düzenlenmesi gerekliliği düşüncesi yayılmaya başlayınca; tüm çalışanları kapsayacak genel bir kanun çıkarılması ya da her iş alanı ve bölge için ayrı ayrı düzenlemeler yapılması gerektiği şeklinde iki düşünce ortaya atılmıştır. Bu dönemde işçilerin çalışma koşullarının sağlık, sosyal ve ekonomik yönden düzeltilmesine yönelik düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için her iş alanı ve bölge için ayrı ayrı düzenlemeler yapılması gerektiği düşüncesinin hakim olmasıyla 9 Mayıs 1921 tarihinde TBMM tarafından dört maddelik 114 sayılı Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesine Olarak Furuhtune Dair Kanun çıkarılmıştır (Demirkaya, 2014).

Bu dönemde yapılan ikinci hukuki düzenleme ise 151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanundur. Makal, 2007'ye göre; Bu Kanun, Ereğli Kömür Havzasındaki maden ocaklarında çalışma koşullarıyla ilgili düzenlemeler yaparken, bireysel iş ilişkileri alanında da dönemine göre ileri sayılabilecek düzeyde düzenlemeler getirmiştir (Demirkaya, 2014). 15 maddeden oluşan Kanun, 10 Eylül 1921 tarihinde kabul edilip yürürlüğe girmiştir.

1.1.3. Cumhuriyetin İlanından Sonraki Dönem

Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk yasal düzenleme ise 02.01.1924 tarih ve 394 sayılı "Hafta Tatili Yasası"dır. 04.10.1926 tarih ve 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 332. maddesi işverenin iş kazaları ve meslek hastalıklarından doğan hukuki sorumluluğunu düzenlemiştir (URL 1, 2013). 1930 yılında 1580 sayılı "Belediyeler Kanunu" ile işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından denetlenmesi belediyelere verilmiştir. Bu kanunu takiben aynı yıl 1593 sayılı "Umumi Hıfzıssıhha Kanunu" ile işyerlerine sağlık hizmeti götürülmesi benimsenerek ilk defa işyeri hekimliğinden söz edilmiştir (URL 2, 2015). Bu yasa ile çocuk ve kadın işçilerin çalıştırılma koşulları, gece çalışmaları, gebe kadınların doğumdan önce ve sonra çalışma şartları, belirli büyüklükteki işyerlerinde revir ve hastane açılmasına ait düzenlemeler yapılmıştır (Demirkaya, 2014).

Akay, 2006, Durdu, 2006, TMMOB, 2010, Vayisoğlu ve Zorlu 2008'de; 3008 sayılı İş Kanununun yetersiz kalmasından dolayı yerine 28.07.1967 yılında 931 sayılı İş Kanunu çıkarılmasına rağmen Anayasa Mahkemesi tarafından usul yönünden bozulması üzerine, metinde herhangi bir değişiklik yapılmadan 25.08.1971 yılında 1475 sayılı İş Kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu kanun ve ona uygun olarak çıkarılan tüzük ve yönetmelikler ile iş sağlığı ve güvenliği açısından kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. 1475 sayılı İK ile işverenin iş sağlığı ve güvenliği açısından yükümlülükleri belirlenmiş ve bu hususta gerekeni yapmak, tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır. Ayrıca işçilerin de usul ve şartlara uymak zorunda oldukları belirtilmiştir (Demirkaya, 2014).

3008 sayılı İK gibi 1475 sayılı İK da günün koşullarına cevap verememesi ve gelişen teknolojinin getirdiklerine uyum sağlamak amacıyla 10.06.2003 tarihinde 4857 sayılı İş Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa Avrupa Birliği ve ILO normları dikkate alınarak hazırlanmıştır. 1475 sayılı İK'da "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği" kavramı bu yasa ile "İş Sağlığı ve Güvenliği" şeklinde daha

geniş bir anlamda kullanılmıştır. Bu kanunun 5. bölümü iş sağlığı ve güvenliğine ayrılmış olup, hak ve yükümlülükler, önlemler, çocuk ve kadınların korunması ile teknik elemanlar ve kurullar şeklinde dört grupta toplanmıştır (Demirkaya, 2014). Çilengiroğlu, 2006'da; İşverenin, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin olarak işçileri bilgilendirme, denetleme ve eğitime yükümlülükleri, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine ek olarak tanımlanmıştır. İş sağlığı ve güvenliği üzerine son düzenleme 20.06.2012 tarihinde kabul edilen ve 30.06.2012 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmış 6331 sayılı "İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunudur. Bu kanun İş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili ilk müstakil kanun olmasından dolayı çok önemlidir. Bu yönüyle bir dönüm noktasıdır.

1.2.Türkiyede İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı

Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yapılan yasal düzenlemeler Anayasa ve uluslararası sözleşmelere dayandırılarak geniş kapsamlı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda incelenmesi gereken Anayasayla birlikte, kanunlar, tüzükler ve yönetmeliklerdir. Anayasa ile birlikte konu ile ilgili temel yasalardan olan; 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 3008, 931, 1475 ve 4857 sayılı İş Kanunları, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile konuyla ilgili Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Belediye Kanunudur.

İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili Yürürlükte olan 5 adet tüzük ve 41 adet yönetmelik bulunmaktadır.

1.2.1. 6331 İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Md. 1) iş güvenliği amacı, "İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk ve yükümlülüklerini düzenlemektir" şeklinde açıklanmıştır (Anonim, 2012).

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Md. 2), "Kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır" şeklinde açıklanmıştır (Anonim, 2012).Ancak 10/09/2014 tarih ve 6552 sayılı kanunda yapılan değişiklikle 10'dan az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinin hizmet alma yükümlülükleri kaldırıldı (URL 3, 2015).

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda (Md. 4) açıklandığı gibi:

İşveren, çalışanlar, işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olup bu çerçevede; Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar. İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar. Risk değerlendirmesi yapar veya yaptırır. Çalışana görev verirken, çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne alır. Yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri alır. İşyeri dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan hizmet alınması, işverenin sorumluluklarını ortadan kaldırmaz. İşveren, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin maliyetini çalışanlara yansıtamaz (Anonim, 2012).

1.3. Türk İş Hukukunda Orman İşçilerinin Tabi Olduğu Mevzuat

1.3.1. 6331 Sayılı Kanundan Önceki Dönem

6331 sayılı Kanun'dan önce, yürürlükte kalan 3008, 931 ve 1475 sayılı İş Kanunları tarım işçilerini kapsamına almamıştır. 1475 sayılı İş Kanunu'nun kapsamı dışında kalan işlerin düzenlendiği 5. maddenin 2. Bendinde tarım-orman işçileri de sayılarak, İş Kanunu hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmiştir (URL 4, 2015). Ancak, 1475 sayılı kanunun 5. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen “tarım sanatları ile tarım aletleri makine ve parçalarının yapıldığı, atölye, ve fabrikalarda görülen işler” “tarım işletmelerinde yapılan yapı işleri” “halkın faydalanmasına açık veya işyerlerinin müştemilatı durumunda olan park ve bahçe işleri ise İş Kanunu kapsamındadır. 4773 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, kapsamı dışında kalan işlerin düzenlendiği 5. maddenin 2. Bendine 50'den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım işlerinin yapıldığı iş yerlerinde hükmü eklenmiştir. Bu durumda, 51 ve daha fazla işçi çalıştırılan tarım işleri de İş Kanunu kapsamına alınmıştır. 4773 sayılı Kanun, tarım işçilerini İş Kanunu kapsamına alması ve kanunun uygulanması bakımından tarım işi sayılabilecek faaliyetlerin kapsamını belirlemiş olması bakımından önem taşımaktadır.

Ancak 4857 sayılı İş Kanununun uygulama kapsamına girmeyen işlerin belirlendiği 4. maddesinin (b) bendinde ‘50’den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde veya işletmelerinde’ kanun hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlemesine yer verilmiştir (Anonim, 2013). 1475 sayılı İş Kanunu'nun 8. maddesinde sürekli ve süreksiz iş tanımı yapılarak, Kanunun süreksiz işlere uygulanmayacak hükümleri belirtilmiş ve süreksiz işlerle ilgili uyuşmazlıklarda Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmişti. Söz konusu Kanunun 8. maddesinde atf yapılan hükümler, Borçlar Kanunu'nun genel hükümleri ile sözleşme özgürlüğü ilkesinin geçerli olduğu ve özel hukuk yaptırımlarına tabi hizmet akdine ilişkin hükümlerdir. İK. m. 8'de niteliği itibariyle 30 gün ve daha az süren işlerin süreksiz iş olduğu dikkate alındığında, özellikle mevsimlik tarım işlerinin, İş Kanunu açısından nitelikleri itibariyle süreksiz iş kapsamına girdiği ve bu nedenle Borçlar Kanunu hükümlerine tabi olacağı kabul edilmektedir (URL 1, 2013).

4773 sayılı Kanunla 1475 sayılı İş Kanunu'nda yapılan değişiklikler, 4857 sayılı İş Kanunu'nda da aynen yer almaktadır. Kanunun uygulama kapsamına girmeyen işlerin belirlendiği 4. maddesinin (b) bendinde ‘50’den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde veya işletmelerinde’ kanun hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlemesine yer verilmiştir. Kanunda, tarım işleri ve tarım işçileri ile ilgili başka bir düzenleme yer almamakla birlikte, 111. maddede Kanunun uygulanması bakımından tarım işleri sayılan işlerle tarım işyerlerinde çalışanların, çalışma şartlarına, hizmet akdine, ücretlerine ve işin düzenlenmesine ilişkin hususların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirleneceği kabul edilmiştir. Bu hüküm gereğince, ilgili yönetmelik, 4773 sayılı Kanun döneminde “Tarımdan Sayılan İşlerde Çalışan İşçilerin Çalışma Koşullarına İlişkin Yönetmelik” adı altında 06.04.2004 tarih ve 25425 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte tarım işleri sayılan faaliyetler, 4773 sayılı Kanunla getirilen ve tarım işleri olarak belirlenen iş ve hizmetlerdir. 4857 sayılı İş Kanunu, 51 ve daha fazla sayıda tarım işçisinin çalıştırıldığı işyerlerinin kanun hükümlerinden yararlanması imkânını getirmektedir. Ancak, tarım işçilerine İş Kanunu hükümleri uygulanırken, İK. m. 10'da yer alan sürekli-süreksiz işler ayrımı ve bu işlerin tabi olduğu hükümlerle ilgili düzenlemeyi birlikte ele almak gerekir. İK. m. 10'da, nitelikleri bakımından en çok otuz iş günü süren işlerin süreksiz iş, bundan fazla sürenlerin ise sürekli iş olduğu düzenlenerek, İş Kanunu ' nun süreksiz işlere uygulanmayacak hükümlerinin neler olduğu tek tek sayılarak belirtilmiştir. Ayrıca, süreksiz işlere İş

Kanunu 'nun uygulanamaması nedeniyle ortaya çıkan boşluklarda Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir.

Bu durumda, tarım işçilerinin iş kanunu hükümlerinden yararlanabilmesi için;

1. Yönetmelikte düzenlenen ve tarımdan sayılan işlerde çalışıyor olması
 2. İşyerinde çalışan toplam işçi sayısının 51 ve daha fazla olması
 3. Yapılan işlerin nitelik itibariyle 30 gün ya da daha fazla sürmesi
- şartlarının hep birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

Bu düzenlemeler karşısında, tarım işi olarak kabul edilen faaliyetlerde çalışanlar (tarım-orman işçileri), toplam işçi sayısının 51'den az olması durumunda İş Kanunu kapsamına girmemektedir. İlk iki şartın gerçekleşmesine rağmen, yapılan işlerin nitelik itibariyle 30 günden az sürmesi, başka bir ifade ile süreksiz iş olması durumunda İK. m. 10'da yer alan düzenleme nedeniyle, İş Kanunu hükümlerinden yararlanılması mümkün değildir. Aynı şekilde, tarım işi olarak kabul edilen işin, nitelik itibariyle 30 günden daha fazla sürmesine rağmen 50 ve daha az sayıda işçinin çalışması durumunda, tarım işçileri yine İş Kanunu kapsamına girmeyecektir. Söz konusu düzenleme küçük tarım işyerlerinde çalışan işçiler için değil, işletme halini almış büyük tarım işletmelerinde daimi statüde çalışan tarım işçilerini kapsamına almakta, tarım işçileri içerisinde büyük sayılara ulaşan ve en çok hukuki güvenceye ihtiyaç duyan mevsimlik (gezici) tarım işçilerini yine kapsam dışında bırakmaktadır.

Esener 1973'e göre; Tarım işçilerinin iş kanunları kapsamına alınmama nedeni olarak değişik gerekçeler ileri sürülmektedir. Bu gerekçelerin başında ise, tarım işlerinin kendine has özelliklerinin bulunması nedeniyle genel nitelikli iş kanununun uygulanmasının da mümkün olmamasıdır. Gerçekten de, tarım işleri çoğunlukla iklime dayalı işler olup, kapsam ve süre yönünden sınırları belirli değildir (Kılıç, 2006).

1.3.2. 6331 Sayılı Kanundan Sonraki Dönemi

Bu Kanunun amacı; işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir. Bu kanunun Kapsamı; kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanmasıdır (Anonim, 2012).

Ancak aşağıda sıralanan istisnalar;

a) Fabrika, bakım merkezi, dikimevi ve benzeri işyerlerindeki hariç Türk Silahlı Kuvvetleri, genel kolluk kuvvetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının faaliyetleri.

b) Afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetleri.

c) Ev hizmetleri.

ç) Çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlar.

d) Hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan iş yurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetleri (Anonim, 2012) hariçtir. Ancak 10/09/2014 tarih ve 6552 sayılı kanunda yapılan değişiklikle çırak ve stajyerler ile 10'dan az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinin hizmet alma yükümlülükleri kaldırıldı (URL 3, 2015).

1.3.2.1. 6331 Sayılı Kanunun Çalışan Açısından Getirdiği Yenilikler

- Sayı sınırı olmaksızın iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinden yararlanma.
- İşyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları ile ilgili görüş verme ve aktif katılım sağlayabilme.
- Ciddi ve yakın tehlike ile karşı karşıya kalması durumunda, gerekli tedbirler alınmaya kadar çalışmaktan kaçınma.
- İş sağlığı ve güvenliği konularında eğitim alıp, bilgilenme.
- İş sağlığı ve güvenliği konularında temsil edilme.
- Kendisinin ve çalışma arkadaşlarının sağlık ve güvenliklerini tehlikeye düşürmeme.
- Kendilerine verilen üretim ve korunmayla ilgili tüm araç ve donanımları doğru kullanma.
- Kanunun getirdiği hükümlerin yürürlüğü aşamalı olarak sağlanacaktır.
- 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında 50 den az çalışanı olan kamu kurumları için 01.07.2016, 50 den fazla çalışanı olan için 02.08.2014 tarihinden itibaren uygulamaya girecek
- Tehlikeli ve Çok Tehlikeli bütün işyerleri ile 50'den fazla çalışanı olan Az Tehlikeli bütün işyerleri 01.01.2014 de uygulamaya girecek
- 50'den az çalışanı olan Az Tehlikeli sınıftaki işyerleri için 01.07.2016 te uygulamaya girecek.
- 11 Eylül 2014 tarihli ve 6552 sayılı torba yasa ile kanun kapsamında değişiklikler yapıldı. Böylece çirak ve stajyerler ile birlikte 10'dan az çalışanı olan az tehlikeli sınıftaki işyerleri kapsam dışına alınmış oldu (Anonim, 2014).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma kapsamına Erzurum Orman Fidanlık Müdürlüğünde çalışan tüm personel (n=95) ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın verilerini; anket forumları, Fidanlık Müdürlüğünün yazılı - basılı kaynakları ve İSG kayıtları, Personelle yapılan görüşme notları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Orman Su İşleri Bakanlığı ilgili mevzuatı, konu ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar materyal olarak kullanılacaktır. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirilmesi SPSS programında yapılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Erzurum Orman Fidanlık Müdürlüğü Erzurum Orman Bölge Müdürlüğüne bağlı bir müdürlük olup, bünyesinde 4 adet fidanlık şefliği bulunmaktadır. Bunlar Erzurum, Erzincan, Ağrı ve Sarıkamış Orman Fidanlık Şeflikleridir. Fidanlık Müdürlüğünün şeflikler dahil toplam 105 çalışanı bulunmaktadır. Bunların 22 kişisi 657 sayılı Devlet memurları kanunu, 70 kişisi daimi 12 kişisi geçici olmak üzere toplam 82 işçi kadrosunda ve 1 kişide yine 4/C kadrosunda çalışmaktadır.

Müdürlüğün emrinde çalışan memurların tamamı erkektir. Daimi kadrodaki işçilerin 8'i Kadın 72'si ise erkektir. Geçici işçilerin tamamı erkektir.

Araştırma alanında 105 kişiden 95'i ile anket çalışması yapılabilirdi. Geriye kalan 10 kişi gerek izin gerekse farklı nedenlerden dolayı anket çalışmasına katılmadı.

Fidanlık çalışanlarının % 6 sı 19-30 yaş, %30'u 31-40 yaş, % 34'ü 41-50 yaş aralığında ve %30'uda 50+ yaş grubunda olup, bunların tamamı emekliliği hak etmelerine rağmen çeşitli nedenlerden dolayı emekliliklerini ertelemekteler.

3.1. Çalışanların Yeni İş Kanunu Hakkında Düşünceleri

Anket çalışmasına katılan çalışanlara yeni yasanın getirmiş olduğu yeniliklerden sizin için en yararlı hangisi oldu sorusuna çalışanların % 44 oranında iş güvenliği uzmanı çalıştırılması, % 30 oranında işçilere hayati tehlike taşıyan koşullarda çalışmayı reddetme hakkı, % 18 oranında İSG kurullarının yaptırımçı bir güç kazanması ve % 8 oranında da diğer olarak cevap vermişlerdir. Bu işyerinde iş güvenliği uzmanı çalıştırma zorunluluğu ve çalışanların hayati tehlike taşıyan koşullarda çalışmayı reddetme hakkı 6331 sayılı kanunla getirilmiş bir uygulamadır. Aynı şekilde bu işyerinde İSG kurulları bu kanunla getirilmiş bir uygulamadır. Dolayısıyla % 92' i oranında kanunun getirdiği yeniliklerden haberdar olduklarını söyleyebiliriz.

Çalışma hayatınızda sizin için en önemli değer nedir diye sorulduğunda çalışanların % 86'sı sağlık, %12'si Güvenlik % 2'si Demokrasi olarak cevap vermişlerdir. Burada çalışanların % 98 gibi bir oranda sağlık ve güvenlik demesi çok manidar. Sağlık ve Güvenlik kelimelerinin hafızalar da yer edinmesi çok olumlu bir sonuçtur.

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarında hangisi çok daha önemlidir dendiğinde çalışanların % 34 oranında ekip çalışması, %24 oranında uzmanlık, %22 oranında deneyim, % 14 oranında katılım sağlanması ve % 6 oranında süreklilik olarak cevaplandırmışlardır. Burada % 94 oranında kanunun getirdiği yeniliklerden olan ekip çalışması, katılım ve uzmanlık (Mesleki yeterlilik belgesi zorunluluğu) konularının yüksek oranda görülmesi kanunun olumlu sonuçlarındandır.

Çalışanların iş sağlığı ve güvenliğinde daha etkin rol oynaması için ne gerekiyor? Diye sorulduğunda çalışanların % 64 oranında eğitilmiş olmaları, % 20 oranında iş müfettişlerinin işyerlerini daha sık denetlemeleri, % 10 iş güvencesinin daha yüksek olması, % 4 oranında önlem almayan işverenlere ağır cezalar getirilmesi, % 2 oranında kendi örgütlerinin güçlü olması olarak cevaplandırdıkları görülmektedir. Kanunun önleyici temel bakışının eğitim, denetim ve kontrol mekanizmasının % 88 oranında görülmesi kanunun doğru algılandığının işaretidir.

Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliğinin gelişmesini tetikleyen en önemli etken hangisi olmuştur? Sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar % 40 oranında büyük iş kazalarına halkın duyduğu tepki, % 28 oranında iş teftişi, % 20 oranında sendikaların uğraşları ve % 12 oranında meslek odalarının ilgilenmesi olarak görülmektedir.

Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliğinin en zayıf noktası nedir? Sorusuna çalışanlar % 38 oranında iş denetimi, %30 oranında iş sağlığı ve güvenliği eğitimi, %20 oranında işsizlik, %6 oranında sermaye yetersizliği ve %6 oranında hiçbiri olarak cevap vermişlerdir.

İş sağlığı ve güvenliği yasasında öncelik verdiğiniz konu aşağıdakilerden hangisidir? diye sorulduğunda % 52 oranında eğitim, % 32 oranında sıkı denetim, % 6 oranında belirsizliklerin giderilmesi, % 6 oranında diğer ve % 4 oranında kurulların esnekleştirilmesi olarak cevap verildiği gözlenmiştir.

Yeni iş sağlığı ve güvenliği kanunu sizce çalışma ortamının sorunlarını çözebilecek mi? Diye sorulduğunda % 48 kısmen, % 40 oranında Evet ve % 12 oranında da hayır cevabını vermişlerdir.

Burada % 88 oranında kanunun amacına ulaşacağı gibi değerlendirilebilir. Buda bizlere kanunun uygulayıcılarına olumlu mesaj niteliğindedir.

Çalışanların iş sağlığı ve güvenliğinde daha etkin rol oynaması için ne gerekiyor? Diye sordüğümüzda ise çalışanların % 62 oranında çalışanların eğitilmiş olmaları, % 16 oranında yasaların iş sağlığı ve güvenliği önlemleri almayan işverenlere ağır cezalar getirmesi, % 12 oranında sıkı denetim, % 6 oranında iş güvencesinin yüksek olması ve % 4 oranında kendi örgütlerinin güçlü olması

Tek başına işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı istihdamının sağlanması, işyerlerinde iş kazalarıyla meslek hastalıklarının önüne geçer mi? Diye sorulduğunda çalışanların bu soruya cevap olarak % 62 Kısmen, % 20 oranında Evet ve % 18 oranında Hayır karşılığı verdiği görülmektedir. Burada da yine % 82 oranında bir oran yapılan uygulamaların faydalı olduğu noktasında olumlu sonuçlar vermiştir.

4. SONUÇLAR

Yapılan çalışmada 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanununun Erzurum Orman Fidanlığı çalışanları üzerindeki yansımaları araştırılmıştır. Kanunun bu işyerinde yürürlüğe girdiği günden beri eğitim, ortam ve sağlık gözetimi gibi faaliyetler yapılmıştır. Söz konusu bu hizmetlerin olumlu sonuçlarını yapılan anketlerde görmek mümkündür. Olumlu sonuçları aşağıda sıralamak mümkündür.

Bu işyerinde iş güvenliği uzmanı çalıştırma zorunluluğu ve çalışanların hayati tehlike taşıyan koşullarda çalışmayı reddetme hakkı 6331 sayılı kanunla getirilmiş bir uygulamadır. Aynı şekilde bu işyerinde İSG kurulları bu kanunla getirilmiş bir uygulamadır. Dolayısıyla % 92' i oranında kanunun getirdiği yeniliklerden haberdar olduklarını söyleyebiliriz.

Çalışanların % 98 gibi bir oranda sağlık ve güvenlik demesi çok manidardır. Sağlık ve Güvenlik kelimelerinin hafızalar da yer edinmesi çok olumlu bir sonuçtur.

Çalışanların % 94 oranında kanunun getirdiği yeniliklerden olan ekip çalışması, katılım ve uzmanlık (Mesleki yeterlilik belgesi zorunluluğu) konularının yüksek oranda görülmesi kanunun olumlu sonuçlarındandır.

Kanunun önleyici temel bakışının eğitim, denetim ve kontrol mekanizmasının % 88 oranında görülmesi kanunun doğru algılandığının işaretidir.

Çalışanların % 88'inin kanunun amacına ulaşacağı değerlendirilmesinde bulunması olumlu bir sonuçtur. Buda biz kanunun uygulayıcılarına olumlu mesaj niteliğindedir.

Nihayetinde çalışanların % 82 oranında yapılan uygulamaların faydalı olduğu noktasında hemfikir olması yapılan uygulamaların doğru bir yolda ilerlediği kanaatini bizlere vermektedir.

KAYNAKLAR

Anonim, 2012. İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, İnönü Bulvarı No: 42 İ-Blok Kat 4 06100 Emek-Ankara, ISBN 978-975-455-176-1 Baskı Arı Ofset Matbaacılık Ltd. Şti. Kasım.

Anonim, 2013, 4857 Sayılı Yeni İş Kanunu. Orman-iş Yayınları-15 Prestij Matbaacılık Ltd. Şti. 1. Baskı.

Anonim, 2014, 11 Eylül 2014 tarihli ve 6552 Sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun.

Demirkaya, S., 2014., İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğini Sağlama Borcu ve İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerini İşyeri (İşletme) Dışından Temini, Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 166 s.

URL 1, 2013, <http://www.hukuki.net/kanun/818.13.text.asp>.

URL 2, 2015, 1930, R.G.T., 14.04.1930, S. 1471 (1580 sayılı Belediye Kanunu).

URL 3, 2015, <http://www.gib.gov.tr/index>.

URL 4, 2015, <http://www.basarmevzuat.com/dustur/kanun/5/1475/a/1475sk1>.

KILIÇ, M., 2006, , 4857 Sayılı Yeni İş Kanunu Kapsamında Tarım İşçilerinin Hukuki Durumu. Ankara üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Dergisi 12(2), Ankara Sayfa. 39-49.

DİKİLİ AĞAÇ SATIŞI TAMİMLERİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLERİN İLGI GRUPLARI ÜZERİNE ETKİLERİ (KASTAMONU ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ)

Gökhan ŞEN¹

Alper AKÖZLÜ²

¹ Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Ormanlık Ekonomisi ABD, Kastamonu.

² Kastamonu Üniversitesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Ormanlık Ekonomisi, Kastamonu

Özet

Dikili ağaç satış metodu Türkiye’de orman işletmelerinin tomruk satışlarında uyguladığı önceden satış yöntemlerinden biridir. 1996 yılında yürürlüğe giren dikili ağaç satış tamimi günümüze kadar 4 kez değişime uğramıştır. Yapılan her değişiklik ilgi gruplarında da çeşitli etkilere neden olmaktadır. Genel olarak uygulamada görülen aksaklıkların çözümü amacıyla yapılan bu değişikliklerin ne derece etkili olduğu kesin olarak belirlenmiş değildir. Son olarak 02.01.2013 tarihinde yayımlanan 6877 sayılı tamimle son halini alan dikili ağaç satış yönetmeliği ile sorunların temeline inilmeye çalışılmış ve uygulamalarda görülen eksiklikler bir kez daha giderilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada 6521 sayılı tamim ile 6877 sayılı tamim arasında ki farklılıklar göz önüne alınarak uygulamadaki eksikliklerin giderilip giderilmediği, ilgi gruplarının bu değişiklikler hakkındaki bilgi düzeyleri, bu değişiklikler hakkındaki görüşleri ve uygulamaya etkileri belirlenmiştir. Çalışmada, orman işletme müdürlükleri, bölgede bulunan orman kooperatifleri, orman köylüleri ve odun kökenli ürün işleyicileri olmak üzere 4 ilgi grubu belirlenmiştir. İlgi gruplarına yönelik hazırlanan anketler yüz yüze görüşmelerle uygulanmıştır. Çalışmanın değerlendirilmesinde kümeleme analizi, Kruskal-Wallis analizi, Mann-Whitney U testi ve Bonferroni düzeltmesi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda belirlenen değişikliklere ait yapılan değerlendirmelerde dikili satış uygulamalarında verim yüzdesi hesabının iyileştiği, transport sorununun var olduğu, zorunlu orman mühendisi çalıştırılmasına işletmeler hariç sıcak bakılmadığı, iş güvenliği konusunun henüz tam olarak anlaşılmadığı, işletmeler hariç peyderpey satış ve vadeli ödeme yöntemlerinin desteklendiği, üretimde yabancı işçi çalıştırılmasına sıcak bakılmadığı ve üretim sürelerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Dikili Ağaç Satışı, 6521 sayılı tamim, 6877 sayılı tamim, Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü, Kastamonu.

CHANGES OF STANDING TREE SALES CIRCULARS AND ITS EFFECT ON RELEVANCE GROUP

(SAPMLE OF KASTAMONU REGIONAL DIRECTORATE OF FORESTRY)

Abstract

Standing tree sales method is one of the pre-sales method applied in timber sales of forest companies in Turkey. The standing tree sales circular which entered into force in 1996, has undergone a change four times until today. Each changes has causes various effects on different interest groups. These changes has been done in order to solve hitches seen in the practices. However, how these changes effected in the interest groups. With the standing tree sales regulation, which took its final form promulgated with number 6877 on 02/01/2013, tried to sort out deficiencies which were seen in the practices. In this study, the level of knowledge about these changes of interest groups, their views on these changes and effects on the practice were determined taking into account differences between the circular no:6521 and the circular no:6877. In the study, four interest group were identified. Namely; forest enterprises directorates, forest cooperatives in the region, forest villagers and wood based product processors. Face to face survey method for interest group were conducted. Cluster analysis, the Kruskal-Wallis analysis, Mann-Whitney U test and the Bonferroni correction were used to evaluate the results of the survey. The result have showed that; (1) the percentage of yield has improved in standing sales application, (2) transport is a problem, (3) there is not sympathy for the execution of mandatory forest engineers except for business (forestry operation directorates), (4) step by step and the deferred payment methods are supported by all interest groups for forestry enterprise directorates, there is not sympathy to run foreign workers in manufacturing, finally the production time is insufficient.

Keywords: Standing Tree Sales, the Circular No. 6521, The Circular No. 6877, Kastamonu Regional Forestry Directorate, Kastamonu.

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde insanlığın ortaya çıkışından günümüze sayısız faydalar sunan ormanlar önceleri sınırsızca kullanılsa da, bu kaynağın azaldığının ve korunmasının gerektiği anlaşılmış ve itibaren tarihin eski dönemlerinden beri kullanımı çeşitli kurallar ile sınırlandırılmıştır. Özellikle ormanların bir otorite ya da özel şahıslar tarafından mülk edilmesinden sonra orman ürünlerinin satışı ve pazarlanması konuları daha çok önem kazanmış ve bu alandaki çalışmalar artmıştır.

Orman işletmeleri, toplumun orman kaynaklarına olan ihtiyaç ve isteklerini devamlılık ve çok yönlü yararlanma ilkeleri çerçevesinde yerine getirirken, işletmelerde de üretim, pazarlama, yönetim gibi faktörler ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlerden pazarlama; “değişim sürecindeki istekleri ve ihtiyaçları tatmine yönelmiş bir insan faaliyeti (Kotler, 2003)”, pazarlamanın görevi ise, tüketici ihtiyaçlarını tatmin etmek (Juslin and Lintu, 1997) olarak tanımlanmaktadır. Ormanlıkta pazarlama ise, tüketici ihtiyaçlarını gözlemleyerek üretime yön veren ve üretilen mal ve hizmetlerin tüketiciler tarafından satın alınmasına kadar olan bütün işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayan bir işletme işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır (Türker, 2000).

Pazarlamanın ticari faaliyetler içerisindeki öneminin artışı ile birlikte, satış yöntemleri de sektör, ürün ve müşteri profilleri gibi değişkenlere bağlı olarak çeşitlenmiş ve çeşitlenmeye devam etmektedir. Bu kapsamda orman ürünlerinin satışında çeşitli yöntemler oluşmuştur.

Dünya geneline baktığımızda ormanlık alanların değerlendirilmesi ve ekonomiye kazandırılabilmesi için ülkelerin çeşitli satış yöntemleri geliştirdiği görülmektedir. Örneğin, Avusturya’da yapılacak odunun %63’ü ithalat, %33’ü özel ormanlardan ve %4’ü ise devlet ormanlarından karşılanmaktadır. Avusturya’daki özel ormanlardan yapılan satışların %80-90’ı alivrelili satışlar olarak yapılmakta, buna karşın dikili satış ise 200 hektardan büyük işletmelerde az miktarda yapılmaktadır (Puwein, 2007). Yıllık orman ürünleri kullanımı miktarı 300 milyon m³’ten fazla (Bull ve Nilsson, 2004) olan Çin’in orman ürünleri ticareti son yıllarda hızlı bir artış göstererek, ülkenin sektörde küresel bir oyuncu olmasına neden olmuştur (Katsigris ve ark, 2004). Çin, orman kaynakları kendi iç talebini karşılamaya yetmediği için gereksiniminin %70’ini dışalım yoluyla sağlamaktadır. Finlandiya’daki ormancılık uygulamalarında odun üretiminin %85’i endüstriyel olmayan özel orman işletmelerinden, %9’u devlet işletmelerinden ve %6’sı endüstriyel olan özel işletmelerden elde edilmektedir. Her yıl Finlandiya’da ticari yuvarlak odun olarak 55 milyon m³ ihracatın 47 milyon m³’ü dikili satış şeklinde yapılmakta, geriye kalan 8 milyon m³’ü ise alivrelili satışlar şeklinde gerçekleşmektedir (Halinen, 2007). Litvanya’da ise hem devlet hem de özel ormanlarda odun üretiminin tamamına yakını özel yüklenici şirketler tarafından yürütülmektedir (Gaizutis, 2005). Devlet orman işletmelerindeki satışların %90’ını alivrelili satışlar, geri kalan %10’luk kısmı ise dikili satışlar şeklinde yapılmaktadır (URL-1). Afrika ülkelerinden biri olan ve 110 milyon hektar ormana sahip Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde ise ormanların 25 milyon hektarı ayrıcalıkları ile bedel karşılığı şirketlere/müteahhitlere verilmiştir (Counsell, 2006). İngiltere’de odun ürünleri ormancılık örgütünün ürettiği tomruk satışı ya da dikili satış şeklinde yapılmaktadır. Buna ek olarak uzun vadeli anlaşmalarla kâğıt ve sunta üreten şirketler ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda yapılan satışlarda mevcuttur (URL-2, 2015). Genelde gelişmiş ve gelişmekte olan bütün dünya ülkelerinde orman ürünleri satışları dikili halde veya orman içinde satılmakta ve kullanım alanına en kısa yoldan ulaştırılmaktadır (Anonim, 1998). Örneğin uzun zamandan beri yurt dışında Amerika, Almanya, İngiltere, Rusya gibi ülkelerde dikili satışlar uygulanmaktadır (Ünal ve Karakaya, 2002).

Türkiye’de ise devlet orman işletmeciliğinde ki satış yöntemleri üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; açık artırmalı satışlar, tahsisli satışlar ve özel mevzuatı uyarınca yapılan satışlardır (Anonim,

2007). Bir diğer sınıflandırmaya göre ise satış yöntemleri, satışın zamanına göre, üretimden sonra satış (açık arttırmalı satış, yükselterek açık arttırmalı satış, eksilterek açık arttırmalı satış, teklif usulü-gizli arttırmalı satış (kapalı zarf), pazarlıklı satış, tahsisli satış) ve üretimden önce satış (alivrelili satışlar, dikili ağaç satışları) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Daşdemir, 2011; Miraboğlu, 1983).

Üretimden sonra satış, ürün hasat edilip son depoya getirildikten sonra yapılan satıştır. Yani ormandan ağaçların kesilmesi ürün çeşitlerine ayrılması, bölmeden çıkarılması, son depoya taşınması ve depoda satış partileri halinde istiflenmesi tamamlandıktan sonra satılmasını ifade etmektedir. Bu satışta üretim, taşıma ve pazarlama işlerinin tamamı ormanın sahibi veya onu işleten tarafından yapılmaktadır. Burada partilerin miktarı, kalitesi (sınıfı), satış tarihi, yeri ve diğer koşullar önceden ilan edilir. Alıcılar, malları görerek ve ilandaki koşulları yerine getirerek ihaleye katılırlar (Daşdemir, 2011).

Üretimden önce satış ise ağaç daha kesilip, istif edilmeden dikili halde yapılan satıştır. Satıcının bir ürünü belli bir vadede teslimini taahhüt eden alivrelili satışlar ve daha önceden damgalanarak kesilmesine karar verilen ağaçlar için yapılan dikili satışlar şeklinde iki çeşit uygulaması vardır. Bu satışlar, kesilmesine karar verilen bölme veya ağaçların satışı (Türkiye’de son zamanlarda yaygınlaşan yöntem) şeklinde uygulanmaktadır (Alkan, 2014). Dikili ağaç satışı ya alan üzerinde yer alan ağaçların işaretlenmesi ya da hem arazi sınırı hem de fertlerin teker teker işaretlenmesi suretiyle kesilerek yapılmaktadır. Satış, ağacın cinsine göre iki parça halinde, büyük alanda parsel satışı yapılabildiği gibi daha küçük alanda da yapılabilmektedir (İnaç ve Eker, 2005). Bu yöntemde, orman ürünleri satışları dikili halde orman içerisinde yapılarak kullanım alanına en kısa yoldan ulaştırılması amaçlanmaktadır.

Birinci tip uygulama, kesilecek ağaçların belirlenmesi ve planlarının yapılması, üretim için gerekli yol, vb. alt yapının tesisi işlemleri alıcı tarafından gerçekleştirilmek koşuluyla geniş sahalarda yapılabilen uygulamalardır. Bütün plan ve alt yapının alıcı tarafından yapılması (1.yol) daha çok az gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Plan yapımı için gerekli bilgi birikimine sahip olmayan ve alt yapı olanakları geliştirmek için finansal olanakları sınırlı olan ülkeler bu yola başvurur (Alkan, 2014). Ülkemizde de 1. yöntem denenmiş (Çangal ve Zindan ormanlarının işletilmesi) başarılı olunamadığı için vazgeçilmiştir (Bozkurt ve Göker, 1996).

İkinci tip uygulamaya ise; küçük sahalarda, ormandaki dikili hacmin bilindiği ve amenajman planlarına göre satıcı tarafından belirlenen ağaçların yine satıcı tarafından oluşturulmuş mevcut alt yapı olanakları yardımıyla alıcı tarafından kesilmesi şeklinde yapılabilmektedir (Alkan, 2014).

Tahsisli dikili ağaç satışları verim yüzdesinin hesaplanmasına kadar, açık artırma ile dikili ağaç satışı yöntemiyle aynı olmasına karşın, dikili fiyatının belirlenmesinde farklılık göstermektedir. Açık arttırmalı dikili ağaç satışı yönteminde fiyat protokolündeki muhammen bedel kullanılırken, tahsisli dikili ağaç satışı yönteminde üretilecek ürün cins ve türlerinin son açık arttırmalı satış fiyatları esas alınmaktadır (Gültekin ve Çar, 2008; Ünal ve Karakaya, 2002)

1.1. Türkiyede Dikili Ağaç Satışı Uygulamasının Seyri

Türkiye’de işletimi ve yönetimi Orman Genel Müdürlüğü (OGM)’ne bağlı devlet orman işletmeleri tarafından gerçekleştirilen ormanlarda OGM’nin odun hammaddesi üretimi bakımından monopol bir yapı göstermesi ve bu tekel yapının tüketicilerin ihtiyaç ve isteklerinin ihmal edilmesine neden olması yanında bir yandan da “ne üretirsem onu satarım” anlayışı ile pazarlama faaliyetlerine devam edilmesine olanak sağlamıştır (Demirel, 2006). Ancak dünyadaki birçok ülkenin ekonomik çıkarları için bir araya gelmesi, uluslararası ticaretin teşvik edilmesi ve serbestleştirilmesine paralel olarak gümrük vergilerinin fonlarını ve kotalarının kaldırılması sürecine

girilmiştir (Türker ve Yazıcı, 1998). Avrupa birliği (AB) ülkeleri ile gümrük birliğine girilmesi Sovyetler Birliği ülkelerinin dağılması ile çok sayıda yeni ülkenin kurulması ve bu ülkelerden ülkemize kıyı ve sınır ticaret yolu ile bol miktarda ve düşük fiyatlarla odun hammaddesi girmiştir. Bu süreçte zaten üretim maliyeti yüksek olan ve çok sayıda vergi, resim ve fonlarla yüklenmiş olan OGM, tekel özelliğini kaybetmiş, mali darboğazlara girmiş ve ürünlerini rahatça pazarlayamaz bir duruma gelmiştir (Türker ve Yazıcı, 1998; Daşdemir, 2003).

Bu durumda üretimde kalitenin artırılması, tüketici talep ve davranışlarının ön planda tutulması, maliyet minimizasyonuna önem verilmesi, uygun pazarlama anlayışının geliştirilmesi ve buna göre orman işletmelerinin optimum mal karması oluşturulması, fiyatlandırma, dağıtım ve tutundurma politikalarının geliştirilmesine önem verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Demirel, 2006).

Dikili ağaç satışlarından bazı faydaların sağlanması beklenilmektedir (Daşdemir, 2011). Bu faydalar, (1) orman idaresi kesme, sürütme, taşıma ve depolama işleriyle uğraşmayacak olmasından dolayı personelden, depo ve üretim masraflarından tasarruf edebilecek olması. (2) Alıcının istediği boyutta ve standartta taze mal üretebilecek olması ile ihtiyacına göre üretim yapma ve ürün çeşitlerine ayırma imkanına kavuşması. (3) Normal üretim ve pazarlama sürecinin zaman almasından dolayı oluşacak ekonomik değer kayıplarının en düşük düzeye indirilecek olması. (4) Vahidi fiyat sisteminde sigorta sorunu olan orman işçilerinin müteahhitler tarafından sigorta yaptırılarak sosyal güvenlik sorununun giderilecek olması. Böylece ekonomik ve zaman kaybı olmadan, istenilen özelliklerde üretim yapılmış aynı zamanda da orman köylüsü ve orman kooperatifleri kalkındırılmış ve sosyal güvenlik açısından desteklenmiş olacaklardır.

Orman ürünlerinin değerlendirilmesinde yaşanan sorunların aşılması için bazı bölgelerde dikili ağaç satışının ilk uygulanmasına 1996 yılında 5038 sayılı tamim ile başlanılmıştır. Ancak istenildiği şekilde yaygınlaştırılamamıştır. Bazı orman müdürlüklerinde idarenin koruma, takip, kontrol açısından endişeleri ve civar köylerin sosyo-ekonomik konulardaki çekincelerinden dolayı mevcut haliyle dikili satış uygulamasının gelişmemesi, dikili fiyatının ve verim yüzdesinin tespitindeki çekincelerle üretim ve taşımada karşılaşılabilecek zorluklar, başkaları tarafından alınan dikili satış üretiminin kime yaptırılacağı belirsiz olması, orman köylü ve kooperatiflerinin ağırlıkta bulunduğu bölgelerde çıkan ürün çeşitlerinin hepsinin nasıl değerlendirileceği gibi faktörler yaygınlaşmamanın nedenleri olarak sayılabilir (Kaplan, 2005).

Dikili satışların, Açık Artırmalı Dikili Satışlar ve Tahsisli Dikili Satışlar olmak üzere iki şekli mevcuttur. 5038 sayılı ilk tamimim öngördüğü açık artırmalı dikili satış, kooperatifleri başvuracaklar listesine almaması ve bu nedenle orman köylüsünü devreden çıkardığı için uygulamada yeterli başarı sağlayamamıştır. Bu tamimde görülen eksikliklerin giderilmesi amacıyla 1998 yılında 6057 sayılı tamim yürürlüğe girmiştir. Tahsisli dikili ağaç satışlarına işlerlik kazandırılmasına katkı amacıyla çıkartılan kooperatifler de kapsam içine alınmıştır. Tamimdeki Tahsisli Dikili Ağaç Satışı yöntemiyle orman köylüsü kesilecek ağaçları dikili halde satın alarak üretimini yapıp, piyasaya sunma olanağına kavuşmuştur (Ünal ve Karakaya, 2002). Ancak Sorunların tam anlamıyla çözümüne yönelik kararlar alınamamış tamimler 2004 yılında 6350 sayılı tamim, 2007 yılında 6521 sayılı tamim, 2013 yılında ise 6877 sayılı tamim olarak son halini almıştır.

Dikili ağaç satışı uygulamasıyla bir yandan üretim ve pazarlama faaliyetlerinin daha ekonomik ve rasyonel hale getirmek, diğer yandan da standardizasyon ve ölçme hataları konusunda karşılaşılan sorunları ortadan kaldırmak düşüncesiyle başlatılan dikili ağaç satışı son yıllarda hızla yaygınlaştırılmıştır. Ancak, zaman içinde uygulamada bazı sorunların ortaya çıktığı ve dikili ağaç

satışının artmasıyla bu sorunların belirginleştiği gözlenmiştir. Bu nedenle, dikili ağaç satışının başlatılmasından günümüze kadar uygulamada karşılaşılan sorunlar tespit edilmiş olup, bu sorunların giderilmesi ve değişen şartlara uyumun sağlanması amacıyla “Dikili Ağaç Satışı Tamimi” yenilenmiştir (OGM, 2013). 1996 yılından itibaren 4 kez tamim değişikliği yapılmıştır. Bu bildiriye son tamim değişikliğinin dikili satışla alakalı ilgi grupları üzerindeki etkilerinin ve ilgi gruplarının bu değişiklikler hakkındaki farkındalıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_{0A}: Dikili satış yönetmeliklerinde yapılan son değişikliğin ilgi grupları birbirleri ile benzerlik göstermemektedir.

H_{1B}: Dikili satış yönetmeliklerinde yapılan son değişikliğin ilgi grupları üzerindeki etkileri ve bu değişiklikler hakkında ilgi gruplarının farkındalık düzeyleri arasında fark yoktur.

2. MATERYAL

Çalışmanın yapıldığı Kastamonu ilinin yüzölçümü 13.108 km² olup, il ekonomisine hakim olan en önemli sektör tarımdır. Tarımsal etkinlik bitkisel üretime ve ülkenin zengin orman kuşağı üzerinde yer alması sebebi ile ormancılığa dayanmaktadır. İlin toplam arazisinin %64'lük bölümünü orman alanları kaplamaktadır. Kastamonu iline bağlı 20 ilçe ve 1071 köy bulunmaktadır. (gelecek stratejisi). Kastamonu ili sınırları içerisindeki ormanların yönetimi Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü (KOBM) sorumluluğundadır. KOBM 16 işletme müdürlüğünden oluşup, toplam alanı 1304034,4 hektardır. Bu alanın 561738,10 hektarı verimli ve 245 556,20 hektarı bozuk olmak üzere toplam 807 294,70 hektar ormanlık alana sahiptir.(OGM, 2015)

Çalışmada öncelikle 2007 yılında yürürlüğe giren 6521 sayılı tamim ile 2013 yılında yürürlüğe giren 6877 sayılı tamim arasındaki farklılıklar ortaya konmuş ve sonrasında bu değişikliklerin etkileri belirlenen 4 ilgi grubu (Kooperatifler, Orman Köylüleri, Orman İşletme Müdürlükleri, Odun Kökenli Ürün İşleyen İşletmeler (OKÜİ)) üzerinde incelenmiştir.

Orman ürünlerinin satışı amacıyla dikili satış uygulamalarında yapılan değişikliklerin bu ilgi grupları üzerindeki etkilerini belirlemek için anket oluşturulmuş ve bu anketin uygulaması sonucunda elde edilen veriler araştırma materyalini oluşturmuştur. Bu verilerin dışında konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalardan ve diğer ikincil verilerden faydalanılmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Örnek Alanın Belirlenmesi

Kastamonu sınırları içerisinde bulunan Orman İşletme Müdürlükleri'nden Samatlar işletmesinin dönem dönem Araç işletmesine bağlı olmasından dolayı veri toplamada sorunlar oluşturması nedeniyle bu iki işletme Araçsam adı ile birlikte değerlendirilmiştir. Karadere Orman işletme Müdürlüğü'nün sınırları içerisinde yerleşim olmadığından dolayı da Kastamonu Orman İşletme Müdürlüğü ile birlikte değerlendirilerek araştırmada Kaskar olarak isimlendirilmiştir.

Kapsadıkları birimlerin sayılarına göre araştırmalar iki şekilde sınıflandırılırlar. Bunlar tam sayım araştırmaları ve örneklem araştırmalarıdır. Tam sayım araştırmalar toplumdaki bütün birimlerden veri toplanmasıdır. Ancak para, zaman, araç, gereç ve uzman yetersizliği sebebiyle her zaman uygulanamazlar. Bu sebeple, elde edilmesi gereken veriler için sınırlı sayıdaki örnek/grup birimde örneklem araştırmaları yapılmaktadır (Özdamar, 2002).

Araştırmanın yapılacağı işletme müdürlüğü sayısı belirlenirken çok boyutlu analiz yöntemlerinden kümeleme analizi kullanılmıştır. Kümeleme yöntemleri; uzaklık matrisi ya da benzerlik matrisinden yararlanarak birimler ya da değişkenleri kendi içinde homojen ve kendi aralarında heterojen gruplamalar oluşturmayı sağlayan yöntemlerdir (Özdamar, 2002). Çalışmada ilgi gruplarının benzer özellikler gösterebileceği hipotezini test etmek amacıyla, belirlenen 6 değişkene göre kümelendirilmiştir. Bunun için literatürde de sıkça kullanılan ve hiyerarşik yöntemlerden “gruplar arası bağ (between groups linkage)” yöntemi tercih edilmiştir (Şen, 2011). Analiz sonucunda oluşan grupların anlamlılığını test etmek için Ayırma (Diskriminant) analizi kullanılmıştır. Ayırma analizi, başlangıçta tanımlanan sınıflandırma değişkeninin incelenen bireylerin gruplanmasını ne ölçüde başardığını ortaya koyan bir analizdir (Flury ve Riedwyl, 1990; Ünsal, 2000; Oktay Fırat ve Demirhan, 2003).

Kümeleme analizi sonucunda işletme müdürlüklerinin oluşturduğu grupların istatistiksel olarak anlamlı fark göstermediği tespit edilmiştir. Bu aşamadan sonra belirlenen değişkenler (Dikili satışın toplam üretime oranı, kooperatif sayısı, odun ürünü işleyen işletme sayısı, toplam köy nüfusu, verimli orman alanı) bakımından (Anonim, 2013) ilk üç sırada olanlar birer puanla puanlandırılmış ve toplam puan sıralamasında ilk üç sırada bulunan orman işletme müdürlükleri anket yapılacak örnek grup olarak belirlenmiştir. Bu işletme müdürlükleri Taşköprü, Tosya ve Kaskar olarak belirlenmiştir. Belirlenen işletme müdürlüklerindeki 4 ilgi grubunda (orman kooperatifleri, orman köylüsü, orman İşletmeleri, Odun kökenli ürün işleyen işletmeler) yapılacak anket sayıları aşağıdaki formül 1 ile belirlenmiştir (Tablo 1). Bulunan anket örneklemin güvenilirliğini yükseltmek için ilgi gruplarında ulaşılabildiği kadar anket yapılmıştır.

$$n = \frac{F * t^2 * P * Q}{(F * m^2) + (t^2 * P * Q)}$$

Formülde n= Örnek büyüklüğü, F= Birim sayısı, P= Tahmini oranı, Q= 1-P, t= Güven düzeyi %95 (Tablo değeri: 1,96) ve m= Hata payı %10’dır.

Tablo 1. Çalışmadaki ana kütle, örneklem ve uygulanan anket sayıları

Anket Yapılacak İşletme Müdürlükleri	Orman İşletme şef ve müdürleri				Nüfus				OKÜİ				Kooperatif Sayısı			
	Ana Kütle	Örnek Sayısı	Anket Sayısı	Anket Sayısı	Ana Kütle	Örnek Sayısı	Anket Sayısı	Anket Sayısı	Ana Kütle	Örnek Sayısı	Anket Sayısı	Anket Sayısı	Ana Kütle	Örnek Sayısı	Anket Sayısı	Anket Sayısı
Tosya	11		8		4922		66	350		54	24		18			18
Taşköprü	14	25	11		8158	96	67	25	81	18	61	59	32			32
Kastkar	17		11		11460		60	150		63	68		20			20
Toplam	42		30		24540		193	525		135	153		70			70

3.2. Anket Formlarının Geliştirilmesi ve Değerlendirme Yöntemleri

Anket formları, çalışmanın amacında belirlenen hipotezlerin test edilmesine imkân verecek şekilde düzenlenmiştir. Konunun uzmanları ile ankette yer alan sorular değerlendirilmiş ve anketlerin son hali oluşturulmuştur. Oluşturulan anket formları yapılan ön uygulama ile denenmiş ve revize edilmiştir. Hazırlanan anketler belirlenen ilgi gruplarına yüz yüze anket yöntemi ile uygulanmış olup bu anketlerde sosyo-ekonomik özellikler, katılımcıların dikili ağaç satışına bakış

açıları, dikili ağaç satışında karşılaşılan problemler ve değişen dikili ağaç satışı tamimlerinin paydaşlar üzerine etkileri ile ilgili sorular yer almaktadır.

Çalışmada yapılan anketlerden elde edilen veriler öncelikle hazırlanan veri giriş tabloları yardımı ile bilgisayara aktarılmıştır. Daha sonra bu veri giriş tablosu analizlerin yapımı amacıyla SPSS 17 istatistik paket programına aktırılarak sonrasında gerekli analizler yapılmıştır. Gruplar arası denek sayılarının eşit olmaması ve verilerin sıralı olması nedeniyle ilgi grupları arasındaki farkların olup olmadığı tek yönlü varyans analizinin non-parametric karşılığı olan Kruskal-Wallis Analizi ile incelenmiştir (Özdamar, 2002). İstatistiksel olarak gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu durumlarda hangi gruplar arasında farkın olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi yapılmış ve sonrasında Bonferroni düzeltmesi yapılarak grupların etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Bonferroni düzeltmesinde 3 ve fazla grup için yapılmaktadır. 3 grup olduğunda her birinin kendi alfa yanılma yüzdesi olduğundan 0,05 üçe bölünür ve anlamlılık 0,0167'ye göre değerlendirilir. 3'den fazla gruplarda ise bu 0,01 olarak kabul edilir. z değeri için etki büyüklüğü $r = Z / \sqrt{N}$ formülüyle bulunur (URL-3)

4. BULGULAR

Dikili satış uygulamasında yapılan değişikliklerin etkilerini irdelemek için öncelikle konu ile ilgili 6521 ve 6877 sayılı tamimler arasındaki farklar ortaya konmuştur. Tamimdeki değişikliklerin bazıları küçük değişiklikler dikkate alınmamış sadece uygulamada ilgi gruplarını etkileyebilecek olan büyük değişiklikler çalışmaya konu edilmiştir. Tamimlerdeki değişikliklere bağlı olarak oluşturulmuş ve ilgi gruplarına yöneltilmiş sorulara alınan cevaplar neticesinde yapılan analizlere ait sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

2013 yılında çıkarılan tamimle birlikte, verim yüzdesi tespiti için hacim büyüklüğünün DKGH'nin %2 ye çıkarılması sizce verim yüzdesi hesabının daha sağlıklı yapılmasını sağlar mı? şeklinde ki soruya ankete katılan kooperatif yöneticilerinin % 85,7'si evet, % 14,3'ü hayır, OKÜ'nin ise % 93,3'ü evet, % 6,7'si hayır cevabını vermiştir. Evet diyenler bu değişimle birlikte satışa çıkan alanın verim gücünün hesabında alanın daha iyi temsil edilebileceğini ve daha doğru sonuçlar alınabileceğini belirtirken, hayır diyenler ise verim yüzdesinin hali hazırda da yanlış hesaplandığını ve bu değişiklikle birlikte herhangi bir değişimin olmayacağını ifade etmişlerdir.

Yapılan istatistiksel analiz sonucunda iki grup arasında verim yüzdesinin belirlenmesi üzerine yapılan değişikliğe dair belirtilen görüşler ve nedenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($H=0,848$, $SD=1$, $p=0,357$, $H=0,848$, $SD=1$, $p=0,357$).

2013 yılında değişen (6877 sayılı) tamimi de göz önünde bulundurarak dikili Satışa verilen alanlarda transport sorusunu yaşıyor musunuz? sorusuna kooperatif katılımcılarının %57,1'i 6521 sayılı tamimde transportta sorunlar yaşandığını, %15,7'si ise sorun yaşamadıklarını, 6877 sayılı tamim ile % 58,6'sı sorunun çözüldüğünü ve % 14,2'ü sorunun devam ettiğini ifade etmişlerdir. Orman köylülerinin ise %7,3'ü 6521 sayılı tamimde transport sıkıntısı yaşadıklarını, %1'i ise sorun yaşanmadığını belirtmişler, tamim değişikliğinden sonra ise %6,2'si sorunun çözüldüğünü, % 2,1'i ise sorunun devam ettiğini belirtmişlerdir. Orman köylülerinin katılımcıların % 27,1'i dikili satış almamışlarından soruya cevap vermemişlerdir. OKÜ'ler 6521 sayılı tamime göre %10,43'ü değişiklikten önce transportta sorun yaşadıklarını, % 4,4'ü ise daha öncede sorun yaşanmadığını belirtmişlerdir. 6877 sayılı tamimde ise aynı katılımcıların % 14,1'i sorunun düzeldiğini, % 0,7'si sorunun devam ettiğini ifade etmişlerdir. % 85,2'si cevap vermemişlerdir. İlgi gruplarının 6521 ve 6877 sayılı tamim dönemlerinde dikili satışa verilen alanlarda transport sorunu yaşayıp

yaşamadıklarına dair verdikleri cevaplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($H=1,582$, $SD=2$, $p=0,453$, $H = 2,108$, $SD=2$, $p=0,349$).

2013 yılında yapılan değişiklikle birlikte 6877 sayılı tamimde, 60 günlük üretim periyodunda, orman işletmelerinden 6.000 m³ ve katları dikili ağaç satın alanlar için; her 6.000 m³ için en az 6 ay süreli hizmet akdiyle, orman mühendisi veya orman yüksek mühendisi çalıştırma zorunluluğu getirilmiş olması hakkında kooperatiflerin % 88,6'sı, orman köylülerinin % 93,8'i orman mühendisi çalışmasına sıcak bakmadıklarını, orman işletme müdürlükleri yöneticilerinin % 17,2'si ve OKÜ'ün ise 37,8'i ise bu değişikliği desteklememişlerdir. Bunun nedeni olarak evet diyenler bu değişikliğin gerekli olduğunu, teknik takip ve işin kontrolü açısından olumlu sonuçlar doğuracağını belirtmişlerdir. Hayır diyenler ise bu değişikliği gereksiz bulduklarını ve bu değişikliğin sadece mühendislerin diplomalarını kiralayacak ortamlar oluşturduğunu ve fiiliyatta mühendislerin pek fazla uygulama alanında olmadıklarını belirtmişlerdir.

Analiz sonucunda ilgi gruplarının bu değişiklik hakkındaki düşünceleri ve nedenleri üzerine verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunduğu belirlenmiştir ($H = 108,161$, $SD=3$, $p=0,000$ / $H = 116,071$, $SD=3$, $p=0,000$). Farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını bulmak için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulanarak tüm etkiler için anlamlılık düzeyi 0,013 olarak kabul edilmiştir. Buna göre ilgi gruplarından 1 ile 3 arasında ($U=291$, $p=0,000$, $r=-0,681$ / $U=291$, $p=0,000$, $r= -0,681$), 1 ile 4 ($U=3480$, $p=0,000$, $r=-0,275$ / $U=3480$, $p=0,000$, $r= -0,275$), 2 ile 3 ($U=678$, $p=0,000$, $r=-0,665$ / $U=1113$, $p=0,000$, $r=-0,703$), 2 ile 4 ($U=8925$, $p=0,000$, $r=-0,381$ / $U=8806$, $p=0,000$, $r=-0,404$) ve 3 ile 4. grupların ($U=1077$, $p=0,000$, $r=-0,343$, / $U=1077$, $p=0,000$, $r=-0,343$,) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır.

6877 sayılı tamimle birlikte iş güvenliği ve çevreye daha duyarlı dikili satışın yapılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? sorusuna kooperatif katılımcılarının %25,7'si çevre koruma ve işçilerin sağlığı açısından olumlu olduğunu, %47,1'i işlerin yavaşlamasına neden olduğunu ve %27,1'i ise değişen bir şeyin olmadığını belirtmişlerdir. Vereilen cevapların nedenleri sorulduğunda, % 1,4'ü iş güvenliği kural ve ekipmanlarının işlerin yavaşlamasına neden olduğunu, %12,9'u iş güvenliği ekipmanları ergonomik açıdan rahat olmadığını belirtmişlerdir. Orman köylülerinin ise %41,5'i işlerin yavaşlamasına neden olduğunu, %36,8'i değişen bir şey olmadığını, %20,2'si çevre koruma ve işçilerin sağlığı açısından olumlu olduğunu belirtmişlerdir. OİM katılımcılarının %73,3'ü çevre koruma ve işçilerin sağlığı açısından olumlu olduğunu, %26,7'si değişen bir şeyin olmadığını belirtmişlerdir. OKÜ katılımcılarının ise %59,3'ü çevre koruma ve işçilerin sağlığı açısından olumlu olduğunu, %34,1'i işleri yavaşlatıcı etkileri olduğunu, %6,7'si ise herhangi bir değişikliğin olmadığını belirtmişlerdir.

Yapılan istatistiki analizde 6877 sayılı tamimle birlikte iş güvenliği ve çevreye daha duyarlı dikili satış hakkında ilgi gruplarının düşünceleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunduğu görülmüştür ($H = 75,603$ $SD=3$, $p=,000$). Farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını bulmak için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulanarak tüm etkiler için anlamlılık düzeyi 0,013 olarak kabul edildi. İlgi gruplarından, 1 ile 2 (sırasıyla $U=5735$, $r=-0,10$), 1 ile 3 (sırasıyla $U=607$, $r= -0,314$), 1 ile 4 (sırasıyla $U=2787$, $r=-0,351$), 2 ile 3 (sırasıyla $U=1510$, $r=-0,283$), 2 ile 4 (sırasıyla $U=6584$, $r=-0,448$) ve 3 ile 4. grupların (sırasıyla $U=1793$, $r=-0,061$) verdikleri cevapların anlamlı düzeyde farklı olduğu görüldü.

Satış ödemelerinin vadeli olarak yapılması dikili satış alımlarının artmasında rol oynamakta mıdır? sorusuna kooperatif katılımcılarının %98,6'sı evet, %1,4'ü hayır cevabını vermişlerdir. Orman köylülerinin %73'ü evet, %23,8'i hayır, %1,6'sı fikrim yok ve yine %1,6'sı etkisi yok

cevabını vermişlerdir. Orman İşletme Müdürlüğü katılımcılarının %73,3'ü evet, %10'u hayır ve %16,7'si fikrim yok cevabını vermişlerdir. OKÜ'lerin %94,8'i evet, % 5,2'si ise hayır cevabını vermişlerdir.

Verilen cevapların gruplar arasında farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında, ilgi gruplarının düşünceleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunduğu belirlenmiştir ($H=43,603$ $SD=3$ $p=0,000$) Farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını bulmak için Mann-Whitney U testi yapılmış ve Bonferroni düzeltmesi uygulanarak tüm etkiler için anlamlılık düzeyi 0,013 olarak kabul edilmiştir. Analiz sonucunda, ilgi gruplarından, 1 ile 2 (sırasıyla $U=50285$, $r=-0,274$, $p=0,000$), 1 ile 3 (sırasıyla $U=747$, $r=-0,413$, $p=0,000$), 1 ile 4 (sırasıyla $U=4547$, $r=-0,09$, $p=0,000$), 2 ile 3 (sırasıyla $U=2682$, $r=-0,03$, $p=0,000$), 2 ile 4 (sırasıyla $U=10172$, $r=-0,279$, $p=0,000$) ve 3 ile 4. grupların ($U=1501$, $r=-0,306$, $p=0,000$) arasında verdikleri cevapların anlamlı düzeyde farklı olduğu görülmüştür.

2013 yılında değişen (6877 sayılı) tamim ile peyderpey satışın kaldırılmasını destekliyor musunuz? ve neden? sorusuna kooperatiflerin %85,2'si hayır, %14,3'ü ise evet cevabını vermişlerdir. Neden olarak % 87,1'i maddi yetersizliklerin ve nakit para bulmaktaki zorlukları belirtirken, %12,9'u alanın tamamına girildiği için daha fazla iş imkanı oluşturduğunu belirtmişlerdir. Orman köylülerinin %94,8'i peyderpey satışın kalkmasını desteklemediklerini, %5,2'si ise desteklediklerini beyan etmişler, neden olarak ise % 72,5'i kooperatiflerin büyük miktarda nakit gerektiren dikili satışları alamadıkları için müteahhitle ve kendilerinin ise sigorta sorunu nedeniyle de kooperatifle zorunlu olarak iş yapmaları gerektiğini, %22,3'ü ise ekonomik durumlarının kötü olmasından dolayı gerekli miktardaki nakit para bulmakta zorlandıklarını, %5,2'si ise daha fazla iş imkanı sunulduğunu belirtmiştir. OİM müdür ve şeflerinin bu konu hakkında ki görüşleri ise %100 oranında peyderpey satış uygulamasının kalkmasını desteklenmesi yönündedir. Katılımcıların %53,3'ü işin kontrolünün sağlanması ve karışıklıkların önlenmesi için, %40'ı sadece maddi gücü olanlar dikili satışa girmesini ve %6,7'si ise işin zamanında bitebilmesi için bu peyderpey uygulamasının kaldırılmasını desteklediklerini beyan etmişlerdir. OKÜ'lerin ise yine tamamı küçük işletmelere zarar verdiği için bu uygulamayı desteklemediklerini belirtmişler ve eski uygulamaya dönülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Yapılan analiz sonucunda grupların beyan ettikleri görüşler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu bulunmuştur ($H=242,208$, $SD=3$, $p=0,000$ / $H = 366,770$, $SD=3$, $p=0,000$). Farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını bulmak için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulanarak tüm etkiler için anlamlılık düzeyi 0,013 olarak kabul edildi. İlgi gruplarından, 1 ile 2 (- / $U=1743$ $r=-0,639$, $p=0,000$), 1 ile 3 ($U=145$, $r=-0,790$, $p=0,005$ ve $U=000$, $r=-0,895$, $p=0,005$), 1 ile 4 ($U=4085$, $r=-0,284$, $p=0,000$ / $U=39,5$, $r=-0,973$, $p=0,000$), 2 ile 3 ($U=145$, $r=-0,871$, $p=0,000$ ve $U=,140$, $r=-0,673$, $p=0,000$), 2 ile 4 (- / $U=,171,5$, $r=-0,910$, $p=0,000$) ve 3 ile 4. ($U=14,500$, $r=-0,973$, $p=0,000$ / $U=29,000$, $r=-0,961$, $p=0,000$). Arasında verdikleri cevaplar bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Köylerin çevrelerindeki ormanlarda yapılacak üretimlerde yöre dışından şahısların ihaleye katılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz sorusuna kooperatif çalışanlarının % 100'ü doğru bulmadıklarını neden olarak her işletmenin kendi bölgesiyle çalışması gerektiğini belirtmişlerdir. Orman köylülerinin % 94,3'ü doğru bulmadıklarını, % 5,7'si çalışmasında bir sorun olmadığını belirtmişlerdir. Orman köylülerinin % 93,2'si her işletmenin kendi bölgesindeki köylülerle çalışması gerektiğini, % 6,2'si ise çalışabilir iş gücünün yetersiz olduğu durumlarda yabancıların da çalışabileceğini belirtmişlerdir. Orman İşletmelerinin müdür ve şeflerinin %50'si yabancıların çalışmasının uygun olduğunu belirtmişlerdir. Bu kişilerin %30'u daha yüksek fiyattan devlete kazanç sağlanabileceğini, %26,7'si işin yavaşlaması ve dava boyutunun olabileceğini, %23,3'ü

ihaleyi alan şahısların bazen yöre halkı dışından işçi çalıştırmasını, %13,3'ü iş gücü yetersizliğini, %3,3'ü rekabet koşullarının sağlanmasının gerekliliğini ve %3,3'ü ise her işletmenin kendi yöresiyle çalışması gerektiğini belirtmişlerdir. OKÜ'lerin %89,6'sı çalışmalarını doğru bulmadığını belirtmişlerdir. %89,6'sı bunun nedeni olarak işletmelerin kendi yöreleriyle iş yapması gerektiğini, %10,4'ü ise iş gücünün yetersiz olduğu durumlarda yabancıların çalışabileceğini ifade etmiştir.

Bu konudaki görüşlerin ilgi grupları arasında farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, istatistiksel olarak farklılıklar olduğu belirlenmiştir ($H = 71,556$, $SD=3$, $p=0,000$ / $H = 242,812$, $SD=3$, $p=0,000$). Farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını bulmak için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulanarak tüm etkiler için anlamlılık düzeyi 0,013 olarak kabul edildi. İlgi gruplarından, 1 ile 3 ($U=490$, $r=-0,649$, $p=0,000$ ve $U=,000$, $r=-0,671$, $p=0,000$), 1 ile 4 ($U=4235$, $r=-0,501$, $p=0,005$ ve $U=4235$, $r=-0,501$, $p=0,005$), 2 ile 3 (sırasıyla $U=1510$, $r=-0,480$, $p=0,000$ ve $U=,000$, $r=-0,859$, $p=0,000$), ve 3 ile 4. (sırasıyla $U=1148$, $r=-0,411$, $p=0,000$ ve $U=,000$, $r=-0,855$, $p=0,000$). Arasında verdikleri cevaplar bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

S8. 17.01.2012 tarihinde 6521 sayılı tamime eklenen ve sonrasında 02.01.2013 tarihli 6877 sayılı tamimde de bulunan genç meşcerelerdeki dikili satış uygulamalarına yönelik düzenlemelerin iki tamim arasında kısa bir süre olmasından dolayı incelenmek istenmiştir. Bu amaçla “genç meşcerelerde sıklık bakımı ve dikili satış hakkında yapılan yeni düzenlemelere dair olumlu ya da olumsuz bulduğunuz durumları belirtiniz” şeklinde sorulan soruya ilgi gruplarından hiç kimse cevap vermemiştir.

S9. Aynı yıl içerisinde iki defa tahsis talebinde bulunduğu halde satış anlaşmasını imzalamayanların yeni bir ihaleye katılımının iptal edilme yetkisini nasıl değerlendiriyorsunuz? sorusuna kooperatif katılımcılarının %82,9'u orman köylülerinin %93,8'i, orman İşletme Müdür ve şeflerinin %100'ü ve OKÜ'lerin ise % 98,5'i olumlu, bulmuşlardır. Bu kişileri neden olarak değişikliğin suiistimallerin engellenmesine olanak sağlamasını belirtmişlerdir. Olumsuz olarak değerlendirenler ise alıcının gerektiğinde şartları beğenmeyebileceğini ve vazgeçebileceğini belirtmişlerdir.

Yapılan istatistik analizde gruplar arasında konu hakkındaki düşünceler ve nedenleri bakımından anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir ($H=21,047$, $SD=3$, $p=0,000$ ve $H=21,804$, $SD=3$, $p=0,000$). Farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını bulmak için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulanarak tüm etkiler için anlamlılık düzeyi 0,013 olarak kabul edildi. İlgi gruplarından, 1 ile 2 ($U=6058$, $r=-0,649$, $p=0,012$ / $U=,6017$, $r=-0,671$, $p=0,007$), 1 ile 4 ($U=3985$, $r=-0,501$, $p=0,000$ ve $U=3985$, $r=-0,501$, $p=0,000$) arasında verdikleri cevaplar bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

S10. Üretim pazarlama periyodunda süre yetiyor mu? Sorusuna kooperatif katılımcılarının % 35,7'si sürenin yettiğini, %20'si sürenin yetmediğini, %17,1'i ise bazen yetip bazen yetmediğini ifade etmişlerdir. %27,1'i fikir beyan etmemiştir. Orman köylülerinin %6,7'si sürenin yettiğini, %1,6'sı sürenin yetmediğini, %3,1'i ise bazen yetip bazen yetmediğini ifade etmişlerdir. Orman köylülerinin % 88,6'sı soruya fikir beyan etmemişlerdir. OKÜ'lerin %12,6'sı sürenin yettiğini, %8,1'i ise bazen yetip bazen yetmediğini ifade etmişlerdir. OKÜ'lerin %79,3'ü soruya fikir beyan etmemişlerdir.

Yapılan istatistiksel analiz sonucunda iki grup arasında hacim yüzdesinin belirlenmesi üzerine yapılan değişikliğe dair belirtilen görüşler ve nedenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($H=171$, $SD=2$, $p=0,918$).

4. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Araştırmada dikili satışla alakalı olan dört farklı ilgi grubuna anket uygulaması yapılmıştır. Anket, gözlem ve mülakatlar sonucunda elde edilen bulgular neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Verim yüzdesinin hesabı ile ilgili değişikliği OKÜ'lerin ve kooperatiflerin büyük çoğunluğu olumlu karşılamıştır. Benzer şekilde Doğu Karadeniz bölgesinde yapılmış bir çalışmada ise odun kökenli ürün işleyicilerin %62,5'i verim yüzdesinden memnun olmadıklarını, %12,5'i ise verim yüzdesinden hiç memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kişilerin %44,8'i seçilen ağaçların verim yüzdesini yansıtmadığını, %33,3'ü ise orman işletmesinin verim yüzdesini doğru hesap edemediğini belirtmiştir. Kooperatiflerin %42,8'i verim yüzdesinden memnun olmadıklarını, bu sorun ise "seçilen ağaçlar verim yüzdesini yansıtmamakta" ve "arazi şartları nedeniyle bölmeciğin genel değer kaybı dikkate alınmamakta" ifadesini kullanmışlardır (İslamoğlu,2010). Yapılan çalışmalar arasında benzerlik söz konusudur. Dikili satış uygulamasının en önemli aşaması verim yüzdesi tespitidir. Öyle ki ihaleye çıkılırken verim yüzdesinin sonuçlarına göre çıkılmakta, üretilecek ürün miktarı yaklaşık olarak belirlenmektedir. Bölmeyi teslim edecek hassas ölçümler yapılmadığı takdirde orman idaresi veya alıcı maddi zarara uğrayabilmektedir. Verim yüzdesinin var olan durumdan yüksek hesaplandığı durumlarda alıcı üretilmeyen malın bedelini ödemek zorunda kalmaktadır. Ancak idare, hesaplanan verim yüzdesinden az ürün çıkması halinde açığı karşılamamaktadır. Buda sorunun kaynağını teşkil etmekte ve orman idaresi ile alıcıların aralarındaki ilişkiyi zedelemektedir. Bunun dışında bir diğer önemli noktada bu ilgi gruplarının %10-15'i verim yüzdesi hesabının mevcut durumda da yanlış yapıldığını ve değişikliklerin bunu değiştirmeyeceğini ifade etmektedir. Bu da bu kuruluş ve işletmelerin orman idaresine olan güvensizliklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Dikili satış uygulamalarında %60 ile en çok transport sorunu yaşayan ilgi grubu kooperatifler olmuştur. Üretim işlerinin kooperatifler yolu ile daha fazla yapılması bu sonucu desteklemektedir. Orman köylülerini ve OKÜ'leri bireysel alıcı olarak düşündüğümüzde dikili satış alanlar içerisinde yine önemli miktarda sorun yaşayanların olduğunu görmekteyiz. Taşıma üretim işinin en önemli aşamasıdır. Boylama ve bölmeden çıkarmada mevcut yollarla ilgili sorunlar ortaya çıkmakta ve bu durum dikili satış paydaşlarının dikili satış uygulamasına olan fikirlerini olumsuz etkilemekte olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca üretim işinde gerek müteahhitler gerekse OKÜ'ler çeşitli makineler kullanmakta ve kesilen ürünlerin nakliyesinde kamyon ve tır gibi araçlar kullanılmaktadır. Çalışma sonucunda KOBM sınırların da değişen tamimle birlikte büyük oranda transport sorunu çözülmüş olsada halen devam etmektedir. Ancak, cevaplanması gereken soru; transport sorunu olan alanlarda dikili satış uygulaması yapılmayacağına göre bu sorunlar nasıl oluşmaktadır? Yol ağı bulunmayan bölgelerde, işletmeler dikili satış yaptığında alıcılar kesim alanına ulaşamamaktan yakınmakta ve üretimi yapan orman köylülerini yola yakın bölgelerden kaçak kesim yapmaya sevk etmektedir.

Kooperatiflerin yaklaşık % 89'u, orman köylülerinin yaklaşık %94'ü, orman idaresi çalışanlarının yaklaşık % 17'si ve OKÜ'nin de yaklaşık %38'i orman mühendisi çalıştırılma zorunluluğuna sıcak bakmamaktadırlar. Yapılan görüşmeler neticesinde orman mühendislerinin çoğu zaman üretim sahasına bile gelmedikleri, sadece evrak üzerinde işin bir parçası olduklarının belirlenmesi olumsuz düşüncede olanların fikirlerini desteklemektedir. Ancak tamimde belirtildiği üzere orman mühendislerinin danışmanlık açısından ve alıcı ile orman idaresi arasında ki teknik takibin sağlanması açısından önemli oldukları bir gerçektir. Yener yaptığı çalışmasında dikilide çalışan orman mühendislerinin, orman işletme şeflerinin bölmelerde ki sorumluluklarını azaltmasa da, bölmelerde çıkabilecek sorunlar da muhataplarının yükleniciler yerine bölmede çalışan orman mühendislerinin olmasının teknik elemanların sorunlar karşısın da işlerini kolaylaştırdığını

belirtmektedir. Kaldı ki dikilide çalışanların başlarında bir denetim görevlisinin bulunmasını istememeleri ve bunu olumsuz olarak değerlendirmeleri de dikili satışlarda çıkan olumsuz bazı durumların varlığı sebebiyle anlaşılabilir bir durumdur.

Ormanlık faaliyetlerinde, iş kazaları ağırlıktadır. Ancak bundan daha önemli ve fark edilemeyen sağlık sorunu; aşırı ve etkili fiziki stres oluşturan sıcak veya soğuk hava halleri ile gürültü, vibrasyon etkisi ve kontrol edilemeyen çevresel faktörlerin de etkisiyle ortaya çıkan mesleki hastalıklardır. Duyma bozukluğu sürekli basınç ve gürültü etkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Yeni Zelanda'da yapılan bir çalışmada, 15 yıl odun üretim işinde çalışan işçilerin yarısında duyma bozukluğu meydana geldiği belirlenmiştir (Poschen, 1993). Bu çalışma tamime eklenen maddeyi destekler niteliktedir. İş güvenliği konusunda yapılan yeniliklere karşın kooperatif ve orman köylülerinin yüzde 20-25 oranında bu durumu olumlu olarak değerlendirmektedir. Diğerleri ise iş güvenliği kapsamında yapılan uygulamaların işlerini yavaşlattığını ya da bir şeyin değişmediğini belirtmiş olması, üretim işinde çalışan ve tehlikelerle yüz yüze olan kişilerin bu durumu anlamamış ve içselleştirememiş olduğunu göstermektedir. Görüldüğü üzere orman kooperatifleri ve orman köylüleri iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgisiz ve ilgisiz durumdadır. Bu oranların orman yönetim sertifikasyonu almış işletmelerde görülmesi de manidar olup sertifikasyonun alınmasındaki çalışmaların ve uygulamalarında çok fazla benimsenmediğini göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında ki en büyük etken orman işçilerinin iş sağlığı konusunda eğitimsiz olmalarıdır. Ancak, orman işçileri iş güvenliği ekipmanlarının pahalı ekipmanlar olması yüzünden de buna sıcak bakmadıkları yapılan görüşmelerde belirtmişlerdir. Finlandiya'da orman üretim işlerinde çalışan işçilerle yapılan bir çalışmada; başlık, göz koruyucu, güvenli eldiven, pantolon ve bot gibi kişisel koruyucu ekipman kullanımı sayesinde yıllık yaralanma olaylarında %20 azalma olduğu, bunlar içinde de yaralanmaların en çok botlar sayesinde önlendiği tespit edilmiştir (Klen ve Vayrynen, 1984). Ortaya konan bu sonuçlar ekipmanların iş güvenliği açısından ne kadar önem taşıdığını göstermektedir. Orman köylü ve kooperatiflerinin bir diğer sıkıntısı ise iş güvenliği ekipmanlarının ergonomik olmamasıdır. Ergonomik olmayan iş güvenliği ekipmanları, iş sağlığını ve kaza riskini arttırmaya sebep olmaktadır.

Ama asıl dikkat çekici sonuç orman işletmelerindeki müdür ve şeflerin %26,7'sinin bu uygulamaların bir şeyi değiştirmedeğini belirtmeleridir. Bu durumda bu işi koordine etmesi ve uygulaması gereken kişilerin dahi bu işe inanmaması ve bu uygulamaların önemini kavrayamamış olması sonucu çıkmaktadır.

Satışların vadeli yapılmasının satışları artırdığı fikri tüm ilgi gruplarında büyük oranda kabul görmektedir. Ancak 6557 sayılı dikili satış tamiminde belirtilen 'Satış, alıcının istemesi halinde, peşin bedelle yapılabileceği gibi satışa konu mal (DKGH'nin) bedelinin %....'ı ile, vergi, fon ve harçlar peşin , bakiye %....mal bedeli ve tekabül eden faiz toplamına karşılık ipotekten gayri devletçe kabul edilen kıymetler teminat olarak alınmak suretiyle vadeli satış yapılabilir.' İbaresinde ki vadeye konu olan devletçe kabul edilen kıymetler teminat alınmak suretiyle yapılması maddi durumu yerinde olmayan orman köylü ve kooperatiflerini rahatsız etmektedir. Daha önceden arsa, konut gibi taşınmazlar teminat olarak gösterilebilirken, yeni tamimde kıymetli evraklar istenmektedir. Teminat olarak değerli mallar gösteremeyen kooperatif ve köylüler vade imkânından yararlanamamaktadır. Bu durum yöreden olmayan ancak teminat gösterebilen yüklenicilerin orman köylüsü ya da kooperatif üzerinden işi almasına neden olmaktadır. Bu durumda elde edilecek gelir yörede harcanmamakta ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.

Değişen tamim ile peyderpey satış ile alakalı hükümler ilgili maddeden kaldırılmıştır. Bu konuda işletmeler hariç diğer ilgi gruplarının büyük çoğunluğu peyderpey satış desteklemektedir. Daha önceden alınan ihalenin öncelikle bir kısmının üretimini yapan köylü ya da kooperatifler

sonrasında sattıkları ürünün parası ile diğer alanlarda üretime girebilirken şu anda alanın tamamını almak gerekmektedir. Bu durum işletmelerin ücret peşinde koşmasını engellerken, kooperatifleri ve köylüyü yüklenicilere muhtaç duruma düşürmektedir. Peyderpey satışın kalkmasıyla alanın tamamı içinde biranda peşin para ödenmesi gerekmektedir. Bir anda büyük miktarlarda parayı bir araya getiremeyen orman köylü ve kooperatifleri müteahhitlerle anlaşmak durumunda kalmaktadır.

Orman köylüleri ve kooperatiflerinin dikili satı üretiminde köy dışından işçi çalıştırılması konusundaki olumsuz tutumları kendi iş potansiyellerini engelleyebileceği gerekçesiyle beklenilir bir sonuçtur. Yöre dışından kişiler Kastamonu bölgesinde çalıştıkları zaman, Kastamonu ekonomisi son derece olumsuz olarak etkilenecektir. Üretimden elde edilen gelirin önemli bir kısmı başka şehirlerden gelen yüklenicilere aktarılmış olacaktır ki orman köylüsünden esnafa, nakliyatçısından tüccarına kadar her kesim de önemli maddi kayıplara neden olunacaktır. Ancak bazı durumlarda örneğin, bölgede ki işçi sayısının yetersiz olması ve sınır ihtilafı olan bölgelerde yöre dışından kişilerin çalışmasına olumlu bakılmaktadır.

6877 sayılı tamim yayınlanmadan bir sene önce 6521 sayılı tamime eklenen ve 6877'de de aynen mevcut olan genç meşcereler ile alakalı dikili satış uygulamaları hakkında hiçbir ilgi grubunun cevap vermemesi, tamimin yeni olması ve henüz bir uygulamanın yapılmamış ya da işlerin daha da karışmaması için bu tür alanlara girilmemiş olması şeklinde yorumlanabilir.

6877 sayılı tamim ile orman işletmelerine aynı yıl içerisinde iki defa tahsis talebinde bulunduğu halde satış anlaşmasını imzalamayanların yeni bir ihaleye katılımının iptal edilme yetkisinin verilmesi tüm ilgi grupları tarafından olumlu bulunmuştur. Sonuçta birçok kişinin emeği olan orman ürünleri için yapılan satış faaliyetlerine birçok emek, zaman ve para harcanmaktadır. İptal edilen her parti için yeniden ilana çıkılması ve yapılacak işlemlerin tekrar edilmesi gerekmektedir. Bu süre içinde orman ürünleri değer kaybına uğrama riski de taşımaktadır. Dikili satışın ciddi bir iş olduğu ve buna hazır olan kişilerin yapması gerektiği aşikârdır.

Dikili ağaç satışı tamiminde belirtilen 60 günlük üretim periyodunun yeterli olup olmadığı biraz belirsizdir. Genel olarak iklim şartlarına bağlı olan üretim faaliyetleri için sürenin yeterli olduğunu belirtenlerin oranı yetmez diyenlerin oranından fazla olsa da fikir beyan etmeyenlerin oranı da oldukça yüksektir. Çalışmada edinilen izlenime göre dikili satışlarda kesme sürütme-bölmelendirme, taşıma ve özellikle pazarlama periyodunda zamanın kısa olması görüşü ormancılık örgütü, odun kökenli orman ürünü işleyicileri ve kooperatifler için ortak görüştür. Bu ortak görüşte, Doğu Karadeniz Bölgesinin coğrafi yapısı, hava şartları nedeniyle her gün arazide çalışılmasının güç olması, Kastamonu'nun iklim yapısının sahil kesimlerinde ılıman iklimin, iç kesimlerde de karasal iklimin hâkim olması nedeniyle özellikle karasal iklimin olduğu yerlerde üretime geç başlanması, sınırlı üretim süresinin olmasını dolayısıyla sürenin yetmemesini açıklamaktadır.

5. ÖNERİLER

Fiyat hesaplamalarında, ürün sınıflandırılması genel olarak endüstriyel odun ve yakacak odun şeklinde çıkabilecek miktar belirlenmelidir. Yüklenici, üretim bittikten sonra, öncesinde hesaplan miktar ile çıkan toplam hacmi karşılaştırarak firma açısından zarar söz konusu ise ya da orman işletmesinin bir zararı oluşmuş ise üretime başlanmadan önce alınacak teminat mektubu bir güvence olarak saklı kalmak koşulu ile tarafların zararı giderilebilir. Bu şekilde her iki tarafta zarar etmemiş ve haklarından mahrum kalmamış olacaktır.

Fiyat belirlemede diğer bir etkende üretim yapılan işletmenin aynı yılın veya bir önceki yılın açık arttırılmalı ortalama satış fiyatları ile değil de, dönemin piyasa verileri ile daha gerçekçi bir

hesaplama yapılmalıdır. Ayrıca yüklenicilere sunulan fiyatlarda kesinlikle kar marjı bırakılmalıdır. Bu durum da zarar etme söz konusu olmayacağından dikili satışa bakış açısı da değişmiş olacaktır.

Yeni tamim ile getirilen orman mühendisi çalıştırma zorunluluğu ile alakalı sistemli bir çalışma periyodu belirlenmelidir. Mühendisler işin başından sonuna kadar işin takibini yapmalı gerekli eğitimleri ve denetlemeleri yapmalıdır. Ayrıca mühendisler orman işletme şefleri ile birlikte koordineli çalışmalıdır.

Dikili ağaç satışında üretim için verilen 60 günlük süre sabit olmamalı ve işin miktarına göre değişiklik göstermelidir 100 m³'lük bir iş ile 5000 m³'lük işin bitirme süresi aynı olmamalıdır. Ayrıca süre belirlenirken bölgenin iklimi ve fiziki koşulları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Verim yüzdesi belirlemede, bölmeyi tam anlamıyla temsil edecek grupta ki ağaçların kesilip ölçülmesine dikkat edilmeli ve üretim sırasında oluşabilecek aksaklıkların önüne geçilmesine olanak sağlanmalıdır. Verim yüzdesi en başında doğru tespit edilirse alıcı ve satıcı arasında sıkıntılar yaşanmadan dikili satış tamamlanmış olacaktır.

Üretim sırasında ve sonrasında yapılabilecek kontroller ve işlemler için orman muhafaza memuru sayısı arttırılmalıdır. Kaçak kesimlerin engellenmesi açısından önemli bir etkidir. Yeterli sayıdaki orman muhafaza memuru oluşabilecek hata ve yanlışların önüne geçebileceği düşünülmektedir.

Dikili satışa verilecek sorunlu alanların daha çok tıraşlama yapılacak alanlardan seçilmesi, kontrolü zor olan alanlara göre daha kolay olacaktır o yüzden parçalı sahalara nazaran blok sahaların dikiliye verilmesi gerekmektedir.

Orman köylülerinin ülkede en düşük gelir grubuna dâhil olmaları sebebiyle, dikili satışı almalarına kolaylıklar sağlanmalıdır. Dikili ağaç satışında her ihale döneminde üretim işleri aynı kişilere verilmemelidir. Yöre halkının dikili satışa ön yargısını azaltmak ve ihtiyaçlarını karşılamak adına belirli kontenjanlarda üretim hakkı sağlanmalıdır. Böylece bölge ekonomisine katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

Orman kooperatiflerinin iş güvenliğini sağlayabilmesi hususunda yöneticinin elinde herhangi bir imkân yoktur. İşin niteliği gereği ormanda çok dağınık bir sahada çalışılması nedeni ile tedbir alınmasında doğal olarak çok büyük güçlükler oluşmaktadır. Sosyal sigorta bakımından muaf tutulan orman kooperatifi ortaklarının sigorta kapsamına alınması gerekmektedir. Ayrıca işlendirilecek ir iş güvenliği uzmanı da bu konuda iş kazalarının önüne geçmede yardımcı olabilecektir.

Ayrıca üretim sürecinde gerekli iş güvenliği tedbirlerine dikkat edilmeli, alınacak tedbirlerin belirlenmesinde işçilerin fikirleri de alınmalıdır. Ergonomik olmayan işçinin verimini ve dikkatini azaltıcı kişisel koruyucu donanımların seçilmemesine dikkat edilmelidir. Ayrıca İşçileri bu konuda bilinçlendirmek için seminer ve toplantılar düzenlenmelidir.

Maddi gücü zayıf olan orman köy ve kooperatifleri peşin ödeyemedikleri için dikili satışa başvuramamaktadırlar. Demirbaş olarak yeterli teminat gösteremedikleri gibi banka mektubu da alamayan orman köy ve kooperatiflerinin işlevselliğini sürdürebilmeleri ve müteahhiterin aracılığı olma durumundan kurtulabilmeleri için satış ödemelerinin vadeli yapılmasının yolu açılmalı ancak iş aksaklıklarının giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Transport sorunu yaşanan alanlarda dikili satış yapılmaması ile ilgili tamimde ki düzenlemelere dikkat edilmelidir. Böylece ulaşılması güç alanlar yerine damga yapılmayan bölmelerden kaçak kesim engellenmiş olacaktır.

Dikili satışın ne amaçladığı, ne gibi imkânları olduğu konusunda bölge halkı bilinçlendirilmeli dikili satış hakkında broşürler dağıtılıp bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır. Ayrıca tamim değişikliklerine neden olan sorunlar belirlenirken orman köy ve kooperatiflerinin de fikirleri alınmalıdır. Bu sayede alıcı ve satıcı arasındaki problemler en aza inmiş olacak, köylünün dikili satışa olan korku ve ön yargısı azalmış olacaktır.

KAYNAKLAR

Alkan, H., 2014. 17.06.2014 tarihinde http://ormanweb.sdu.edu.tr/dersler/halkan/ol_pazarlama/pazarlama_sunu_4.pdf adresinden alınmıştır.

Anonim, (1998). Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, *Tahsisli Dikili Ağaç Satışı*, Tamim No: 6057, Tasnif No: 1728, Ankara.

Anonim, (2007). Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, *Dikili Ağaç Satışı Tamimi*, Tamim No:6521, Ankara

Anonim (2013). Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü İşletme Pazarlama Şube Müdürlüğü verileri, Kastamonu.

Bozkurt, A.,Y. ve Göker, Y. (1996). *Orman Ürünlerinden Faydalanma Ders Kitabı*, 2. Baskı, İstanbul: İÜ Orman Fakültesi Yayınları.

Bull, G.Q., & Nilson, S. (2004). An assessment of China's forest resources, *International Forestry Review*, 6(3-4).

Counsell, S. (2006). *Forest Governance In The Democratic Republic of Congo*. Congo.

Daşdemir, İ. (2003). *Asli Orman Ürünlerinde Fiyat Analizi (Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü Örneği)*, Bartın: ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Yayınları.

Daşdemir, İ. (2011). *Ormanlık İşletme Ekonomisi*. Bartın: BÜ Orman Fakültesi Yayınları

Demirel, E. (2006). Açık arttırılmalı tomruk satışlarında fiyat oluşum sürecinin incelenmesi (Kahramanmaraş Orman Bölge Müdürlüğü örneği). Yüksek Lisans, *ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*. Zonguldak.

Flury, B. ve Riedwyl, H., 1990. *Multivariate Statistics a Pratical Approach*, Chapman and Hall, Cambridge University Press, 296, London.

Gaizutis, A. (2005). *Gaining a Position For Lithuanian Small-Scale Forestry Through Creation Of Marketing, Network For Wood Trade And Services*, Lithuania: FAO

Gültekin, Y., S., ve Çar, E., Ormanlıkta Dikili Ağaç Satışı Yönteminin Uygulanması Üzerine Araştırmalar, 09. Ocak 2015 tarihinde http://akademikpersonel.duzce.edu.tr/selmangultekin/bildiri/selmangultekin01.03.2010_11.32.23bildiri.pdf adresinden alınmıştır.

Halinen, M. (2003). *Wood Measurement In Finland*, *FEG Symposium*, Finland.

İnaç, S., ve Eker, Ö. (2005). Amerika, İngiltere ve Türkiye'de Dikili Ağaç Satışının Üretim, Yaban Hayatı ve Koruma Açısından Düşündürdükleri, *Orman Mühendisliği Dergisi*.

İslamoğlu, N. (2010). Devlet Ormanlarında Yapılan Dikili Ağaç Satışının Paydaşlar Açısından İrdelenmesi, Trabzon, Orman Bölge Müdürlüğü Yüksek Lisans Tezi, *KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon.

Juslin, H., Lintu, L. (1997) Responses to Changes in Demand and Supply of Forest Products Through Improved Marketing, XI. World Forestry Congress, Vol: 4, Antalya, pp 89-108.

Kaplan, E. (2005). Orman Ürünlerinin Değerlendirilmesinde Dikili Ağaç Satışı, *I.Çevre ve Ormanlık Şurası*, Cilt 3, Antalya.

Katsigris, E., Bull, G., Q, White, A, Barr., C, Barney., K, Bun., Y, Kahrl., F, King., T,Lankin., A, Lebedev., A, Shearman., P, Sheingauz., A, Yufang Su. & Weyerhaeuser, H. (2004). *The China forest products trade : overview of Asia –Pacific supplying countries, impacts and implications*, international Forestry Review 6,(2-4).

Klen, T. Vayrynen, S., 1984. The Role of Personal Protection in the Prevention of Accidental Injuries in Logging Work, Journal of Occupational Accidents, Vol:6, Issue:4, 263-275 p.

Kotler, P. (2003) *Marketing Management*, Eleventh Edition, Pearson Education Inc.,USA, 836 p.

Miraboğlu, M. 1983. Ormanlık İşletme İktisadı, (248) İstanbul: İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları.

OGM, 2013. Dikili Ağaç Satışı, T.C. Orman Ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 11.05.2015 tarihinde [http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Tamimler/Dikili%20A%C4%9Fa%C3%A7%20Sat%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20\(30.04.2013%20de%C4%9F%C5%9F.i%C5%9F1.\).pdf](http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Tamimler/Dikili%20A%C4%9Fa%C3%A7%20Sat%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20(30.04.2013%20de%C4%9F%C5%9F.i%C5%9F1.).pdf) adresinden alınmıştır.

OGM, 2015. 22.05.2015 tarihinde <http://kastamonuobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/Ormanlarimiz/OrmanVarligi.aspx> adresinden alınmıştır.

Oktay Fırat S. Ü. ve Demirhan A., 2003. Ticaret Bankalarının 1999 ve 2000 Yıllarındaki Finansal Performanslarının Faktör Analizi ve Diskriminant Analizi Kullanılarak Karşılaştırılması, İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:32 Sayı:2, 9-27.

Özdamar, K., 2002. Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi-2 (Çok Değişkenli Analizler) SPSS-MİNİTAB, 4. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 257-261.

Puwein, W. (2007). Wood Market in Poland Towards Stabilisation “*Price Setting Systems in Austria*” *International and interindustry conference*, Poznan.

URL-1, <http://www.metla.fi/metinfo/tilasto/laatu/roundwood-lithuania.htm>, Roundwood Prices in Lithuania/Litvanya Ormanlığı. 10/12/2012.

URL-2. Kastamonu Nüfus Verileri, 14/06/2015 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alınmıştır.

URL-3. İstatistik analizler, 08/05/2015 tarihinde www.acikders.org adresinden alınmıştır

Ünsal, A., 2000. Diskriminant Analizi ve Uygulaması Üzerine Bir Örnek, *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, 19-36.

Ünal, S., Karakaya, A. (2002). Orman Ürünlerinin Üretiminde Dikili Ağaç Satışı ve Uygulamada Kooperatiflerin Yeri, *I.Ulusal Ormanlık Kooperatifleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Kastamonu.

Şen G. (2011). Yaylacılık Faaliyetlerindeki Sosyo-ekonomik Değişimin Yüksek Dağ Ormanları Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması. Doktora Tezi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Trabzon.

Türker, M. F., Yazıcı, K. (1998). Üçüncü Sınıf Normal Boy Ladin Tomruk Açık Artırmalı Satışlarında Fiyat Oluşumu Sürecinin Araştırılması (Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü Örneği), *KTÜ Orman Fakültesi Seminer Kitabı*, 56-72.

Türker, M., F. (2000) *Orman İşletmeciliği Ders Notu (Genişletilmiş İkinci Baskı)*, KTÜ Orman Fakültesi, Yayın No: 59, Trabzon.

ORMANCILIK ÖRGÜTÜNDE 2010'dan 2014'e MOBBING: KARADENİZ BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Devlet TOKSOY¹

Mahmut M. BAYRAMOĞLU²

¹Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, TRABZON

²Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, TRABZON

Özet

Günümüzde iş hayatında sıkça karşılaşılan bedensel ve zihinsel sorunlar birçok bilim insanının ortak noktası olan mobbing konusu üzerinde çalışmalarına neden olmuştur. Örgütlerde artış gösteren mobbing iş yaşamında uzun süredir var olmasına karşın, ancak son yıllarda yoğun bir şekilde konuşulmaya, tartışılmaya başlamış karmaşık, çok boyutlu ve disiplinlerarası bir konudur. İşyerinde bir kişinin sürekli ve sistematik olarak bir ya da birden fazla çalışan tarafından hedef haline getirilmesiyle mobbing meydana gelmektedir. Bu tür davranışlar kişi üzerinde travmalara sebep olurken örgütler açısından da bir çok olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Bu duruma özel sektörde olduğu gibi kamu sektöründe de karşılaşılmaktadır. Hatta kamu sektöründe çalışanların mobbinge karşılaşma riskinin, özel sektörde çalışanlara göre daha fazla olduğu ileri sürülmektedir. Türkiye'de orman mühendislerinin büyük bir bölümü kamuda istihdam edilmektedir. Ormanlık örgütünde mobbing ile ilgili ilk çalışma Karadeniz Bölgesinde ki Orman Bölge Müdürlüklerinde görev yapan Orman Mühendisleriyle 2010 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın devamı olarak 2014 yılında aynı Orman Bölge Müdürlüğünde benzer bir araştırma yapılarak elde edilen sonuçlar birbirleriyle karşılaştırılmış ve konuya ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Taciz, Kamu Sektörü, Orman Mühendisi.

MOBBING IN FORESTRY ORGANIZATIONS FROM 2010 TO 2014: SAMPLE OF BLACKSEA REGION

Abstract

Today, most frequently encountered in physical and mental challenges that many scientist have in common that has led to work on mobbing. Reconstructing the increased bullying in business life have for a long time though, but in recent years has started to be discussed in an intense form of conversation, complex, multidimensional and interdisciplinary. As a person in the workplace is a continuous and systematic or turn them into targeted by more than one employee with the mobbing. This behavior is caused by the trauma the person in terms of organizations, while a very negative results. This situation is also in the public sector as in the private sector. Even in the public sector employees in the private sector, the risk of encountering mobbing employees more than the postulated. A large part of the forest in Turkey employed in the public sector engineers. The first study about the forestry organization mobbing in the Black Sea region that forest district Directorates was carried out in the forest who served 2010. This work as a continuation of the same Forest Region in 2014 the Directorate made a similar research results obtained have been compared with each other and developed recommendations on the subject.

Keywords: Psychological abuse, Public Sector, Forest Engineer

1. GİRİŞ

Günümüzde çalışma hayatında sıkça karşılaşılan mobbing; “Bir ya da birkaç kişi tarafından genelde tek bir kişiye sistematik biçimde uygulanan düşmanca ve etik olmayan iletişim şekli ile kişiyi çaresiz ve savunmasız bırakmak” (Leymann, 1996) olarak tanımlanmaktadır. Kişilere haksız yere suçlama, ima, kinaye, dedikodu yoluyla itibarı sarsma, küçük düşürme, taciz, duygusal istismar ve şiddet uygulayarak, işyerinin dışına çıkmaya zorlayan kötü niyetli bu davranışlar (Tetik, 2010), çalışanlar ve örgütler/işletmeler üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu olumsuzluklar çalışanlar üzerinde depresyon, anksiyete, öfke nöbetleri, uykusuzluk ve psikosomatik hastalıklar şeklinde gözlemlenirken (Davenport ve ark., 2003) işletmelerde/örgütlerde iş başarısının ve verimliliğin önemli ölçüde düşmesine, kalifiye personelin kaybedilmesine, yerine yeni işe alınacak kişiler için işe alma ve oryantasyon gibi maliyetlere katlanmalarına, mobbing’e şahit olan diğer çalışanların üzerinde yarattığı olumsuz psikolojik etkiler nedeniyle örgütsel bağlılık ve motivasyonun azalmasına, örgütler içerisinde yaşanan mobbing vakalarının duyulmasıyla kamu önünde örgütün itibarının ve örgüte olan güvenin sarsılması neden olmaktadır (Johnston, 2004; Yıldırım ve ark., 2014). Yapılan araştırmalarda, örgütlerde yaşanan mobbing davranışlarının ortaya çıkmasında birden çok nedenin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Eroğlu, 2015). Adam (1992) bu davranışların çıkma nedenini kişisel hırs, çekememezlik, kıskançlık olarak belirtirken, Güngör (2008) bu davranışları, tacizde bulunanların ve kurbanın psikolojisi ve karakter özellikleri vb. kişisel faktörler ve kurum kültürü, organizasyon yapısı, kurum içi çatışmalar, toplumsal değer ve kurallar gibi dışsal faktörler şeklinde iki grup altında toplamaktadır. Simons ve Mawn (2010) ise bu davranışın ortaya çıkış nedenlerini iş tatmini, performans ve kalıcılıkla ilişkilendirmektedir. Mobbing davranışlarının sistematik olarak tekrarlanması ve gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bir davranışın mobbing olması veya bir kişinin mobbing kurbanı olabilmesi için bu davranışların en az 6 ay boyunca süregelmesi gerekmektedir (Leymann, 1996). İşletmelerde/örgütler bu davranışların var olduğunun belirlenmesinden sonra öncelikli olarak çalışanların bu davranışlara maruz kalma oranının belirlenmesi gerekmektedir. Literatürde bu oranın belirlenmesi için farklı yöntemler bulunmaktadır. Tınaz ve ark. (2010) ‘da bu yöntemler; kritere dayalı ölçüm yöntemi (*operational veya criterion-based method*), olumsuz davranışlar ölçeği (*Leymann Inventory of Psychological Terrorization - LIPT*), Einarsen ve Raknes’in olumsuz davranışlar ölçeği (*Negative Acts Questionnaire - NAQ*), revised version of the Negative Acts Questionnaire (*NAQ-R*) ve işyeri tacizi ölçeği (*Work Harassment Scale-WHS*) şeklinde belirtilmiştir. Bu kapsamda çalışmada NAQ-R ölçeği kullanılarak Toksoy ve Bayramoğlu (2012) ile karşılaştırmak suretiyle, Karadeniz Bölgesinde 7 Orman Bölge Müdürlüğünde (OBM) çalışan orman mühendislerinin mobbing davranışlarına maruz kalma durumları, mobbing davranışlarının kimler tarafından uygulandığı ve mobbing davranışlarının demografik özelliklerine göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır ve elde edilen veriler ışığında ormanlık örgütündeki mobbing davranışlarının önüne geçilebilmesi için öneriler geliştirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Karadeniz Bölgesinde 7 Orman Bölge Müdürlüğünde (Sinop OBM kapatılmıştır) çalışan orman mühendislerinin mobbing davranışlarına maruz kalma durumları, mobbing davranışlarının kimler tarafından uygulandığı ve mobbing davranışlarının demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışma 7 OBM’de 342 Orman Mühendisiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapıldığı OBM’ler ve ankete katılan orman mühendisleri sayısı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Anketin yapıldığı OBM

Orman Bölge Müdürlüğü	Ankete Katılan Orman Mühendisi Sayısı	
	Kişi	Yüzde
Amasya	60	17.5
Artvin	23	6.7
Bolu	40	11.7
Giresun	55	16.1
Kastamonu	52	15.2
Trabzon	60	17.5
Zonguldak	52	15.2
TOPLAM	342	100

2.2. Yöntem

Çalışma 2013-2014 döneminde 7 OBM’de yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanan anketlerden oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan üç bölüm altında toplam 33 sorunun yer aldığı anketin ilk bölümü demografik bilgiler, ikinci bölümü psikolojik taciz davranışları ve maruz kalma sıklıkları, üçüncü bölümü ise çalışanların bu davranışlara iş ortamında rastlama sıklıkları ve bu davranışların kimler tarafından uygulandığının belirlenmesine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Çalışmada kurum içindeki bullying’i ölçebilmek amacıyla araştırma grubunun özellikleri de dikkate alınarak toplam 22 sorudan oluşan Behavioural experience method da Einarsen ve Skogstad (1996) tarafından geliştirilen, katılımcılara son 6 aylık dönemde bullying’le karşılaştıklarını tespit etmenin yanında bu davranışlara maruz kalma sıklığı, sayısı, kim tarafından nasıl yapıldığını ortaya koymaya yönelik 5 veya 7’li likert ölçeği kullanılan Revised Version of the Negative Acts Questionnaire (NAQ-R) uygulanmıştır. NAQ-R ile çalışanların son 6 ay içerisinde ne sıklıkla psikolojik taciz davranışlarına maruz kaldıkları sıklık düzeyini ifade edebilmeleri için ”Asla yapılmadı, 6 aylık sürede çok nadir, her ay en az bir kez, her hafta en az bir kez, her gün en az bir kez” şeklinde ve Bullying’e kurumda rastlama sıklık düzeyini ifade edebilmeleri içinde “Her gün, her hafta, her ay, nadiren, hayır şeklinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin yorumlanmasında frekans ve çapraz tablolarla birlikte sorular arasındaki ilişkiyi anlamayı ve yorumlayabilmeyi kolaylaştırmak amacıyla temel faktör grupları oluşturulması açısından faktör analizi ve ki-kare testleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan NAQ-R ölçeğine ait Cronbach's α değeri 0.89 olarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmaya katılan orman mühendislerinin demografik özellikleri incelediğinde katılımcıların %25.2’si (n= 87) kadınlardan oluşmakta olup %75.4’ü evli ve %37.7’si 22-33 yaş aralığındadır. Orman mühendislerinin %18.7’si lisans üstü eğitime sahiptir ve %35.4’ü 1-5 yıldır kurumda çalışmaktadır. Ankete katılanların %15.1’i kurumda yönetici pozisyonundadır. Orman mühendisleri kurum içinde son 10 yılda ortalama 2 farklı birimde görev yapmışlardır. Meslek hayatları boyunca ortalama 3 kez görev yerini değiştirmişlerdir ve bunun ortalama 2 tanesinin kendi istekleri dışında gerçekleştiği belirlenmiştir. Ankete katılan orman mühendislerinin demografik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ankete katılan orman mühendislerinin demografik özellikleri

Cinsiyet		
Erkek	255	74.8
Kadın	87	25.2
Yaş		
22-33	129	37.7
34-44	151	44.2
45-56	51	14.9
56+	11	3.2
Medeni Durum		
Evli	258	75.4
Bekar	80	23.4
Dul/boşanmış	4	1.2
Eğitim Seviyesi		
Lisans	278	81.3
Y.Lisans	59	17.3
Doktora	5	1.4
Hizmet süresi		
1-5 yıl	121	35.4
6-10 yıl	83	24.3
11-15 yıl	47	13.7
16-20 yıl	48	14
21+ yıl	43	12.6

Çalışmada kullanılan soruların arasındaki ilişkiyi anlamayı ve yorumlayabilmeyi kolaylaştırmak için temel faktör grupları oluşturulması amaçlanmıştır. Bunun için 22 soru faktör analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda eigen değeri 1.00'in üstünde olan ve toplam varyansın %'55.8'ni açıklayan 5 faktör belirlenmiştir. Faktör yapıları ve yükleri Tablo 3'de verilmiştir. Çalışmada sadece faktör yükü ≥ 0.40 olanlar faktörlerin daha iyi yorumlanabilmesi için kullanılmıştır.

Tablo 3.Faktör analizi sonucu oluşturulan faktör grupları ve faktör yükleri

	Davranışlar	Fiziksel/ Sözlü Saldırı	Çalışma Ortamıyla İlgili	İşle İlgili	Kişiyile İlgili	Küçümseyici Davranışlar
5	Hakkınızda asılsız söylenti ya da dedikodu çıkarıldı mı?	.515				
8	İş ortamında sebepsiz olarak anlık bir öfkenin, kızgınlığın hedefi oldunuz mu? Gereksiz yere size bağırıldı mı?	.552				
9	Tehdit edilir nitelikte el kol hareketleri ile karşılaştınız mı? Ya da itilmek, yolunuzun kesilmesi gibi fiziksel davranışlara maruz kaldınız mı?	.569				
11	Daha önce iş ilgili yapmış olduğunuz hatalar söylenerek hatırlatıldı mı?	.432				
13	İşiniz faaliyetleriniz, çalışmalarınız haksız yere bitmek bilmeyen bir şekilde eleştirildi mi?	.504				
1	Çalışma ortamınızdaki herhangi biri başarınızı etkileyecek olduğuna inandığınız bilgileri sizden sakladı mı?		.603			
2	Yaptığınız işle ilgili olarak alay konusu olup aşağılandınız ya da dalga geçildiniz mi?		.648			
3	Deneyim, tecrübe ve eğitim düzeyinize göre sahip olduğunuz seviyenin altında işler yapmaya zorlandınız mı? Bu tarz işler yapmanız istendi mi ?		.663			
4	Bulduğunuz alanla ilgili görev, yetki ve sorumluluklarınız kaldırılarak önemsiz ve istenmeyen, hoş gitmeyen görevlere verildiniz mi?		.687			
21	Üstesinden gelemeyecek olduğunuz aşırı iş yüküne maruz kaldınız mı?		.794			
6	Bulduğunuz ortamda yok sayılarak dışlandığınız ya da önemsiz gösterildiğiniz oldu mu?			.579		
12	İş ortamında karşılaştığınız kişilerce görmemezlikten gelindiniz, yok sayıldınız, ya da düşmanca tepkiyle karşılaştınız mı?			.653		
14	Fikir ve görüşleriniz dikkate alınmadığı ve önemsenmediği oldu mu?			.671		
16	İşiniz gereği sizden yapılması mantıksız ya da süre olarak tamamlanması imkansız gelen işler istendi mi?			.724		
18	Normal standartlar dışında işiniz abartılı bir biçimde kontrole tabi tutulup aşırı bir denetleme yapıldı mı?			.671		
20	İş ortamında alay edici nitelikte konuşmalar, sataşmalar yada iğneleyici konulara maruz kaldınız mı?			.583		
7	Kişiliğinize, tavrınıza, özel yaşantınıza, değerlerinize hakaret ya da aşağılama yapıldı mı?				.700	
10	İşi bırakmanız, işten ayrılmanız yönünde dolaylı, imalı ifadelerle karşılaştınız mı?				.712	
17	Sizi rencide edici ağır ithamlar, sözler ya da suçlamalar yapıldı mı?				.562	
15	Aranızda sorun yaşadığımız, problemli olduğunuz insanların istemediğiniz şakalarına maruz kaldınız mı?					.473
19	Kanuni haklarınızı talep etmemeniz için (yıllık izin, hastalık izni, seyahat masrafları v.b.) size baskı yapıldı mı?					.454
22	Kötü muamele, fiziksel yada cinsel tacize uğradınız mı?					.761

KMO: .886; Approx. Chi-Square: 2395.6; df: 231; p<0.001; Cronbach Alpha: .88

Aaliz sonucunda oluşan faktör sayı ve yapılarına bakıldığında Toksoy ve Bayramoğlu (2012)'ye benzerlik göstermektedir. Çalışanların işyerinde maruz kaldığı fiziksel saldırı veya sözlü tehditleri içeren sorular birinci faktör toplam varyansın %31.9'nü, çalışma ortamıyla ilgili sorular ikinci faktör %7.4'nü, kişinin iş/göreviyle ilgili sorular üçüncü faktör %6.4'nü, kişiyle ilgili sorular dördüncü faktör %5.2'ni ve kişinin huzursuz olmasına aşağılanmasına yol açan küçümseyici davranışların yer aldığı sorularda beşinci faktör toplam varyansın %4.9'nu oluşturmaktadır.

Ankete katılanların demografik özellikleri ile mobbing'e maruz kalmaları arasında bir ilişkinin tespiti için ki-kare testi uygulanmış olup crosstabs ve frequency tablolardan da yararlanılmıştır. Ki-kare sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Ki-kare sonuçları

Değişkenler	Asymp. Sig.	Pearson Chi-Square
Cinsiyet	0.04	559,147
Yaş	0.362	726,797
Medeni Durum	0.007	553.637
Eğitim Seviyesi	0.008	804,254
Çalışma Yılı	0.023	1289,257

Analiz sonuçlarına bakıldığında sadece yaş mobbing davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Ankete katılan orman mühendislerinin mobbing davranışlarına %28 işletme müdürleri, %17.8 bölge müdürü, %17.8 mühendis arkadaşları ve %12.7 bölge müdür yardımcıları tarafından maruz kaldıkları belirlenmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada faktör analizi uygulanarak mobbing davranışlarının daha detaylı olarak incelenmesi sağlanmıştır. Ayrıca ki-kare testiyle mobbing mağdurlarının demografik özelliklerinin bu davranışlar üzerinde etkilerinin olup olmadığı irdelenmiştir. Faktör analizi sonucu ve Toksoy ve Bayramoğlu (2012)' ve (2013)'e benzerlik göstermektedir. Çalışma sonunda elde edilen verilere göre ormancılık örgütünde görülen mobbing davranışları ortalama olarak düşük düzeyde ve beklenenin altında çıkmıştır. Anketin yapıldığı Orman Bölge Müdürlüklerinin birer kamu kurumu olması, mobbing mağdurlarının kurum içinde utanç verici bir duruma düşmemek için mobbing'e maruz kaldıklarını gizlemeleri mobbing oranlarının beklenenden düşük çıkmasına neden olmuştur.

Çalışmanın sonucunda elde edilen verileri ışığında Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren 8 OBM'de çalışan orman mühendislerinin mobbing davranışlarına maruz kalma düzeylerinin azaltılması ve/veya ortadan kaldırılmasına yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Öncelikle ormancılık örgütünde mobbing'i daha detaylı bir şekilde ortaya koymak ve analiz etmek gerekmektedir. Yapılan bu çalışma sadece Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren OBM'ler için geçerli olup kesin bir yargıya varmak için örgüt yapısı, şekli, çalışma ortamı, biçimi, hukuki durum vb. konularında dikkate alındığı bir çalışma gerçekleştirilmelidir (Toksoy ve Bayramoğlu, 2012). Yöneticilere ve çalışanlara kurum içi mobbing eğitimleri verilerek konu hakkında farkındalık yaratılmalıdır. Çalışanlara ve yöneticilere özellikle hukuksal hakları konusunda detaylı bir eğitim verilmelidir. Mobbing konusuna özellikle meslek ile ilgili sivil toplum örgütleri daha fazla önem

vermelidir. Mobbing mağdurları ve diğer çalışanların kurumun verimliliğini düşürmemeleri için yöneticilerin mobbing konusunda gerekli hassasiyeti göstermeleri gerekmektedir. Kurum içi yükselmelerde ve görevlendirmelerde liyakata önem verilmelidir.

NOT: Çalışmada anket verilerinin elde edilmesinde yardımcı olan 2013- 2014 eğitim-öğretim yılı Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü Orman Ekonomisi Anabilim Dalında bitirme çalışması öğrencilerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Adams, A. 1992.** Bullying at Work: How to Confront and Overcome It. Virago, London, pp. 208.
- Davenport, N, Schwartz R.D., Elliott G.P. 2003.** [How mobbing affects you]. Translator ed: Önerioy OC. Mobbing: Amerikan İşyerinde Duygusal Taciz. 1st ed. İstanbul: Sistem Publishing. p. 60-72.
- Einarsen, S., Skogstad, A. 1996.** Bullying at work: epidemiological findings in public and private organizations. European Journal of Work and Organizational Psychology, 5:185–201.
- Eroğlu, O. 2015.** Türk Yönetim ve Organizasyon Yazınında Mobbing: Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri ve Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi 10(1), 269-286.
- Güngör, M. 2008.** Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz, İstanbul, Derin Yayınevi.
- İlgaz Yıldırım, B., Yirik, Ş., Yıldırım, F., 2014.** Mobbing'in Örgütsel Bağlılık İle İlişkisi: Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 7 (3) ,ss: 25-40.
- Johnston, J. A. 2004.** “Those Who Can, Do. Those Who Can't, Bully,” Health and Safety for Beginners, <http://www.hsfb.co.uk/Downloads/Those%20who%20can,20do.%20%20Those%20who%20cant,%20bully.pdf>.
- Leymann, H. 1996,** ‘The Content and Development of Mobbing at Work’, European Journal of Work and Organizational Psychology 5(2), 165–184.
- Simons, S.R., Mawn, B. 2010.** Bullying In The Workplace-- A Qualitative Study Of Newly Licensed Registered Nurses. Aaohn Journal 58(7), 305-311.
- Tetik, S. 2010.** Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12 (18): 81-89.
- Tınaz, P., Gök, S., Karatuna, I. 2010.** Türkiye’de İşyerinde Psikolojik Taciz Oranının ve Türlerinin Belirlenmesi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. Öneri 9 (34), 1-11.
- Toksoy, D., Bayramoğlu, M.M. 2012.** Ormanlık Örgütünde Mobbing ve Boyutları Üzerine Bir Araştırma: Karadeniz Bölgesi Örneği, 3. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 18 – 19 Ekim, İstanbul, Türkiye.
- Toksoy D. and Bayramoğlu, M.M. 2013.** “Bullying within the Forestry Organizations of Turkey,” *The Scientific World Journal*, vol. 2013, Article ID 851839, 10 pages, 2013.